

ACTA
VAN DE
GENERALE SYNODE
VAN DE
CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE
KERKEN IN NEDERLAND

'S-GRAVENHAGE
26 AUGUSTUS — 20 NOVEMBER 1986

ACTA
van de
GENERALE SYNODE

van de
Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland

S GRAVENHAGE

27 augustus - 29 september 1985
1986

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

ACTA
van de
GENERALE SYNODE

van de
Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland

'S-GRAVENHAGE

26 augustus – 20 november 1986

Aldus vastgesteld door de Synode 1989.

Moderamen

*praes
pres.*

scriba II

scriba I
[Signature]

assessor
[Signature]

ACTA
van de
GENERALE SYNODE

van de
Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland

's-GRAVENHAGE

25 augustus - 30 november 1988

Handwritten notes at the top of the page, including the date '25 augustus 1988' and other illegible text.

Bidstond

Voorafgaande aan de generale synode werd op maandagavond 25 augustus 1988 in de Christelijke Gereformeerde Jeruzalemkerk te 's-Gravenhage-West de bidstond gehouden.

In deze bijzondere dienst, belegd door de kerkeraad van de roepende kerk, 's-Gravenhage-Centrum, ging voor de praeses van de generale synode van Rotterdam 1983, ds. M.C. Tanis.

Hij bediende het Woord uit Jer. 14 : 7 - 9:

'Een gebed van de kerk voor de kerk'.

Ds. Tanis stond stil bij:

1. de belijdenis in dit gebed;
2. de vraag tijdens dit gebed;
3. de pleitgrond voor dit gebed;
4. het slot van dit gebed;
5. het antwoord op dit gebed.

Na de bediening van het Woord werd de arbeid van de generale synode in het gebed aan de Heere opgedragen.

Handwritten notes at the bottom of the page, including the date '25 augustus 1988' and other illegible text.

EERSTE ZITTING

dinsdag 26 augustus 1986, 9.15 – 12.00 uur.

Artikel 1

Opening

Namens de roepende kerk van 's-Gravenhage-Centrum opent drs. W.P. de Groot de vergadering van afgevaardigden naar de generale synode. Hij laat zingen Psalm 100 : 2, 3 en 4, leest 1 Corinthiërs 3 : 1 – 4 : 5 en gaat voor in gebed.

Artikel 2

Openingswoord

Drs. W.P. de Groot spreekt het volgende openingswoord:

Geachte afgevaardigden en prae-adviseurs,
broeders in Jezus Christus onze Heere,

Namens de roepende kerk van 's-Gravenhage-Centrum werd de generale synode anno 1986 zoëven geopend. Drie jaar geleden gaf de vorige synode, met één van haar laatste besluiten, de opdracht daartoe.

Toen de synode van Rotterdam de opdracht verstrekke om de huidige vergadering bijeen te roepen, was nog niet te voorzien hoezeer de drie jaren tussen de beide synodes een bewogen stuk geschiedenis van ons kerkelijke leven zouden gaan vormen. Extra bijeenkomsten van kerkelijke vergaderingen waren op verschillende plaatsen noodzakelijk; velerlei zorgen werden op de meerdere vergaderingen geuit; spanningen en verschilpunten kwamen openbaar; in de pers werd diverse malen over onze kerken geschreven; zorg werd uitgesproken ten aanzien van de thans bijeengekomen synode.

Het is hier niet het moment om een analyse van of een oordeel over de huidige situatie te geven. In het gedeelte dat wij lezen wees de apostel Paulus erop dat er Één is die ons oordeelt, ook in onze kerkelijke handelingen. Dit besef zal ook bij u als synode vòór alle dingen levend moeten zijn.

Wij hoorden in de afgelopen tijd dat er veel gesproken werd over de gevaren die ons bedreigen. De Heilige Schrift spreekt echter soms van andere gevaren dan de gevaren die wij menen te zien. Zo is er dit gróte gevaar dat wij op een zodanige wijze bezig zijn in het kerkelijke leven dat wij vergeten dat de kerk niet van óns, maar van Christus is. Naarmate de speculaties over een kerkelijke vergadering toenemen, naarmate wij meer gaan spreken van richtingen en vleugels en naarmate wij ons meer er toe laten verleiden om te spreken over namen of te werken met benamingen die als etiketten voor anderen of onszelf moeten dienen, lopen wij meer het gevaar om dit grote geheim van het hart van het kerk-zijn te vergeten.

De kerk is niet van mensen, maar van Christus. Op een bijzondere wijze wordt dit uitgesproken in het woord van de apostel Paulus: (1 Kor. 3 : 23) 'het is alles het uwe; doch gij zijt van Christus, en Christus is van God'.

Dit woord heeft enige uitleg nodig. In de gemeente van Korinthe zijn groepen werkzaam, namen worden als etiketten gebruikt die kwaliteit moeten garanderen en stellig meent ieder voor zich dat hij de ware wijsheid bezit. De één rekent zichzelf tot Paulus, de ander rekent zichzelf tot Apollos, een derde acht zich tot Cephass te behoren. In de hierdoor ontstane verwarring spreekt de apostel tot de gemeente: niet u behoort

toe aan mensen, die als een etiket uw identiteit moeten bepalen. Integendeel. Zij behoren u toe als dienaren. En dan geldt:

'Het is alles het uwe, doch gij zijt van Christus'.

Dat nu is het geheim van de gemeente. Alles is het uwe. Het vele waardevolle dat ons in het kerkelijke leven gegeven wordt, is geen doel in zichzelf, maar is dienstbaar aan de gemeente en die gemeente zelf behoort toe aan Christus. Hem staat zij ter beschikking. Met Zijn verzoenend werk voor zondaren heeft Hij Zijn leven voor haar gegeven. Zo werd ze Zijn eigendom. Hij alléén is haar eigenaar en haar Koning. In dit laatste vindt de kerk ook haar eenheid. De eenheid! Daarover werd en wordt voortdurend gesproken in onze kerken. Een belangrijke, veelbesproken beslissing van de laatstgehouden synode werd gedragen door de wens om de eenheid te bewaren. Maar nu moet de vraag opkomen: welke eenheid bedoelen wij? Een eenheid die alleen uit uitwendige criteria bestaat, is niet de eenheid waar het nieuwe testament van spreekt. Daar blijkt het wezen van de eenheid gelegen te zijn in het toebehoren aan Christus. Hij Zelf is het geheim en het hart van de eenheid der kerk! Hij gaf Zijn leven als offer om zondaren te redden en Hij verzamelt als de opgestane Heere een kerk die Hem toebehoort op basis van Zijn volbrachte werk.

Wij hebben onszelf de vraag te stellen welke eenheid wij bedoelen. Gij zijt van Christus! Dit alléén is bepalend voor de eenheid der kerk! In het licht hiervan wordt de verdeeldheid nog verdrietiger dan zij menselijkerwijs bekeken reeds is. Zij blijkt ook een teken van het niet werkelijk samen rond Christus zijn. Alléén in het samen beleven van het toebehoren aan Hem zal de genezing liggen van de verdeeldheid, zowel in het Korinthe waar Paulus voor schreef als ook in de kerken waartoe wij behoren.

Gij zijt van Christus! Het betekent ook een grote verantwoordelijkheid voor hen die beslissingen moeten nemen op een kerkelijke vergadering. 'Weet gij niet dat gij Gods tempel zijt... Zo iemand Gods tempel schendt, God zal hem schenden' schreef Paulus aan de verdeelde gemeente te Korinthe.

Het werk van een synode is werk aan de tempel van God, eigendom van Christus. Hij heeft uit liefde Zijn leven ervoor gegeven. Hem alleen behoort zij daarom toe. Groot is dus uw verantwoordelijkheid. Bij de beleving hiervan is het uitgesloten dat ook maar één afgevaardigde zou denken aan het vertegenwoordigen van een eigen richting of het uitbrengen van een stem voor de eigen groep. U staat allen samen voor één Heere, met één roeping, één opdracht!

Christus en de gemeente die aan Hem toebehoort hebt u te dienen en niets anders.

'Alles is het uwe; doch gij zijt van Christus'. Met deze woorden maakt de apostel de gemeente in Korinthe vrij van alle slaafse bindingen, vrij van de binding aan klinkende namen en machtige stromingen en krachten, vrij om werkelijk dienstbaar te zijn. Deze vrijheid worde aan u als synode gegeven, om bevrijd van datgene wat menselijkerwijs zo snel kan imponeren en afleiden geheel en al dienstknecht van Christus te zijn.

Op dat dienstknecht-van-Christus-zijn, mogen en moeten wij elkaar aanspreken. Daar hebben wij elkaar aan te houden. Daarin hebben wij elkaar ook te respecteren en daarbij hebben wij in het oordeel over elkaar bescheidenheid te betrachten. In de enkele verzen die wij lezen uit 1 Kor. 4 spreekt Paulus over Hem die Zijn dienaren kent en als enige hen voluit kan beoordelen. Dat brengt tot bescheidenheid en ootmoed in de houding tegenover elkaar. Hoe de apostel het gezamenlijk aan Christus toebehoren uitwerkt in de richting van het elkaar in liefde verdragen bij een ingrijpend geschilpunt, zal verder u allen bekend zijn uit Romeinen 14.

Wanneer Christus ons bevrijdt tot de dienst aan Hem alléén wordt u als vergadering ook vrijgemaakt van het oordeel der mensen. Wie het 'Gij zijt van Christus' volledig

ernstig neemt, is vrij van hetgeen anderen zeggen, ook vrij van het oordeel van hen die van dichtbij of thuis van ver op u letten. Wel zullen vele ogen op u zijn gericht in deze weken, maar het is goed om dan te denken aan de apostel Paulus die in 1 Kor. 4 vers 3 en 4 schrijft dat het oordeel der mensen hem weinig kan deren en daar op laat volgen: 'Hij die mij beoordeelt is de Heere'. Het toebehoren aan Christus geeft zo ware vrijmoedigheid, waarbij men vrij is van wat mensen aan beoordeling geven en waarbij men zich toevertrouwt aan het oordeel van de Koning der kerk alléén.

Noodzakelijk is bij dit alles wel dat het toebehoren aan Christus daadwerkelijk wordt beleefd in de kerkelijke vergaderingen. Dan kan de verantwoordelijkheid gedragen worden om lid te zijn van een generale synode in 1986 en dan zal in liefde worden gezocht naar dat wat goed is voor de kerk van Christus. Zijn liefde wijst ons daarbij de weg.

'Gij zijt van Christus en Christus is van God'. Dit woord van Paulus is tenslotte niet in het minst ook een woord van troost. De kerk met haar leden, haar spanningen en zorgen behoort niet aan ons toe. Één is onze Koning. Hij heeft beloofd Zijn kerk in stand te houden. 'Zie, ik ben met u al de dagen' sprak Hij. Hij is machtig. Zijn eigendom zijn wij. En Hij die onze Koning is, behoort toe aan Zijn Vader die niet loslaat wat Zijn hand begon. Dat geeft reden tot moed en vertrouwen, ook aan het begin van deze in spanning tegemoet geziene generale synode anno 1986. In het besef van een grote verantwoordelijkheid maar vooral in vertrouwen jegens de Koning der kerk mag u thans uw arbeid beginnen.

Op dit moment, nu u geroepen wordt tot een belangrijke taak in de dienst aan Christus en Zijn gemeente, denken wij ook aan hen die vóór ons in deze dienst hebben gearbeid. Enkele namen wil ik u noemen van dienaren van de Koning der Kerk die in de periode na de vorige synode ontslapen zijn. Daartoe verzoek ik u nu om op te staan teneinde hun namen te horen en dankbaar te gedenken wat in hen ons gegeven werd.

Op 8 mei 1984	overleed ds. J.M. Visser,	79 jaar.
Op 23 okt. 1984	overleed ds. J. Rebel,	92 jaar.
Op 16 april 1985	overleed ds. W. Heerma,	77 jaar.
Op 10 juni 1985	overleed ds. B. v.d. Berg,	33 jaar.
Op 9 aug. 1985	overleed prof. W. Kremer,	89 jaar.
Op 29 aug. 1985	overleed ds. M. Geleynse,	92 jaar.
Op 17 sept. 1985	overleed ds. J. van Dalen,	78 jaar.

Van anderen, die meer dan plaatselijke bekendheid hadden en in breder verband ons hebben gediend, noem ik:

br. J. van Dalen	- Apeldoorn,	21 sept. 1983,	89 jaar;
br. P.K. Baaij	- Lelystad,	5 maart 1985,	58 jaar;
br. J. van Leeuwen	- Voorburg,	7 nov. 1985,	84 jaar;
br. A. Bergsma	- Krimpen a/d IJssel,	24 maart 1986,	75 jaar;
br. J. de Jong	- Haarlem,	19 juni 1986,	76 jaar.

Uit de overzeese kerken noem ik u ds. J. Tamminga, 9 okt. 1984, 77 jaar oud.

Wij weten dat hun geloof vraagt om navolging en dat hun arbeid niet vergeefs is geweest in de Heere. In enkele ogenblikken van stilte willen wij hen gedenken en met hen allen die in het openbaar of in stilte hebben gearbeid voor het koninkrijk van Jezus Christus.

In de heilige, algemene christelijke kerk blijven wij ons verbonden voelen met hen die vóór ons het geloof hebben beleden. Daarom is het goed om heel in het kort ook iets te zien van de kerkelijke geschiedenis van de plaats waar u samenkomt. Daartoe neem ik u thans mee op een denkbeeldige wandeling door Den Haag.

Middenin de stad vindt u de grote of St. Jacobskerk, die eeuwenlang het silhouet van 's-Gravenhage bepaalde. Dit gebouw blijft ons herinneren aan een eeuwenlang verleden waarin de gemeente van Christus hier samenkwam. De omwentelingen van de 16e eeuw zijn ook aan dit kerkgebouw niet voorbijgegaan. In dezelfde maand toen op de Kneuterdijk de eerste hagepreek in Den Haag werd gehouden voor de hervormden, vond in de Jacobskerk de beeldenstorm plaats (augustus 1566).

Deze gewelddadige actie leverde de protestanten niets op, maar anders werd het in 1574 toen het kerkgebouw voor de protestantse eredienst werd ingericht. Duidelijkheid over deze woelige jaren is er niet helemaal, maar zeker is wel dat de prediking van de reformatie vanaf 1576 in de grote kerk heeft geklonken.

Uit de genoemde jaartallen blijkt dat er reeds een gemeente van hervormden in 's-Gravenhage bestond in de eerste tijd van de tachtigjarige oorlog. In die tijd zou Den Haag ook voor de landelijke kerk betekenis krijgen door de synode die hier gehouden werd in 1586. Deze zomer is het precies 400 jaar geleden dat deze eerste Haagse synode bijeenkwam van 20 juni tot 1 augustus. Het is mede aan de arbeid van deze synode te danken dat het kerkelijke leven van de reformatie vorm kreeg in de Nederlanden, o.a. door het ontwerp van een stelsel van classicale kerkvisitatie en de toevoeging van enkele liturgische formulieren aan de reeds bestaande. Een groot verschil met de huidige Haagse synode is dat de besluiten t.a.v. de kerkorde na afloop van de vergadering de goedkeuring van de overheid nodig hadden.

Op onze denkbeeldige wandeling neem ik u nu mee naar een tweede nog overgebleven monument van middeleeuwse vroomheid: de Kloosterkerk, op de hoek van de Lange Voorhout en de Parkstraat. In de woelige jaren van de twisten tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten werd dit gebouw door de Contra-Remonstranten in bezit genomen, 'gekraakt' om het in een hedendaagse term te zeggen. Belangrijker dan deze daad was het feit dat Prins Maurits kort daarna met zijn kerkgang naar de Kloosterkerk een daad stelde van ingrijpende betekenis. Het was het begin van een ontwikkeling die een doorbraak betekende in de controverse rond de machtsverhoudingen in de republiek der zeven Verenigde Nederlanden. Dit gold evenzeer t.a.v. de toenmalige kerkelijke verhoudingen. Het gevolg is geweest dat op dat moment niet het libertinisme maar het reformatorisch calvinisme bepalend werd voor het karakter van de kerk in onze Lage Landen. Het zal u bekend zijn dat de bovengenoemde ontwikkeling in 's-Gravenhage mede geleid heeft tot het houden van de bekende nationale synode van Dordrecht, die voor het kerkelijke leven tot op de dag van vandaag van grote betekenis is.

Onze wandeling voortzettend gaan wij nu naar de Amsterdamse Veerkade. U ziet er winkels en pakhuizen, maar eens woonde in één van de huizen van deze straat mr. Maurits van Hall, één van de zeer weinigen uit de kringen der notabelen die koos voor de Afscheiding die in 1834 plaatsvond.

In het in 1984 verschenen boek 'In trouw gescheiden' kunt u lezen over de verguizing, die hij daarbij onderging. In het huis aan de Amsterdamse Veerkade ontving Van Hall de kleine afgescheiden groep die daar in 1837 als gemeente werd geïnstitueerd. Aan de straat waar hij woonde herinnert thans niets meer aan Maurits van Hall. Slechts een sobere grafsteen in een hoek van een Haags kerkhof is de zichtbare herinnering

die overgebleven is.

De afgescheiden gemeente die in de zojuist genoemde woning bijeenkwam is geleidelijk op een zijspoor gekomen. In 1842 werd opnieuw een afgescheiden gemeente geïnstitueerd, behorend tot het landelijk kerkverband.

Hier werd enkele jaren later ds. H. Joffers predikant. Onze wandeling moet nu weer terugleiden dieper de binnenstad in. Daar is in de Nobelstraat nog te zien wat over is van de kerk die in de tijd van ds. Joffers werd gebouwd en die het eerste echte kerkgebouw is dat voor een kerk van de Afscheiding in Den Haag werd opgetrokken in het jaar 1850.

Meerdere straten in Den Haag zouden nog in verband kunnen worden gebracht met de geschiedenis van de Afscheiding. Zo zou ook een beeld kunnen worden gevormd van de weg van de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis, waarvan er zich één in Den Haag in 1869 verenigde met de Christelijke Afgescheiden Gemeente.

Maar wij gaan nu weer terug naar de Lange Voorhout waar zich het gebouw Diligentia bevindt. Hier werd op 3 en 4 januari 1893 de eerste synode gehouden van de Christelijke Gereformeerde Kerk die voortbestond nadat in 1892 de vereniging van de Christelijke Gereformeerde Kerk en de dolerenden had plaatsgevonden. Na de handelingen rond de opening is het eerste besluit van deze eerste synode geweest, dat de vergaderingen niet langer zullen duren dan tot vier uur in de middag. Ondanks het feit dat de vergaderdag hierdoor kort moest blijven, wist deze synode met twee dagen klaar te komen. Van dit prille begin zijn onze kerken thans wel ver verwijderd.

De wandeling door 's-Gravenhage zou niet compleet zijn wanneer ik u tenslotte niet bracht in de Snoekstraat. Weinig herinnert daar meer aan het verleden, maar eens stond hier het kerkgebouw van onze gemeente die in 1892 werd geïnstitueerd als voortzetting van de oude Christelijke Gereformeerde Kerk. De eerste predikant was in die tijd ds. J. Wisse Czn. Het kerkgebouw heeft vele kerkelijke vergaderingen binnen zijn muren gehad. Eens begon hier in de zgn. 'pijpela' de arbeid van onze theologische hogeschool. De gevelsteen van het oude gebouw kunt u nog zien in de hal van de kerk waarin u thans vergadert. Wandelend door Den Haag zult u niet alleen het verleden zien, maar ook het heden: het beeld van een moderne samenleving met al zijn vragen. Uw arbeid hier moge plaats vinden in gebondenheid aan al het goede van het verleden waar 's-Gravenhage u zoëven aan herinnerde, en evenzeer met een open oog voor de vragen die uit de hedendaagse samenleving op ons afkomen.

Het is de roepende kerk een vreugde u vanmorgen welkom te mogen heten. De voorbereiding van deze synode was mogelijk dankzij de spontane medewerking van de zustergemeenten van 's-Gravenhage-Rijswijk, -Scheveningen, -West en -Zuid. Van de broederlijke en zusterlijke steun uit deze kerken maken wij hier dankbaar melding. Dankbaarheid wil ik ook betuigen aan het adres van ds. H. van der Schaaf die als vertegenwoordiger van het moderamen van de vorige synode de roepende kerk met waardevolle adviezen terzijde stond.

Broeders, uw arbeid gaat thans beginnen. Vier particuliere synodes hebben u afgevaardigd. Samen vormt u één vergadering, onder één hoge opdracht. Aan het slot van elk van de vier ons toegezonden lastbrieven staat dezelfde regel. Het is de bede die samenvat wat velen voor u bidden in deze dagen:

ZEGENE DE HEERE UW VERGADERING.

Na deze toespraak laat drs. W.P. de Groot zingen Ps. 90 : 1 en 8 (NB).

Artikel 3

Lastbrieven

De lastbrieven, ingezonden door de particuliere synoden, worden onderzocht onder leiding van de kerkeraad van 's-Gravenhage-Centrum.

Uit dit onderzoek blijkt, dat afgevaardigd zijn om met last en macht op grond van Gods Woord, de aangenomen Formulieren van Enigheid, de Dordtse kerkorde en de verdere synodale bepalingen der kerken alles te besluiten en uit te voeren wat tot het werk van de generale synode behoort, door de

particuliere synode van het Noorden:

primi:	secundi:
ds. A. Hilbers jr.	ds. M.W. Vrijhof
ds. J. Plantinga	ds. H. de Graaf
ds. D. Quant	drs. R. Hol
drs. J.C.L. Starreveld	ds. J. Westerink
ds. A. van der Veer	ds. B. Bijleveld
ds. K.J. Velema	ds. J. Brons
oud. H. Boertien	oud. A.J. Velema
oud. A. de Geus	oud. J. van den Berg
oud. J. Greidanus	oud. A. Britstra
oud. A. van der Heiden	oud. J. Niewold
oud. G.J. van 't Spijker	oud. J.D. Wisman
oud. B. Wever	oud. G.J. de Weerd
diak. J. Palland	diak. W. Dijkema

Tertii: in geval van verhindering van een secundus-predikant of -ouderling zal de volgende secundus optreden als tertius.

Tertius-diaken: diaken A. van Dijk.

particuliere synode van het Oosten:

primi:	secundi:
ds. J. van Amstel	drs. W. van Heest
ds. R. van Beek	drs. J.W. Maris
ds. J. Jonkman	drs. W.J. Quist
ds. P. Roos	ds. J. Oosterbroek
ds. J.H. Velema	drs. L.W. Bilkes
ds. M. Vlietstra	ds. B. de Romph
oud. G. Evers	oud. Th. van Dolderen
oud. C. Ippel	oud. F.A. Evers
oud. D. Lokhorst	oud. J. Roest
oud. C.J. Marchal	oud. H. van den Herik
oud. J. Tanger	oud. G. van Brenk
oud. A. Versluis	oud. H.J. Wiltink
diak. A.D. Bikker	diak. F. Welsing

Tertius diaken: diaken Joh. van Vulpen.

particuliere synode van het Westen:

primi:	secundi:
ds. G. Bouw	ds. T.M. Hofman, alg. sec.
ds. G.J. Buijs	ds. D. Slagboom, alg. tert.

ds. J. van Dijken	ds. J. van Mulligen, alg. quart.
ds. A.W. Drechsler	drs. G.C. den Hertog, alg. quint.
ds. P.N. Ribbers	ds. W. van Sorge, alg. sext.
ds. D. Visser	ds. L.W. van der Meij, alg. sept.
oud. D. Koole	oud. B. de Weerd, alg. sec.
oud. S. Pieper	oud. P.H. Noppe, alg. tert.
oud. H. Vreman	oud. J. Huisman, alg. quart.
oud. R. Westerhof	oud. J.O. Schouten, alg. quint.
oud. G.G. van Wijngaarden	oud. A. Beukers, alg. sext.
oud. Z. Zwiep	oud. D. Meijer, alg. sept.
diak. E. de Roos	diak. W.L. Schalk, alg. sec.
	diak. H. Ferwerda, alg. tert.

particuliere synode van het Zuiden:

primi:	secundi:
ds. J.P. Boiten	ds. P. Beekhuis
ds. P. den Butter	ds. K. Boersma
ds. B. de Graaf	ds. H.P. Brandsma
ds. M. van der Sluys	ds. A. van Heteren
ds. M.C. Tanis	ds. J. Verhage
ds. J. Veenendaal	ds. A.K. Wallet
oud. H. Bor	oud. J. de Bruijne
oud. M. den Butter	oud. C. Cornet
oud. Iz. J. van Gorsel	oud. J. Fraanje
oud. F. van Holten	oud. P. de Jong
oud. A. Kooiman	oud. A. Kok
oud. H. van der Wekken	oud. W. Meijer
diak. T. van Dieren	diak. Th. Aarnoudse
algemeen tertius predikanten:	ds. A.K. Wallet
algemeen tertius ouderlingen:	oud. P. de Jong
tertius diaken:	diak. H. Boer

De primus-afgevaardigde ds. A.W. Drechsler heeft bericht gezonden, dat hij wegens ziekte niet aanwezig zal kunnen zijn en is vervangen door de algemeen secundus ds. T.M. Hofman. De primus-afgevaardigde oud. S. Pieper is vervangen door de algemeen quintus oud. J.O. Schouten. Overigens zijn alle primi-afgevaardigden aanwezig.

De wettigheid van de vergadering wordt geconstateerd.

Artikel 4

Preadviseurs

Door de raad van de roepende kerk zijn uitgenodigd om als preadviseurs de synode te dienen de hoogleraren dr. J. van Genderen, dr. B.J. Oosterhoff, dr. W. van 't Spijker, dr. W.H. Velema en dr. J.P. Versteeg. Zij zijn allen aanwezig behalve prof. dr. W. van 't Spijker, die bericht heeft gezonden, dat hij de eerste zitting van de synode niet kan bijwonen.

Artikel 5

Verkiezing van het moderamen

Onder leiding van de raad van de roepende kerk wordt tot praeses gekozen ds. J.H. Velema, tot eerste scriba ds. P. den Butter, tot tweede scriba drs. J.C.L. Starreveld

en tot assessor ds. M.C. Tanis.

Artikel 6

Toespraak van de praeses

Nadat het moderamen heeft plaats genomen spreekt de praeses, mede namens de andere moderamenleden, woorden van dank voor het in hen gestelde vertrouwen. Hij spreekt de wens uit, dat de eenstemmigheid, die uit de verkiezing van het moderamen bleek, profetie zal mogen zijn van de wijze, waarop de synode zal mogen werken. Hij bindt de broeders afgevaardigden op het hart de spanning niet te vergroten, maar op geestelijke wijze werkzaam te zijn, opdat zo, onder Gods zegen, van de synode een samenbindende werking zal mogen uitgaan.

De preadviseurs worden hartelijk verwelkomd en hun wordt verzocht aan de moderamentafel plaats te nemen.

De roepende kerk van 's-Gravenhage-Centrum wordt hartelijk bedankt voor het vele werk, verricht ter voorbereiding van de synode, ds. W.P. de Groot voor de wijze waarop hij de synode heeft geopend en ds. M.C. Tanis voor de wijze waarop hij de bidstond, voorafgaande aan de synode, geleid heeft.

Artikel 7

Openlijke Verklaring

De praeses verzoekt te zingen Psalm 135 : 1, waarna hij de 'Openlijke Verklaring' volgens de bijlage bij art. 50 K.O. leest, die door de leden en de preadviseurs van de synode staande wordt aangehoord; op deze wijze betuigen allen instemming met de belijdenis. Nadat gezongen is Psalm 86 : 3 gaat de praeses voor in gebed, Gods zegen over alle synodale arbeid vragend. Hierna wordt gezongen Psalm 122 : 3.

Artikel 8

Schorsing

De zitting wordt nu geschorst om het moderamen gelegenheid te geven zich met de preadviseurs te beraden. Voor dit beraad worden ook ds. W.P. de Groot en br. P. Staffeu, scriba van de roepende kerk, uitgenodigd.

VERVOLG EERSTE ZITTING dinsdag 26 augustus 1986, 14.45 – 16.30 uur.

Artikel 9

Heropening

De praeses heropent de zitting. Hij laat zingen Psalm 84 : 3.

Artikel 10

Adviseur

Overeenkomstig het voorstel van het moderamen benoemt de synode ds. W.P. de Groot als adviseur.

Artikel 11

Ingekomen stukken

De praeses doet mededeling van een aantal ingekomen stukken, die op de voorlopige agenda als 10.13 tot 10.36 worden aangevuld.

Artikel 12

Dagbladpers

De synode besluit, op voorstel van het moderamen, conform de voorwaarden van Rotterdam 1959 (Acta art. 11), de persorganen, die zulks verzocht hebben, toestemming te verlenen de openbare zittingen van de synode bij te wonen en voor zover het geen comitészaken betreft, inzage te geven in de ingediende en nog in te dienen rapporten.

Hierbij wordt nog als extra clause bepaald, dat twee rapporten niet ter inzage zullen worden gegeven en dat bovendien op de wel beschikbaar gestelde rapporten een embargo rust tot op de dag waarop ze ter synode behandeld zullen worden.

De persorganen, die deze toestemming ontvangen, zijn de 'Nederlandse Christelijke Radio-Vereniging', het 'Nederlands Dagblad', het 'Reformatorisch Dagblad', 'Kerknieuws', 'Trouw', de 'Nederlandse Persunie' en de 'Evangelische Omroep'.

Artikel 13

Vergadertijden

Op voorstel van het moderamen worden de volgende vergadertijden vastgesteld: 9.15 – 12.30, 13.30 – 17.15 en 19.00 – 21.00 uur.

Artikel 14

Quaestoraat van de synode

Op voorstel van het moderamen wordt besloten tot eerste quaestor van de synode te benoemen oud. D. Lokhorst en tot tweede quaestor oud. F. van Holten.

Artikel 15

Verslaggever 'De Wekker'

Ds. P.N. Ribbers wordt op voorstel van het moderamen verzocht de verslaggeving in 'De Wekker' te verzorgen.

Artikel 16

Comité-Generaal

In verband met het ter kennis brengen van de ingediende bezwaarschriften vergadert de synode korte tijd in comité.

Artikel 17

Vaststelling van het agendum

De vergadering besluit de door de roepende kerk aangeboden voorlopige agenda over te nemen en aldus, met de toevoegingen (art. 11 en 16) vast te stellen.

Artikel 18

Commissies van onderzoek en rapport

De volgende commissies van onderzoek en rapport worden benoemd:

Commissie I, Kerk en instructie:

Samenroeper:	ds. A. van der Veer
Rapporteur:	ds. J. van Amstel
Leden:	ds. J. Veenendaal
	oud. S. Pieper, c.q. oud. J.O. Schouten
	oud. G.J. van 't Spijker
	oud. J. Tanger

Adviseur: prof. dr. J. van Genderen
 Agendapunten: 8.01; 8.04; 8.05; 9.05.01; 9.17; 9.22; 10.04 – 10.06; 10.19; 11.04.01 t/m 11.04.04; 11.05.01 t/m 11.05.04; 11.08.

Commissie II, Kerk en verkondiging:

Samenroeper: ds. M. Vlietstra
 Rapporteur: oud. D. Koole
 Leden: ds. A. Hilbers jr.
 oud. Iz.J. van Gorsel
 oud. A. Kooiman
 oud. B. Wever

Adviseur: prof. dr. B.J. Oosterhoff
 Agendapunten: 9.06; 9.07; 9.08; 9.09; 9.12; 10.33.

Commissie III, Kerk en pastoraat:

Samenroeper: ds. P.N. Ribbers
 Rapporteur: ds. D. Quant
 Leden: ds. P. Roos
 oud. H. Bor
 oud. A. Versluis
 oud. R. Westerhof

Adviseur: prof. dr. J.P. Versteeg
 Agendapunten: 8.07; 9.13; 9.14; 9.15; 9.18; 11.02; 11.07.

Commissie IV, Kerk en kerken:

Samenroeper: ds. K.J. Velema
 Rapporteur: ds. J. van Dijken
 Leden: ds. J.P. Boiten
 ds. T.M. Hofman
 oud. F. van Holten
 oud. C.J. Marchal
 diaken A.D. Bikker

Agendapunten: 8.06; 9.26; 10.01; 10.11; 11.06.01 t/m 11.06.04; 11.10.01 t/m 11.10.02.

Commissie V, Kerk en samenleving:

Samenroeper: ds. J. Plantinga
 Rapporteur: ds. J. Jonkman
 Leden: ds. M. van der Sluijs
 oud. M. den Butter
 oud. C. Ippel
 diaken E. de Roos

Adviseur: prof. dr. W.H. Velema
 Agendapunten: 8.09; 8.11; 9.19; 9.20; 9.21; 9.25; 10.02; 10.07; 10.16; 10.17; 10.28.

Commissie VI, Kerk en beheer:

Samenroeper: diaken T. van Dieren
 Rapporteurs: oud. A. de Geus
 oud. G.G. van Wijngaarden
 Leden: oud. J. Greidanus
 oud. D. Lokhorst
 diaken J. Palland

Agendapunten: 8.02; 8.03; 8.12 – 8.15; 9.03; 9.04; 9.05.02; 9.10; 9.11; 9.27; 9.28; 9.31; 10.15; 10.27.

Commissie VII, Kerk en lied:

Samenroeper: ds. R. van Beek
 Rapporteur: ds. D. Visser
 Leden: ds. G. Bouw
 oud. G. Evers
 oud. A. van der Heiden
 oud. H. van der Wekken

Adviseurs: prof. dr. W. van 't Spijker
 prof. dr. J.P. Versteeg
 Agendapunten: 9.16; 11.01.01 t/m 11.01.18.

Commissie VIII, Kerk en ethische vragen:

Samenroeper: ds. M.C. Tanis
 Rapporteur: ds. B. de Graaf
 Leden: ds. G.J. Buijs
 oud. H. Boertien
 oud. H. Vreman
 oud. Z. Zwiep

Adviseurs: prof. dr. W. van 't Spijker
 prof. dr. W.H. Velema
 Agendapunten: 8.10; 10.18; 11.03; 11.09.01 t/m 11.09.16.

Artikel 19

Telegram aan H.M. Koningin Beatrix

De synode besluit het volgende telegram te zenden aan H.M. Koningin Beatrix: 'De generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken, in vergadering bijeen in de Hofstad, bidt U Gods zegen toe ter vervulling van Uw taak bij de gratie Gods en spreekt uit dat zij U, Uw huis en Uw regering met haar gebeden blijft omringen'. Hierna worden staande twee coupletten van het Wilhelmus gezongen.

Artikel 20

Acta van de generale synode 1983

De praeses verwelkomt de eerste scriba van de generale synode 1983, ds. J. Brons. Dan geeft hij in bespreking de gedrukte acta van de generale synode van Rotterdam-Centrum 1983. Met grote dank aan de eerste scriba worden de Acta vastgesteld. Het archiefexemplaar wordt door het moderamen getekend. De praeses leest de akte van vaststelling, welke akte eveneens door het moderamen wordt getekend.

Artikel 21

Rapport van het moderamen van de synode 1983

De praeses geeft in bespreking het rapport van het moderamen van de synode 1983 (bijlage 1).
 95
 Gevraagd wordt naar de brief, die door het moderamen zou worden verzonden aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt). Toegezegd wordt dat de synode alsnog van deze brief kennis zal kunnen nemen. Oud. A. de Geus stelt voor in voorstel 2 het woord 'vaststellen' te vervangen door 'voorstellen' en tevens de woorden 'de penningmeester van' te doen vervallen.

De synode besluit:

1. de handelingen van het moderamen 1983 goed te keuren;
2. de wenselijkheid c.q. noodzakelijkheid uit te spreken dat de commissie 'Kerk en beheer' bij het voorstellen van de minimum-bijdrage voor de kerkelijke kassen, bij afwijking van de door het desbetreffende deputaatschap voorgestelde minimum-bijdrage, contact zal opnemen met dat deputaatschap.

*Artikel 22***Vertegenwoordiging van de kerken**

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de deputaten voor de vertegenwoordiging der kerken (bijlage 2).

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. overeenkomstig art. 50 sub 12 K.O. de leden van het moderamen van de synode 1986 te benoemen tot deputaten voor de vertegenwoordiging van de kerken in gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen.

*Artikel 23***Jaarboek**

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de deputaten voor de uitgave van het Jaarboek (bijlage 3).

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen met een algemeen secundus daaraan toegevoegd.

*Artikel 24***Uitgave kerkorde**

De praeses geeft in bespreking het rapport van de deputaten voor de uitgave van de kerkorde (bijlage 4).

In de bespreking wordt gevraagd wie bepaalt welke synodale bepalingen wel en welke niet in de kerkorde zullen worden opgenomen. Gewezen wordt op het gevaar van willekeur. Er wordt op aangedrongen, dat deputaten zich houden aan wat ze hieromtrent geschreven hebben in het voorwoord van de jongste uitgave van de kerkorde.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen.

*Artikel 25***Uitgave van de liturgische formulieren**

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de contactpersoon voor de uitgave van de liturgische formulieren (bijlage 5).

De synode besluit:

het beleid van de contactpersoon, dr. T. Brienen, goed te keuren onder dankzegging voor het verrichte werk.

*Artikel 26***Schorsing**

De praeses schorst de vergadering, waarna een samenspreking van het moderamen plaats vindt met de samenroepers en rapporteurs van de commissies.

VERVOLG EERSTE ZITTING

dinsdag 26 augustus 1986, 20.45 – 21.00 uur.

*Artikel 27***Dankbetuiging**

De praeses doet mededeling van het feit, dat van H.M. Koningin Beatrix een dankbetuiging is ontvangen voor het verzonden telegram. Deze dankbetuiging luidt aldus: 'In opdracht van Hare Majesteit de Koningin breng ik U Haar hartelijke dank over voor Uw telegram van hedenmiddag en voor de vriendelijke gedachten die U daarin verwoordt. Mw. S.J. van Riet, particulier secretaresse'.

*Artikel 28***Vergaderschema**

Het moderamen heeft een voorlopig vergaderschema vastgesteld voor de vergaderweek van 16 – 19 september 1986.

*Artikel 29***Sluiting**

De praeses wenst alle commissies Gods zegen toe. Hij laat zingen uit de Avondzang : 1, 2 en 7. Nadat prof. dr. W.H. Velema is voorgedaan in dankgebed wordt de eerste zitting gesloten.

TWEDE ZITTING

dinsdag 16 september 1986, 10.00 – 12.30 uur.

*Artikel 30***Opening**

De praeses opent de zitting. Hij laat zingen Psalm 119 : 3 en 7, leest Efeze 4 : 1 – 16 en vraagt een zegen over deze dag.

*Artikel 31***Appel-nominaal**

Alle afgevaardigden zijn aanwezig als in de eerste zitting, met uitzondering van oud. A. van der Heiden, die vervangen is door zijn secundus, oud. J. Niewold. Oud. J. Niewold betuigt door op te staan instemming met de belijdenis. Ditzelfde doet ook prof. dr. W. van 't Spijker, die in de eerste zitting niet aanwezig kon zijn. De praeses heet de leden en preadviseurs, alsmede enkele buitenlandse gasten, welkom.

*Artikel 32***Herdenking ds. S. van der Molen**

De praeses doet mededeling van het rouwbericht van ds. S. van der Molen. Hij verzoekt de vergadering op te staan en spreekt dan een woord ter gedachtenis aan deze markante dienaar des Woords.

Theologische Hogeschool

De praeses stelt aan de orde het rapport van het curatorium van de Theologische Hogeschool (bijlage 6), alsmede het aanvullend rapport van het curatorium (bijlage 7). Op deze rapporten correspondeert rapport 1 van commissie I (bijlage 8). De president-curator, ds. H. van der Schaaf, en de secretaris van het curatorium, ds. B. Bijleveld, worden verwelkomd. Ook curator ds. J. Westerink wordt welkom geheten.

Verschillende vragen worden gesteld naar aanleiding van het voorstel om een stageperiode van één maand in te stellen. Is dit niet te kort? Wat zullen de kosten ervan zijn? Moeten er daarnaast ook niet andere maatregelen getroffen worden met het oog op de praktische geestelijke vorming van de studenten? Ten aanzien van het commissie-voorstel om te laten onderzoeken of de studieduur niet van vier-en-eenhalf op vijf jaar gebracht kan worden met het oog op de praktische geestelijke vorming, wordt gevraagd, hoe de commissie zich de invulling van dat extra half jaar voorstelt.

Er worden ook vragen gesteld in verband met de publicaties van de hoogleraren en de verantwoordelijkheid, die het curatorium in dezen heeft.

Verschillende sprekers uiten hun zorg naar aanleiding van het groeiende kandidatenoverschot. Wat ziet het curatorium ten dezen als taak? Moet er geen numerus clausus komen?

De rapporteur, ds. J. van Amstel, alsmede de president-curator, ds. H. van der Schaaf, beantwoorden de vragen.

De commissie heeft niet direct aan een bepaalde invulling van het extra half jaar gedacht; het is de bedoeling, dat het curatorium zich met deze zaak zal bezig houden en voorstellen zal doen.

Ten aanzien van de publicaties van de hoogleraren wordt gesteld, dat het curatorium alleen dan als er aanleiding toe bestaat over deze publicaties spreekt. Wel kan men zich tot het curatorium wenden. Overigens gaat het curatorium uit van het vertrouwen, dat de hoogleraren verdienen.

Uitvoerig wordt ingegaan op de praktische geestelijke vorming van de studenten. Uit de kerken komen signalen, waardoor het curatorium opnieuw deze zaak in studie genomen heeft. Men is attent om datgene wat reeds gedaan wordt, met name door de hoogleraren, te intensiveren.

Ook zullen curatoren zich bezinnen op het stagnerende beroepingswerk, waardoor een groeiend aantal kandidaten niet aan het werk kan in de gemeente. Zeer stellig verzekert de president-curator echter, dat dit geen aanleiding mag zijn om een numerus clausus in te stellen.

Wat de stage-periode van één maand betreft, graag zou het curatorium zien, dat een langere periode mogelijk zou zijn, maar dit lijkt het maximum-haalfbare, zeker ook vanuit financieel oogpunt.

De rector, prof. dr. J.P. Versteeg, benadrukt dat ook het college van hoogleraren toenemende aandacht zal besteden aan die kandidaten, die geen beroep ontvangen.

Ds. M. van der Sluys doet het volgende voorstel:

'De generale synode,

gelet op het feit, dat het curatorium kennis neemt van alles wat tot de Theologische Hogeschool in betrekking staat (art. 4 Reglement);

overwegende dat alle publicaties van en over de hoogleraren, lectoren en (hoofd-)medewerkers in het curatorium worden gelezen en besproken, wanneer dit nodig blijkt te zijn (Acta 1974, art. 43);

van oordeel dat het op de weg van het curatorium ligt om toezicht uit te oefenen op al hun publicaties die (in)direct het werk aan de Theologische Hogeschool regarderend; besluit uit te spreken, dat het onder de verantwoordelijkheid van het curatorium valt zich een oordeel te vormen over de publicaties van de door de generale synode benoemde werkers aan de Theologische Hogeschool en zonedig met hen nader over hun gevoelen te spreken'.

Zowel de rapporteur als de president-curator ontraden dit voorstel. Het curatorium is immers op dit punt aanspreekbaar. Ook de praeses wijst op deze aanspreekbaarheid van het curatorium. Maar hij benadrukt, dat dit niet inhoudt, dat het curatorium nu als een soort censuur-commissie moet gaan werken.

Het voorstel van ds. Van der Sluys wordt niet gesteund.

De synode besluit:

1. aan prof. dr. B.J. Oosterhoff op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen, met ingang van 1 februari 1987;
2. een besluit te nemen met betrekking tot voorziening in de komende vacature;
3. goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van dr. T. Brienen, ds. W. van Heest en ds. J.W. Maris tot wetenschappelijke medewerkers aan de Theologische Hogeschool;
4. goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van ds. W. Meijer tot docent aan de Theologische Hogeschool in een aantal Oudtestamentische vakken;
5. goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van ds. L. van Dijk tot docent aan de Theologische Hogeschool voor de algemene pedagogiek en didactiek in het kader van een bijvak binnen een doctorale studie;
6. goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van prof. dr. M. Boertien tot studiebegeleider voor het bijvak Judaïca;
7. over te gaan tot het instellen van een stage-periode van één maand, welke stage-periode moet plaats vinden na het kandidaatsexamen en vóór de bevestiging in de gemeente. Wanneer beroepbaarstelling wordt aangevraagd, kan het curatorium deze beroepbaarstelling verlenen bij het kandidaatsexamen en effectueren na een stage-periode;
8. het curatorium op te dragen een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid om de studietijd van de admissiale studenten weer te brengen op vijf jaar en met name het laatste half jaar geheel te wijden aan de praktische geestelijke vorming van de aanstaande dienaren des Woords in onze kerken en de resultaten van dit onderzoek met eventuele voorstellen de volgende generale synode voor te leggen;
9. een secretaris en een secundus-secretaris te benoemen;
10. deze handelingen van het curatorium, onder dank voor de vele werkzaamheden, goed te keuren.

Het is verstaan, dat besluit 7 in dit stadium slechts onder conditie genomen is, hangende de voorstellen van commissie VI, die in een latere zitting aan de orde zullen komen.

De praeses spreekt er zijn dankbaarheid over uit, dat er zoveel werk verricht mag worden aan de hogeschool. Hij wenst allen, die bij dit werk betrokken zijn Gods zegen toe.

Vervolgens wendt de praeses zich tot prof. dr. B.J. Oosterhoff aan wie zojuist emeritaat is verleend. Hij spreekt over de toegewijde manier, waarop prof. dr. Oosterhoff zijn werk heeft verricht, over zijn wijze van omgaan met de studenten, alsmede van zijn liefde voor Kerk en School en zijn trouw aan Schrift en belijdenis. Hij wenst hem Gods zegen toe voor de toekomst.

Ook prof. dr. J.P. Versteeg richt zich tot de scheidende hoogleraar. Als rector merkt hij op, dat de hoogleraren prof. dr. Oosterhoff node zullen missen als collega, als broeder en als voortrekker.

In een kort woord spreekt prof. dr. Oosterhoff van zijn dank aan God, Die hem 33 jaar lang in staat stelde zijn werk aan de hogeschool te doen. Het was hem er steeds weer om te doen de boodschap van Gods Woord met de studenten te verstaan. Hij verzekert de synode, dat hij met de hogeschool blijft meeleven. Op voorstel van de praeses wordt prof. dr. Oosterhoff nu staande toegezongen Psalm 71 : 12 (gewijzigd).

Artikel 34

Schorsing

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses deze zitting.

VERVOLG TWEEDE ZITTING

dinsdag 16 september 1986, 13.45 – 17.15 uur.

Artikel 35

Heropening

Nadat de leden van de synode in de gelegenheid zijn geweest op deze derde dinsdag in september de troonrede van H.M. de Koningin te beluisteren, heropent de praeses de vergadering. Hij laat zingen Psalm 47 : 4 en 5.

Artikel 36

Comité-generaal

Artikel 37

Comité-generaal

Artikel 38

Blijk van meeleven met ds. A.W. Drechsler

De praeses stelt voor ds. A.W. Drechsler, die ernstig ziek is, een blijk van meeleven te zenden in de vorm van een brief en een fruitmand. De vergadering neemt dit voorstel over.

Artikel 39

Herschrijving ondertekeningsformulieren / Instructie 8.05

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Westen, die als volgt luidt:

'De generale synode spreke uit dat de ondertekeningsformulieren ex artikel 52, ex artikel 52 juncto artikel 20 en ex artikel 53 van de kerkorde, respectievelijk als bijlagen 36, 14 en 37 opgenomen in de in 1984 verschenen uitgave daarvan, in verschillende opzichten verbetering behoeven en daarom, met handhaving van de essentie, herschreven dienen te worden zoals in de drie bijlagen van deze instructie is geschied'. Voor de toelichting bij deze instructie zie bijlage 9.

Op deze instructie correspondeert rapport 4 van commissie I (bijlage 10).

Ds. P.N. Ribbers licht toe hoe deze instructie tot stand gekomen is. Algemeen werd gemeend, dat een taalkundige bijstelling van de ondertekeningsformulieren gewenst was, zonder aan de essentie van deze formulieren iets te veranderen. Prof. dr. W.

103

104

van 't Spijker geeft desgevraagd advies. Hij is het met commissie I eens, dat de historische interpretatie van deze formulieren van groot belang is en dat daarom niet te snel tot wijziging moet worden overgegaan. Als verandering nodig is, moet wel eerst heel de kerk erbij betrokken worden. Hij ziet de dwingende noodzaak van deze verandering niet in.

De synode besluit:

de instructie niet te aanvaarden, omdat de aangevoerde gronden onvoldoende zijn en de voorgestelde nieuwe formulieren niet in elk opzicht een verbetering zijn.

Artikel 40

Schorsing

In verband met de avondmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG TWEEDE ZITTING

dinsdag 16 september 1986, 19.00 – 20.45 uur.

Artikel 41

Heropening

De vergadering wordt heropend. De praeses laat zingen Psalm 89 : 9 en 11.

Artikel 42

Presentie

Oud. A. van der Heiden heeft zijn plaats weer ingenomen.

Artikel 43

Toespraak prof. dr. V.E. d'Assonville

De praeses geeft het woord aan prof. dr. V.E. d'Assonville, die namens Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika de synode toespreekt. Hij wijst op de historische banden, die er zijn tussen Nederland en Zuid-Afrika. Deze volken zijn 'verborgen één'. Die verborgen eenheid is er met name in de kerk. Veel hebben Die Gereformeerde Kerke en de Christelijke Gereformeerde Kerken gemeen. Moge van beide kerken gelden de belofte die Christus aan de kerk van Filadelfia gaf: Omdat gij Mijn Woord bewaard hebt, zal ik ook u bewaren.

Prof. dr. W. van 't Spijker beantwoordt deze toespraak. We kunnen elkaar gemakkelijk verstaan omdat de talen zoveel op elkaar lijken. Maar rijker is het als we ontdekken dat we dezelfde taal van het gereformeerd belijden spreken. Dan bindt de Geest ons samen. Weet, dat er ook hier nog een volk is, dat voor Zuid-Afrika bidt.

Artikel 44

Toespraak rev. A. Smith

Namens de Free Church of Scotland voert rev. A. Smith het woord. Hij begint met te zeggen, dat het hem een voorrecht en een vreugde is, elkaar te mogen ontmoeten. Het Calvinisme heeft het in deze tijd niet gemakkelijk in Europa. De invloed van Gods Woord en wet neemt af. Gods Naam wordt hoe langer hoe meer uit het openbare leven geweerd, terwijl Gods dag hoe langer hoe minder wordt geëerbiedigd. Temidden van deze symptomen van verval is het een vreugde christenen in Holland te ontmoeten en van hart tot hart met hen te spreken. Zo wordt de eenheid van hetzelfde geloof beleefd.

Drs. J.C.L. Starreveld, die deze toespraak vertaalt, beantwoordt hem ook. Ook hij spreekt van blijdschap over de ontmoeting en de kerkelijke contacten. De beleving van de eenheid in hetzelfde geloof is een kostbare zaak.

Artikel 45

Toespraak pasteur A. Lewin

Thans verleent de praeses het woord aan pasteur A. Lewin, die als afgevaardigde van Union Nationale des Églises Réformées Évangéliques Indépendantes de France aanwezig is. Pasteur Lewin, zelf een Engelsman van geboorte, spreekt de synode in het Engels toe. Hij zegt, dat de kerken die hij vertegenwoordigt, en die in 1938 bij een vereniging van kerken om des gewetens wil niet mee konden gaan, klein in getal en middelen zijn. Zij zien het echter als een dure roeping in Frankrijk, waar de geestelijke nood groot is, de boodschap van de verlossing in Christus te doen horen. God geeft daarvoor nog de gelegenheid. Hij spoort onze kerken aan een zuiver geluid te laten horen en de boodschap van het Evangelie niet aan te passen.

Ds. P. den Butter beantwoordt deze toespraak. Hij dankt voor de bemoedigende woorden en voor het woord van aansporing. God is machtig om ook in het in geestelijke duisternis gehulde Frankrijk een herleving van Zijn werk te geven. Wij leven met u mee.

Artikel 46

Deputaten-financieel Theologische Hogeschool

De praeses stelt aan de orde het rapport van deputaten-financieel van de Theologische Hogeschool (bijlage 11) met het daarbij behorende rapport 9 van commissie 104 VI (bijlage 12). De voorzitter en de secretaris van deputaten, resp. de brs. J.D. Wisman 108 en drs. H. Schuurhuis, worden welkom geheten.

Er blijkt verschil van mening te bestaan tussen de commissie en deputaten ten aanzien van een reservering voor het bibliotheekfonds, waar de synode van 1983 opdracht toe gaf. De voorzitter van deputaten licht toe, dat deputaten voldaan hebben aan de opdracht van de synode van 1983, ook al is dit niet verantwoord in de jaarstukken.

De secretaris van deputaten geeft nog enige toelichting bij de subsidie-aanvraag. Gehoord de toelichting van deputaten is de commissie bereid voorstel 1 te laten vallen, onder voorwaarde, dat in de toekomst uit de stukken zal blijken dat deputaten de reservering voor het bibliotheekfonds conform de opdracht van de synode van 1983 hebben geregeld.

De synode besluit:

1. het beleid van deputaten in de jaren 1983 – 1985 goed te keuren en hen te danken voor hun toegewijde arbeid;
2. deputaten op te dragen binnen het kader van hun instructie
  - a. de verwachte subsidiebeschikkingen te (doen) toetsen op de wenselijkheid van indiening van een bezwaarschrift (A.R.O.B.);
  - b. zich nader te bezinnen op de stand en de voeding van het emeriteringsfonds;
  - c. de woonkostentoelegeregeling in te trekken;
  - d. overleg te plegen met de bibliothecaris en het comité Vrouwenactie B.T.H.S. over de bijdragen aan en de hoogte van de reserves van de bibliotheek en met inachtneming van de resultaten van dit overleg te adviseren m.b.t. het besluit van de generale synode 1983 te dezer zake;
  - e. de gift van f 40.000,- te bestemmen en te besteden;
  - f. aan de generale synode 1989 onder meer over de punten 2a – 2e te rapporteren.
3. deputaten met hun secundi te benoemen.

Artikel 47

Quaestoraat

109 Aan de orde komt het rapport van de quaestor (bijlage 13) met het daarbij behorende
113 rapport 1 van commissie VI (bijlage 14).

De synode besluit:

de quaestor te danken voor zijn beleid en werk en hem décharge te verlenen voor zijn beheer over de periode 1 jan. 1983 – 31 dec. 1985.

Artikel 48

Sluiting

De praeses laat zingen Psalm 97 : 7, waarna prof. dr. J.P. Versteeg voorgaat in dankgebed. Daarna sluit de praeses deze tweede zitting.

DERDE ZITTING

woensdag 17 september 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 49

Opening

Na de opening laat de praeses zingen Psalm 67 : 1 en 2, leest hij Jes. 45 : 9 – 25 en gaat hij voor in gebed.

Artikel 50

Appel-nominaal

Bij het houden van appel blijkt dat alle afgevaardigden aanwezig zijn als in de eerste zitting, met dien verstande, dat voor oud. A. de Geus aanwezig is zijn secundus oud. J. van den Berg. Oud. Van den Berg betuigt, door op te staan, instemming met de belijdenis.

Artikel 51

Buitenlandse Zending/Toespraak van ds. M. Lullulangi

De praeses heet de afgevaardigden van de Gereja Toraja Mamasa, de predikanten M. Lullulangi en I. Punda, hartelijk welkom. Hij verwelkomt eveneens drs. C.W. Buijs. Een van de afgevaardigden, ds. M. Lullulangi, ontvangt gelegenheid de synode toe te spreken, terwijl drs. C.W. Buijs de toespraak vertaalt.

Ds. Lullulangi dankt voor de uitnodiging, die de Toraja-kerk ontving. Hij acht het een voorrecht de synode te mogen toespreken. Er is een sterke band tussen de Gereja Toraja Mamasa en de Christelijke Gereformeerde Kerken, gebaseerd in liefde tot en gemeenschap met Christus.

Hij spreekt ook over de moeilijkheden, waar de Toraja-kerk voor staat: er zijn te weinig predikanten, bij vele leden heerst grote onkunde, velen zijn bovendien erg arm. Veel noodzakelijke voorzieningen zullen moeten worden getroffen zal het Evangelie verkondigd kunnen worden.

Ds. Lullulangi besluit zijn toespraak met het uiten van de grote dank, die er in de Toraja-kerk leeft voor de zendingswerkers, die hun het Woord gebracht hebben. De praeses beantwoordt deze toespraak. Als we deze broeder van dankbaarheid horen spreken, past ons geen trots, maar verootmoediging, dat God onze kerken heeft willen gebruiken voor de verbreiding van het Evangelie onder de Toraja's. Hij besluit met de wens dat de Toraja-kerk bij de waarheid van Gods Woord bewaard mag blijven.

Artikel 52

Vervolg-Buitenlandse Zending

De praeses verwelkomt de secretaris van deputaten Buitenlandse Zending, ds. M. Drayer, alsmede de penningmeester br. P.J. Posdijk. Hij stelt aan de orde het rapport van deputaten Buitenlandse Zending (bijlage 15), met het daarop corresponderende rapport 1 van commissie II (bijlage 16). In verband met het feit, dat de afgevaardigden van de Gereja Toraja Mamasa slechts korte tijd aanwezig kunnen zijn, beperkt de praeses de bespreking van deze rapporten tot die zaken die de verhouding tot de Toraja-kerk betreffen.

Ten aanzien van het commissie-rapport wordt gevraagd waarom er zoveel vragen in staan. Was het niet beter geweest als de commissie zich verstaan had met deputaten om zo de vragen beantwoord te krijgen?

Gevraagd wordt naar de gang van zaken rondom het besluit van de Gereja Toraja Mamasa in 1982, om de ambten open te stellen voor de vrouw. Hoe is dit besluit tot stand gekomen? Wat hebben deputaten naar aanleiding hiervan gedaan? Zal dit besluit consequenties hebben voor onze relatie tot de Gereja Toraja Mamasa? Waarom blijkt uit het deputaten-rapport niet hoe deputaten over deze beslissing denken? Heeft dit besluit ook nog relatie met het feit, dat kand. ir. J. Slagboom niet kon worden uitgezonden?

Een andere zaak waarnaar gevraagd wordt is de aard van de relatie tussen beide kerken. Voltrekt alles zich nu nog alleen in de materiële sfeer, nu er van personele assistentie geen sprake meer is? Of achten deputaten een uitzending van een zendingswerker in de toekomst nog wel mogelijk?

Namens de commissie antwoordt oud. D. Koole. Het rapport bevat inderdaad nogal wat vragen. Deels is dit met opzet zo gedaan, om op deze wijze de cruciale punten beter te signaleren voor bespreking in breed verband.

Ook de commissie heeft de indruk dat de samenwerking zich voornamelijk in het vlak van het materiële voltrekt, aangezien de Gereja Toraja Mamasa zich inzake de geestelijke toerusting 'selfsupporting' acht. Deze mening heeft ook meegesproken bij het besluit van 1982.

De voorzitter van deputaten, ds. K.J. Velema, alsmede de secretaris, ds. M. Drayer, gaan nog nader op de gestelde vragen in. Het is inderdaad waar, dat de Gereja Toraja Mamasa zich steeds onafhankelijker opstelt. Financieel wordt nog hulp verleend, maar deputaten hebben een afbouwregeling ontworpen, met de uitvoering waarvan ongeveer 20 jaar gemoed zal zijn.

De manier waarop het bewuste besluit van 1982 tot stand gekomen is, roept inderdaad vragen op. Deputaten zijn er ook niet gelukkig mee en hebben de Gereja Toraja Mamasa gewaarschuwd, dat een dergelijk besluit de zendingsliefde in Nederland wel eens schade zou kunnen doen. Het is voor deputaten echter moeilijk op dit punt verder invloed uit te oefenen, want zo gemakkelijk wordt dit als paternalisme uitgelegd.

Om deze reden wilden deputaten niet al te grote druk uitoefenen, mede ook om de medewerking van de Gereja Toraja Mamasa bij de visum-aanvraag van kand. ir. J. Slagboom niet onder spanning te brengen. Of het feit, dat kand. ir. J. Slagboom niet uitgezonden kon worden, verband houdt met het bewuste besluit van 1982, is niet meer dan een vermoeden.

Geheel zonder hoop, dat er in de toekomst nog eens een werker kan worden uitgezonden zijn deputaten niet. Het visum-beleid van de Indonesische regering lijkt wat versoepeld te zijn. Maar op het ogenblik is het niet mogelijk iets in die richting te doen, aangezien de financiën ontoereikend zijn.

Ds. J. van Amstel dient het volgende voorstel in:

'De generale synode drage deputaten Buitenlandse Zending op, om in verband met het besluit van de Gereja Toraja Mamasa in 1982 de ambten ook open te stellen voor de vrouw,

- een gesprek daarover te hebben met deze kerk vanuit ons schriftuurlijk standpunt, zoals dit in de gereformeerde belijdenis functioneert;
- in dit gesprek aan te dringen op herziening van bovengenoemd besluit;
- bij volharding op de ingeslagen weg door deze kerk de contacten opnieuw te bezien en nader te regelen;
- van een en ander verslag uit te brengen op de volgende synode'.

Ds. P.N. Ribbers amendeert dit voorstel. Hij stelt voor het onder c. genoemde weg te laten en bij b. in te voegen 'op broederlijke wijze'. Ds. J. van Amstel neemt dit amendement over.

Zowel de rapporteur als de voorzitter van deputaten ontraden dit voorstel. Uit de synode wordt bezwaar gemaakt tegen de uitdrukking 'ons schriftuurlijk standpunt' in het voorstel. Kunnen we dat zo, zonder nader onderzoek, stellen?

Commissie II krijgt opdracht zich met deputaten en de indiener van het voorstel nader te beraden.

De afgevaardigden van de Gereja Toraja Mamasa nemen nu afscheid.

Artikel 53

Vervolg-Buitenlandse Zending

De praeses stelt nu aan de orde de rest van het rapport van deputaten Buitenlandse Zending (bijlage 15) met het daarbij behorende rapport 1 van commissie II (bijlage 16).

- 114 Vragen worden gesteld in verband met de opstelling van onze zendingswerkers in
133 Zuid-Afrika temidden van de problematiek van dat land. Moet de kerk niet een voorbeeld zijn in de verhoudingen van de volkeren? Is het voldoende als gesteld wordt dat we moeten bidden om vrede en gerechtigheid? Moeten deze begrippen dan ook niet concreet worden ingevuld? Anderzijds wordt gevraagd of het eigenlijk al niet een politieke uitspraak is, als de commissie spreekt over de gerechtvaardigde verlangens van de zwarte bevolking. In verband met deze materie wordt geïnformeerd naar ds. C.D. Affourtit en wat er met hem gebeurd is.

Een groot aantal vragen heeft betrekking op de financiële positie van de Zendingkas. Is de voorgestelde verhoging van de minimum-bijdrage wel haalbaar? Waarom wijst de commissie deze verhoging af? Wat zullen de gevolgen zijn als de synode zal afwijken van de voorstellen van deputaten in dezen?

Er zijn ook vragen omtrent de procedure, die deputaten gevolgd hebben bij de benoeming van een nieuwe secretaris. Hebben deputaten niet meer gedaan dan hun opgedragen was?

Gevraagd wordt naar de wenselijkheid van een studiefonds voor broeder Rabali. Eveneens wordt gevraagd naar de mogelijkheden om in geval van nood onze werkers snel te kunnen evacueren.

Ook wordt gevraagd naar de motieven pro en contra aansluiting bij de Nederlandse Zendingraad. Als deputaten vinden, dat het waarnemerschap bij deze raad zo niet gecontinueerd kan worden, is dan de tijd niet gekomen om de relatie te verbreken?

Ook nu antwoordt de rapporteur, oud. D. Koole. Namens de commissie stelt hij dat, hoewel grote omzichtigheid geboden is en er geen welomlijnd politiek standpunt voorligt, het toch mogelijk moet zijn iets meer te zeggen inzake de situatie in Zuid-Afrika dan deputaten willen zeggen.

De commissie is van mening, dat een zo grote verhoging van de minimum-bijdrage

als deputaten voorstellen, niet te realiseren is, tenzij er een grotere offervaardigheid komt. De commissie zou liever zien, dat zoveel mogelijk kostenbesparend zou worden gewerkt.

Met de benoeming van de nieuwe secretaris zijn deputaten volgens de commissie niet buiten hun bevoegdheden getreden.

Namens deputaten antwoordt ds. K.J. Velema. Er bestaat inderdaad een voorlopig plan om onze werkers tijdig te kunnen laten repatriëren. Wat betreft de positie van onze mensen in Zuid-Afrika, hebben deputaten zich steeds laten leiden door datgene wat bij herhaling is afgesproken, namelijk dat onze mensen zich bewust zullen zijn, dat ze 'gasten' in dat land zijn.

De benoeming van de nieuwe zendingssecretaris is met de grootste voorzichtigheid geschied. Deputaten meenden dat zij, naar analogie van de gang van zaken in 1968/1969, deze weg mochten gaan en de opdracht van de synode van 1983 zo mochten interpreteren.

Ds. M. Drayer gaat in op de vragen rondom de studie van broeder Rabali. Op dit moment is er nog niets met zekerheid te zeggen. Het voordeel van een studie van deze broeder in Apeldoorn is, dat er dan straks een van de leidinggevende personen in de Vendakerk zal zijn, die ons kerkelijk leven van binnenuit kent.

De penningmeester van deputaten, br. P.J. Posdijk, gaat nog nader in op de financiële aspecten van het werk van deputaten. De begroting is gebaseerd op de bestaande situatie. Als de voorgestelde verhoging niet te verwerkelijken zal zijn, is het gevolg, dat deputaten hun werk moeten inkrimpen.

De bespreking wordt geschorst (zie art. 134).

Artikel 54

Schorsing

In verband met de broodmaaltijd wordt de vergadering geschorst.

VERVOLG DERDE ZITTING

woensdag 17 september 1986, 13.30 – 17.15 uur.

Artikel 55

Heropening

De praeses heropent de zitting; hij laat zingen Psalm 119 : 32 en 86.

Artikel 56

Toespraak ds. H.J. van der Kwast

In verband met de bespreking van het rapport van deputaten voor eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met de buitenlandse kerken zijn de voorzitter en de secretaris van deputaten, resp. ds. B. van Smeden en ds. J. Westerink, aanwezig. De praeses verwelkomt hen. Ook heet hij welkom de beide afgevaardigden van de Nederlands Gereformeerde Kerken, de predikanten H.J. van der Kwast en J.C. Schaeffer.

Ds. H.J. van der Kwast krijgt gelegenheid de synode toe te spreken. Hij begint met de synode namens de Nederlands Gereformeerde Kerken te groeten. 't Is duidelijk, dat er niet zo heel veel vorderingen gemaakt zijn in de relatie tussen beide kerken op weg naar eenheid. Er is op de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken zelfs een zekere mate van moedeloosheid geconstateerd. Toch hoopt

ds. Van der Kwast op besluiten, die de zaak van de eenheid zullen bevorderen. Al zijn er dan verschillen ten aanzien van de prediking, het moet toch mogelijk zijn elkaar te vinden. Dringend houdt ds. Van der Kwast de synode voor de waarheid en de eenheid te zoeken.

De praeses dankt ds. Van der Kwast voor zijn woorden. Hij hoopt er op, dat deze synode verantwoorde beslissingen zal nemen. Laten we toch vooral biddend met deze zaken bezig zijn.

Artikel 57

Kerkelijke verhoudingen binnenland/Nederlands Gereformeerde Kerken

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken (bijlage 17) en het daarbij behorende rapport 1 van commissie IV (bijlage 18). Hij beperkt de bespreking tot die gedeelten van de rapporten, die de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken raken. Hierbij wordt ook betrokken de brief van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken (bijlage 19).

In de bespreking wordt gesignaleerd, dat er een verschil van visie is tussen deputaten en de commissie. Wat bedoelt de commissie als zij zegt, dat deputaten niet voldoende gedaan hebben om de kerken op te wekken te staan naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken? Welk motief heeft de commissie om voorstel 5 te doen en welk motief hebben deputaten om dit voorstel niet te doen? Meent de commissie, dat deputaten zich meer hebben laten leiden door de feitelijke situatie dan door Schrift en belijdenis?

Andere sprekers dringen er op aan, dat meer ernst gemaakt moet worden met deze zaak; vooral met het oog op de apocalyptische tijd, die we beleven. We moeten ons niet te zeer laten leiden door allerlei incidentele zaken, die bij de Nederlands Gereformeerde Kerken voorkomen. We dienen meer te letten op de roeping, die er van Godswege is.

De rapporteur van commissie IV, ds. J. van Dijken, gaat op de gemaakte opmerkingen in. Hij verklaart, dat voor de commissie heel zwaar gewogen heeft het gebod van Christus en de daaruit voortvloeiende roeping. Naar het oordeel van de commissie is de oproep om samen te spreken niet duidelijk genoeg overgekomen. Hij betwijfelt of de enquête van deputaten wel het geëigende middel was. Dat de commissie voorstel 5 doet is omdat deputaten nalieten deze opdracht van de synode van 1983 uit te voeren; dus moet het alsnog geschieden.

Namens deputaten antwoorden de voorzitter en de secretaris. De synode moet er van overtuigd zijn, dat ook voor deputaten de roeping zwaar weegt. Maar, deputaten zijn ook in aanraking gekomen met wat hen uit de kerken werd aangereikt en dat mochten zij niet negeren. We moeten geen tegenstellingen creëren, zoals de commissie doet.

De kritiek uit de kerken op de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken heeft bij deputaten zwaar gewogen. Zij hebben deze kritiek doorgesproken met de commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken, maar deputaten hebben de indruk dat de Nederlands Gereformeerde broeders zich er niet in herkennen. Bovendien kwamen de samsprekingen pas laat op gang en dat was dan tevens de reden, waarom deputaten besluit 10 van de synode van 1983 niet hebben kunnen uitvoeren. Deputaten erkennen met dankbaarheid, dat er ook plaatselijke situaties zijn, waar wel van een hartelijke samenwerking sprake is. In 't algemeen kunnen deputaten echter niet van veel voortgang in de contacten spreken.

Ds. J. van Amstel dient de volgende amendementen op de commissie-voorstellen in:

Aan 2 toevoegen na 'samensprekingen': daarbij ook de gegevens uit de gehouden enquête verwerkend en grondig door te spreken;

Aan 3 toevoegen: en waar de contacten minder worden of verbroken werden.

Aan 4 toevoegen: en daaraan niet tekort te doen.

Verder stelt ds. Van Amstel voor voorstel 5 weg te laten.

De rapporteur van commissie IV wil het amendement bij voorstel 2 wel overnemen maar acht de amendementen bij de voorstellen 3 en 4 overbodig. Hij handhaaft ook commissie-voorstel 5.

De secretaris van deputaten is dezelfde mening toegedaan als de rapporteur ten aanzien van de amendementen-Van Amstel, met dien verstande, dat hij vindt, dat commissie-voorstel 5 in de huidige situatie geen zin heeft.

De synode besluit de volgende uitspraak te doen:

De generale synode,

overtuigd van de roeping om gehoor te geven aan Christus' gebod tot eenheid en gelovend in de kracht van Christus' gebed om eenheid, welke eenheid gezocht moet worden met allen, die in waarheid onder het gezag van Gods Woord willen buigen en naar de gereformeerde belijdenis willen leven,

besluit:

1. opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken roeping der kerken blijft;
2. overtuigd van de noodzaak van voortgezet gesprek over de prediking en eveneens overtuigd van de noodzaak van een goede functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toeëigening des heils terwille van de goede voortgang van de samensprekingen, deputaten op te dragen, dit gesprek te blijven voeren en daarin steeds weer aan de orde te stellen de punten, in de Gemeenschappelijke Verklaring genoemd, daarbij ook de gegevens uit de gehouden enquête te verwerken en die grondig door te spreken;
3. deputaten op te dragen zich blijvend op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar men tot samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerk gekomen is, en van de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerk in die kerken, waar men tot nu toe niet tot samenwerking kwam;
4. opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt, en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar die eenheid, de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden;
5. het moderamen op te dragen de brief van de Landelijke Vergadering te beantwoorden, met vermelding van de besluiten van de generale synode.

Artikel 58

Kerkelijke verhoudingen binnenland/Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken, Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte (C.O.G.G.)

Thans wordt in bespreking gegeven de rest van het rapport van de deputaten voor de eenheid van gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken (bijlage 17), voorzover het binnenlandse kerkelijke verhoudingen betreft. Hierbij hoort rapport 1 van commissie IV (bijlage 18). Tevens geeft de praeses in bespreking de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) (bijlage 20).

Veel vragen gaan over de contacten met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. Waarom wijst de commissie het voorstel van deputaten zo radicaal

af? Dienen we niet eenheid te zoeken met allen, die de gereformeerde belijdenis liefhebben? Hanteert de commissie de opdracht aan deputaten nu niet op een formalistische wijze? Anderzijds wijzen verschillende broeders op de moeite van het leggen van officiële kerkelijke contacten met de Gereformeerde Bond, aangezien we in deze Bond niet met een kerk te doen hebben, maar met een vereniging.

Ten aanzien van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) wordt gepleit voor een antwoord aan deze kerken, waarin een dringend beroep gedaan wordt de in de brief genoemde zaken in een gesprek aan de orde te stellen.

De rapporteur, ds. J. van Dijken, gaat op de gemaakte opmerkingen in. Het uitgangspunt van de commissie bij de beoordeling van de contacten met de Gereformeerde Bond is geweest de instructie van deputaten, die alleen van 'kerken' spreekt. Binnen het raam van deze instructie kan datgene wat deputaten vragen niet.

De voorzitter van deputaten licht de gang van zaken toe en laat zo de achtergrond van het deputaten-voorstel zien. Deputaten vragen niet om officiële kerkelijke contacten te mogen leggen met de Gereformeerde Bond. Het is slechts hun vraag aan de synode of er misschien mogelijkheden zijn, c.q. zullen zijn om contacten te leggen.

Oud. J. Tanger stelt voor:

'De synode besluite deputaten op te dragen alle mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot samenspreking/samenwerking met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk op die terreinen, waarop dit mogelijk is'.

Ds. B. de Graaf stelt voor:

'De generale synode,

overtuigd van de roeping om gehoor te geven aan Christus' gebod tot eenheid en gelovend in de kracht van Christus' gebed om eenheid, welke eenheid gezocht moet worden met allen die in waarheid onder het gezag van Gods Woord willen buigen en naar de gereformeerde belijdenis willen leven;

constaterend, dat er op diverse terreinen positieve contacten en vormen van samenwerking bestaan met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk;

overwegend, dat de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk geen kerkgemeenschap is, maar wel een grote groep plaatselijke kerken van gereformeerde belijdenis vertegenwoordigt;

besluite deputaten op te dragen zich voorzichtig verder te oriënteren ten aanzien van deze contacten en zich te bezinnen op de vraag of er niet in de toekomst mogelijkheden liggen om tot kerkelijke contacten te komen en hierover op de volgende generale synode te rapporteren'.

Ds. J. van Amstel dient het volgende voorstel in:

'De generale synode besluite deputaten op te dragen zich te bezinnen op de vraag of het op de weg van het deputaatschap ligt om niet alleen contacten te onderhouden met kerken, maar ook met groeperingen die de gereformeerde belijdenis van harte onderschrijven en daarover te rapporteren op een volgende synode'.

De praeses geeft de commissie opdracht deze voorstellen te bezien en hierover in een latere zitting te rapporteren (zie art. 121).

Artikel 59

Comité-generaal

Artikel 60

Schorsing

De vergadering wordt geschorst in verband met de avondmaaltijd.

VERVOLG DERDE ZITTING

woensdag 17 september 1986, 19.00 – 21.15 uur.

Artikel 61

Heropening

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 111 : 3 en 6.

Artikel 62

Presentie

De primus-afgevaardigde oud, S. Pieper is thans voor het eerst ter vergadering. Hij betuigt instemming met de belijdenis.

Artikel 63

Correspondentie met de Hoge Overheid

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid (bijlage 21) met het daarbij behorende rapport 3 van commissie V (bijlage 22). De secretaris van deputaten mr. dr. C.J. Verplanke wordt welkom 162
geheten. 164

Er worden enkele vragen gesteld met betrekking tot de betekenis van de wet op de Ondernemingsraden voor kerkgenootschappen, over het standpunt van deputaten inzake de euthanasiewetgeving en over de financiële bijdrage voor het werk van ds. D.J. Klein Onstenk.

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. J. Jonkman; namens deputaten gaat mr. dr. C.J. Verplanke op de gestelde vragen in. Deputaten zien geen ernstige gevolgen voortvloeiend uit de wet op de Ondernemingsraden voor onze kerken. Deputaten zijn voornemens te reageren, zodra er een wetgeving inzake euthanasie aan de orde komt. Een bijdrage voor het werk van ds. Klein Onstenk zal alleen worden gevraagd als er noodzaak voor is.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. opnieuw leden van het deputaatschap en een algemeen secundus te benoemen;
3. opnieuw een gedelegeerde en tevens een plaatsvervangend gedelegeerde in het C.I.O. te benoemen.

Artikel 64

Comité-generaal

Artikel 65

Vervolg Theologische Hogeschool

Na opheffing van het comité deelt de praeses mee, dat in een niet-openbare zitting van de synode het volgende besluit genomen is ten aanzien van de Theologische Hogeschool:

1. Ten aanzien van de opvolging van prof. dr. B.J. Oosterhoff thans geen opvolger te benoemen in deze vacature, gehoord de toelichting van het curatorium en het college van hoogleraren, maar de benoeming van een hoogleraar in deze vacature te doen plaats vinden op de synode van 1989.
2. Voor de periode van drie jaar een wetenschappelijk hoofdmedewerker te doen benoemen door het curatorium, waarbij gelet dient te worden op de wetenschappelijke kwaliteiten voor het te geven onderwijs in de betreffende Oudtestamenti-

sche vakken, zonder dat dit de enige overweging is, omdat zowel het vertrouwen van de kerken als de bekwaamheid om mede te werken aan de opleiding van de aanstaande dienaren des Woords eerste vereisten zijn.

3. Het curatorium op te dragen, na overleg met de synode, binnen de kortst mogelijke termijn een wetenschappelijk hoofdmedewerker te benoemen, overeenkomstig art. 6 van het Reglement van de Theologische Hogeschool en hem in alle eerlijkheid en openheid te laten weten dat deze benoeming niet inhoudt dat hij bij de vervulling van de vacature-prof. dr. Oosterhoff als eerste zal worden voorgedragen.
4. Het curatorium op te dragen ten aanzien van zijn tijdelijke aanstelling in deze nieuwe taak als hoofdmedewerker zorgvuldig vast te stellen hoe zijn verhouding is tot het college van hoogleraren en tot de overige medewerkers en in samenwerking met Deputaten-financieel voor de Theologische Hogeschool die financiële regelingen te treffen, die nodig zijn.
5. Het curatorium zal er bij de te benoemen hoofdmedewerker op aandringen zijn beslissing zo spoedig mogelijk te nemen, in ieder geval voor de volgende zittingsweek van de generale synode.

De commissie van de synode vergaderde vóór de vergadering van het curatorium verleden week; in die vergadering van vorige week heeft het curatorium besloten een naam aan de synode te noemen; het curatorium heeft de naam van deze kandidaat aan de synode meegedeeld en de synode heeft de benoeming van deze hoofdmedewerker goedgekeurd. Het is ds. H.G.L. Peels, predikant te Zoetermeer. De praeses spreekt de wens uit, dat Gods zegen op deze beslissing mag rusten en dat de benoemde broeder het licht van Gods Geest zal mogen ontvangen bij de beslissing, die hij te nemen heeft.

Artikel 66

Sluiting

Op verzoek van de praeses gaat prof. dr. B.J. Oosterhoff voor in dankgebed, waarna de praeses de vergadering sluit.

VIERDE ZITTING

donderdag 18 september 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 67

Opening

De praeses opent de vergadering; op zijn verzoek wordt gezongen Psalm 72 : 6 en 7. Daarna leest hij Psalm 72 en gaat hij voor in gebed.

Artikel 68

Appel-nominaal

Bij het houden van appel blijkt dat ds. A. Hilbers jr. vervangen is door zijn secundus ds. M.W. Vrijhof en oud. D. Lokhorst door zijn secundus oud. J. Roest. Voor het overige zijn alle afgevaardigden aanwezig als in de avondzitting van 17 september. Ds. M.W. Vrijhof en oud. J. Roest betuigen instemming met de belijdenis. Bij het appel attendeert de praeses op de planten op de tafels der synodeleden, die een geschenk zijn van de kerkeraad van Aalsmeer.

*Artikel 69***Algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden**

Thans stelt de praeses aan de orde het rapport van de deputaten voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden (bijlage 23). Hij verwelkomt de voorzitter van deputaten, ds. T. Harder, en de secretaris, br. W. Huizer. Voor de bespreking van dit rapport en het daarbij behorende rapport van de synodale commissie, gaat de synode, op verzoek van commissie V, in comité.

*Artikel 70***Comité-generaal***Artikel 71***Gezaghebbend woord/instructie 8.08**

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten, die als volgt luidt:

'De particuliere synode van het Oosten, constaterend

dat de verwijdering tussen gemeenten, ambtsdragers en leden binnen onze kerken de laatste jaren is toegenomen; overtuigd

van de zegen, die de Koning der Kerk ons kerkelijke leven in het verleden heeft gegeven, inzonderheid door de schriftuurlijk-confessionele prediking, en dat er alleen maar toekomst is voor onze kerken, wanneer we op deze wijze ons kerkelijke leven voortzetten, erkennend

dat er ook verschillen zijn in prediking en geloofsbeleving;

dat er ook verschillen zijn, die een diepere achtergrond hebben;

dat in de laatste tijd allerlei spanningen aan de dag zijn getreden;

overwegend

dat het onze taak is de verschillen met elkaar te bespreken op allerlei niveaus;

dat het daarnaast een zegen zou zijn, wanneer de generale synode een gezaghebbend woord zou spreken en indringend op zou roepen tot gebed;

besluit

de generale synode te verzoeken in de situatie van 1986 een kanselboodschap te doen uitgaan tot de kerken zoals ook in de situatie van 1953 het geval is geweest'.

De praeses deelt mee, dat deze eerste bespreking van deze instructie bedoeld is als een peiling, om te kunnen constateren of volgens de synode een kanselboodschap gewenst wordt geacht.

Ds. M. Vlietstra licht namens de particuliere synode van het Oosten toe, hoe deze instructie ontstaan is. Op de classis Utrecht was een verzoek ontvangen om een bidstond te houden in verband met de nood der kerken. Daaraan is door de classis Utrecht voldaan, maar tevens werd besloten een dergelijk verzoek te richten aan de particuliere synode van het Oosten. Op die particuliere synode is toen besloten de generale synode te vragen een kanselboodschap te doen uitgaan, zoals dat ook in 1953 gedaan is.

Enkele afgevaardigden voeren over deze instructie het woord, waarna de verdere behandeling ervan wordt opgeschort (zie art. 78).

*Artikel 72***Schorsing**

In verband met de broodmaaltijd wordt de vergadering geschorst.

VERVOLG VIERDE ZITTING

donderdag 18 september 1986, 13.30 - 17.00 uur.

*Artikel 73***Heropening**

De vergadering wordt heropend; de praeses verzoekt te zingen Psalm 41 : 1 en 6.

*Artikel 74***Presentie**

Diaken T. van Dieren is vervangen door de tertius-afgevaardigde diaken H. Boer. Deze betuigt instemming met de belijdenis.

*Artikel 75***Publicaties in de Pers**

De praeses geeft het woord aan ds. J. van Amstel, die te kennen geeft het te betreuren, dat hij bij de behandeling van het rapport van deputaten Buitenlandse Zending de uitdrukking 'bedelmonnik' heeft gebruikt. Hij heeft geenszins bedoeld denigrerend te spreken, maar nu hij bemerkt, dat deze uitdrukking verkeerd gevallen is bij de afgevaardigden van de Gereja Toraja Mamasa wil hij haar graag terugnemen. Hij verzoekt de pers dit te willen publiceren.

In dit verband maakt de praeses melding van de ontvangst van een brief van een drietal studenten aan de Theologische Hogeschool, waarin zij zich duidelijk distantiëren van een publicatie in 'Trouw', als zouden zij zich tegenover een journalist beklagen hebben over de kieskeurigheid van de kerken bij het beroepingswerk. De synode neemt met instemming kennis van de inhoud van deze brief en de praeses verzoekt de betreffende journalist hier goede nota van te nemen.

*Artikel 76***Geestelijke verzorging van gehandicapten en ziekenhuis-pastoraat (G.V.G.)**

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van gehandicapten en behartiging van het ziekenhuis-pastoraat (bijlage 24), met het daarop corresponderende rapport 3 van commissie III (bijlage 25). De praeses heet de deputaten mr. W. Bijleveld en A. van der Kruk welkom.

In de bespreking wordt met name gevraagd naar de activiteiten van deputaten met betrekking tot de zorg voor verstandelijk gehandicapten. Ligt hier niet een taak voor deputaten?

Ds. G. Bouw stelt voor:

De generale synode,

overtuigd van de dringende behoefte om ook ten aanzien van de verzorging van verstandelijk gehandicapten al het mogelijke te doen wat onze hand vindt om te doen, dringt er bij deputaten voor de geestelijke verzorging van gehandicapten en behartiging van het ziekenhuis-pastoraat op aan, contact te zoeken met de Vereniging en/of Stichting 'Gehandicaptenzorg' van de Gereformeerde Gemeenten.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen bij de uitvoering van hun werkzaamheden voorrang te verlenen aan een voortgaande bezinning op de abortus-problematiek en zich in het licht van hun instructie art. 2 sub g ook te bezinnen op het vraagstuk van de euthanasie;

4. er bij deputaten op aan te dringen, in het licht van de dringende behoefte om ook ten aanzien van de verzorging van verstandelijk gehandicapten al het mogelijke te doen, contact te zoeken met de Vereniging en/of Stichting 'Gehandicaptenzorg' van de Gereformeerde Gemeenten;
5. deputaten in overweging te geven de relatie met deputaten ADMA gestalte te geven in de vorm van een personele unie door middel van een waarnemer bij de respectievelijke vergaderingen en hun mandaat te geven een regeling terzake te treffen.

Artikel 77

Pastorale zorg aan gehandicapten/instructie 8.07

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Westen, die als volgt luidt:

'De generale synode voege aan het reglement op de kerkvisitatie, par. III, de onderstaande vragen toe:

13. Participeert de kerkeraad in commissies, die, eventueel onder auspiciën van het deputaatschap, de geestelijke verzorging van verstandelijk gehandicapten en gehoorgestoorden ter hand nemen?
14. Wordt de gemeente bij dit werk betrokken, bijv. doordat er onder verantwoordelijkheid van de kerkeraad, gecombineerde diensten voor gehandicapten en niet-gehandicapten worden gehouden?
15. Op welke wijze besteedt de kerkeraad verder aandacht aan verstandelijk, lichamelijk en zintuigelijk gehandicapten?'

Voor een toelichting bij deze instructie zie bijlage 26.

Commissie III rapporteert over deze instructie in haar rapport 1 (bijlage 27). In de bespreking wordt enerzijds opgemerkt, dat er niet te veel vragen moeten worden gesteld in het reglement voor de kerkvisitatie; er moet ook nog wat overgelaten worden aan het inzicht van de visitatoren. Anderzijds wordt benadrukt dat het toch zeer wenselijk is iets omtrent deze zaken in het reglement op te nemen, zoals dat ook in het oude reglement gedaan was.

Op voorstel van de praeses wordt het commissie-voorstel aldus gewijzigd:

'De synode besluite aan het reglement op de kerkvisitatie, par. III, de volgende vraag toe te voegen:

13. Op welke wijze besteedt de kerkeraad pastorale aandacht aan gehandicapten?'
- Overeenkomstig dit gewijzigde voorstel **besluit de synode.**

Artikel 78

Vervolg - Gezaghebbend woord/instructie 8.08

De behandeling van deze instructie wordt voortgezet (zie art. 71). Nog weer andere broeders voeren het woord. Algemeen wordt de intentie van de instructie gewaardeerd, maar diverse broeders vragen zich af of een kanselboodschap wel de geëigende weg is. Wat moet daar dan in staan? Hebben we genoegzame eenparigheid om het over de inhoud van zo'n boodschap eens te worden? Gewezen wordt op de gang van zaken op de generale synode van 1974.

Verschillende afgevaardigden geven als hun mening te kennen, dat de synode wel een oproep tot gebed zou moeten doen uitgaan. Op voorstel van ds. M.C. Tanis wordt thans nog niet overgegaan tot een peiling, maar zal dit uitgesteld worden tot een latere zitting. Mogelijk, dat we aan het eind van de synode een soort evaluatie kunnen geven en dit als een getuigenis naar de kerken kunnen doen uitgaan, gepaard met een oproep tot gebed. Dit voorstel wordt aanvaard (zie art. 224).

Artikel 79

Evangelisatie

De praeses geeft thans in bespreking het rapport van de deputaten voor de evangelisatie (bijlage 28), met het daarbij behorende rapport 2 van commissie II (bijlage 29). Hij verwelkomt de voorzitter en penningmeester van deputaten, resp. de broeders ds. J. Vogel en P. de Korte. Tevens heet hij welkom deputaat ds. H. van Mulligen. De rapporteur van commissie II, oud. D. Koole, deelt nog mee, dat nadat het rapport van de commissie gereed gemaakt was, een brief werd ontvangen van de penningmeester van deputaten, waarin een afvloeiingsregeling wordt voorgesteld, ingeval br. J.M. de Feijter niet langer als evangelist in dienst zou blijven (bijlage 30).

De rapporteur stelt voor onderdeel 4.4 van het deputatenrapport met het daarop corresponderende gedeelte van het commissie-rapport alsmede de brief van ds. D.J. van Vuuren in comité te behandelen.

In de bespreking worden vragen gesteld omtrent het werk in Gent en de houding van het bestuur van de Stichting Evangelisatie Oost-Vlaanderen tegenover het besluit van de generale synode 1983. Enkele afgevaardigden betreuren de houding van de Stichting en keuren die af. Anderzijds wordt gevraagd waarom de kerken die in deze Stichting samenwerken niet een eigen zelfstandigheid in dit werk zouden mogen behouden.

Er worden ook vragen gesteld met betrekking tot de bezinning, die binnen het deputaatschap heeft plaats gevonden en waar deputaten verslag van doen. Moet, bij alle waardering voor dit stuk werk, toch niet gezegd worden, dat de spits naar de praktijk teveel gemist wordt?

Ook ten aanzien van het instituut van de vrijgestelde worden vragen gesteld. Blijkt uit het rapport van deputaten, dat deputaten van dit instituut toch eigenlijk meer verwacht hadden en dat de resultaten teleur stellen?

Oud. D. Koole gaat als rapporteur van commissie II op de gestelde vragen in. Hij deelt mee, dat het de commissie gebleken is, dat de Stichting Evangelisatie Oost-Vlaanderen de deur niet helemaal dicht gedaan heeft; men wil contact houden met deputaten, maar vooralsnog ziet men geen mogelijkheden om het werk in Gent te incorporeren in het werk van deputaten en de financiering via deputaten te laten lopen. De commissie betreurt dit, maar hoopt dat het nog eens anders zal worden.

Ten aanzien van de functionering van de vrijgestelde merkt de rapporteur op, dat de commissie inderdaad van mening is, dat bezinning op dit punt binnen het deputaatschap nodig blijft.

De voorzitter van deputaten, ds. J. Vogel, beantwoordt een aantal vragen. Hij stemt toe, dat de bezinning nog wel wat nadere toespitsing naar de praktijk moet krijgen. Ook hij betreurt het, dat de Stichting Evangelisatie Oost-Vlaanderen niet heeft voldaan aan het dringend verzoek van de generale synode 1983, maar mogelijk komt hierin in de toekomst verbetering.

Wat betreft de vrijgestelde stelt hij, dat er op het moment weer een tendens merkbaar is in de kerken, om ds. J. Kievit meer uit te nodigen, voorlichting te geven. Deputaten hopen ook, dat in de toekomst het instituut van de vrijgestelde beter zal kunnen functioneren.

Ds. J. Plantinga dient het volgende voorstel in:

'De generale synode doet een dringend beroep op de kerken, vertegenwoordigd in de Stichting Evangelisatie Oost-Vlaanderen, om samen met deputaten Evangelisatie zich te bezinnen op de wenselijkheid en mogelijkheid een deputaatschap voor de Evangelieverkondiging in België in het leven te roepen'.

Voor de behandeling van een aantal passages uit het rapport van deputaten gaat de vergadering in comité.

Artikel 80

Comité-generaal

Artikel 81

Comité-generaal

*Artikel 82***Vervolg-Evangelisatie**

Na de opheffing van het comité stelt de praeses aan de orde de voorstellen van commissie II, alsmede het voorstel-ds. J. Plantinga.

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor het vele en goede werk dat in de voorbije periode werd verricht en hun werkzaamheden goed te keuren;
2. opnieuw drie deputaten met hun secundi te benoemen;
3. de classis Middelburg te adviseren het contract met broeder J.M. de Feijter niet te verlengen, en ds. D.J. van Vuuren van dit besluit kennis te geven;
4. een dringend beroep te doen op de kerken, vertegenwoordigd in de Stichting Evangelisatie Oost-Vlaanderen, om samen met deputaten Evangelisatie zich te bezinnen op de wenselijkheid en mogelijkheid een deputaatschap voor de Evangelieverkondiging in België in het leven te roepen.

Voorts deelt de praeses mee, dat in een der comité-zittingen besloten is, commissie II op te dragen in de komende weken met deputaten Evangelisatie, de kerkeraad van Ermelo en in overleg met ds. J. Kievit nader onderzoek te doen naar een verantwoorde voortzetting van de functie van een vrijgestelde en in de komende vergaderingen van de generale synode van haar bevindingen verslag te doen.

Artikel 83

Comité-generaal

Artikel 84

Comité-generaal

Artikel 85

Comité-generaal

Artikel 86

Comité-generaal

Artikel 87

Comité-generaal

*Artikel 88***Schorsing**

In verband met de avondmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG VIERDE ZITTING

donderdag 18 september 1986, 19.00 – 21.00 uur.

*Artikel 89***Heropening**

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 103 : 3 en 9.

*Artikel 90***Contact Kerkjeugd**

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de deputaten voor het contact met de kerkjeugd (bijlage 31) en het daarbij behorende rapport 7 van commissie III (bijlage 32). De praeses verwelkomt de voorzitter van deputaten, ds. K. Boersma en de penningmeester, W.M. Bouterse.

Er worden vragen gesteld over de werkwijze en de publicaties van de C.G.J.O. Probeert de C.G.J.O. wel het geheel van de kerkjeugd te bereiken? Is de benadering van het jeugdwerk, zoals die door de C.G.J.O. wordt voorgestaan niet een geheel andere dan bij de landelijke commissie voor jeugdcontacten? Zijn deputaten niet wat te optimistisch als zij denken, dat er op den duur misschien toch weer een nauwere relatie zal kunnen ontstaan tussen beide vormen van jeugdwerk? Hoe ervaren deputaten de contacten met beide organisaties?

Ook wordt gevraagd naar het instituut van een studentenwerker, waar deputaten de wenselijkheid van aangeven, maar waar de commissie afwijzend tegenover staat. Onder wie zal deze studentenwerker volgens deputaten moeten werken? Ligt het niet veelmeer op het terrein van de plaatselijke kerken om contact te onderhouden met studerenden?

Indringend wordt gevraagd naar wat deputaten doen met het oog op die jeugd, die van de kerk vervreemd raakt. Waardering wordt uitgesproken voor het rapport over kerkvervreemding en kerkverlating, opgesteld door de gebrs. Van der Wal en door deputaten ter beschikking gesteld. Maar de conclusies van dit rapport worden onthullend genoemd. Heeft dit niet te maken, zo wordt o.a. gevraagd, met het feit, dat prediking en pastoraat zo weinig ingaan op de vragen waar veel van onze jongeren mee vastlopen?

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. D. Quant en namens deputaten doet dat ds. K. Boersma. Wat betreft de contacten met de C.G.J.O., wordt opgemerkt, dat die niet altijd zo soepel verlopen. Er is steeds de vrees bij de C.G.J.O. voor bevoogding van de kant van deputaten, hetgeen deputaten echter geenszins beogen. Ook is er binnen de C.G.J.O. een zekere spanning die voortvloeit uit het feit, dat dit werk gesubsidieerd wordt en dat daardoor de overheid bepaalde eisen aan dit werk stelt. Of er in de toekomst meer toenadering zal zijn tussen de C.G.J.O. en de L.C.J. is iets waarop deputaten blijven hopen.

Ten aanzien van de studentenwerker wordt opgemerkt, dat deputaten nog midden in de bezinning hierover verkeren en dat er nog geen concreet plan is.

Deputaten besteden een steeds groter wordend deel van hun aandacht aan de zorgwekkende situatie van die jeugd, die van de kerk vervreemd is. De feiten die aan het licht gekomen zijn, zijn om van te schrikken.

Ds. P. den Butter stelt voor om commissie-voorstel 1 op de gebruikelijke manier te formuleren.

Ds. J. van Amstel dient een amendement in op commissie-voorstel 3c; hij wil tussen 'Kerken' en 'voort te zetten' invullen: 'door deputaten zelf'. Bovendien stelt hij voor

voorstel 4 te laten vervallen.

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun arbeid en hun handelingen goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen:
  - a. voort te gaan met het geestelijk en financieel steunen van het geheel van het jeugdwerk naar analogie van art. 6 van hun instructie;
  - b. te bevorderen dat de C.G.J.O en de landelijke commissie van jeugdcontacten der Chr. Geref. Kerken met elkaar in gesprek gaan teneinde onderlinge verwijdering tegen te gaan of zelfs – waar mogelijk – weg te nemen en daarbij zelf een brugfunctie te vervullen;
  - c. het onderzoek naar de leef- en denkwereld van de jeugd van onze kerken voort te zetten en toe te spitsen en de resultaten daarvan aan de volgende synode voor te leggen.

Voor een bepaalde zaak betreffende het werk van deputaten gaat de synode in comité.

Artikel 91

Comité-generaal

Artikel 92

Sluiting

De praeses verzoekt te zingen Psalm 105 : 2 en 5, waarna de eerste scriba voorgaat in dankgebed. De praeses sluit de vergadering.

VIJFDE ZITTING

vrijdag 19 september 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 93

Opening

De praeses opent de vergadering; hij laat zingen Psalm 98 : 1 en 3; leest Openb. 15 en gaat voor in gebed.

Artikel 94

Appel-nominaal

Bij gehouden appel blijkt dat ds. A. Hilbers, oud. A. de Geus en oud. D. Lokhorst en diaken T. van Dieren hun plaatsen weer hebben ingenomen. Ds. K.J. Velema is vervangen door ds. J. Brons en oud. J. Roest vervangt thans oud. G. Evers. Ds. J. Brons betuigt instemming met de belijdenis.

Artikel 95

Revisieverzoeken kerkelijk lied

De praeses stelt nu aan de orde de revisieverzoeken van de kerken van Leeuwarden, Zwolle, Veenendaal-Bethel, Hoogeveen, 's-Gravenhage-West, Gouda, 's-Gravenhage-Centrum, Amersfoort, Winschoten, Broek op Langedijk, 's-Gravenhage-Rijswijk, Harlingen, Almere, 's-Gravenhage-Zuid, Groningen, Emmeloord, Zaandam en Eindhoven (samenvatting van de inhoud in bijlage 33). Commissie VII rapporteert hierover in rapport 1 (bijlage 34).

213
216

Vastgesteld wordt al deze brieven als revisieverzoeken te behandelen en geen onderscheid te maken tussen revisieverzoeken en bezwaarschriften.

In de bespreking wordt met name gevraagd of de commissie wel recht gedaan heeft aan de verschillende argumenten, die in de revisieverzoeken tegen het besluit van de generale synode 1983 (art. 120) zijn ingebracht. Is met name het begrip 'eenheid der kerken', zoals de synode van 1983 dat hanteerde, niet oneigenlijk gebruikt? Gaat het bij deze eenheid niet veel meer om geestelijke eenheid dan om eenheid in de liturgie? Is trouwens de eenheid der kerken wel echt bevorderd door het genomen besluit?

Ook wordt er op gewezen, dat de commissie te weinig aandacht besteed heeft aan de gewetensnood, waarin sommige kerken door het besluit van 1983 gekomen zijn. Laat bovendien het besluit van 1983 niet een discontinuïteit zien in de lijn, die vorige synoden hebben gevolgd, om namelijk bepaalde zaken in de vrijheid der kerken te laten?

Namens commissie VII antwoordt de rapporteur, ds. D. Visser. Het voornaamste argument om voor te stellen de revisieverzoeken af te wijzen, is geweest, dat er eigenlijk geen nieuwe argumenten zijn ingebracht. Bovendien hebben deze verzoeken ook niet aangetoond, dat het besluit van 1983 tegen Schrift en confessie ingaat.

Ten aanzien van het argument, dat we elkaar in de inrichting van de eredienst vrij moeten laten, stelt de rapporteur, dat dit in feite niet kan, aangezien we met elkaar een afspraak hebben gemaakt in art. 69 K.O. Daarom gaat een vergelijking met andere zaken, waarin de kerken vrijheid van handelen kregen, niet op; over die zaken bestaan geen kerkordelijke afspraken.

Als gevraagd wordt of het aantal revisieverzoeken niet aantoonde, dat het besluit van 1983 juist gefaald heeft de eenheid der kerken te dienen, kan gezegd worden, dat er bij een ander besluit zeker ook revisieverzoeken zouden zijn ingediend. Op dit punt komen we inderdaad in aanraking met een stuk spanning in ons kerkelijk leven.

Wat betreft de gewetensnood waar sommige kerken in gekomen zijn, de commissie voelt die wel aan. Trouwens, dit argument woog ook op de synode van 1983 erg zwaar. De commissie ziet echter niet in, hoe de synode het toen anders had kunnen doen.

Ds. J. van Dijken stelt voor

'De generale synode,

kennis genomen hebbende van de bezwaarschriften en verzoeken tot revisie ten aanzien van het besluit van de generale synode van 1983 (art. 120), met betrekking tot het kerklied,

overwegend, dat door dit besluit verschillende kerken zozeer bezwaard zijn, dat ze menen dit besluit niet voor vast en bondig te kunnen houden en zelfs erover spreken, dat ze in gewetensnood verkeren,

verder overwegend, dat de generale synode van 1983 de eenheid van de kerken bedoelde te bevorderen, maar dat blijkens de vele appelschrijvens en revisieverzoeken die bedoelde eenheid niet is bereikt,

besluit een commissie te benoemen om de mogelijkheden te onderzoeken om een uitspraak te doen waarmee de eenheid der kerken gediend is'.

Prof. dr. W. van 't Spijker geeft preadvies. Het zingen van gezangen wordt door de Schrift niet verboden, maar daarmee is nog niet gezegd, dat we het nu in de vrijheid der kerken moeten overlaten. Ook moeten we de eenheid der kerken niet exclusief als een geestelijke eenheid opvatten. Die geestelijke eenheid is wel het eerste, maar die dient toch ook gestalte te krijgen in wat we samen doen en staat dus niet los van de kerkverbandelijke eenheid.

We mogen ook niet vergeten, dat de kerken in ons land vanmeetaf heel duidelijk de lijn gevolgd hebben van 'alleen Gods Woord'. Het zou niet goed zijn in de huidige situatie in onze kerken meer zaken aan te dragen, die verwijdering kunnen brengen. De vraag is nu of van sommige kerken gevraagd mag worden dat zij zich van iets wat de Schrift niet verbiedt, willen onthouden. Daarom is het nu in de eerste plaats een beleidskwestie.

De praeses geeft nu het voorstel-Van Dijken in stemming. Het wordt verworpen. De praeses constateert dan, dat er in het rapport van de commissie een aantal dingen staan, die gecorrigeerd moeten worden. Ook zal het commissie-rapport concreet op een voorstel moeten uitlopen. Daarom stelt hij voor, dat het rapport herschreven zal worden. De zaak zal dan in een volgende zitting beslist kunnen worden. De vergadering gaat hiermee accoord (zie art. 124).

Artikel 96

Kerkelijke archieven

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten Kerkelijke Archieven (bijlage 35). Besloten wordt over voorstel 1 pas te beslissen als het rapport van deputaten Kerkelijk Administratief Bureau aan de orde komt. Commissie VI krijgt opdracht zich op de gevraagde wijziging van de instructie te bezinnen. 218

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun werk en hun handelingen goed te keuren;
2. het generaal-synodale archief in bewaring te geven bij het Rijksarchief te Utrecht volgens het concept-contract;
3. ten behoeve van nieuw archief gebruik te blijven maken van de archiefruimte te Rotterdam, resp. elders geschikte archiefruimte daarvoor te zoeken;
4. opnieuw met klem de diverse deputaatschappen op te dragen hun archiefstukken – nu voor de jaren vóór 1980 – in het synodale archief te doen opnemen;
5. opnieuw vijf deputaten te benoemen onder wie een voorzitter, een secretaris en twee archivariissen.

Artikel 97

Levensonderhoud van afgezette predikanten en hun gezinnen

De praeses geeft in bespreking het rapport van de door de generale synode 1983 ingestelde commissie tot bestudering van het vraagstuk van levensonderhoud van afgezette predikanten, hun (gewezen) echtgenoten en hun gezinnen (bijlage 36), met het daarop betrekking hebbende rapport 2 van commissie VI (bijlage 37). 228

Gevraagd wordt waarom de commissie het ontvangen van levensonderhoud afhankelijk stelt van een aantal voorwaarden. Ook wordt gevraagd of deze regelingen ook niet moeten worden toegepast op losgemaakte predikanten.

Namens commissie VI antwoordt de rapporteur, oud. A. de Geus. Hij stelt, dat het de roeping der kerk is, barmhartigheid te betonen, ook ten opzichte van afgezette predikanten, maar dat het daarbij niet onbillijk is, als dat betonen van barmhartigheid aan bepaalde condities gebonden wordt. Ook moet nadrukkelijk onderscheid gemaakt worden tussen afgezette en losgemaakte predikanten.

De synode besluit:

1. aan de afgezette dienaar des Woords, die zich met de kerkeraad van zijn laatste gemeente heeft verzoend en lid is (gebleven) van een Christelijke Gereformeerde kerk, zal op zijn verzoek een tijdelijke uitkering worden verstrekt ter voorziening in het levensonderhoud van hem en zijn gezin;

2. de classis waartoe de laatste gemeente van de afgezette dienaar behoort, zal, gehoord de kerkeraad van die gemeente en bijgestaan door deputaten art. 49 K.O., de tijdelijke uitkering vaststellen;

3. ter bepaling van de duur en de hoogte van deze uitkering zullen de volgende richtlijnen worden gebruikt:

- a. de duur van de uitkering, uitkeringsperiode genoemd, is afhankelijk van de leeftijd van de afgezette dienaar des Woords en bedraagt maximaal:

bij een leeftijd van:	uitkeringsperiode:
25 jaar tot en met 44 jaar	12 maanden
45 jaar tot en met 54 jaar	24 maanden
55 jaar tot en met 64 jaar	36 maanden;

- b. voor de berekening van de uitkering over de eerste drie maanden zal worden uitgegaan van het minimum-traktement voor dienaren des Woords volgens de door de deputaten voor financiële zaken vastgestelde richtlijnen voor predikantstraktementen; rekening zal worden gehouden met het aantal dienstjaren van de afgezette dienaar des Woords;

het hiervoor genoemde minimum-traktement wordt vermenigvuldigd met de factor 1,25. De uitkomst hiervan wordt verhoogd met vakantietoeslag en de over de uitkering verschuldigde premieheffing Volksverzekering; in de factor 1,25 is begrepen het genoten traktement, het genot van vrij wonen, een vergoeding voor ziektekostenverzekering en eventuele genoten bijverdiensten;

- c. de uitkering gaat in op de dag nadat de dienaar des Woords uit zijn ambt is ontzet en bedraagt:

1. gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting 85% van het onder b. berekende basis-traktement;
2. vervolgens gedurende maximaal 33 maanden een aanvulling van 40% op de uitkering krachtens de Algemene Bijstands Wet;

- d. op de onder c. bedoelde uitkeringen zullen, voorzover van toepassing, in mindering worden gebracht:

1. de inkomsten uit tegenwoordige of vroegere arbeid, waaronder ook te rekenen pensioenen van de dienaar des Woords en van zijn echtgenote;
2. de inkomsten uit eigen vermogen;
3. alle overige inkomsten, waaronder lijfrenten, etc.;

- e. de uitkeringen aan de afgezette dienaar des Woords zullen geschieden:

1. gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting door de gemeente welke de afgezette dienaar des Woords het laatst heeft gediend;
2. voor de resterende uitkeringsperiode door het deputaatschap voor Onderlinge Bijstand, welke het aandeel van de gemeente en de classis, onder f. vermeld, van deze terugvordert;

- f. de lasten aan deze uitkeringen verbonden zullen worden gedragen door:

1. gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting door de gemeente welke de afgezette dienaar des Woords het laatst heeft gediend;
2. voor de resterende uitkeringsperiode:

a. de gemeente van de afgezette dienaar des Woords	voor 10%
b. de classis	voor 30%
c. het deputaatschap voor Onderlinge Bijstand	voor 60%

- g. indien een afgezette dienaar des Woords in dienst was van een deputaatschap zal dit deputaatschap de bijdrage in de lasten van de gemeente en de classis voor haar rekening dienen te nemen;

4. elke vergadering (kerkeraad, classis, deputaatschap) is gehouden tot voldoening van de verplichting genoemd in een classisbesluit als bedoeld onder 2.

De praeses besluit deze bespreking met het uitspreken van de wens, dat de nu vastgestelde richtlijnen nooit zullen moeten worden toegepast.

Artikel 98

Financiële verplichting t.o. losgemaakte predikanten/instructie 8.02

De praeses stelt aan de orde instructie 8.02 van de particuliere synode van het Noorden, die aldus luidt:

'De particuliere synode van het Noorden der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen op 17 april 1986,

constaterend dat de generale synode van 1947 heeft bepaald: 'de financiële verplichting der gemeente ten opzichte van de losgemaakte dienaar moet door kerkeraad en classis worden geregeld', (zie art. 11 K.O. sub 4);

overwegend dat de toepassing van art. 11 K.O. sub 4 tot onzekerheid voor belanghebbenden kan leiden;

verzoekt de generale synode vast te stellen wat de inhoud en de omvang van de verplichtingen zal zijn'.

De bespreking van deze instructie is voorbereid door commissie VI, die hierover rapporteert in rapport 3 (bijlage 38).

In de bespreking wordt gevraagd, waarom de commissie geen richtlijnen wil geven. Als dit ten opzichte van afgezette dienaren wel gedaan wordt, waarom dan niet ten opzichte van losgemaakte predikanten?

In zijn preadvies benadrukt prof. dr. W. van 't Spijker, dat het onderscheid tussen afgezette en losgemaakte predikanten niet uit het oog verloren mag worden. De kerken hebben tegenover losgemaakte predikanten verplichtingen. Daarbij gaat het niet om een zaak van barmhartigheid, zoals dat wel het geval is bij afgezette predikanten.

De synode besluit – conform het voorstel van de commissie – deze instructie niet te aanvaarden.

Artikel 99

Geestelijke verzorging varenden

In bespreking komt thans het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van varenden (bijlage 39) met het daarbij behorende rapport 4 van commissie III (bijlage 40).

De vraag wordt gesteld of het werk zich eigenlijk niet teveel concentreert in het Zuiden van het land, terwijl schippers in andere delen van het land nauwelijks contact met de schipperspredikant hebben. Ook wordt gevraagd naar de situatie op vele internaten; een situatie die bepaald ongunstig te noemen is. Moeten deputaten in die richting niet meer activiteit ontplooiën?

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. D. Quant en namens deputaten doet dat de tweede voorzitter, ds. M. Vlietstra. Hij wijst er op, dat de mogelijkheden van de schipperspredikant uiteraard beperkt zijn en dat daardoor de indruk kan ontstaan, dat het werk wat fragmentarisch gebeurt. Deputaten zijn echter dankbaar voor het werk, dat ds. H. Wubs verricht.

Deputaten zijn bezig met een enquête in verband met de schippersinternaten, maar de resultaten hiervan moeten nog geëvalueerd worden.

Ds. A. van der Veer stelt voor:

'De generale synode drage deputaten op in de komende periode extra aandacht te besteden aan art. 4f van hun instructie'.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. deputaten op te dragen in de komende periode extra aandacht te besteden aan art. 4f van hun instructie;
3. opnieuw deputaten te benoemen.

Artikel 100

Schorsing

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG VIJFDE ZITTING

vrijdag 19 september 1986, 13.30 – 15.00 uur.

Artikel 101

Heropening

De vergadering wordt heropend. Op verzoek van de praeses wordt gezongen Psalm 18 : 9 en 10.

Artikel 102

Geestelijke verzorging militairen

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen (bijlage 41) en het daarop corresponderende rapport 5 van commissie III (bijlage 42).

De voorzitter en de secretaris van deputaten, de broeders ds. A. Hilbers sr. en A.C. Floor, worden verwelkomd.

Vragen worden gesteld naar de aard en de kwaliteit van de geestelijke verzorging in de krijgsmacht; naar de verwerking van het besluit van de generale synode 1983 ten aanzien van de werving van krijgsmachtpredikanten; naar het feit, dat in de verslagperiode twee krijgsmachtpredikanten de kerken verlaten hebben.

De rapporteur, ds. D. Quant, gaat op de gemaakte opmerkingen in en daarna doet dat de secretaris van deputaten. Deputaten hebben de indruk, dat er een verbetering te constateren is in de kwaliteit van de geestelijke verzorging; de predikanten houden zich nu meer met hun pastorale taak bezig.

Ten aanzien van de krijgsmachtpredikanten, die onze kerken verlieten, wordt opgemerkt, dat deputaten van mening zijn, dat dit allereerst een zaak is, die hun kerkeraden regardeert.

Deputaten hebben de uitspraak van 1983 verwerkt, maar aangezien zij van mening zijn, dat de werving van krijgsmachtpredikanten altijd al met de nodige zorgvuldigheid geschiedde, behoefde het beleid huns inziens geen bijstelling.

De synode besluit:

1. de arbeid van deputaten onder dankzegging goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten Financiële Zaken op te dragen zich te bezinnen op de financiële consequenties voor de kerkeraden van het in kort verband dienen van hun predikant, daarbij met name te bezien in hoeverre bijl. 49 K.O. art. 2 bijstelling behoeft en daarover te rapporteren op de synode van 1989.

Artikel 103

Vervolg-Geestelijke verzorging militairen

Aan de orde komt bijlage II bij het rapport van de deputaten voor de geestelijke verzorging van de militairen (bijlage 43) en het daarbij behorende rapport 5b van commissie III (bijlage 44). 236
240

De opmerking wordt gemaakt, dat het jammer zou zijn, als dit stuk bezinning niet meer zou zijn dan een conferentiestuk. Het verdient bredere aandacht in de kerken. De synode aanvaardt het voorstel van de commissie, namelijk dat deze bezinning een stuk van deputaten blijft en als zodanig ook zal worden gepubliceerd. De praeses spreekt nog een enkel woord van waardering tot de scheidende voorzitter van deputaten, ds. A. Hilbers sr.

Artikel 104

Revisieverzoek Amersfoort (11.02)

Aan de orde wordt gesteld het revisieverzoek van de kerkeraad van Amersfoort, d.d. 20 januari 1984, dat gericht is tegen een besluit van de generale synode van 1983 (bijlage 45). Hierbij behoort rapport 6 van commissie III (bijlage 46). 240

De synode besluit:

De generale synode, 241

kennis genomen hebbend van het verzoek tot revisie van de kerkeraad van Amersfoort d.d. 20 januari 1984 (met een aanvullende brief d.d. 25 juni 1984) terzake van het besluit van de generale synode betreffende GVM sub b (Acta 1983, art. 150),

overwegend a. dat instemming met de doelstelling van de krijgsmacht van de legerpredikant vanzelfsprekend mag worden geacht;
b. dat deze instemming niet betekent dat de legerpredikant het bij voorbaat eens is met alle vormen van het functioneren van de krijgsmacht, zonder dat dit een gebrek aan loyaliteit behoeft te zijn;
c. dat het recht van vrijheid van evangelieverkondiging voor de dienaar des Woords zo evident is, dat deze boven alle twijfel verheven is;

van oordeel dat de vrees van de kerkeraad van Amersfoort t.a.v. de inperking van de vrijheid van de evangelieverkondiging ongegrond is;

besluit a. aan het verzoek tot revisie van de kerkeraad van Amersfoort niet te voldoen;

b. daarvan mededeling te doen aan de kerkeraad van Amersfoort en aan deputaten GVM.

Artikel 105

Comité-generaal

Artikel 106

Sluiting

De praeses doet nog enkele mededelingen met betrekking tot de agenda van de volgende zittingsweek van de synode. Hij verzoekt te zingen Psalm 32 : 4, waarna prof. dr. W. van 't Spijker voorgaat in dankgebed. Daarna wordt de zitting gesloten.

ZESDE ZITTING

dinsdag 7 oktober 1986, 10.00 – 12.30 uur.

Artikel 107

Opening

De praeses laat zingen Psalm 133 : 1, 2 en 3; hij leest Efeze 3 : 14 – 21 en gaat voor in gebed.

Artikel 108

Appel-nominaal

Bij gehouden appel blijkt, dat ook nu ds. A.W. Drechsler vervangen is door ds. T.M. Hofman. Verder zijn niet aanwezig de primi-afgevaardigden ds. P.N. Ribbers, ds. B. de Graaf, oud. I.J. van Gorsel en diaken A.D. Bikker. Zij zijn vervangen door resp. ds. J. van Mulligen, ds. H.P. Brandsma, oud. J. Fraanje en diaken Joh. van Vulpen. Deze broeders betuigen instemming met de belijdenis.

De praeses deelt nog mee, dat de afwezigheid van ds. Ribbers het gevolg is van ziekte, terwijl oud. Van Gorsel in het ziekenhuis werd opgenomen tengevolge van een auto-ongeluk.

Alle afgevaardigden worden welkom geheten. De praeses spreekt de wens uit, dat we in dezelfde geest zullen mogen vergaderen als dat in de eerste volle zittingsweek het geval was.

Artikel 109

Brief ds. A.W. Drechsler

De praeses doet mededeling van de ontvangst van een dankbetuiging van ds. A.W. Drechsler voor het ontvangen blijf van medeleven.

Artikel 110

Verslaggever 'De Wekker'

In verband met de afwezigheid van ds. P.N. Ribbers wordt nu ds. D. Quant aangewezen als verslaggever voor 'De Wekker'.

Artikel 111

Drs. H.G.L. Peels

De praeses deelt mede dat van het curatorium bericht is ontvangen, dat drs. H.G.L. Peels zijn benoeming tot wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Theologische Hogeschool heeft aangenomen. Deze benoeming zal ingaan 1 december 1986 en worden geëffectueerd 1 februari 1987.

Artikel 112

Toespraak rev. C.A. Schouls

De praeses heet welkom rev. C.A. Schouls, predikant van de Free Reformed Church of North America. Hij geeft hem gelegenheid de synode toe te spreken. Rev. Schouls begint met de groeten over te brengen van de zusterkerk, die hij mag vertegenwoordigen. Hij spreekt over de eigen ontwikkeling van de Free Reformed Church, maar ondanks die eigen ontwikkeling wordt een sterke band met de Christelijke Gereformeerde Kerken zeer op prijs gesteld. Hij wijdt een enkel woord aan de spanningen, waar de Christelijke Gereformeerde Kerken mee worstelen en hij wenst het de synode toe te mogen blijven in het spoor van Gods Woord om zo in getrouwheid voort te gaan.

De praeses beantwoordt deze toespraak. Hij wenst het de kleine Free Reformed Church in het grote Noord-Amerika toe, dat zij getrouw zal mogen zijn. Het Woord Gods heeft triomferende kracht.

Artikel 113

Kerkelijke verhoudingen buitenland

In bespreking komt het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken (bijlage 17), voorzover het betrekking heeft op de kerkelijke verhoudingen in het buitenland. Op dit gedeelte van het rapport correspondeert rapport 5 van commissie IV (bijlage 47). 135

Gevraagd wordt naar datgene wat deputaten hebben gedaan met betrekking tot de Christian Reformed Church inzake het besluit van die kerk het diakenambt ook voor de vrouw open te stellen. Een andere vraag betreft het eventueel aangaan van correspondentie met Die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika. 242

Ten aanzien van de Gereformeerde Oecumenische Synode wordt gevraagd of het rapport dat deputaten hebben ingediend als antwoord op 'God met ons' ook aan de kerken ter beschikking zou kunnen worden gesteld. Tevens wordt aan de orde gesteld het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken en wordt de vraag gesteld hoe de opstelling van de afgevaardigden van onze kerken op de volgende vergadering van de G.O.S. in 1988 ten dezen zal moeten zijn.

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. J. van Dijken. Hij acht grote voorzichtigheid ten aanzien van de contacten met die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika geboden.

De bespreking wordt op dit punt onderbroken (zie art. 117).

Artikel 114

Comité-generaal

Artikel 115

Vervolg-Theologische Hogeschool

Nu alle zaken van de Theologische Hogeschool besproken zijn, besluit de synode: de handelingen van het curatorium, onder dank voor de vele werkzaamheden, goed te keuren.

Artikel 116

Toespraak rev. H.D. Schuringa

Rev. H.D. Schuringa, predikant van de Christian Reformed Church of North America en door die kerk afgevaardigd, wordt welkom geheten. De praeses stelt hem in de gelegenheid het woord tot de synode te richten.

In zijn toespraak wijst hij op het feit, dat de gereformeerde geloofstaal ons gemeenschappelijk bezit is. Wel zijn er ook in deze taal, zoals in alle talen, verschillende accenten. We hebben dan ook geduld nodig bij het luisteren naar elkaar. De Christian Reformed Church spreekt met een ander accent dan de Christelijke Gereformeerde Kerken. Wel moeten we als zusterkerken elkaar helpen dat een verschillend accent niet tot een andere taal wordt.

Deze toespraak wordt beantwoordt door prof. dr. J.P. Versteeg. Hij dankt de afgevaardigde van de Christian Reformed Church voor zijn woorden. De gereformeerde geloofstaal moet verstaanbaar blijven. De Christian Reformed Church probeert dat te realiseren en daarvoor zijn we dankbaar.

Artikel 117

Vervolg-Kerkelijke verhoudingen buitenland

De bespreking wordt voortgezet (zie art. 113). De secretaris van deputaten, ds. J. Westerink, gaat op de gestelde vragen in.

Deputaten hebben tegenover de Christian Reformed Church inderdaad hun bezorgdheid uitgesproken in verband met het besluit de vrouw toe te laten tot het diakenambt. Met betrekking tot Die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika nemen deputaten een afwachting houding aan, om te zien welke initiatieven er van de kant van die kerk worden ondernomen.

Sprekend over de G.O.S. zegt hij, dat het niet de opdracht van deputaten was het rapport, dat als antwoord op 'God met ons' bedoeld was, aan de kerken ter beschikking te stellen. Het voorstel van de meerderheid van deputaten is beslist niet bedoeld om op de stoel van de G.O.S. te gaan zitten. Wel hebben wij als kerk een eigen verantwoordelijkheid en die verantwoordelijkheid brengt mee, dat de synode nu haar positie moet bepalen om haar afgevaardigden naar de G.O.S. van 1988 welomschreven opdrachten te kunnen meegeven.

Namens de minderheid van deputaten spreekt prof. dr. J.P. Versteeg. Hij is van mening, dat eerst moet worden afgewacht hoe de Gereformeerde Kerken zullen reageren op de besluiten van de G.O.S. 1984. Dat zal pas blijken op de G.O.S. in Harare in 1988 en dus kan pas daar de beslissing vallen. Zo alleen zijn we op een kerkelijke manier bezig.

Ds. J. Plantinga stelt voor:

'De synode drage deputaten op om te onderzoeken of correspondentie met Die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika mogelijk is en daarover aan de synode 1989 te rapporteren'.

Ds. J. van Amstel dient twee voorstellen in. Het eerste luidt:

'De synode drage deputaten op na te gaan of het rapport van de hoogleraren Troost, Velema en Versteeg, dat als antwoord diende op de vergaderingen van de G.O.S. op het rapport van de Gereformeerde Kerken 'God met ons' in het Nederlands beschikbaar kan worden gesteld aan de kerkeraden en andere belangstellenden'.

Zijn tweede voorstel luidt:

'De synode drage deputaten op om vanuit ons kerkelijk standpunt over de ambten zoals dit is verwoord in onze belijdenis en kerkorde (opnieuw) in gesprek te gaan met de Christian Reformed Church in verband met het besluit het diakenambt voor de vrouw open te stellen en er in dit gesprek op aan te dringen dit besluit te heroverwegen en terug te nemen'.

Prof. dr. W.H. Velema geeft ten aanzien van het tweede voorstel-Van Amstel als advies deze zaak zo niet te besluiten, maar het aan deputaten over te laten, hoe zij deze aangelegenheid verder met de Christian Reformed Church zullen bespreken. Ds. Van Amstel neemt daarop dit voorstel terug.

Sprekend over de G.O.S. merkt prof. dr. W.H. Velema in zijn preadvies op, dat de Gereformeerde Kerken in feite al beslist hebben wat zij met de besluiten van de G.O.S. van 1984 zullen doen. Het Interim Committee van de G.O.S. heeft de lidkerken daarover al ingelicht en dus is het al genoegzaam bekend, dat de Gereformeerde Kerken de verzoeken van de G.O.S. niet zullen inwilligen. Het moet er de synode nu om te doen zijn de afgevaardigden naar Harare 1988 instructies mee te geven ook ten aanzien van het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken van de G.O.S. Bovendien zal de synode er goed aan doen haar standpunt aan de andere lidkerken van de G.O.S. mee te delen.

De synode besluit:

1. deputaten toestemming te verlenen van tijd tot tijd een afgevaardigde te zenden naar de synoden van de Reformed Churches of Australia en de Reformed Churches of New-Zealand;
2. deputaten opnieuw op te dragen in te gaan op het verzoek van Die Nederduitse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika om oriënterende gesprekken te voeren en zo vast te stellen of en hoe er een relatie kan bestaan tussen deze kerk en onze kerken, zoals besloten is op de synode van 1983 (art. 105);
3. de correspondentie met de Gereja Toraja Mamasa en met Die Gereformeerde Kerke (sinode Soutpansberg en sinode Middellande) om praktische redenen voortsnog te doen onderhouden door de deputaten voor de buitenlandse zending en daarbij deputaten voor de buitenlandse zending en deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken opdracht te geven met elkaar te overleggen in zaken, die beide deputaatschappen betreffen;
4. ten aanzien van de G.O.S.:
  - a. uit te spreken, dat het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland onverenigbaar is geworden met de grondslag van de G.O.S. en daarom beëindigd dient te worden, tenzij zij van de ingestlagen weg terugkeren;
  - b. deputaten op te dragen deze uitspraak met redenen omkleed ter kennis te brengen van de Gereformeerde Kerken in Nederland en de andere lidkerken van de G.O.S. en tevens als voorstel in te dienen op de G.O.S. 1988;
  - c. deputaten te machtigen om na de vergadering van de G.O.S. 1988, wanneer de Gereformeerde Kerken lid zouden blijven van de G.O.S., samen met andere kerken te zoeken naar wegen om aan de oecumenische roeping van onze kerken gestalte te geven en daarover te rapporteren op de volgende generale synode;
  - d. uit te spreken dat wijziging van de Constitutie van de G.O.S. terzake van de grondslag en de voorwaarden voor het lidmaatschap voor onze kerken onaanvaardbaar is;
  - e. opnieuw uit te spreken dat het lidmaatschap van de G.O.S. en het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken niet met elkaar te verenigen zijn;
  - f. deputaten op te dragen de relaties met kerken, waarmee onze kerken in correspondentie staan, resp. contact onderhouden, te benutten met het oog op gezamenlijke bijdragen aan de G.O.S.;
  - g. deputaten op te dragen de ontwikkelingen binnen de G.O.S. nauwlettend te volgen, en daarover te rapporteren op de volgende generale synode;
  - h. deputaten op te dragen na te gaan of het rapport van de hoogleraren Troost, Velema en Versteeg, dat als antwoord diende op de vergaderingen van de G.O.S. op het rapport van de Gereformeerde Kerken 'God met ons', in het Nederlands beschikbaar kan worden gesteld aan de kerkeraden en andere belangstellenden;
  - i. de begroting van de G.O.S. voor de komende jaren te volgen, zoals die vastgesteld is in 1984 voor de jaren 1987 en 1988, en de bijdrage voor 1989 afhankelijk te stellen van de nadere beslissing van de generale synode 1989.

*Artikel 118***Schorsing**

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG ZESDE ZITTING

dinsdag 7 oktober 1986, 13.30 – 17.15 uur.

*Artikel 119***Heropening**

De praeses heropent de vergadering: hij laat zingen Psalm 9 : 1, 10 en 11.

*Artikel 120***Presentie**

Ds. B. de Graaf heeft zijn plaats weer ingenomen.

*Artikel 121***Vervolg-Kerkelijke verhoudingen binnenland/de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk**

De besprekingen over eventuele contacten met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk worden voortgezet (zie art. 58). De praeses stelt hierbij aan de orde rapport 6 van commissie IV (bijlage 48).

244 In de bespreking wordt het betreurd, dat de commissie zo terughoudend blijft ten opzichte van contacten met de Gereformeerde Bond. Oud. J. Tanger en ds. J. van Amstel geven te kennen dat zij hun eerder ingediende voorstellen handhaven. De praeses wijst nog op een besluit van de synode van 1953 dat bepaalt dat de contacten met de Gereformeerde Bond moeten worden voortgezet (Acta, art. 116). De commissie had dit moeten verdisconteren.

De rapporteur van commissie IV, ds. J. van Dijken, gaat uit van de tekst van de instructie van deputaten. Daarin gaat het alleen over contacten met kerken en niet met groepen. Er kan alleen contact onderhouden worden met de Gereformeerde Bond als de instructie van deputaten gewijzigd wordt.

De secretaris van deputaten, ds. J. Westerink, licht nogmaals toe hoe deputaten tot hun voorstel gekomen zijn. Het is de opdracht van deputaten te zoeken naar mogelijkheden tot kerkelijke eenheid. Daarbij hebben zij alles te doen wat deze eenheid zou kunnen bevorderen. Huns inziens past daarin ook het spreken met de Gereformeerde Bond.

Ds. P. den Butter doet een voorstel waarin hij probeert de andere ingediende voorstellen samen te vatten. Zijn voorstel luidt:

'De synode besluite

deputaten op te dragen de contacten met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk (op een voorlopige wijze) voort te zetten, maar zich daarbij wel te bezinnen op de vraag of en hoe contacten met groeperingen die de gereformeerde belijdenis van harte onderschrijven – binnen het kader van hun instructie – dienstig kunnen zijn aan het streven naar kerkelijke eenheid en hierover te rapporteren aan de volgende synode'.

Gehoord dit voorstel nemen oud. J. Tanger, ds. J. van Amstel en ds. B. de Graaf hun voorstellen terug.

De synode besluit

deputaten op te dragen de contacten met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk (op een voorlopige wijze) voort te zetten, maar zich daarbij wel te bezinnen op de vraag of en hoe contacten met groeperingen die de gereformeerde belijdenis van harte onderschrijven – binnen het kader van hun instructie – dienstig kunnen zijn aan het streven naar kerkelijke eenheid en hierover te rapporteren aan de volgende synode.

Ds. J. van Dijken vraagt aantekening in de Acta, dat hij tegen gestemd heeft.

Artikel 122

Vervolg-Kerkelijke verhoudingen binnenland/Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt)

Ten aanzien van de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) (bijlage 20), besluit de synode, overeenkomstig het voorstel van de commissie in rapport 1 (bijlage 18),
het moderamen op te dragen de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), 1984 te beantwoorden.

Artikel 123

Kerkelijke verhoudingen-algemeen

De praeses stelt aan de orde het gedeelte van het rapport van de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken, dat op de algemene zaken betrekking heeft (bijlage 17) en het daarop corresponderende deel van rapport 6 van commissie IV (bijlage 48).

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun arbeid en die arbeid goed te keuren;
2. in het bijzonder ds. B. van Smeden en prof. dr. J.P. Versteeg te danken voor het werk dat zij gedurende 21 jaar voor de kerken in dit deputaatschap hebben verricht;
3. opnieuw deputaten te benoemen.

Artikel 124

Vervolg-Revisieverzoeken kerkelijk lied

De praeses geeft opnieuw in bespreking de ingediende verzoeken tot revisie van het besluit van de synode van 1983 inzake het kerkelijk lied en het erbij behorende rapport 1 van commissie VII (zie art. 95).

Ook nu uiten verschillende afgevaardigden hun teleurstelling over het feit, dat de commissie niet echt is ingegaan op de in de revisieverzoeken naar voren gebrachte argumenten, zoals de betekenis van het begrip 'eenheid', de discontinuïteit in de besluitvorming, de Schriftgegevens, enz. Ook wordt er op gewezen, dat de commissie de gewetensnood, waarin sommige kerkeraden door het besluit van de synode van 1983 gekomen zijn, niet ernstig genoeg neemt. Met het voorstel van de commissie is de eenheid der kerken niet gediend.

Ds. D. Visser gaat als rapporteur op de gemaakte opmerkingen in. Ook nu constateert hij, dat er geen nieuwe argumenten naar voren gebracht zijn. Of het besluit van 1983 er in geslaagd is het gewenste doel te bereiken, is een vraag waarop alleen gevoelsmatig geantwoord kan worden. Het is mogelijk, dat het verschillend taxeren van het besluit van 1983 voortvloeit uit een niet voluit functioneren van de eenheid in Christus. Maar daar zal dan ernstig over nagedacht moeten worden.

Prof. dr. W.H. Velema geeft preadvies. De beslissing van 1980 was een principiële. De vraag wat er met die principiële beslissing gedaan moet worden, ligt op een ander niveau; dat raakt het beleid. Hierbij moeten we de feitelijkheid van ons kerkelijk leven niet uit het oog verliezen. Bovendien zal er ten aanzien van het lied in de eredienst eenheid moeten zijn. Zaken, die door de synode besloten zijn, kunnen we niet per gemeente regelen.

De synode gaat tot stemming over.

De synode

kennis genomen hebbend van de verzoeken tot revisie van het besluit van de generale synode 1983 inzake het kerkelijk lied van de kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Leeuwarden, Zwolle, Veenendaal-Bethel, Hoogeveen, 's-Gravenhage-West, Gouda, 's-Gravenhage-Centrum, Amersfoort, Winschoten, Broek op Langedijk, 's-Gravenhage-Rijswijk, Harlingen, Almere, 's-Gravenhage-Zuid, Groningen, Emmeloord, Zaandam en Eindhoven,

overwegend

- a. dat er in deze verzoeken tot revisie geen nieuwe gezichtspunten naar voren zijn gekomen;
- b. dat in deze verzoeken niet is aangetoond dat de synode van 1983 een beslissing heeft genomen, die in strijd is met Schrift, belijdenis of kerkorde;
- c. dat ook niet is aangetoond dat de synode van 1983 op grond van een verkeerde beoordeling van het besluit van de synode van 1980 tot haar beslissing gekomen is;
- d. dat er in de situatie waarop het beleid van de vorige synode gericht was geen verandering is gekomen;

van oordeel

- a. dat het argument van de eenheid der kerken zoals de synode van 1983 dat gehanteerd heeft nog onverminderd van kracht is;
- b. dat er in de huidige situatie geen reden is om het besluit van de synode van 1983 te herzien;

besluit

om de verzoeken tot revisie af te wijzen en de betrokken kerkeraden van dit besluit in kennis te stellen.

De praeses spreekt de hoop uit dat dit besluit, hoewel het verschillende afgevaardigden verdriet doet, toch de eenheid der kerken mag dienen. Wel zal het nodig zijn om over de eenheid der kerken nog heel wat dieper met elkaar na te denken.

Artikel 125

Presentie

Oud. J. Fraanje wordt vervangen door oud. P. de Jong. Oud. De Jong betuigt instemming met de belijdenis.

Artikel 126

Homofilie/instructie 8.10

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten, die als volgt luidt:

'De particuliere synode van het Oosten der Christelijke Gereformeerde Kerken constaterend

- a. dat door het bestaan en de activiteit van de 'Werkgroep homofilie' binnen Chr. Geref. en Ned. Geref. kring onrust is ontstaan binnen het kerkelijk leven;
- b. dat deze onrust in het bijzonder is ontstaan doordat genoemde Werkgroep het recht op een homoseksuele levenswijze opeist;
- c. dat daardoor reeds bestaande vragen inzake homofilie/homosexualiteit zijn toegevoegd, met name als het gaat om de plaats van dergelijke leden in de gemeente en de pastorale bearbeiding van hen;

overtuigd

- a. dat het ontstaan van deze Werkgroep een nood aan het licht brengt, waarover de kerk veelal te gemakkelijk heeft heengeleefd dan wel te oppervlakkig heeft geoordeeld;

- b. dat Gods Woord de homosexuele levenswijze afwijst;
  - c. dat het de roeping van de kerk is ook op dit terrein pastorale, dat is profetische en priesterlijke leiding te geven;
  - d. dat met betrekking tot deze pastorale taak nadere bezinning gewenst is;
- gelet op
- a. het verzoek van de generale synode 1983 deze reeds in een instructie aanhangig gemaakte materie opnieuw in overweging te nemen en de instructie beter te onderbouwen;
  - b. het rapport van de betreffende generaal-synodale commissie, dat dit een zaak is van de kerken in het algemeen;
- kennis genomen hebbend van het rapport van haar commissie van onderzoek; van oordeel dat
- a. het rapport van deze commissie op evenwichtige wijze spreekt over homofilie en homosexualiteit én pastoraat met betrekking tot homoseksuelen en homofielen;
  - b. en dit rapport voldoet aan de door de generale synode gevraagde onderbouwing;
- verzoekt de generale synode
- a. dit rapport te beoordelen; en
  - b. te overwegen of dit rapport kan dienen als een handreiking voor kerkeraden en ambtsdragers; en
  - c. dan dit rapport aan elke kerkeraad te doen toekomen'.

Bij deze instructie is gevoegd het rapport van de commissie Pastoraat van de particuliere synode van het Oosten (bijlage 49). Commissie VIII rapporteert over deze instructie in rapport 2 (bijlage 50).

Algemeen wordt grote waardering uitgesproken voor het rapport van de commissie van de particuliere synode van het Oosten. Er wordt op aangedrongen, dat de generale synode zelf dit rapport zal aanvaarden en als een pastorale handreiking aan de kerken ter beschikking zal stellen en dit niet aan de particuliere synode van het Oosten over te laten.

Ds. B. de Graaf antwoordt als rapporteur. Hij wijst er op, dat een aantal wijzigingen in het rapport nodig zijn wil het aan de kerken ter beschikking gesteld kunnen worden.

Oud. A. de Geus stelt voor in het commissie-voorstel 'van oordeel c.' te laten vervallen en het besluit als volgt te lezen: 'dit studierapport beschikbaar te stellen als pastorale handreiking aan kerkeraden en kerkleden'.

De synode komt tot het volgende besluit:

De generale synode,

kennis genomen hebbend

van instructie 8.10 van de particuliere synode van het Oosten en het daarbij behorende rapport van de commissie Pastoraat met betrekking tot homofiele gemeenteleden;

constaterend

- a. dat de particuliere synode van het Oosten terecht stelt, dat het gesprek over en de praktijk van de homofilie ons kerkelijk leven niet voorbijgaat;
  - b. dat de vragen rondom homofilie/homosexualiteit zijn toegenomen, met name als het gaat om de plaats van deze leden in de gemeente;
- overtuigd
- a. dat het de roeping van de kerk is ten aanzien van dit vraagstuk vanuit Schrift en belijdenis pastoraal leiding te geven;
  - b. dat Gods Woord ook in deze zaak, zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament niet onduidelijk is;

gelet op

- a. het verzoek van de generale synode van 1983 om de in de toenmalige instructie aanhangig gemaakte materie opnieuw in overweging te nemen, gezien de niet voldoende onderbouwing ervan;
  - b. het feit dat deze materie een zaak van de kerken in het algemeen is;
- van oordeel
- a. dat de intentie van de instructie van de particuliere synode van het Oosten geen kerkelijke uitspraak beoogt, maar het geven van pastorale leiding;
  - b. dat het bijgevoegde rapport van de commissie Pastoraat met betrekking tot homofiele gemeenteleden een goed gefundeerd studierapport is, waarin op schriftuurlijke en tevens pastorale wijze over homofilie/homosexualiteit gesproken wordt en waarin belangrijke aanwijzingen gegeven worden voor de pastorale behandeling van deze leden;
- besluit dit studierapport beschikbaar te stellen als een pastorale handreiking aan kerkeraden en kerkleden.

Artikel 127

Financiën der kerken/instructies 8.12 – 8.15

De praeses stelt aan de orde de instructies afkomstig uit resp. de particuliere synode van het Westen, de particuliere synode van het Noorden, de particuliere synode van het Zuiden en de particuliere synode van het Oosten.

Bij de instructies van de particuliere synode van het Zuiden en van het Oosten zijn toelichtingen gevoegd (bijlagen 51 en 52). Commissie VI rapporteert over deze instructies in rapport 11 (bijlage 53).

De instructie van de particuliere synode van het Westen luidt:

'De particuliere synode van het Westen van de Christelijke Gereformeerde Kerken, overtuigd van de terechte bezorgdheid, die in de kerken heerst rond de vraag hoe de financiën van onze kerken in breed verband zich in de nabije toekomst zullen ontwikkelen,

opmerkend

dat door allerlei oorzaken de inkomsten van vele kerken jaarlijks een toenemende daling vertonen, terwijl er jaarlijks verhoging van het totaalbedrag van de minimum-bijdragen voor de kerkelijke kassen plaats vindt,

constaterend

dat door deze ontwikkeling in vele kerken financiële tekorten ontstaan of toenemen, zodat het aantal aanvragen om bijstand aan deputaten voor Onderlinge Bijstand is toegenomen,

verzoekt

de generale synode 1986 een commissie te benoemen en deze, in nauwe samenwerking met deputaten Financiële Zaken, de volgende opdracht te geven:

- a. onderzoek te doen naar de functionering van de onderscheiden deputaatschappen in hun onderlinge samenhang en naar hun prioriteiten in financieel opzicht;
- b. het doen van voorstellen t.a.v. te stellen prioriteiten, met het doel te komen tot een stabilisatie van het totaalbedrag der minimum-bijdragen en zo mogelijk tot een verlaging van deze financiële lasten tot welzijn van de plaatselijke kerken'.

De instructie van de particuliere synode van het Noorden luidt:

'De particuliere synode van het Noorden der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen op 17 april 1986,

overwegend

dat de gevraagde bijdragen voor het algemeen kerkelijk werk (te) zwaar gaan drukken op de plaatselijke kerken;

dringt er bij de generale synode op aan al het mogelijke te doen om het totaal van de minimum-bijdragen te beperken'.

De instructie van de particuliere synode van het Zuiden luidt:

'De particuliere synode van het Zuiden verzoekt de generale synode:

Maatregelen te nemen om geen uitbreiding meer te geven aan het totaal van de jaarlijkse bijdragen voor de onderscheiden generale kassen en deze zelfs, zo mogelijk, in de komende jaren te verlagen. Daartoe zal het noodzakelijk zijn, dat een commissie van deskundigen advies uitbrengt over de totale financiële positie van alle deputaatschappen, met name van de doelmatigheid van de uitgaven'.

De instructie van de particuliere synode van het Oosten luidt:

'De generale synode treffe maatregelen opdat de kerken minder zwaar belast worden uit hoofde van de omslagen van de onderscheiden generale kassen, aangezien de verplichtingen, voortvloeiende uit het totaal van deze omslagen dermate zwaar zijn geworden, dat vele kerken hieraan niet dan met de grootste moeite kunnen voldoen, waardoor de financiële positie van de plaatselijke kerken in toenemende mate grote zorgen geeft.

Daarom wordt in overweging gegeven:

A. In de instructie van alle deputaatschappen die van de kerken een bedrag per lid-dooptid (omslag) vragen wordt de volgende aanvulling of wijziging gebracht:

Deputaten zenden aan iedere generale synode en aan deputaten Financiële Zaken of aan een daartoe in te stellen nieuw deputaatschap een driejaarlijkse begroting.

B. Deputaten Financiële Zaken:

Art. 7 van de instructie wordt aangevuld met:

Deputaten adviseren de generale synode inzake de voor de komende drie jaren van de kerken te vragen bijdragen per lid-dooptid (omslag) voor de deputaatschappen die daartoe gerechtigd zijn.

Dit overzicht en advies omvat:

- de afzonderlijke omslagen per deputaatschap,
- het totaal van de omslagen dat i.v.m. de financiële draagkracht van de kerken kan worden gevraagd.

C. Generale Synode:

Art. 50 K.O. aanvullen als volgt:

De generale synode stelt de voor de komende drie jaren van de kerken te vragen bijdragen per lid-dooptid (omslag) voor de deputaatschappen die daartoe gerechtigd zijn, vast.

Bij de vaststelling wordt rekening gehouden met:

- het door deputaten Financiële Zaken uitgebrachte overzicht en advies over de omslagen van de afzonderlijke deputaatschappen;
- het door deze deputaten uitgebrachte overzicht en advies over het totaalbedrag der omslagen in verband met de financiële draagkracht van de kerken.

De synode besluit:

- bij de vaststelling van de minimum-bijdragen zal de generale synode de door alle particuliere synoden geuite wens tot beperking honoreren;
- de generale synode benoemt een deputaatschap van vijf personen, met als taak:
  - een onderzoek in te stellen naar de doelmatigheid van werkwijze, financieel beleid en prioriteitstelling van alle deputaatschappen;
  - de begrotingen van alle deputaatschappen voor de periode 1990-1992 te beoordelen;
  - aan de generale synode 1989 aanbevelingen te doen tot mogelijke verbetering in de werkwijze van deputaatschappen;

- aan de generale synode 1989 voorlopige voorstellen te doen m.b.t. de begrotingen van alle deputaatschappen en de daaruit voortvloeiende besluiten over de minimum-bijdragen der kerken en het krediet van de quaestor;
- de generale synode draagt alle deputaatschappen op:
    - de door het onder 2 bedoelde deputaatschap gevraagde informatie zo spoedig mogelijk te verstrekken;
    - de begrotingen voor de periode 1990-1992 met de daarbij nodige toelichting vóór 1 mei 1989 en de daarna gevraagde nadere toelichting zo spoedig mogelijk aan het onder 2 bedoelde deputaatschap te doen toekomen.

Artikel 128

Kas Onderlinge Bijstand

251 Aan de orde wordt gesteld het rapport van de deputaten naar art. 11 K.O. (Kas
259 Onderlinge Bijstand) (bijlage 54) en het daarbij behorende rapport 7 van commissie VI (bijlage 55).

Gevraagd wordt waarom deputaten naast de twee criteria, die al gehanteerd werden, nu ook nog een derde criterium voorstellen, waaraan de kerken moeten voldoen, willen zij in aanmerking komen voor toepassing van het draagkrachtenbesluit. Ook wordt gevraagd of deputaten niet een taak hebben zich te bezinnen op de vraag of zij een bijdrage kunnen leveren aan het scheppen van meer predikantsplaatsen, opdat meer kandidaten een beroep zullen kunnen ontvangen.

Namens de commissie spreekt de rapporteur, oud. J. Greidanus en namens deputaten doet oud. G.G. van Wijngaarden. De laatste maakt duidelijk, dat de toegenomen vraag om steun uit de kerken deputaten ertoe gebracht heeft de synode voor te stellen een derde criterium te mogen toepassen, namelijk of er een eventueel exploitatietekort is.

Of deputaten zullen bijdragen aan het oplossen van het kandidaten-overschot is nog de vraag. Overigens zal dit alleen kunnen binnen de instructie van deputaten.

Oud. D. Koole stelt voor:

'De synode drage deputaten op zich in goed overleg met de door de generale synode te benoemen commissie voor het onderzoek naar de totale financiële positie van onze kerken, onderzoek te doen naar de vraag op welke wijze Kas Onderlinge Bijstand voor méér kleine gemeenten tot steun bij het beroepen van een eigen predikant zou kunnen zijn'.

De synode besluit:

- het beleid van deputaten in de jaren 1983 - 1985 goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid;
- primi- en secundi-deputaten te benoemen voor de functies van voorzitter, penningmeester en tweede voorzitter, van welke primi-deputaten er één tevens zitting zal hebben in het deputaatschap Kerkbouwaangelegenheden;
- het draagkrachtenbesluit 1977 als volgt te wijzigen:
  - aan de gemeente die per 1 januari minder dan 250 leden telt en het gehele jaar een predikant in dienst heeft gehad kan op aanvraag ten hoogste 60% van de betaalde minimum-bijdragen worden terug betaald;
  - deze terugbetaling zal ingaande over 1986 plaats vinden alleen aan die kerken die een werkelijk exploitatietekort hebben en zal niet hoger zijn dan het exploitatietekort;
- deputaten op te dragen zich in goed overleg met het door de generale synode te benoemen deputaatschap voor het onderzoek naar de doelmatigheid van de werkwijze van de deputaatschappen onderzoek te doen naar de vraag op welke

wijze Kas Onderlinge Bijstand voor méér kleine gemeenten tot steun bij het beroepen van een eigen predikant zou kunnen zijn.

Artikel 129

Kerk en Onderwijs

Thans wordt aan de orde gesteld het rapport van de deputaten voor kerk en onderwijs (bijlage 56) en het daarop corresponderende rapport 7 van commissie I (bijlage 57).
Er wordt voor gepleit, dat deputaten opnieuw landelijke ontmoetingsdagen zullen beleggen. Gevraagd wordt, waarom deputaten zich geen oordeel gevormd hebben over het reformatorisch onderwijs. Mist de bezinning van deputaten daardoor niet een stuk relevantie?

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. J. van Amstel. Namens deputaten spreekt ds. D. Quant. Hij meent, dat er op dit moment niet zozeer behoefte is aan landelijke ontmoetingsdagen. Sprekend over het reformatorisch onderwijs stelt hij, dat aan deputaten geen opdracht is gegeven om een uitspraak te doen over dit onderwijs. Wel ervaren deputaten het als een groot probleem dat het nauwelijks mogelijk is om op algemeen christelijke wijze leiding te geven.

Ds. P. den Butter amendeert het derde commissie-voorstel als volgt: toe te voegen 'en zich met het oog op de voorlichting van de kerken ook een oordeel te vormen over de waarde van dit onderwijs'.

Prof. dr. W.H. Velema geeft in zijn preadvies te kennen, dat het vanwege het steeds voortgaande verlies aan identiteit in het algemeen christelijk onderwijs, voor deputaten nodig is ook naar andere kanten te kijken.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten, onder dankzegging voor hun arbeid, goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen ook kennis te nemen van bezinningsmateriaal vanuit het reformatorische en gereformeerde onderwijs en zich met het oog op de voorlichting van de kerken ook een oordeel te vormen over de waarde van dit onderwijs;
4. deputaten op te dragen in het verlengde van hun opdracht van de synode van 1980, regionale bijeenkomsten te (doen) organiseren;
5. deputaten op te dragen de kerkeraden te stimuleren jaarlijks een bijeenkomst te beleggen van alle gemeenteleden, die hetzij bestuurlijk, hetzij als leerkracht, bij het onderwijs betrokken zijn;
6. deputaten vrijheid te geven hun rapport ten aanzien van de Islam, gehoord de bespreking en na herziening, de kerkeraden en andere belangstellenden aan te bieden;
7. deputaten op te dragen de volgende synode te dienen met een verdere bezinning ten aanzien van de samenwerkingschool.

De praeses spreekt een woord van dank aan het adres van de scheidende voorzitter van deputaten, drs. P. Wardekker.

In verband met een enkele zaak, betrekking hebbend op het rapport, gaat de vergadering in comité.

Artikel 130

Comité-generaal

Artikel 131

Schorsing

In verband met de maaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG ZESDE ZITTING

dinsdag 7 oktober 1986, 19.00 – 21.30 uur.

Artikel 132

Heropening

De praeses heropent de vergadering; hij laat zingen Psalm 37 : 2 en 3.

Artikel 133

Kerk en Bedrijfsleven

Het rapport van de deputaten voor kerk en bedrijfsleven (bijlage 58) wordt thans aan de orde gesteld, met het daarbij behorende rapport 6 van commissie V (bijlage 59). De deputaten, prof. dr. ir. A.K. van der Vegt, mw. drs. T. Drenth en H. Kazen, resp. voorzitter, secretaris en penningmeester, worden welkom geheten.

Er worden vragen gesteld over het adviseerschap van drs. W.C. Moerdijk in de sectie voor sociale vragen van de Raad van Kerken. Tevens wordt gevraagd naar de contacten met de Taakgroep Kerk en Bedrijfsleven van de Gereformeerde Kerken en de participatie in het Centraal Interkerkelijk Bureau voor het Bedrijfsleven (CIBB). Wat is het nut van dergelijke contacten? Is hier geen terughoudendheid geboden?

Andere vragen betreffen de adviezen, die deputaten gegeven hebben inzake zondagsarbeid. Wat zijn dat voor adviezen geweest? Is op dit punt niet dringend bezinning en een principiële stellingname nodig?

Ook wordt gevraagd hoe het komt, dat organisaties als R.M.U., G.M.V., e.d. buiten het gezichtsveld van deputaten liggen?

Namens de commissie antwoordt de rapporteur ds. J. Jonkman en namens deputaten doet dat de voorzitter, prof. dr. ir. A.K. van der Vegt.

Wat betreft de participatie in, resp. contacten met diverse organisaties, deputaten achten dit nuttig met het oog op het verkrijgen van informatie. Overigens is onze opstelling in die organisaties vaak een kritische.

Dat deputaten geen contact onderhouden met organisaties als R.M.U., G.M.V. e.d. betekent niet dat deputaten hier geen oog voor hebben.

Deputaten zijn van mening, dat over de ontwikkelingen rondom de zondag inderdaad studie dient te worden gemaakt. In het algemeen zijn deputaten al wel bezig geweest met bezinning omtrent allerlei gewetensconflicten, zoals die zich in het bedrijfsleven kunnen voordoen en daarbij is het probleem van de zondagsarbeid één zo'n conflict.

Oud. D. Koole stelt voor:

'De synode drage deputaten op in de komende periode nader studie te maken van het toenemende verschijnsel van arbeid op zondag, welke studie dienstig kan zijn voor de pastorale begeleiding van leden der gemeente, die met zondagsarbeid te maken hebben'.

Ds. J. van Amstel stelt voor:

'De synode drage deputaten op ook kennis te nemen van de werkzaamheden en publicaties van instellingen die in de laatste jaren zijn opgericht en die zich baseren op Schrift en belijdenis'.

Ds. M.C. Tanis stelt voor:

'De synode drage deputaten op te komen tot contact en indien mogelijk tot overleg met organisaties of instellingen, die zich baseren op Schrift en belijdenis (bijv. R.M.U., G.M.V., V.R.C.L.)'.

Ds. J. van Amstel kan zich geheel vinden in het voorstel van ds. M.C. Tanis en trekt zijn voorstel in.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. deputaten op te dragen in de komende periode nader studie te maken van het toenemend verschijnsel van arbeid op zondag, welke studie dienstig kan zijn voor de pastorale begeleiding van leden der gemeente, die met zondagsarbeid te maken hebben;
3. deputaten op te dragen te komen tot contact en indien mogelijk tot overleg met organisaties of instellingen, die zich baseren op Schrift en belijdenis (bijv. R.M.U., G.M.V., V.R.C.L.);
4. opnieuw deputaten te benoemen.

*Artikel 134***Vervolg-Buitenlandse Zending**

De bespreking van het rapport van de deputaten voor de buitenlandse zending wordt voortgezet (bijlage 15), met het daarbij behorende rapport 1 van commissie II (bijlage 16) (zie art. 53). De voorzitter van deputaten, ds. K.J. Velema, gaat nog op enkele vragen, die in een vorige zitting gesteld zijn, in.

Ds. J. van Amstel stelt voor:

'De synode drage deputaten op het bezinningsstuk over de verhouding kerkelijke zending – geloofszending verder uit te werken en dit stuk vervolgens beschikbaar te stellen aan kerkeraden, zendingscommissies en andere belangstellenden'.

Verder stelt hij voor:

'De synode drage deputaten op in overleg met deputaten voor de evangelieverkondiging onder Israël, deputaten voor de evangelisatie en deputaten voor de hulpverlening in binnen- en buitenland de mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot de gezamenlijke uitgave van één blad met het oog op de taak van de kerk naar buiten, en hierover te rapporteren op de volgende synode'.

Ds. J. van Amstel stelt ook nog voor:

'De synode drage deputaten op zich niet aan te sluiten bij de Nederlandse Zendingsraad en te bezien in hoeverre het waarnemerschap nog voortgezet dient te worden'.

De voorzitter van deputaten acht het tweede voorstel van ds. Van Amstel overbodig, aangezien deputaten zich al met andere deputaatschappen verstaan hebben omtrent deze materie.

Ten aanzien van het derde voorstel van ds. Van Amstel merkt de praeses op, dat de synode van 1983 al een dergelijk besluit genomen heeft, welk besluit nog steeds van kracht is.

Daarop neemt ds. Van Amstel zijn tweede en derde voorstel terug.

De synode besluit:

1. opnieuw een deputaat-voorzitter, een deputaat-eerste en een deputaat-tweede penningmeester te benoemen;
2. aan ds. M. Drayer op zijn verzoek eervol ontslag als zendingssecretaris te verlenen;
3. ds. J.H. Carlier tot zendingssecretaris en deputaat te benoemen;
4. de samenwerking met de kerk van Heerde als zendende kerk goed te keuren;
5. deputaten op te dragen, onder aanbieding van excuses de correspondentie met die Gereformeerde Kerke (sinode Soutpansberg) alsnog te effectueren;
6. deputaten op te dragen correspondentie aan te gaan met die Gereformeerde Kerke (sinode Middellande);
7. de Akte van Ooreenkoms met die Gereformeerde Kerke (sinode Soutpansberg), overeenkomstig het aangeboden concept, goed te keuren;

8. de concept-instructies voor zendingscommissies en classicale zendingscorrespondenten (-commissies) als bijlagen in de kerkorde op te nemen;
9. in het reglement voor de kerkvisitatie (bijlage 27 K.O.) paragraaf VI sub 8 op te nemen de vraag:
'indien u ten behoeve van deze activiteiten een commissie hebt ingesteld, onderhoudt u dan regelmatig contact met deze commissie en hebt u een omschreven instructie aan deze commissie gegeven?'
10. de voorlopige uitspraak van de synode 1983 inzake de samenwerking met particuliere zendingsinstanties te bevestigen en de kerken er op te wijzen, dat de gestelde criteria ook van toepassing zijn ingeval plaatselijke steun aan dergelijke instanties wordt gegeven;
11. deputaten op te dragen het bezinningsstuk over de verhouding kerkelijke zending – geloofszending verder uit te werken en dit stuk vervolgens beschikbaar te stellen aan kerkeraden, zendingscommissies en andere belangstellenden.

*Artikel 135***Vervolg-Buitenlandse Zending**

270 De praeses stelt aan de orde het nieuwe rapport 1a van commissie II (bijlage 60), inzake de relatie tot de Gereja Toraja Mamasa (zie art. 52).

In de bespreking wordt verwondering uitgesproken over bepaalde mededelingen, die de commissie in dit rapport geeft. Wat hebben deputaten gedaan toen zij ontdekten, dat onze zendingswerkers wellicht invloed gehad hebben op het tot stand komen van het besluit van de Gereja Toraja Mamasa, om de ambten ook voor de vrouw open te stellen? Past het ons niet tegenover de Gereja Toraja Mamasa onze verontschuldigheden aan te bieden? Waarom zijn deputaten zo terughoudend geweest in hun rapportage over deze zaken? Hebben deze ontwikkelingen de visumaanvraag van kand. ir. J. Slagboom inderdaad remmend beïnvloed?

Sommige afgevaardigden geven te kennen, dat zij moeite hebben met de conclusies van het rapport, dat spreekt van ons standpunt inzake de plaats van de vrouw in de kerk. Wij hebben als kerken zo'n standpunt niet, aangezien er nog nooit een uitspraak over gedaan is.

Oud. D. Koole antwoordt als rapporteur van commissie II. Voor de commissie was de taak geen gemakkelijke. Ook de commissie is teleurgesteld door wat zij ontdekte tijdens dit onderzoek. De commissie meent, dat de manier waarop deputaten deze zaak behandeld hebben, op sommige punten anders had moeten zijn. Wellicht was een eerdere rapportage beter geweest en zeker hadden deputaten duidelijker moeten reageren naar de Gereja Toraja Mamasa toe. Overigens heeft de commissie begrip voor de argumenten, die deputaten gebruiken om hun beleid te verklaren. Wel is de commissie van mening, dat het ons past onze verontschuldigheden aan te bieden aan de Gereja Toraja Mamasa.

Tenslotte benadrukt de rapporteur, dat verschillende vermoedens die zijn uitgesproken niet allemaal met tastbare bewijzen gestaafd kunnen worden.

De praeses merkt nog op, dat de commissie het voorstel van ds. J. van Amstel, dat in een vorige zitting in verband met deze materie werd ingediend, in haar rapport had dienen te verwerken.

In het licht van de bespreking wordt de zaak terug verwezen naar de commissie en wordt de behandeling geschorst (zie art. 180).

Tenslotte richt de praeses zich in enkele woorden tot de scheidende secretaris van deputaten, ds. M. Drayer, die bijna 20 jaar lang als zendingssecretaris de kerken heeft gediend. Hij brengt hem hartelijk dank voor al het werk dat hij in deze functie heeft verricht.

Artikel 136

Sluiting

Op verzoek van de praeses wordt nog gezongen Psalm 87 : 1, 3 en 4, waarna de assessor voorgaat in dankgebed. De praeses sluit de vergadering.

ZEVENDE ZITTING

woensdag 8 oktober 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 137

Opening

De vergadering wordt geopend; op verzoek van de praeses wordt gezongen Psalm 40 : 5 en 8. Daarna leest de praeses Psalm 40 en gaat hij voor in gebed.

Artikel 138

Appel-nominaal

Als de praeses appel houdt blijkt, dat oud. G. Evers vervangen is door oud. F.A. Evers. Oud. I.J. van Gorsel is ook nu vervangen door oud. P. de Jong en diaken A.D. Bikker door diaken Joh. van Vulpen. Oud. F.A. Evers betuigt instemming met de belijdenis.

Artikel 139

Kerkelijk Administratief Bureau (K.A.B.)

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor het Kerkelijk Administratief Bureau (bijlage 61) met het erbij behorende rapport 13 van commissie VI (bijlage 62). De deputaten C. Groeneveld en J.W. van Westrienen worden welkom 271
275

geheten. Aan de commissie wordt gevraagd waarom zij voorstelt, dat een afzonderlijke commissie een beslissing tot stichting van een Centraal Bureau zal voorbereiden. Waarom kan dit niet door deputaten gedaan worden? Is het ook de bedoeling van commissie VI, dat deze taak zal worden opgedragen aan de commissie, die een onderzoek moet instellen naar doelmatigheid e.d. van de verschillende deputaatschappen?

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, oud. A. de Geus. Hij maakt met dankbaarheid melding van het feit, dat vele penningmeesters bereid gebleken zijn hun administratie weer onder te brengen bij het K.A.B. Voor vrees voor hiërarchie of dirigisme is geen enkele reden, want het K.A.B. wil alleen administratief bezig zijn. Dat de commissie de voorbereiding van een beslissing tot stichting van een Centraal Bureau aan een afzonderlijke commissie wil toevertrouwen, is vanwege het feit, dat een onpartijdige instantie daarvoor het beste geschikt is.

Namens deputaten gaat br. C. Groeneveld nog op enkele punten in. Hij bevestigt wat door de rapporteur is opgemerkt. Ook deputaten achten het beter als een afzonderlijke commissie deze taak op zich neemt. Al is er nu een veel betere samenwerking tussen deputaten K.A.B. en deputaten Buitenlandse Zending, toch zijn er ook nog wel een aantal punten van verschil.

Vanuit de vergadering wordt er nog op aangedrongen, dat de te benoemen commissie een andere zal zijn dan de commissie waartoe in een vorige zitting besloten werd.

Ds. P. den Butter stelt voor:

In plaats van commissie-voorstel 6d te lezen:

'deputaten opnieuw op te dragen een begroting samen te stellen waaruit de taak, de omvang van de werkzaamheden en de financiële consequenties van een Centraal Bureau blijken en deze bij de generale synode 1989 in te dienen;

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun werk;
2. zes deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen te komen tot afspraken met:
  - a. penningmeesters inzake afdracht tegoeden;
  - b. deputaten ADMA inzake administratieve samenwerking;
4. deputaten te ontheffen van hun opdracht inzake Centraal Bureau;
5. niet te participeren in het centrum voor ledenadministratie SILA;
6. een commissie te benoemen ter voorbereiding van de beslissing tot stichting van een Centraal Bureau door de generale synode 1989, waarin ook zitting zal hebben één lid van het deputaatschap K.A.B.;
7. art. 4 sub B 3 van de instructie van deputaten te vervangen door: 'het desgevraagd bijhouden van archieven van deputaatschappen in overleg met deputaten Kerkelijke Archieven'.

Artikel 140

Vervolg-Kerkelijke Archieven

De praeses stelt nu aan de orde het eerste voorstel in het rapport van de deputaten voor de kerkelijke archieven (bijlage 35). Nu besloten is de instructie van deputaten voor het Kerkelijk Administratief Bureau te wijzigen. 218

besluit de synode:

de instructies van de deputaten Kerkelijk Administratief Bureau en van die voor de kerkelijke archieven met elkaar in overeenstemming te brengen in die zin dat de advisering uitsluitend taak is van de deputaten Kerkelijke Archieven.

Artikel 141

Kerkbouwaangelegenheden

De praeses geeft in bespreking het rapport van de deputaten voor kerkbouwaangelegenheden (bijlage 63) en het op dit rapport aansluitende rapport 8 van commissie VI (bijlage 64). Hij heet deputaat W.R. Groenendijk welkom. 275
278

Br. Groenendijk laat weten, dat deputaten niet zo'n behoefte hebben aan het vastleggen van een bepaald uitkeringspercentage, dat voor alle gemeenten zou moeten gelden.

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun arbeid en hun beleid goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen, van wie er één tevens deputaat is voor de Kas Onderlinge Bijstand;
3. de minimum-bijdragen zo vast te stellen, dat de reeds toegezegde uitkeringen voor de jaren 1987 – 1989 zijn gegarandeerd, rekening houdende met het feit dat het verwachte uitkeringspercentage dient te worden gesteld op 60% van de gedane toezeggingen;
4. deputaten op te dragen in de jaren 1987 – 1989 nieuwe steuntoezeggingen te beperken tot ten hoogste f 400.000,- per jaar en daarbij rekening te houden met de 'verplichte' eigen financiering van een deel van de bouwkosten door een aanvrager.

Artikel 142

Radio-kerkdienstuitzendingen

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor Radio-kerkdienstuitzendingen (bijlage 65) en het daarop aansluitende rapport 4 van commissie II (bijlage 66). 279
280

Gevraagd wordt welke criteria deputaten gebruiken bij het uitnodigen van predikanten voor kerkdiensten, die via radio of T.V. worden uitgezonden. Ook wordt gevraagd of deputaten invloed kunnen uitoefenen op de te gebruiken liturgie in dergelijke kerkdiensten. Wat bedoelt de commissie als zij spreekt over verschralling en versmalling van de bijbelse boodschap in bepaalde kerkdiensten, die uitgezonden worden? Bezwaar wordt gemaakt tegen opnamen op zondag, vanwege het vele zondagswerk, dat er aan verbonden is. Ook wordt bezwaar gemaakt tegen het uitzenden van kerkdiensten via de T.V. Leent het karakter van een kerkdienst zich wel voor uitzending? Oud. D. Kooie, rapporteur van commissie II, gaat op de gestelde vragen in. Hij stemt toe, dat de klacht gehoord wordt, dat kerkdiensten, die via radio of T.V. worden uitgezonden wel eens aan verkondiging inboeten. Het is ook waar, dat T.V.-kerkdiensten naar de gemeente toe storend kunnen werken. Sprekend over de zondagsarbeid, die voor uitzendingen op zondag noodzakelijk is, stelt hij, dat het nut het offer waard maakt.

Ds. R. van Beek, lid van het deputaatschap, gaat ook op enkele gemaakte opmerkingen in. Hij zegt, dat in principe alle predikanten worden uitgenodigd om radio-kerkdiensten te verzorgen. Wat de liturgie betreft, die is voor verantwoordelijkheid van de betreffende predikant en zijn kerkeraad. De reacties op gehouden kerkdiensten zijn vaak bemoedigend.

De synode besluit:

1. deputaten dank te zeggen voor het door hen verrichte werk en hun handelingen goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen.

Artikel 143

Comité-generaal

Artikel 144

Schorsing

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG ZEVENDE ZITTING

woensdag 8 oktober 1986, 13.30 – 17.15 uur.

Artikel 145

Heropening

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 146 : 5, 7 en 8.

Artikel 146

Emeritikas

Aan de orde van behandeling is het rapport van de deputaten voor het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken ten behoeve van de verzorging van emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -wezen naar artikel 13 K.O. (bijlage 67). Daarop correspondeert rapport 10 van commissie VI (bijlage 68), dat eveneens in bespreking wordt gegeven. De voorzitter van deputaten, alsmede de eerste penningmeester, de brs. J.D. Wisman en P. Zuidema, worden welkom geheten.

In de bespreking wordt gevraagd naar de motieven van deputaten om de reserve te verhogen en de motieven van de commissie om de reserve te verlagen.

281

290

Namens deputaten pleit br. J.D. Wisman ervoor de minimum-bijdrage voor de komende jaren niet te verlagen. Een toename van het aantal predikanten, met daartegenover een afname van het aantal leden maakt een verlaging op den duur onaanvaardbaar. Hij wijst nog op de uitgangspunten, die door de synode van 1968 zijn vastgelegd en die ook nu nog uitgangspunten dienen te blijven. De rapporteur van de commissie, oud. G.G. van Wijngaarden, pleit voor aanneming van de voorstellen van de commissie. De noodzaak om te bezuinigen is aangetoond en door de gunstige ontwikkeling bij de Emeriti-kas via de bijdrage van de S.I.B.A. is het nu niet onverantwoord de minimum-bijdrage lager te stellen dan deputaten wenselijk achten.

De synode besluit:

1. het door deputaten in de afgelopen periode gevoerde beleid goed te keuren onder dank voor hun intensieve arbeid;
  2. de koppeling van de uitkeringsgrondslag aan het geadviseerde minimum-traktement van een predikant met tien dienstjaren ook voor de komende drie jaren te handhaven;
  3. ter bepaling van de uitkeringsgrondslag het minimum-traktement van een predikant met tien dienstjaren met ingang van 1 januari 1987 te vermenigvuldigen met de factor 1.45 in plaats van met de factor 1.35 en in artikel 5 van de instructie het percentage van 135 dus te wijzigen in 145;
  4. tijdelijk – in elk geval voor de komende drie jaren – het in artikel 20 van de instructie genoemde percentage van 21,5 terug te brengen tot 16 en het tijdelijke van dit besluit te accentueren door artikel 20 nu niet formeel te wijzigen;
  5. aan de deputaten voor de uitgave van de Kerkorde te verzoeken in een toekomstige uitgave van de Kerkorde artikel 19 van de instructie op te nemen in de formulering, zoals reeds vastgesteld door de generale synode van 1980;
  6. aan artikel 13 K.O. de volgende bepaling sub 3 d toe te voegen:
'De bovengenoemde termijn van drie maanden geldt niet bij emeritering of overlijden van een predikant die bijzondere arbeid verrichtte naar artikel 6 K.O. en zijn traktement niet ontving van zijn kerkeraad of van enig deputaatschap in onze kerken';
  7. artikel 7 van de instructie te wijzigen en als volgt vast te stellen:
'Een gehuwde of ongehuwde emeritus-predikant ontvangt een zodanige uitkering uit de emeriti-kas dat deze, tezamen met zijn eventuele A.O.W.- of A.A.W.-uitkering, gelijk is aan de som van 70% van de uitkeringsgrondslag en 20% van de A.O.W.-uitkering van een gehuwde respectievelijk ongehuwde ingezetene. Als A.O.W.-uitkering voor een gehuwde geldt tweemaal de jaarlijkse uitkering voor een gehuwde ingevolge de A.O.W. (A.O.W.-uitkering zonder toeslag). Bovendien worden aan emeriti-predikanten beneden de leeftijd van 65 jaar de hun opgelegde aanslagen in de premieheffing voor de volksverzekeringen gerestitueerd voor zover de aanslagen betrekking hebben op de tijd, die valt na de datum waarop hun uitkering uit de emeriti-kas is ingegaan en voor zover de aanslagen betrekking hebben op hun uitkering uit de emeriti-kas';
  8. opnieuw een eerste en tweede penningmeester te benoemen.
- De praeses richt enkele woorden van hartelijke dank aan het adres van br. J.D. Wisman, de voorzitter van deputaten, die vanwege zijn leeftijd diverse activiteiten zal gaan loslaten (onder meer zijn werk in Deputaten-financieel van de Theologische Hogeschool).

Artikel 147

Oudedagsvoorziening van predikanten, die voortijdig de dienst beëindigd hebben / Instructie 8.03

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Westen, die luidt:

'De generale synode spreke uit dat de kerken een verantwoordelijkheid hebben bij te dragen in de oudedagsvoorziening van hen, die de kerken als predikant hebben gediend, maar die de dienst voortijdig hebben beëindigd en derhalve niet in aanmerking komen voor emeritaat,

en besluite een te benoemen commissie op te dragen de gevolgen van deze uitspraak na te gaan en een regeling op te stellen ter uitvoering van deze uitspraak en voorstellen dienaangaande te doen aan de generale synode'.

Bij deze instructie behoort rapport 4 van commissie VI (bijlage 69).

De synode besluit – overeenkomstig het commissie-voorstel – de instructie niet te aanvaarden.

Artikel 148

Schrijven dr. Jac. J. Rebel

Aan de orde wordt gesteld de brief van dr. Jac. J. Rebel te Amersfoort, d.d. 21 juni 1986 (bijlage 70), waarop correspondeert rapport 5 van commissie VI (bijlage 71).

De synode besluit

dr. Jac. J. Rebel te antwoorden overeenkomstig het voorstel van de commissie.

Artikel 149

Schrijven H. Koetsveld

De praeses geeft in bespreking de brief van H. Koetsveld te Nieuwegein, d.d. 20 augustus 1986 (bijlage 72), met het daarbij behorende rapport 6 van commissie VI (bijlage 73).

De synode besluit

de heer H. Koetsveld te antwoorden overeenkomstig het voorstel van de commissie.

Artikel 150

Comité-generaal

Artikel 151

Schorsing

De praeses schorst de vergadering in verband met de avondmaaltijd.

VERVOLG ZEVENDE ZITTING

woensdag 8 oktober 1986, 19.00 – 21.15 uur.

Artikel 152

Heropening

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 44 : 1 en 2.

Artikel 153

Comité-generaal

Artikel 154

Evangelieverkondiging onder Israël

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor de evangelieverkondiging onder Israël (bijlage 74) en het daarop aansluitende rapport 5 van commissie II (bijlage 75). Hij heet de voorzitter, secretaris en penningmeester van deputaten, te weten de broeders ds. H. Biesma, drs. G.C. den Hertog en D.J. Doolaard welkom. Er worden vragen gesteld over het voorstel inzake een vrijgestelde binnenland. Is dit voorstel voldoende onderbouwd? Komt deze vrijgestelde over drie jaar niet als een extra post voor op de begroting? Hoe denken deputaten de 0,6 werkrelatie te kunnen realiseren? Wat zal de vrijgestelde voor de andere 40% van zijn tijd gaan doen? Waarom zijn deputaten in dit voorstel niet eenstemmig?

Ook over de in dit rapport gegeven bezinning worden vragen gesteld. Wordt voldoende recht gedaan aan de uniciteit van Christus? Staat in het werk centraal de oproep tot bekering en geloof? In verband hiermee wordt ook gevraagd hoe deputaten hun opdracht zien: gaat het om gesprek met Israël of Evangelieverkondiging onder Israël?

Andere vragen richten zich op de door deputaten verzonden lectuur, met name de brochure van prof. dr. M. Boertien. Hadden deputaten die brochure niet eerst moeten bespreken, voordat zij haar aan de kerken toezonden? De deelname aan de activiteiten van het OJEC roept ook vragen op. Zijn deputaten wel kritisch genoeg in hun participatie in dit orgaan? Met name wordt gevraagd naar het oordeel van deputaten over de publicatie van het OJEC over de catechese en naar het verzoek van de zijde van het OJEC om tot verandering van de naam van het deputaatschap te komen. Namens de commissie gaat de rapporteur, oud. D. Koole op de vragen in. Hij stelt dat de commissie in het midden laat of aanstelling van een vrijgestelde voor de toekomst verantwoord is. In de commissie is wel gedacht aan de mogelijkheid van een combinatie met een ander deputaatschap.

Hij benadrukt ook, dat het voor de commissie vaststaat, dat de taak van deputaten is de verkondiging van het evangelie. Ook vindt de commissie dat deputaten niet kunnen ingaan op het verzoek van het OJEC om de naam te veranderen.

Dan is het woord aan de voorzitter van deputaten, ds. H. Biesma. Naar het oordeel van deputaten dient er een vrijgestelde te komen omdat het werk in omvang toeneemt, waardoor deputaten de indruk hebben, dat zij niet genoeg kunnen doen. Mogelijk kan er gezocht worden naar een combinatie van werk als vrijgestelde en werk als predikant in een kleine gemeente.

Over de bezinning op de taak merkt ds. Biesma op, dat deputaten uitgaan van de uniciteit van Christus. Wel is het steeds weer de vraag wat de meest geschikte wijze is om met deze boodschap Israël te benaderen.

Wat de voorlichting betreft, de toezending van de brochure van prof. dr. M. Boertien is gebeurd omdat deze brochure tegenwicht geeft tegen de verjoodsing van de theologie. Sprekend over de participatie in het OJEC merkt ds. Biesma op, dat deputaten op het standpunt staan, dat het wijzigen van de naam van het deputaatschap tot de competentie van de synode alleen behoort.

Prof. dr. J. van Genderen vraagt als preadviseur het woord. Hij wijst op het riskante van de participatie in het OJEC, die door de commissie alleen maar nuttig wordt genoemd. Ook heeft hij vragen bij het voorstel om te komen tot de aanstelling van een vrijgestelde binnenland, vooral wat de werkverdeling betreft. Zoals het voorstel nu gepresenteerd wordt, is het ongefundeerd.

Prof. dr. B.J. Oosterhoff spreekt uit, dat naar zijn overtuiging een vrijgestelde nodig is, aangezien het werk steeds toeneemt.

Ds. P. den Butter stelt voor:

De synode besluite,

deputaten op te dragen ten aanzien van de deelname aan en de verzoeken van het OJEC grote voorzichtigheid te betrachten.

Op voorstel van de praeses wordt het voorstel omtrent de vrijgestelde voor nadere bezinning terug verwezen naar de commissie (zie art. 179).

De synode besluit:

1. deputaten te danken voor het verrichte werk en hun handelingen goed te keuren;
2. opnieuw een eerste en tweede secretaris, een eerste en tweede penningmeester alsmede een adviseur te benoemen;
3. deputaten op te dragen ten aanzien van de deelname aan en de verzoeken van het OJEC grote voorzichtigheid te betrachten.

Artikel 155

Sluiting

De praeses laat zingen Psalm 105 : 4 en 6, waarna op zijn verzoek prof. dr. J. van Genderen voorgaat in dankgebed. De vergadering wordt gesloten.

ACHTSTE ZITTING

donderdag 9 oktober 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 156

Opening

De praeses opent de vergadering. Hij stelt voor te zingen Psalm 119 : 80 en 82 en leest 1 Joh. 1 : 1 – 2 : 6. Daarna gaat hij voor in gebed.

Artikel 157

Appel-nominaal

Bij gehouden appel blijkt, dat oud. D. Lokhorst vervangen is door oud. J. Roest en oud. I.J. van Gorsel door oud. J. Fraanje. Oud. G. Evers en diaken A.D. Bikker hebben hun plaats weer ingenomen.

Artikel 158

Comité-generaal

Artikel 159

Comité-generaal

Artikel 160

Comité-generaal

Artikel 161

Comité-generaal

Artikel 162

Contact deputaten art. 49 K.O.

De praeses stelt aan de orde het laatste deel van rapport 9 van commissie I (bijlage 76). De vraag wordt gesteld of deze zaak op deze manier behandeld kan worden. Moet er niet eerst een instructie vanuit de kerken komen?

Van de zijde van de commissie wordt geantwoord dat de synode met dit vraagstuk in aanraking is gekomen via bezwaarschriften. Wat de commissie voorstelt zou als richtlijn kunnen dienen, totdat er wellicht via een instructie door een volgende synode een regel van gemaakt zou kunnen worden.

De synode besluit:

het volgende als richtlijnen te aanvaarden:

1. wanneer een kandidaat is afgewezen door de classis, zal hij niet binnen de termijn van een half jaar in een andere classis peremptoir examen kunnen afleggen;
2. wanneer deputaten art. 49 K.O. van een andere particuliere synode betrokken zijn bij het peremptoir examen dat een kandidaat heeft af te leggen, zullen zij van deputaten van de particuliere synode, binnen welke ressort hij is afgewezen, in een hiervoor te houden vergadering, de nodige informatie ontvangen.

Artikel 163

Schorsing

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG ACHTSTE ZITTING

donderdag 9 oktober 1986, 13.30 – 17.15 uur.

Artikel 164

Heropening

De vergadering wordt heropend; op voorstel van de praeses wordt gezongen Psalm 19 : 5 en 7.

Artikel 165

Presentie

Ds. P. Roos blijkt te zijn vervangen door zijn secundus ds. J. Oosterbroek; deze betuigt instemming met de belijdenis.

Artikel 166

Hulpverlening in binnen- en buitenland

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten voor hulpverlening in binnen- en buitenland (bijlage 77), waarmee samenhangt rapport 4 van commissie V (bijlage 78). De deputaten drs. W.C. Moerdijk en H. Medema, resp. voorzitter en secretaris/penningmeester, worden welkom geheten.

Gevraagd wordt of het niet mogelijk is, dat deputaten een langlopend project zoeken in nauwe samenwerking met de stichting 'Woord en Daad' en/of eigen zendingsdeputaten. Ook wordt gevraagd of de steun aan 'De Regenboog' nog wel voort kan gaan. Verder wordt er op geattendeerd, dat het inderdaad nodig is dat de omslag op een reëel peil gehouden wordt.

Namens de commissie antwoordt de rapporteur, ds. J. Jonkman en namens deputaten doet dat drs. W.C. Moerdijk. Er zijn ten aanzien van langlopende projecten con-

tacten gaande met allerlei instanties, o.a. ook met 'Woord en Daad'. Wat betreft de samenwerking met zendingsdeputaten wordt opgemerkt, dat deputaten breder werken dan de zending en dat het niet juist zou zijn als het deputaatschap een verlengstuk zou worden van het deputaatschap Buitenlandse Zending. Steun aan 'De Regenboog' achten deputaten vooralsnog juist, al is wel met deze instantie gesproken over het functioneren van de grondslag.

Ook de secretaris/penningmeester, br. H. Medema, gaat op enkele punten in.

Ds. M.C. Tanis stelt voor:

'Deputaten op te dragen:

de hulpverlening, waar dat mogelijk is, te doen plaats vinden in samenwerking met organisaties die zich baseren op Schrift en belijdenis'.

Ds. J. van Mulligen stelt voor:

commissievoorstel 3a als volgt te wijzigen:

'hulp te verlenen aan kerken en christelijke instellingen in binnen- en buitenland in noden van onderscheiden aard vanuit de gemeenschap met Christus en de daaruit voortvloeiende roeping'.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. deputaten op te dragen de hulpverlening, waar dat mogelijk is, te doen plaats vinden in samenwerking met organisaties die zich baseren op Schrift en belijdenis;
3. art. 4 van de instructie van deputaten als volgt te wijzigen:

Deputaten hebben tot taak:

- a. hulp te verlenen aan kerken en christelijke instellingen in binnen- en buitenland in noden van onderscheiden aard vanuit de gemeenschap met Christus en de daaruit voortvloeiende roeping;
  - b. de kerkeraden en in het bijzonder de diaconieën voor te lichten en toe te rusten ten aanzien van de hulpverlening der kerken en de diakonen te stimuleren om de nood van de naaste aan de gemeente voor te houden en op te wekken tot barmhartigheid en gerechtigheid;
  - c. bij calamiteiten de kerkleden op te wekken hun persoonlijke roeping te vervullen tegenover hun naaste in nood.
4. opnieuw deputaten te benoemen en in de vacatures te voorzien.

Artikel 167

Steun kerken in de polders

Aan de orde wordt gesteld het rapport van deputaten voor de steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer (bijlage 79), met het daarop corresponderende rapport 3 van commissie II (bijlage 80).

Gevraagd wordt of de commissie niet meer argumenten had moeten aanvoeren voor haar oordeel, dat er door alle betrokken instanties in de gang van zaken rond Zeewolde fouten zijn gemaakt. Waarom geeft de commissie niet aan wat de synode alsnog zou kunnen doen om te herstellen wat gebeurd is?

Gevraagd wordt ook, of het waar is, dat enkele van onze predikanten voorgaan in kerkdiensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Zeewolde. Ook wordt geïnformeerd naar de reacties, die deputaten ontvangen hebben naar aanleiding van hun brieven aan kerken, die niet afdragen.

De suggestie wordt gedaan, dat bepaalde passages in zowel het rapport van de deputaten als in het rapport van de commissie zullen worden herschreven.

Namens de commissie gaat de rapporteur, oud. D. Koole, op de aan de orde gestelde zaken in. De reden, waarom de commissie de gebeurtenissen rondom Zeewolde

318

320

niet alle naarstig onderzocht heeft, is dat de verhoudingen nu genormaliseerd zijn en het leek de commissie daarom onjuist om achteraf nog eens recht te gaan zetten wat verkeerd gegaan is. Bovendien, er is door geen van de betrokken partijen een beroep op de synode gedaan.

De voorzitter van deputaten, br. C. Visser, geeft toelichting op de gang van zaken. Voor deputaten is de verslagperiode erg moeilijk geweest, maar er is op dit ogenblik gelukkig een goede verstandhouding met alle betrokkenen. Hij zegt niet genoegzaam op de hoogte te zijn om de vraag te kunnen beantwoorden of christelijke gereformeerde predikanten nog voorgaan in diensten van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Zeewolde.

De penningmeester van deputaten, br. G. Verhoef, wijst nog op de zorgelijke financiële situatie van het deputaatschap. Een verlaging van de gevraagde omslag is onaanvaardbaar. Hij geeft de synode ook enig inzicht in de reacties, die uit de kerken werden ontvangen op brieven van het deputaatschap.

Na overleg met de commissie deelt de rapporteur mee een bepaalde passage in het commissie-rapport te willen schrappen. De vergadering neemt hier dankbaar kennis van. De praeses stelt voor, dat het moderamen zal overleggen met deputaten, opdat ook in het rapport van deputaten verschillende passages zullen worden herschreven en dat dit herschreven rapport in de Acta zal worden opgenomen.

In een enkel woord memoreert de praeses, onder dankzegging, het vele werk, dat de nu aftredende voorzitter br. A. Mol in dit deputaatschap heeft verricht.

De synode besluit:

1. het werk en het beleid van deputaten goed te keuren;
2. voor de komende periode opnieuw deputaten te benoemen.

Artikel 168

Berijmde Schriftgedeelten

De praeses stelt aan de orde het rapport van deputaten voor berijmde schriftgedeelten (bijlage 81), met het daarbij behorende rapport 2 van commissie VII (bijlage 82) en het minderheidsvoorstel van commissielid ds. G. Bouw (bijlage 83).

De meeste vragen worden aan deputaten gericht. Voldoen alle geselecteerde liederen aan de criteria van 1980? Welke norm is gehanteerd bij het uitzoeken van schriftgedeelten uit het Nieuwe Testament gekozen? Hebben deputaten hun opdracht niet te ruim geïnterpreteerd? Waarom hebben deputaten niet gekeken naar berijmingen van schriftgedeelten uit vroeger eeuwen? Hebben de dichters, die aangetrokken werden ook kwaliteiten op musicologisch gebied? Zijn de geselecteerde liederen onderzocht op zingbaarheid? Hoe denken deputaten zich de honorering van de dichters in?

Ook wordt gevraagd of deputaten niet ten onrechte een gedeelte van de liederen, die in 1974 werden vrijgegeven, willen schrappen.

Naast deze vragen wordt ook uitdrukkelijk betoogd, dat er waardering is voor het werk van deputaten. Hun opdracht was niet eenvoudig. Toch hebben ze iets goeds aangeboden. Maar de vraag blijft, of we deze bundel zo wel kunnen aannemen. Is het ook niet wat vreemd om een bundel in te voeren, die alleen gebruikt kan worden in erediensten in de Christelijke Gereformeerde Kerken?

Om deze en andere redenen sluiten vele sprekers zich aan bij de intentie van het voorstel van ds. G. Bouw. Sommigen doen dat met name ook vanwege het argument, dat in dit voorstel rekening gehouden wordt met de situatie, zoals die in bepaalde gemeenten gegroeid is en die niet kan worden teruggedraaid.

320

349

350

Aan de commissie wordt gevraagd of commissie-voorstel 5 niet impliceert, dat in de eredienst gezongen gezongen kunnen worden. Is de commissie echt van mening, dat alle in dit voorstel genoemde liederen geschikt zijn voor gebruik in de eredienst?

Aan ds. G. Bouw wordt gevraagd of het juist is, via dit voorstel in feite het besluit van 1974 te herzien.

Namens de commissie gaat de rapporteur, ds. D. Visser, op de vragen in. Het is de commissie gebleken, na ingewonnen advies, dat alle in voorstel 5 genoemde liederen, tot de in art. 69 bedoelde vrijgegeven liederen behoren. Over de honorering van de dichters willen deputaten de synode vertrouwelijk inlichten.

Ds. G. Bouw gaat eveneens op de gestelde vragen in. Bij hem heeft geenszins voorgezeten de bedoeling om op een onkerkrechtelijke wijze het synodebesluit van 1974 te herroepen. De reden waarom hij niet met het commissie-voorstel mee kon gaan is gelegen in het feit, dat het hem onjuist voorkomt iets vrij te geven, waar hij zelf geen gebruik van wenst te maken. Al zal een en ander aan de formulering van zijn voorstel veranderd dienen te worden, hij wenst de intentie ervan te handhaven.

De samenroeper van de commissie, ds. R. van Beek benadrukt, dat het een sterk motief in de commissie was om voor te stellen de bundel vrij te geven, dat op deze manier er mogelijk weer meer eenheid in de liturgie binnen de kerken kan komen. De bespreking wordt afgebroken om in een volgende zitting te worden voortgezet (zie art. 190).

Artikel 169

Schorsing

In verband met de avondmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG ACHTSTE ZITTING

donderdag 9 oktober 1986, 19.00 – 20.45 uur.

Artikel 170

Heropening

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 56 : 5 en 6.

Artikel 171

De Wekker

Aan de orde wordt gesteld het rapport van de commissie van redactie van 'De Wekker' (bijlage 84), met het daarbij behorende rapport 6 van commissie I (bijlage 85). De redactieleden ds. K. Boersma en P.Th. Versteeg worden welkom geheten. In de bespreking wordt waardering geuit voor het beleid van deputaten in de verslagperiode, waarin het niet eenvoudig was om in onze kerken leiding te geven. Twijfel wordt uitgesproken of alle artikelen wel goed leesbaar zijn voor alle lezers. Ook wordt uiting gegeven aan de behoefte aan artikelen, die leiding geven aan het geestelijke leven. Gevraagd wordt naar de mogelijkheden van een andere lay-out. Ook wordt geïnformeerd naar de teruggang van het aantal abonnementen. Hoe reageert de redactie-commissie op brieven, die binnen komen, waarin kritiek op 'De Wekker' wordt geuit?

Anderen vragen betreffen de terughoudendheid van de redactie ten aanzien van zaken, die op kerkelijke vergaderingen behandeld worden. Waarom was de redactie hier niet altijd even terughoudend? Tenslotte wordt gevraagd of de redactie, net als de

commissie, van mening is, dat uitbreiding van de redactie wellicht gewenst is.

De rapporteur van commissie I, ds. J. van Amstel, antwoordt dat er bij de commissie twee motieven waren die uitbreiding van de redactie zouden kunnen doen overwegen: zo zou meer praktische geestelijke leiding gegeven kunnen worden en zo zou het geheel van het kerkelijke leven meer vertegenwoordigd zijn in de redactie.

De hoofdredacteur, prof. dr. W. van 't Spijker, gaat uitvoerig in op de gemaakte opmerkingen. Er zijn vele reacties uit de kerken bij de redactie binnen gekomen. Dat, samen met de daling van het aantal abonnementen, heeft de redactie aanleiding gegeven tot diepgaande bezinning. De redactie is zo gekomen tot een bepaalde formule: Men wil uitgaan van dat wat voor de kerken van wezenlijk belang is, namelijk Schrift, belijdenis en kerkorde. Zo wil de redactie in 'De Wekker' het gereformeerde ten volle tot zijn recht laten komen. Daarbij zit de intentie voor om leiding te geven aan het geestelijke leven, op zo'n manier, dat de lezers het herkennen kunnen.

Bij dit alles heeft de redactie zich willen onthouden van het geven van commentaar bij zaken, die op kerkelijke vergaderingen dienen. Dat dit niet altijd volgehouden is, vindt zijn oorzaak in een zekere bezorgdheid dat een bepaalde zaak wel eens niet helemaal juist behandeld leek te worden.

Voorts is het het streven van de redactie begrijpelijke artikelen te schrijven. Er is gelukkig weer een stijging van het aantal abonnementen. Brieven, die een concrete vraag bevatten, worden door de redactie beantwoord. De redactie zelf voelt niet de behoefte van uitbreiding.

Ds. K. Boersma, redactie-secretaris, vult nog aan, dat de redactie geen kans ziet de lay-out te verbeteren, zonder hoge kosten.

Ds. P. den Butter stelt voor:

1. conform commissie-voorstel 1;
2. de redactie op te dragen uitvoering te geven aan het voornemen om artikelen te schrijven over het geestelijke leven;
3. a. een redactie-commissie te benoemen;
- b. de redactie-commissie uit te breiden.

Gevraagd wordt of het de bedoeling is, dat het nieuw te benoemen redactielid speciaal belast zal worden met het schrijven van artikelen over het geestelijke leven. Geantwoord wordt, dat in het commissie-rapport een aantal zaken genoemd worden, die de commissie hebben doen denken aan uitbreiding van de redactie-commissie. Voorts heeft de rapporteur gewezen op uitbreiding in de zin van verbreding.

De synode besluit:

1. de redactie-commissie dank te brengen voor het vele werk dat elke week geschiedt;
2. de redactie op te dragen uitvoering te geven aan het voornemen om artikelen te laten verschijnen over het geestelijke leven;
3. a. een redactie-commissie te benoemen;
- b. de redactie-commissie uit te breiden.

Artikel 172

Gemeenschappelijk advies deputaten art. 49 K.O./instructie 8.01

De praeses geeft in bespreking de instructie van de particuliere synode van het Zuiden, die luidt:

Betreft art. 4 K.O. punt 3 inzake het gemeenschappelijk advies van deputaten naar art. 49.

Toe te voegen in het gedeelte 'Wanneer de classis...' en vóór 'Indien het advies van...': 'In geval gedeputeerden niet in staat zijn een gemeenschappelijk advies uit te brengen

daar er bezwaren leven op grond van Schrift en belijdenis, dan kan het examen geen voortgang vinden, en dient de particuliere synode in dezen allereerst een uitspraak te doen'. Bij deze instructie behoort een toelichting (bijlage 86). Over deze instructie rapporteert commissie I in rapport 5 (bijlage 87).

354

354

In de bespreking wordt als bezwaar naar voren gebracht, dat door wat de commissie voorstelt, de bevestiging van een kandidaat door een of twee deputaten kan worden tegen gehouden. Bovendien, wanneer kan gezegd worden, dat iemand bezwaren heeft op grond van Schrift, confessie en kerkorde?

De rapporteur, ds. J. van Amstel, geeft antwoord. Hij maakt duidelijk, dat het om zwaarwegende bezwaren gaat, die het een minderheid van deputaten in het geweten onmogelijk maken, zich bij de meerderheid van deputaten neer te leggen. In zo'n geval dienen de bezwaarde deputaten de mogelijkheid te hebben zich op de particuliere synode te beroepen.

Prof. dr. J. van Genderen spreekt woorden van gelijke strekking.

De synode besluit:

Aan de bepalingen bij art. 4 K.O. onder 3.1 toe te voegen (na de woorden: 'Indien het advies van deputaten in tegenstelling tot het oordeel van de classis afwijzend is, beslist de particuliere synode');

'Wanneer een minderheid van de deputaten zich niet kan neerleggen bij het oordeel van de meerderheid, zich daarbij beroept op de Schrift, de belijdenis of de kerkorde, en tijdens de vergadering zelf te kennen geeft de zaak te zullen voorleggen aan de particuliere synode, beslist de particuliere synode, die met het oog daarop eerder kan worden samengeroepen, en zal de classis hangende dit beroep op de particuliere synode, geen effect verlenen aan een besluit om een kandidaat toe te laten tot de dienst des Woords en der sacramenten'.

Artikel 173

Sluiting

Nadat gezongen is Psalm 4 : 4, gaat de tweede scribe voor in dankgebed. De praeses sluit de vergadering.

NEGENDE ZITTING

vrijdag 10 oktober 1986, 9.15 – 12.30 uur.

Artikel 174

Opening

De praeses opent de vergadering. Hij verzoekt te zingen Psalm 24 : 1, 2 en 3; daarna leest hij 2 Cor. 9 en gaat voor in gebed.

Artikel 175

Appel-nominaal

Bij gehouden appel blijkt, dat oud. D. Lokhorst zijn plaats weer heeft ingenomen. Ds. A. van der Veer is vervangen door ds. B. Bijleveld en ds. J. Jonkman door drs. W.J. Quist. Oud. I.J. van Gorsel is nu weer vervangen door oud. P. de Jong. Ds. B. Bijleveld en drs. W.J. Quist betuigen instemming met de belijdenis.

Artikel 176

Voortzetting synode

De praeses deelt mee, dat het moderamen voorstelt de zittingen van de synode voort

te zetten op woensdag 19 en donderdag 20 november a.s. Aldus wordt besloten.

Artikel 177

Financiële Zaken

De praeses stelt aan de orde het rapport van de deputaten Financiële Zaken (bijlage 88) met het daarbij behorende rapport 12 van commissie VI (bijlage 89). Hij heet de deputaten J. Bijleveld, C. Kleinjan, D.C. van de Kreeke en A.H.J. Schwartz welkom.

Door verschillende sprekers wordt gewezen op het afkeurenswaardige feit, dat een aantal gemeenten niet afdraagt voor verschillende kassen. In dit verband wordt de suggestie gedaan om te komen tot een totale omslag. Een enkele afgevaardigde stelt, dat het niet afdragen wel eens kan voortvloeien uit gebrek aan vertrouwen in bepaalde deputaatschappen.

Oud. A. de Geus, rapporteur van de commissie, gaat op de gemaakte opmerkingen in. Hij attendeert nogmaals op synodale uitspraken ten aanzien van de verplichting tot afdracht aan alle kerkelijke kassen. Als kerken menen hieraan niet te kunnen voldoen, dan dienen zij de synode van hun bezwaren op de hoogte te stellen. Hij waarschuwt tegen een independentistische houding in dezen.

De voorzitter van deputaten, br. J. Bijleveld, gaat ook nog op een aantal zaken in. Deputaten kunnen constateren, dat de lasten voor allerlei kerken te zwaar dreigen te worden. Daardoor zijn er ook kerken, die niet meer aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Daarnaast zijn er kerken, die niet willen voldoen en daarover hebben deputaten veel zorg. Hij stelt dat deputaten het zouden toejuichen als er een totale omslag zou komen.

Oud. R. Westerhof stelt voor

'De synode drage de eerder deze week ingestelde commissie op te onderzoeken of het mogelijk is om één totale hoofdelijke omslag vast te stellen en hierover op de volgende synode te rapporteren'.

Vershillende broeders dienen voorstellen in die bedoeld zijn om een uitspraak te doen met het oog op de verplichting tot afdracht aan de kerkelijke kassen.

Na preadvies van prof. dr. W. van 't Spijker doet de praeses het volgende voorstel – waarin alle eerder ingediende voorstellen min of meer verwerkt zijn – dat in plaats van commissie-voorstel 7 komt:

'De synode spreke uit,

1. dat de kerkeraden die aan hun financiële verplichtingen niet voldoen in feite op dit punt het kerkverband buiten werking stellen;
2. deze kerkeraden dringend op te wekken alsnog aan hun financiële verplichtingen te voldoen;
3. deze kerkeraden er op te wijzen, dat zij hun eventuele bezwaren in de kerkelijke weg aan de orde dienen te stellen;
4. dit besluit ter kennis te brengen van die kerkeraden die aan hun verplichtingen niet voldoen'.

In zijn preadvies ontraadt prof. dr. W. van 't Spijker het voorstel-Westerhof, aangezien dit teveel gaat lijken op een belasting-systeem.

Ds. D. Quant dient het volgende amendement in op voorstel 2 van de commissie: 'en deputaten Financiële Zaken op te dragen alsnog een onderzoek te verrichten naar de gevolgen van de zaken zoals in het rapport van deputaten Kerk en Onderwijs aan de synode van 1983 gemeld zijn onder 4.3.1.2. en 4.3.2.2., blz. 289 Acta'.

Een besluit over dit amendement wordt echter ontraden, aangezien dit niet voldoende voorbereid is.

De synode besluit:

1. de handelingen van deputaten met inbegrip van hun bevoegdheidsoverschrijding ten aanzien van Kas Onderlinge Bijstand onder dank goed te keuren;
2. de kerken te adviseren de financiële band met predikanten naar art. 6 K.O., behoudens de verplichtingen naar art. 13 K.O., los te maken;
3. de door deputaten opgestelde rechtspositieregeling te aanvaarden als richtlijn voor een dienstovereenkomst naar art. 3, sub 8c K.O.;
4. het krediet voor accountantskosten voor de periode 1984 – 1986 te verhogen met f 5.240,- en dit krediet voor de periode 1987 – 1989 te stellen op ten hoogste f 62.400,-;
5. alle kashoudende deputaatschappen décharge te verlenen voor hun financieel beheer in de periode 1983 – 1985;
6. alle kashoudende deputaatschappen op te dragen de vragen van deputaten Financiële Zaken te beantwoorden;
7. a. uit te spreken dat de kerkeraden die aan hun financiële verplichtingen niet voldoen in feite op dit punt het kerkverband buiten werking stellen;
b. deze kerkeraden dringend op te wekken alsnog aan hun financiële verplichtingen te voldoen;
c. deze kerkeraden er op te wijzen, dat zij hun eventuele bezwaren in de kerkelijke weg aan de orde dienen te stellen;
d. dit besluit ter kennis te brengen van deze kerkeraden.

*Artikel 178***Begrotingen**

De praeses stelt aan de orde rapport 14 van commissie VI betreffende de begrotingen (bijlage 90). 362

De synode besluit:

1. de begroting van de kashoudende deputaatschappen voor de periode 1987 – 1989 vast te stellen met inachtneming van de in het rapport genoemde correcties;
2. deze deputaatschappen te machtigen tot het doen van uitgaven binnen het raam van deze begrotingen;
3. deputaten Financiële Zaken op te dragen eventuele wijzigingen van de minimum-bijdragen der kerken voor 1 december van het voorafgaande jaar te melden aan het Kerkelijk Administratief Bureau;
4. deputaten Kerkelijk Administratief Bureau op te dragen voor 10 december 1986 samen met een collecte-rooster voor 1987, 1988 en 1989 de lijst van minimum-bijdragen aan de kerken te zenden en voor 10 december 1986 resp. 1988 eventuele wijzigingen als bedoeld onder 3 aan de kerken te melden;
5. de bijdrage uit de generale kas aan de deputaten Kerkelijk Administratief Bureau voor 1986 op f 24.000,- en voor 1987 – 1989 op f 100.000,- te stellen;
6. de begroting van de quaestor voor de periode 1986 – 1989 vast te stellen, overeenkomstig zijn voorstel (totaal f 486.400,-);
7. deputaatschappen wier uitgaven bij de quaestor worden gedeclareerd te machtigen tot het doen van uitgaven binnen het raam van de in de begroting van de quaestor voor hun werk opgenomen bedragen.

*Artikel 179***Vervolg-Evangelieverkondiging onder Israël**

Opnieuw komt in bespreking het rapport van de deputaten voor de Evangelieverkondiging onder Israël (bijlage 74), voor zover het betrekking heeft op de vrijgestelde 299

binnenland (zie art. 154). Commissie II doet hierover een gewijzigd voorstel (bijlage 91). 366

Gevraagd wordt naar de financiële lasten na de drie jaren, waarin de vrijgestelde uit de reserve kan worden bekostigd. Ook wordt gevraagd naar de motieven, die een minderheid van deputaten aanvoert tegen het voorstel. Tenslotte wordt gevraagd hoe de 0,6 werkrelatie eventueel kan worden bijgesteld. De rapporteur van commissie II, oud. D. Koole, verdedigt het voorstel vanuit het aspect, dat er inderdaad iemand nodig is, die het vele werk voor deputaten kan doen. Aangezien er niemand van het moderamen van deputaten aanwezig is, wordt besloten de beslissing in deze zaak aan te houden (zie art. 197).

*Artikel 180***Vervolg-Buitenlandse Zending**

Thans is aan de orde de aanvulling bij rapport 1a van commissie II (bijlage 92), betreffende het besluit van de Gereja Toraja Mamasa (zie art. 135). Oud. D. Koole deelt mee, dat de commissie in overleg met deputaten en de indiener van het voorstel, ds. J. van Amstel, tot het nu gepresenteerde voorstel is gekomen. 367

Gevraagd wordt of het de synode niet past tegenover de Gereja Toraja Mamasa spijt te betuigen over de gang van zaken bij de behandeling van de relatie met deze kerk tijdens een eerdere zitting. Ook wordt gevraagd hoe de commissie zich het gesprek met de Gereja Toraja Mamasa voorstelt. Hoe zit het met onze zendingsmedewerkers, die zoals de commissie stelt, wellicht aanleiding gegeven hebben tot het genomen besluit?

Oud. D. Koole stelt, dat het de bedoeling van de commissie is, dat spijt betuigd wordt. Ten aanzien van wat zendingswerkers hebben bijgedragen aan de gang van zaken is de commissie van mening, dat dit alsnog onderwerp van gesprek dient te zijn tussen deputaten en de betreffende werkers.

In het gesprek met de Gereja Toraja Mamasa zal van geen sancties sprake kunnen zijn.

Voor nadere bespreking van een bepaald aspect gaat de vergadering in comité (zie art. 185).

*Artikel 181***Comité-generaal***Artikel 182***Comité-generaal***Artikel 183***Schorsing**

In verband met de broodmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG NEGENDE ZITTING

vrijdag 10 oktober 1986, 13.30 – 16.00 uur.

*Artikel 184***Heropening**

Nadat de praeses de vergadering heropend heeft, wordt gezongen Psalm 139: 1 en 2.

Artikel 185

Vervolg-Buitenlandse Zending

De praeses doet mededeling van het besluit, genomen in comité-zitting (zie art. 180).

De synode heeft besloten:

In verband met het besluit van de Gereja Toraja Mamasa in 1982 de ambten voor de vrouw open te stellen, deputaten voor de buitenlandse zending op te dragen aan deze zusterkerken een broederlijke brief te schrijven (gevolgd door een gesprek), waarin wordt medegedeeld dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken eerst nu officieel van deze ontwikkelingen in de Gereja Toraja Mamasa kennis heeft kunnen nemen, onder duidelijke uiteenzetting van het schriftuurlijke standpunt, zoals dat tot dusver functioneerde in kerken die de gereformeerde belijdenis handhaven. Daarbij dient er in alle broederlijkheid op te worden aangedrongen tot herbezinning op dit besluit te komen. Deputaten zullen over een en ander verslag doen op de generale synode van 1989.

Verder heeft de synode besloten:

de handelingen van deputaten en het gevoerde beleid onder dankzegging goed te keuren.

Artikel 186

Comité-generaal

Artikel 187

Comité-generaal

Artikel 188

Vervolg-Algemene diaconale en maatschappelijk aangelegenheden

De praeses deelt in openbare zitting mee dat de synode **verworpen** heeft het voorstel van commissie V, dat luidt:

'Deputaten opnieuw te benoemen en in de ontstane vacatures nieuwe deputaten te benoemen;

overwegende

- dat de besluiten van de generale synode 1980 (art. 155) onvoldoende uitgangspunt van beleid zijn geweest;
- dat in de ontworpen werkformule onvoldoende recht is gedaan aan het specifieke van het ambt van diaken;
- dat in plaats van de noodzakelijke openheid te geven deputaten een verhullende rapportage aan de synode hebben gegeven;
- dat het werk geleden heeft onder de onmacht om aan elkaar duidelijk te maken wat men bedoelde ten aanzien van de opvatting en de uitvoering van de taak van het deputaatschap;
- dat deputaten een onzorgvuldig financieel beleid hebben gevoerd; het moderamen aan te wijzen uit de nieuw te benoemen deputaten'.

Daarna heeft de synode **besloten** nieuwe deputaten te benoemen en de huidige deputaten niet te herbenoemen.

Verder heeft de synode besloten:

Er bij deputaten ADMA op aan te dringen alles in het werk te stellen om te komen tot een goede samenwerking tussen bureau 'De Poort' en de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdweelzijn, bureau 'De Brug', waarbij wordt uitgesproken, dat de kerken – indien nodig – voorrang zullen geven aan het steunen van het werk van 'De Brug'.

Op voorstel van het moderamen **besluit de synode:**

de niet-herbenoemde deputaten te verzoeken de lopende zaken af te handelen in overleg met het moderamen, inclusief de preadviseurs, daarin bijgestaan door de financieel deskundigen, de broeders J. Bijleveld en D.C. van de Kreeke.

Artikel 189

Handelingen deputaten ADMA/instructie 8.09

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten, die luidt:

'De particuliere synode van het Oosten,

kennis genomen hebbende van de deelname van deputaten ADMA aan het Internationaal Congres van gehandicapten, dat van 29 april – 4 mei 1985 te Lunteren werd gehouden, constaterende

- dat dit congres, dat voorbereid is door de commissie Integratie van Gehandicapten van de diaconale bureaus van de Nederlands Hervormde, de Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde Kerken, gehouden is in samenwerking met en medewerking van de Wereldraad van Kerken;
- dat blijkens een artikel in ADMA-info (85-3) aan de gezamenlijke viering ook uit onze kring werd deelgenomen;

overwegende

dat door deelname aan dit congres deputaten ADMA verantwoordelijk zijn voor ontwikkelingen, die niet direct conform de beginselen van gereformeerde belijdenis zijn; van oordeel

dat onze kerken bij herhaling principiële samenwerking met de Wereldraad van Kerken hebben afgewezen (te denken is aan de besluiten van de synoden van 1950, 1968 en 1977);

en dat de handelingen van deputaten in deze zaak niet in overeenstemming zijn daarmee;

besluit

de generale synode te verzoeken duidelijk uit te spreken, dat de handelingen van genoemde deputaten in deze zaak niet in overeenstemming zijn met het tot dusver door onze kerken ingenomen standpunt met betrekking tot brede, oecumenische samenwerking in het kader van de Wereldraad van Kerken; en deputaten op te dragen niet meer deel te nemen of te laten deelnemen aan dergelijke activiteiten'.

- 367 Bij deze instructie behoort rapport 5 van commissie V (bijlage 93). De afgevaardigden van de particuliere synode van het Oosten delen mee, dat zij, in het licht van het genomen besluit inzake deputaten ADMA, de ingediende instructie terug nemen.

Artikel 190

Vervolg-Berijmde Schriftgedeelten

- 320 De praeses geeft opnieuw in bespreking het rapport van de deputaten voor berijmde
349 schriftgedeelten (bijlage 81) met het daarop corresponderende rapport 2 van
350 commissie VII (bijlage 82) en het minderheidsvoorstel van commissielid ds. G. Bouw (bijlage 83) (zie art. 168).

De voorzitter van deputaten, ds. J. van Amstel, beantwoordt de vragen, die in een vorige zitting gesteld zijn. Hij releveert hoe de synode van 1983 gekomen is tot het instellen van dit deputaatschap. Nadat de synode besloten had de bundel vrije liederen niet vrij te geven, kwam het tot een besluit nu verder te zoeken naar berijmde

schriftgedeelten. Deputaten zijn toen uitgegaan van de rapporten, die deputaten voor het kerkelijk lied op de synoden van 1980 en 1983 uitgebracht hebben. In die rapporten werd een aantal liederen, dat door de synode van 1974 was vrijgegeven, geschrapt, als zijnde niet in overeenstemming met de criteria, die de synode van 1980 voor berijmde schriftgedeelten vaststelde. Verder bleek het deputaten, dat er nauwelijks iets voorhanden is, wat aan deze criteria voldoet. Vandaar dat deputaten toen besloten hebben een aantal schriftgedeelten te selecteren, die huns inziens voor berijming geschikt zijn en deze gedeelten heeft men toen aan een aantal dichters voorgelegd. Uiteraard ontstond hierbij de mogelijkheid dat uit het ene deel van de Schrift meer passages werden gekozen dan uit een ander deel. Wel hebben deputaten gepoogd, diverse aspecten van de Schrift in de gekozen gedeelten tot hun recht te laten komen. Het resultaat van deze arbeid is nu de synode aangeboden. Dat in de bundel geen liederen uit het verleden zijn opgenomen, hangt samen met de verouderde taal, die in die liederen is gebruikt.

Over de honorering van de dichters is goed overleg gepleegd met de quaestor. Prof. dr. W. van 't Spijker geeft desgevraagd advies. Hij vraagt zich af waarom er in een vorige zitting zoveel instemming was met het voorstel-Bouw. Was dat niet ten dele te danken aan het feit, dat in dit voorstel de nadruk gelegd wordt op de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerk? Maar wordt die verantwoordelijkheid zo niet oneigenlijk geïnterpreteerd? De taak van de synode is nu geen andere dan het werk van deputaten te beoordelen, met als uitgangspunt de vraag of het hier gebodene beantwoordt aan de besluiten van vroegere synoden. Hij pleit ervoor de bundel door de kerken te laten beproeven. Het resultaat zou kunnen zijn, dat er door deze bundel wat meer eenheid in de liturgie binnen de kerken komt.

Ds. M. van der Sluys stelt voor:

'weg te laten uit het voorstel-Bouw:

- van oordeel a. helemaal
- b. het woord 'ook'
- c. helemaal

overwegend c. 4 helemaal

          5 helemaal

besluit C, D en E helemaal

nieuw C: 'opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht om het besluit van de synode van 1974 inzake art. 69 K.O. kritisch te bezien in het licht van de uitspraak van de synode van 1980 (art. 144 sub 3) en daarover te rapporteren aan de synode van 1989'.

Ds. J. van Dijken stelt voor:

weg te laten uit het voorstel-Bouw:
tweede zin, beginnend met 'dankbaar'

- van oordeel a. helemaal
- b. het woord 'ook'
- overwegend a. en b. helemaal
- c. de woorden 'ook' en 'ernstig'
- c. 2 en 3 helemaal

besluit A de woorden 'gedurende een lange reeks van jaren verricht'
en besluit B en C te vervangen door: 'op dit moment geen verdere uitbreiding aan art. 69 K.O. te geven'.

Ds. P. den Butter stelt voor:

'De generale synode,
overwegende

1. dat deputaten bij nader inzien een uitzonderlijk moeilijke opdracht hebben ontvangen, waarvan de synode van 1983 de consequenties niet heeft overzien;
2. dat deputaten niettemin een zeer te waarderen poging hebben gedaan om de kerken te dienen met een bundel berijmde schriftgedeelten, maar dat deze bundel toch ook weer de indruk wekt een soort verlegenheidsoplossing te zijn;

van oordeel

1. dat grote delen van onze kerken geen enkele behoefte aan een of aan deze liederenbundel hebben;
2. dat door aanvaarding van deze bundel onze kerken in een ongewenste uitzonderingspositie zullen komen binnen de gereformeerde gezindte;
3. dat er aan een aanvaarding van deze bundel nog andere praktische bezwaren verbonden zijn;

besluite

1. deputaten hartelijk te danken voor het vele werk verricht;
2. de aangeboden bundel niet vrij te geven voor gebruik in de eredienst;
3. de zaak van het kerklied nu verder te laten rusten en dus ook geen nieuwe deputaten meer te benoemen'.

De commissie wordt opgedragen zich op de ingediende voorstellen nader te beraden en op een volgende zitting hierover te rapporteren (zie art. 200).

Artikel 191

Afscheid rev. C.A. Schouls

De praeses neemt in enkele hartelijke woorden afscheid van de vertegenwoordiger van de Free Reformed Church of North America, rev. C.A. Schouls. Deze antwoordt daarop met te zeggen, dat hij iets geproefd heeft van de problemen waar de Christelijke Gereformeerde Kerken mee worstelen. Hij dankt voor de gastvrijheid en wens de synode verder Gods zegen toe.

Artikel 192

Sluiting

De praeses stelt voor te zingen Psalm 31 : 15 en 19, waarna op zijn verzoek rev. C.A. Schouls voorgaat in dankgebed. De vergadering wordt gesloten.

TIENDE ZITTING

woensdag 19 november 1986, 9.30 – 12.30 uur.

Artikel 193

Opening

De vergadering wordt geopend. De praeses stelt voor te zingen Psalm 119 : 76 en 80. Daarna leest hij Fil. 1 : 27 – 2 : 18 en gaat hij voor in gebed.

Artikel 194

Appel-nominaal

Alle primi-afgevaardigden zijn aanwezig, met dien verstande, dat ook nu ds. A.W. Drechsler vervangen is door ds. T.M. Hofman en oud. I.J. van Gorsel door oud. J.

Fraanje. Verder neemt ds. J. Oosterbroek de plaats in van ds. P. Roos. De praeses heeft alle broeders hartelijk welkom nu de synode haar laatste zittingsdagen is begonnen; dagen waarin nog heel gewichtige zaken besproken en besloten zullen moeten worden. De bloemstukken op de tafels zijn dit keer een geschenk van de kerk van Rijsburg.

Artikel 195

Gereja Toraja Mamasa

De praeses deelt mede, dat via deputaten Buitenlandse Zending een hartelijke groet is ontvangen van de Gereja Toraja Mamasa, met dank voor de ontvangst ter synode.

Artikel 196

Reformed Churches of New Zealand

De praeses deelt mee, dat via deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken bericht is ontvangen, dat de Reformed Churches of New Zealand verhinderd zijn aan de uitnodiging tot bijwoning van de synode gevolg te geven. Dit bericht wordt vergezeld van goede wensen voor het werk van de synode.

Artikel 197

Vervolg-Evangelieverkondiging onder Israël

Opnieuw stelt de praeses aan de orde het gewijzigd voorstel 2 bij rapport 5 van commissie II (bijlage 91). Hij verwelkomt de secretaris van deputaten, drs. G.C. den Hertog. 366

De vragen, die in een vorige zitting naar aanleiding van dit voorstel zijn gesteld (zie art. 179), worden in het kort herhaald.

Drs. G.C. den Hertog stelt, dat de 0,6 werkrelatie eventueel bijgesteld kan worden; dan zou bijvoorbeeld het element voorlichting van de kerken uit de opdracht van de vrijgestelde kunnen vervallen. Dat een minderheid van deputaten zich niet met het voorstel kan verenigen, is omdat zij menen, dat er door het aanstellen van een vrijgestelde binnenland, naast de Israël-werker, een onevenredig grote druk op onze kerken zou komen te liggen. Hoe de kerken de lasten, die een vrijgestelde met zich brengt, na drie jaar zullen dragen, is iets waar deputaten niet op willen vooruitlopen; zij vragen slechts een vrijgestelde voor de komende drie jaar, op part-time basis.

Prof. dr. J. van Genderen geeft in zijn preadvies te kennen, dat hij niet overtuigd is door de argumenten van deputaten. Hij acht het voorstel onvoldoende onderbouwd; veel blijft te vaag.

Als de praeses het gewijzigd voorstel 2 van de commissie in stemming geeft, wordt het **verworpen**.

Artikel 198

Bezwaarschrift Amersfoort (11.08)

Aan de orde wordt gesteld het bezwaarschrift van de kerkeraad van Amersfoort d.d. 29 oktober 1985 tegen een besluit van de particuliere synode van het Oosten 1985 (bijlage 94). Hierop correspondeert rapport 3 van commissie I (bijlage 95). De praeses draagt de leiding over aan de assessor. 367

Gevraagd wordt of het voorstel van de commissie om het bezwaarschrift toe te kennen niet slechts op gewoonterecht berust. De regel, dat ingeval er een instructie is ingediend en er tevens een bezwaarschrift tegen die instructie is ingediend, het bezwaarschrift eerst behandeld dient te worden, ligt immers nergens vast. 369

Is het dan wel juist om de handelingen van de particuliere synode van het Oosten te beoordelen aan de hand van iets wat alleen gewoonte is; een gewoonte, waar sommige kerkelijke vergaderingen trouwens ook wel van afgeweken zijn. Verwezen wordt naar de generale synode van 1983.

Gevraagd wordt ook, waarom de commissie niet volstaat met alleen de grond te noemen, waarop het bezwaarschrift van Amersfoort wordt toegekend, maar ook de gronden die de commissie afwijst meent te moeten noemen.

De rapporteur, ds. J. Veenendaal, antwoordt dat een bezwaarschrift meer gewicht heeft dan een instructie en daarom in de behandeling prioriteit heeft. Dit is weliswaar geen geschreven regel, maar het is niettemin goed ons eraan te houden. Ook volgens de adviseur van de commissie, prof. dr. J. van Genderen, gaat een appel voor. Wat betreft de gronden, die de commissie niet deugdelijk vond om het appel toe te kennen, zegt hij, dat de bezwaarde kerkeraad ook recht heeft om daaromtrent een antwoord te ontvangen.

De synode besluit:

het appel van de kerkeraad van Amersfoort toe te wijzen op grond van het feit dat de particuliere synode van het Oosten eerst een beslissing genomen heeft over de ingediende instructie van de classis Amersfoort, alvorens het appel van de kerkeraad van Amersfoort tegen het besluit van de classis Amersfoort d.d. 31 oktober 1984 te behandelen,

maar de andere aangevoerde argumenten van de kerkeraad van Amersfoort niet als gronden voor toekenning van het appel te aanvaarden;

van dit besluit mededeling te doen aan de kerkeraad van Amersfoort, de particuliere synode van het Oosten en de classis Amersfoort.

Artikel 199

Vrouwelijke scriba/instructie 8.04

De praeses leest de instructie van de particuliere synode van het Oosten, die luidt: 'De generale synode vulle art. 35 K.O. aan met deze woorden: 'Zowel de praeses als de scriba dienen ambtsdrager te zijn'. Bij deze instructie is een toelichting (bijlage 96). Op deze instructie correspondeert rapport 3a van commissie I (bijlage 97). 370

De synode besluit:

inzake deze instructie geen beslissing te nemen aangezien de synode besloten heeft het bezwaarschrift van de kerkeraad van Amersfoort, gericht tegen het doorzenden van deze instructie door de particuliere synode van het Oosten, op kerkrechtelijke gronden toe te kennen,

en hiervan mededeling te doen aan de particuliere synode van het Oosten.

Artikel 200

Vervolg-Berijmde Schriftgedeelten

De praeses geeft opnieuw in bespreking het rapport van deputaten voor berijmde schriftgedeelten (bijlage 81). Daarbij behoort nu het herziene rapport 2a van commissie VII (bijlage 98), waarin verwerkt zijn de in een vorige zitting ingediende voorstellen (zie art. 190). 370

Verschillende afgevaardigden bepleiten nu de aanvaarding van de aangeboden bundel vanuit het oogpunt van de eenheid der kerken. Er zijn gemeenten, die teleurgesteld zijn door het besluit om geen gezangen te zingen en die zich toch willen houden aan de synodale besluiten. Die gemeenten zouden gediend zijn met de aanvaarding van deze bundel berijmde schriftgedeelten.

Ook achten verschillende sprekers aanvaarding van het voorstel, dat ingediend wordt

door de broeders ds. G. Bouw, G. Evers en H. van der Wekken onjuist, omdat dit een afkeuring achteraf zou inhouden van het besluit van de synode van 1983 om deputaten voor berijmde schriftgedeelten te benoemen. De taak, die de synode nu heeft, zo wordt gezegd, is geen andere dan vast te stellen of deputaten hun werk goed gedaan hebben en of de liederen, die zij aanbieden al of niet voldoen aan de normen, gesteld door de synode van 1980.

Tegen het amendement-Van Dijken wordt het bezwaar ingebracht, dat dit ruimte biedt aan een praktijk, waarbij elke kerkeraad zelf gaat bepalen wat de gemeente zal zingen.

De rapporteur, ds. D. Visser, neemt bij zijn beantwoording zijn uitgangspunt in het besluit van de synode van 1983. Deputaten hebben de opdracht, die zij daar kregen, correct uitgevoerd. En al zijn er op onderdelen bezwaren tegen de bundel in te brengen, zij is toch geschikt te achten om als proefbundel in de kerken te gaan functioneren.

Wat betreft de terzijdestelling van een aantal liederen, die de synode van 1974 vrijgaf, is de commissie van mening, dat de synode nimmer een besluit in dezen nam, al hadden deputaten in hun rapportage aan de synode van 1983 deze liederen afgekeurd. De commissie is van mening dat het besluit van de synode van 1974 niet op deze wijze kan worden gewijzigd.

Ds. G. Bouw spreekt namens de andere helft van de commissie. Hij maakt duidelijk, dat het geenszins de bedoeling is, zoals sommigen denken, om de deputaten naar huis te sturen of het besluit van de synode van 1983 achteraf af te keuren. Hij wil niet anders dan het resultaat van het werk van deputaten beoordelen en die beoordeling valt wat hem betreft negatief uit.

Ds. J. van Dijken antwoordt ten aanzien van zijn amendement, dat hij daarmee niet bedoelt het belang van de plaatselijke kerk te laten prevaleren boven de band met het kerkverband.

De hoogleraren dr. J.P. Versteeg en dr. J. van Genderen geven preadvies. Beiden adviseren de bundel te aanvaarden, niet omdat elk lied in de bundel geheel beantwoordt aan de hoge normen van 1980, maar omdat op deze wijze aan de opdracht van de synode van 1983 is voldaan en omdat zo ook aan de behoefte in de kerken om meer te mogen zingen dan alleen de psalmen, kan worden tegemoet gekomen.

De praeses geeft de voorstellen van de commissieleden ds. R. van Beek, oud. A. van der Heiden en ds. D. Visser in stemming.

De synode besluit:

1. deputaten van harte te danken voor de consciëntieuze wijze waarop zij hun arbeid hebben verricht;
2. uit te spreken dat de liederen 1,2,6,8-21,27-30,32-38,40-49 uit de aangeboden bundel voldoen aan de norm van de synode van 1980;
3. over de liederen 3-5,7,22-26,31 en 39 geen uitspraak te doen, omdat zij reeds behoren tot de door de generale synode vastgestelde berijmde Schriftgedeelten in de zin van art. 69 K.O.;
4. een honorering vast te stellen voor de dichters;
5. opnieuw deputaten te benoemen die als opdracht krijgen:
  - a. zo spoedig mogelijk de door de synode vastgestelde berijmde Schriftgedeelten in een proefbundel uit te geven en aan de kerken toe te zenden met het verzoek hem te beproeven en voor 1 januari 1989 reacties aan deputaten te zenden;
  - b. de reacties in een rapport aan de synode van 1989 aan te bieden, opdat die synode kan uitspreken welke van de liederen, genoemd in besluit 2 behoren tot de in art. 69 K.O. bedoelde berijmde schriftgedeelten;

- c. te zoeken naar berijmde schriftgedeelten, die de heilsfeiten bezingen en die gebruikt kunnen worden op de feestdagen, alsmede naar berijmde schriftgedeelten die betrekking hebben op Doop en Avondmaal;
- d. een goede regeling te treffen inzake de auteursrechten, onder nadere goedkeuring door de generale synode.

De praeses spreekt de wens uit, dat dit besluit de vrede en de eenheid in de kerken mag dienen.

Artikel 201

Comité-generaal

Artikel 202

Schorsing

De praeses schorst de vergadering in verband met de broodmaaltijd.

VERVOLG TIENDE ZITTING

woensdag 19 november 1986, 13.30 – 17.15 uur.

Artikel 203

Heropening

De vergadering wordt heropend; de praeses stelt voor te zingen Psalm 139: 8, 9 en 10.

Artikel 204

Presentie

De primus-afgevaardigde ds. P. Roos heeft zijn plaats weer ingenomen.

Artikel 205

Comité-generaal

Artikel 206

Schorsing

In verband met de avondmaaltijd schorst de praeses de vergadering.

VERVOLG TIENDE ZITTING

woensdag 19 november 1986, 19.00 – 20.30 uur.

Artikel 207

Heropening

De praeses heropent de vergadering; hij laat zingen Psalm 35: 11 en 13.

Artikel 208

Comité-generaal

Artikel 209

Comité-generaal

Artikel 210

Sluiting

Nadat gezongen is Psalm 145 : 6 gaat op verzoek van de praeses ds. M. Vlietstra voor in dankgebed en wordt de vergadering gesloten.

ELFDE ZITTING

donderdag 20 november 1986, 10.00 – 12.30 uur.

Artikel 211

Opening

De praeses opent de vergadering. Hij laat zingen uit de Morgenzang : 1, 2, 3 en 4; leest Micha 6 : 1 – 8 waarna de assessor voorgaat in gebed.

Artikel 212

Appel-nominaal

Bij gehouden appel blijkt dat alle afgevaardigden aanwezig zijn als in de middag- en avondvergadering van de vorige zitting.

Artikel 213

Comité-generaal

Artikel 214

Comité-generaal

Artikel 215

Schorsing

Op verzoek uit de vergadering wordt dit gedeelte besloten met dankgebed, waarbij prof. dr. W.H. Velema voorgaat in het erkennen van Gods goedheid over ons, zoals die mocht blijken in de eenparig genomen beslissing. De vergadering wordt geschorst in verband met de broodmaaltijd.

VERVOLG ELFDE ZITTING

donderdag 20 november 1986, 13.30 – 17.15 uur.

Artikel 216

Heropening

De praeses heropent de vergadering. Hij laat zingen Psalm 48 : 4 en 6.

Artikel 217

Comité-generaal

Artikel 218

Comité-generaal

Artikel 219

Comité-generaal

Artikel 220

Comité-generaal

Artikel 221

Comité-generaal

Artikel 222

Comité-generaal

Artikel 223

Psycho-sociale hulpverlening/instructie 8.11

De praeses stelt aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Zuiden, die luidt:

'De particuliere synode van het Zuiden verzoekt de generale synode deputaten ADMA op te dragen:

- A. onderzoek te doen naar de oorzaak van de steeds groter wordende behoefte aan werkers uit eigen gezindte op het terrein van de psycho-sociale hulpverlening;
- B. zich in te zetten voor een blijvende goede samenwerking tussen de bestaande organisaties op het terrein van de hulpverlening binnen onze kerken; met name tussen 'De Brug', uitgaande van de Christelijke Gereformeerde vereniging voor jeugdwezijn en de stichting Centraal orgaan op gereformeerde grondslag voor levens- en gezinsvragen, 'De Poort';
- C. in het verlengde daarvan met name beide organisaties financieel te steunen door middel van een steunfonds of te doen steunen, en met inachtneming van bovenstaande, de instructie van deputaten ADMA als volgt aan te vullen:
  - art. 3 sub b wordt b 1;
  - b 2: 'het stimuleren van financiële steun aan bedoelde organisaties en het eventueel zelf geven van financiële steun uit een te vormen steunfonds'.

372 Bij deze instructie hoort een toelichting (bijlage 99). Op deze instructie correspondeert
372 rapport 2 van commissie V (bijlage 100).

Namens de afgevaardigden van de particuliere synode van het Zuiden deelt ds. P. den Butter mee, dat zij deze instructie wensen terug te nemen, gelet op het feit, dat de synode al eerder een besluit genomen heeft, dat de goede samenwerking tussen 'De Brug' en 'De Poort' beoogt (zie art. 188).

Artikel 224

Vervolg-Gezaghebbend woord/instructie 8.08

De praeses stelt opnieuw aan de orde de instructie van de particuliere synode van het Oosten (zie art. 78).

Namens de afgevaardigden van de particuliere synode van het Oosten maakt ds. M. Vlietstra bekend, dat zij de instructie terugnemen, gehoord de besprekingen ervan tijdens eerdere zittingen en gelet op de praktische moeilijkheid om nu nog zo'n gezaghebbend woord op te stellen. Hij spreekt daarbij wel de wens uit, dat de praeses in zijn slotwoord iets zal laten doorklinken van de oorspronkelijke bedoeling van de instructie, namelijk een oproep tot gebed te doen uitgaan in de kerken.

Artikel 225

Benoemingen

De praeses deelt mee dat de synode in comité-vergadering besloten heeft de volgende benoemingen te doen voor de diverse deputaatschappen:

A. DE DEPUTAATSCHAPPEN WAARIN TEVENS GEDEPUTEERDEN BENOEMD DOOR DE PARTICULIERE SYNODE ZITTING HEBBEN VOOR

1. **het beheer van de algemene kas tot steun aan de kerken, ten behoeve van de verzorging van emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -wazen naar art. 13 K.O.:**

P. Zuidema, eerste penningmeester; D. Lokhorst, tweede penningmeester; drs. L.W. Bil, actuaaris.

2. **de Theologische Hogeschool:**

a. het curatorium:

ds. B. Bijleveld, primus-secretaris; ds. J. Brons, secundus-secretaris.

b. het financieel beheer:

primi: drs. H. Schuurhuis, R.A.; I.L. Stolk; mr. P. van Zwieten;
secundi: drs. G. van Westrienen; H. Bos; not. J. Herweijer;
als adviseur voor de toekenning van studietoelagen aan studenten, drs. W.J. Quist.

3. **de evangelieverkondiging onder Israël:**

drs. G.C. den Hertog, eerste secretaris; ds. B. de Graaf, tweede secretaris; D.J. Doolaard, eerste penningmeester; P. Vree, tweede penningmeester; dr. T. Brienen, adviseur.

4. **de buitenlandse zending:**

ds. K.J. Velema, voorzitter; ds. J.H. Carlier, secretaris; P.J. Posdijk, eerste penningmeester; J. Sikma, tweede penningmeester.

5. **de evangelisatie:**

P. de Korte, penningmeester; C.J. Verschoor, secundus-penningmeester; ds. H. van Mulligen; ds. J. Vogel; secundi: drs. J.W. Maris; drs. W. Steenbergen.

6. **de steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders rond het IJsselmeer:**

C. Visser, voorzitter; ds. H.J.Th. Velema, secretaris; G. Verhoef, penningmeester; secundi: H. van den Herik; ds. C.J. van den Boogert; W. Duyst.

7. **de onderlinge bijstand:**

A. de Geus, eerste voorzitter; J.C. de Jong, tweede voorzitter; N. Haazebroek, penningmeester; secundi: T. van Dieren; J. Zuidema; H. Slabbekoorn.

8. **de kerkbouwaangelegenheden:**

ir. G. de Boer; C. van Drieënhuizen; A. de Geus; W.R. Groenendijk; G. Ploeg.

B. DE GENERALE DEPUTAATSCHAPPEN VOOR

9. **de radio-kerkdienstuitzendingen:**

ds. R. van Beek; ds. H. de Graaf; drs. W.J. Quist; prof. dr. J.P. Versteeg; secundus: ds. J. van Mulligen.

10. **de geestelijke verzorging van de varenden:**

ds. C.J. van den Boogert; H. Bor; ds. A. van Heteren; H. Huygen; ds. Th. Rutters; ds. A. van der Veer; ds. M. Vlietstra.

11. **de geestelijke verzorging van de militairen:**

ds. G. Bijkerk; A.C. Floor, lt. kol. b.d.; D. van der Galiën, serg. maj. Lu.; ds. H. van den Heuvel; ds. H. van der Schaaf; W.H. van Schaik, Ltz. II b.d.; drs. J.C.L. Starreveld.

12. **het contact met de kerkjeugd:**

ds. K. Boersma; W.M. Bouterse sr.; ds. G. Bijkerk; ds. H. de Graaf; ds. H.H. Klomp; ds. G.P.M. van der Linden; drs. J. van der Wal; ds. A.K. Wallet.

13. **kerk en onderwijs:**

Mevr. M.H. Bikker-van Neuren; ds. D. Quant; drs. J.J.F. Scheper; prof. dr. L. Strengholt; ds. D. Visser.

14. **de geestelijke verzorging van gehandicapten en behartiging van het ziekenhuispastoraat:**

mr. W. Bijleveld; mevr. M. de Graaf-Floor; ds. J.W. van de Gronden; mevr. C.C. Hakkenberg-van Kooten Niekerk; A. van der Kruk; B.R. Steenbergen; dr. J. Trommel; ds. A. van der Veer.

15. **de algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden:**

ds. J. Plantinga, voorzitter; ds. J. Brons, secretaris; A. van der Heiden, penningmeester; mevr. G.C. van Balen-Zandbergen; H. Kazen; G.H. Kuylenburg; ir. H. Moret; drs. W. Steenbergen; mevr. S.P. Strijbis; ds. C. Westerink; secundus: ds. J. Jonkman; adviseur: prof. dr. W.H. Velema.

16. **kerk en bedrijfsleven:**

D. de Boer; mevr. drs. T. Drenth; mr. A.J. de Geus; drs. W.P. de Groot; H. Kazen, penningmeester (tevens contactpersoon in deputaten ADMA); ds. J. Vogel (tevens contactpersoon in deputaten evangelisatie); secundi: C.N. Hardeman; A. Langstraat.

17. **de hulpverlening in binnen- en buitenland:**

drs. W.C. Moerdijk, voorzitter; H. Medema, secretaris-penningmeester; mevr. J. Brandsma-de Jager; drs. C.W. Buijs; J. Hoefnagel; ir. H. Moret (tevens contactpersoon in het deputaatschap ADMA); ds. K.J. Velema (tevens contactpersoon in het deputaatschap buitenlandse zending); mevr. T. Witzier-van 't Hof.

18. **de redactie van 'De Wekker':**

prof. dr. W. van 't Spijker, hoofdredacteur; ds. K. Boersma, redactie-secretaris; ds. J. Brons; D. Kooie; ds. P.N. Ribbers; P.Th. Versteeg.

19. **de redactie van het Jaarboek:**

ds. M. Drayer; ds. H. van der Schaaf; ds. J.H. Velema; secundus: drs. J.C.L. Starreveld.

20. **de uitgave van de Kerkorde:**

ds. M. Drayer, secretaris; prof. dr. W. van 't Spijker; drs. J.C.L. Starreveld.

21. **de correspondentie met de Hoge Overheid:**

prof. dr. W. van 't Spijker, voorzitter; mr. dr. C.J. Verplanke, secretaris (tevens gedelegeerde in het C.I.O.); C.N. van Dis; ds. J. van Mulligen (tevens plaatsvervanger gedelegeerde in het C.I.O.); prof. dr. W.H. Velema; ds. J. Westerink; secundus: ds. H. van der Schaaf.

22. **de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken:**

drs. L.W. Bilkes; ds. K. Boersma; ds. P. den Butter; A. van Hattem; drs. A.G. Knevel; G. van Malkenhorst; drs. J.W. Maris; ds. D. Slagboom; drs. J.C.L. Starreveld; ds. J. Westerink; ds. B. Witzier.

23. **de vertegenwoordiging der kerken:**

ds. J.H. Velema, voorzitter; ds. P. den Butter, secretaris; drs. J.C.L. Starreveld; ds. M.C. Tanis.

24. **financiële zaken:**

D. Blom, R.A.; J. Bijleveld; G.P. Groeneveld; C. Kleinjan; A.H.J. Schwartz, R.A.; secundus: mevr. J. de Jong.

25. **het Kerkelijk-Administratief Bureau:**

J.W. Bargeman; G.L. Bouwman; C. Groeneveld; J. van der Keur; J.W. van Westrienen, R.A.; L. van der Zwaag.

26. **het quaestoraat van de generale synode:**

D. Lokhorst, eerste quaestor; F. van Holten, tweede quaestor.

27. **de kerkelijke archieven:**
prof. dr. W. van 't Spijker, voorzitter; ds. M. Drayer, secretaris; P. Sluimer; F. van der Hart, archivaris; mr. C.J. van Heel, archivaris.
28. **het onderzoek naar de doelmatigheid van de werkwijze der deputatieschappen:**
S. Pieper, voorzitter; D.C. van de Kreeke, secretaris; J. Bijleveld; T. van Dieren; J.M.J. Kieviet.
29. **de voorbereiding van een besluit inzake het Centraal Bureau:**
mr. J.S. van Balen; C. Groeneveld; E.B. de Vin.
30. **berijmde Schriftgedeelten:**
ds. J. van Amstel, voorzitter; ds. T.M. Hofman, secretaris; ds. B. de Graaf; J. Groeneveld; ds. A. Hilbers jr.; A. Pietersma.

Artikel 226

Vervolg-Bezwaarschriften 11.09.01 t/m 11.09.16 betreffende de zaak Amersfoort

De praeses doet mededeling van het besluit, dat de synode genomen heeft in comitézitting inzake de bezwaarschriften betreffende de zaak Amersfoort.

'De generale synode

kennis genomen hebbende van a. de appelschrijvens van:

1. de kerkeraad van Amersfoort;
2. drs. P.H. Bikker te Bosch en Duin;
3. ds. H. Biesma te Apeldoorn;
4. de kerkeraad van Eindhoven;
5. ds. A. Hilbers sr. te Zwolle;
6. de kerkeraad van Veenendaal-Bethel;
7. br. H.J. Wiltink te Enschede;

- b. een regental brieven, die adhesie betuigen met deze appelschrijvens;
- c. het rapport van commissie VIII terzake;

- constaterend a. dat de appelschrijvens wettig ter tafel zijn;
- b. dat de brieven niet voor bespreking in de synode in behandeling kunnen worden genomen;
- c. dat de appelschrijvens zich alle richten tegen de besluiten van de particuliere synode van het Oosten d.d. 15 januari 1986 en 5 februari 1986 inzake de appels van Amersfoort en Veenendaal-Bethel met betrekking tot abortus provocatus;
- overwegend a. dat de procedure waarin de particuliere synode van het Oosten getreden is bij de behandeling van de appels geen duidelijkheid heeft geschapen en de verstrengeling tussen het formele en het materiële heeft laten bestaan;
- b. dat de particuliere synode van het Oosten ten onrechte eerst inhoudelijk uitspraak heeft gedaan om daarna zich te buigen over de formeel-procedurele gang van zaken;
- c. dat de particuliere synode van het Oosten in haar besluitvorming op 5 februari 1986 ten dele onvoldoende en oneigenlijke argumenten heeft gebruikt;
- d. dat de particuliere synode van het Oosten het besluit van de classis Amersfoort van 10 april 1985 had moeten afkeuren vanwege het feit dat er appel was aangetekend, waardoor verdere besluitvorming

door de classis Amersfoort onwettig was en waarom het niet had mogen komen tot de, overigens ook onkerkrechtelijke, uitspraak 'schorsingwaardig';

- e. dat de particuliere synode van het Oosten op grond van haar studierapport terecht heeft uitgesproken, dat in het licht van Schrift en belijdenis abortus provocatus slechts geoorloofd is, wanneer het leven van de vrouw er mee gemoeid is en er zo een 'botsing van plichten' optreedt in de bijbelse zin van het woord;
- f. dat het daarom terecht is, dat de particuliere synode van het Oosten het oordeel van de classis Amersfoort over het standpunt van de predikanten alsmede over dat van de kerkeraad van Amersfoort inzake abortus provocatus niet ongegrond heeft verklaard, al was er aanmerking op te maken;
- van oordeel a. dat de behandeling van de appels procedureel niet op de juiste wijze is geschied;
- b. dat de uitspraak 'schorsingswaardig' in het besluit van 10 april 1985 een onkerkrechtelijke term is en daarom niet gebruikt had mogen worden;
- c. dat het studierapport van de particuliere synode van het Oosten, dat aan haar inhoudelijke besluit ten grondslag ligt, een verantwoord stuk is en een evenwichtige benadering geeft van deze materie;
- d. dat dit studierapport in beginsel dezelfde lijn aangeeft als de generale synode van Hoogeveen 1977 deed, toen deze de briefwisseling van de deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid met het parlement uit 1975 goedkeurde en gezien kan worden als een goede onderbouwing en een nadere uitwerking van genoemde uitspraak tegen de achtergrond van de verdergaande ontwikkelingen rond abortus provocatus en de daarmee samenhangende bredere vulling van bepaalde medische termen;
- e. dat dit studierapport voor verder gesprek goede diensten kan bewijzen;
- f. dat de classis Amersfoort de eerst aangewezen kerkelijke vergadering is om deze zaak onder de zegen des Heeren tot een goed einde te brengen;
- besluit a. de volgende punten in de verschillende appels toe te wijzen:
1. dat de particuliere synode van het Oosten de verdere besluitvorming na 29 januari 1985 had moeten afkeuren;
  2. dat de term 'schorsingswaardig' niet gebruikt had mogen worden;
  3. dat de particuliere synode van het Oosten ten onrechte eerst inhoudelijk uitspraak heeft gedaan en pas daarna formeel-procedureel;
  4. dat de particuliere synode van het Oosten in haar besluit van 5 februari 1986 onvoldoende en oneigenlijke argumenten heeft gebruikt;
- b. de volgende punten in de verschillende appels af te wijzen:
1. dat de particuliere synode van het Oosten de behandeling op de classis tot en met 29 januari 1985 had moeten afkeuren;
  2. dat de particuliere synode van het Oosten het oordeel van de classis Amersfoort ten aanzien van de opvattingen van de pre-

- dikanten van Amersfoort alsmede die van de kerkeraad van Amersfoort ongegrond had moeten verklaren;
3. dat de particuliere synode van het Oosten inhoudelijk een uitspraak heeft gedaan, die in strijd zou zijn met de uitspraak van de generale synode van Hoogeveen 1977;
  4. dat de particuliere synode van het Oosten geen oog zou hebben voor de vrouw in haar (psychische) nood;
- c. de particuliere synode van het Oosten op te dragen de behandeling van deze zaak terug te verwijzen naar de classis Amersfoort;
- d. de particuliere synode van het Oosten te verzoeken de classis Amersfoort op te dragen het gesprek met de kerkeraad van Amersfoort en zijn predikant in broederlijke geest voort te zetten, uitgaande van het classisbesluit van 29 januari 1985, waarbij de aanwezigheid van de deputaten der particuliere synode naar artikel 49 K.O. wenselijk is en waarbij het studierapport van de particuliere synode van het Oosten inzake abortus provocatus als handreiking dient te worden genomen;
- e. vier leden, alsmede de hoogleraar kerkrecht, te benoemen om haar besluiten ter classisvergadering toe te lichten, deze vergadering bij te staan en hierover aan de volgende generale synode te rapporteren;
- f. van dit besluit mededeling te doen aan de appellanten, de particuliere synode van het Oosten en de classis Amersfoort;
- g. de negen briefschrijvers te informeren over dit besluit'.

Ten slotte deelt de praeses mee, dat de synode besloten heeft in de in besluit e. genoemde commissie te benoemen, naast prof. dr. W. van 't Spijker, ds. B. de Graaf, ds. M.C. Tanis, ds. A. van der Veer en oud. H. Vreman.

Artikel 227

Roepende kerk voor de volgende generale synode

Op voorstel van het moderamen wordt besloten de kerk van Groningen aan te wijzen als de roepende kerk voor de D.V. in 1989 samen te roepen synode.

Artikel 228

Artikel 43 K.O.

De praeses kan met dankbaarheid constateren, dat artikel 43 K.O. op niemand behoort te worden toegepast.

Artikel 229

Slotwoorden

In zijn slotwoord spreekt de praeses allereerst woorden van hartelijke dank aan het adres van de roepende kerk van 's-Gravenhage-Centrum. Hij noemt met name drs. W.P. de Groot en br. P. Staffeu, resp. voorzitter en scriba van de kerkeraad van de roepende kerk. Verder noemt hij br. C. Drieënhuizen, voorzitter van de regelingscommissie. Ook worden gememoreerd de administratie en de huishoudelijke dienst. Zeer veel is door velen gedaan en de synode is daar zeer dankbaar voor. Als blijk van waardering overhandigt de praeses een envelop met inhoud aan de voorzitter van de roepende kerk.

Drs. W.P. de Groot spreekt een woord van dank voor de goede woorden van de praeses. De kerk van 's-Gravenhage-Centrum, samen met de Haagse zusterkerken,

hebben het als een bijzondere ervaring beleefd de generale synode te mogen ontvangen en verzorgen.

Dan richt de praeses zich met woorden van dank tot de synodeleden, de preadviseurs en zijn mede-moderamenleden. Dankbaar is hij voor de eensgezindheid waarin vergaderd mocht worden. Deze synode is met spanning tegemoet gezien, maar God heeft de gebeden willen horen en we hebben als synode mogen ondervinden, dat de Heere nog aan ons denkt. De praeses karakteriseert deze synode als een samenbindende synode, die er blijk van heeft gegeven koers te willen houden.

Voor de toekomst hebben we als kerken het besef nodig, dat wij een dienende taak hebben; er mag niet zo iets komen als deputaten-hiërarchie. Verder hebben we allen nodig dat we het geheel van de kerken in het oog houden. Moge in de toekomst de geest van hartelijke gemeenschap, die ons in deze synode samen bond, ook in de kerken doorwerken. Bovenal wenst hij de kerken toe de doorwerking van de Heilige Geest.

In een persoonlijk woord neemt de praeses afscheid, nu hij voor de laatste maal als afgevaardigde op een generale synode aanwezig is. Hij dankt de broeders hartelijk voor de grote plaats, die hem gegeven werd. God komt alle dank toe!

De assessor dankt de praeses voor zijn hartelijk slotwoord. Verder noemt hij de voortvarendheid en het inzicht, die God aan de praeses geschonken heeft, waardoor de besluitvorming ter vergadering ten goede beïnvloed werd. Voor de toekomst wenst hij hem Gods nabijheid toe. Als blijk van waardering overhandigt hij een album met foto's van deze generale synode.

Namens de preadviseurs spreekt prof. dr. W. van 't Spijker woorden van dank voor de gelegenheid aanwezig te zijn en de synode met advies te kunnen dienen. Hij sluit zich aan bij de woorden van de praeses. In die weg moeten we als kerken gaan, elkaar bindend aan het Woord, waarvan God ook in 1986 zegt: Dit is betrouwbaar!

Artikel 230

Sluiting

De praeses leest Openb. 22 : 6 - 21, waarna hij voorgeat in dankgebed. Staande wordt gezongen Psalm 69 : 14. Dan verklaart de praeses de generale synode A.D. 1986 voor gesloten.

Het moderamen van de synode:
 ds. J.H. Velema, praeses,
 ds. M.C. Tanis, assessor,
 ds. P. den Butter, scriba I,
 drs. J.C.L. Starreveld, scriba II.

BIJLAGE 1
art. 21

RAPPORT VAN HET MODERAMEN VAN DE SYNODE 1983

Het moderamen van de generale synode 1983 heeft de eer u het volgende te rapporteren.

A. Besluitenboekje

Nog in hetzelfde jaar waarin de synode gehouden werd, kon het besluitenboekje in druk verschijnen. Door het toezenden ervan werden de kerkeraden overeenkomstig art. 50 sub. 10 K.O. in december 1983 in kennis gesteld met de in de openbare vergaderingen genomen besluiten. De volledige tekst van het nieuwe reglement op de kerkvisite werd opgenomen. Behalve aan de kerkeraden werd ook aan de andere kerkelijke vergaderingen een exemplaar toegezonden.

Met dankbaarheid vermeldt het moderamen de goede samenwerking die er ook ditmaal was met de redactie van het maandblad ten dienste van ouderingen en diakonen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor de zevende maal werd een overdruk van het besluitenboekje in een uitgave van 'Ambtelijk Contact' opgenomen, zodat kennisgeving van de besluiten van de generale synode Rotterdam 1983 voor iedere ambtsdrager mogelijk was.

B. Acta generale synode 1983

Binnen een jaar na de sluiting van de generale synode konden de Acta in een oplage van vijfhonderd stuks verschijnen. De Handelingen werden ditmaal niet uitgegeven door drukkerij Naarden te Naarden, maar door uitgeverij D.J. van Brummen B.V. te Dordrecht, die in het verleden meermalen de uitgave van de Acta verzorgde. De samenwerking met de heer van Brummen was uitstekend.

C. Samenwerking met het Kerkelijk-Administratief-Bureau

Met erkentelijkheid vermeldt het moderamen de hulp, die bij het verzenden van het besluitenboekje en van de Acta door het Kerkelijk Administratief Bureau, destijds nog te Schiedam, geboden werd.

D. Correspondentie en andere werkzaamheden

1. De correspondentie, die werd gevoerd en de andere werkzaamheden, die werden verricht, betreffen het voldoen aan de opdrachten voortvloeiend uit de besluiten, die door de synode 1983 genomen werden. Conform de opdrachten verbonden aan de besluiten, vermeld in de Acta art. 88 en art. 92 sub 12, werd een schrijven opgesteld ter beantwoording van de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) d.d. 11 juni 1981, alsook een antwoordschrijven aan de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken. In gevolge het besluit Acta art. 192 werd contact opgenomen met de classes Amersfoort en Zwolle, inzake de instelling van een commissie Zeewolde. De instelling van deze commissie kon in goede orde geregeld worden. Ds. M.C. Tanis leidde de eerste vergadering. Op 28 december 1983 had het moderamen een gesprek met de kerkeraad van Rotterdam-Zuid, en op 18 januari 1984 met de kerkeraad van Maassluis, ter nadere toelichting van door de generale synode in comité-zitting genomen beslissingen, die deze kerkeraden aangingen. Het gesprek met beide kerkeraden had een goed verloop.
2. Van br. Z.C. van Dijk te Nunspeet, door de generale synode 1983 benoemd tot penningmeester van het deputaatschap voor algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden, werd een schrijven d.d. 31-05-'85 ontvangen, waarin hij de redenen meedeelt waarom hij deze functie niet meer meent te kunnen vervullen en geen verdere verantwoordelijkheid voor het deputaatschap Adma meent te kunnen dragen. Een afschrift van de brief aan het moderamen van het deputaatschap Adma is door hem bijgevoegd.

E. Beraad

Het is het oud-moderamen gebleken dat penningmeesters van diverse deputaatschappen het een ongewenste en vreemde gang van zaken vonden, wanneer door de vergadering van de generale synode bij het vaststellen van de minimum-bijdragen voor de kerkelijke kassen een beslissing werd genomen die afweek van de door de desbetreffende deputaten voorgestelde minimum-bijdrage, zonder dat van de zijde van de synode hierover met de betrokken penningmeester contact werd opgenomen. We achten deze gang van zaken niet terecht, en willen uw vergadering dan ook dienaangaande een voorstel doen.

F. Voorstellen

Het oud-moderamen stelt u voor:

1. zijn handelingen goed te keuren;
2. de wenselijkheid o.g. noodzakelijkheid uit te spreken dat de commissie 'Kerk en financiën' bij het vaststellen van de minimum-bijdragen voor de kerkelijke kassen, bij afwijking van de door het desbetreffende deputaatschap voorgestelde minimum-bijdrage, contact zal opnemen met de penningmeester van dat deputaatschap.

J. Brons, scribe I.

BIJLAGE 2
Art. 22

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE VERTEGENWOORDIGING VAN DE KERKEN

Deputaten Vertegenwoordiging hebben de eer uw vergadering het volgende rapport aan te bieden.

A. Bijzondere ingekomen stukken

- Van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Heemse 1984 werd een schrijven d.d. 24 augustus 1984, bestemd voor uw vergadering ontvangen. Ter kennisgeving werd een kopie van dit schrijven gestuurd aan de deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken.
- Van de Rooms-Katholieke Bisschoppenconferentie werd een schrijven d.d. 15 oktober 1984 ontvangen, inhoudend het verzoek deel te willen nemen aan een gebedsdienst ter gelegenheid van het bezoek van Paus Johannes Paulus II aan Nederland in 1985. Deputaten meenden dit verzoek op de volgende gronden te moeten afwijzen:
  - een gebedsdienst houdt in een gezamenlijk zich stellen voor Gods aangezicht, waarbij eerlijkheid en oprechtheid tegenover God en tegenover elkaar een eerste vereiste is;
  - het instemmen met de belijdenis van de Reformatie houdt in een veroordeling van diverse leeuitspraken van de Rooms-Katholieke Kerk en van de praktijk van het kerkelijk leven die daaraan verbonden is;
  - van de zijde van de Rooms-Katholieke Kerk gelden nog altijd de decreten van het concilie van Trente 1541, dat het "anathema" uitsprekt over wat de kerk der Reformatie naar Gods Woord belijdt;
  - het gebed van Jezus Christus in Johannes 17 is een gebed om de eenheid van de Zijnen, geheiligd in de waarheid (Joh. 17: 17, 19);
  - in deze situatie is het niet eerlijk en oprecht tegenover God en tegenover elkaar om met verdoezeling van de feiten een gezamenlijke dienst van Woord en gebed te houden.

Met vermelding van deze gronden werd het schrijven beantwoord.

B. Bijzondere vertegenwoordigingen

- De contactcommissie ter voorbereiding van de gebedssamenkomsten ter gelegenheid van de opening van het parlementaire jaar zond steeds een uitnodiging ter bijwoning van deze samenkomsten. Op verzoek vertegenwoordigde ds. B. van Smeden te 's-Gravenhage-Zuid in 1984 en ds. W.P. de Groot te 's-Gravenhage-Centrum in 1985 deputaten.
- De praeses was op uitnodiging van Hare Majesteit de Koningin twee achtereenvolgende jaren aanwezig op de nieuwjaars-receptie in het paleis te Amsterdam.
- In november 1984 was de praeses tegenwoordig bij de tentoonstelling 'Anderhalve Eeuw Gereformeerden 1834 - 1984'.
- In 1984 sprak de praeses namens de kerken een kernboodschap uit via de Wereldomroep.
- Contact werd opgenomen met de kerkeraad van 's-Gravenhage-Centrum ter bespreking van de voorbereidingen voor de vergaderingen van de generale synode 1986.

C. Varia

Diverse stukken werden voor kennisgeving aangenomen of naar de desbetreffende deputaatschappen ter kennisgeving of ter afdoening doorgezonden.

D. Voorstellen

Deputaten stellen voor:

- hun handelingen goed te keuren;
- overeenkomstig art. 50 sub 12 K.O. de leden van het moderamen van de synode 1986 te benoemen tot deputaten voor de vertegenwoordiging van de kerken in gevallen die niet behoren tot de competentie van andere deputaatschappen.

J. Brons, secretaris.

BILAGE 3

Art. 23

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET JAARBOEK

Allereerst kunnen deputaten vermelden dat zij naar hun beste weten getracht hebben aan hun opdracht te voldoen.

Indien mogelijk werd met goede wensen in brieven en recensies rekening gehouden.

In de afgelopen periode 1983-85 werden van elke jaargang ruim 6900 exemplaren gedrukt.

Op de vergadering van 7 maart 1984 deed de uitgever de heer D.J. van Brummen mee zijn werkzaamheden als uitgever te moeten beëindigen vanwege het ontbreken van een opvolger.

Ook vanaf deze plaats willen deputaten hun grote waardering uitspreken voor al het werk dat de uitgeverij Van Brummen vanaf 27 juli 1919, toen het Jaarboekje een uitgave werd van de boekhandelaar D.J. van Brummen te Dordrecht, verrichtte.

Op 1 juli 1984 werd de Dordtse uitgeverij overgedaan aan B.V. Buijten en Schipperheijn te Amsterdam. Met de nieuwe uitgeverij werd in overleg met en met flattering van deputaten Financiële Zaken de volgende overeenkomst opgesteld:

De ondergetekenden,

De Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, ten deze vertegenwoordigd door hun deputaten Jaarboek van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, hierna te noemen Deputaten en Uitgeverij Buijten en Schipperheijn te Amsterdam, hierna te noemen de Uitgever komen hierbij als volgt overeen:

- Het Jaarboek van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland wordt uitgegeven door de Uitgever.
- De kopij wordt verstrekt door Deputaten. Het opragen van de gegevens zoals die in het Jaarboek voorkomen, wordt in opdracht van Deputaten verzorgd door de Uitgever.
- De uitvoering van het Jaarboek wordt in overleg vastgesteld door Deputaten en de Uitgever, met dien

verstande dat indien geen wijzigingen door Deputaten worden voorgesteld de uitvoering voor een bepaald jaar gelijk kan zijn aan die van het jaar daarvoor.

- De exploitatieresultaten van het Jaarboek worden als volgt verdeeld. Nadat de ontvangsten zijn verminderd met de directe kosten van de uitgave wordt ten laste van dit saldo 10% van de ontvangsten overgemaakt naar Deputaten Financieel Beheer Theologische Hogeschool (Deputaten T.H.), of aan een door de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland aan te wijzen deputaatschap.
- Ten gunste van de Uitgever komt vervolgens 25% van de ontvangsten of zo er minder beschikbaar is, het mindere. Indien na het honorarium van de Uitgever nog een bedrag resteert, komt dit toe aan Deputaten T.H.
- De betaling aan Deputaten T.H. vindt jaarlijks plaats voor 1 maart van het jaar volgend op het jaar waarin de ontvangsten plaatsvonden.
- Deputaten Jaarboek hebben het recht om de administratie van het Jaarboek bij de Uitgever te (doen) controleren.
- Deze overeenkomst gaat in met de uitgave van het jaarboek over 1985. Aldus getekend te Hilversum op 17 maart 1986.

Met dankbaarheid rapporteren deputaten de goede samenwerking met de desbetreffende uitgeverijen.

Op de synode van 1989 zullen de broeders M. Drayer en J.H. Velema aftreden. Terwille van de goede gang van zaken stellen deputaten u voor thans een algemeen secundus te benoemen die in de komende periode 1986-89 ten volle aan de werkzaamheden deel zal nemen om dan in 1989 tot deputaat benoemd te worden. Deputaten zullen bij het moderamen een voordracht indienen.

Deputaten stellen u voor:

- hun handelingen goed te keuren;
  - opnieuw deputaten te benoemen met een algemeen secundus daaraan toegevoegd.
- H. van der Schaaf, secretaris.

BILAGE 4

art. 24

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE UITGAVE VAN DE KERKORDE

De deputaten voor de uitgave van de Kerkorde hebben de eer U het volgende te rapporteren:

- Medio februari 1984 kon de kopij voor de nieuwe uitgave - de negende sinds 1882 - aan de Uitgeverij Van Brummen B.V. te Dordrecht worden aangeboden. Kort daarna werd vernomen dat deze Uitgeverij werd overgenomen door de B.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij v.h. Buijten & Schipperheijn te Amsterdam. Deze overname had enige vertraging ten gevolge, zodat de nieuwe uitgave pas in febr. 1985 kon verschijnen. De oplage was 2000 exemplaren, waarvan er momenteel nog ongeveer 900 in voorraad zijn.
- Evenals dit geschiedde in de edities van 1954 en 1967 zijn ook nu enkele oudere bepalingen die voor het kerkelijke leven van belang zijn, in deze uitgave opgenomen. Het betreft een bepaling bij art. 64 (Geen student, kandidaat of predikant heeft het recht zelfstandig de liturgische orde te bepalen. Dit recht komt uitsluitend de kerkeraden toe) en bij art. 77 (De dusgenaamde overdoop kan op grond van de Heilige Schrift niet als wettig worden erkend).
- Door niet meer te achterhalen oorzaak is een wijziging in een van de bijlagen helaas niet in de nieuwe editie opgenomen nl. in bijlage 10 (Reglement voor de Theologische Hogeschool). Het door de synode van 1980 gewijzigde artikel 13 van deze bijlage (zie Acta 1980, blz. 115v.) heeft geen plaats gevonden in deze editie, waarin de tot 1980 bestaande redactie is gehandhaafd. Deputaten betreuren deze ommissie. Het beschikbaar stellen van een inlegvel met correctie wordt overwogen. Inzake de regeling voor de doctorale studie en promotie aan de Theologische Hogeschool, die eveneens ontbreekt in deze uitgave, kan terecht de vraag gesteld worden of de door genoemde synode aangenomen Regeling (Acta, blz. 117-120) niet eerder thuishoort in een betreffende uitgave van de Hogeschool zelf. Deputaten hebben in dezen geen beslissing genomen.
- Daar niet te beoordelen is of de huidige voorraad toereikend zal zijn tot na de synode van 1989, ware te overwogen opnieuw deputaten voor de uitgave van de Kerkorde te benoemen, opdat de uitgever indien nodig nader overleg kan plegen. Deputaten stellen U voor tot benoeming te besluiten.

W. van 't Spijker, voorz.
M. Drayer, secr.
J.C.L. Starreveld.

BILAGE 5

art. 25

RAPPORT VAN DE CONTACTPERSOON VOOR DE UITGAVE VAN DE LITURGISCHE FORMULIEREN

De generale synode van 1983 benoemde ondergetekende opnieuw als contactpersoon voor de uitgave van de liturgische formulieren.

Deze uitgave werd oorspronkelijk verzorgd door de uitgeverij D.J. van Brummen B.V. te Dordrecht. In een schrijven d.d. 18 mei 1984 berichtte deze uitgever echter, dat hij de uitgeverij heeft overgedaan - mede omdat hij geen opvolger had en de pensioengerechtigde leeftijd al enkele jaren overschreden heeft - aan de uitgeverij Buijten & Schipperheijn B.V. te Amsterdam, waarvan de directeur de heer C. Sneepe (Christelijk Gereformerd) is. De uitgave van onze liturgische formulieren zal op dezelfde wijze en onder dezelfde condities

plaatsvinden als bij de vorige uitgaven.

Zowel aan de uitgeverij Van Brummen als aan de uitgeverij Buijten & Schipperheijn werd door mij bericht accoord te gaan met deze verandering van uitgever. In de uitgave zal voortaan alleen de naam van de uitgever anders vermeld worden.

Omdat de zgn. kleine uitgave van de 'Liturgische Formulieren' uitverkocht was, is er in de tweede helft van 1984 een vijfde druk verschenen in een oplage van 5000 exemplaren waarvan er nog zo'n 2000 exemplaren in voorraad zijn. Het blijkt dat vooral binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken het gebruik van de uitgave is toegenomen.

Met de uitgever is overeengekomen, dat bij een heruitgave van het kanselformaat op blz. 29 de laatste correctie n.l. 'de dood zijns Zoons' zal worden opgenomen.

Van deputaten voor onderzoek naar berijmde Schriftgedeelten is in deze periode geen bericht meer ontvangen inzake overleg over het evenueel samenstellen van een Kerkboek (zie: Acta G.S. 1983, bijlage 2, art. 37, blz. 114).

Het is voor het verdere verloop van de uitgaven niet nodig dat de generale synode opnieuw een contactpersoon benoemt. Dit is het oordeel zowel van de uitgever als van de huidige contactpersoon.

Dr. T. Brienen.

BIJLAGE 6
art. 33

RAPPORT VAN HET CURATORIUM VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

1. Samenstelling van het curatorium

In het curatorium hebben thans zitting:

namens de particuliere synode van het Noorden ds. K.J. Velema en ds. J. Westerink; hun secundi zijn respectievelijk ds. J. Plantinga en ds. J.C.L. Starreveld; namens de particuliere synode van het Oosten ds. J.H. Velema en ds. M. Vlietstra; hun secundi zijn respectievelijk ds. J. van Amstel en ds. R. van Beek; namens de particuliere synode van het Westen ds. A. W. Drechsler en ds. P.N. Ribbers; hun secundi zijn respectievelijk ds. B. van Smeden en ds. J.H. Carlier; namens de particuliere synode van het Zuiden ds. H. van der Schaaf en ds. M.C. Tanis; hun secundi zijn respectievelijk ds. H.C. van der Ent en ds. P. den Butter. Namens de generale synode hebben zitting ds. B. Bijleveld als secretaris en ds. J. Brons als secundus-secretaris, die beiden aftredend zijn. Voorstellen inzake benoemingen zullen u ter vergadering worden aangeboden.

Het moderamen van het curatorium wordt thans gevormd door ds. P.N. Ribbers, president-curator; ds. H. van der Schaaf, assessor; ds. B. Bijleveld, secretaris.

2. Hoogleraren

Met dankbaarheid mogen wij uw vergadering meedelen dat onze vijf hoogleraren gedurende de verslagperiode hun verantwoordelijke taak mochten verrichten.

Op 14 juli 1984 mocht prof. dr. W. van 't Spijker de mijnsjaal bereiken dat hij 12½ jaar als hoogleraar mocht dienen. Aan dit feit heeft het curatorium gepaste aandacht geschonken. Prof. dr. B.J. Oosterhoff mocht op 21 februari 1985 zijn zeventigste verjaardag vieren. Van de zijde van het curatorium is aan deze gedenkdag eveneens aandacht gegeven.

Het curatorium houdt zich bezig met de opvolging van prof. dr. B.J. Oosterhoff en hoopt op de generale synode met een verantwoord voorstel te komen.

Prof. W. Kremer, emeritus-hoogleraar, is op 9 augustus 1985 in de Heere ontslapen. Begiftigd met bijzondere gaven heeft prof. Kremer de Hogeschool en de kerken gediend. Het curatorium gedenkt met dankbaarheid de arbeid, door hem verricht, als curator gedurende vele jaren, en als hoogleraar van 13 januari 1954 tot 1 september 1986, en daarna met bijzondere leeropdracht tot 15 januari 1989, alsmede zijn hartelijk meeleven met de belangen van de Schoolgemeenschap daarna. Op 12 september 1985 was er een academische herdenking n.a.v. het overlijden van prof. W. Kremer. De president-curator, ds. P.N. Ribbers, sprak over: Professor Kremer als dienaar van de Kerk, en prof. dr. W.H. Velema over: Professor Kremer als leraar van de Kerk.

3. Wetenschappelijke medewerkers

De generale synode 1983 besloot goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van dr. T. Brienen, ds. W. van Heest, ds. J.W. Maris en ds. R.W.J. Soeters tot wetenschappelijke medewerkers aan de Theologische Hogeschool.

Ds. R.W.J. Soeters diende een verzoek in om hem per 1 januari 1984 ontslag te verlenen van het medewerkschap in de kerkgeschiedenis i.v.m. het aannemen van het beroep dat de kerk van Groningen op hem uitbracht.

Het curatorium besloot dit ontslag te verlenen. Het curatorium heeft hem dank betuigd voor al het werk dat hij aan de Theologische Hogeschool heeft verricht. T.a.v. deze vacature is de volgende oplossing gevonden: ds. W. van Heest heeft het vak oecumenica erbij gekregen; prof. dr. W. van 't Spijker doceert de hele kerkgeschiedenis.

De wetenschappelijke medewerkers hebben ieder jaar aan het curatorium verslag gedaan van de werkzaamheden gedurende het cursusjaar. De generale synode 1983 hechtte goedkeuring aan de benoeming van ds. L. van Dijk tot docent aan de Theologische Hogeschool voor de algemene pedagogiek en didactiek in het kader van een bijvak binnen een doctorale studie. Ook ds. L. van Dijk gaf ieder jaar verslag van de werkzaamheden gedurende het cursusjaar. In de cursus 1985-1986 vindt geen lerarenopleiding plaats wegens gebrek aan gegadigden.

De generale synode 1983 besloot goedkeuring te hechten aan de benoeming van ds. W. Meijer tot docent in de vakken Hebreeuws, Tekstcritiek Oude Testament, Historia Revelationis I en Bijbelse Oudheidkunde. Drs. W. Meijer heeft eveneens ieder jaar verslag gegeven van zijn werkzaamheden gedurende het cursusjaar. Het curatorium besloot in zijn vergadering van 1 maart 1985 accoord te gaan met een voorstel van het college van hoogleraren betreffende door ds. W. Meijer te geven colleges in het Aramees. Deze colleges worden gegeven, wanneer er een groep van minstens twee doctoraal-studenten is, die Aramees opneemt in een door het college van hoogleraren goedgekeurd studiepakket. Een collegeprogramma voor dit vak bestaat voor ongeveer de helft uit Bijbels Aramees.

De synode 1983 besloot goedkeuring te hechten aan de benoeming van prof. dr. M. Boertien tot studiebegeleider voor het bijvak Judaica. Ook prof. dr. M. Boertien gaf het curatorium ieder jaar verslag van zijn werkzaamheden gedurende het cursusjaar. In het vak Judaica worden in de cursus 1985 - 1986 geen colleges gegeven.

De regel is in de doctoraal-fase: Wanneer slechts één student ingeschreven is, zal deze wat de colleges betreft, moeten wachten totdat er weer een groep van twee of meer studenten gevonden is, tenzij dit zou leiden tot een wachttijd van langer dan twee jaren.

4. Leraren

Ds. G.J. Vrijmoeth begeleidt als docent in de klassieke talen de studenten die de vooropleiding Latijn en Grieks moeten volgen. Mevr. D.M. Knol-Schipper is werkzaam als logopediste. Zij geeft les aan de studenten in de laatste studiejaar. Zowel ds. Vrijmoeth als mevr. Knol geven aan het curatorium jaarlijks een overzicht van hun werkzaamheden.

5. Programma communicatie en groepswork

Het curatorium ging accoord met een voorstel van het college van hoogleraren betreffende een door mevr. H. de Rijk te Tienhoven (U.) te geven programma communicatie en groepswork gedurende de cursus 1985 - 1986.

Er waren zes bijeenkomsten. De duur van iedere bijeenkomst was drie uur. Mevr. de Rijk heeft het curatorium een verslag gezonden van deze cursus.

6. Onderwijs

Volgens een vastgesteld rooster bezochten curatoren elk cursusjaar de colleges, waarbij zij zich op de hoogte konden stellen van het onderwijs. Ook werden enkele spraaklessen van mevr. Knol bijgewoond.

De rapporten over deze Schoolbezoeken gewagen van waardering over de kwaliteit van het onderwijs. In de maand september werd elk jaar door de rector namens het college van hoogleraren aan het curatorium rapport uitgebracht, o.m. over de studie van de studenten.

In september 1983 werden drie kandidaten beroepbaar gesteld, in februari 1984 vijf kandidaten, in september 1984 drie kandidaten, in februari/maart 1985 acht kandidaten, in september 1985 drie kandidaten en in februari 1986 eveneens drie kandidaten. Na gehouden admittentie-examen konden in het album studiosorum worden ingeschreven in 1983 zes personen, in 1984 vier personen, in 1985 zes personen.

Het aantal ingeschreven studenten bedroeg per 1 december 1985 (met inbegrip van de doctoraal-studenten) 126. Hiervan waren 19 ingeschreven na gehouden admittentie-examen, en 60 volgens art. 16 van het Reglement, te weten 26 uit eigen kerken, 14 uit de Nederlands Gereformeerde Kerken, 1 uit de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), 16 uit de Gereformeerde Kerken, 2 uit de Nederlandse Hervormde Kerk en 1 uit de Moluks-Evangelische Kerk in Nederland.

Voor de doctoraal-opleiding stonden 47 personen ingeschreven, te weten 34 uit de Christelijke Gereformeerde Kerken, 10 uit de Nederlands Gereformeerde Kerken, 1 uit de Gereformeerde Kerken en 2 uit de Nederlandse Hervormde Kerk.

In 1983 werd één doctoraal examen afgelegd (vermeld in het rapport aan de generale synode van 1983). Voor 1984 kunnen wij geen doctorale examens melden. In 1985 werden twee doctorale examens afgelegd. Het laatste doctoraal examen, dat met gunstig gevolg werd afgelegd, was op 26 maart 1986.

De rechtstreekse dienst die de Theologische Hogeschool aan de kerken mag verlenen, is de opleiding van aanstaande dienaren des Woords. De hoogleraren nemen ook deel aan de bredere theologische bezinning in verschillende publicaties. In de reeks 'Apeidoormse studies' verschenen o.m. officiële redevoeringen.

7. Schooldagen

De Schooldagen bleken weer hoogtepunten in ons kerkelijk leven. De Schooldag 1984 stond in het teken van de herdenking: 1834-1984. Prof. dr. W. van 't Spijker hield een toespraak onder de titel: 'Wat bewoog hen?' Ds. J. Plantinga sprak over: 'Wat beweegt ons?' Aan het slot van de morgenvergadering werd het jubileumboek 'In trouw gescheiden' aangeboden. Ds. M. Drayer overhandigde dit boek aan de president-curator, ds. A.W. Drechsler, die dit boek met blijdschap aanvaardde voor de bibliotheek van de Theologische Hogeschool.

Br. D. Odkijk, die gedurende een lange reeks van jaren de regelingen voor de Schooldag mede verzorgde, vierde op 6 maart 1986 zijn tachtigste verjaardag. Het curatorium heeft hieraan gepaste aandacht gegeven.

Br. Odkijk besloot deze arbeid na de komende Schooldag te beëindigen. Hij werkt intussen zijn opvolger, br. J.A. Bakker, in.

8. Bibliotheek

De bibliothecaris, prof. dr. J. van Genderen, mag elk jaar in zijn verslag aan het curatorium gewagen van de activiteit van het Vrouwencomité 'B.T.H.S.' Er is een hartelijk meeleven uit de kerken.

Ds. I. de Bruyne is medewerker voor de bibliotheek. In dit rapport willen wij gaarne vermelden dat op 24 februari 1986 in de aula van de Theologische Hogeschool de presentatie plaats vond van de nieuwste uitgave van Den Hertog B.V. 'Verzamelde Geschriften van Hendrik de Cock', deel 2.

9. 'De Wekker'

Op de junivergadering hoopt het curatorium zich bezig te houden met het verslag van de commissie van redactie. Wij verwijzen u daarom naar het aanvullend rapport.

10. Financiën

Deputaten-financieel zullen u nader inlichten over de financiën. Een intensief en goed contact wordt tussen dit deputaatschap en het curatorium onderhouden. In de afzonderlijke vergaderingen van deputaten-financieel zijn het curatorium en de Hogeschool vertegenwoordigd door de president-curator en de rector.

11. Ten besluite

Met cobmoedige dank aan de Heere mochten wij de voortgang van het werk melden. De Heilige Geest vervulle onze Schoolgemeenschap al meer tot eer van Hem Die nog Zijn dienaren roept en bekwaamt tot Zijn dienst.

Namens het curatorium:
P.N. Ribbers, h.t. president
B. Bijleveld, h.t. secretaris

BULAGE 7
art. 33

AANVULLEND RAPPORT VAN HET CURATORIUM VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Het curatorium biedt u het volgende aanvullend rapport aan:

1. Samenstelling van het curatorium

In aansluiting op sub 1 van het rapport van het curatorium delen wij u mede dat de particuliere synode van het Westen ds. D. Slagboom benoemde als secundus-curator in de plaats van ds. J.H. Carlier, en dat de particuliere synode van het Zuiden ds. A. van Heteren benoemde als secundus-curator in de plaats van ds. H.C. van der Ent. Curator ds. A.W. Drechsler is thans door een ernstige ziekte uitgeschakeld. De Heere zij onze broeder en de zijnen nabij.

2. Hoogleraren

Prof. dr. B.J. Oosterhoff, sinds 1954 hoogleraar (inauguratie 13 januari 1954), heeft per brief d.d. 13 juni 1986 aan het curatorium gericht, het volgende verzoek gedaan: 'In verband met het feit, dat ik vorig jaar de leeftijd van 70 jaar bereikte, verzoek ik u overeenkomstig art. 2b van het reglement voor het verlenen van emeritaat aan hoogleraren der Theologische Hogeschool ten behoeve van mij een aanvraag tot emeritering met ingang van een nader te bepalen datum bij de a.s. generale synode onzer kerken in te dienen'. Het curatorium neemt dit verzoek over en stelt u voor om het gevraagde emeritaat te verlenen op de meest eervolle wijze. Met dankbaarheid mogen wij constateren dat de Heere prof. dr. B.J. Oosterhoff heeft gesterkt en bekwaamd om de hem toevertrouwde taak gedurende ruim 32 jaren te verrichten. Ter voorziening in de komende vacature zal u een voorstel door het curatorium worden gedaan. Als datum voor het afscheidscollege van prof. dr. B.J. Oosterhoff is vastgesteld D.V. 28 januari 1987.

3. Stageperiode

Aan de generale synode Amersfoort 1980 rapporteerde het curatorium t.a.v. een eventuele stageperiode: 'De meerderheid van het curatorium erkent de wenselijkheid van zulk een periode. Maar de financiële consequenties zijn van dien aard dat we moeten constateren: praktisch is een stageperiode niet uitvoerbaar'. (Acta 1980, blz. 114, sub 14)

De generale synode Amersfoort 1980 besloot niet over te gaan tot het creëren van een stageperiode (Acta 1980, art. 45, sub 7).

Het college van hoogleraren heeft nu het volgende aan het curatorium voorgelegd: 'Toch bereiken ons steeds weer berichten dat de studenten, nu dan predikanten, een voorbereiding op hun werk, opgedaan in de praktijk, op prijs zouden stellen. Dan gaan de gedachten opnieuw uit naar een stageperiode. Het lijkt ons mogelijk om deze periode te beperken tot één maand en te doen plaatsvinden na het kandidaatsexamen en vóór de intrede in de gemeente. Er zouden predikanten en gemeenten gezocht moeten worden die bereid zijn om de aanstaande predikanten na hun kandidaatsexamen gedurende een maand praktisch werk te laten doen in hun gemeente. Wij denken bij dat praktische werk aan alle voorkomende pastorale werkzaamheden, behalve uiteraard die, welke de speciale zorg van de eigen predikant vragen.

Er zou door het college van hoogleraren een lijst gemaakt moeten worden van wensen en noodzakelijke verrichtingen gedurende die stageperiode. Dit beknopte overzicht zou kunnen dienen als een aanwijzing voor zowel de predikant die de kandidaat ontvangt en begeleidt als voor de kandidaat zelf. Over deze stageperiode zou door de betreffende predikant, eventueel in overleg met het moderamen van zijn kerkeraad verslag moeten worden uitgebracht aan het college van hoogleraren. Het college zou dit verslag moeten evalueren en een samenvatting van de indrukken moeten doen toekomen aan de vergadering van de classis waar de betreffende kandidaat geëxamineerd zal worden.

Op deze wijze komt een kandidaat in aanraking met het praktisch werk in de gemeente. Hij krijgt de gelegenheid om met de predikant die zijn stage begeleidt, knepunten en vragen door te spreken. Het onbekende van het predikantenwerk overvalt hem niet pas in zijn eigen gemeente, maar komt hem onder ogen, terwijl

hij de begeleiding van een predikant ontvangt. Wij achten deze beperkte stageperiode van één maand een tegemoetkoming aan verlangens naar meer praktische vorming'. Het curatorium heeft zich op deze zaak bezonnen en besloot aan de generale synode een voorstel te doen om over te gaan tot het instellen van een stageperiode van één maand. Bij de bespreking van deze zaak zijn wel stemmen opgegaan voor een langere stageperiode, maar het curatorium acht om allerlei redenen een langere periode niet mogelijk. De stageperiode moet plaats vinden na het kandidaatsexamen en vóór de intrede in de gemeente. Wanneer beroepsaansluiting wordt aangevraagd, kan het curatorium deze beroepsaansluiting verlenen bij het kandidaatsexamen en effectueren na de stageperiode. Voor de studenten die na hun kandidaatsexamen doornaderen, geldt dezelfde regel; alleen zal nog nader overleg plaats vinden over het tijdstip waarop deze stage zal plaats vinden.

4. Mentoraat

In het rapport van commissie I betreffende de Theologische Hogeschool, G.S. Amersfoort 1980, vroeg de commissie na de constatering dat om financiële redenen een stageperiode niet kon worden ingebouwd in de opleiding, zich af of er geen andere regeling mogelijk zou zijn, nl. het mentoraat. 'Gedacht wordt aan een mentor-figuur, een ervaren predikant die in opdracht van de classis zich beschikbaar stelt zijn jonge collega gedurende een korte periode te begeleiden, zodat deze zijn praktisch handelen kan spiegelen aan de kennis en ervaring van zijn oudere ambtsbroeder'. (Acta 1980, blz. 121)

De generale synode 1980 heeft deze gedachte overgenomen. (Acta 1980, art. 45, sub 8) Het college van hoogleraren heeft een summier onderzoek gedaan naar het functioneren van het mentoraat en daarover aan het curatorium gerapporteerd. Uit contacten met jonge predikanten is gebleken dat het mentoraat zeer verschillend functioneert.

Vermeld kan worden dat het curatorium over de zaak van het mentoraat ook een schrijven ontving van de particuliere synode van het Noorden 1986.

Over deze zaak heeft het curatorium gesproken. Het curatorium is voornemens het volgende aan de classisale vergaderingen te schrijven:

'Het curatorium is van oordeel dat het nodig is dat er aanwijzingen gegeven worden zowel voor de predikant die mentor is, als voor hem die een mentor toegewezen krijgt. Deze aanwijzingen zullen vooral van formele aard zijn. Te denken valt aan een contact van minstens eens per drie maanden waarin de jonge predikant vragen en problemen met zijn mentor bespreekt, en waarin de mentor ook het recht heeft om zijnerzijds vragen te stellen naar het hoe van de arbeid en naar problemen die zich voordoen.

Het lijkt ons goed aan het eind van zo'n jaar een evaluatie te doen plaats vinden, waarbij zowel de mentor als de jonge predikant ieder zijn gedachten naar voren kan brengen.

Gehoord het feit dat jonge predikanten soms erg veel tijd aan het maken van hun preken moeten besteden, lijkt het goed ook dat punt in het gesprek met de mentor te betrekken. Mocht het blijken dat een predikant bijzonder veel tijd aan zijn preken moet geven, dan zou het mogelijk zijn dat de mentor voorstelt om binnen het kader van de contacten in de classis wat vaker dan gewoonlijk te rulen'.

5. Pastorale zorg voor de admissie studenten

Het curatorium besloot, mede n.a.v. gemaakte opmerkingen en wensen, geuit vanuit de particuliere synode van het Zuiden, om D.V. in september 1986 nader te spreken over de zorg van curatoren voor de admissie studenten.

6. 'De Wekker'

Het curatorium heeft zich op grond van art. 3, bijlage 18 K.O., bezig gehouden met het rapport van de redactie van 'De Wekker' aan uw synode. Het curatorium heeft met waardering geconstateerd dat de redactie getracht heeft op grond van Schrift en bijdenis de opbouw van het kerkelijk leven in al zijn geledingen dienstbaar te zijn.

7. Financiën

In aansluiting op hetgeen is meegedeeld in het rapport aan uw synode sub 10, geven we thans nog het volgende door: Het curatorium is dankbaar voor wat deputaten-financieel hebben gedaan. Met hen betreurt het curatorium dat de vaststelling van de jaarrekeningen 1983 en 1984 zo lang op zich moest laten wachten.

8. Voorstellen

Het curatorium stelt het volgende voor:

- aan prof. dr. B.J. Oosterhoff op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen;
- een besluit te nemen in betrekking tot voorziening in de komende vacature, waarvoor u een voorstel door het curatorium zal worden aangeboden;
- goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van dr. T. Brienon, drs. W. van Heest en drs. J.W. Maris tot wetenschappelijke medewerkers aan de Theologische Hogeschool;
- goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van drs. W. Meijer tot docent aan de Theologische Hogeschool in een aantal Oudtestamentische vakken;
- goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van drs. L. van Dijk tot docent aan de Theologische Hogeschool voor de algemene pedagogiek en didactiek in het kader van een bijvak binnen een doctorale studie;
- goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van prof. dr. M. Boertien tot studiebegeleider voor het bijvak Judaica;
- over te gaan tot het instellen van een stageperiode van één maand. Deze stageperiode moet plaats vinden na het kandidaatsexamen en vóór de intrede in de gemeente. Wanneer beroepsaansluiting wordt aangevraagd, kan het curatorium deze beroepsaansluiting verlenen bij het kandidaatsexamen en effectueren na de stageperiode;

8. een secretaris en een secundus-secretaris te benoemen.

Namens het curatorium:
H. van der Schaaf, h.t. president.
B. Bijleveld, h.t. secretaris.

BIJLAGE 8
art. 33

RAPPORT I VAN COMMISSIE I BETREFFENDE DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

- Met diep respect gedenken we de trouwe arbeid van prof. W. Kremer, die op een indringende wijze de studenten op het hart bond om heel het Woord van God te laten doorklinken. Daarom bekendtoonde hij dat er trinitarisch gepreekt diende te worden en vroeg hij aandacht voor de ambtelijke bediening van Christus in heel de gemeente des HEEREN. Met grote dankbaarheid denken wij terug aan de veelzijdige en veelvuldige arbeid van deze markante persoonlijkheid, die begaafd was met het charisma van de wijsheid, aan wie de Hogeschool en de kerken veel te danken hebben gehad. Voorts sluit de commissie zich aan bij de goede woorden die over prof. dr. B.J. Oosterhoff zijn geschreven. Velen heeft hij op de hem eigen wijze mogen inleiden in het Oude Testament, zo dat zij de rijkdom van dit deel van Gods openbaring gingen verstaan en onder de indruk kwamen van het: also zegt de HEERE. Uw commissie meent te moeten instemmen met het verzoek van het curatorium om hem op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen.
  - Bij navraag bleek ons dat in de vergaderingen van het curatorium gewoonlijk de publicaties van hoogleraren en medewerkers niet besproken worden. Wel is het curatorium vanwege zijn verantwoordelijkheid aanspreekbaar.
  - De commissie is van oordeel dat de studenten momenteel een te minimale vorming wat spraak betreft ontvangen, nl. per student gedurende één jaar slechts ongeveer tien minuten per week. Uitbreiding is gewenst.
  - Daar een zo summere vermelding in het rapport van het programma communicatie- en groepswerk slechts vragen oproept, menen we u te dienen met een bredere weergave van de onderdelen, waaraan door mevrouw De Rijk aandacht werd besteed:
    - communicatie- en gesprekstechniek, toegespitst op het pastorale gesprek;
    - spreken in het openbaar;
    - werken met groepen, bijv. catechisaties en wijkavonden;
    - vergaderschriek.
  - Met de vermelding van het feit dat de schooldagen weer hoogtepunten in ons kerkelijk leven betekenen bedoelt het curatorium een kwalitatieve aanduiding te geven. Men hoopt dat de belangstelling voor en de betrokkenheid bij de Hogeschool van de kerken in vele opzichten toenemen. Alle kerkbladen ontvingen van het curatorium een bericht met een opwekking de schooldag te bezoeken.
  - Ook uw commissie is van mening dat een stage-periode van 3 maanden zeer gewenst zou zijn. We hebben echter begrepen dat één maand momenteel het maximaal haalbare is. We kunnen derhalve instemmen met het oordeel van het curatorium, al achten wij nadere bezinning op verdere invulling op korte termijn gewenst, zodat de volgende synode beslissingen kan nemen over voorstellen, die het curatorium dienaangaande zal doen. Tegelijk is uw commissie er van overtuigd dat meer factoren bepalend zijn voor de vorming van onze aanstaande dienaren des Woords.
  - Ten aanzien van het mentoraat is de commissie van mening dat een schrijven in de geest zoals het curatorium voorstelt, aan de klassieke vergaderingen kan worden toegevoegd, waarbij het de vraag is of ten aanzien van ruitbeurten opmerkingen dienen te worden gemaakt. Wel moet bedacht worden dat de classis de opdracht geeft, de classis bepaalt op welke wijze de mentor zijn werk zal verrichten en de classis besluit (na een rapportage van de mentor over zijn werkzaamheden) wanneer deze taak als voltooid dient te worden beschouwd.
  - Uitvoerig heeft de commissie zich bezig gehouden met de begeleiding van die studenten die opgeleid worden tot de dienst des Woords in onze kerken, in het rapport van het curatorium admissie studenten genoemd. Vanuit een indringend gesprek over deze materie stellen wij u voor het curatorium een opdracht te verstrekken een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid om de studieduur van 4½ jaar weer te brengen op 5 jaar en dit laatste halfjaar dan ook geheel te besteden aan de praktische geestelijke vorming van hen die straks herder en leraar zullen zijn in onze kerken. Het curatorium dient de opdracht te ontvangen de komende synode over bovenstaande te informeren en voorstellen dienaangaande te doen.
  - Nu een aantal kandidaten nog geen roeping vanuit de kerken ontving is ook beraad in dit opzicht geboden. Het contact met hen dient te worden geïntensiveerd.
- De commissie stelt u voor:
- aan prof. dr. B.J. Oosterhoff op de meest eervolle wijze emeritaat te verlenen, met ingang van 1 februari 1987;
  - een besluit te nemen met betrekking tot voorziening in de komende vacature;
  - goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van dr. T. Brienen, drs. W. van Heest en drs. J.W. Maris tot wetenschappelijke medewerkers aan de Theologische Hogeschool;
  - goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van drs. W. Meijer tot docent aan de Theologische Hogeschool in een aantal Oudtestamentische vakken;
  - goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van drs. L. van Dijk tot docent aan de Theologische Hogeschool voor de algemene pedagogiek en didactiek in het kader van een bijvak binnen een doctorale studie;

- goedkeuring te hechten aan de herbenoeming van prof. dr. M. Boertien tot studiebegeleider voor het bijvak Judaica;
  - over te gaan tot het instellen van een stageperiode van één maand. Deze stageperiode moet plaats vinden na het kandidaatsexamen en vóór de bevestiging in de gemeente. Wanneer beroepbaarstelling wordt aangevraagd, kan het curatorium deze beroepbaarstelling verlenen bij het kandidaatsexamen en effectueren na een stageperiode;
  - het curatorium op te dragen een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheid om de studietijd van de admissie studenten weer te brengen op vijf jaar en met name het laatste halfjaar geheel te wijden aan de praktische geestelijke vorming van de a.s. dienaren des Woords in onze kerken en de resultaten van dit onderzoek met eventuele voorstellen de volgende generale synode voor te leggen;
  - een secretaris en een secundus-secretaris te benoemen;
  - de handelingen van het curatorium, onder dank voor de vele werkzaamheden goed te keuren.
- J. van Amstel, rapporteur.

BIJLAGE 9
art. 39

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.05 INZAKE HERSCHRIJVING ONDERTEKENINGSFORMULIEREN

Deze toelichting betreft vooral bijlage 37 van de kerkorde. De instructie is afkomstig van de kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk, die zich beperkt had tot bijlage 37. De classis 's-Gravenhage en de particuliere synode van het Westen betrokken in de behandeling ook de bijlagen 14 en 36. De nu aan u voorgelegde concepten voor de bijlagen 14 en 36 zijn gelijk aan het concept voor bijlage 37 met uitzondering van de voor hoogleraren en predikanten specifieke punten. De toelichting betreffende bijlage 37 is dan ook -mutatis mutandis- lewens van toepassing op de bijlagen 14 en 36:

Toelichting met betrekking tot bijlage 37

Het bestaande formulier voor ouderlingen en diakenen heeft de volgende gebreken.

- Het laat de nieuwe ambtsdrager beloven dat hij zich te allen tijde gewillig zal onderwerpen aan de uitspraak van de kerkeraad, classis of synode over een door hem aanhangig gemaakt bezwaar of afwijkend gevoelen. Hier vertoont het formulier een leemte, die tegelijkertijd een ongerijmdheid vormt. Het gaat namelijk voorbij aan de mogelijkheid van appel tegen zulk een uitspraak en eist ondanks het bestaan van die mogelijkheid 'te allen tijde' gewillige onderwerping aan de gedane uitspraak. Het is evenwel onbestaanbaar dat de kerk aan een ambtsdrager de mogelijkheid biedt zich door middel van appel tegen een kerkelijke uitspraak te verzetten en tegelijkertijd van hem vergt dat hij zich te allen tijde, derhalve ook in geval van appel, aan die uitspraak onderwerpt, zelfs gewillig onderwerpt. Het een sluit het ander uit.
- Een andere ongerijmdheid ligt besloten in de voorlaatste volzin van het formulier. Daar moet de ambtsdrager beloven zich hangende een appelprocedure tevreden te zullen houden met de uitspraak van de particuliere synode. Bij het instellen van appel tegen een kerkerads- of classisbesluit bestaat daarover uiteraard (nog) geen uitspraak van de particuliere synode. Het is onmogelijk zich tevreden te houden met een uitspraak die niet bestaat.
- De vijfde volzin geeft de kerkelijke vergadering impliciet de bevoegdheid van de ambtsdrager een verklaring van gevoelens te verlangen. Deze ongeclausuleerde bevoegdheid sluit de mogelijkheid van een willekeurige en oneigenlijk gebruik van deze bevoegdheid niet uit. Dit manco geeft ruimte voor een 'heksenjacht' in de Nederlandse kerkgeschiedenis van deze eeuw is het voorgekomen dat een synode ten einde de eenheid en zuiverheid der leer te behouden alle ambtsdragers collectief aan een pseudo-tuchtproces onderwierp, dus ook degenen die op geen enkele wijze daartoe aanleiding hadden gegeven. Een dergelijke uitwas is uiteraard niet de bedoeling (Dit blijkt ook uit de toelichting, vanwege de synode van Dordrecht 1618-1619 gegeven op de overeenkomstige passage in het door haar vastgestelde verbindingsformulier voor predikanten. Die toelichting zegt daarvan 'dat zulks niet zoo verstaan zij, alsof zij daartoe altijd, op eens iegelijks believen, gehouden waren (opdat de rechtzinnige Leeraars niet te vergeefs verdacht worden gemaakt), maar dan eerst, als zij rechtvaardige oorzaken van verdenking gegeven zullen hebben...').
- De tweede volzin van het formulier bevat een in het licht van de context overbodig element, nl. de belofte niet tegen de leer der kerk te zullen ingaan ('zonder daartegen... iets te leren of te schrijven'). De overbodigheid hiervan volgt uit het feit dat het voorafgaande zinsdeel reeds veel verder gaat dan (alleen maar) niet tegen de leer ingaan. Het 'getrouw voorstaan' van de leer sluit onthouding van het leren of schrijven tegen de leer reeds in. De overbodigheid vloeit bovendien voort uit het feit dat ook de volgende, derde volzin veel verder gaat. Daarin verklaart de ambtsdrager immers dat hij alle dwalingen verwerpt en zal weerleggen en bestrijden. Deze verklaring sluit eveneens in dat de ambtsdrager zich ervoor zal wachten zelfs iets tegen de leer te schrijven of te leren. Overigens vertoont het formulier ook nog deze (vermijdbare) dubbelzinnigheid, dat het de ambtsdrager tweemaal laat beloven dat hij geen bezwaren tegen of afwijkingen van de leer naar buiten zal brengen. Dit gebeurt nl. én in de af genoemde tweede volzin ('zonder daartegen, hetzij openlijk of bedekt, direct of indirect iets te leren of te schrijven') én in de vierde volzin ('dat wij het noch openlijk, noch heimelijk zullen voorstellen, leren of verdedigen').
- De passage waarin de ambtsdrager beloofd zich aan een bepaalde gedragslijn te zullen houden indien bij hem enig bezwaar of afwijkend gevoelen zou opkomen, is niet logisch geconstrueerd. De belofte wordt immers gedaan op het moment van ondertekening en niet op een toekomstig tijdstip, zoals de vierde volzin onbedoeld zegt ('En indien ooit enig bezwaar... zou opkomen, beloven wij...').
- Het begrip 'ipso facto' (door het feit zelf) wordt niet gedekt door het in het formulier gebruikte woord 'metterdaad' (werkelijk, in werkelijkheid). De bedoeling van de twee Latijnse woorden zou in het formulier beter weergegeven kunnen worden met 'alleen al door dit enkele feit'.

7. In de tekst van het formulier valt meermalen een minder gelukkig woordgebruik te signaleren. Ingewikkelde constructies en lange, uit vele bijzinnen bestaande volzinnen doen afbreuk aan de leesbaarheid en begrijpelijkheid. Zo is er een zin van niet minder dan 92 woorden en een andere van zelfs 93 woorden.

BILAGE 10
art. 39

RAPPORT 4 COMMISSIE I INZAKE INSTRUCTIE 8.05 BETREFFENDE HERSCHRIJVING ONDERTEKENINGSFORMULIEREN

Naar aanleiding van deze instructie wil de commissie de volgende overwegingen aan u voorleggen. Een wijziging van de desbetreffende formulieren kan gewinst zijn, zeker wat het taalgebruik betreft. Toch mag het in het algemeen onze aandacht niet ontgaan dat vele formuleringen hun eigen geschiedenis hebben en het daarom noodzakelijk is, dat de achtergrond gekend wordt en op deze wijze inzicht wordt verkregen waarom men er toe kwam om aldus te formuleren. Er dienen derhalve zwaarwegende redenen te worden aangevoerd om tot wijziging over te gaan.

Wanneer bovendien door de particuliere synode van het Westen de bijlagen 14 en 36 van de kerkorde tegelijk toegevoegd worden aan het voorstel tot wijziging van bijlage 37, zoals deze door de classis 's-Gravenhage werd ingediend, vraagt het overleg van deze wijzigingen de nodige zorgvuldigheid. Voor een zo ingrijpende wijziging zou zeker overleg dienen te worden gepleegd met het curatorium, dat daarbij direct betrokken is in verband met het ondertekeningformulier voor de hoogleraren (en de medewerkers, begeleiders en docenten). Ons is niet gebleken dat er overleg is geweest.

Bezien we de toelichting bij de instructie, dan zou de commissie het volgende onder uw aandacht willen brengen:

1. Wat het eerste punt betreft menen we dat geen tegenstelling gecreëerd moet worden tussen een in appel gaan en een zich onderwerpen. Bovendien is bezwaar hebben iets anders dan zich verzetten. Onzes inziens is het niet wenselijk dat gesproken wordt van 'verbieden', daar deze omschrijving niet voldoende duidelijk is en in deze tijd tal van invullingen mogelijk maakt. Daarbij is eerbiedigen meer persoonlijk dan kerkelijk gericht.
2. Ten aanzien van het tweede punt zij opgemerkt dat ook deze bepaling een historische achtergrond heeft. Het is geen verbetering te noemen wanneer de particuliere synode niet meer wordt genoemd, daar op deze vergadering bepaalde geschillen worden beslist, wanneer ze niet eerder beslist zijn. Met name is te denken aan de bevestiging van ambtsdragers.
3. Dit punt is geen nieuw argument. Misbruik heft het goede gebruik niet op. In het voorgestelde is er iets ongebruikelijks in de formuleringen onder punt 3 genoemd. De kerkorde spreekt niet voor niets over 'om gewichtige redenen'. De zinsnede 'bij ons gelegen' achten wij geen verbetering.
4. In punt 4 is te weinig bedacht dat we met twee verschillende situaties te doen hebben. We zullen deze twee niet ineen mogen vlechten, maar in de juiste volgorde laten staan. Minstens zal van de leer moeten worden gezegd: de leer in alle delen, m.a.w. 'in alle delen' naast 'geheel' overeenkomst. Wij missen bovendien de onderbouwing van de particuliere synode van het Westen voor een zo ingrijpend voorstel van wijziging.
5. Bij punt 5 kan worden opgemerkt dat een belofte wordt afgelegd met het oog op de toekomst.
6. Tegen een nadere omschrijving van het 'ipso facto' met 'alleen al door dit enkele feit' hebben wij geen enkel bezwaar. Het is overeenkomstig de bedoeling van deze uitdrukking.
7. Ten slotte kan bij een eventuele toekomstige herziening worden nagegaan, hoe lange zinnen vereenvoudigd kunnen worden, maar het is de vraag of de zinnen door hun lengte zo onduidelijk zijn dat een herziening van de ondertekeningformulieren nodig is.

Het geheel overziende acht de commissie het door de particuliere synode van het Westen voorgestelde geen verbetering. De aangevoerde gronden voor herziening van de bijlagen 14, 36 en 37 van de kerkorde achten wij onvoldoende om op grond daarvan de synode te adviseren tot een zo ingrijpende maatregel tot wijziging van ondertekeningformulieren. Uw commissie stelt u voor deze instructie niet te aanvaarden, omdat de aangevoerde gronden onvoldoende zijn en de voorgestelde nieuwe formuleringen niet in elk opzicht een verbetering zijn.

J. van Amstel, rapporteur.

BILAGE 11
art. 46

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN FINANCIËEL VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Samenstelling en werkwijze

Door de generale synode 1983 werden tot primi-deputaten herbenoemd de brs. drs. H. Schuurhuis R.A., J.D. Wisman en mr. P. van Zwieten met als hun secundi de brs. drs. G. van Westrienen, H. Bos en J. Herweijer. Op de medewerking van de broeders secundi behoefde geen beroep te worden gedaan. Ingevolge de voor ons deputaatschap vastgestelde instructie hebben wij ons werk in nauw contact met curatoren verricht. Dit heeft er tijdens de verslagperiode toe geleid dat praktisch alle curatorenvergaderingen door deputaten werden bezocht om gedurende enige tijd van gedachten te wisselen over de financiële aangelegenheden onze Hogeschool betreffende. Anderzijds hebben de president-curator en de fungerende rector in de afgelopen jaren met adviserende stem aan ons werk deelgenomen en onze vergaderingen bijgewoond.

In verband met het aan deputaten opgedragen beheer van het vermogen van het Studiefonds van de Theologische Hogeschool werd drs. W.J. Quist als adviseur ingeschakeld in verband met eventuele toekenningen van studietoelagen of leningen aan studenten.

In dit verslag komen wij nader op het door ons terzake gevoerde beleid terug. Op sommige punten zal het verslag slechts summier kunnen zijn omdat de ingewikkeldheid en de omvang van de problemen van dien aard zijn, dat verdere verslaglegging te ver zou voeren.

Contacten en overleg met het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

Zoals reeds in het verslag aan de generale synode 1983 is vermeld, wordt door de penningmeester, indien nodig, overleg gevoerd met de ambtenaren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De subsidie is inmiddels definitief geregeld tot en met 1982 conform de ingediende jaarrekeningen.

Het feit dat de jaarrekeningen 1983, 1984 en 1985 slechts kortgeleden bij het Ministerie werden ingediend, zodat nog geen definitieve vaststelling heeft kunnen plaatsvinden, heeft een reden, waarop wij in dit verslag nog nader terugkomen.

Bij schrijven d.d. 26 januari 1984 werden curatoren uitgenodigd voor overleg met de Minister van Onderwijs. Dit overleg had plaats op 9 februari 1984 waarbij eveneens aanwezig waren vertegenwoordigers van de Centrale Beleidscommissie KIWTO's (Rooms-Katholiek), Theologische Hogeschool der Gereformeerde Kerken in Nederland (Kampen, Oudestraat), de Ned. Herv. Kerk (als waarnemers) en enkele ambtenaren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Het curatorium van onze Hogeschool werd vertegenwoordigd door ds. K. Boersma en drs. H. Schuurhuis R.A.

De Minister deelde mede dat de 'taakverdelingsoperatie' ook zou moeten doorwerken naar de buitenuniversitaire theologische opleidingen. Door toepassing van het Plaatsen-Geld-Model zouden de gevolgen van de taakverdelingsoperatie ook verwerkt kunnen worden in de bekostiging van de buitenuniversitaire theologische opleidingen (waaronder onze Theologische Hogeschool valt).

Het voorgaande betekende in feite dat de Minister met het rapport van december 1980 van de Ambtelijke Werkgroep Bekostiging Kerkelijke Opleidingen (WBKO) niet tot een besluit was gekomen en nu met het Plaatsen-Geld-Model opnieuw een poging wilde ondernemen om tot een goede regeling te komen.

Om de Minister te adviseren werd een werkgroep ingesteld, waarin de penningmeester zitting nam. Het advies werd uitgebracht op 17 april 1984 terwij op 26 juni 1984 opnieuw een bespreking met de Minister en diverse vertegenwoordigers van de buitenuniversitaire theologische opleidingen plaats vond. Onze Hogeschool werd opnieuw vertegenwoordigd door ds. K. Boersma en de penningmeester (de laatste tevens als lid van de werkgroep).

In dit verband dient opgemerkt te worden dat onze Theologische Hogeschool een uitzonderingspositie inneemt vanwege de gedeeltelijke subsidiëring (48% van de exploitatiekosten). Door de penningmeester is in de werkgroep op dit punt herhaaldelijk gewezen. Door de vertegenwoordiger van de Minister is diverse malen verzekerd dat met de uitzonderingspositie van Apeldoorn rekening zou worden gehouden.

Bij het verschijnen van het wetsvoorstel, dat werd toegezonden op 19 juni 1985, bleek dat op verschillende punten geen rekening was gehouden met de opmerkingen van de penningmeester. Op 16 september 1985 werd door het curatorium een bezwaarschrift ingediend bij de Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Op dit bezwaarschrift is nog geen antwoord ontvangen. Wel werd de penningmeester namens de Minister telefonisch meegedeeld dat geen definitief wetsvoorstel door de Minister van Onderwijs was ingediend. De vraag is dus nog open of het betreffende wetsvoorstel definitief zal worden ingediend, hetgeen o.a. afhankelijk is van de vraag of de demissionaire Minister van Onderwijs opnieuw zal worden benoemd en dan alsnog het wetsvoorstel zal indienen.

Opgemerkt moet worden dat bij het samenstellen van een wetsvoorstel betrekking hebbend op instellingen, die volledig worden gesubsidieerd, problemen ontstaan indien rekening moet worden gehouden met één instelling, die slechts gedeeltelijk wordt gesubsidieerd.

Bij de bevoorschotting gedurende de laatste jaren speelt een belangrijke rol de inlevering van het meerdere (dan f 375,-) door ons ontvangen collegegeld. Op 25 juli 1985 deelde de Minister mede dat het de bedoeling was om het volledige ontvangen collegegeld in mindering te brengen op de subsidie. Op 3 december 1985 werd het betreffende besluit evenwel weer ingetrokken. Op het voorgaande onderwerp was door de penningmeester in de vergaderingen van de werkgroep herhaaldelijk geattendeerd. Het ligt in het voornemen van de penningmeester om op het Ministerie dit onderwerp opnieuw uitdrukkelijk aan de orde te stellen aan de hand van de kortgeleden ingediende jaarrekeningen 1983, 1984 en 1985.

Tijdens de vergaderingen van de eerder genoemde werkgroep was afgesproken dat dit onderwerp na indiening van de jaarrekening 1983 opnieuw aan de orde zou worden gesteld. Het eerst nu bespreekbaar zijn van een probleem dat reeds vanaf 1982/1983 aan de orde is, heeft onze onderhandelingspositie duidelijk verzwakt.

Functioneren van het Kerkelijk Bureau

De late indiening van de jaarrekeningen 1983, 1984 en 1985 veroorzaakt door het aanvankelijk onvoldoende en na het ziek worden van de administrateur gedurende geruime tijd niet meer functioneren van het Kerkelijk Bureau.

Vastgesteld moet worden dat de Theologische Hogeschool in verschillende opzichten reeds een belangrijk financieel nadeel heeft opgelopen. Deputaten zijn van mening dat in verband met onze verhouding tot het Ministerie een situatie zoals hiervoor beschreven, niet mag voorkomen en betreuren de gang van zaken in de afgelopen jaren. Het voorgaande was voor deputaten aanleiding om de administratieve werkzaamheden bij het Kerkelijk Bureau weg te halen en elders onder te brengen. Het weer op orde brengen van de administratie heeft veel inspanning, tijd en geld gekost.

Bijdragen uit de kerken en behaalde resultaten

De minimum-bijdrage uit de kerken bedroeg voor de jaren 1983 tot en met 1985 resp. f 7,20, f 7,20 en f 7,25 per lid en dooplid. Door de generale synode 1983 werd de bijdrage voor 1986 reeds vastgesteld op f 7,30.

Dank zij de grote afdrachten van het Vrouwencomité en de overige inkomsten konden de verslagjaren worden afgesloten met een batig saldo. Hierbij werd uitgegaan van de regeling dat op de totale exploitatielasten de

ontvangen collegegelden in mindering werden gebracht, waarna van het overblijvende bedrag 48% subsidie werd berekend. Mocht de overheid deze methode afwijzen en niet verder willen gaan dan de inmiddels verleende voorschotten dan is het gevolg dat de batige saldi aanzienlijk lager zullen uitkomen.

Stand Emeriteringsfonds

Uit de door de deputaten ingediende jaarrekeningen blijkt dat voor 1984 en 1985 geen extra dotaties aan het emeriteringsfonds zijn toegepast. Het achterwege laten hiervan ligt in de lijn van de aan de deputaten gegeven opdracht door de generale synode 1983.

Per ultimo 1985 had het emeriteringsfonds een bedrag bereikt van f 1.885.172,18. In verband met het overlijden van prof. W. Kremer in 1985 zullen in 1986 geen onttrekkingen plaats vinden omdat de emeritering van prof. dr. B.J. Oosterhoff te verwachten is in 1987, zodat het fonds gedurende 1986 toeneemt met een bedrag van circa f 200.000,-. Wanneer bovendien rekening wordt gehouden met een uitkering van circa f 300.000,- van de SIBA zal het fonds circa f 2.200.000,- bedragen, hetgeen overeenkomt met terzake uitgevoerde actuariële berekeningen door Brans en Co, actuarissen te Amsterdam, d.d. 16 oktober 1985.

Voor de specificaties van de baten en lasten voor de jaren 1983, 1984 en 1985 verwijzen wij naar de rapporten van de deputaten, welke ter synode ter vertrouwelijke inzage liggen.

Samengevat luidt het beeld als volgt:

	1985	1984	1983
BATEN			
Opbrengsten bijdragen door de kerken en giften	535.000	542.000	541.600
Collecten en bijdragen uit de Ned. Ger. Kerken	26.000	28.900	38.800
Comité Vrouwenactie	145.000	140.000	140.000
Subsidie Ministerie van Onderwijs	588.500	584.900	563.000
Overige inkomsten	270.900	235.700	175.400
	<u>1.565.400</u>	<u>1.531.500</u>	<u>1.458.800</u>
	-----	-----	-----
LASTEN			
Personeelskosten	907.000	906.100	906.300
Bibliotheek	45.800	38.300	33.100
Huisvestingskosten	126.200	133.000	122.000
Diverse kosten	227.900	211.000	186.300
Kosten colleges	12.900	7.200	7.100
	<u>1.319.800</u>	<u>1.295.600</u>	<u>1.254.800</u>
	-----	-----	-----
BATIG SALDO	<u>245.600</u>	<u>235.900</u>	<u>204.000</u>
	-----	-----	-----
Van de kerken was gevraagd	553.200	546.500	545.900
Eris ontvangen	531.300	538.100	536.600
	<u>21.900</u>	<u>8.400</u>	<u>9.300</u>
	-----	-----	-----
Uitgedrukt in procenten kwam binnen	96,0	96,5	98,3
	-----	-----	-----

Bij de hiervoor genoemde overzichten kan het volgende worden opgemerkt. De baten namen gedurende de verslagperiode aanzienlijk toe. Dit werd veroorzaakt door een hogere afdracht van het Vrouwencomité en een belangrijke stijging van de post interest uit hoofde van de belegde gelden, waarbij geprofitteerd werd van de hoge rentestanden in de jaren 1983 en 1984, waardoor een aanzienlijk deel van de liquiditeiten in hoogrentende waarden belegd kon worden. Bovendien werd een hoger bedrag aan subsidie geclaimd bij het Ministerie van Onderwijs als gevolg van een toename van de exploitatiekosten ondanks het gelijkblijven van het subsidiepercentage ad 48%. Het moet evenwel niet uitgesloten worden geacht dat onze subsidieaanvragen voor 1983, 1984 en 1985 niet geheel zullen worden gehonoreerd, waardoor de voordelige saldi aanzienlijk lager zullen uitkomen.

Aandacht verdient de daling in 1985 van de bijdragen uit de kerken, waarbij met name de particuliere synoden van het Westen en het Zuiden, ondanks een geringe stijging van de omslag, aanzienlijk minder afdroegen dan over 1984. Ook de collecten en bijdragen van de Ned. Ger. Kerken vertonen een dalende tendens.

De exploitatiekosten namen gedurende de verslagperiode geleidelijk aan toe met name de kosten bibliotheek en de diverse kosten. Verschillende kostensoorten bleven vrijwel onveranderd. In dit verband kan genoemd worden de post personeelskosten en in het bijzonder de post honoraria hoogleraren en docenten en salarissen personeel. Met ingang van 1984 werd een korting van 3% doorgevoerd en zijn de vergoedingen tot op heden, behoudens enkele salarissen, niet verder verhoogd. In 1985 werd de maximalisering van het vakantiegeld weer losgelaten terwyl achteraf werd besloten om met ingang van de cursus 1984/1985 een toelage toe te kennen aan de fungerend rector in verband met de belangrijk toegenomen werkdruk tijdens de rectoraatsperiode.

Begrotingen 1987 - 1990

	1987	1988	1989	1990
LASTEN				
	x 1000	x 1000	x 1000	x 1000
Personeelskosten (incl. dotaties aan het emeriteringsfonds)	930	945	960	975
Bibliotheek	55	56	57	58
Huisvestingskosten	145	146	147	148
Diverse kosten	250	251	252	255
Onvoorzien	13	13	13	13
	<u>1.393</u>	<u>1.411</u>	<u>1.429</u>	<u>1.449</u>
	-----	-----	-----	-----
BATEN				
Subsidie (vermindert met gedeeltelijke afdracht collegegelden)	525	530	530	535
Vrouwencomité	140	140	145	145
Overige inkomsten	150	150	150	150
College-/inschrijfgelden	80	80	80	80
	<u>895</u>	<u>900</u>	<u>905</u>	<u>910</u>
	-----	-----	-----	-----
Blijft te dekken	498	511	524	539
	-----	-----	-----	-----

Bij de voorgaande begrotingen dient het volgende te worden opgemerkt.

Aangenomen is dat de overheid een subsidie zal blijven verstrekken van 48%, waarop in ieder geval de meeropbrengst uit hoofde van de verhoogde collegegelden in evenredigheid in mindering zal worden gebracht. Deze veronderstelling zal nog met het Ministerie besproken moeten worden omdat de Minister van Onderwijs voornemens was het volledige collegegeld in mindering te brengen zoals reeds eerder is opgemerkt.

Deputaten menen op grond van de voorliggende cijfers u te moeten adviseren om de minimumbijdragen voor 1987 vast te stellen op f 6,55, voor 1988 op f 6,70, voor 1989 op f 6,90 en voor 1990 op f 7,10.

Bij dit voorstel valt op dat de deputaten rekening hebben gehouden met het feit dat de totale lasten door de kerken opgebracht kunnen worden. De begrotingen zijn derhalve krap gesteld, waarbij uitgegaan is van de gedachte dat de kerken, juist nu een verlaging van de bijdrage per lid/dooplid is bereikt, daardoor ook volledig aan hun verplichtingen zullen voldoen.

Indien mocht blijken dat de overheid op langere termijn, in verband met verdergaande bezuinigingsmaatregelen, tot een verlaging van het subsidie wil overgaan, de kerken niet voldoen aan hun verplichtingen en onvoorziene kostenstijgingen zich mochten voordoen, dan zullen deputaten tussentijds alsnog pogingen in het werk moeten stellen om de omslag verhoogd te krijgen.

Vermogenspositie

Deze was per 31 december 1985 in ronde bedragen als volgt:

Eigen vermogen		f 2.130.300
Vermogen bibliotheek		275.200
Vermogen studiefonds		194.100
		<u>f 2.599.600</u>

BESTEMMINGSRESERVES

- Fonds Jubileumgave	f 34.100	
- Nog te bestemmen gift	40.000	f 74.100

VOORZIENINGEN:

- Emeriteringsfonds	f 1.665.200	
- Pensioenvoorziening	5.000	
- Onderhoud gebouwen	163.800	f 1.834.000
		<u>f 4.507.700</u>

Deputaten zijn van mening dat met vorenstaande opstelling een duidelijk beeld gevormd kan worden van de vermogenspositie van onze Theologische Hogeschool inclusief de Bestemmingsreserves en de gevormde voorzieningen.

Ter voldoening aan de ons door de generale synode 1980 gegeven instructie inzake rapportering over de gang van zaken ten aanzien van het Studiefonds, moge het volgende dienen.

Vermogen per 1 januari 1983		f 162.187,50
zij:		
rente 1983	f 12.975,00	
rente 1984	13.240,00	
rente 1985	14.400,00	
ontvangen giften en legaten	2.356,22	f 42.971,22
		<u>f 205.158,72</u>

af:		
in 1983 uitkering	f 10.000,00	
in 1985 uitgaven	f 1.000,00	f 11.000,00
		f 194.158,72

In 1983 werd, na ingewonnen advies, aan een student een voorwaardelijke schenking ter beschikking gesteld van f 10.000,00.

In de loop van 1984 en 1985 werd aan een student een lening verstrekt tegen een rente van 8% 's jaars. In 1985 werd het beschikbaar gestelde bedrag inclusief rente terugbetaald.

In 1985 werd een bedrag ad f 1.000,- uitgegeven ten behoeve van een buitenlandse predikant, die gedurende één maand in Apeldoorn studeerde.

Deputaten zijn dankbaar voor de offervaardigheid der kerken, waaruit de liefde voor onze Hogeschool blijkt en waardoor het mogelijk was onze arbeid te verrichten.

Wij leggen het gevoerde beleid aan u voor ter beoordeling en stellen u voor:

- opnieuw deputaten te benoemen. Rekening zal moeten worden gehouden met het feit dat br. J.D. Wisman om leeftijdsredenen zal aftreden.
- de minimumbijdrage der kerken voor de jaren 1987, 1988, 1989 en 1990 vast te stellen op resp. f 6,55, f 6,70, f 6,90 en voor 1990 op f 7,10.

Deputaten voornoemd:

drs. H. Schuurhuis R.A., secretaris/penningmeester
J.D. Wisman, voorzitter
mr. P. van Zwieten

BIJLAGE 12
art. 46

RAPPORT 9 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE DEPUTATEN-FINANCIËEL VAN DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Het rapport van deputaten en hun mondelinge toelichting leiden uw commissie tot de volgende opmerkingen en voorstellen:

1. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

De ministeriële subsidies, vermeld onder de baten zijn berekend op basis van de subsidievoorwaarden waarnaar t/m 1982 was afgerekend. Na aftrek van de ontvangen voorschotten was te dezezake per ultimo 1985 nog f 383.300,- te vorderen. Bij de bespreking van de subsidie-declaraties ten departemente op 4 september jl. bleek men daar, hangende de definitieve vaststelling van de subsidieregeling bij wet, aan de eerder toegepaste voorwaarden te willen tornen, vooral m.b.t. de vermindering van de declareerbare lasten met de (meer) ontvangen collegegelden. Deputaten verwachten, dat genoemde vordering daarom niet geheel zal worden uitbetaald.

- Uw commissie is van oordeel, dat de binnenkort te verwachten uitkeringsbeschikking scherp juridisch getoetst zal moeten worden met het oog op de wenselijkheid tot indiening van een AROB-bezwaarschrift.
- Uw commissie spreekt haar waardering uit voor de alertheid en de activiteiten van de deputaten inzake het komen tot een nieuwe subsidieregeling.

2. Kerkelijk Administratief Bureau (KAB)

Deputaten hebben moeite gehad door het bekende onvoldoende functioneren van het KAB. Enerzijds was dat het gebrek aan tijdige informatie en het te laat gereedkomen van rapporten. Anderzijds spreken zij van belangrijk financieel nadeel, hetgeen – blijkens hun informatie – betrekking heeft op derving van rentebaten die nu aan het KAB ten goede kwamen en de kosten van andere assistentie. Nu het KAB weer functioneert zullen deputaten m.l.v. januari 1987 hun administratie daar weer geheel laten verzorgen.

3. Emeriteringsfonds

Het besluit van de generale synode 1983 (Acta art. 41 sub 2^e) leidde deputaten tot de volgende opzet:

stand van het fonds per 1 januari 1983	f 1.117.000,-
1983/85: bij rentetoerekening 8% en stortingen 24% van de honoraria; af: uitkeringen emeritushoogleraar	548.000,-
1986: bij rentetoerekening en stortingen als voorheen	235.000,-
uitkeringen S.I.B.A.	300.000,-
stand van het fonds per 1 januari 1987:	f 2.200.000,-

Dit bedrag is voldoende als pensioenreserve, weshalve geen dotaties uit de batige saldij zijn toegevoegd. Zo is aan de opdracht van 1983 voldaan. De vraag of bij deze stand van het fonds in dezelfde mate moet worden voortgegaan met rentetoerekening en stortingen, dient naar het oordeel van uw commissie nader te worden bezien.

4. Toelagen

Uw commissie kan instemmen met de in 1984/85 ingevoerde rectorstoelagel. Zij is voorts van oordeel, dat de bestaande woonkostentoeelagering thans – uiteraard met behoud van verworven rechten – kan vervallen.

5. Bibliotheek

Het besluit van de generale synode 1983 (Acta art. 41 sub 2^e) is niet uitgevoerd; er is aanzienlijk minder aan het vermogen bibliotheek toegevoegd dan dit besluit vergde. Ter verontschuldiging voeren deputaten aan, dat geen overheadkosten (huisvesting en personeel) aan de bibliotheek zijn toegerekend. Uw commissie acht dit excuus onvoldoende. Overigens kan wel worden geconstateerd, dat in de jaren 1983 – 1985 slechts ca. 50% van de voor de bibliotheek ontvangen giften besteed is en dat het vermogen, ondanks de geringere toevoeging op 1 januari 1986 f 275.000,- bedroeg. Aan deputaten ware op te dragen overleg te plegen met de bibliotheecaris en het gevende comité om tot een meer aanvaardbare situatie te komen.

6. Bestemmingsreserves

Het studiefonds (in wezen ook een bestemmingsreserve) en het fonds Jubileumgave functioneren meer als financieringsmiddel voor de Theologische Hogeschool dan in overeenstemming met hun oorspronkelijke doelstelling. Uw commissie acht dat begrijpelijk. Minder begrijpelijk vindt zij, dat een reeds voor 1 januari 1983 ontvangen gift van f 40.000,- (toen: 'te besteden') nog geen bestemming vond (nu: 'te bestemmen').

7. Administratie en beleggingen

Uw commissie memoreert, dat deputaten in 1983 – 1985 f 182.000,- aan legaten ontvingen, welk bedrag om subsidietechnische redenen niet onder de baten zijn vermeld, maar rechtstreeks aan het vermogen is toegevoegd.

Uw commissie heeft waardering voor de wijze waarop deputaten hebben gestreefd naar een hoog rendement van te beleggen gelden.

8. Begrotingen

Uw commissie zal afzonderlijk rapporteren over de begrotingen en het daaruit voortvloeiende minimum-bijdragen-besluit.

Voorstellen

Uw commissie stelt u voor:

- deputaten te wijzen op hun onder 5 gesignaleerde nalatigheid;
- het beleid van de deputaten in de jaren 1983 – 1985 goed te keuren en hen te danken voor hun toegewijde arbeid;
- deputaten op te dragen binnen het kader van hun instructie:
  - de verwachte subsidiebeschikkingen te (doen) toetsen op de wenselijkheid van indiening van een bezwaarschrift (AROB);
  - zich nader te bezinnen op de stand en de voeding van het emeriteringsfonds;
  - de woonkostentoeelagering in te trekken;
  - overleg te plegen met de bibliotheecaris en het comité Vrouwenactie BTHS over de bijdragen aan en de hoogte van de reserves van de bibliotheek en met inachtneming van de resultaten van dit overleg te adviseren m.b.t. het besluit van de generale synode 1983 te dezezake;
  - de gift van f 40.000,- te bestemmen en te besteden;
  - aan de generale synode 1989 o.m. over de punten 3a-3e te rapporteren;
- deputaten met hun secundi te benoemen.

A. de Geus, rapporteur

BIJLAGE 13
art. 47

RAPPORT VAN DE QUAESTOR VAN DE GENERALE SYNODE DER CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERKEN

Inzake de financiële resultaten over de periode 1 januari 1983 – 31 december 1985 wordt u het volgende gerapporteerd:

Balans per 31 december 1985

ACTIVA	
Effecten	f 30.000,00
Rabobank	50.702,95
Postgiro	1.803,69
Rijkspostspaarbank	857,79
Nog te ontvangen rente	158,30
Nog te ontvangen bijdrage particuliere synode	17.000,00
Nog te ontvangen via Kerkelijk Bureau	6.845,35
	f 107.368,08

PASSIVA	
Nog te betalen kosten generale synode	f 83,55
Nog te betalen kosten deputaatschappen	7.775,32
Nog te betalen via Kerkelijk Bureau	2.054,10
Nog te betalen accountantskosten	1.500,00
Vermogen	95.943,11
	<u>f 107.366,08</u>

De rekening van lasten en baten over de periode 1 januari 1983 - 31 december 1985 is als volgt:

LASTEN	
Kosten generale synode	f 56.343,42
Bijdrage Kerkelijk Bureau	90.638,85
Deputaatschap eenheid genef. belijders	32.261,55
Deputaatschap geestelijke verzorging militairen	33.318,51
Div. deputaatschappen	31.518,25
Bijdrage Genef. Oecum. Synode	48.705,37
Accountantskosten	52.070,00
Administratiekosten	174,92
Acta	43.508,45
Kosten effecten	630,67
Eenstemmig	5,50
Chr. Verantw. Samenleving	12,15
Bijbelse lijnen	3,00
Voordelig saldo	7.440,11
	<u>f 396.631,75</u>

BATEN	
Bijdrage particuliere synode	f 329.281,95
Rente	9.779,58
Couponnota	2.233,12
Omslag accountantskosten	50.386,00
Acta	4.423,00
Eenstemmig	54,80
Verk. Chr. Verantw. Samenleving	103,30
Koerswinst	370,00
	<u>f 396.631,75</u>

Toelichting balans

ACTIVA
Effecten
Door de belangrijke daling van het rentepercentage van de termijndeposito's in 1983 werd mede op advies van Deputaten Financiële Zaken per 15 april 1983 voor f 70.000,- ingeschreven op de 7,5% Staatslening 1983 II.

$70.000 \times 100,10 = f 70.070,-$
Wegens tekort aan liquide middelen is op 30 oktober 1984 nom. f 40.000,- verkocht tegen een koers van $101,10 = f 40.440,-$
De totale nominale waarde per 31 december 1985 bedraagt f 30.000,-.

Rabobank	
Dit is het tegoed per 31 december 1985 conform DA nr. 019	f 50.702,95
Postgiro	
Dit bedrag is het tegoed per 31 december 1985 conform DA nr. 21	f 1.803,69
Rijkspostspaarbank	
Dit bedrag is het tegoed per 31 december 1985	f 857,79
Nog te ontvangen bijdrage particuliere synode	
Dit bedrag is als volgt samengesteld:	
P.S. van het Noorden	f 8.000,-
P.S. van het Oosten	f 8.000,-
	<u>f 17.000,-</u>

Nog te ontvangen rente	
Dit bedrag is als volgt samengesteld:	
Rabobank	f 106,24
Postgiro	14,32
Rijkspostspaarbank	35,74
	<u>f 156,30</u>

Nog te ontvangen via Kerkelijk Bureau (over 1983-1985)

Dit bedrag is als volgt samengesteld:	
Ned. Bel. Geschriften	f 3.046,05
Acta	3.641,20
Eenstemmig	54,80
Verkoop Chr. Verantw. Samenl.	103,30
	<u>f 6.845,35</u>

PASSIVA

Nog te betalen kosten generale synode	
Dit betreft twee in 1986 ingediende declaraties welke betrekking hebben op 1985.	
Nog te betalen deputaatschappen	
Dit betreft in 1986 ingediende declaraties welke betrekking hebben op 1985. Dit bedrag is als volgt samengesteld:	
Deputaatschap Eenheid	f 1.527,32
Deputaatschap Kerk en Onderwijs	1.278,60
Deputaatschap Hoge Overheid	283,00
Deputaatschap Syn. Archief	2.399,90
Deputaatschap Ber. Schriftged.	898,40
Deputaatschap Ned. Bel. Geschriften	9,20
Deputaatschap Fin. Zaken	1.381,90
Deputaatschap Jaarboek	0,70
Deputaatschap Radiokerkd.	196,30
	<u>f 7.775,32</u>

Nog te verrekenen via Kerkelijk Bureau

Dit betreft in 1986 ingediende declaraties welke nog betrekking hebben op 1983 - 1985. Dit bedrag is als volgt samengesteld:	
Acta	f 2.033,45
Eenstemmig	5,50
Chr. Verantw. i.d. Samenleving	12,15
Bijbelse lijnen	3,00
	<u>f 2.054,10</u>

Nog te betalen accountantskosten

De declaratie van de accountant over de jaren 1983 - 1985 is nog niet ontvangen.	
Saldo per 31 december 1982	f 1.350,00
Rek. 1980 t/m 1982	-/- 1.534,00
	<u>-/- f 184,00</u>
Aandeel 1983 t/m 1985	1.684,00
	<u>f 1.500,00</u>

Vermogen

Het voordelig saldo van de rekening van lasten en baten over de periode 1 januari 1983 - 31 december 1985 ad. f 7.440,11 is ten gunste van het vermogen geboekt. De stand wordt hierdoor als volgt:

Stand per 1 januari 1983	f 88.503,00
Bij: Voordelig saldo 1983 - 1985	7.440,11
Stand per 31 december 1985	<u>f 95.943,11</u>

Toelichting op rekening van lasten en baten.

Kosten generale synode 1983		
De specificatie is als volgt:		
	1980	1983
Installatie vergaderzaal	f 1.121,10	f 979,86
Reiskosten afgevaardigden	16.226,10	20.380,25
Verblijfskosten afgevaardigden	2.130,83	3.109,05
Hotellkosten afgevaardigden	11.263,00	9.120,00
Lunches en consumpties afgev.	3.839,41	6.541,25
Agenda, rapporten, stencil- en typewerk	7.710,11	9.509,12
Kosten scribaat	2.130,94	2.268,51
Besluitboekjes G.S.	1.276,32	2.414,66
Diversen	530,00	500,00
Commissie G.S.	0,00	1.522,72
	<u>f 46.227,81</u>	<u>f 56.343,42</u>

De stijging van de rubriek 'Reiskosten afgevaardigden' is o.a. veroorzaakt door het feit dat de generale synode in 1983 in Rotterdam vergaderde, dat minder centraal gelegen is dan Amersfoort en de generale synode een speciale commissie instelde waarvan de gemaakte kosten in deze post zijn verrekend.

Bijdrage Kerkelijk Bureau

Deze bijdrage werd aan het Kerkelijk Administratief Bureau betaald. De generale synode 1983 besloot voor het Kerkelijk Bureau dit bedrag over de jaren 1983-1985 beschikbaar te stellen:

Deputaten eenheid gereformeerde belijders: / 90.638,85

Dit bedrag omvat de gemaakte reis- en verblijfskosten van het bijwonen van vergaderingen en conferenties, telefoon- en portkosten, alsmede de reis- en verblijfskosten van afgevaardigden naar:

de Synode van 1983 van de Free Church of Scotland

de Synode van 1983 van de Chr. Ref. Church in USA.

Deputaten geestelijke verzorging militairen: / 33.319,51

In dit bedrag zijn onder meer begrepen de gemaakte reis- en verblijfskosten voor het bijwonen van de vergaderingen en voor het bezoeken van legerpredikanten en militairen in het buitenland.

Diverse deputaatschappen / 31.518,25

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

	1980-1982	1983-1985
Kerk en onderwijs	f 3.505,40	f 4.415,60
Kerk en samenleving	1.571,96	134,25
Kerklied	6.971,66	6.622,74
Financiële zaken	2.288,98	2.962,13
Vertegenwoordiging kerken	806,10	434,45
Hoge Overheid en CIO	4.507,24	6.998,66
Off. tekst Belijdenisgeschr.	517,45	988,70
Kerk en recreatie	717,60	140,00
Comm. Evang. België	4.240,70	1.797,05
Synodaal archief	1.491,69	3.871,37
Kerkorde	79,80	0,00
Jaarboek	0,00	2,10
Berijmde Schriftged.	0,00	3.223,40
Radokerkdienst	0,00	196,30
Raad van Contact NBG	1.205,45	0,00
Geestelijke verz. zeevarenden	350,30	0,00
	f 28.254,13	f 31.518,25

Met betrekking tot deze specificatie wordt het volgende nog toegelicht:

a. Kerklied / 6.622,74

In dit bedrag is f 2.860,- begrepen voor het kopiëren van de concept liederenbundel welke aan de generale synode 1983 werd aangeboden.

b. Hoge Overheid en CIO / 6.998,66

In dit bedrag is f 1.885,81 begrepen voor bijdrage CIO over 1982 en voor 1984 f 1.559,40.

De komende jaren zal deze bijdrage aanzienlijk vergroot worden door de uitbreiding van de secretariatswerkzaamheden, publiciteitskosten en reiskosten. Jaarlijks zal er door het CIO een begroting opgesteld worden.

Aan de hand van nieuwe verdeelsleutels, gebaseerd op de evenredigheid van de wortels uit de door de kerkgenootschappen opgegeven aantallen leden.

De declaratie over 1985, begroot door het CIO op f 6.520,- is nog niet ontvangen. Jaarlijks zal er eenzelfde bedrag als begroot voor 1985 afgedragen worden.

c. Officiële tekst Belijdenisgeschriften / 988,70

Door bemiddeling van dit deputaatschap werd de nieuwe uitgave van de Nederlandse Belijdenisgeschriften tegen gereduceerde prijs aan onze kerken beschikbaar gesteld.

Het exploitatieresultaat is als volgt:

Kosten 2.200 exemplaren / 11.000,00

Verzendkosten via Kerkelijk Bureau 774,30

Opbrengst via Kerkelijk Bureau (8.897,85 + 3.048,05) / 11.774,30

11.943,90

- / 169,60

Bijdrage Gereformeerde Oecumenische Synode / 48.705,37

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Bijdrage 1983 \$ 5.030,00 / 13.783,16

Bijdrage 1984 \$ 5.281,00 17.869,90

Bijdrage 1985 \$ 5.448,00 17.052,31

\$ 15.758,00

Hieruit blijkt dat de toename t.o.v. de periode 1980-1982 enerzijds werd veroorzaakt door de stijging van de bijdragen en anderzijds door een sterke stijging van de dollar. (\$ 12.403,83 = f 30.574,37)

Accountantskosten / 52.070,00

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Controlekosten 1980 t/m 1982 restant 184,00

Controlekosten 1983 t/m 1985 schatting 1.500,00

Omslag Deputaatschappen (Baten) 50.386,00

/ 52.070,00

Acta / 43.508,45

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Drukkosten Drukkerij D.J. van Brummen / 41.475,00

Verzendkosten Acta's Kerkelijk Bureau 2.033,45

/ 43.508,45

Kosten effecten / 630,67

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Bewaarloon 1983 t/m 1985 245,99

Kosten verkoop effecten 384,68

/ 630,67

Voordelig saldo / 7.440,11

Dit overschot is ontstaan doordat blijkens de rekening van lasten en baten over de periode 1 januari 1983 - 31 december 1985 de baten f 7.440,11 hoger waren dan de lasten, te weten:

Baten / 396.631,75

Lasten / 389.191,64

/ 7.440,11

BATEN / 324.281,95

Bijdragen particuliere synoden

De specificatie van dit bedrag is als volgt:

	1983	1984	1985	Totaal
P.S. van het Noorden	33.908,25	34.444,75	34.697,05	103.050,05
P.S. van het Oosten	32.029,05	32.350,95	32.459,70	96.839,70
P.S. van het Westen	19.554,70	19.498,15	19.229,90	58.282,75
P.S. van het Zuiden	23.795,95	23.640,80	23.672,70	71.109,45
	109.287,95	109.934,65	110.059,35	329.281,95

109.287,95

109.934,65

110.059,35

329.281,95

Rente / 12.012,70

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Rente ABN termijndeposito 845,96

Rente effecten 9.069,68

Rente postgiro 939,56

Rente Rijkspostspaarsbank 869,66

Rente Rabobank 287,84

/ 12.012,70

Omslag accountantskosten (zie lasten) / 50.386,00

Dit betreft de accountantskosten welke omgeslagen zijn over de deputaatschappen.

Acta / 4.423,00

Door het Kerkelijk Bureau werd de opbrengst van de Acta's als volgt afgedragen:

Acta 1977 en 1980 781,80

Acta 1983 3.641,20

/ 4.423,00

D. Lokhorst, quaestor

BILAG 14

art. 47

RAPPORT 1 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE HET RAPPORT VAN DE QUAEATOR

Uw commissie heeft geen opmerkingen. Zij stelt u voor:

de quaestor te danken voor zijn beleid en werk en hem décharge te verlenen voor zijn beheer over de periode

1 januari 1983 - 31 december 1985.

A. de Geus, rapporteur.

BIJLAGE 15
art. 52, 53, 134, 135, 160, 165

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE BUITENLANDSE ZENDING

De deputaten voor de buitenlandse zending hebben de eer u het volgende rapport aan te bieden betreffende hun werkzaamheden sinds de vorige synode.

1. Samenstelling deputaatschap

1.1 In het deputaatschap hebben zitting:

voor de particuliere synode van het Noorden: ds. R. Hol en ds. G. Wubs, sec. ds. A. Hilbers jr. en ds. M. den Bleker;

voor de particuliere synode van het Oosten: ds. L.W. Bikkes en ds. W. van Heest, sec. ds. H. Besma en ds. J. Jonkman;

voor de particuliere synode van het Westen: ds. G. Bouw en A. Kreuzen, sec. ds. W.P. de Groot en A.J. Geelhoed;

voor de particuliere synode van het Zuiden: ds. H.P. Brandsma en ds. C.A. den Hertog, sec. ds. A. van Heteren en ds. A.K. Walleit.

1.2 Voor de generale synode hebben zitting: ds. K.J. Velema (voorzitter), ds. M. Drayer (secretaris) en D. Peeterse (tweede penningmeester). De tweede penningmeester heeft deputaten meegedeeld niet voor een herbenoeming in aanmerking te willen komen.

Volgens het mandaat dat de generale synode 1983 gaf om in de vacature van de eerste penningmeester te voorzien (zie Acta 1983, art. 196, sub 4) hebben deputaten in goed overleg met deputaten voor financiële zaken P.J. Postdijk te Maarssen per 1 januari 1984 benoemd.

2. Zendende kerken

Het aantal zendende kerken is door de uitzending van ds. ir. J. Slagboom naar KwaNdebele uitgebreid met de kerk van Heerde. Hun aantal bedraagt op dit moment zeventien: Hilversum-Centrum (vertegenwoordigd door ds. J.W. Maris en A. Pothof), Leiden (mw. G. Blemond-Plomp en ds. G.C. den Hertog), Hoogeveen (R. Otten en mw. K. Vriese), Hilversum-Oost (ds. W.W. Nijdam en P.M.H. Quist), Boskoop (C.J. Hagesteijn en H. van 't Spijker), Purmerend (D. Frelink en mw. H.B.N. den Otter-Gierveld) en Heerde (J.P. van Driel en H. Slagter).

3. Vergaderingen

Deputaten vergaderden op 31 oktober en 16 december 1983, 16 april en 28 december 1984, 4 maart en 9 september 1985, 13 januari en 2 juni 1986. De Indonesië-sectie vergaderde achttien maal, de Afrika-Venda-sectie zeventien maal, de Afrika-KwaNdebele-sectie achttien maal en het moderamen dertig maal.

4. Het Toraja terrein

4.1 ALGEMEEN OVERZICHT

4.1.1 Door het ontbreken van de personele zendingssistentie komt het in de relatie met de Gereja Toraja Mamasa (GTM) aan op correspondentie en consultatie. Deze correspondentie beperkt zich hoe langer hoe meer tot zakelijke, financiële aangelegenheden, met als gevolg dat de interne gang van zaken in de GTM zich hoe langer hoe meer aan de waarneming van deputaten onttrekt. En daarmee ook aan hun verantwoordelijkheid. Deputaten zijn aangewezen op de informatie van de beide nog in dienst van de zending staande broeders, ds. P. Podo en br. M. Lullulangi, met wie door correspondentie en rapportage contact wordt onderhouden. Vanuit dit gezichtspunt is de wederzijdse consultatie een belangrijke zaak. In augustus 1984 hebben deputaten contact gehad met ds. Y. Butulangi en ds. Z. Sude, resp. voorzitter en secretaris van het 'werkkomité' van de GTM, de BPS. Bij dit contact waren ook vertegenwoordigers van de Europese Arbeitsgemeinschaft für ökumenische Beziehungen mit Indonesien (Eukumindo, zie 4.1.2) aanwezig. Tot de belangrijkste onderwerpen van overleg behoorden de toekomstige personele inzet en de financiële subsidie van de kant van onze zending. Het bij de Eukumindo betrokken Evangelisches Missionswerk in Südwestdeutschland (EMS) wil enkele grote projecten opzetten om de zelffinanciering op gang te brengen (op Bali bijv. een hotelbedrijf met conferentie-accommodatie). Dit EMS voert er minder voor om te subsidiëren op basis van de GTM-begroting. De gevoerde besprekingen leidden tot het voorstel om tot een 'plafond' te komen voor de Nederlandse subsidie en in onderling overleg de prioriteiten vast te stellen binnen de GTM-begroting. Doordat gevolg werd gegeven aan de uitnodiging van de Dewan Gereja di Indonesia - op advies en aandrang van de GTM - om de Sidang Raya X (grote vergadering) van 21 tot 31 oktober 1984 op Ambon bij te wonen, was het mogelijk in Mamasa met de BPS over de genoemde prioriteiten te overleggen. Dit overleg resulteerde in een voorstel van de penningmeester van de BPS en de delegatie van deputaten - ds. M. Drayer en ds. W. van Heest - dat door beide partners grotendeels werd aanvaard: nl. dat op de in 1984 vastgestelde subsidie jaarlijks een bepaald percentage in mindering wordt gebracht. Een tweetal leden van de BPS werd uitgenodigd om uw vergaderingen bij te wonen. Een van hen is Pdt. I. Punda, de penningmeester van de BPS, zodat nader overleg mogelijk zal zijn. Het verschil tussen de Duitse zending en onze zending is, dat zij meer de opbouw van de samenleving en wij meer het toerustingswerk voor ogen hebben. Behalve dit contact heeft ds. H.P. Brandsma in mei/juni 1984 het zendingsterrein bezocht in verband met een predikantenconferentie annex EMS-besprekingen. In juli hoopt ds. Brandsma namens deputaten de synode van de GTM bij te wonen.

4.1.2 Met machtiging van de generale synode 1983 is de aansluiting aan Eukumindo gerealiseerd. Op 5 oktober 1983 vond in Rantepao een gesprek plaats tussen de BPS, de DGI (raad van kerken in Indonesië), Eukumindo en uw deputaten (de EMS bleef niet aanwezig te zijn door het aftreden van de desbetreffende secretaris). Van de kant van deputaten werd nog eens nadrukkelijk verklaard dat de generale synode van

de Christelijke Gereformeerde Kerken haar hartelijke verbondenheid met de GTM had uitgesproken en - daarmee verbonden - de bereidheid tot voortgezette samenwerking. Tevens verklaarden deputaten dat de Christelijke Gereformeerde Kerken als zusterkerken, geen bezwaar maken tegen het feit dat de Toraja-Mamasa-kerk andere partners zoekt, waarbij uiteraard wordt verwacht dat de eigen gereformeerde belijdenis het criterium blijft. Wanneer de GTM met andere partners tot bepaalde afspraken wil komen wordt in het kader van de Eukumindo-regeling (nl. dat in principe Eukumindo-leden niet op elkaars terrein komen) overleg verwacht; in geval dergelijk overleg geen overeenstemming oplevert, behoudt de ZCGK zich het recht voor haar eigen beleid te bepalen. Deze verklaring - mede gebaseerd op het overleg dat met de BPS te Mamasa was gevoerd - werd zonder wijziging aanvaard. Sindsdien is er in Eukumindo verband regelmatig met de EMS contact geweest. De moeilijkheid bij het overleg is dat de drie betrokken instanties - BPS, EMS en ZCGK - elkaar praktisch niet gelijktijdig ontmoeten: één van de partners is steeds afwezig. De Eukumindo-conferenties worden door een afvaardiging vanuit het deputaatschap regelmatig bezocht; van deze bezoeken ontvangen deputaten uitvoerige rapportages.

4.1.3 Een belangrijke beslissing nam de GTM synode in 1982, toen zij, in het kerkordeartikel over de verkiezing tot enig ambt in de kerk, het 'laki' (mannelijk) liet vervallen. Daardoor is het mogelijk geworden om vrouwelijke ambtsdragers te verkiezen. De delegatie van deputaten, die de synode bijwoonde, heeft met klem geadviseerd om in dit stadium geen beslissing te nemen zonder behoorlijke bezinning inzake de positie van de vrouw in de kerk en het wezenlijke van het ambt. Ook bij uw deputaten leven er zowel ten aanzien van de wijze waarop de synode dit besluit nam als met betrekking tot de inhoud ernstige vragen. Op de Indonesië-sectie-vergadering van 2 december 1983 en de deputatenvergadering van 16 december 1983 is deze kwestie uitvoerig aan de orde geweest. Door de loop van de jaren is de Torajakerk van dochterkerk uitgegroeid tot een volwaardige zusterkerk. In die relatie zullen bepaalde beslissingen voor de verantwoordelijkheid van de zusterkerk gelaten moeten worden.

4.1.4 In de relatie tussen de Gereja Protestan Sulawesi Selatan (GPSS) en de GTM is geen verbetering gekomen. Tijdens zijn verblijf op Sulawesi wilde ds. H.P. Brandsma contact opnemen met de GPSS, maar de BPS voelde er niet voor. Tijdens zijn bezoek aan de komende synode, juli 1986, zal hij afdanken hoe de BPS op dit moment denkt over contact met de GPSS.

4.1.5. Wat de zending in het gebied van de To Bunggu (Toribingg) betreft kunnen deputaten uw vergadering slechts mededelen dat de informatie, die door het ontbreken van personele bezetting van de kant van de BPS moet komen, zeer beperkt is.

4.1.6 Wat de geschiedschrijving van de Gereja Toraja Mamasa betreft zij meegedeeld dat mw. ds. W.A. van der Kils dit ter hand heeft genomen en hoopt te voltooien.

4.2 PERSONELE ASSISTENTIE

4.2.1 Nu de laatste van de zendingssistenten van onze kerken is heengegaan, past een woord ter gedachtenis van ds. M. Geleijnse die als tweede missionair dienaar des Woords werd uitgezonden. Op 29 augustus 1924 werd hij door de zendingssistenten aangenomen om aan de Theologische School te Apeldoorn voor de zending te worden opgeleid. Vanuit de kerk van Hoogeveen op 11 november 1930 uitgezonden, diende hij als zendingssistent tot zijn emeritaat op 1 oktober 1963 onder vaak moeilijke omstandigheden. Sinds die datum woonde hij als adviseur de zendingssistenten bij, totdat hij - begin 1981 - lichamelijk niet meer in staat was dit te doen. Op 29 augustus 1985 - precies een en zestig jaar nadat hij voor de zending werd aangenomen - ontliet hij in de Heere. Zijn liefde tot en inzet voor de zending en voor de kerken die mede door zijn trouwe dienst in het Evangelie in Torajaland zijn geplant, waren stimulerend. Dat hem een koninklijke onderscheiding werd toegekend mag niet onvermeld blijven.

4.2.2 Uit de kring van de vroegere zendingssistenten werd ook ds. J. van Dalen bevorderd tot heerlijkheid. Toen er na de oorlog weer nieuwe mogelijkheden voor het zendingssistentenwerk op Celebes kwamen werd een beroep op ds. Van Dalen gedaan om in het Torajaland te gaan werken. Al vrij spoedig werd door de politieke situatie in Indonesië het werken hem onmogelijk gemaakt en keerde hij naar Nederland terug. Maar ook hij mocht mede arbeiden aan de opbouw van Christus' gemeente in Torajaland.

4.2.3 Nog een naam moet genoemd worden: mw. E. van Riessen vierde op 24 april 1986 haar 65ste verjaardag. Zij ontving een koninklijke onderscheiding, ridder in de orde van Oranje Nassau, alsmede de legpenning van Smavi. Ruim twaalf jaar heeft zij in het zendingssistentenwerk, in 'Banua Mamasa' (huis van barmhartigheid) gewerkt.

Zij aanvaardde de huidiging, heenvijzend naar haar Schepper, Die haar tot alles bekwaamde.

4.2.4 Graag zouden deputaten na het noemen van deze namen u gerapporteerd hebben dat in de personele bezetting voor het Torajaland was voorzien. Ondanks het dringend beroep dat de BPS op deputaten deed om een zendingssistent beschikbaar te stellen voor de toerusting en kadervorming en ondanks de bereidheid van kand. ir. J. Slagboom om naar Indonesië te gaan, is er nog steeds geen werker uitgezonden. Toen na ruim anderhalf jaar wachten op het visum duidelijk werd uit de ontvangen informatie dat het zeer onwaarschijnlijk was dat er nog een visum zou afkomen, besloten deputaten aan kandidaat Slagboom de vrijheid te geven zich voor Mamasa terug te trekken per 31 december 1984. Wel hebben deputaten zich afgewraagd of deze gang van zaken tot de conclusie moet leiden dat de personele assistentie voor de toekomst uitgesloten geacht moet worden. Bij zijn bezoek aan de GTM synode zal ds. H.P. Brandsma de gedachten van de Torajakerk in dit opzicht proberen te pelen. Financieel gezien zal het opnieuw verlenen van assistentie moeilijker liggen dan in 1984, omdat de gelden die voor een toerustingswerker in Indonesië waren begroot, aangewend zijn voor de uitbreiding van het werk in KwaNdebele.

4.2.5 Met de enige werkers die nog rechtstreeks in zendingssistentenwerk staan, ds. P. Podo en br. M. Lullulangi, wordt door correspondentie en rapportage contact onderhouden. Ds. E. Pampang is de enige oudgediende zendingssistent die via een emeritaatsstoolage nog een relatie heeft met deputaten.

4.3. THEOLOGISCHE OPLEIDING

Deputaten vernemen dat serieus gedacht wordt over de heroprichting van de Theologische School te Rantepao. Verwacht wordt dat dit geen negatieve invloed zal hebben op het functioneren van de Theologische Hogeschool te Ujung Pandang als opleidingsinstaat omdat voldoende studenten van dit instituut gebruik

maken. Deputaten stellen beurzen beschikbaar voor een aantal GTM-studenten aan deze Hogeschool. Toen in oktober 1984 een delegatie bestaande uit drs. W. van Heest en de secretaris een bezoek bracht aan Indonesië werd zij benaderd met de vraag of er geen weg gevonden zou kunnen worden om een Toraja theoloog in Apeldoorn te laten opleiden – een oud ideaal van wijlen prof. J. Hovius – waardoor toch een zekere vorm van theologische assistentie te realiseren zou zijn. Welke mogelijkheden zich ook zullen voordoen, het initiatief om ervan gebruik te maken zal grotendeels zo niet geheel bij de GTM zelf moeten berusten.

5. Het Venderrein

5.1 ALGEMEEN OVERZICHT

5.1.1 In het roeige Zuid-Afrika met z'n voortdurende en gecompliceerde spanningen en conflicten mocht onze zending tot eind 1985 in betrekkelijke rust werken. Begin 1986 kwam het zendingswerk in Venda onder druk te staan door de uitzetting van ds. C.D. Affourtit, met zijn gezin, uit Venda, in opdracht van de zwarte regering van dit thuisland. In het belang van de zaak is er toen – op zijn verzoek – geen ruchtbaarheid aan gegeven. Uw deputaten zijn deputaten van de Synode Soutpansberg voor contact met de overheid zeer erkentelijk voor hun inzet om deze uitzetting ongedaan te maken. Hieruit blijkt hoe serieus de Mutale kerk de samenwerking overeenkomstig de 'Akte van overeenkomst' neemt. In deze gespannen situatie moenden deputaten er goed aan te doen alle zendingswerkers op het hart te binden om in politiek niet te handelen buiten de Venda kerk om. Onze werkers zijn hun 'gastarbeiders', zoals de Venda's dat uitdrukken. Bijzonder dankbaar zijn deputaten dat vier Venda's, waaronder ds. T.E. Ntshintangani (de predikant van de Mutale gemeente en één van de deputaten voor contact met de overheid) en A. Mhali (secretaris van de Iyani Bijbelschool) op de Venda-actie-vergadering van 12 mei 1986 uitvoerige toelichting gaven op het gebeurde. Ook ds. C.D. Affourtit verschaft deputaten de nodige informatie. Deputaten hebben met diep respect kennis genomen van de overtuiging, door hem juist in deze situatie uitgesproken, dat zijn roeping nog in Venda ligt. Deputaten overwegen of en in hoeverre maatregelen te nemen zijn om – als het nodig is – de werkers te evacueren (wat uiteraard ook geldt voor de werkers in KwaNdsbeke).

5.1.2 Wat de relatie met de gereformeerde Venda kerk betreft kan worden meegedeeld dat er overleg is geweest tussen de deputate vir Ekumeniese Sake van die Synode Soutpansberg en uw deputaten. De vraag kwam namelijk aan de orde waarom er nog steeds geen correspondentie bestaat tussen de Venda kerk en onze kerken. Onze synode van 1977 besloot correspondentie aan te bieden aan de Venda kerk (Acta 1977, art. 114). Om aan deputaten niet bekende redenen besloot de Synode Soutpansberg pas in 1982 dit aanbod te aanvaarden, waarvan bericht gezonden werd aan onze synode van 1983. De commissie van rapport adviseerde echter 'nadere gegevens af te wachten' (Acta 1983, blz. 199). Vermoedelijk heeft de commissie het betrokken schrijven onjuist geïnterpreteerd. Duidelijk is in ieder geval dat noch het aanbod, noch de aanvaarding daarvan in 1982 zijn geïmplementeerd. Voor de verhouding met de Venda kerk verdient het aanbeveling dat uw vergadering de 'afwachtende houding' van de vorige synode corrigeert en besluit het aanbod van 1977 te effectueren. In dit verband leek het uw deputaten dienstig om met de deputaten voor correspondentie buitenlandse kerken te overleggen door welk deputaatschap de correspondentie gevoerd dient te worden. Het bleek dat deze deputaten van hun kant dit overleg op prijs stellen. Beide deputaatschappen kwamen hierbij overeen, dat de correspondentie met kerken die door het zendingswerk zijn ontstaan, respectievelijk op het zendingsterrein bestaan, met welke ten behoeve van dat werk wordt samengewerkt, voor alsnog wordt opgedragen aan de zendingsdeputaten die inzake deze correspondentie goed overleg plegen met de deputaten voor correspondentie buitenlandse kerken.

5.1.3 Door verwikkelingen rondom het ziekenhuispastoraat-Siloam en de Venda kerk Soutpansberg – waaronder dit pastoraat ressorteert – werd duidelijk dat de Akte van Overeenkomst zoals deze door onze synode was goedgekeurd (zie Acta 1977, bijlage 37, sub 5.1.3 en Acta 1980, bijlage 65, sub 5.2.2.) niet door de Venda synode was geaccepteerd. Nader overleg leidde tot een nieuw concept dat uw deputaten u hierbij voorleggen (bijlage 1). Hierbij zij opgemerkt dat die deputate vir Ekumeniese Sake dit concept ook ter goedkeuring aan hun synode hebben voorgelegd.

5.1.4 Deputaten hebben zich door hun secretaris laten vertegenwoordigen toen die Synode Soutpansberg hen door haar deputate vir Ekumeniese Sake uitnodigde 'om met ons deel te hê in ons feestviering oor die 75 jaar waarin die Woord van ons Here verkondig is hier in Venda'. Deze viering vond plaats op 23 november 1985 te Siloam, de plaats waar aan het eind van de jaren twintig de zending van die Geref. Kerk in Suid-Afrika zich concentreerde en in 1942 de huidige gemeente Soutpansberg werd geïnstitueerd. Dit jaar zal het vijftienvigste jaar geleden zijn dat onze kerken in dit zendingswerk gingen participeren door overname van het oostelijk deel van het zendingsterrein, de medische zendingsdienst in het zendingsziekenhuis, dat in Siloam tot ontwikkeling was gekomen, inbegrepen. Een plan om door middel van een bescheiden boek met tekst en beeld aan dit jubileum aandacht te schenken is in voorbereiding.

5.2 DIENSTEN

5.2.1 Inzake de diensten kan vermeld worden dat elk deel zich op bevredigende wijze ontwikkelt. Het veldwerk, dat valt onder de zgn. Remimuni-commissie, heeft momenteel met twee kerkeraden te maken daar de Mutale gemeente gesplitst is in twee gemeenten: Mutale en Niani, de eerste met 12 en de tweede met 37 posten. Dat het de nodige moeite kost met een betrekkelijk klein aantal evangelisten op al deze posten de zondagse diensten te houden, zal geen verwondering wekken. Uitbreiding van dit aantal zou niet overbodig zijn, maar budgettair zijn er consequenties aan verbonden, terwijl het bovendien niet eenvoudig blijkt geschikte evangelisten te vinden. Momenteel is er slechts één in opleiding ook al zijn er een paar aspiranten met wie besprekingen gaande zijn. Er worden regelmatig zgn. zaaiweken gehouden op bepaalde plaatsen met uiteraard wisselend resultaat. De bekende 'trekarbeid' laat in velelei opzicht z'n invloed gelden. Het kaderwerk in en vanuit de Bijbelschool Iyani door middel van allerlei cursussen en conferenties vond gedurende de verslagperiode normale voortgang. Ook voor 1986 staan er cursussen voor zondagsschoolleiders, jeugd kader, vrouwenkader, ambtsdragers en evangelisten op het programma. Over het algemeen is er behoorlijke belangstelling voor de geboden vorming en toerusting. Het ziekenhuispastoraat in het Siloamse ziekenhuis ontvangt tot nu toe weinig weerklank bij de kerk van Soutpansberg, maar des te meer

in het ziekenhuis zelf. Ondanks de verleden jaar bereikte overeenstemming met de kerkeraad van Soutpansberg houdt deze zich afzijdig van dit pastoraat. Hoewel praktisch elke vorm van medewerking van de kant van de kerkeraad en de predikant ter plaatse ontbreekt, het werk zelf vindt een goede voortgang. Velen worden met het Evangelie bereikt in de kortere dan wel langere tijd dat zij in het ziekenhuis verblijven. Het zaad wordt gezaaid... Deputaten verlenen een financiële bijdrage aan het ziekenhuispastoraat in het Donald Fraser Hospital.

5.2.2 Wat de zendingsboekhandel en -uitgeverij Mbeu (zaad) betreft kan gerapporteerd worden dat de omzet zowel in Sibasa als in de verschillende plaatsen waar dependancies zijn gesticht, enorm is gestegen. Het valt daarbij op dat de verkoop van christelijke lectuur constant mee stijgt. Alleszins vermeldenswaard is het feit dat gedurende de verslagperiode de kinderbijbel in de Venda taal is verschenen. Ds. A.P. van Langevelde zorgde met een team medewerkers voor de vertaling vanuit het Zuidafrikaans. Deze kinderbijbel is geschreven door Juliana Nothnagel. Mw. Joke Smouter-van Diggelen maakte op een voortreffelijke wijze de tekeningen. Het feit dat onze zendingsboekhandel Mbeu deze uitgave zwaar subsidieert maakt het mogelijk de kinderbijbel aan te bieden tegen de betaalbare prijs van R 7,50 (momenteel iets meer dan f 8,-). Er is bewaard niet voor een gratis uitreken van deze Bijbel gekozen (in de Venda cultuur geef je alleen iets wat waardeeloos is gratis).

5.2.3 Met grote dank en waardering willen deputaten tenslotte naast de uitgezonden werkers met hun gezinnen (ds. Affourtit, ds. Drayer jr., ds. Van Langevelde en br. Schouwstra) ook denken aan de Venda werkers die zich met zoveel toewijding inzetten voor de zaak van het Evangelie!

5.2.4 Dat niet alleen de Evangelieverkondiging met het woord in de zending alle aandacht heeft maar ook die met de daad, is bekend. Heel de zendingsgeschiedenis getuigt ervan dat het één niet los staat van het ander. Ook al stelt de verhouding tussen het woord-aspect en het daad-aspect van de Evangelieverkondiging haar eigen specifieke problemen, die voortgaande bezinning eisen, dat naast de medische zendingsdienst het christelijk onderwijs nu ook tot ontwikkeling komt, stemt tot grote dankbaarheid. Het plan om een christelijke school te stichten (zie Acta 1983, bijlage 26, sub 5.2.6.) is tot verdere uitvoering gekomen. Zeer terecht is men er van uitgegaan dat onderwijs een zaak van de ouders is en niet van de zending. Om toch mee te helpen aan een goede start van dit onderwijs hebben met goedvinden van deputaten eerst ds. Affourtit en later ds. Van Langevelde een deel van hun tijd hiernaar gegeven. In februari 1986 kon de christelijke school beginnen met een aantal leerlingen dat de verwachtingen overtrof. De exploitatie van de school wordt door de overheid gesubsidieerd, maar de investering in gebouwen komt voor rekening van de schoolvereniging 'Association for Christian Education in Venda' (ACEV), die daarvoor o.a. een toezegging ontving van de Stichting Woord en Daad. De christelijke scholen te Boskoop hebben een niet onaanmerkelijke bijdrage gegeven aan deze school. Deputaten staan van harte achter dit daad-aspect van de Evangelieverkondiging, maar dragen geen financiële verantwoordelijkheid hoewel zij in Nederland wel er op aangesproken worden wat de informatie enz. betreft. De school staat organisatorisch volledig los van de zending.

5.2.5 Wat de medische kant van genoemd daad-aspect aangaat, kan allereerst vermeld worden dat het aantal medische krachten ook gedurende deze verslagperiode is toegenomen. Terwijl één arts eind '85 vertrok om medio '86 in Lesotho te gaan werken (M. Verweij), hebben vijf artsen zich aan een Venda ziekenhuis verbonden nl. F. Legemate aan Siloam, J. Huisman en D. Tavenier aan Donald Fraser en F.F. Meijer en L.H. Visser aan Tshikindzi. Ook mw. J.B. Schreur (analyste te Siloam) repatrieerde.

Met dank en waardering willen deputaten de andere medische werkers met name noemen: mw. M. van Asselt, C.J. van den Broek, K.C. van Egmond, E. Helms, mw. A.J. Helms-ter Weel, mw. A. Houvelman, mw. H. Kattenberg, P. Snoep, C. van 't Spijker en mw. J. Zomerdijs-Goris (allen aan Siloam verbonden), D.J. Bac, L.C. Jonker, J. Zomerdijs-Goris (allen aan Donald Fraser verbonden). Verzoeken om meer medische krachten te zenden hebben deputaten bereikt. Het zal duidelijk zijn dat deputaten geen kans zien suppletie ten behoeve van sociale voorzieningen te verstrekken aan elke kracht die zich beschikbaar stelt. Wel wordt gepoogd sponsors te vinden voor de nodige suppletie. De reeds genoemde Stichting Woord en Daad alsmede de Stichting Ministerium Medici Missionare verlenen reeds een belangrijke bijdrage. De deputaten voor hulpverlening bleken bereid te helpen in twee gevallen die nogal schrijnend waren. Gelet op het feit dat het betrokken Venda departement – dat goedkopere, maar minder gemotiveerde en opgeleide (hindoe – respectievelijk islam –) krachten uit Pakistan enz. kan krijgen – voorkeur geeft aan christenartsen uit Nederland, menen deputaten uitgaande van de grondregel van de kerk 'om te helpen waar geen helper is', dat zij niet om deze diaconale kant van de Evangelieverkondiging heen kunnen. Deputaten deden geen beroep op de diaconieën zoals zij destijds overwoogen (zie Acta 1983, bijlage 26, sub 5.2.5.2) maar kwamen met deputaten hulpverlening tot overeenstemming over een nauwere samenwerking ten behoeve van dit diaconale aspect van het zendingswerk.

5.2.6 Het feit dat mw. Mary Overduin door de Free Reformed Church of North America ten behoeve van het Siloam pastoraat (vrouwenwerk) is beschikbaar gesteld, mag niet onvermeld blijven: voor haar inzet is veel waardering. Evenmin mag onvermeld blijven de relatie met prof. dr. L. Floor te Potchefstroom die, hoewel verder van het eigenlijke zendingswerk afstaande dan voorheen het geval was, deputaten regelmatig informeert over de kerkelijke situatie in Zuid-Afrika.

5.2.7 Zoals reeds onder 5.1.3. vermeld werd is het dit jaar een kwart eeuw geleden dat ons zendingswerk in Venda begon. Dit betekent dat de werkers van het eerste uur in 1986 hun 25-jarig jubileum vieren. Voor het dokterechtpaar Helms was 22 mei 1961 de datum waarop zij uitgezonden werden om te gaan werken in het toenmalige zendingshospitaal te Siloam; ds. L. Floor jr. werd op 7 juni 1961 uitgezonden als missionair predikant om zich in te zetten voor de opleiding en toerusting van de helpers en voor de productie van christelijke lectuur. Het echtpaar Helms is Siloam trouw gebleven; als zendingsartsen hebben zij zich ingezet. 'Woorden zonder de daad zijn ongehoofwaardig. Daden zonder het Woord zijn onverstaabaar, ondoorzichtig. Daarom hoort het medische werk thuis binnen het raamwerk van de zending' – aldus dokter Helms in 'Zending in Vandaland' (blz. 80). Het echtpaar Floor heeft betrekkelijk kort op het zendingsterrein zelf gewerkt. Na 'Hammanskraal' werd het 'Potchefstroom'. In 1964 schreef prof. dr. Floor als voorwoord in 'In dieselde spore': 'In hardle utars krisisvolle tyd waarin ernstige uitdagings aan ons gerig word sal ons die antwoord

op die probleme van kerk en volk kan vind by die sending... die aanvalle van die opnuut ontwaakte wêreldreligies kan alleen deur 'n kerk wat met krag en besieling die sendingswerk ter hand neem gebreek word'.

5.3. CONFERENTIE VAN ZENDINGSWERKERS IN VENDA

Jarelang functioneerde die Conferentie van Zendingswerkers in Venda (CZV) als overleg- en adviesorgaan in alle zendingssake met betrekking tot het Venda-terrein. Van dit coördinerend overlegorgaan waren geen Venda's lid. Reeds geruime tyd voelden die zendingswerkers het als een volstrekte voorwaarde dat die Venda kerk meer en meer zou worden ingeschaald bij het zendingswerk. In concreto betekent dit dat de Venda kerk moet kunnen participeren in het conferentiewerk. In de loop van de tijd zijn binnen de conferentie verschillende 'beheerders' ontstaan, permanente commissies die onderscheiden onderdelen van het zendingswerk behartigen. Daarbij kwam dat het aantal werkers betrokken bij de ziekenhuizen in Venda toenam. De aard van de relatie van deputaten met deze werkers die allen als zendingswerkers willen bezig zijn vroeg om een nadere bezinning. Ook een herstructurering van de CZV werd door dit alles noodzakelijk. Deze heeft nu haar beslag gekregen doordat de CZV is vervangen door een coördinerend overlegorgaan, Coördinatie Commissie Venda (CCV) geheten. In de verschillende beheerders participeert nu ook de Venda kerkeraad. Bij de nadere bezinning op de relatie met de werkers in de Venda ziekenhuizen – de zogenaamde daaddeenst, die een duidelijk zendingaspect heeft; zie de opmerkingen onder 5.2.5. – zijn deputaten van mening dat om als zendingswerker aangemerkt te kunnen worden de volgende eisen zijn te stellen:

- De betrokkene wordt in overleg met deputaten bij voorkeur door een christelijke gereformeerde kerk uitgezonden;
  - hij/zij stelt zich onder toezicht van deputaten en legt aan hen verantwoording af;
  - hij/zij wordt lid van een gereformeerde kerk in Venda en
  - hij/zij tekent een arbeidsovereenkomst volgens het Statuut voor werkers in het buitenland.
- Uiteraard vergt een en ander naer overleg met de betrokken kerk in Venda. Daarnaast heeft de versterking van de band tussen deze zendingswerkers en de met hen relatieonderhoudende kerken in Nederland de aandacht van deputaten.

5.4. BEZOEK VAN DE VENDA'S

Voor het eerst in de al vijftienjarige jaar duende contacten met de kerken in Venda brachten vier Venda broeders van 26 april tot 15 mei 1986 een bezoek aan Nederland: evangelist W.M. Davhane, ds. T.E. Netshitangani, A. Mhali en N.L. Tshirhase. Deze broeders waren de gasten van de zending kerken die bij het werk in Venda betrokken zijn: Hoogeveen, Leiden, Boskoop en Hilversum-Centrum. Zij bezochten verschillende gemeenten, zendingsdagen en -avonden, terwijl ds. Netshitangani 's zondags voorging in kerkdiensten. De ontvangst was geweldig en de contacten waren hartverwarmend. Dit bezoek heeft diepe indruk achtergelaten niet alleen bij ouders maar ook bij jongeren!

5.5. STUDIEFONDS

5.5.1. Tijdens zijn bezoek aan Nederland woonde ds. Netshitangani de Venda-sectie-vergadering bij. Hij deelde mee dat Christoffel Rabai, een begaafde jongeman, door de (zwarte) kerk in Venda geadviseerd werd om verder te studeren. Zij zien in hem de mogelijkheid om in de toekomst over een hoogleraar van niveau te kunnen beschikken. 'Wij willen graag een zwarte leraar die onze kinderen onderwijs geeft in de theologie' merkte ds. Netshitangani in zijn toelichting op. Er zijn echter financiële problemen. Vandaar de vraag of deputaten zending de kosten kunnen dragen: f. 50.000,- per jaar, gedurende een periode van twee à drie jaar.

5.5.2. Tevens kunnen deputaten u medelen dat zij een schrijven ontvingen van de particuliere synode van het Oosten waarin, naar aanleiding van een instructie van de classis Utrecht, de particuliere synode aan deputaten de vraag voorlegde of er een mogelijkheid te vinden zou zijn om ten behoeve van een dergelijke studie de benodigde financiële middelen te verstrekken.

5.5.3. Deputaten stemmen van harte in met de grote betekenis, die een dergelijke studie aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn voor het zendingswerk kan hebben. Maar zij zijn tegelijkertijd van oordeel dat hun financiële middelen ontoereikend zijn om een zaak als deze te financieren. Zij hebben reeds de medewerking van het college van curatoren en hoogleraren ingeroepen om een oplossing in deze te vinden, terwijl zij voorts sondering of er elders mogelijkheden te vinden zijn.

6. Het KwaNdebele terrein

6.1. ALGEMEEN OVERZICHT

6.1.1. Op voorstel van de werkers wordt niet meer over het Ndebele terrein gesproken omdat voor Nederlandse tongen de Nd-klank moeilijk is uit te spreken. KwaNdebele betekent het 'land van de Ndebeles' en geeft de tongen hopelijk minder moeite.

6.1.2. De onkosten in Zuid-Afrika gaan ook aan dit werkterrein niet voorbij. De situatie is bijzonder spannend in verband met de komende onafhankelijkheid van KwaNdebele als thuisland. Soms geeft het moeite om vanuit het 'blanke' gebied rond Groblersdal, waar de di. Jonkman, Rebel en Slagboom wonen, het werkterrein van de Ndebeles te bereiken. Laten de kerken voorbede doen voor vrede en gerechtigheid in Zuid-Afrika.

6.1.3. Wat de samenwerking met die Gereformeerde Kerk van Groblersdal betreft moet tot onze spijt worden meegedeeld dat de inzet voor het zendingswerk in KwaNdebele niet optimaal is geweest. Dit is met de zendingcommissie van Groblersdal besproken en er is overeengekomen, in samenwerking met alle betrokken instanties, een nieuwe Akte van Ooreenkomst te ontwerpen met de bedoeling dat ook de kerk van Groblersdal een positieve bijdrage aan het zendingswerk zal geven. Met het oog op het zendingswerk in zuidelijk KwaNdebele is contact gezocht met die Gereformeerde Kerk van Bronkhorstspuit onder welke kerk het zuidelijk deel van KwaNdebele ressorteert. Maar deze kerk berichtte dat men gezien de economische situatie momenteel geen kans ziet financieel in het werk te participeren.

6.1.4. Met betrekking tot de bovengenoemde herziening van de bestaande Akte van Ooreenkomst hebben deputaten vooroverleg gepleegd met de kerkeraad van de gemeente KwaNdebele (voorheen Allemansdrift geheten). In de vigerende akte wordt deze gemeente wel genoemd – als ook de sinode Middellande waaronder zij ressorteert – maar zij heeft nauwelijks stem gehad in de tot stand koming van deze akte – evenmin als

de genoemde sinode – zodat de effectivering van de huidige akte ook te wensen overlaat. Daarom is herziening van deze akte voor alle betrokkenen gewenst.

6.1.5. Deputaten willen uw aandacht vestigen op het feit dat er geen kerkelijke correspondentie met de sinode Middellande bestaat. Toch menen zij dat, evenals met betrekking tot de sinode Soutpansberg, de correspondentie ook aan deze sinode moet worden aangeboden gelet op de zendingrelatie met de kerk van KwaNdebele. Hoewel de vraag gesteld kan worden waarom met elke sinode van die Gereformeerde Kerke in Zuidelijke Afrika apart een overeenkomst tot correspondentie gesloten moet worden, menen deputaten toch dat zij u moeten voorstellen deze correspondentie met de sinode Middellande aan te gaan.

6.2. DIENSTEN

6.2.1. De uitbreiding van het zendingswerk in KwaNdebele, die destijds bij de overdracht van het terrein door de Free Reformed Church een belangrijk motief was om dit terrein over te nemen, is gedurende de verslagperiode steeds sterker aan de orde gekomen. In 1983 waren er acht posten en 600 leden, nu zijn er 14 posten en 1300 leden. Er moet gewerkt worden aan gemeentebouw om randkerkelijkheid tegen te gaan. Maar deze gemeentebouw wordt belemmerd door het gebrek aan ambtsdragers, waardoor er niet voldoende aandacht aan de pastorale zorg gegeven kan worden. Daarbij kwam dat hoe langer hoe meer Ndebeles zich gingen vestigen in het zuidelijk gedeelte van het zendinggebied. Toen zich de mogelijkheid voordeed een kandidaat voor het zendingswerk in zuidelijk KwaNdebele te beroepen in samenwerking met de kerken van Bronkhorstspuit en Cullinan, waren deputaten met de werkers van oordeel dat deze mogelijkheid aangegrepen moest worden. Helaas bleek de samenwerking op het laatste moment niet haalbaar, zodat het beroep op de Potchefstroomse kandidaat niet kon doorgaan. Daarom was het een uitermate verheugend feit dat kand. ir. J. Slagboom, na de teleurstellende ervaring van het uitblijven van één visum voor Indonesië, zich beschikbaar stelde om als derde zending uitgezonden te worden naar KwaNdebele. Op 27 september 1985 vond de uitzending plaats in de gemeente van Heerde. In een gemeentesamenkomst te Allemansdrift op 7 december 1985 verbond hij zich ook aan de gemeente KwaNdebele om daarmee tot uitdrukking te brengen dat het zendingswerk een zaak is ook van deze gemeente en niet alleen van de kerken in Nederland. Uiteraard zal het leren van de taal en het inwerken de nodige tijd vergen. Ds. Slagboom ontvangt voor de taalstudie de hulp van evangelist Ndala. In hoeverre hij zich straks volledig zal kunnen concentreren op het zuidelijk deel zal mede afhankelijk zijn van de ontwikkeling in het noordelijk deel. En dat houdt weer verband met de werkverdeling van de zendingswerkers: de inmiddels gestarte Bijbelschool vraagt zoveel inzet van ds. Rebel, dat het veldwerk voor een groot deel rust op de schouders van ds. Jonkman. Dat dit zo niet kan voortduren, daarvan zijn deputaten overtuigd!

Dankbaar willen deputaten tenslotte vermelden dat naast de beide evangelisten Z.S. en J.M. Masango nog twee evangelisten konden worden aangesteld: O. Mashela en (de reeds eerder genoemde) P.V. Ndala.

6.2.2. De laatste maanden heeft de KwaNdebele-sectie zich uitvoerig bezig gehouden met het doel, de opzet en het functioneren van de Bijbelschool Mukhanyo (licht). De opening van deze Bijbelschool vond plaats op 15 juni 1985. Toen in het allereerste stadium over de oprichting van deze Bijbelschool gesproken werd zagen deputaten in dit project een zendingstaak die zij binnen het raam van wat hen personeel en financieel mogelijk zou zijn, ter hand wilden nemen. Temeer omdat deze Bijbelschool niet slechts ten dienste staat van ons eigen zendingswerk, maar een veel bredere uitstraling heeft door de betrokkenheid van de Churchesboard – een overlegorgaan van meer dan 70 kerkelijke gemeenschappen en groepen van onafhankelijke kerken in KwaNdebele – bij deze Bijbelschool. Voor deputaten ligt hier een unieke gelegenheid om vanuit het Reformatoorsch bijden velen te leren de Bijbel te lezen, Over de opzet, de methode, het lesrooster, de docenten, de gebouwen, de vraag van decentralisatie of centralisatie etc. is de bespreking in de sectie nog in volle gang. Er leven op dit moment nog teveel vragen bij de sectie, die eerst vanuit Afrika beantwoord moeten worden en dan nog binnen de kring van het gehele deputaatschap doorgesproken dienen te worden, dat het praematurus zou zijn om nu al bepaalde conclusies en beleidslijnen aan uw vergadering voor te leggen.

7. Thuisfront

7.1. DE STRUCTUUR

In september 1984 benoemden deputaten een plan- en structuurcommissie met als eerste doel de bezinning op de vraag hoe het zendingswerk dicht bij de kerken gebracht kon worden. Deze commissie vergaderde elf keer en stelde een eindrapport op van haar bevindingen, conclusies en suggesties. Aan de orde kwamen o.a. het zendingblad (inhoud en vormgeving), de kalender (idem), de netwerkproblematiek (het functioneren van de particulier-synodale deputaten, de classisrespondenten en de plaatselijke commissies), het projectenbeleid (het samenstellen van de projectenlijst), de omslagproblematiek (de plaats van de Pinkstercollecte; van de opbrengst van gevoerde acties, zendingsdagen, giften en legaten), lessen over de zending voor de catechese etc. Om vanuit de kerken geïnformeerd te worden werd een uitgebreide enquête gehouden aan de hand van twee formulieren, één afgestemd op de kerkeraden en één op de zendingcommissies. Naar de kerkeraden werden 192 formulieren verzonden waarvan 59% ingevuld werd terug ontvangen; van de 167 formulieren die naar de zendingcommissies werden verzonden kwam 82% retour. De aanzet tot het verwerken van de gegevens werd gedaan door dr. W. Vijlbrief uit Hilversum; het leeuwenaandeel werd verricht door mw. M.F. de Geus-Bikker uit Leusden. De gegevens werden rubrieksgewijze door de plan- en structuurcommissie besproken en van commentaar voorzien ter behandeling op de moderamen- en deputatenvergaderingen. Een samenvatting van deze gegevens werd gepubliceerd in het 'Pinkstemummer' van ons zendingblad (77e jg., nr. 4, pag. 50-53).

7.1.1. Deputaten willen een 'winnend netwerk' opbouwen tussen henzelf, het zendingshuis én de plaatselijke kerken en hun leden.

7.1.2. Wat de plaatselijke kerken betreft is gebleken dat de kerkeraden van verreweg de meeste gemeenten de zendingstaak gedelegeerd hebben aan een zendingcommissie. Tevens is gebleken dat er van een regelmatig contact tussen kerkeraad en zendingcommissie in vele gevallen nauwelijks sprake is. Deputaten hebben daarom aan kerkeraden en zendingcommissies een concept voor de instructie van de zendingcommissies aangeboden (zie bijlage 2). Zij zijn van mening dat het aanbeveling verdient om deze concept-instructie

te als bijlage in de kerkorde op te nemen. In dit verband geven deputaten uw vergadering in overweging in het reglement voor de kerkvisite de vraag betreffende de activiteiten ten dienste van de zending (kerkordelijke bijlage 27, sub VI B) aan te vullen met de vraag: Indien u ten behoeve van deze activiteiten een commissie hebt ingesteld, onderhoudt u dan regelmatig contact met deze commissie en hebt u een omschreven instructie aan deze commissie gegeven?

7.1.3. Vervolgens hebben deputaten zich beraden op de functionering van de classis-correspondent. Zij hebben een handreiking ontworpen om ook het instituut van classis-correspondent zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen (zie bijlage 3). Deputaten zijn van mening dat het een goede zaak zou zijn om ook deze bijlage in de kerkorde op te nemen. Onlangs werd er een samenkomst van functionerende classis-correspondenten belegd ten behoeve van de nodige informatie en gedachtenwisseling. Het bleek een vruchtbare vergadering te zijn. Dit initiatief is voor herhaling vatbaar. Aan de classes die geen correspondent hebben wordt verzocht (opnieuw) een correspondent te benoemen.

7.1.4. Tenslotte kwam het functioneren van de particulier-synodale zendingdeputaten aan de orde. Elke deputaat zal er steeds weer op bedacht moeten zijn dat hij staat voor de gemeente die tot zending geroepen is, met de ene hand zich strekkend naar het werk 'tot aan het uiterste der aarde' (Hand. 1:8) en met de andere hand de band vasthoudend met de gemeente die tot het werk geroepen is. Besloten werd met betrekking tot de taak van de particulier-synodale deputaten deze taak in dit opzicht aldus te omschrijven:

- het houden van een regelmatig beraad met de classisale zendingscorrespondenten in hun ressort;
- het bijwonen van eventuele informatie bijeenkomsten die de classis-correspondent belegt, waar voorlichting en advies gegeven kan worden ter activering van de plaatselijke zendingcommissies;
- het informeren van alle kerken in hun ressort over deze kant van de taakstelling in een persoonlijk rapport dat kan aansluiten aan het algemene rapport dat deputaten uitbrengen aan de particuliere synoden.

7.2. DE VOORLICHTING

7.2.1. Bijzondere aandacht zal de komende tijd geschonken worden aan de voorlichting vanuit het zendingshuis. Mw. M.F. de Geus-Bikker heeft aangeboden om drie jaar lang, twee dagen per week, tegen reiskostenvergoeding te komen werken op het zendingshuis ten dienste van de voorlichting. Sinds november 1985 is mw. de Geus werkzaam. Deze periode is een proefperiode om te bezien of de voorlichting niet als een aparte taak in het geheel van het zendingsgebeuren moet worden behartigd, zulks wel in nauwe samenwerking met de secretaris.

7.2.2. Het zendingsblad verschijnt acht keer per jaar in een oplage van ± 25.000. Aan dit eigen informatieblad, dat aan alle bekende chr. geref. adressen wordt toegezonden, werd kritisch aandacht geschonken zowel wat inhoud als vormgeving betreft. Dit is merkbaar aan de laatst verschenen nummers. De redactie zal een plan opstellen. Vanwege de hoge portokosten is aan de kerkeraden en de zendingcommissies de vraag gesteld of zij voor de verspreiding binnen hun gemeenten zouden kunnen zorgdragen. Uit de antwoorden bleek dat het doel van de verspreiding, op ieder chr. geref. adres een zendingsblad, op deze wijze niet haalbaar is. Wel is er overleg met de redactie van 'Vrede over Israël' en het kerkelijk bureau of er niet kostenbesparend gewerkt kan worden via één centraal adresbestand.

7.2.3. Tot nu toe verscheen de zendingskalender met een oplage van ± 13.000 exemplaren; de verkoop vond plaats via de zendingcommissies. De kalender 1986 is van een groter formaat dan zijn voorgangers. Het doel van de kalender is om de zending dagelijks in de herinnering van de gebruikers te houden en door het opnemen van data van o.a. verjaardagen het meeleven met de werkers te stimuleren. Over de kalender 1987 zijn de besprekingen nog gaande. Het ligt in de bedoeling deze kalender samen met het oktobernummer van het zendingsblad, in een oplage van ± 25.000 exemplaren te verspreiden. De vormgeving zal anders zijn dan voorheen: 14 in plaats van 12 maanden, andere lay-out en bij de keuze van de foto's wordt rekening gehouden met suggesties van de enquête gedaan.

7.3. HET ZENDINGSHUIS

7.3.1. Het secretariaat

In hun voorstellen aan de vorige synode vroegen deputaten mandaat voor het treffen van maatregelen ter vervanging van de huidige zendingssecretaris wegens het bereiken van de emeritaatsleeftijd (Acta, blz. 153 sub 9.7). De commissie van onderzoek en rapport heeft destijds die maatregelen omschreven als een bezig zijn met het 'profiel' van de toekomstige secretaris en met de vraag welke taken hem moeten worden toevertrouwd en formuleerde dit in haar voorstel als volgt: deputaten op te dragen om de benoeming van een opvolger voor te bereiden. Deze formulering werd door de synode overgenomen (Acta, art. 56 sub 9). Deputaten dachten echter bij het treffen van maatregelen niet in de eerste plaats aan het opstellen van een profielschets, maar aan een inwerkperiode die bij de voorbereiding op de benoeming behoort, daar anders de inwerkperiode pas kan starten nádat de synode heeft benoemd met de consequentie dat de huidige secretaris in functie moet blijven totdat de inwerkperiode afgesloten kan worden. Daarbij hadden deputaten de benoemingsprocedure voor ogen zoals deze geschiedde door de synode van 1965/66 (Acta, art. 75 sub 3a) en 1968/69 (Acta, art. 70 sub 1 en 6). Deputaten waren van oordeel dat er geen reden was om van deze gedragslijn af te wijken, temeer daar de vorige synode de op hun voorstel gebaseerde begrotingspost goedkeurde (Acta, art. 142 sub a, vgl. bijlage 26 sub 7.4.3.). Deputaten plaatsten in maart 1985 een oproep: vijf kandidaten meldden zich, waarvan er twee zich later terugtrokken. Op de deputatenvergadering van 9 september 1985 werd besloten 'om aan de volgende generale synode voor te stellen ds. J.H. Carlier tot zendingsecretaris te benoemen'. Tevens werd besloten deze benoeming voor te bereiden door ds. Carlier, zo mogelijk met ingang van 1 jan. 1986, in functie te laten treden als toekomstige opvolger van de huidige secretaris'. Ds. Carlier heeft zich op 1 maart 1986 gevestigd op het zendingshuis.

7.3.2. De bezetting van het zendingshuis is uitgebreid door naast mw. W. van Diermen ook mw. M.H. Stormhorst - zij het part time - aan te trekken als bureau-assistente. Beiden verrichten hun werk nauwgezet en met toewijding.

7.4. FINANCIËN

Wat de financiële gang van zaken betreft zullen deputaten u ook deze keer apart moeten rapporteren, daar het financiële verslag over 1985 nog niet ontvangen is. Ook de begrotingen over 1987, 1988 en 1989 zullen u in een aanvullend rapport bereiken.

8. Contacten met andere deputaatschappen en zendingsinstanties

8.1. Met de deputaten voor de hulpverlening is er regelmatig contact geweest in de zaken met betrekking tot EMS en Eukamindo. Daarnaast is er overleg geweest met de deputaten over medische hulpverlening inzake de suppletie voor artsen enz. die bij de ziekenhuizen in Venda betrokken zijn.

8.2. De contacten met de Gereformeerde Zendingbond en de deputaten voor de zending der Gereformeerde Gemeenten werden, afgedacht van de uitnodigingen om over en weer uitzendingen bij te wonen, onderhouden op een tweetal bijeenkomsten nl. 16 november 1983 te Woerden en 9 oktober 1985 te Zeist. Bij de eerste ontmoeting werd van gedachten gewisseld over het bevestigen van ambtsdragers en het instellend van gemeenten op het zendingsveld, de problemen rond huwelijk, dopen en begraven, de wijze van bedienen van de Heilige Doop en het vieren van het Heilig Avondmaal, de plaats en het functioneren van de Gereformeerde beïdigenisgeschriften op het zendingsveld en de wijze van toepassen van kerkelijke tucht. Bij de tweede ontmoeting werd gesproken over de beïdigeniscriteria bij het aangaan van nieuwe relaties. Deze ontmoetingen droegen niet alleen een informeren maar ook een bezinnend karakter en worden als zodanig door deputaten op prijs gesteld.

8.3. Ook met de zending van de Nederlands Gereformeerde Kerken is contact ontstaan. Op 19 februari 1985 vond er een bespreking plaats met de zendingadviescommissie van de Nederlands Gereformeerde kerk te Kampen waarbij met name gesproken werd over de mogelijkheid om ds. J. Vonkeman, die in Natal werkt, na diens (eventueel vervroegd) emeritaat in te schakelen bij de Bijbelschool Mukharryo te KwaNdebele. De tweede ontmoeting vond plaats op 26 mei 1986 te Bunschoten met de zendingcommissie van Bunschoten, 's-Gravenhage, Kampen en Leerdam. Over en weer werd informatie verschaft over de structuur van het zendingswerk wat het thuisfront betreft en de zakelijke relaties met de zendingstemmen.

8.4. I.F.E.S. - Dr. H. Jochimsen

In aansluiting aan hetgeen aan de vorige synode werd gerapporteerd betreffende dr. H. Jochimsen kan u worden medegedeeld dat met dr. Jochimsen overleg is gepleegd tijdens diens verlof in 1983 dat resulteerde in het besluit nog tot medio 1986 de subsidieering te continueren, daar hij van voornemen was dan te repatriëren. Intussen is deze repatriëring een feit geworden.

8.5. Getuigenis en dienst onder moslims in Nederland

Overeenkomstig het besluit van de vorige synode is contact opgenomen met de stichting 'Getuigenis en dienst onder Moslims in Nederland' met het oog op de aanwijzing van de waarnemers van zendingdeputaten. Overeengekomen werd dat deze aanwijzing zou geschieden zodra er een chr. geref. vacature in het stichtingsbestuur zou ontstaan. Dit bleek per 1 januari 1986 het geval te zijn. Deputaten benoemden mw. E. van Riesen te Veenendaal, die zich plaatselijk zeer intensief met dit werk bezig houdt.

8.6. Wat het contact met de Nederlandse Zendingraad betreft kan u gerapporteerd worden dat mw. drs. W.A. van der Klei de waarnemersfunctie bij deze raad vervulde. De vraag die in het vorige rapport gesteld werd of na ongeveer twaalf jaar (nu dus vijftien jaar) waarnemerschap redelijkerwijze niet de tijd gekomen is om tot het scheidingspunt over te gaan, respectievelijk het waarnemerschap te beëindigen wanneer de negatieve aspecten zouden overheersen, is aan de orde gebleven daar het uw deputaten niet gelukte tot een eenstemmige visie te komen. Zij zijn van oordeel in deze situatie bij het waarnemerschap te moeten blijven en de vraag of aansluiting mogelijk en gewenst is opnieuw te onderzoeken.

8.7. Inzake de samenwerking binnen de Eukamindo kan verwezen worden naar 4.1.1. en 4.1.2.

8.8. Volgens het besluit van de vorige synode hebben deputaten zich nader beraden op de verhouding met particuliere zendingsinstanties casu quo 'geloofszendingen'. Als resultaat van deze bezinning verwijzen zij u naar bijgevoegde nota (bijlage 4). Deze nota overweegt zijn deputaten van oordeel dat de conclusies die zij aan de vorige synode aanboden als essentiële criteria voor samenwerking met particuliere zendingsinstanties gehandhaafd kunnen worden, nl.:

- of er instemming met grondslag en doelstelling met deze instantie mogelijk is en
- of er reëel ruimte gegeven wordt tot inspraak in en verantwoordelijkheid voor het beleid.

Deputaten zijn tevens van oordeel dat deze criteria met name ook door plaatselijke kerken in acht genomen dienen te worden wanneer zij - helaas doorgaans zonder enig overleg met de zendingdeputaten in de lijn van art. 2 van de Regeling voor de buitenlandse zending - in personele resp. financiële zin participeren in het zendingswerk van particuliere zendingsinstanties.

9. Voorstellen

Deputaten stellen u voor:

- opnieuw een deputaat-voorzitter, een deputaat-eerste en een deputaat-tweede penningmeester te benoemen;
- aan ds. M. Drayer op zijn verzoek eervol ontslag te verlenen als zendingssecretaris;
- ds. J.H. Carlier tot zendingsecretaris en deputaat te benoemen;
- de samenwerking met de kerk van Heerde goed te keuren;
- onder aanblijef van excuus de correspondentie met de Gereformeerde Kerke in Soutpansberg alsnog te effectueren;
- te overwegen correspondentie aan te gaan met de Gereformeerde Kerke Middellande;
- de Akte van Oorenkoms met de Gereformeerde Kerke in Soutpansberg goed te keuren overeenkomstig het aangeboden concept;
- de concept instructies voor zendingcommissies en classisale zendingscorrespondenten (-commissies) als bijlagen in de kerkorde op te nemen;
- in het reglement voor de kerkvisite (bijlage 27) paragraaf VI sub B aan te vullen met de vraag: indien u ten behoeve van deze activiteiten een commissie hebt ingesteld onderhoudt u dan regelmatig contact met deze commissie en hebt u een omschreven instructie aan deze commissie gegeven?
- de voorlopige uitspraak van de synode 1983 inzake de samenwerking met particuliere zendingsinstanties te bevestigen en de kerken er op te wijzen dat de gestelde criteria ook van toepassing zijn in geval plaatselijk steun aan dergelijke instanties wordt gegeven.

Zodra zij beschikken over het financieel verslag 1985 hopen deputaten voorstellen van financiële aard in een additioneel rapport aan uw vergadering voor te leggen.

10. Besluit

Het zendingswerk op het Toraja terrein verkeert in de afbouw fase, in het Venda gebied staat het in het teken van de uitbouw, onder de Ndebele's verkeert het in een opbouw stadium, ledere fase van ontwikkeling heeft haar eigen mogelijkheden en moeiben. Het op de hoogte zijn en blijven en het afstemmen van het beleid daarop, is een opdracht die de gezamenlijke kerken aan het deputaatschap toevertrouwen: aan deputaten, zedende kerken en relatie onderhoudende kerken. Maar dat vertrouwen mag nooit een blind vertrouwen zijn: de zendingsopdracht blijft de opdracht van de kerken en haar leden, ieder persoonlijk. Daarom zetten deputaten zich in om het zendingswerk heel dicht bij de gemeenten te brengen. En – met alle werkers – doen zij een dringend beroep op de voortdurende voorbede van die gemeenten!

K.J. Velema, voorzitter
M. Drayer, secretaris

BIJLAGE 1 – AKTE VAN OOREENKOMS (CONCEPT)

De synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, vertegenwoordigd door haar deputaten voor de buitenlandse zending, en de synode Soutpansberg van die Gereformeerde Kerk in Zuidelijk Afrika, vertegenwoordigd door haar deputate vir Ekumeniese Sake, gaan de volgende overeenkomst aan:

Artikel 1

De Christelijke Gereformeerde Kerken verbinden zich om de Gereformeerde Kerken van Mutale enz. te assisteren bij het zendingswerk van deze kerken, waartoe ook het ziekenhuispastoraat in het Siloam Hospitaal wordt gerekend, deze assistentie betreft tevens de Iyani Bibelschool en de Chr. Boekwinkel Mbeu.

Artikel 2

Beide partijen in deze overeenkomst stellen als voorwaarde dat allen die bij de uitwerking van de aangegane overeenkomst betrokken zijn, zich in zendingsbeleid en -methode gebonden achten aan de Schrift en aan de belijdenis en kerkorde zoals deze door de Christelijke Gereformeerde Kerken en die Gereformeerde Kerk Synode Soutpansberg aanvaard zijn.

Alle synodale besluiten met betrekking tot zendingsorde en -beleid worden schriftelijk door de betrokken partijen onder elkaars aandacht gebracht.

Artikel 3

De synode Soutpansberg vertegenwoordigt waar nodig de Christelijke Gereformeerde Kerken bij de overheid ten behoeve van het zendingswerk en het zendingspersoneel.

Het zendingspersoneel van de Christelijke Gereformeerde Kerken zal niet in strijd handelen met deze verantwoordelijkheid van de synode Soutpansberg.

Artikel 4

In overleg en samenwerking met de Gereformeerde Kerk van Mutale en de synode Soutpansberg onderhouden de Christelijke Gereformeerde Kerken de Iyani Bibelschool voor gemeentetoerusting.

Artikel 5

In de Stichting Mbeu Christian Bookshop participeren de Gereformeerde Kerken van Mutale enz. en de Christelijke Gereformeerde Kerken met het doel zoals geformuleerd is in de statuten van deze Stichting.

Artikel 6

De Christelijke Gereformeerde Kerken verlenen in overleg en samenwerking met de Gereformeerde Kerk van Soutpansberg alle mogelijke medewerking aan het werk van de kerk in het Siloam Hospitaal.

Artikel 7

Teneinde de zendingsassistentie te effectueren in goed overleg en goede samenwerking vormen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken van Mutale enz., in elke zaak volgens het belang van de betrokken instantie, raden of commissies die – elk naar eigen reglement – de arbeid begeleiden.

De nodige coördinatie geschiedt door een overlegorgaan waarin de bedoelde raden of commissies naar partei vertegenwoordigd zijn, volgens nader overeen te komen instructie.

Artikel 8

Utzending van een missionair predikant zal niet geschieden dan nadat de Gereformeerde Kerk in wier gebied hij zal gaan werken, een beroep daartoe op de Christelijke Gereformeerde Kerken heeft gedaan, een en ander op advies van en in overleg met die deputate vir Ekumeniese Sake van de synode Soutpansberg.

De zedende kerk zal een beroep op een predikant (kandidaat) voor de missionaire dienst slechts uitbrengen in goed overleg met en met bewijling van de betrokken Gereformeerde Kerk.

Artikel 9

Utzending door de Christelijke Gereformeerde Kerken van zendingsarbeiders die geen predikant zijn, geschiedt na overleg met de Gereformeerde Kerk in wier gebied zij zullen werken. Aan die deputate vir Ekumeniese Sake van de synode Soutpansberg zal daarbij om advies gevraagd worden.

Artikel 10

Alle door de Christelijke Gereformeerde Kerken uitgezonden zendingsarbeiders die lidmaat zijn en bij hun utzending blijven van de Christelijke Gereformeerde Kerk die hen uitzendt, ontvangen van hun kerk een zendingsattestatie die zij inleveren bij de Gereformeerde Kerk in wier gebied zij werken, om als lidmaten van die kerk met alle rechten en plichten te delen in de gemeenschap van de kerk.

Artikel 11

Alle door de Christelijke Gereformeerde Kerken volgens artikel 9 uitgezonden zendingsarbeiders die geen lidmaat van een Christelijke Gereformeerde kerk zijn, ontvangen van de deputaten voor de buitenlandse zending van de Christelijke Gereformeerde Kerken een verklaring ten behoeve van de Gereformeerde Kerk in wier gebied zij gaan werken, dat zij gezond in leer en leven zijn.

Artikel 12

Wanneer de Gereformeerde Kerk bij wie de zendingsattestatie naar artikel 10 berust, van oordeel is dat de betrokken zendingswerker censurabel is, dan zal de kerkeraad handelen met medeweten van de raad van de zedende kerk van deze werker volgens de desbetreffende bepalingen van de kerkorde, een en ander op advies van en in overleg met de deputate vir Ekumeniese Sake respectievelijk de deputaten voor de buitenlandse zending.

Wanneer de zendingswerker met een verklaring naar artikel 11 is overgekomen, zal de raad van de betrokken Gereformeerde Kerk in geval van toepassing van de kerkelijke tucht op deze werker handelen overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van de kerkorde met dien verstande dat het advies van de zendingsdeputaten wordt ingeroepen.

Artikel 13

De Christelijke Gereformeerde Kerken dragen de volle financiële verantwoordelijkheid voor alle door hen uitgezonden werkers, tenzij anders met hen is overeengekomen.

In gevallen van gemeenschappelijke financiering worden nadere overeenkomsten gesloten.

Artikel 14

Wanneer de Christelijke Gereformeerde Kerken niet meer volgens deze overeenkomst met het zendingswerk kunnen of willen voortgaan, zullen zij de Gereformeerde Kerken in wier gebied zij werken, en de synode Soutpansberg daarvan in kennis stellen.

Alle onroerende goederen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Venda zullen in goed overleg tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken, de synode Soutpansberg en de Gereformeerde Kerken in wier gebied het zendingswerk is verricht, in dat geval worden overgedragen aan de laatstgenoemden zonder enige compensatieverplichting.

Artikel 15

In gevallen waarin deze overeenkomst niet voorziet, beslissen de beide deputaatschappen onder voorbehoud van de goedkeuring door hun respectievelijke synoden.

Artikel 16

Deze overeenkomst kan gewijzigd worden indien de beide synoden ermee instemmen.

Artikel 17

Deze overeenkomst vervangt voor de Christelijke Gereformeerde Kerken de 'Ooreenkomst van samenwerking' zoals deze werd goedgekeurd door de generale synode van deze kerken, gehouden in 1980 (Acta, art. 136). Deze overeenkomst wordt van kracht zodra de synode Soutpansberg van de Gereformeerde Kerk en de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken deze hebben goedgekeurd.

BIJLAGE 2 – CONCEPT INSTRUCTIE VOOR DE ZENDINGSCOMMISSIE

Artikel 1

De zendingscommissie verricht haar werkzaamheden in opdracht van en onder verantwoording aan de kerkeraad.

Artikel 2 – Benoeming

De zendingscommissie bestaat uit minstens vijf leden, die door de kerkeraad worden benoemd voor de tijd van drie jaar. De leden zijn opnieuw benoembaar voor een periode van drie jaar. Alleen in zeer bijzondere omstandigheden kan de kerkeraad van bovenvermelde regel afwijken.

Jaarlijks treedt een evenredig deel af volgens een door de commissie vastgesteld rooster.

Artikel 3 – Taak

De zendingscommissie heeft tot taak:

- 3.1. de zendingsgedachte in de gemeente te stimuleren;
- 3.2. gelden bijeen te brengen voor het zendingswerk en deze te beheren in overleg met de commissie van beheer c.q. penningmeester van de kerk. De te verzamelen gelden dienen om jaarlijks te voldoen aan door de generale synode vastgestelde totaal omslag die voor de gemeente geldt.

Artikel 4 – Werkzaamheden

Voor de uitvoering van haar taak zal de zendingscommissie zich met name richten op:

- 4.1. het onder haar leiding organiseren van zendingssamenkomsten voor de gemeente;
- 4.2. het bevorderen dat er minstens eenmaal per jaar een kerkdienst wordt gehouden waarin bijzondere aandacht aan de zending wordt gegeven;
- 4.3. het verlenen van alle nodige medewerking aan de verspreiding van het zendingsblad UW KONINKRIJK KOME in de gemeente; daartoe zullen de namen en adressen regelmatig worden opgegeven aan het Zendingshuis;
- 4.4. de verkoop van de zendingskalender;
- 4.5. het meewerken aan de door de zendingsdeputaten ten behoeve van het zendingswerk georganiseerde acties;
- 4.6. het deelnemen aan de zendingsactiviteiten in classicaal of regionaal verband en het onderhouden van contact met de desbetreffende zendingscommissies;
- 4.7. het regelmatig innen van de zendingsbijdragen van de gemeenteleden hetzij door het (later) rondgaan met zendingsbusjes, hetzij anderszins;
- 4.8. het ontvangen van giften en zendingscollecten;
- 4.9. het tijdig afdragen van het totaal van de voor de zending ontvangen gelden aan de generale zendingskas;
- 4.10. het ontwikkelen van eigen initiatieven ten bate van de zending binnen het kader van deze instructie.

Artikel 5 – Werkverdeling

De zendingscommissie kiest uit haar midden een voorzitter, secretaris en penningmeester. De werkzaamheden worden verder voor zover nodig onderling verdeeld.

Artikel 6 – Vergaderingen

De zendingscommissie vergadert zo dikwijls dit voor de uitvoering van haar taak nodig is.

Artikel 7 – Voorstellen

De zendingscommissie, bevoegd om binnen het raam van haar instructie besluiten te nemen met inachtneming van het bepaalde in artikel 1, zal niet dan in goed overleg voorstellen die haar taak betreffen, bij de kerkeraad indienen. Namens de commissie dient de penningmeester jaarlijks een begroting in bij de kerkeraad, uiterlijk vóór ...

Artikel 8 – Planning en verantwoording

8.1. Elk jaar wordt vóór 1 september een plan aan de kerkeraad voorgelegd betreffende de activiteiten voor het komende seizoen. Dit plan wordt met de kerkeraad besproken en gezamenlijk vastgesteld.

8.2. Jaarlijks dient de zendingscommissie vóór 1 februari een rapport in betreffende de in het voorgaande jaar verrichte werkzaamheden. In dit rapport wordt een gespecificeerd overzicht van ontvangsten en uitgaven gegeven. De penningmeester van de kerk en de penningmeester van de zendingscommissie zullen in verband met het voldoen aan de verplichte bijdrage elkaar informeren omtrent het totaal van de voor de zending ontvangen en afgedragen gelden.

Artikel 9 – Financiële controle

De controle van de financiën van de zendingscommissie zal jaarlijks door of in opdracht van de kerkeraad geschieden.

Artikel 10

Deze instructie kan op voorstel van c.q. in overleg met de zendingscommissie door de kerkeraad worden aangevuld resp. gewijzigd. In gevallen waarin deze instructie niet voorziet beslist de kerkeraad in overleg met de zendingscommissie.

Aldus vastgesteld op de kerkeraadvergadering van 19
voorzitter:
scriba:

BIJLAGE 3 – HANDLEIDING VOOR DE TAAK VAN DE CLASSICALE ZENDINGSCORRESPONDENT/COMMISSIE**Uitgangspunt:**

In het belang van de gezamenlijke roeping die de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben voor de buitenlandse zending is het van betekenis dat in elke classis een correspondent/commissie voor de zending wordt aangesteld.

De classis neme in overweging hem/haar de volgende instructie te geven.

I Het stimuleren van activiteiten in de plaatselijke gemeenten binnen het classicaal ressort, ten dienste van de zending.

Hieronder kan worden begrepen:

- het stimuleren van kerkeraden tot het instellen van een zendingscommissie waar die ontbreekt (concept-instructie beschikbaar);
- het zo nodig versterken van het besef bij de kerkeraden dat een zendingscommissie een commissie is van de kerkeraad, die namens hem een belangrijke taak in de gemeente verricht (en dus niet slechts een groepje mensen is, die nu eenmaal zelfhebben in de zending hebben);
- het zo mogelijk beleggen van informatiebijeenkomsten voor leden van zendingscommissies, waardoor een bewuster 'huishoudkader' gekweekt wordt;
- het attenderen van zendingscommissies op mogelijkheden voor het beleggen van zendingavondjes met zendingswerkers-op-verlof;
- het zo nodig stimuleren van zendingscommissies tot activiteit in de verspreiding van de zendingkalender e.d.;
- het ontplooiën van mogelijke andere initiatieven waardoor de liefde voor en de steun aan de zending bevorderd worden.

II Het bewaken van de offervaardigheid van de gemeenten in de classis, in overeenstemming met de door de generale synode vastgestelde omslag (= basisbijdrage en overige inkomsten). Denkbaar activiteiten in dit verband:

- het contact opnemen met een kerkeraad, als een gemeente achterblijft in het aldragen van de omslag;
- het op de classisvergadering rapporteren van de stand van zaken bij de classisgemeenten.

III Het samen met de daardoor aangewezen commissie betrokken zijn bij de organisatie van de classicale zending(sdag(en)) en hiervan mededeling te doen aan het zendingshuis.**IV Het erop attent zijn dat de zaak en het belang van de zending waar nodig op de vergadering van de classis aan de orde komt.**

Mogelijkheden hiertoe:

- behalve de rapportage over eerder genoemde aspecten is een van de agendapunten waar de zending aan de orde kan komen, de rondvraag naar art. 41 K.O.

V Het bijhouden van een 'archief' met de feiten en gegevens over de zendingsactiviteiten in de gemeenten van de classis en deze informatie overdragen aan een eventuele opvolger.**De correspondent/commissie mag verwachten:**

- regelmatige – minstens jaarlijkse – informatie van het zendingshuis te ontvangen, zowel over de voortgang van het zendingswerk zelf als over de mate waarin de gemeenten bijdragen;

- op eigen verzoek van de penningmeester van zendingsdeputaten inzicht te krijgen in de opbrengst voor de zending van een of meerdere gemeenten van de classis;
- de medewerking van de zendingsdeputaten uit de particuliere synode waaronder de classis ressorteert.

BIJLAGE 4 – NOTA OVER DE VERHOUDING KERKELIJKE ZENDING/GELOOFSZENDING

Het verschijsel van geloofszending naast kerkelijke zending is minder nieuw dan het lijkt. Het heeft zijn wortels in de 19e eeuw. De kerk was zich toen van haar zendingsroeping nauwelijks bewust – al mag in dit verband toch de gunstige uitzondering van de Afgescheiden Kerken niet onvermeld blijven. Vanuit Pietisme en Réveil ontstonden zendingsgenootschappen, die nu naast de kerk het werk van de zending ter hand namen. Mogen, ja moeten we het niet zo zien, dat, toen de Heilige Geest, die zendingsgeest is, bedroefd werd in de kerkelijke instituten. Hij naast de kerk deed ontstaan wat de roeping van de kerk is en blijft: de zending. Terugkijkend kunnen we zeggen dat de kerk deze werk van de Geest heeft opgevangen. Algemeen aanvaard is nu het inzicht, dat de zendingsopdracht tot het wezen van de kerk behoort. Niettemin – er kunnen opnieuw blinde vlekken en stremmingen ontstaan, die de zendingsopdracht van de kerk in de weg staan. Daarom zou het niet terecht zijn ons slechts tot de kerkelijke kant van de zaak te beperken en alleen een aantal richtlijnen voor te stellen voor de houding van de kerkelijke zending (= KZ) ten opzichte van de geloofszending (= GZ). Wat kan vandaag het appél van de GZ zijn? Zoals ieder historisch gegrooid instituut loopt ook de KZ altijd het gevaar te verstarren en blind te worden voor nieuwe uitdagingen. Dat is gegeven met een instituut als zodanig. Maar als het inderdaad vanuit de bijbel gezien wezenlijk voor de zending is dat grenzen doorbroken worden (zo J.P. Versteeg, *Opdracht in viervoud*, in: W.J. Bouw, *Evangelisatie – wat verstaan we eronder*, blz. 15) zou de GZ weleens een signaal van de Heilige Geest aan de kerk kunnen zijn, dat ons de ogen openen wil voor nieuwe wegen die Hij gaat en zo voor ons opent! Zo gezien is het ook voluit terecht dat dr. Jochemsen in 1980 van onze zending opdracht ontving uit te zien naar een nieuw arbeidssterren. Het zou fataal kunnen zijn voor de KZ, wanneer die zich zou afsluiten voor de kritische vragen vanuit de GZ. Daarom móet er een of andere vorm van relatie tussen KZ en GZ zijn.

Daar komt bij, dat – al laat de waarheid zich niet aan getallen aflezen – de getallen ons vandaag tot nadenken stemmen! Volgens R.H. Matzken kan 2/3 van het totaal aantal zendingswerkers tot de GZ worden gerekend (in: *Overleg onderweg*, blz. 36). Bovendien – terwijl de protestantse KZ in de VS in de jaren 68-70 het aantal medewerkers in de zending met ong. 1000 moest terugschrijven, groeide in dezelfde periode het aantal werkers vanuit de GZ met méér dan 1000! (vgl. K. Runia, *De 'evangelical' traditie*, in: *Wapenveid 31*, 1981, blz. 47).

Maar dat alles neemt niet weg, dat we het inzicht dat in de kerk langzaam opnieuw is doorgebroken, nl. dat de zending een voluit kerkelijke aangelegenheid is, niet mogen opgeven. Het woord van J.H. Bavinck is hier van toepassing, nl. 'dat het de kerk is op wie de zware zendingverantwoordelijkheid rust. Wanneer ooit een Kerk zodanig zou wezen, dat zij onmogelijk als orgaan van Christus' reddende liefde kan dienst doen, dan moet niet een groepje van haar leden die taak overnemen, maar dan moet die Kerk zelf tot reformatie worden geroepen, opdat zij weer worde wat zij behoort te zijn' (Inleiding in de *zendingwetenschap*, blz. 69). Dat is geen kerkelijke hoogmoed, laat staan bureaucratie en machtwelust – het is verworteld in het NT zelf. J.P. Versteeg: 'beginnen bij Jeruzalem' betekent allereerst 'de noodzaak om bij de verkondiging te staan op het fundament van het apostolisch getuigenis om zo betrokken te worden bij de ene geschiedenis waarin God zijn in de Schriften ontfoude raadsplan volvoert' (Versteeg, a.a. 37). Er zit dus een *normatief* aspect aan deze uitdrukking – nl. het fundament van het apostolisch getuigenis. Er zal met de GZ geen verschil van mening zijn over de vraag of dit het fundament moet zijn. Maar onlosmakelijk daarmee verbonden is de *historische* lijn – niet van onze instituten, maar van God, die zijn raadsplan in de geschiedenis volvoert. 'Bij de verkondiging begint het niet bij ons, omdat het eens begonnen is: bij Jeruzalem. Het verkondigen kan en mag nooit een eclectische aangelegenheid zijn. We staan daarbij op de schouders van hen die ons voorgingen. We bereiden daarbij de weg voor hen die ons volgen. De verkondiging vindt altijd ergens plaats op die lange weg tussen Jeruzalem en de voleinding van alle dingen... Omdat we bij de verkondiging staan in een geschiedenis die bij Jeruzalem begonnen is, moeten we bij dat werk voortdurend weer 'terugkoppelen' naar Jeruzalem. We zien dat ook op een verrassende wijze in het boek *Handelingen*. Na zijn zendingstreken keerde Paulus altijd weer terug naar Jeruzalem en wilde hij de band met Jeruzalem vernieuwen. De heidencristelijke gemeenten, die Paulus mocht stichten, vormden geen gemeenten van een apart soort, los van Jeruzalem en met een eigen geschiedenis. Ze kwamen te staan in de ene geschiedenis die bij Jeruzalem begon' (J.P. Versteeg, a.a. 36).

Op dat punt van de *historische* lijn van Gods handelen komt een dieper liggend, fundamenteel verschil openbaar met de GZ, nl. t.a.v. de visie op Gods komen tot ons in schepping en herschepping (vgl. hiervoor J.P. Versteeg, *De bijbelse fundering van het zendingswerk*, in: Gij, die eerbijds verre waart, blz. 13; ook C. Graafland, *Theologische hoofdlijnen*, in a.w. blz. 73-75). Nee – we gaan niet uiteen bij de vraag of wedergeboorte en vernieuwing door Gods Geest, zoals het NT daarover spreekt, noodzakelijk zijn. Het verschil ligt in het zicht op en de waardering van Gods handelen, dat aan onze bekering vooraf gaat. Stelt de GZ dat het eigenlijk allemaal begint bij 'de persoonlijke ervaring van het heil in Christus, in bekering en wedergeboorte... éénmalige gebeurtenissen... waarop men dankbaar kan terugblikken' (R.H. Matzken, a.a. blz. 40) – de reformatische theologie zet niet in bij onze ervaring, maar bij Gods heilsplan, ontfouwd in de Schrift, bij Gods verbond en verkiezing, die aan onze bekering voorafgaan en het blijvende fundament ervan zijn, en bij Gods gemeente, die 'Christus vanaf het begin der wereld tot het einde Zich door Zijn Geest en Woord in de eenheid van het ware geloof vergadert, beschermt en in stand houdt' (IHC vr. 54; vgl. Graafland a.a. blz. 79-83; 112-122). Op die lijn van Gods handelen in de geschiedenis ziet de gelovige zich tot zijn blijvende verwondering meegenomen: 'en dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig zal blijven'.

De vraag is dus: begint Gods handelen pas met mijn bekering en gaat Gods handelen daarin op? Of is God al vóór mijn bekering met mij bezig als scheppel (Hand. 17) en als kind van het verbond, zodat bekering niet slechts is een breuk met 'de wereld', maar óók een erkenning dat God in deze wereld bezig was en is.

waarvoor ik blind was, maar nu inzie? Dat dit verschil verstrekende gevolgen heeft, willen we op een tweetal punten toelichten en toespitsen.

1. De relatie van de GZ met het bestaande zendingswerk en de bestaande kerk.

Van Capelleveen en Enklaar noemen de gang van zaken in West-Irian "een voorbeeld van hoe het niet moet... Reeds vóór de oorlog was in de kustgebieden een kerk ontstaan. Na de oorlog werden nog onbekende stammen ontdekt in het bergachtig binnenland. De jonge kerk van de kust besloot zendingsverantwoordelijkheid voor deze stammen te aanvaarden. Maar eer zij het wist en geheel buiten haar om vestigde zich daar een groot aantal onafhankelijke zendingen. Juist in een gebied waar het christelijk geloof geweldige onderlinge stamverschillen zou hebben kunnen overbruggen, werden deze onderlinge verschillen daardoor ongewild 'geaccentueerd' (Overleg onderweg 26v). Op zijn minst is hier sprake van een gebrek aan coördinatie, hetgeen niet verwonderlijk is als we bedenken dat er 41 geloofszendingen zijn aangesloten bij de Evangelische Zendingen Alliantie en daarnaast nog eens 41 groepingen, die niet zijn aangesloten, maar wel meer of minder ermee sympathiseren (Oriëntatie '81 Zending Geref. Kerken in Nederland blz. 15).

Nu zijn er naast dit negatieve voorbeeld ook andere, positieve, te noemen. Het is zelfs de uitdrukkelijke bedoeling van de GZ "rekening te houden met de vruchten van vroegere arbeid" (Matzken 53) – al blijft de vraag natuurlijk wat dat precies inhoudt en hoever dat gaat. Toch zijn we er niet met een betere samenwerking en coördinatie. Er achter ligt weer het reeds eerder gesignaleerde probleem van het individualisme. Men legt een 'sterke nadruk op persoonlijke leiding van God aan de individuele gelovige' (Matzken 43). Die individuele gelovige gaat nu – om Gods wil voor hem/haar te verstaan – (1) bidden, (2) de Schrift lezen, (3) raad vragen bij andere christenen, (4) kijken naar de omstandigheden op het zendingsveld. Maar alles eindigt dan weer bij: (5) de vaste innerlijke overtuiging van de wil van God (Matzken 43v). Opvallend is dat de roeping van buiten, vanuit de bestaande kerk in eigen land of in het zendingsgebied in dit ritje ontbreekt. Dat is niet toevallig, maar wezenlijk. Wie inzet bij (1) 'de persoonlijke ervaring van wedergeboorte en bekering' en (2) 'de ervaring van een leven door de Geest' (Matzken 40) heeft de innerlijke stem tot norm verheven (de 'vaste innerlijke overtuiging van de wil van God') en is onbereikbaar voor een stem van buiten. De GZ kennen daarom geen 'bepalingen die beslissen waar de werkers worden ingezet. Op grond van beschikbare informatie wordt samen met de werkers biddend overlegd, waar zij zullen gaan werken. De nadruk valt hierbij op de directe verantwoordelijkheid van de zendingswerkers jegens de Heer der zending' (Matzken 48).

Dit individualisme is ook bepalend voor de visie op de kerk. Men vraagt zich niet af langs welke wegen en wijsdels de grote Koning van de kerk zijn volk heeft geleid. Men heeft geen oog voor grote historische beslissingen, waarvan bijbelhistorici de noerlslag vormen. Men kan dat immers niet 'ervaren'. Kerk is daarom: men herkent andere kinderen Gods en beleeft met hen een geestelijke gemeenschap. 'Liefde herkenning vloeit een bewustzijn van verbondenheid voort, de gemeenschap van verlossers' (Matzken 41). Liefde: het bewustzijn fundeert de gemeenschap – en niet de opgestane Christus, die Zich door Zijn kruisdood de Zijnen als Zijn gemeente, als Zijn lichaam verworven heeft en ons daarom aan elkaar verbonden heeft – ook al gaat het soms dwars tegen ons bewustzijn in. In de GZ vindt men daarom het instituut kerk niet zo belangrijk en men is principieel interkerkelijk (vgl. Runia, a.a. 47).

Het gevolg van dit alles is, dat men zich ontslagen achtte van de plicht zich af te vragen of mijn 'roeping' wel past in het beleid van de kerk, waartoe ik behoor. Hoezeer het enthousiasme van velen (vooral de jongeren) vandaag weldadig aandooft, toch is het onze roeping kritische vragen te blijven stellen aan de mensen, die met de GZ in zee willen gaan, nl.:

- Hoe verhoudt zich het werk, dat men gaat doen tot dat van de zending of kerk ter plaatse? Is er op onigerlei wijze sprake van een verzoek om hulp van die kant?
- Hoe is het met de continuïteit van het werk? Matzken schrijft, dat wij ons er vandaag op moeten instellen, dat wij vaak moeten wisselen (55). De vraag is maar of dat het gevolg is van zich wijzigende omstandigheden of van de individualistische instelling. In het eerste geval mogen wij geloven en bidden, dat God Zijn werk voortzet. In het andere geval geldt: omdat het Gods werk is, mogen wij niet zomaar afbreken, omdat wij tot de overtuiging zijn gekomen dat God ons elders roept. Het kan niet Gods bedoeling zijn, dat een aangevangen werk zomaar weer instort.
- Wil men als 'achterban' een kerk of een groep christenen? Anders gezegd: wil men verantwoordelijkheid afleggen of slechts gebeds- en financiële steun – zonder gecorrigeerd te kunnen worden. In het tweede geval is kerkelijke uitzending niet wenselijk.
- Is er al een kerk ter plaatse – laat die dan de betreffende persoon in dienst nemen. Die kerk bestaat immers – en niet als vrucht van ons zendingswerk? Hoe zouden wij dan nog in een relatie van zending kerk tot haar gaan staan?

2. De verhouding rechtvaardiging/heiliging

Een ander punt is de verhouding rechtvaardiging/heiliging en alles wat daarmee samenhangt. We hebben gezien hoe Matzken (en hij is bepaald de enige niet!) de rechtvaardiging als een station ziet dat we passeren om verder te gaan op het spoor van de heiliging. Hij zegt dat letterlijk: "wij mogen de objectieve heilsfeiten van verlossing, van vergeving van zonden, rechtvaardiging en eeuwig leven subjectief op onszelf betrekken". Opvallen is hoe het werk van Christus verzakelijkt wordt en teksten als "God is het die rechtvaardigt" in hun oordelend en vrijsprekend heden naar de achtergrond verdwijnen. Niet de Heilige Geest eigent ons toe wat we in Christus hebben – we doen het zelf. Niet God staat in het middelpunt, maar onze ervaring. Daarom weet men ook meer raad met de "ervaring van een leven door de Geest". Dat is een proces, dat ons "hele leven lang duurt".

Het gaat hier niet maar om een enkel dogmatische ketterij (als die al bestaat). Ethische consequenties zijn er onlosmakelijk mee verbonden. Het gevaar van wetticisme ligt op de loer. We willen dit naar twee kanten uitwerken:

- Naast de uitspraken waarin alles op de ervaring wordt betrokken, staan er ook andere, waarin duidelijk wordt gesteld dat de verwachting niet is op 'ons geloof, maar op God zelf' (Matzken 39). Matzken zegt dit

als hij het heeft over de financiële kant van de zaak. Het is vgt. hem voor een zendingswerker 'absoluut noodzakelijk dat hij uit ervaring een levende relatie kent met de Heer, waardoor hij kan vertrouwen op Gods vermogen voor hem te voorzien. Daardoor is hij zich bewust van Gods bovennatuurlijk vermogen om de dingen voor hem uit te werken, wanneer hij in gehoorzaamheid aan Hem wandelt. Daardoor is ook de wandel 'door het geloof' voor iedere zending zeer praktisch en essentieel en dat is nu wat een geloofszending ook in financieel opzicht maakt tot een gemeenschap van geloofszendingen en niet tot een 'zendingsgenootschap' dat een vast salaris garandeert (Matzken 48).

Inderdaad verwacht men het hier niet van de kracht van eigen geloof, maar van Gods wonderlijke zorg. Het lijkt alsof onze kritische vragen daarmee verdwenen moeten zijn. Helaas kan dat niet het geval zijn. Want men weet al op grond waarvan (de ervaring van de levende relatie met de Heer) en hoe ('bovennatuurlijk') men Gods zorg kan verwachten. Hoe gelovig het ook klinkt, toch moet de vraag gesteld worden of het ook gelovig in bijbelse zin is – anders gezegd: of God Zelf in Zijn Woord in het middelpunt staat dan wel ons menselijk schema normaal/wonderlijk. Als wij al weten hoe Gods zorg komt – laten we God dan wel God zijn en op Zijn wijze zorgen? Menachten wij dan ook niet Zijn zorg in het 'gewone'?

Dat men Gods zorg in eigen schema perst, blijkt ook daaruit dat juist dit financiële punt als het criterium gehanteerd wordt. 'Matzken noemt dit zelfs het 'grondprincipe' van de geloofszending (39), een heel speciale 'geloofafhankelijkheid' (49)' (M. Drayer, bespreking Overleg onderweg in Ambt. Contact jrg. 20, nr. 3 blz. 612). Is dit niet bij uitstek een wettisch geloofsbegrip?

b. Duidelijk wordt gesteld, dat de 'maatstaf' voor de wandel naar de Geest het Woord van God is (Matzken 41). De vraag is echter of hieraan nog wel recht gedaan kan worden. Als wij de rechtvaardiging achter ons laten en nu leven door de Geest – zijn we dan toch niet van de vraag wat ons ten diepste beweegt ontslagen? Is die vraag niet positief te beantwoorden: we zijn nieuwe mensen en leven door de Geest? Dat speelde bij het onder a. genoemde: de visie op Gods zorg in financieel opzicht.

Maar er is nog een punt, dat van praktisch belang is: de kwestie van de voorziening in eigen onderhoud d.m.v. een vriendenkring. Is men zo geestelijk, dat men niet aan de verleiding blootstaat het thuisfront te fractureren op succesverhalen – omdat die het meest opleveren? Perst men Gods werken zo niet in eigen schema van succes en groei? Getuigt het niet van eerbied voor Gods Geest, dat men aan God overlaat wanneer en waar wij iets van zegen zien? Vervolgens: is het geestelijk om – zonder te letten op bestaand kerkelijk zendingswerk met de daaraan verbonden financiële verplichtingen van kerken en kerkliden – een eigen 'thuisfront' op te bouwen? Is dat – hoe geestelijk en gelovig ook getraceerd – toch niet een vorm van "letten op eigen belang" en "dat van anderen" – over het hoofd zien (Filipp. 2)?

Is men wel zo compleet van de 'oude mens' af als men meent – of maakt de visie op de verhouding rechtvaardiging/heiliging het moeilijk, zo niet onmogelijk, werkelijk met bijbelse diepte te zeggen: 'doorgrond en ken mijn hart, o Heer'?

De volgende kritische vragen moeten daarom worden gesteld aan hen, die zich door een geloofszending laten uitzenden en om financiële steun vragen:

- Hanteert men het financiële aspect als criterium? Staart men zich daarom blind op het bovennatuurlijke, het onmogelijke of heeft men de overtuiging dat God langs gewone wegen Zijn mensen wil onderhouden en Zijn zegen aan het werk wil geven?
- Hoe zal men reageren op teleurstellingen? Is men bereid de vraag onder ogen te zien of God hen daar wel plaatste? Kan men volhouden in het geloof dat God Zelf de groei moet geven? Of is de innerlijke roeping boven alle kritiek verheven en stap men op een nieuwe innerlijke stem over naar een ander gebied?

AANVULLEND RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE BUITENLANDSE ZENDING

In aansluiting aan de desbetreffende paragraaf uit het rapport bieden uw deputaten u bij dezen afzonderlijk rapport aan betreffende de financiële gang van zaken gedurende de verslagperiode (§ 7.4.), alsmede de begrotingen voor de jaren 1987 tot 1989. Zij volgen hierbij de indeling die in hun eerste rapport werd gebruikt.

7.4.1. Balans per 31 december

ACTIVA	1983	1984	1985
Vastgelegde middelen	81.485,24	71.620,00	63.640,00
Middelange beleggingen	832.080,00	718.720,00	570.560,00
Vloeiende middelen	580.462,84	593.937,20	570.773,25
Liquide middelen	101.950,00	192.394,42	385.572,61
	1.565.958,08	1.576.671,62	1.590.545,86
*****			
PASSIVA			
Algemene reserve	457.004,88	1.245.101,17	1.246.403,63
Reserve uitbreiding	712.177,22	0,00	0,00
Bestemmingsrekeningen	153.349,38	9.808,90	9.808,90
Gereserveerde verlofkosten	92.052,87	95.253,87	99.129,45
Vooruit ontvangen of verschuldigd	151.373,73	226.507,68	235.203,88
	1.565.958,08	1.576.671,62	1.590.545,86
*****			

Samenstelling van enkele posten uit de balans per 31 december 1985:

Vastgelegde middelen: boekwaarde Zendingshuis		62.000,-
Kantoorinventaris		1.640,-
		<u>63.640,-</u>
Middelrange beleggingen: effecten		570.560,-
Vlottende middelen:		
Kerkelijk Bureau C.G.K.	122.075,15	
voorstelbetalingen	73.276,51	
vorderingen	374.821,59	
		<u>570.773,25</u>
Liquide middelen:		
Rabobank R.C.	276.509,57	
Postgiro	109.063,04	
		<u>385.572,61</u>
Bestemmingsrekeningen:		
reserve onderhoud	1.000,00	
Zendingshuis	8.808,90	
Scholen en Evangelie		
		<u>9.808,90</u>

7.4.2. Financieel overzicht over de jaren 1985, 1984 en 1983

	1985	1984	1983
ONTVANGSTEN			
Opbrengst bijdragen kerken	635.345,16	531.718,86	438.442,96
Giften	157.726,06	214.614,09	169.187,27
Busjes	131.991,83	110.928,20	106.532,49
Zendingscommissies	250.413,17	186.179,93	149.366,43
Zendingsavonden	25.779,15	23.659,85	47.523,23
Zendingsdagen	53.523,85	78.667,96	18.415,81
Scholen	20.275,73	25.380,00	22.434,17
Medische dienst	8.580,45	14.780,48	5.550,00
	<u>1.284.635,40</u>	<u>1.165.929,37</u>	<u>957.452,36</u>
OVERIGE INKOMSTEN			
Interest	94.353,77	100.226,62	122.855,31
Diverse activiteiten	63.826,40	1.238,75	45.979,67
Legaten*	0,00	12.164,72	143.861,83
Diverse baten	0,00	3.442,25	6.350,08
	<u>30.527,37</u>	<u>117.072,34</u>	<u>227.087,55</u>
Totaal	<u>1.315.162,77</u>	<u>1.283.001,71</u>	<u>1.184.539,91</u>

* Legaten ontvangen in 1985 ad f. 87.494,96 zijn rechtstreeks ten behoeve van de algemene reserve geboekt.

UITGAVEN

Indonesië			
Salarissen (incl. sociale lasten)	14.513,19	15.482,08	48.969,08
Subsidie Torajakerk	147.919,86	145.786,02	168.786,60
Medische dienst	0,00	5.743,76	14.604,90
Verlofkosten	0,00	0,00	5.000,00
Overige uitgaven	49.409,25	71.909,22	68.982,35
	<u>211.842,30</u>	<u>238.921,08</u>	<u>306.342,93</u>

Vanda			
Salarissen (incl. sociale lasten)	219.351,06	220.277,97	228.009,31
Terreinkosten	393.091,10	506.901,07	503.525,99
Verlofkosten	25.000,00	25.000,00	20.756,30
Overige uitgaven	11.320,82	6.562,13	0,00
Kosten medische dienst	76.218,36	48.559,89	102.589,80
	<u>724.981,34</u>	<u>807.301,06</u>	<u>854.881,40</u>

KWANDEBELE

Salarissen	156.027,55	133.185,81	113.493,78
Terreinkosten	95.498,45	71.124,35	110.476,13
Verlofkosten	10.000,00	10.000,00	12.000,00
Diverse uitgaven	32.448,77	1.684,00	0,00
	<u>293.974,77</u>	<u>215.994,16</u>	<u>235.969,91</u>
Af: aandeel F.R.C.	30.500,00	100.992,60	118.957,70
	<u>263.474,77</u>	<u>115.001,56</u>	<u>117.012,21</u>

Kosten onderzoek uitbreiding zendingsterreinen	20.000,00	0,00	0,00
--	-----------	------	------

NEDERLAND

Salarissen (incl. sociale lasten)	93.477,53	99.824,72	84.060,60
-----------------------------------	-----------	-----------	-----------

HUISVESTINGSKOSTEN

Exploitatie Zendingshuis	10.449,56	10.542,93	8.674,64
Onderhoud Zendingshuis	1.906,00	6.858,58	10.395,19
	<u>12.355,56</u>	<u>17.401,51</u>	<u>19.069,83</u>

ALGEMENE KOSTEN

Kantoorbenodigdheden	10.195,93	8.518,56	9.966,12
Onderhoud kantoor machines	793,73	0,00	0,00
Porti en telefoon	4.548,84	7.289,88	6.172,49
Vergader-, reis- en verblijfkosten	16.967,40	21.582,87	17.456,88
Representatiekosten	939,80	1.378,10	609,00
Kosten Kerkelijk Bureau	23.776,83	13.189,05	13.580,00
Controlekosten	2.500,00	2.500,00	2.500,00
Bank- en girokosten	964,71	800,55	963,78
Bewaarloos effecten	915,29	978,18	1.067,72
Bibliotheek/literatuur	748,03	1.048,99	617,84
Propagandakosten	8.124,27	5.902,40	504,85
Koersverschillen	7- 1.324,91	0,00	0,00
Overige algemene kosten	6.073,85	12.807,44	13.519,14
	<u>75.223,77</u>	<u>75.996,02</u>	<u>66.957,82</u>

Totaal	<u>1.401.355,27</u>	<u>1.354.445,95</u>	<u>1.448.324,79</u>
---------------	---------------------	---------------------	---------------------

Nadelig saldo	<u>86.192,50</u>	<u>71.444,24</u>	<u>263.784,88</u>
---------------	------------------	------------------	-------------------

SPECIFICATIES:

INTEREST			
Rente van effecten	82.145,00	93.532,50	106.222,50
Deposito's en bankrente	5.380,34	4.853,57	18.246,38
Giro	1.941,70	1.840,55	386,43
Leningen u/g	4.886,73	0,00	0,00
	<u>94.353,77</u>	<u>100.226,62</u>	<u>122.855,31</u>

DIVERSE ACTIVITEITEN:

Kalenders	33.795,20	62.085,57	*13.080,82
Postzegels	6.250,00	3.400,00	3.795,00
Artikelen	3.234,25	4.125,45	2.442,05
	43.279,45	69.611,02	19.317,87
Tekort U.K.K.	107.105,85	88.372,27	65.297,54
	7/- 63.826,40	1.238,75	7/- 45.979,67

* De druk- en verzendkosten van de kalenders over 1984 werden per abuis in 1983 geboekt en zijn in de cijfers van dat jaar begrepen.

OVERIGE UITGAVEN INDONESIA

Kosten ir. Slagboom	47.027,80	32.876,88	65.594,61
Bijdrage Eukumindo	1.950,00	0,00	0,00
Vertaalwerk	238,00	2.917,25	0,00
Visitatiekosten	193,45	5.765,00	0,00
Kosten G.O.S.	0,00	14.350,09	0,00
Grondaankoop Internaat	0,00	16.000,00	0,00
Diversen	0,00	0,00	3.387,74
	49.409,25	71.909,22	68.982,35

OVERIGE UITGAVEN VENDA

Visitatiekosten	6.588,22	6.562,13	0,00
Pfaisano goederen	4.732,60	0,00	0,00
	11.320,82	6.562,13	0,00

OVERIGE UITGAVEN KWANDEBELE

Uitzendkosten ds. Slagboom	32.448,77	0,00	0,00
Kopieermachine	0,00	1.684,00	0,00
	32.448,77	1.684,00	0,00

7.4.3. Begroting 1987 tot en met 1989

	1986 (syn. '83)	1986 (herzien)	1987	1988	1989
INDONESIË					
Salarissen (incl. soc. lasten)	62.000				
Subsidie G.T.M.	140.000	140.000	133.000	126.000	119.000
Medische dienst	12.000				
Verlofkosten	6.000				
Overige uitgaven	50.000	50.000	47.500	45.000	42.500
	270.000	190.000	180.500	171.000	161.500
VENDA					
Salarissen (incl. soc. lasten)	240.000	285.000	291.500	320.650	352.715
Terreinkosten	400.000	425.145	467.660	514.425	565.870
Medische dienst	65.000	65.000	71.500	78.650	86.515
Verlofkosten	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Overige uitgaven	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
	805.000	855.145	930.660	1.013.725	1.105.100
KWANDEBELE					
Salarissen (incl. soc. lasten)	155.000	225.000	247.500	249.975	274.975
Terreinkosten	90.000	169.575	200.000	220.000	242.000
Verlofkosten	12.000	18.000	18.000	18.000	18.000
Overige uitgaven	35.000	35.000	35.000	35.000	35.000
	292.000	447.575	500.500	522.975	569.975
Aandeel F.R.C.	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.	P.M.
	292.000	447.575	500.500	522.975	569.975

NEDERLAND

Salarissen (incl. soc. lasten)	141.000	149.000	112.270	115.640	119.110
Huisvesting	20.000	40.000	20.000	20.000	20.000
Algemene kosten	65.000	65.000	65.000	65.000	65.000
	226.000	254.000	197.270	200.640	204.110
Uitgaven in totaal	1.593.000	1.746.720	1.808.930	1.908.340	2.040.685
Omslag per lid uitgaande van 75.000 leden	21,24	23,29	24,12	25,45	27,21

Toelichting op de begrotingen

ALGEMEEN

Uitgangspunt bij het opstellen van de begroting is geweest dat met betrekking tot Indonesië de afbouw van de subsidie met 5% per jaar wordt doorgezet en dat het werk in Venda en KwaNdebele wordt gecontinueerd op het niveau van 1986. De begroting biedt dus geen ruimte voor uitbreiding van het werk.

INDONESIË

Door reparatie van dr. Van Riessen en het niet uitzenden van ds. Slagboom is een einde gekomen aan de personele bijstand aan de G.T.M. Hierdoor zijn de salarispost en de posten verlofkosten en medische dienst vervallen. Zowel de post subsidie G.T.M. als overige uitgaven bouwt af met 5% per jaar (zie toelichting 'algemeen').

VENDA

Salarissen

De salarisposten worden per jaar 10% hoger geraamd. In deze verhoging is begrepen een verwachte kleine verhoging van de basissalarissen Nederland alsmede een aanmerkelijk grotere verhoging van de koers/inflatie toeslag. De inflatie in Zuid-Afrika in combinatie met koerswijzigingen is moeilijk voorspelbaar. Voorlopig is aangenomen dat door genoemde oorzaken een verhoging van 10% per jaar ten minste is te verwachten.

Terreinkosten

De terreinkosten zijn vanaf 1985 voorlopig tot een minimum teruggebracht. Ook dit minimum zal echter door te verwachten inflatie jaarlijks een hogere bijdrage vergen.

Medische dienst

Betreft aanvulling salarissen en pensioenkosten. Van de medische werkers zijn er vijf uitgezonden onder financiële (mede)verantwoordelijkheid van deputaten.

De jaarlijkse verhoging kent dezelfde motivering als bovengenoemd onder salarissen en terreinkosten. Het is niet uitgesloten dat, wanneer de koers van de Zuid-Afrikaanse Rand daalt dat op basis van hetgeen is overeengekomen de suppletie op de salarissen van de medische werkers zal toenemen.

Overwogen dient daarom te worden of bij eventuele reparatie van een medische werker en diens gevolgde beëindiging van de overeenkomst op dezelfde basis een vervangend werker kan worden uitgezonden. Wellicht kan, bij noodzakelijke vervanging, gezien het 'daad-karakter' met deputaten hulpverlening een overeenkomst worden gesloten.

Verlofkosten en overige uitgaven

De verlofkosten zijn gebaseerd op het aantal werkers welke eenmaal per drie jaar met verlof naar Nederland komen. Met de overige uitgaven moet worden getracht deze kosten op het niveau 1986 te handhaven.

KWANDEBELE

Salarissen

Zie hetgeen hierover vermeld staat onder Venda.

Terreinkosten

Voor 1987 is gerekend met een toename van het aantal helpers tot vijf. Voor het overige zie hetgeen vermeld staat onder Venda.

Verlofkosten en overige uitgaven

Zie hetgeen vermeld staat onder Venda.

Aandeel F.R.C.

Het aandeel F.R.C. in de kosten KwaNdebele bedroeg oorspronkelijk Can \$ 25.000,- per jaar.

Voor 1984 en 1985 is dit teruggebracht tot Can \$ 15.000,-. Of ook over de jaren 1986 en volgende een bijdrage van F.R.C. is te verwachten bestaat onzekerheid.

NEDERLAND

Salarissen

Voor 1986 is een hoger bedrag begroot wegens het reeds in functie zijn van de opvolgende secretaris.

Voor 1987, 1988 en 1989 is rekening gehouden met een part-time functie van de aftredende secretaris.

Huisvesting

De huisvestingskosten kunnen op niveau worden gehandhaafd. De incidentele verhoging voor 1986 (herziene begroting) heeft betrekking op een noodzakelijke opknappbeurt van het woongedeelte van het Zendingshuis in verband met de huisvesting van de nieuwe secretaris.

Algemene kosten

Getracht zal worden de algemene kosten tot het niveau van 1986 te beperken.

Omslag per lid/dooplid

Ondanks het afzien van verdere uitbreiding van het werk is een verhoging van de omslag onontkoombaar om aan de zendingverplichtingen te voldoen en het aangegane werk goede voortgang te doen vinden.

In verband hiermee willen deputaten graag uw aandacht vragen voor een onderscheid dat reeds enkele jaren wordt gemaakt, nl. tussen de zgn. 'minimumbijdrage' en de 'overige ontvangsten' voor de zending. De laatste tijd is er door verschillende kerkelijke vergaderingen bij uw deputaten bezwaar aangetekend tegen dit onder-

scheid in die zin dat er bezwaar werd gemaakt tegen de interpretatie die hier en daar gangbaar was geworden, dat nl. de 'minimumbijdrage' een kerkelijke verplichting zou betekenen en de 'overige ontvangsten' als min of meer vrijblijvend beschouwd mochten worden. Deputaten moesten erkennen dat zij zelf mede debet zijn aan het gemaakte onderscheid. Weliswaar hebben zij aan de synode van 1983 geen gedefinieerd onderscheid voorgelgd, maar zij spraken wel over 'nader te verdelen in collecten/omslagen en overige ontvangsten' (Acta 1983, blz. 156). De desbetreffende commissie van advies verwees toen - evenals dat in 1980 was gebeurd - naar het 'ontvangstpatroon' en baseerde daarop een 'nadere' verdeling in die voege dat 25% via de 'verplichte minimumbijdragen' ontvangen zal moeten worden (Acta 1983, blz. 341, vgl. Acta 1980, blz. 365). In de lijn van dit advies is de interpretatie dat de resterende 75% als vrijblijvend in de zin van 'niet voor de verantwoordelijkheid' van de kerken komend wordt beschouwd, verstaanbaar. Afgedacht van de vraag of deze interpretatie oorspronkelijk bij de instelling van 'minimumbijdragen' inderdaad is bedoeld, voor uw deputaten is het onmogelijk hun verplichtingen dienovereenkomstig 'nader' te verdelen als zou het grootste deel ervan 'vrijblijvend' zijn. Ten opzichte van de zendingswerkers zou het zelfs immoreel zijn. Hier komt nog bij dat het ontvangstpatroon allerminst een vaststaand gegeven is waarop een dergelijk onderscheid in minimumbijdrage en overige ontvangsten te baseren zou zijn. In hun rapport aan de synode van 1983 merkten deputaten reeds op dat hun penningmeester 'wat de groepering van de cijfers betreft' geen enkele verantwoordelijkheid voor de cijfers in de ontvangstenparagraaf van het financiële overzicht kon accepteren (Acta, blz. 156).

Ook als de moeilijkheden die er destijds in administratief opzicht waren met het Kerkelijk Bureau, buiten beschouwing worden gelaten, het feit dat niet elke giro- en bankoverschrijving duidelijke aanwijzing geeft onder welk hoofd de bijdrage geboekt moet worden, zal blijvende onduidelijkheid betekenen of een bepaalde bijdrage onder de minimum-bijdrage dan wel onder overige ontvangsten gerekend moet worden. Nadere berekening maakt het waarschijnlijk dat het percentage van de inkomsten dat niet rechtstreeks uit de gemeenten (via kerkeraad, zendingscommissie of zelfs als particuliere gift) komt, maar via zendingsdagen, scholen enz. alsmede door legaten wordt ontvangen, op ongeveer 10% is te stellen (en dus niet 75%). Dat betekent dat 90% van de voorgestelde omslag per lid/dooplid tot de minimumbijdrage is te rekenen. Gelet op de hoogte van de reserves menen uw deputaten dat het alleszins overwegend verdient helemaal geen onderscheid meer te maken tussen minimumbijdrage en overige ontvangsten en de genoemde 10% (de reële 'overige ontvangsten') althans voorlopig te bestemmen voor de noodzakelijke vergroting van de reserves, zodat de voorgestelde omslagen voor 100% besteed kunnen worden voor het momentele werk. Het startt deputaten tot dankbaarheid, gezien de ontvangen reacties, dat het basief doorbreekt dat geen deel van het zendingswerk als een vrijblijvende zaak gezien kan worden. Met klem dringen zij erop aan de minimumbijdrage als één geheel te hanteren.

7.4.4. Samenwerking Kerkelijk Bureau

Uw deputaten betreuen het besluit van de vorige synode om niet te voldoen aan hun verzoek ontheven te worden van de verplichting hun financiële administratie onder te brengen bij het Kerkelijk Bureau, dit in tegenstelling tot het advies van de commissie van onderzoek en rapport betreffende kerk en evangelieverkondiging, hoewel in overeenstemming met dat van de commissie inzake de financiën (Acta 1983, art. 129 impliciet sub 6, vgl. bijl. 27 sub 14 en bijl. 74 sub 6). Ook al kan uit de gekozen formulering gelezen worden dat onthefing niet werd uitgesloten, voor de toenmalige penningmeester, br. W. Duindam, was de consequentie duidelijk dat hij zich niet meer voor herbenoeming beschikbaar kon stellen omdat hij een verantwoorde functionering op deze wijze niet mogelijk achtte. Hoewel de destijds aangevoerde argumenten vóór onthefing nog allerminst hun geldigheid hebben verloren, heeft de volgens mandaat van de synode en in goed overleg met de deputaten voor financiële zaken nieuw benoemde penningmeester, br. P.J. Posdijk, gepoogd tot een behoorlijke samenwerking te komen om de 'zendingsadministratie op doeltreffende wijze' te voeren. De zendingsdeputaten zijn br. Duindam ten zeerste dankbaar dat hij zo lang en op zulk een voortreffelijke wijze het penningmeesterschap heeft waargenomen (benoemd door de synode van 1983/9). Zij waarderen het bijzonder dat br. Posdijk in deze situatie bereid was dat penningmeesterschap op zich te nemen en stellen gaarne voor hem officieel tot eerste penningmeester te benoemen. Moge gedurende deze verslagperiode het optimale eenszins bereikt zijn - het elders verwerken van zendingszaken zonder zelf direct bij de zending betrokken te zijn zal waarschijnlijk altijd problemen geven die meer of minder frustrerend kunnen werken -, de nieuwe penningmeester meent dat er aanwijzingen zijn die hem goede hoop op verbetering geven, waardoor zijn functievervulling minder belastend zal zijn.

Een en ander is uitvoerig met de deputaten voor het Kerkelijk Administratief Bureau besproken, mede in verband met het besluit van de synode van 1983 om 'bij wijziging van de personele en/of zakelijke situatie samenwerking' te zoeken met deze deputaten (Acta, art. 129 sub 5). Dit geschiedde met het oog op de vervulling van de vacature die zou ontstaan bij het aftreden van de huidige zendingssecretaris en naar aanleiding daarvan de positie van het Zendingshuis. De K.A.B.-deputaten erkennen dat de serviceverlening verre van optimaal was geweest, maar zij meenden dat dit niet structureel doch incidenteel was te achten. Hoewel de zendingsdeputaten de mogelijkheid om in de toekomst tot concentratie te komen niet willen uitsluiten, het ontbreken van een zgn. 'masterplan' met behoorlijke kostenberekening die vergelijking met de huidige opzet mogelijk maakt, belette goed zicht te krijgen op de mogelijkheid van een dergelijke concentratie die verantwoord is te achten. Later beschikbaar gestelde gegevens hebben hen allerminst overtuigd dat hun reserves in dezen niet terecht zouden zijn met name ten aanzien van het kostenverhogend effect dat van zo'n concentratie zou uitgaan. Daar de effectivering van de overwogen concentratie nog wel twee à drie synoden op zich zou laten wachten volgens de K.A.B.-deputaten, hadden zij er geen bezwaar tegen dat de inmiddels gestarte benoeringsprocedure voortgang zou vinden (zie eerste rapport § 7.3.1.).

8. Voorstellen (vervolg)

Aansluitend aan hun voorstellen in het eerste rapport gedaan stellen deputaten u voor

8.11. op basis van de ingediende begrotingen de minimumbijdragen voor de jaren 1987, 1988 en 1989 per (doop-)lid te stellen op resp. f 24,12, f 25,45 en f 27,21 zonder nadere verdeling in minimumbijdrage en overige ontvangsten.

BILAGE 16
art. 52, 53, 134, 185

RAPPORT 1 VAN COMMISSIE II BETREFFENDE BUITENLANDSE ZENDING

Uw commissie is van oordeel dat deputaten in dit rapport uitvoerig en gedocumenteerd verantwoording van hun handelingen en besluiten in de voorbije periode geven en een goed inzicht bieden in de situatie waarin onze kerken zich op dit moment met betrekking tot het zendingswerk bevinden.

Wat in het rapport allereerst aandacht vraagt zijn de woorden van gedachtenis, gewijd aan de overleden zendingswerkers ds. M. Geleijne en ds. J. van Dalen die door de Heere, elk met eigen krachten en gaven, aan onze kerken zijn gegeven om naar de zendingsopdracht van Christus op verre posten en dikwijls onder moeilijke omstandigheden, dienstbaar te zijn aan de komst van Gods Koninkrijk. Uw vergadering zal deze woorden van gedachtenis ongetwijfeld graag onderschrijven.

Terecht wordt in het rapport ook gewezen op de verdiensten van mevrouw E. van Riessen op wier werk in het zendingsziekenhuis in 'Bahua Mamase' met waardering en dankbaarheid wordt teruggezien. Ook het 25-jarig jubileum van het doktersechtbaar Helms en van ds. L. Floor jr., als werkers van het eerste uur in Zuid-Afrika, is niet onvermeld gelaten.

Bij de bestudering van het rapport heeft de commissie op onderdelen enkele vragen overgehouden, waarvan zij meent dat ze waard zijn in het brede verband van uw vergadering grondig te worden doorgesproken. Het zijn vragen die het beleid voor de toekomst raken.

Het Toraja-terrein (4)

Onder 10 sluit het rapport af met de constatering dat het zendingswerk op het Toraja-terrein in de afbouwfase verkeert. In de relatie met de Gereja Toraja Mamasa is nauwelijks nog sprake van communicatie. In de contacten die er nog zijn gaat het vooral om zaken van personele en financiële aard. Wat de geestelijke ontwikkeling in de G.T.M. betreft lijkt van enige beïnvloeding onzerzijds geen sprake meer te (kunnen) zijn. In 1983 is door deputaten in Rantepao nog eens nadrukkelijk verklaard dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in datzelfde jaar hartelijke verbondenheid met de G.T.M. had uitgesproken en bereidheid tot voortgezette samenwerking had getoond. Uit wat in het rapport te lezen staat drong zich aan uw commissie de indruk op dat de G.T.M. zich die samenwerking uitsluitend voorstelt in de materiële sfeer. Op het punt van de inrichting van het kerkelijke leven, de uitbreiding van de contacten met andere kerkgemeenschappen en andere activiteiten die de geestelijke ontwikkeling van de G.T.M. raken, lijkt men een volledig zelfstandige opstelling te kiezen. Een duidelijk bewijs daarvan staat te lezen onder 4.1.3., waar melding wordt gemaakt van het besluit van de G.T.M.-synode van 1982 het kerkelijk ambt ook voor vrouwen open te stellen. Het klemmende advies van onze deputaten aan dit besluit eerst nog eens grondige bezinning vooraf te laten gaan, is door de G.T.M.-synode kennelijk zonder meer terzijde gelegd. Onder 4.1.2. wordt gemeld dat de G.T.M. de vrijheid heeft in het kader van de Eukumendo-regeling met andere partners tot samenwerking te komen, op voorwaarde dat de eigen gereformeerde bijdragen het criterium blijft. Hebben deputaten de overtuiging dat deze voorwaarde door de G.T.M. inderdaad als zeer wezenlijk wordt opgevat en dat het streven naar verbreding van de contacten met andere kerken niet door breed oecumenische motieven wordt beheerst?

Hoewel officieel eke aanwijzing in die richting ontbreekt, komt het uw commissie voor dat de belemmerende factoren rond de uitzending van kind. ir. J. Slagboom naar Torajaland, niet los kunnen worden gezien van het streven van de G.T.M. naar volledige onafhankelijkheid als het op de geestelijke toerusting binnen eigen kerken aankomt.

Dit alles zo zijnde, is duidelijk en begrijpelijk dat deputaten met betrekking tot het Toraja-terrein van 'afbouw-fase' spreken. Twee vragen kwamen in dit verband bij uw commissie boven:

- welke overeenkomsten verplichten onze kerken de contacten met de G.T.M. voort te zetten en op welke termijn lopen deze overeenkomsten af?
- welke termijn van 'afbouw' staat deputaten voor ogen?

Het Venda-terrein (5) en het KwaNdebele-terrein (6)

De dankbaarheid voor alle goede en zegenrijke dingen die op de zendingsterreinen in Zuid-Afrika worden ervaren, is gemengd met grote zorg over de gespannen politieke verhoudingen die het zuidelijkste deel van het Afrikaanse continent nu al genante tijd beheersen en waarvan moet worden gevreesd dat zij er niet minder op zullen worden.

Met betrekking tot de moeilijkheden op het Venda-terrein rapporteren deputaten dat zij alle zendingswerkers in dat gebied op het hart hebben gebonden in politiek niet te handelen buiten de Venda-kerk om. Vanuit de ervaringen op het KwaNdebele-terrein worden de kerken opgeroepen voorbede te doen voor vrede en gerechtigheid in Zuid-Afrika.

Uw commissie is van oordeel dat het rapport hier enige verduidelijking behoeft. Wanneer deputaten de kerken (terecht) oproepen tot voorbede voor vrede en gerechtigheid in Zuid-Afrika, zullen die begrippen in de concrete situatie waarin Zuid-Afrika zich bevindt, toch een bepaalde vulling moeten hebben, wil van een gerichte voorbede sprake kunnen zijn.

De commissie is van mening dat onze kerken geen uitspraken moeten doen die een welomsjnd politiek standpunt uitdrukken. Daarvoor is de situatie in Zuid-Afrika te gecompliceerd. Een oproep tot gebied voor vrede en gerechtigheid zal echter wel moeten inhouden, dat aandacht wordt gevraagd voor gerechtvaardigde verlangens van de zwarte Zuidafrikaanse bevolking op het punt van de erkenning van hun politieke rechten.

In dit verband zou uw commissie van deputaten graag méér willen vernemen over de opstelling die door de Venda's en de Ndebeles op de beide zendingsterreinen ten aanzien van het apartheidbeleid en de thuisland-politiek wordt ingenomen. De politieke problemen zullen niet los kunnen worden gezien van de geestelijke ontwikkeling van de zwarte bevolking en het ligt dan ook voor de hand om aan te nemen dat onze zendings-

werkers, in de ontmoetingen met degenen die aan hun zorgen zijn toevertrouwd, af en toe en misschien wel veelvuldig tot een bepaalde stellingname gedwongen zullen worden. Bestaat op dit punt tussen de zendingswerkers een zekere gelijkgerichtheid? Zijn er bepaalde instructies voor een strategie die in de situatie van dit moment als de meest verantwoordelijke kan worden beschouwd? Wordt in alles rekening gehouden met de vraag of en hoe ons zendingswerk voortgang zal kunnen hebben wanneer het in Zuid-Afrika tot gewijzigde politieke machtsverhoudingen zou komen?

Aan het slot van 5.1.1. merken deputaten op zich te beraden op de vraag welke maatregelen nodig zijn om de zendingswerkers – indien de ontwikkelingen daartoe aanleiding zouden geven – te kunnen evacueren. Vanuit de verantwoordelijkheid die wij als kerken voor de toch vrij omvangrijke staf medewerkers in Zuid-Afrika hebben, lijkt het gewenst dat deputaten op korte termijn, in goed overleg met de zendingswerkers ter plaatse, proberen een zogenaamd 'rampenplan' samen te stellen.

Studiefonds (5.5.)

Uw commissie heeft getracht het belang in te schatten van de door zendingdeputaten eventueel te financieren studie van broeder Christoffel Rabali aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn. Binnen de commissie bestaat daarover enige twijfel. Vanzelfsprekend dient een leraar, die Venda-kinderen theologisch onderwijs wil geven, goed te zijn toegerust, maar of die toerusting op het niveau van de studie aan de Theologische Hogeschool dient te liggen is voor de commissie twijfelachtig. Kan Apeldoorn in een tijdsbestek van twee of drie jaar dat bieden wat voor broeder Rabali werkelijk als toerusting voor zijn taak in Venda dienen kan? In dit verband zou het interessant zijn te vernemen tot welke gedachten het college van curatoren en hoogleraren, wier medewerking door deputaten is ingeroepen, op dit punt is gekomen. Gelet op de hoge kosten die aan een studie als deze zijn verbonden (drie jaar zou op f. 150.000,- neerkomen), meent uw commissie dat 'nut en offer' hier wel zeer goed mogen worden afgewogen.

Concept-instructie zendingcommissie (7.1.2.)

De onder het hoofd 'Thuisfront' beschreven activiteiten van deputaten verdienen grote waardering. De aan kerkeraden en zendingcommissies aangeboden concept-instructie voor zendingcommissies springt daarbij al zeer sterk in het oog. De commissie geeft uw vergadering dan ook graag in overweging het voorstel van deputaten om deze concept-instructie in de kerkorde op te nemen op te volgen en accoord te gaan met de voorgestelde aanvulling van het reglement voor de kerkvisite.

Secretariaat (7.3.1.)

Met betrekking tot de aanwijzing van een nieuwe zendingsecretaris hebben deputaten naar het oordeel van uw commissie gehandeld conform de hiertoe verleende bevoegdheden. Zij meent voorts dat in de persoon van ds. J.H. Carlier een functionaris van grote integriteit en met grote betrokkenheid is aangetrokken en zij wil uw vergadering dan ook graag adviseren aan deze benoeming goedkeuring te hechten. Dit dan onder dank voor het werk dat ds. M. Drayer in deze hoedanigheid vele jaren met veel liefde en toewijding heeft verricht.

Akte van ooreenkoms-concept-bijlage 1

De door de generale synode van 1977 goedgekeurde overeenkomst met de Venda-kerk Soutpansberg is destijds door de Venda-synode niet geaccepteerd.

In de nieuwe concept-overeenkomst bleef uw commissie haken bij artikel 3, luidend:

'De synode Soutpansberg vertegenwoordigt waar nodig de Christelijke Gereformeerde Kerken bij de overheid ten behoeve van het zendingswerk en het zendingspersoneel. Het zendingspersoneel van de Christelijke Gereformeerde Kerken zal niet in strijd handelen met deze verantwoordelijkheid van de synode Soutpansberg'.

Vragen die bij dit artikel rijzen, zijn:

- hoever reiken de bevoegdheden van de in dit artikel bedoelde overheid in zaken van kerk en zending?
- is gezien vanuit de laatste zin van dit artikel, onze positie als Christelijke Gereformeerde Kerken nog wel te overzien? Kan in bepaalde situaties door onze kerken nog wel naar eigen inzicht en naar bevind van zaken worden gehandeld of zijn wij in alles gebonden aan en afhankelijk van de medewerking van de synode van Soutpansberg resp. de goedkeuring van de overheid?

Uw commissie kan de 'juridische' implicaties van artikel 3 in de nu voorgestelde redactie niet goed overzien en zou er zich zonder nadere uitleg dan ook niet op willen vastleggen.

Nota over de verhouding kerkelijke zending/geloofszending-bijlage 4

Deputaten hadden de opdracht over dit onderwerp een stuk bezinning op papier te brengen. Uw commissie meent dat met de nu beschikbare nota aan deze opdracht op verhelderende en evenwichtige wijze is voldaan.

Aanvullend rapport buitenlandse zending

Voor wat Nederland betreft zijn de salarissen voor 1986 hoger begroot wegens het reeds in functie zijn van de opvolgende secretaris, terwijl voor 1987, 1988 en 1989 rekening is gehouden met een part-time functie van de aftredende secretaris. Uw commissie acht het vanzelfsprekend dat de wisseling van de wacht op het secretariaat in de overdrachtsperiode bijstand van de vorige secretaris noodzakelijk maakt. Wanneer in het rapport wordt gesproken over een part-time-functie van de aftredende secretaris gedurende drie jaren, lijkt dat echter méér te omvatten dan assistentie en begeleiding van de nieuw aangetreden secretaris in de overdrachtsperiode. Wellicht kunnen deputaten hier een nadere verantwoording geven, met name waar het de invulling van de part-time-functie en de daarvoor geplande termijn betreft.

Minimum-bijdragen voor de jaren 1987, 1988 en 1989

De generale synode van 1983 stelde de minimum-bijdragen voor de zending als volgt vast:

1984 - f. 18,88	1985 - f. 20,75	1986 - f. 21,24
Deputaten stellen voor de komende drie jaren voor:		
1987 - f. 24,12	1988 - f. 25,45	1989 - f. 27,21

Binnen het raam van het totaal van de financiële verplichtingen van de kerken acht uw commissie deze ingrijpende verhoging niet realiseerbaar. De zendingsoverdracht die Christus aan Zijn gemeente in deze wereld gaf moet weliswaar als één van de meest wezenlijke aspecten van het kerk zijn worden gezien en van elk kerklid mag dienovereenkomstig offervaardigheid worden verwacht, maar een nuchtere inschatting van de financiële positie waarin wij als kerken in de toekomst zullen komen te verkeren, doet beseffen dat de mogelijkheden voor elk onderdeel van het kerkewerk begrensd zijn. Een goed afgewogen prioriteitsstelling en een strakke kostenbeheersing zullen nodig zijn om bij een vrijwel gelijkblijvende minimum-bijdrage het zendingswerk in de huidige opzet en omvang voortgang te geven.

Voorts kan uw commissie het voorstel om het onderscheid tussen 'minimum-bijdrage' en 'overige ontvangsten' te laten vervallen, niet ondersteunen. Niet alleen zal op deze wijze de omslag, die rechtstreeks voor verantwoordelijkheid van de kerken komt, te hoog worden, maar ook wordt aan het initiatief van plaatselijke zendingcommissies de belangrijkste prikkel tot hun arbeid ontnomen. Immers: die zendingcommissies zagen het tot op heden als haar taak voor de 'overige ontvangsten' te zorgen – dit in rechtstreekse relatie met ons Zendingshuis –, terwijl in de door deputaten beoogde situatie alles zal gaan lopen over de plaatselijke kerkeraden, die niet anders zullen kunnen dan bij de zendingcommissies er op aandringen zoveel mogelijk aan gelden in te zamelen. Bovendien komen tekorten, zowel in de kollekten als in de door zendingcommissies bijeengebrachte gelden, nu rechtstreeks ten laste van de algemene middelen van de plaatselijke kerken. Het kan niet anders of kerkeraden, die op geen enkele wijze aan de verlangde omslagen kunnen voldoen (ook niet met medewerking van de zendingcommissies), zullen zich gedwongen voelen zelf een maximaal af te dragen bedrag vast te stellen, zulks in relatie tot de draagkracht van de plaatselijke kerk.

Voorstellen

De commissie stelt u voor:

- deputaten te danken voor het werk dat zij in de afgelopen periode hebben verricht en hun werkzaamheden goed te keuren;
- opnieuw een deputaat-voorzitter, een deputaat-eerste en een deputaat-tweede penningmeester te benoemen;
- aan ds. M. Drayer op zijn verzoek eervol ontslag als zendingsecretaris te verlenen;
- ds. J.H. Carlier tot zendingsecretaris en deputaat te benoemen;
- de samenwerking met de kerk van Heerde als zending kerk goed te keuren;
- onder aanbieding van excuses de correspondentie met de Gereformeerde Kerke in Soutpansberg alsnog te effectueren;
- te overwegen correspondentie aan te gaan met de Gereformeerde Kerke Middelande;
- de Akte van Ooreenkoms met de Gereformeerde Kerke in Soutpansberg, onder voorbehoud van een nadere uitleg van art. 3, overeenkomstig het aangeboden concept goed te keuren;
- de concept-instructies voor zendingcommissies en classicale zendingcorrespondenten (-commissies) als bijlagen in de kerkorde op te nemen;
- in het reglement voor de kerkvisite (bijlage 27) paragraaf VI sub 8 aan te vullen met de vraag: 'indien u ten behoeve van deze activiteiten een commissie hebt ingesteld, onderhoudt u dan regelmatig contact met deze commissie en hebt u een omschreven instructie aan deze commissie gegeven?'
- de voorlopige uitspraak van de synode 1983 inzake de samenwerking met particuliere zendinginstanties te bevestigen en de kerken erop te wijzen dat de gestelde criteria ook van toepassing zijn ingeval plaatselijk steun aan dergelijke instanties wordt gegeven.
- deputaten te verzoeken zich nader te beraden op de door hen voorgestelde verhoging van de minimum-bijdragen voor 1987, 1988 en 1989 en de tot nu toe in de kerken toegepaste verdeling in 'minimum-bijdragen' en 'overige ontvangsten' onveranderd te laten.

D. Koole, rapporteur

BILAGE 17

art. 57, 58

113, 117

121, 122, 123

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EENHEID VAN DE GEREFORMEERDE BELIJDEERS EN DE CORRESPONDENTIE MET BUITENLANDSE KERKEN

Inhoud:

- Inleiding
- Algemeen overzicht
  - deputaten
  - werkwijze en vergaderingen
- Binnenland
  - Nederlands Gereformeerde Kerken
    - opdrachten G.S. 1983
    - enquête
    - samenkomsten
    - samenvatting en conclusies

2. Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt
3. Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk
4. Gereformeerde Kerken in Nederland
5. C.O.G.G.
6. Voorstellen

IV. Buitenland

1. Kerken
  - a. Free Reformed Church of North America
  - b. Reformed Churches of Australia
  - c. Reformed Churches of New Zealand
  - d. Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
  - e. Igrejas Evangelicas Reformadas no Brasil
  - f. Gereja Toraja Mamas
  - g. Free Church of Scotland
  - h. Christian Reformed Church in North America
  - i. Eglises Réformées Évangéliques Indépendantes de France
  - j. Die Nederduits Gereformeerde Kerk
2. De Gereformeerde Oecumenische Synode
  - a. voorbereidingen voor de synode van Chicago 1984
  - b. rapport afgevaardigden naar Chicago 1984
  - c. bespreking rapport en conclusies
  - d. overige zaken betreffende de G.O.S.
3. Voorstellen

I. Inleiding

In overeenstemming met de opdrachten van de generale synode van Rotterdam 1983 hebben deputaten zich, wat het binnenland betreft, vooral beziggehouden met de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, en, wat het buitenland betreft, vooral met de ontwikkelingen binnen de Gereformeerde Oecumenische Synode (G.O.S.). Het is dan ook geen zaak van vreugde, wanneer we in dit rapport juist ten aanzien van deze belangrijkste zaken niet kunnen spreken van positieve ontwikkelingen. Terwijl het gereformeerde spoor in de wereld smal wordt, blijkt in ons land de weg naar de eenheid van gereformeerde belijders, bijna veertig jaar nadat dit deputaatschap in het leven is geroepen, nog steeds erg lang te zijn.

II. Algemeen Overzicht

1. DEPUTATEN

De synode van Rotterdam-Centrum benoemde tot deputaten de brs. ds. L.W. Bikkes, ds. K. Boersma, ds. P. den Butter, Th. van Dolderen, A. van Hattem, ds. D. Slagboom, ds. B. van Smeden, ds. J.C.L. Starreveld, prof. dr. L. Strengtholt, prof. dr. J.P. Versteeg, ds. J. Westerink. De brs. ds. L.W. Bikkes, ds. P. den Butter en prof. dr. L. Strengtholt werden voor het eerst benoemd. Van de brs. ds. G. Bikkes, ds. W. Steenbergen en prof. dr. W.H. Velema, die op hun verzoek niet herbenoemd werden, namen deputaten afscheid onder betuiging van dank voor de inbreng, die deze broeders hadden. Ds. B. van Smeden werd voorzitter; ds. J. Westerink werd algemeen secretaris, terwijl ds. L.W. Bikkes fungeert als notulist/tweede secretaris. Vier broeders hebben meegedeeld niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen: dr. Th. van Dolderen en prof. dr. L. Strengtholt wegens tijdgebrek; ds. B. van Smeden vanwege zijn leeftijd; prof. dr. J.P. Versteeg vanwege het feit, dat hij reeds 21 jaar lid is van dit deputaatschap. In een afzonderlijk schrijven hopen deputaten aan de synode voorstellen te doen betreffende hun opvolging.

2. WERKWIJZE EN VERGADERINGEN

Deputaten handhaafden de verdeling in twee secties: een sectie binnen- en een sectie buitenland. Deze secties vergaderden enkele malen afzonderlijk ter voorbereiding van de behandeling van bepaalde zaken in de voltallige vergadering. Enkele malen vergaderde de sectie buitenland met een afvaardiging van een buitenlandse kerk, terwijl de sectie binnenland de contacten met het C.O.G.G. en met het Hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk onderhield. Deputaten vergaderden in deze periode op 30 november 1983, 1 februari, 22 maart, 22 mei, en 20 november 1984; 29 januari, 16 april, 24 juni, 23 september en 19 november 1985; 21 januari, 4 en 25 maart en 16 mei 1986. Driemaal was er in deze periode een samenspreking met de Nederlands Gereformeerde Commissie: op 22 mei 1984, 19 november 1985 en 21 januari 1986.

III. Binnenland

1. DE NEDERLANDS GEREFORMEERDE KERKEN

a. Opdrachten van de generale synode 1983

De generale synode 1983 gaf ten aanzien van de samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken aan deputaten de volgende opdrachten:

1. de bezwaren, die in verschillende van onze kerken leven tegen de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken, zo grondig mogelijk te bespreken en zo nauwkeurig mogelijk te formuleren;
2. met het oog daarop in de samensprekingen blijvend aan de orde te stellen de punten, genoemd in de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toeïgening des heils;
3. die Gemeenschappelijke Verklaring opnieuw onder de aandacht van de kerken te brengen, met de opwekking in het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken de daarin genoemde punten ter harte te nemen;
4. zich te wenden tot kerkeraden, die onder opgaaf van redenen aan deputaten mededeling doen dat contact met de Nederlands Gereformeerde Kerk niet of niet meer mogelijk is, om eventueel meer informatie te ontvangen over de bezwaren van de betreffende kerkeraad.

5. zich blijvend op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar men wel tot samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerk is gekomen;
  6. Het Akkoord van kerkelijk samenleven grondig te bestuderen, opdat duidelijk worde of er al dan niet een verschil is ten aanzien van de principes van kerkregering tussen dit Akkoord en onze Kerkerode;
  7. na te gaan welke bezwaren er eventueel leven in de Nederlands Gereformeerde Kerken ten aanzien van onze kerken;
  8. zich te bezinnen op alle zaken, die aan de orde zouden moeten komen bij een eervolording van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken.
- Daarnaast sprak de synode uit:
9. dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt, en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar die eenheid de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden;
  10. dat de moeiten die in eigen kerken leven met betrekking tot de toenadering tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, enerzijds samenhangen met de verschillende geschiedenis en geestelijke achtergrond van deze beide kerken en anderzijds met de verschillende accenten, die in onze kerken worden gelegd, en daarom ook intern voortdurend aan de orde dienen te worden gesteld;
  11. alle kerken opnieuw op te wekken contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse.

b. De enquête

Om te kunnen voldoen aan verschillende van de opdrachten van de generale synode besloten deputaten opnieuw een enquête te houden onder de kerken, om langs die weg duidelijkheid te verkrijgen ten aanzien van wat er in de kerken leeft. Daartoe werden eind augustus 1984 drie verschillende brieven verzonden aan de kerkeraden: één, die gericht was aan kerkeraden van kerken, waar ter plaatse een Nederlands Gereformeerde Kerk is, maar waarmee men geen vorm van samenwerking had; één aan die kerkeraden, die reeds tot een bepaalde vorm van samenwerking waren gekomen; en één aan de overige kerkeraden. Bij alle brieven werd de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toeïgening van het heil ingesloten (zie a3). De eerste groep kerkeraden werd opgewekt tot het zoeken van contact of het herstellen daarvan en gevraagd om een duidelijke formulering van eventuele bezwaren (zie a1, 4, 11). De tweede groep kerkeraden werd gevraagd naar het verloop van de contacten (zie a5).

Aan de overige kerkeraden werden beide brieven toegezonden, terwijl hen gevraagd werd mee te denken over de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, een zaak die immers alle kerken aangaat, en aan deputaten hun standpunt zo mogelijk mee te delen.

Ongeveer de helft van de kerken, verhoudingsgewijs gelijk verdeeld over de drie groepen, reageerde. Sommige schreven heel kort, andere reageerden zeer uitvoerig in brieven met een aantal bijlagen. Naar de mening van deputaten leverde de enquête een tamelijk duidelijk beeld van wat er in de kerken leeft aan gedachten ten aanzien van deze zaak.

Nadat alle deputaten alle brieven hadden bestudeerd, werd het resultaat van de enquête in een tweetal vergaderingen besproken. Daarbij bleek de moeite, waarvan het synodebesluit (zie a1D) spreekt, niet alleen in de heel verschillende reacties van de kerken, maar ook in de taxatie van één en ander binnen de kring van deputaten. Enerzijds zijn er kerken, die praktisch tot integratie met de Nederlands Gereformeerde Kerk zijn gekomen. Anderzijds zijn er kerken, die ernstig waarschuwen tegen enige vorm van samenwerking. Er zijn kerken, die dankbaar rapporteren over voortgang in de samensprekingen, over kanselruil en andere vormen van samenwerking. Er zijn ook kerken, waar samensprekingen zijn vast gelopen en waar nadere kennismaking tot teleurstellende ervaringen leidde, terwijl één kerk zelfs meldde de kanselruil te hebben beëindigd vanwege geconstateerde confessionele verschillen.

De bezwaren, die naar voren werden gebracht, waren hoofdzakelijk dezelfde, die ook bij vorige enquêtes werden genoemd. Ze werden nu alleen duidelijker en meer omschreven gerapporteerd. De bezwaren betreffen vooral: de binding aan de belijdenis, met heel concreet bezwaren over de opvatting van ds. W.G. Rietkerk met betrekking tot de uitverkiezing; de kwestie van de vrouw in het ambt; het Akkoord van kerkelijk samenleven, en vooral de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken en in verband daarmee de functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring.

Besloten werd om deze vier punten met name aan de orde te stellen in de samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Commissie.

c. Samensprekingen

Bij de eerste samenspreking in deze verslagperiode, die gehouden werd op 22 mei 1984, werd vooral informatie gevraagd over en toelichting gegeven op de besluiten van onze generale synode 1983 inzake de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken. Er was dankbaarheid bij de Nederlands Gereformeerde Commissie vanwege het feit, dat de synode opnieuw de kerken opwekte tot het zoeken van contact met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk, en vanwege de uitspraak, dat de bezwaren binnen verschillende van onze kerken tegen de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken, geen belemmering mogen zijn om voort te gaan met de contacten. Grote moeite had de Commissie met de synodale opdrachten aan deputaten met betrekking tot het Akkoord van kerkelijk samenleven en de prediking. De Commissie stond op het standpunt, dat over deze zaken op deputatenniveau een consensus is bereikt, zodat over het Akkoord niet meer en over de prediking niet meer op deputatenniveau maar in de plaatselijke kerken moet worden doorgesproken. De Commissie had er begrip voor dat deputaten opdracht hadden gekregen binnen eigen kerken een onderzoek in te stellen naar bezwaren ten aanzien van de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken – al had men moeite met de generaliserende uitdrukking –, maar wilde niet bij voorbaat toezeggen, dat het mogelijk zou zijn, de bevindingen van dat onderzoek te bespreken met de Commissie. Het bleek, dat de Commissie eerst de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken wilde inlichten over de gang van zaken en dat zij de Landelijke Vergadering zou voorstellen, de bespreking van de prediking te doen plaatsvinden op plaatselijk niveau.

Grote moeilijkheid bleek in deze samenspreking voortdurend, dat de Commissie terugverwees naar de Gemeenschappelijke Verklaring, terwijl deputaten in de lijn van de synodebesluiten wilden doorspreken over de functionering van deze Verklaring in de praktijk. Gewraagd naar bezwaren binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken tegen de Christelijke Gereformeerde Kerken (zie a7), werd uit de kring van de Commissie genoemd het optreden van predikanten die aan de anti-kruisraketten actie hadden meegedaan, en de 'Amersfoortse groep'.

De tweede samenspreking werd gehouden op 19 november 1985. In de lange periode, die tussen beide samensprekingen lag, hadden deputaten hun enquête gehouden en verwerkt, en was de zitting van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken gepasseerd, waarin de verhouding tot onze kerken aan de orde was geweest. Deputaten hadden schriftelijk de Commissie vier punten ter bespreking voorgelegd, zoals vermeld hierboven onder b. Daarnaast hadden deputaten toegevoegd het verslag van een bespreking van het Akkoord van kerkelijk samenleven. De Commissie had in eigen kring een voorbespreking gehouden en legde het resultaat daarvan aan deputaten voor. Ten aanzien van de opvattingen van drs. W.G. Rietkerk deelde de Commissie mee, dat deze haar formeel niet bekend waren en dat zij bovendien van mening was, dat deze bij één van onze particuliere synoden in behandeling waren.

De zaak van de vrouw in het ambt lag op de tafel van de Landelijke Vergadering en was daar nog niet afgerond. De bezwaren tegen de prediking en in verband daarmee het functioneren van de Gemeenschappelijke Verklaring moesten vooral op plaatselijk niveau aan de orde komen, al wilde men daar ook op deputatenniveau over spreken, mits uitermate beperkt en strikt eerlijk.

De bezwaren tegen het Akkoord van kerkelijk samenleven werden weerlegd in antwoorden die de Commissie – naar eigen verklaren – al vele malen had gegeven. De Commissie had het gevoel telkens te moeten herhalen, terwijl deputaten bezwaren vanuit de kerken konden beantwoorden met antwoorden, die reeds lang gegeven waren. Opnieuw ontspan zich een breed gesprek over de vraag, of de genoemde zaken nog op deputatenniveau besproken moeten worden. De Commissie was van gedachte, dat deze vragen steeds weer aan de orde kwamen als gevolg van wisselingen binnen het deputaatschap. Deputaten trachtten de Commissie ervan te overtuigen, dat het de synode, en dus de kerken waren, die de vragen op de tafel van deputaten hadden gelegd en dat dit ook gebieken was uit de respons op de enquête. Deputaten vroegen de Commissie de bezwaren tegen voortgaande samenwerking als signalen uit de kerken serieus te nemen.

Tijdens deze samenspreking werden de eerste punten, die deputaten hadden aangedragen: de kwestie Rietkerk en de zaak van de vrouw in het ambt, aan de orde gesteld, maar niet echt besproken, omdat naar de mening van de Commissie de eerste zaak thuishoorde op de tafel van de kerk van Utrecht en de tweede zaak nog lag op de tafel van de Landelijke Vergadering. De derde samenspreking – op 21 januari 1986 – was een vervolg op de tweede. De beide resterende punten: de prediking en in verband daarmee het functioneren van de Gemeenschappelijke Verklaring, en het Akkoord van kerkelijk samenleven, vormden de agenda. Van Nederlands Gereformeerde zijde werd gesteld dat men zich niet herkende in een bepaalde tekening, die van Christelijke Gereformeerde zijde werd gegeven van de prediking in hun kerken. Men had zich juist gedistantieerd van het objectivisme en het verbondsautomatisme, dat vroeger wel eens gevoeld de prediking had beheerst. Zij verklaarden een verschillend benadering van de gemeente en benaming van de zaken met betrekking tot de toeïgening des heils uit het feit, dat de Christelijke Gereformeerden de Nadere Reformatie in hun traditie hebben, terwijl zij veel geleerd hebben van wat genoemd wordt de reformatie van de jaren dertig. Desgevraagd werd vanuit de kring van de Commissie verklaard, dat men zorgen had over de mystiek en over de moderne geest, die men beide in de Christelijke Gereformeerde Kerken aantroef.

Ten aanzien van het Akkoord van kerkelijk samenleven werd van Nederlands Gereformeerde zijde opnieuw onderstreept, dat wij dit Akkoord moeten lezen tegen de achtergrond van de geschiedenis van hun kerken, terwijl opnieuw werd gewezen op de bereidheid van de Nederlands Gereformeerde Kerken om bij vereniging het Akkoord te vervangen door de Kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

d. Samenvatting en conclusies

Het zal uit het voorgaande duidelijk zijn, dat deputaten niet alle opdrachten, die zij van de generale synode 1983 ontvangen hebben met betrekking tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, hebben uitgevoerd. Dat heeft heel concreet te maken met het feit, dat samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Commissie moeizaam tot stand kwamen en moeizaam verliepen. Ook hebben deputaten ervaren, hoe verschillend er in onze kerken gedacht wordt over samenwerking: waar de ene kerkeraad zich verheugt over bestaande contacten en die graag wil uitbreiden, heeft de andere kerkeraad grote moeite met deze contacten, zowel vanwege bezwaren tegen samenwerking als vanwege de spanningen die daardoor binnen eigen kerkverband worden veroorzaakt. Daar komt bij, dat ook binnen de kring van deputaten de in de kerken levende bezwaren verschillend worden getaxeerd.

Het is deputaten uit de enquête duidelijk geworden, dat de bezwaren, die binnen onze kerken leven tegen de prediking in de Nederlands Gereformeerde Kerken, zijn samen te vatten in één zin: de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toeïgening des heils functioneert niet. De Nederlands Gereformeerde Commissie daarentegen houdt vast aan het feit, dat die Verklaring er ligt en heeft er grote moeite mee, over de punten die daarin genoemd zijn, door te spreken. Wij hebben de indruk, dat wij er hen niet van kunnen overtuigen, hoe zwaar deze zaak bij ons ligt. Daarbij speelt een rol de verschillende geschiedenis en geestelijke achtergrond van beide kerken. Sterker dan voorheen werd van Nederlands Gereformeerde zijde benadrukt, wat men geleerd en ontvangen heeft in de reformatie van de jaren dertig.

Er is in hun kring minder aandacht voor wat de Nadere Reformatie heeft betekend. We zijn in deze verslagperiode in feite niet nader tot elkaar gekomen. Deputaten zijn van oordeel, dat de synode, terwille van de goede voortgang van de samensprekingen, moet uitspreken dat het functioneren van de Gemeenschappelijke Verklaring noodzakelijk is.

Via de enquête hebben deputaten voldaan aan de opdrachten van de generale synode om de Gemeenschappelijke Verklaring opnieuw onder de aandacht van de kerken te brengen en alle kerken opnieuw op te wekken,

contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse.

Naar de mening van deputaten hebben zij voldoende informatie ontvangen over de bezwaren van kerkeraden, waarvoor contact met de Nederlands Gereformeerde Kerk niet of niet meer mogelijk is.

Eveneens via de enquête hebben deputaten zich op de hoogte gesteld van het verloop van de contacten in die kerken, waar men wel tot samenwerking gekomen is. Naast kerken die aandringen op uitbreiding van de mogelijkheden tot samenwerking, zijn er ook in deze groep kerken, waaruit kritische geluiden gehoord worden, omdat men niet merkt, dat de Gemeenschappelijke Verklaring doorwerkt. Krachtens opdracht van de generale synode hebben deputaten zich opnieuw bezonnen op het Akkoord van kerkelijk samenleven in een bespreking, die volgde op een inleiding van prof. dr. W. van 't Spijker. Deze bespreking resulteerde in de volgende opmerkingen:

1. Het Akkoord is geboren uit het misverstand, dat de Dordtse Kerkorde schuldig is aan het conflict, dat geleid heeft tot het ontstaan van de Nederlands Gereformeerde Kerk, terwijl de oorzaak niet ligt in de Dordtse Kerkorde, maar in een foutieve hantering ervan.

2. Het Akkoord is een Gereformeerde Kerkorde, zoals blijkt uit het feit, dat de kerken elkaar vinden op de basis van Schrift en Belijdenis; evenals uit het feit, dat dit Akkoord ruimte maakt voor de prediking van het Woord.

Echter, men heeft concessies gedaan aan een zekere vorm van independentisme, zoals blijkt uit de Preambule, waarin staat, dat het al of niet aanvaarden van dit Akkoord geen oorzaak zal zijn van een breuk tussen de kerken.

3. Er is een aantal bedenkingen te noemen.

De eerste betreft art. 34: over de bekrachtiging en nakoming van besluiten van meerdere vergaderingen (het is niet toevallig dat de kerkelijke vergaderingen in dit Akkoord helemaal aan het eind pas aan de orde komen). In tegenstelling met wat art. 31 K.O. stelt, wordt hier uitgegaan van ratificatie van genomen besluiten achteraf, terwijl slechts wordt gewraagd om in geval van niet ratificeren, daarvan rekenschap te geven aan de zusterkerken.

Een tweede bedenking betreft het ontbreken van de plicht tot kerkvisitatie.

Een derde bedenking betreft het laatste artikel, waarin de kerken beloven dit akkoord 'naar vermogen' te onderhouden. Wat betekent dit in de praktijk?

4. De eenheid van de kerk ligt principieel alleen in Schrift en Belijdenis. Maar praktisch kan een verschil van mening over een kerkelijk akkoord een kerkelijke vergadering krachteloos maken.

5. Het Akkoord geeft de indruk, dat de Nederlands Gereformeerde Kerken bereid zijn dit Akkoord terug te nemen wanneer dat de eenheid met onze kerken in de weg zou staan. Deputaten sluiten zich bij deze opmerkingen van prof. Van 't Spijker aan.

Deputaten zijn overigens van mening, dat het Akkoord voor een deel oorzaak is van de moeite die zij ondervinden bij het bespreekbaar maken van bezwaren die vanuit de kerken komen met betrekking tot de binding aan de belijdenis en een zaak als de vrouw in het ambt.

Over bezwaren binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken ten aanzien van onze kerken zijn deputaten niet diepgaand geïnformeerd. Op vragen onzerzijds werden wel opmerkingen gemaakt over de opvattingen over gemeentebeschouwing en prediking, zoals die doorklinken in de brochure van de Calvijnkring, en over de moderne geest, die geproefd wordt in de Amersfoortse groep.

Aan bezinning op de zaken die verder aan de orde zouden moeten komen bij een eemwording van beide kerken zijn deputaten niet toegekomen.

Het is deputaten in deze verslagperiode gebleken, dat de synode heel terecht heeft uitgesproken, dat het belangrijk is om bij het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden.

Concluderend moeten deputaten vaststellen, dat er van vooruitgang in de contacten op deputatenniveau geen sprake is. Deputaten hebben geen voorstellen om verdere stappen te doen op weg naar een eemwording met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

2. GEREFORMEERDE KERKEN VRIJGEMAAKT

Deputaten ontvingen een afschrift van de brief die de generale synode van Heemse van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt aan uw vergadering heeft geschreven. Omdat in deze brief contact op deputatenniveau wordt afgewezen, konden deputaten ten aanzien van deze kerken niets doen.

3. GEREFORMEERDE BOND IN DE NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

Deputaten hadden, op uitnodiging van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk, tweemaal een bespreking met dit bestuur. Eerstmals met het voltallige hoofdbestuur en éénmaal met het moderamen, respectievelijk 28 februari en 1 november 1985. Deze besprekingen waren van informatieve aard.

Deputaten werden geïnformeerd over de kerkelijke positie van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk. De Gereformeerde Bond is een vereniging van individuele leden, niet van kerkelijke gemeenten. Het gaat om het geestelijk gewicht, niet om het getal. In het geheel van de Nederlandse Hervormde Kerk draagt een kwart van de predikantsplaatsen en veertig procent van de kerkgangers en vierhonderd gemeenten het signatuur van de Gereformeerde Bond. Voor deputaten doelt zich de vraag voor waar de raakpunten in kerkelijke zin liggen. De Gereformeerde Bond spreekt niet namens of in opdracht van een synode. Een punt van overweging zou kunnen zijn, dat de Nederlandse Hervormde synode het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond zou aanwijzen als gesprekspartner voor het contact met de kerken van gereformerd belijden.

Het verlangen van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond om te komen tot contacten op plaatselijk niveau tussen Nederlandse Hervormde en Christelijke Gereformeerde gemeenten werd ons meegedeeld. Wat 'Samen op Weg' betreft werd gesteld, dat men dit proces ziet als een verzwakking van het confessionele gehalte van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Uitgesproken wordt dat de geestelijke band, die er gevoeld wordt tussen de Gereformeerde Bond en de Christelijke Gereformeerde Kerken, niet gering is te achten. Deputaten hebben deze beide besprekingen op

prij gesteld. Naast persoonlijke contacten in de informele sfeer is er een begin van meer officieel contact. Tot concrete voorstellen heeft dit verkennende contact niet kunnen leiden. In algemene zin moge uw vergadering een uitspraak doen ten aanzien van verdergaande besprekingen.

4. GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

Met deputaten Oecumene buitenland hadden deputaten zowel voor als na de G.O.S. Chicago 1984 een ontmoeting. Ging het in de bespreking voorafgaand aan Chicago over de agenda van de G.O.S. en in het bijzonder over de stukken, die onze kerken ter opname op de agenda hadden aangeboden en de positie van de Gereformeerde Kerken als lid van de G.O.S. raakten; in de bespreking die volgde op Chicago werd gesproken over de kritiek, die de Gereformeerde delegatie had geleverd op het optreden van onze delegatie, welke kritiek naar de mening van deputaten ten eenenmale ongegrond was. Duidelijk werd wel hoe verschillend onze visie is ten aanzien van de G.O.S. en de zaken, die daar aan de orde zijn.

5. C.O.G.G.

Ten aanzien van het Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte besloot de generatie synode 1983: deputaten op te dragen mee te blijven werken aan de arbeid van het C.O.G.G. en uit te zien naar mogelijkheden dat tussen kerken van Gereformeerde belijden minder vrijblijvend gesproken wordt. De vergaderingen van het C.O.G.G. werden in de afgelopen jaren door onze deputaten bezocht en van harte werd meegedaan aan de besprekingen.

Secretaris van het C.O.G.G. is vanaf de oprichting (19 september 1983) tot heden ds. J.H. Velma. Het voorzitterschap wordt bij toerbeurt waargenomen door een der afgevaardigden uit de kerken of organisaties, die van het C.O.G.G. deel uitmaken.

Tot het voorjaar van 1986 was ds. L.J. Geluk, namens de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk vertegenwoordigd in het C.O.G.G., voorzitter, aan de beurt voor het voorzitterschap is nu een vertegenwoordiger van de Nederlands Gereformeerde Kerken. In de afgelopen periode onderging het C.O.G.G. uitbreiding door de toetreding van afgevaardigden van de Confessionele Vereniging (Nederlands Hervormd), terwijl opnieuw werd deelgenomen door vertegenwoordigers uit de kring van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Gewoonlijk worden de vergaderingen, die vier keer per jaar gehouden worden, bezocht door een twintigtal deelnemers, van wie drie deelnemers uit onze kerken. De volgende onderwerpen werden besproken:

Kerkmaken in de prediking, in verband met de toeëigening van het heil (ds. B. van Smeden), Samen op weg van de Nederlandse Hervormde en de Gereformeerde Kerken (deputaten SOW), Bespreking art. 27-29 NGB (prof. dr. J. van Genderen),

Kerkelijke eenheid van gereformeerde belijders (prof. dr. H.B. Weijland),

Bespreking van de Verklaring van overeenstemming van het samen kerk zijn, opgesteld door een Werkgroep Kernen van Belijden, samengesteld uit Hervormde en Gereformeerde deelnemers.

Bovenstaande opmerking laat zien, dat de besprekingen in het C.O.G.G. sterk bepaald werden door het geïnformeerd worden en een houding bepalen tegenover het samen op weg gaan van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken. De andere deelnemers aan het C.O.G.G. ontvingen gelegenheid en werden opgeroepen hun reactie te geven op de Verklaring van overeenstemming. Dat gaf aan de besprekingen een boeiend karakter, waarin de vrijblijvendheid minder sterk was dan bij strikt theologische onderwerpen. De kerkelijke actualiteit en praktijk maakten de besprekingen pittig. De meerderheid der deelnemers aan het C.O.G.G. is diepgaand betrokken bij de gang van zaken rond "Samen op Weg".

Deputaten gaven als hun visie, dat het C.O.G.G. in het proces van "Samen op Weg" niet anders kan doen dan uitspreken, dat een kerk, die ontstaat in de lijn van de Concept-verklaring, geen Gereformeerde kerk is. De beide kerken (NHK en GKN), die bij dit proces betrokken zijn, dienen, in alle ootmoed, maar ook met grote klem te worden teruggeroepen tot een kerk-zijn in strenge gebondenheid aan Gods Woord en aan de Gereformeerde belijdenis.

De besprekingen over dit onderwerp zijn nog niet afgerond. Bij de deelnemers van de betrokken kerken bleek behoefte om veel aandacht te geven aan en open te staan voor de inbreng van de deelnemers van de kleinere kerken, die niet betrokken zijn bij "Samen op Weg".

Het mag duidelijk zijn, dat er in de afgelopen periode minder vrijblijvend met elkaar gesproken is in de vergaderingen van het C.O.G.G., al mogen van het C.O.G.G. geen concrete voorstellen of besluiten verwacht worden. Eenmaal per jaar wordt door het C.O.G.G. een conferentie belegd voor een bredere kring van belangstellenden in de eenheid van de gereformeerde gezindte.

De onderwerpen stonden in 1984 en 1985 in het teken van de herdenking van de kerkelijke gebeurtenissen in de vorige eeuw. Ds. J.H. Velma refereerde in 1984 over De Afscheiding en de huidige kerkelijke situatie; dr. L.G. Zwambag sprak in 1985 over De Doleantie met als co-referent ds. W. Bakker. De conferentie van 1985 stond in het teken van het onderwerp De Gereformeerde Gezindte en de Katholiciteit van de kerk, ingeleid door prof. dr. H.B. Weijland.

De conferenties en de vergaderingen van het C.O.G.G. worden door deputaten als zinvol ervaren. Ze vormen een graadmeter voor de intensiteit van de kerkelijke verhoudingen binnen een deel van protestants Nederland en zijn een plaats waar niet over elkaar maar met elkaar en soms tegen elkaar in gesproken wordt. Daarmee beantwoordt het C.O.G.G. aan het doel, door haar gesteld.

6. VOORSTELLEN

De generale synode besluit:

1. ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken:

- opnieuw uit te spreken dat het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken roeping der kerken blijft,
- overtuigd van de noodzaak van voortgezet gesprek over de prediking en eveneens overtuigd van de noodzaak van een goede functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toeëigening des heils terwille van de goede voortgang van de samsprekingen, deputaten op te dragen, dit gesprek te blijven voeren en daarin steeds weer aan de orde te stellen de punten, in de Gemeenschappelijke Verklaring genoemd.

- deputaten op te dragen zich bijvond op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar men tot samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerk gekomen is, en van die verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerk in die kerken, waar men tot nu toe niet tot samenwerking kwam,
  - opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt, en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar die eenheid de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden.
2. Deputaten op te dragen de contacten met de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk voort te zetten en te zoeken naar mogelijkheden om deze contacten te intensiveren.

IV. Buitenland

1. KERKEN

a. Free Reformed Church of North America

Met deze kerken bestaat nog steeds een nauwe band, zoals blijkt uit het feit, dat over en weer predikanten beroepen worden en dat regelmatig verzoeken worden ingediend door predikanten uit deze kerken, om in onze kerken te mogen voorgaan. Zo ging ds. G. Hamstra van Elburg naar Clifton, N.J., en vroeg en verkreeg Alphen aan de Rijn advies inzake het beroepen van ds. A. Baars van Dundas, Ont. Aan de predikanten A. Baars, C. Bos, C.A. Schouls en C. Pronk werd op hun verzoek toestemming verleend om in onze kerken voor te gaan in de dienst des Woords. Met de beide laatstgenoemden werd op 23 september 1985 een gesprek gevoerd, waarin ook gevraagd werd naar hun bevindingen als waarnemers op de conferentie van de International Council of Reformed Churches in Schotland.

In de verslagperiode oefende ds. J. Tammings, die na 20 jaar onze kerken met ere gediend te hebben, vanaf 1951 een grote plaats in de Free Reformed Church heeft gehad. Een rapport van ds. P. den Butter, die is aangewezen om de Synode van de Free Reformed Church als afgevaardigde van onze kerken bij te wonen, zal D.V. als aanhangsel bij dit rapport worden gevoegd.

b. Reformed Churches of Australia

Zoals tot heden gebruikelijk hebben deputaten de uitnodiging tot bijwoning van de Synode beantwoord met een schrijven, waarin gevoelens van broederlijke verbondenheid werden uitgedrukt, en waarin tevens werd meegedeeld, dat de afstand het onmogelijk maakt, een persoonlijke vertegenwoordiging op de Synode te doen plaatsvinden. Het valt te betreuren – en dat geldt tevens de kerken in Nieuw-Zeeland – dat er niet een wat intensiever contact met deze kerken mogelijk is vanwege de afstand en de kosten, die afvaardiging met zich mee brengt. Tijdens vergaderingen van de G.O.S. blijkt immers telkens weer, hoe dicht deze kerken bij ons staan. Deputaten zouden het waardevol vinden, als van tijd tot tijd ook naar deze kerken in Australië en Nieuw-Zeeland een persoonlijke afvaardiging zou plaatsvinden.

c. Reformed Churches of New Zealand

Met de stated clerk van deze kerken, br. D.G. van der Pyle, die ook op de synode van Rotterdam-C aanwezig was, hadden deputaten een gesprek, waarin zijnerzijds sterk werd aangedrongen op intensivering van het contact. Besloten werd tot uitwisseling van kerkbladen.

d. Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

Naar de 42e synode van deze kerken werd ds. J. Westerink namens onze kerken afgevaardigd. Zijn rapport laten wij hieronder volgen. Verder valt te vermelden, dat aan enkele predikanten van deze kerken op hun verzoek toestemming werd verleend om onze kerken voor te gaan in de dienst des Woords. Een zaak waar de synode zich over uit moet spreken is de verhouding tot Die Gereformeerde Kerke (sinode Soutpansberg). Uit contacten met zendingsdeputaten blijkt, dat deze kerken zich beschouwen als met ons corresponderende kerken en dat zij teleurgesteld waren over het ontbreken van een afvaardiging onzerzijds op hun synode. In overleg met zendingsdeputaten is besloten, aan de synode voor te stellen, dat de correspondentie met Die Gereformeerde Kerke (sinode Soutpansberg), evenals met de Gereje Torija Mamasa, om praktische redenen vooralsnog gevoerd zal worden door zendingsdeputaten, waarbij deputaten met elkaar zullen overleggen in zaken, die beide deputaatschappen betreffen.

d.1 Rapport van de afgevaardigde naar de tweënvēertigste nasionale sinode van Die Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika

1. INLEIDING

Namens onze kerken mocht ik de tweënvēertigste Nasionale Sinode van die Gereformeerde Kerke – meervoud, krachtens een besluit van deze synode – in Suid-Afrika bijwonen. De synode vergaderde van 8 tot 22 januari 1985 in Potchefstroom. Ik arriveerde op 8 januari op tijd, om de bidstond voor de synode bij te wonen. Deze dienst werd geleid door prof. dr. J.L. Helberg, die het Woord bediende uit Jes. 66 vers 1 en 2 en op indringende wijze de grootheld van de Heere verkondigde tegenover de nietigheid van de mens, die zich door de Heere moet laten onderwijzen. Na de dienst werden groten overgebracht namens andere Zuidafrikaanse kerken en namens de Gereformeerde Kerke van de Sinode Middellandse en Suidland, de synode van die Kloufingkerk. Vooral de toespraak van de laatste afgevaardigde, ds. C.D. Jaffha, viel op, omdat hij op een broederlijke wijze zijn blijdschap uitsprak over het feit, dat hij de synode mocht toespreken, maar tegelijk heel open kritiek oerlende op het feit, dat er als gevolg van verschil in huidskleur verschillende synodes zijn.

Eerder op diezelfde dag – dus voordat de bidstond gehouden werd – was de synode reeds geopend en het moderamen verkozen. Leden waren: dr. J. Visser, die op zeer bekwame wijze leiding gaf als praeses, dr. C.J. Malan, assessor, ds. D. Postma, eerste scribe en ds. P. de Bruyn, tweede scribe.

De werkwijze van de synode verschilt nogal van de onze. Eerst worden alle rapporten en appèlzaken in plenaire zitting besproken, waarbij appellanten gelegenheid krijgen persoonlijk hun zaak voor de synode toe te lichten. Daarna gaan de commissies aan het werk, zodat zij rekening kunnen houden met de ter synode gemaakte opmerkingen, en dan worden de zaken in plenaire zitting afgehandeld. Deze methode lijkt omslachtig, maar men ziet toch kans op deze wijze in vrij korte tijd een omvangrijke agenda af te werken.

Uit Nederland waren behalve onze kerken ook de Nederlands Gereformeerde Kerken – door ds. H.J. van

der Kwast en ds. P. Veldstra – en de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt – door ds. H.J. de Vries en oud. J.J. Schreuder – vertegenwoordigd. Verder werd de synode bijgewoond door ds. C. Boomama van de Christian Reformed Church en een vertegenwoordiging van de Koreaanse Presbyteriaanse Kerk. Ook dr. P. Schrottenboer, algemeen secretaris van de G.O.S., woonde een deel van de vergaderingen bij. Een van de meest aansprekende momenten van de synode was de dagopening op dinsdag 15 januari, in verband met de grote droogte, die het hele land teisterde, werd een bidstond gehouden. Het werd een uur van diepe verontmoediging en schuldbelijden, maar ook van pleiten op Gods trouw. Toen aan het eind van dezelfde morgen de regen overvloedig begon te stromen, werd dat gezien als een duidelijke verhoging van het gebed. Het kan niet de bedoeling zijn van dit rapport om alle zaken die de synode passeerden te vermelden. De vijfde agenda van meer dan 700 bladzijden omvatte naast de gewone zaken, die kerken in breder verband aangaan, zaken als Bijbelvertaling, vernieuwing van liturgische formulieren, andere liturgische zaken, de plaats van de vrouw in de kerk. Daarvan wil ik slechts vermelden, dat bij de bespreking dezelfde geluiden werden gehoord, die bij de behandeling van deze zaken op onze kerkelijke vergaderingen naar voren komen. Verder verwijs ik graag naar de Acta.

Wat uitgebreider wil ik rapporteren ten aanzien van de verhouding tot onze kerken en tot de andere, ter-synode-vertegenwoordigde Nederlandse kerken, de zaken betreffende de G.O.S. en het vraagstuk van de rassenverhoudingen, zoals dat ter synode aan de orde kwam.

2. VERHOUDING TOT ONZE KERKEN

Aanvankelijk lag het in de bedoeling, dat ik dinsdag 15 januari als eerste van de buitenlandse afgevaardigden – naar mijn mening typerend voor de verhouding tussen onze beide kerken – de synode zou toespreken. Helaas moest ik, nog geen half uur voordat mij het woord gegeven zou worden, de synode verlaten en in het ziekenhuis van Kerkdorp worden opgenomen. Als gevolg daarvan heb ik ook de toespraken van de andere afgevaardigden niet gehoord en kon ik eveneens de vergaderingen van de commissies niet bijwonen, die in de daaropvolgende dagen vergaderden. Gelukkig gaf de Heere zodanige verlichting, dat ik donderdag 17 januari het ziekenhuis weer mocht verlaten en vrijdag 18 januari weer ter synode aanwezig kon zijn en alsnog namens onze kerken de synode mocht toespreken.

In mijn toespraak heb ik er op gewezen, dat wij in Nederland juist het herdenkingsjaar van de Afscheiding in 1834 afgesloten hadden, waarin op allerlei manieren aandacht werd gegeven aan die kerkelijke beweging waaruit beide kerken stammen. We hebben een gemeenschappelijke wortel. Daarom, zo heb ik vervolgens gezegd, heeft onze synode 1983 met dankbaarheid kennis genomen van de verzekering van die Gereformeerde Kerke bij monde van hun afgevaardigde, prof. dr. J.C. Coetzee: 'Dat het ondenkbaar zou zijn dat de band tussen u en ons zou worden verbroken terwille van het aangaan van correspondentie met enige andere kerk'. Ten aanzien van de G.O.S. heb ik de synode het besluit van ons deputaatschap meegedeeld, om met concrete voorstellen aan onze synode in ieder geval te wachten op de reactie van de synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland op de uitspraken van de G.O.S., die deze kerken betreffen. Ik heb verklaard gelukkig te zijn met het rapport, dat de afgevaardigde van die Gereformeerde Kerke naar de G.O.S. van Chicago 1984 aan de synode uitbrachten en waarin ook wordt voorgesteld, niet nu te breken met de G.O.S. maar een studietoelichting in te stellen, die op de synode van 1988 concrete voorstellen moet doen. Daarbij heb ik gewezen op het belang van de G.O.S. voor het contact met gereformeerde kerken in de wereld en voor de jonge kerken en op de noodzaak om één lijn te trekken als zusterkerken met het oog op de G.O.S. 1988. Tenslotte heb ik gezegd, dat er naar mijn gedachte beter geen G.O.S. kan zijn, dan een G.O.S. die de koers van de Gereformeerde Kerken in Nederland vaart.

Als laatste punt heb ik de verhouding van de volkeren in Zuid-Afrika genoemd, daarbij dankbaar memorerend het feit, dat die Gereformeerde Kerke, ook blijkens ter tafel zijnde rapporten, een eigen koers willen varen naar het Woord van de Heere, en oproepend tot voortdurende bezinning op de vraag, wat de Heere in deze moeilijke zaak van ons vraagt. Ik heb onze zusterkerken verzekerd van ons meelevende en onze voorbede. Bij de bespreking van de verhouding tot onze kerken diende het rapport van prof. dr. J.C. Coetzee, die als afgevaardigde op onze synode 1983 aanwezig was en daarover een goed en sympathiek geschreven rapport uitbracht. De synode sprak zijn dankbaarheid uit over de goede wederzijdse verhoudingen, terwijl bij de bespreking van de zendingszaken met dankbaarheid gewag gemaakt werd van het werk van onze zending en van onze zendingswerkers in Venda en KwaNdebele.

Vermoedelijk zal er op onze synode 1988 geen afgevaardigde van die Gereformeerde Kerke zijn. Wegens de noodzaak om te bezuinigen moest de post op de begroting voor afgevaardigden worden verminderd. Toen ik de gelegenheid kreeg om aan het eind van de synode afscheid te nemen heb ik naast dankbaarheid voor gastvrijheid ook mijn teleurstelling – bij alle begrip – daarover geuit en de hoop uitgesproken, dat men toch een mogelijkheid zal vinden om een afgevaardigde te zenden.

3. CORRESPONDENTIE MET DE NEDERLANDS GEREFORMEERDE KERKEN

Een zaak die veel tijd heeft gekost en waarover veel gesproken is, en tenslotte tot een verrassende beslissing heeft geleid, was de verhouding tussen die Gereformeerde Kerke en de Nederlands Gereformeerde Kerken. Reeds aan de vorige synode hadden de Nederlands Gereformeerde Kerken volledige kerkelijke correspondentie aangeboden, maar toen had de synode besloten op dat aanbod niet in te gaan, maar eerst het kerkelijk gesprek met de Nederlands Gereformeerde Kerken voort te zetten, evenals overigens met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. De deputaten, die in opdracht van de synode dit gesprek hadden gevoerd in de afgelopen jaren, waren tot de conclusie gekomen, dat die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika en de Nederlands Gereformeerde Kerken één zijn in leer, dienst en tucht, en stelden daarom voor, nu volledige correspondentie aan te gaan.

Bij de bespreking van dit rapport kwam er echter een stroom van kritiek los. Bezwaren werden geuit tegen het Akkoord van kerkelijk samenleven, tegen de opvattingen met betrekking tot de leer van de uitverkiezing, zoals die naar voren waren gekomen in publicaties van verschillende predikanten van de Nederlands Gereformeerde Kerken, en tal van andere zaken. Verschillende synodeleden verklaarden daarbij nadrukkelijk, dat het naar voren brengen van deze bezwaren geen vrucht was van Vrijgemaakte voorlichting, maar van zelfstandig onderzoek en waarneming. Het was in de lijn van deze bespreking, dat de desbetreffende commissie

de synode voorstelde, nu nog geen kerkelijke correspondentie aan te bieden, maar eerst nog met deze kerken de bezwaren door te spreken, die men had tegen het Akkoord van kerkelijk samenleven. Dat laatste punt werd aanvaard. Maar toen de synode de beslissing moest nemen om wel of nog geen correspondentie aan te gaan, kwam er vanuit de vergadering een tegenvoorstel, waarbij vooral geargumenteed werd vanuit de grote waardering, die die Gereformeerde Kerke hebben voor het zendingswerk van de Nederlands Gereformeerde Kerken in Natal. Dit voorstel haalde het met een kleine meerderheid, zodat besloten werd tot kerkelijke correspondentie, waarbij de opdracht tot verder doorspreken van de bezwaren gehandhaafd bleef. Zonder verdere discussie besloot de synode daarna tot voortzetting van het kerkelijk gesprek met de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, welk gesprek echter wel bemoeit zal worden door de beslissing ten aanzien van de Nederlands Gereformeerde Kerken. De Vrijgemaakte synode van Heerme stelde immers als één van de voorwaarden voor kerkelijk contact, dat die Gereformeerde Kerke geen correspondentie zouden aangaan met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Door de Vrijgemaakte afgevaardigden werd dan ook ter synode verklaard, dat het genomen besluit hen verdriet deed en dat dit besluit de weg naar de door de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt aangeboden relatie zou blokkeren. Na deze verklaring verliet de Vrijgemaakte delegatie de synode.

4. DE ZAKEN VAN DE G.O.S.

Het was te verwachten, dat de bespreking van het rapport van deputaten voor Oecumenische aangelegenheden met betrekking tot de G.O.S. zich vooral zou concentreren op de uitspraken betreffende de Gereformeerde Kerken in Nederland en de rassenverhoudingen in Zuid-Afrika. Een omvangrijk, goed rapport, gaf de synode een duidelijk inzicht. De bespreking stond mede onder de spanning van het besluit van de breed Moderatuur van de Nederlands Gereformeerde Kerke, om het lidmaatschap van de G.O.S. op te schorten in afwachting van een definitieve beslissing van de synode van die kerken in het najaar van 1988, en van de mededeling van een afgevaardigde van de Church of England in South Africa ter vergadering van de synode, dat zijn kerk zojuist besloot het lidmaatschap van de G.O.S. te beëindigen. Algemeen secretaris van de G.O.S., dr. P. Schrottenboer, wierp wel wat olie op de golven, door de synode te verzekeren, dat de in Chicago gedane uitspraken geen veroordeling van die Gereformeerde Kerke betekenden. Maar dat verhinderde niet, dat verschillende stemmen klonken om het lidmaatschap van de G.O.S. te beëindigen, terwijl ook een minderheidsrapport van één lid van de commissie dat voorstelde. De meerderheid van de commissie volgde echter het deputatenrapport, dat in dit stadium nog geen beëindiging van het lidmaatschap wilde, mede omdat een dergelijk besluit nu als een politieke beslissing zou worden uitgelegd. Vanuit de synode werd scherpe kritiek geuit op de te lankmoedige houding van de G.O.S. ten aanzien van de Gereformeerde Kerken in Nederland en de generaliserende en ongemotiveerde beschuldigingen van die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika.

Met meerderheid van stemmen besloot de synode o.a. het volgende uit te spreken:

dat die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika op een kruispunt staan en daarom genodigd zijn om uitsluitend te geven over verdere deelname aan de G.O.S.; dat vanwege de uiterste gewichtigheid van deze beslissing de kerkelijke weg ten einde toe gevolgd moet worden en in dit stadium met grote lankmoedigheid maar tevens krachtig en met doelgerichte ernst moet worden opgetreden; dat er voornamelijk aan de G.O.S. zal worden deelgenomen zoals tot nu toe. Op grond van deze besluiten besloot de synode verder een achttal deputaten te benoemen, die tevens in 1988 als delegatie naar de G.O.S. zullen optreden, en die deputaten op te dragen:

- een volledig en gemotiveerd bezwaarschrift op te stellen, dat aan de G.O.S. 1988 zal worden voorgelegd, nadat dit aan de kerken, waarmee die Gereformeerde Kerke in engere correspondentie staan, voorgelegd is en aan de andere nationale synoden, en nadat het door de Nationale Synode 1988 goedgekeurd is. Duidelijk moet aan de G.O.S. gesteld worden, dat dit bezwaarschrift gezien moet worden als een ernstige oproep van die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika, waaraan gehoor gegeven moet worden. Naast andere zaken, die deputaten onder de aandacht komen, moeten de volgende punten in dit bezwaarschrift worden opgenomen:
- beëindiging van het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland;
- opschorting van alle contacten met Wereldraad en WARC;
- een bevredigende reactie op de bezwaren tegen de uitspraken van de G.O.S. betreffende de rassenverhoudingen, nl.:
- dat die uitspraken generaliserende en ongemotiveerde beschuldigingen tegen die Gereformeerde Kerke bevatten;
- de beschuldigingen dat het optreden van die Gereformeerde Kerke een status confessions noodzakelijk maakt;
- de miskenning van de 'veelvokigheid' in Zuid-Afrika.

Tenslotte moet in het bezwaarschrift worden gesteld dat wijziging van de constitutie moet geschieden volgens het door de G.O.S. zelf gestelde uitgangspunt, nl. dat de Schrift als het onfeilbare Woord van God en de Gereformeerde Bijbeloorspraken als basis van de G.O.S. moeten blijven gelden.

Wat de besluiten van de G.O.S. betreffende de rassenverhoudingen aangaat, sprak de synode opnieuw uit, dat ras, volk of huidskleur niet het criterium is voor het lidmaatschap van een kerk en dat niemand op grond daarvan gediscrimineerd mag worden. Deputaten voor Oecumenische aangelegenheden kregen opdracht om het rapport van de G.O.S. met betrekking tot volkeren- en rassenverhoudingen punt voor punt te beantwoorden en dat antwoord voor november 1988 toe te sturen aan het Interimcomité van de G.O.S.; eveneens om een goed gemotiveerd standpunt op te stellen en dit aan de volgende synode voor te leggen voor doorzending naar de G.O.S. 1988.

5. DE VERHOUDING VAN DE VOLKEREN IN ZUID-AFFRIKA

Het feit, dat dit onderwerp bij de behandeling van allerlei zaken ter synode aan de orde kwam, bewijst wel de grote rol, die de 'rassekwessie' speelt in de Zuid-Afrikaanse samenleving, ook in de kerkelijke samenleving. Naast de punten, die in dit rapport al eerder genoemd werden, zou ik nog willen vermelden het feit, dat de theologische opleiding in Potchefstroom bij synodebesluit werd opengesteld voor kleurlingen, die tot nu toe waren aangewezen op Hammanskraal.

Het meest nadrukkelijk kwam de zaak aan de orde bij de behandeling van het rapport van deputaten Volkerenverhoudingen. Een groot aantal besluiten werd genomen. Ze zullen t.z.t. letterlijk in de Acta te lezen zijn, terwijl de synode tevens besloot deze uitspraken in de vorm van een brochure uit te geven in het Afrikaans, Engels, Sotho, Venda en Zulu, ten einde er zo breed mogelijke bekendheid aan te geven, opdat de besluiten ook gestalte krijgen in de praktijk van het leven. Het voornaamste besluit in dit opzicht was ongetwijfeld de herroeping van een synode-uitspraak van 1970: dat ook van de zijde van de kerk het 'beleid van gebiedskindering' bevorderd zal worden. De synode verklaarde dat niet uit Schriftgegevens opgemaakt kan worden, dat een dergelijke uitspraak gedaan kan worden. Verder verklaarde de synode, dat gezamenlijke erediensten, inclusief de viering van het Avondmaal, tussen Christenen, ongeacht hun ras, een uitdrukking is van de eenheid van het lichaam van Christus. Ook de kansels mogen niet gesloten worden voor Woordbediening door leraren van kerken die behoren tot hetzelfde verband.

Ook sprak de synode uit, dat de Schrift wel een uitdrukkelijk verbod kent van geloofsgemengde huwelijken, maar niet van rasgemengde huwelijken. De synode verwierp verder overdreven nationalisme, cosmopolitisme, en elke vorm van rassediscriminatie en racisme; bestendig van heerschappij van het ene ras over het andere door militaire, economische of andere vormen van discriminatie zoals in behuizing, opvoeding en werktoepassing, is te verwerpen. Het verband tussen land en volk, zoals dat er in Israël was, kan niet zonder meer op onze tijd worden overgedragen. Land en volk zijn geen statische begrippen, maar zijn grotendeels historisch bepaald.

Tenslotte spreekt de synode over vrede, als een gavi van God in Christus, maar waarvan slechts sprake kan zijn, wanneer mensen en bevolkingsgroepen elkaar rechtvaardig behandelen en verklaart de synode dat de Schrift duidelijk zegt, dat vroomheid en eredienst zonder een levenspraktijk waarin gerechtigheid nagejaagd wordt, voor de Heere waardeloos is.

6. SLOT

Ik ben dankbaar voor de eervolle opdracht, die ik kreeg om onze kerken te mogen vertegenwoordigen op deze synode, en voor de mogelijkheden, om zo van wat dichterbij kennis te maken met deze kerken, waaraan wij sterk verwant en waarmee wij sterk verbonden zijn. Het was een goede synode, die duidelijk de begeerte had het Woord na te spreken, en de kerken die in deze synode bijeenkwamen, hebben recht op onze voorbede en ons meeleven in de moeilijke vragen, die op hen afkomen. Graag wil ik hier ook mijn dankbaarheid uitspreken voor het hartelijke medeleven, dat ik van de synode mocht ondervinden tijdens mijn verblijf in het ziekenhuis en bij mijn terugkeer, evenals voor de bijzondere gastvrijheid van de praeses van de roepende kerk, ds. A.J. du Plessis en zijn vrouw, bij wie ik tijdens deze periode mocht logeren.

e. Igreja Evangelica Reformada no Brasil

Naar deze kerken vertrok ds. J.C. Hardeman, predikant van Thesinge-Delfzijl, terwijl ds. H. Last, beroepen door de kerk van Utrecht-C naar art. 6 K.O. terugkeerde. Deputaten gaven ten aanzien van het beroep op ds. Last, overeenkomstig hun opdracht advies aan de kerk van Utrecht-C en aan de classis Utrecht.

Aan ds. B. Oosterbroek werd op zijn verzoek toestemming verleend de kerken te dienen.

f. Gereja Toraja Mamas

Een enkele maal ontvingen deputaten vragen met betrekking tot het besluit van deze kerken om het bijzondere ambt open te stellen voor de vrouw. Deputaten hebben verwezen naar zendingsdeputaten. Voor het overige verwijzen wij naar het gerapporteerde onder 1d.

g. Free Church of Scotland

Naar gewoonte zal er ook dit jaar weer gehoor gegeven worden aan de uitnodiging van de Free Church om een afgevaardigde te zenden naar de synode van deze kerken. Verwacht mag worden dat een aanvullend rapport met een verslag van dit bezoek, dat d.v. in mei 1986 zal plaatsvinden, en waarvoor ds. J.C.L. Starreveld is aangewezen, aan de synode zal worden aangeboden.

h. Christian Reformed Church in North America

Met afgevaardigden van deze kerk vond op 1 maart 1984 een gesprek plaats, waarin informatie werd gevraagd en gegeven over de verhouding van beide kerken tot de Gereformeerde Kerken in Nederland, over de uitspraken van onze synode met betrekking tot zaken, die binnen de G.O.S. aan de orde zijn en over het standpunt van de Christian Reformed Church in deze zaken. Ook de ontwikkelingen binnen onze kerken en de beperking, die onze kerken hebben aangebracht ten aanzien van het voorgaan van Christian Reformed predikanten in onze diensten, werden aan de orde gesteld.

Via de Acta van de Synoden 1984 en 1985 werden deputaten uitvoerig op de hoogte gebracht van de beslissing van de Christian Reformed Church om het diaconambt open te stellen voor de vrouw. Uitvoerig berichten de Acta aangaande de overwegingen die tot dit besluit hebben geleid alsook over de onrust, die dit besluit bij de vele apölschrijvers aan de Synode 1985 heeft verwekt. Ook vanuit onze kerken werden deputaten op deze beslissing geattendeerd, met de vraag welke consequenties deze stap voor de verhouding tussen beide kerken zou kunnen hebben.

Deputaten besloten hun bezorgdheid over dit besluit te bespreken in de ontmoeting met de afgevaardigden van de Christian Reformed Church, op 3 maart 1986. Deze afgevaardigden, de Revs. T. Hofman en dr. J. Timmer, benadrukten desgevraagd, dat de synode van de Christian Reformed Church het besluit tot openstelling van het diaconambt voor de vrouw had kunnen nemen door onderscheid te maken tussen het ambt van diacon als een dienend en het ambt van ouderling als een regerend ambt. De synode heeft dan ook tegelijkertijd uitgesproken, dat er geen mogelijkheid is op grond van de Schrift voor openstelling van de ambten van ouderling en dienaar des Woords voor de vrouw.

Overeenkomstig het besluit van onze generale synode vond er in deze verslagperiode geen afvaardiging vanuit onze kerken naar de synode van de Christian Reformed Church plaats.

i. Eglise Réformée Évangélique Indépendante de France

Aan ds. K. Boersma viel de eer te beurt om de eerste te zijn, die namens onze kerken werd afgevaardigd naar de synode van de E.R.E.I. Hij schreef over zijn bezoek in 'De Wakker' en rapporteerde aan deputaten als volgt.

RAPPORT

In opdracht van deputaten heb ik van vrijdag 15 t/m zondag 17 maart 1985 onze kerken vertegenwoordigd op de 'Synode National et Générale' van de Union Nationale des Églises Réformées Évangéliques Indépendantes de France, die gehouden werd in het dorp Bagard, tussen Ales en Anduze in Zuid-Frankrijk. Zoals bekend, besloot de Generale Synode van 1980 tot het aangaan van contact volgens art. 51 sub B K.O. met deze kerken (Acta 1980, art. 68). Het was nu de eerste keer, dat onze kerken waren uitgenodigd om hun synode bij te wonen. Deze kerken hebben de gewoonte, in het uitnodigen enige afwisseling aan te brengen, per synode drie genodigden uitvoerig het woord te geven en overige genodigden b.v. tijdens maaltijden een enkel woord te laten zeggen. Dat wij deze keer een dringend verzoek kregen om te komen, was, omdat men vooral door de G.O.S. in Chicago van ons nader wilde horen, hoe de situatie in Nederland is. Toch was ik eerst niet de enige Nederlander: op de morgen van de eerste dag waren namens de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk aanwezig ds. L.J. Geluk en ir. J. van der Graaf. Zij gingen 's middags naar Aix-en-Provence, alwaar zij namens de Gereformeerde Bond een bedrag gingen aanbieden aan de 'Faculté Libre' ter gelegenheid van haar tienjarig bestaan. Twee vertegenwoordigers van de E.R.E.I. waren in januari 1985 op uitnodiging van de Gereformeerde Bond in Nederland geweest.

Ik rapporteer eerst iets over deze kerk, dan iets over de synode en tenslotte over de perspectieven.

De E.R.E.I.

1. JURIDISCH

Het lijkt vreemd hiermee te beginnen, maar het moet in de Franse situatie. De E.R.E.I. ziet zichzelf dankbaar als erfgenaam van de Reformatie in Frankrijk. De strijd van de Hugenoten en van de Camisards in de Cévennen geeft een gevoel als bij ons de Afscheiding. In het 300e gedenjaar van de opheffing van het Edict van Nantes wordt de godsdienstvrijheid levendig besef. Maar sinds de scheiding van kerk en staat in Frankrijk in 1805 dient voor elke kerkelijke instelling een 'Association culturelle' te worden opgericht met een bestuur en statuten, ook plaatselijk. Een gemeente moet een 'Conseil presbytéral' hebben, die niet met onze kerkeraad gelijk te stellen is: het is een juridisch-administratief lichaam. Als (moelijk te vervullen) opdracht ziet men, van deze raden ook werkelijk een geestelijke leiding te doen uitgaan. In leide dragen alleen de predikanten echt een ambt. Van de plaatselijke raden maken ook vrouwen deel uit; de vraag naar vrouwelijke ambtsdragers wordt niet gesteld; er zijn geen vrouwen predikant.

Er zijn verschillende manieren om tot de kerk te behoren: die van belijdend lid (membre), parochiaan (paroissien) en gedoopte kinderen, terwijl er ook nog min of meer meeleverden zijn (adhérents). Alleen de belijdende leden kunnen rechten uitoefenen.

2. HISTORISCH

In 1838 is een aantal gemeenten niet meegegaan met de hereniging tot de Eglise Réformée de France, die overal over het land verspreid is en enige honderduizenden leden telt. In deze kerk wordt de belijdenis niet gehandhaafd en leven orthodoxen en vrijzinnigen in één verband. Het woord 'indépendant' in de naam van de E.R.E.I. wijst op onafhankelijkheid van de E.R.F. en wil niets met independentisme te maken hebben. Men zou van dit woord ook wel af willen. Op sommige plaatsen komt het voor, dat beide kerkengroepen aanwezig zijn. Maar vooral in de kleine dorpen van de Cévennen is de E.R.E.I.-kerk, soms al vele jaren, de enige kerk ter plaatse. Het gehele dorp is dus op de predikant van deze kerk aangewezen; het gevaar van de volkerker tracht men tegen te gaan door verschillende vormen van lidmaatschap.

Op de synode waren 45 gemeenten vertegenwoordigd, verdeeld over vier 'circonscriptions': 'zuid-west' (Bordeaux tot Pyrénées), 'Cévennes/Languedoc', 'Basses-Cévennes/Lozère' en 'Gardonnienne/Provence' (inclusief Parijs). In totaal zijn er ca. 2500 belijdende leden; de gemeenten liggen in de Cévennes soms vlak bij elkaar; andere zijn ver van elkaar gelegen. In de steden is men slechts vertegenwoordigd in Parijs, Marseille, Nîmes, Montpellier, Aix-en-Provence, Bordeaux, Toulouse en Montauban. In de gemeenten zelf werken ca. 25 predikanten; sommigen hebben daarbuiten bijzondere dienst, bv. in de krijgsmacht.

Sinds 1974 werkt men samen met de theologische faculteit van Aix-en-Provence, die toen heropgericht is. Voor die tijd moest men zich behelpen bij het vinden van predikanten; sommige ouderen hebben een Bijbelschool-opleiding. Waar de E.R.F. een rechtzinnige predikant heeft, werkt men graag samen.

3. KERKELIJK-GEESTELIJK

Het gereformeerde leven in Frankrijk, begin vorige eeuw na de Franse Revolutie weer vrij geworden, was uiterst zwak aan inhoud en mankracht. Het Zwitserse Réveil heeft tot vandaag toe, b.v. in wat men in de diensten zingt, duidelijke sporen nagelaten.

Tegenover het liberalisme wil men evangelisch zijn: nadruk op de Schrift en op de persoonlijke bekering, het heil der zielen. Voor sommigen heeft het woord 'gereformeerd' een wat statische klank, terwijl anderen er de invloed van de Barthiaanse theologie in horen en het dus verdracht vinden. Officieel is men gebonden, althans de predikanten, aan de Verklaring van 1872: 'De Gereformeerde kerk van Frankrijk, gevoelt voor alle dingen de behoefte, dank te betuigen aan God en haar liefde te betuigen tegenover Jezus Christus, haar hoogste Meester, die haar heeft ondersteund en getroost tijdens haar beproevingen. Zij verklaart door middel van haar vertegenwoordigers, dat zij trouw blijft aan de grondslagen van geloof en vrijheid waarop zij is gebouwd. Met haar vaderen en martelaren in de Geloofsbelijdenis van La Rochelle, met alle kerken van de Reformatie in hun verschillende belijdenisgeschriften, staat zij voor het soevereine gezag van de Heilige Schriften in de zaken van het geloof, en de zaligheid door het geloof in Jezus Christus, de Eniggeboren Zoon van God, die gestorven is voor onze overtredingen en opgewekt is voor onze rechtvaardiging'. In de leiding van het kerkelijke leven is er veel behoefte aan versterking van de klassiek-gereformeerde inbreng. Hier en daar is enige samenwerking met een methodistengemeente. Van de vrije groepen distantiëert men zich. Wel heeft men te maken met een verschil van mening over het belijdende karakter van de kerk in deze zin: moet ze zijn 'professant' (d.w.z. een gemeente van bekeerden, waarin de nog niet tot geloof gekomen kinderen buiten het verbond staan, praktisch gelijk met heidenen tot wie ook de oproep tot bekering moet uitgaan) of 'confessant' (d.w.z. een verbondsgemeente, waarin de gedoopte kinderen bijzondere voorechten van de beloften van het verbond hebben)?

Het kerkelijke leven is zeer zwak gebleven, al heeft de theologische faculteit in Aix-en-Provence, die zeer Calvinistisch wil wezen, een goede invloed. Omdat men in feite maar op heel weinig actieve en toegewijde leden kan rekenen, is er een chronisch tekort aan geld. De predikanten verdienen minimum-inkomens, die vaak één of twee maanden achterstallig worden betaald. Plaatselijk behelpt men zich met hulpkrachten, soms van rechts en links aangetrokken. Er wordt gewerkt aan de vorming van leden van de 'kerkeraden', maar dat gaat moeizaam. Men is er ook aan gewend, dat al het werk door de predikant zelf wordt gedaan. Men moet van hieruit zich over het gemeentelijke leven geen enkele ideale indruk vormen, al steekt het gemeentelijke leven nog gunstig af bij dat van de E.R.F.

Veel predikanten zijn zeer toegewijd en zijn vol goede moed. Er is een klein aantal gemeenteleden met een grote visie. Maatschappelijk gezien zijn er in de kerk grote verschillen in welstand en opleiding. Enkele zeer welvarenden geven buitengewoon veel. Vele anderen zijn slordig in leven en geven voor de kerk. Veel informatie heb ik ontvangen van de voorzitter van de 'Commission Permanente' (enigszins te vergelijken met ons deputaatschap Vertegenwoordiging, maar met meer bevoegdheden), de zeer bekwaame ds. Maurice Longeart uit Marseille, en van de secretaris-generaal, ds. Antony Lewin uit Montpellier (een Engelsman, met wie de G.O.S.-delegatie in 1984 had kennisgemaakt).

De synode

Alle gemeenten zijn vertegenwoordigd. Men komt wel alle jaren samen, maar eenmaal per drie jaar worden er belangrijker en diepgaander zaken besproken. Dan wordt er ook beter voorbereid en ontvangt men gasten. Ditmaal was veel tijd nodig voor herziening van de Statuten (zie boven), nodig voor een beter functioneren van het kerkelijke leven. Veel aandacht werd ook besteed aan het evangelisatiewerk; men heeft twee predikanten daarvoor vrijgesteld in twee steden; trouwens, doorlopend was er een sterk besef van geestelijke verantwoordelijkheid voor het Franse volk. Over de financiën was men zeer bezorgd: in feite is er geen enkele reserve meer. Maar men bleef opgewekt. De verschillen tussen een meer gereformeerde en een meer evangelische benadering waren op de synode tijdens de discussies duidelijk merkbaar; enkele oudere predikanten waren bang voor horizontalisme; uiteindelijk was er van echte moeilijkheden geen sprake.

De andere twee 'sprekers' op de synode waren de hoofdgevangenispredikant van Frankrijk en de voorzitter van de Fédération Protestante de France, waarbij de E.R.F.E. ook is aangesloten. Met reserves tegenover de daar soms gehoorde theologielein acht men deelname in de Franse situatie onontkoombaar.

Zoals te voorzien was (er werd weinig systematisch gewerkt) was het niet mogelijk om de synode zaterdag te sluiten. Op zaterdagavond was er eerst een ontvangst door het gemeentebestuur met een koud buffet; daarna was er een presentatie van het gebruik van massa-communicatiemedie in het evangelisatiewerk.

Op de zondag was de kerk in Bagard overvol: ongewoon verspreid. In die dienst werden ook de leden van de voor drie jaar gekozen Commission Permanente geïnstalleerd. Na de preek, degelijk gebracht door een oudere predikant, werd het Heilig Avondmaal gevierd. Ook deze zondag was er, zoals men dat gewend is in Frankrijk, alleen 's morgens dienst, al was het langdurig.

's Middags werd de synode voortgezet. Toen kreeg ik het woord. Ik heb gesproken over de kerkgeschiedenis in Nederland en over het kerkelijke leven van onze tijd; tenslotte heb ik de vraag besproken, wat wij zouden kunnen doen. Mijn uiteraard gebrekkige Frans werd verstaan en begrepen. Er kwam uit de vergadering nog een vraag over het lidmaatschap van de G.O.S., waarop ik heb trachten te antwoorden zoals in ons deputaatschap voorzichtig besproken is.

Perspectieven

Op zondagavond en de gehele maandag erna heb ik de gelegenheid gehad om nog enkele gemeenten en predikanten te bezoeken, samen met ds. A. Lewin. Men heeft sterke behoefte aan geestelijke steun in echt gereformeerde zin. Ook raakt men over de schaamte heen om te zeggen dat de kerk zo arm is. De indruk bestaat, dat de Gereformeerde Bond meer zou kunnen doen dan wij. Daar was de gedachte geopperd, dat afgestudeerde Nederlandse theologen in deze kerk zouden gaan werken. Dat kan echter praktisch alleen, wanneer zij ook betaald zouden worden uit Nederland. De taal zal echter een niet te onderschatten barrière blijken. Wie zich met Frans kan redden, jongeren, ouderen (predikanten met emeritaat?), predikanten in vakantietijd, kan hier uiterst nuttig werk doen. Uitwisseling van jongeren kan bevorderd worden. Mensen die Frans kunnen schrijven, kunnen meehelpen aan de zo nodige vorming, waaraan men onvoldoende toekomt. Op zulk een vorming werd op de synode aangedrongen. Op verzoek hebben Deputaten voor hulpverlening in binnen- en buitenland zich wel bereid verklaard om bepaalde projecten financieel te steunen, mits ze te overzien zijn en werkelijk worden uitgevoerd.

Opvallend was, dat deze kerken, hoe zwak ook, heel moedig zijn en Gods opdracht voor kerk en volk in Frankrijk beseffen en aanpakken.

Men was heel blij met de vertegenwoordiging van onze kerken. Mijn overtuiging is, dat wij een roeping tegenover hen hebben. Men wilde daar niet vergeten, dat in vorige jaren de Gereformeerde kerken veel voor hen betekend hebben. Men wilde daar ook geen breuk mee forceren. Maar men heeft vele vragen. Vermelding verdient nog, dat de betrokken commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken van mijn reis wist en mij gevraagd heeft, ook namens die kerken te willen spreken. Daaraan heb ik voldaan. Daarom stuur ik een afschrift van dit rapport ook naar die commissie.

Ik ben er dankbaar voor de reis te hebben mogen maken en de geleide contacten te hebben mogen verstevigen. Op een verder contact werd van de kant van de broeders in Frankrijk ook sterk aangedrongen.

J. Die Nederlandse Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika

De synode van Rotterdam-C besloot (art. 105): 'in te gaan op het verzoek van Die Nederlandse Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika om oriënterende gesprekken te voeren en zo vast te stellen of en hoe er een relatie kan bestaan tussen deze kerk en onze kerken'.

Op 13 september 1985 is er een gesprek geweest met dr. P. Rossouw, scribe van de Oecumenische Commissie van de N.G.K. Aan de orde kwamen de verhouding van de N.G.K. tot de G.O.S. en tot de I.C.R.C.

een verzoek om te komen tot uitwisseling van het officiële kerkelijke orgaan van beide kerken, en een verzoek om te komen tot een vorm van correspondentie tussen beide kerken.

Uitwisseling van kerkbladen vindt nu plaats, terwijl dr. Rossouw deputaten heeft toegezegd het verzoek om een vorm van correspondentie te zullen doen via een officieel schrijven. Wel zijn deputaten van mening, dat het in ieder geval noodzakelijk is om bij het zoeken van toenadering het oordeel van Die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika te vragen over een dergelijke relatie.

2. DE GEREFORMEERDE OECUMENISCHE SYNODE

a. Voorbereidingen voor de synode van Chicago 1984

Gedurende het eerste jaar van de verslagperiode bestonden de werkzaamheden van deputaten met betrekking tot de G.O.S. voornamelijk uit het uitvoeren van de opdrachten van de synode van Rotterdam-C (art. 106) en het bespreken van de stukken, die met het oog op de synode van Chicago werden toegezonden. Als afgevaardigden naar Chicago werden gekozen: ds. K. Boersma en prof. dr. W.H. Velema als stemhebbende afgevaardigden; prof. dr. J.P. Versteeg en ds. J. Westerink als niet-stemhebbende afgevaardigden. Ten aanzien van het voorstel van de Gereformeerde Kerken in Nederland tot wijziging van de Constitutie van de G.O.S. (zie Acta G.S. 1983, art. 106 sub 1c) besloten deputaten adhesie te betuigen met het standpunt van de Orthodoxe Presbyterian Church, die aan de G.O.S. en aan alle lidkerken had doen weten, Constitutiewijziging onaanvaardbaar te achten. Met de O.P.C. waren we van mening, dat deze zaak ter synode eerst aan de orde zou moeten komen.

Ten aanzien van de uitspraken betreffende de homofilie (Acta G.S. 1983, art. 106 sub 1d) vernamen deputaten via prof. dr. W.H. Velema, lid van de commissie, die terzake door de G.O.S. van Nimes 1980 was benoemd, dat deze commissie niet zou rapporteren in Chicago, ondanks het feit, dat de Nederlandse leden van de commissie, dr. S.J. Noordt, dr. J. Vlaardingerbroek en prof. dr. W.H. Velema, hun deel van het rapport tijdig gereed hadden. Deputaten besloten tegenover de secretaris-generaal van de G.O.S. uiting te geven aan hun grote teleurstelling over deze gang van zaken, en de stukken van de Nederlandse leden van de commissie ter plaatsing op de agenda van de G.O.S. Chicago aan te bieden als een officieel agendastuk namens een lidkerk, dit ook om te voorkomen, dat het onderwerp 'Homofilie' niet op de tafel van de synode zou komen.

Ten aanzien van de zaak van het Schriftgezag (Acta G.S. 1983, art. 106 sub 1e) konden deputaten na bestudering en bespreking zich helemaal vinden in het rapport, dat als antwoord op het Gereformeerde rapport 'God met ons' was samengesteld door de hoogleraren dr. A. Troost, dr. W.H. Velema en dr. J.P. Versteeg. Na overleg met de commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken werd besloten dit rapport namens beide kerken ter plaatsing op de aanvullende agenda van de G.O.S. toe te zenden aan het secretariaat. Ds. P. den Butter en ds. L.W. Bikes zorgden voor een uitnemende vertaling van de door prof. dr. J.P. Versteeg en prof. dr. W.H. Velema geschreven gedeelten, terwijl de Nederlands Gereformeerde commissie zorg zou dragen voor de vertaling van het door prof. dr. A. Troost geschreven hoofdstuk.

Ten aanzien van de zaak van het 'dual membership' (zie Acta G.S. 1983, art. 106 sub 1f) werd na bespreking aan de afgevaardigden naar Chicago meegegeven, dat de woorden 'in feite' in de synode-uitspraak te verstaan zijn als 'basically'.

Verder werd overeenkomstig de opdracht van de synode van Rotterdam-C een brief geschreven aan de G.O.S. over de houding van de secretaris-generaal ten aanzien van de Wereldraad van Kerken (zie Acta G.S. 1983, art. 106 sub 1g). Dr. Schrottenboer zond in reactie op dit schrijven een kopie van zijn rapport over Vancouver, waardoor deputaten een ander beeld zouden krijgen van zijn visie op de vergaderingen in Vancouver. Dit stuk wierp echter naar de mening van deputaten geen nieuw licht op de zaak, zodat de brief gehandhaafd bleef. Bekendheid aan de besluiten van de G.O.S. werd gegeven d.m.v. artikelen in 'De Weeker'.

b. Rapport

Rapport van de afgevaardigden naar de Gereformeerde Oecumenische Synode gehouden van 30 juli - 10 augustus 1984 in Chicago, U.S.A.

1. Afgevaardigden en accommodatie

Deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland en de correspondentie met buitenlandse kerken vaardigden naar de Gereformeerde Oecumenische Synode van 1984 in Chicago, Ill. af: ds. K. Boersma en prof. dr. W.H. Velema als stemhebbende, en prof. dr. J.P. Versteeg en ds. J. Westerink als niet-stemhebbende afgevaardigden. Prof. dr. J.P. Versteeg woonde slechts de Synode bij; de overige drie broeders waren ook aanwezig op de Conferentie, die gehouden werd in de week, voorafgaande aan de Synode. De afgevaardigden waren ondergebracht op de campus van Trinity Christian College in Palos Heights, een voorstad van Chicago, welk College een goede, zij het vooral 's nachts erg warme, accommodatie te bieden had. De Conferentie, voorafgaande aan de Synode, werd ook op het terrein van het College gehouden, terwijl de vergaderingen van de Synode werden gehouden in de Reformed Church van Palos Heights, die over een goede air-conditioning beschikte en mede daarom uitstekend geschikt was voor een vergadering als deze.

2. De conferentie

Zoals reeds vermeld, werd in de week, voorafgaande aan de Synode, een conferentie gehouden, of liever, een drietal conferenties, nl. een theologische, een zendings-, en een jeugdleidersconferentie. Aan het begin van iedere conferentiedag werd een Bijbelstudie gehouden door ds. A.J. de Graaf uit Australië. Wat de theologische conferentie betreft, deze werd bijgewoond door prof. dr. W.H. Velema en ds. J. Westerink. Hoofdspreker was prof. dr. J. Veenhof uit Amsterdam. Thema van zijn referaat was: 'Heilige Geest en Heilige Schrift; overwegingen betreffende het karakter en de functie van de Schrift in het kader van de heilsgeschiedenis'. De andere sprekers waren prof. dr. C.J. Wethmar uit Zuid-Afrika, een leerling van prof. dr. J. Veenhof, die sprak over: 'Is bijbelse waarheid relationeel, zoals beweerd in 'God met ons''; verder prof. dr. H.M. Conn en prof. dr. G.J. Spykman, beiden uit Amerika.

De vrees voor een zekere eenzijdigheid, die gezien de keuze van de sprekers reeds in een vroeg stadium

onzerzijds werd uitgesproken en onder de aandacht van het voorbereidingscomité werd gebracht, bleek niet ongegrond. De referaten boden meer waardering dan kritische noties ten aanzien van 'God met ons', en in een concept-rapport van deze conferentie, dat evenals de rapporten van de beide andere conferenties aan de Synode zou worden aangeboden en een plaats in de Acta zou krijgen, klook alleen maar waardering voor het door de sprekers gebodene. Dank zij een ingrijpen vanuit de deelnemers kon een aantal kritische vragen aan het adres van de sprekers, in het rapport worden opgenomen. Op de zendingsovereenkomst, waar de reeds genoemde prof. dr. H.M. Conn de hoofdspreker was, sprak o.a. ook drs. W. van Heest, die namens zondingsdeputaten deze conferentie bijwoonde.

Aan de conferentie van jeugdleiders tenslotte nam onzerzijds ds. K. Boersma deel, die immers gedeeltelijk namens Jeugddeputaten in Chicago was. Hoofdspreker was hier ds. J.C. Lont, jeugdwerkcoördinator van de G.O.S. Het algemeen gevoelen was, dat het goed is om dergelijke conferenties te houden, al zou een volgende maal meer aandacht gegeven moeten worden aan de problemen van de jonge kerken.

De conferentie werd afgesloten met een rede van prof. dr. K. Runia. Hij sprak over het onderwerp 'Gereformeerde kerken, ziende naar de toekomst'. Bij alle waardering, die we hadden voor de lijnen die hij daarin trok, hadden in het bijzonder uw afgevaardigden, die ook de theologische conferentie hadden bijgewoond, moeite met het feit, dat de spreker prof. dr. H.M. Kuitert citeerde als een verdediger van de orthodoxie. Opnieuw hadden we het gevoel, dat de conferentie verstuwend moest werken ten aanzien van de problematiek betreffende de Gereformeerde Kerken in Nederland.

3. De synode: opening, moderamen, commissies

Aan de synode ging op maandag 30 juli een bidstond vooraf, die gehouden werd in de Christian Reformed Church van Palos Heights en waarin voornamelijk prof. dr. J.H. Kromminga. In deze dienst werd ook het Avondmaal bediend, waartoe iedereen werd uitgenodigd. Het bleek, dat niet alleen een deel van uw afgevaardigden, maar ook verschillende anderen, zowel van blanke als van zwarte Afrikaanse kerken, moeite hadden met deelname aan de viering. Dinsdagmorgen 31 juli werd de Synode geopend door ds. T. Hofman, predikant van de Christian Reformed Church van Tinley Park en voorzitter van het comité, dat de Synode 1984 had voorbereid. Dertig lidkerken bleken door afgevaardigden vertegenwoordigd te zijn. Een vijftal kerken had zich uit de G.O.S. teruggetrokken. Ekele kerken hadden een aanvraag voor het lidmaatschap ingediend. Van tien kerken of groepen waren waarnemers aanwezig, waaronder de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk en de Free Reformed Church of North America. In het moderamen werden gekozen: ds. J.P. Galbraith van de Orthodox Presbyterian Church, praeses; ds. E.M. Mataboge van de Nederlandse Gereformeerde Kerk in Afrika, eerste assessor; prof. dr. K. Runia van de Gereformeerde Kerken in Nederland, eerste scriba; ds. A.J. de Graaf van de Reformed Church van Australië, tweede scriba; dr. D. Pallu van de Indonesische Christelijke Kerk van Centraal Java, tweede assessor. Op voorstel van het moderamen voegde de Synode drie adviseurs aan het moderamen toe: ds. K. Boersma, ds. G. Boomsma (Chr. Ref.) en prof. dr. T.J. v.d. Walt (Die Gerel. Kerk van Zuid-Afrika). Acht commissies werden benoemd ter voorbereiding van de bespreking van de diverse zaken in de plenaire zittingen. Omdat het moderamen iedereen een plaats gaf in de commissie van zijn keuze, werden sommige commissies, zoals die betreffende de Gereformeerde Kerken in Nederland en de rassenproblematiek, overbemand, wat de voortgang van het werk niet bevorderde. Van uw afgevaardigden weed prof. dr. J.P. Versteeg voorzitter van de commissie voor de rassenverhoudingen; prof. dr. W.H. Velema maakte deel uit van de commissie over studierapporten betreffende de rechten van de mens en 'Kerk, wetenschap en technologie', terwijl ds. J. Westerink een plaats kreeg in de commissie over de Gereformeerde Kerken in Nederland. Vooral door de commissie over de rassen en de Gereformeerde Kerken is langdurig vergaderd, zozeer zelfs, dat daardoor het werk in de plenaire zittingen in het gedrang kwam.

Tot de handelingen van de openingsdag behoorde ook de rapportage van de algemeen secretaris. Naar de mening van uw afgevaardigden was zijn rapport zeer eenzijdig en hield het in feite een pleidooi in om te gaan in de richting van wat de Gereformeerde Kerken wilden ten aanzien van de Constitutie en de Wereldraad van Kerken. De wijze waarop werd terugverwezen naar de theologische conferentie deed geenszins recht aan de waarheid. Aan de forse kritiek, die ter conferentie was geuit o.a. op de rede van prof. dr. J. Veerhof, werd finaal voorbijgegaan. De vraag, waarmee uw afgevaardigden, en zij niet alleen, bleven zitten, was: mag de algemeen secretaris, die toch in dienst van de G.O.S. is, aan het begin van een Synode de besprekingen op deze wijze trachten te beïnvloeden?

4. De synode: voornaamste onderwerpen en besluiten

A. WIJZIGING VAN DE CONSTITUTIE

Op de tafel van de Synode lag een voorstel van de Gereformeerde Kerken in Nederland tot wijziging van de Constitutie. Ook het Interim-comité had deze zaak aan de orde gesteld. Tegenover het voorstel van de Gereformeerde Kerken, die van de G.O.S. een gesprekplatform wilden maken, sprak onze generale synode van Rotterdam 1983 (p.54, art. 106) uit: 'Deputaten op te dragen de G.O.S. te berichten, dat een wijziging van de Constitutie van de G.O.S. zoals die is voorgesteld door de Gereformeerde Kerken in Nederland, onaanvaardbaar is'.

Nadat een commissie-voorstel, dat tamelijk ver in de richting van het Gereformeerde voorstel ging, was teruggewezen naar de betreffende commissie, stemde uw afvaardiging in met een gerevisieerd voorstel tot benoeming van een commissie ter bestudering van een constitutie-wijziging, nadat via een aantal amendementen voldoende beperkingen waren aangebracht in de opdracht, die deze commissie mee zou krijgen. Deze beperkingen betreffen o.a. de basis van de G.O.S. en de vereisten voor het lidmaatschap.

Uw afgevaardigden konden mede daarom meegaan met dit voorstel, omdat de commissie ad hoc aan de kerken moet rapporteren op een zodanig tijdstip, dat de G.S. 1986 zich een oordeel kan vormen over deze zaak. In feite is de beslissing over deze zaak vooruitgeschoven naar de G.O.S. 1988.

B. DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND

De meeste tijd heeft de Synode besteed aan de bespreking van de ontwikkelingen in de Gereformeerde

Kerken in Nederland. Dat vond zijn oorzaak mede in het feit, dat de Gereformeerde afgevaardigden volop mochten meedelen in de besprekingen en in de stemmingen, zowel in de commissie (dr. H.J. Kouwenhoven en dr. J. Vaardingerbroek) als in de voltallige vergaderingen. De commissie was na moeizame besprekingen gekomen met een aantal voorstellen, die op twee onderdelen gepaard gingen met een tweetal minderheidsvoorstellen. Terwijl de meerderheid voorstelde uit te spreken, dat de Gereformeerde Kerken op een aantal concreet genoemde punten bezig waren, zich te verwijderen van Schrift en Belydenis, was er een minderheid, die onder leiding van de afgevaardigden van de Christian Reformed Church, voorstelde, alleen de zorg van de G.O.S. over de genoemde ontwikkelingen uit te spreken. De Synode volgde op dit punt de meerderheid. Verder stelde de meerderheid voor om ten aanzien van het homofielevraagstuk wel te blijven bij de uitspraken van Nimes 1980, maar daar geen verdere consequenties aan te verbinden dan slechts een verzoek aan de Gereformeerde Kerken hun standpunt opnieuw te overwegen en zich daarbij te realiseren, dat bij volharding van de Gereformeerde Kerken in hun stellingname, andere kerken zich genoodzaakt zouden zien zich terug te trekken als lid van de G.O.S. Een minderheid, waartoe ook één van uw afgevaardigden behoorde, stelde de Synode voor uit te spreken, dat de Gereformeerde Kerken hun besluit inzake de homofilie zouden moeten terugnemen en zo zij dat niet deden, zich zouden moeten terugtrekken uit de G.O.S. voor 31 december 1986. Dat dit laatste voorstel zich toespitste op het Gereformeerde standpunt inzake de homofilie, hield mede verband met het feit, dat één van de leden van de commissie, dr. J. Vaardingerbroek, in de commissie voortdurend trachtte aan te tonen, dat er geen enkel verband bestond tussen het homofiele-standpunt van de Gereformeerde kerken (dat hij afwees) en het rapport 'God met ons' (dat hij een goed gereformeerd rapport noemde, geheel in de lijn van de N.G.B.). Nadat door staking van stemmen (28 tegen 26 bij één onthouding; de Gereformeerde delegatie stemde mee) het minderheidsvoorstel was afgewezen, werd het meerderheidsvoorstel aangevaard, echter niet dan nadat de Synode een amendement van ds. K. Boersma had overgenomen, waardoor het verzoek aan de Gereformeerde Kerken om het besluit inzake de homofilie opnieuw te overwegen, werd gewijzigd in een verzoek, dit besluit terug te nemen.

Aan het Interim-Comité werd opgedragen de zorgen van de G.O.S. i.a.v. de Gereformeerde Kerken bij deze kerken over te brengen en de Gereformeerde Kerken te vragen om vóór juni 1986 hierop te antwoorden. Tijdens de behandeling van deze zaken verwees de Gereformeerde delegatie de G.O.S. één- en andermaal te willen oordelen zonder dat vooraf diepgaande studie van de kwesties was gemaakt, welk verwijt echter van de hand werd gewezen. Overigens heeft de Gereformeerde delegatie de stukken, die onzerzijds aan de Synode waren aangeboden, voetslagen genegen, nadat men eerst geprobeerd had ze van de agenda te laten afvoeren.

De Synode besloot (vert. J.W.):

Tegenover de G.K.N. zijn overtuiging en zorg uit te spreken, dat de G.K.N. op bepaalde punten, waarvan sommige hieronder vermeld worden, bezig zijn zich te verwijderen van het getuigenis van de Schrift en het wezen van de Gereformeerde confessie:

- Gebrek in de tuchttoefening van de G.K.N. blijkt nog steeds uit het feit, dat Herman Wiersinga, wiens visie op de verzoening veroordeeld is door de Synode van Maastricht (1975-1976), onlangs een ander boek (Doem of daad) heeft gepubliceerd, waarin hij zijn visie op de verzoening herhaalt en 'bovendien een visie op de zonde presenteert, die in scherpe tegenstelling staat tot de Gereformeerde confessie'. Toch is hij nog steeds dienaar des Woords in volle rechten in de G.K.N.
- Het studierapport 'God met ons' is gebieken verwarrend te zijn en het absolute gezag en de betrouwbaarheid van de Schrift te ondermijnen, vooral door zijn formuleringen van de gedachte van de waarheid als relationeel en doordat het nalaat een duidelijk onderscheid te maken tussen inspiratie (het werk van de Heilige Geest in de Bijbelschrijvers) en illuminatie (het werk van de Geest in alle gelovigen).
- Zowel het rapport 'Homofilie' (vooral hoofdstuk 4) als de brochure 'In liefde trouw zijn', die beide een relationeel waarheidsbegrip hanteren, suggereren een spanning tussen liefde en Gods wet, of dat de andere geboden van de Schrift slechts een betrekkelijke, illustratieve betekenis hebben in verhouding tot het liefdegebod.

De Synode besloot verder:

Opnieuw als zijn overtuiging uit te spreken, dat alle homoseksuele praktijk zonde is. De Synode deed dit tegenover de inhoudelijke aanvaarding van homosexualiteit als een andere wettige manier van seksuele expressie (anders dan de relatie tussen man en vrouw in een huwelijk) in het pastorale advies van de G.S. van de G.K.N. (Delft 1979-1980) en in het rapport 'Homofilie'.

De G.O.S. spreekt in het bijzonder uit, dat hij de grootste zorg heeft ten aanzien van het herstel van de verhoudingen tussen de kerken in zijn gemeenschap, in verband met de crisis, veroorzaakt door de praktijk in de G.K.N. om homoseksuele relaties toe te staan zelfs voor ambtsdragers. In verband hiermee doet de Synode een beroep op de G.K.N. om een antwoord te geven op de teleurstelling en ontgoocheling van de kerken van de G.O.S. en hun pastoraal advies inzake homofilie terug te trekken. Indien de G.K.N. niet in staat zijn deze stellingname op te geven, moeten de G.K.N. ernstig overwegen, dat verschillende kerken het moeilijk zullen vinden om samen met de G.K.N. in de G.O.S. te blijven.

De Synode draagt het Interim-Comité op, om deze zorgen aan de G.K.N. over te brengen, en verzoekt de G.K.N. schriftelijk hierop te antwoorden voor juni 1986, en hun antwoord zo spoedig mogelijk aan de lidkerken mee te delen. De Synode machtigt het Interim-Comité om, na ontvangst van het antwoord van de G.K.N. op deze beslissingen en appèls, een commissie van bekwaame mensen te benoemen om met de G.K.N. in discussie te treden over de zaken, die in hun antwoord aan de orde zijn gesteld, en hun bevindingen zo spoedig mogelijk te rapporteren aan de lidkerken. De Synode draagt het Interim-Comité op, een commissie te benoemen om de G.K.N. van advies te dienen met betrekking tot homoseksuele praktijk in overeenstemming met de uitspraken van de G.O.S.-Nimes 1980 en Chicago 1984 dat 'Alle homoseksuele praktijk zonde is'. De leden van deze commissie moeten personen zijn die instemmen met deze uitspraken.

C. DE RASSENVERHOUDINGEN

Een tweede moeilijke zaak vormde de verhouding tussen de rassen en de positie die de kerken daarin innemen, voornamelijk in Zuid-Afrika. Ook deze zaak ligt al lang op de tafel van de G.O.S. en een groot aantal

synodes heeft zich er achtereenvolgens mee bezig gehouden en uitspraken gedaan. Nu lag er een verzoek van de Nederlandse Gereformeerde Sendingskerk in Afrika, ondersteund door een gelijktijdig verzoek van de Christian Reformed Church, om in navolging van de WARC uit te spreken, dat elke leer van de kerk, die de ideologie van de apartheid verdedigt, beschouwd moet worden als ketterij, en deze uitspraak het karakter te geven van een 'status confessionis', d.w.z. een zaak, waarover men niet van mening kan verschillen, zonder de geloofwaardigheid van het gehele christelijke belijden aan te tasten.

De commissie nam in zijn voorstellen inderdaad beide woorden over, zij het, dat hij het woord 'ketterij' een eigen vulling gaf, nl. 'in strijd met de Heilige Schrift'. Anders dan bij de WARC werden aan de voorstellen geen sancties verbonden. Bij de bespreking bleek enerzijds de moeite die men had met de beide termen, die volgens sommigen te gemakkelijk van de WARC en anderen werd overgenomen, zonder dat nauwkeurig de draagwijdte van die termen was vastgesteld en zonder dat rekening was gehouden met de veranderende instelling en opstelling van de betreffende blanke Zuid-Afrikaanse lidkerken. Anderzijds bleek, hoezeer vooral ook de jonge kerken hechtten aan een duidelijke uitspraak in deze voor hen in het bijzonder zo zwaarwegende zaak. Met een grote stemmen-meerderheid werd een minderheidsvoorstel van enige – tot de blanke Zuid-Afrikaanse kerken behorende – leden van de commissie afgewezen en het geamendeerde meerheidsvoorstel aangenomen.

De Synode besloot o.a.:

De Synode verklaart dat, waar kleur of ras en/of nationale identiteit is gemaakt tot een absoluut iets, dat een fundamentele voorwaarde is voor een kwalificatie van het gemeenschappelijk menselijke van alle mensen, dit een ideologie vormt, die in strijd is met de Heilige Schrift. De Synode verklaart dat waar een volledig lidmaatschap in een gemeente van de kerk van Jezus Christus of deelname aan het Heilig Avondmaal toegestaan of niet toegestaan wordt op basis van ras of nationaliteit, daar zijn kleur of ras en/of nationale identiteit in feite tot een absolute zaak gemaakt, die fundamenteel de gemeenschappelijke menselijkheid bepaalt en qualificeert van alle mensen. Datzelfde geldt wanneer het burgerschap, met alle rechten en voorrechten, vrije en onbepaalde deelname aan het economische leven van de gemeenschap of in de sociale functies en openbare aangelegenheden, toegestaan of niet toegestaan is op grond van ras en nationaliteit. Hetzelfde geldt wanneer het nationaal bestaan als een politieke grootheid wordt gedefinieerd en waar bezit van land of eigendom in een territoriale staat toegestaan is op grond van ras of nationaliteit. Kortom, waar ook maar de officiële status van een persoon, met volle waardigheid, rechten en voorrechten, afhankelijk is van daartoe-vervaardigd-zijn door een bepaald gezag, zijn een specifieke raciale en nationale identiteit, kleur of ras in feite tot een absolute zaak gemaakt. Wanneer de staat, die onder God hoedster van de rechten en de plichten van ieder mens en de verdediger van recht moet zijn, bouwt op het principe van racisme, wordt zij tot een machtsstructuur, die een valse ideologie oplegt en systematisch onrecht bevordert. Wanneer de kerk, die in Christus 'één Lichaam met vele leden' is, zulk een ideologie bepleit of nalatig is in het afwijzen ervan, ontkent zij haar belijden van eenheid in Christus en is zij mede verantwoordelijk voor het voortduren van een situatie hierboven genoemd.

De Synode verklaart dat, wanneer het kwaad van zulk een ideologie uiteengezet is binnen de kerk zelf en de kerken desalniettemin voortgaan zulk een ideologie te dragen of nalatig zijn in het afwijzen ervan, er sprake is van status confessionis. Dit betekent dat deze bijzondere zaak een punt van belijden is geworden, waarover men niet kan verschillen zonder de integriteit van het hele christelijke belijden aan te tasten. In zo'n situatie dient elke leer van de kerk, die deze ideologie zou willen verdedigen, als ketterij te worden beschouwd, d.w.z. in strijd met de leer van de Schrift.

De Synode besluit deze zaken aan de lidkerken in Zuid-Afrika voor te leggen en hen te vragen ernstig te overwegen of deze status confessionis voor hen is aangebroken en hun antwoord, met motiveringen voor november 1986 te zenden naar het Interim Committee. Het Interim Committee wordt opgedragen deze antwoorden naar alle lidkerken van de G.O.S. te zenden.

D. KERK, WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE

Een studierapport, aangeboden door de Synode van Nijmegen 1980 benoemde commissie, bracht de Synode tot aanvaarding van een groot aantal aanbevelingen, waarin gesproken wordt over zegeningen, gevaren en dreigingen van de moderne wetenschap en technologie en waarin wordt opgeroepen tot bestudering van de ethische problematiek op dit terrein en tot onderscheiding van de demonische dreigingen van de moderne Babelfcultuur.

Het rapport zal in leesbare vorm aan de lidkerken worden aangeboden en gebruik ervan door catecheten en studiegroepen zal worden gestimuleerd.

E. DE RECHTEN VAN DE MENS

Op de tafel van de Synode lag een uitgebreid studierapport over dit onderwerp. De desbetreffende commissie had wel enige vragen bijv. omtrent de fundering van de mensenrechten in de schepingsorde en omtrent een zekere eenzijdigheid in het aanduiden van de schending van de mensenrechten, maar had anderzijds veel waardering voor het werk dat verricht was. De Synode aanvaardde met algemene stemmen een groot aantal aanbevelingen.

F. ZORGEN VAN KERKEN IN DE DERDE WERELD

De avondvergadering van woensdag 1 augustus stond in het teken van de belangstelling van de G.O.S. voor de kerken in de derde wereld. Iedere lidkerk kreeg gelegenheid zich te presenteren en te vertellen welke speciale zorgen men kende. Via een commissie-voorstel werd later besloten de diverse wensen samen te vatten en ze deels door te geven aan de betreffende committees van de G.O.S., deels ook te publiceren in R.E.S. News Exchange met een opwekking aan de lidkerken elkaar bij te staan waar dat mogelijk is. De meeste wensen betroffen kerkbouw, toerustingswerkers en -programma's en hulp bij evangelisatiewerk, in het bijzonder via de radio.

G. HET DUBBEL LIDMAATSCHAP

De zaak van het zg. dubbel lidmaatschap, d.w.z. van de G.O.S. en van de Wereldraad van Kerken kwam pas in het laatste uur van de laatste synodedag in bespreking. Er lag een rapport op tafel van de betreffende synodale commissie, dat verder ging dan de besluiten van de vorige synoden in de richting van aanvaardbaar-

heid. Toen daar via amendering van Gereformeerde zijde een voor ons steeds minder aanvaardbaar voorstel ontstond, kwam van de kant van een afgevaardigde van de O.P.C. het voorstel de zaak te verdagen naar 1988, welk voorstel werd aangenomen met algemene stemmen.

5. Algemene indrukken

A. EEN MOEILIJKE SYNODE

De algemene verwachting, dat de G.O.S. 1984 een moeilijke synode zou worden, is wel bewaarheid. Bij alle goede dingen die er waren en alle eenstemmigheid op tal van punten, werd de synode – en de verslaggeving daarvan – toch sterk beheerst door de twee cruciale zaken, nl. de ontwikkelingen in de Gereformeerde Kerken in Nederland en de rassenverhoudingen in Zuid-Afrika. Ook van buitenaf was de aandacht voornamelijk op deze beide zaken gericht, zoals bleek uit het aantal journalisten uit Nederland en Zuid-Afrika, dat deze synode bijwoonde. Maar ook al geeft deze situatie een bepaalde vertroebeling van het beeld, dat van de G.O.S. 1984 gevormd wordt, erkend moet worden, dat beide genoemde zaken beslag legden op het geheel, wat bleek uit de sfeer, de onderlinge gesprekken, en de wijze waarop het rapport van de commissie, die over de Gereformeerde Kerken moest rapporteren, in ontvangst werd genomen. Ook het feit, dat in beide genoemde zaken meermalen schriftelijk werd gestemd, zegt in dat verband veel.

Gezegd moet worden, dat het optreden van de Gereformeerde delegatie aan deze gespannen verhoudingen niet weinig heeft bijgedragen. Men herkende in de kritiek op de G.K.N. niet altijd het broederlijk en bewogen opstel, dat in die kritiek doorklonk. Men ging ook niet inhoudelijk op de beschuldigingen in, maar reageerde soms met publieke verklaringen van verontwaardiging en teleurstelling, en met persverklaringen, die een zeer eenzijdig beeld van de gang van zaken gaven. Daarbij tekende men een beeld van de situatie in de Gereformeerde Kerken, dat de andere Nederlandse delegaties niet herkenden als in overeenstemming met de werkelijkheid.

B. DE POSITIE VAN DE JONGE KERKEN

De inbreng van de jonge kerken in de G.O.S. wordt duidelijk groter. Men neemt deel aan de besprekingen, zoekt tot een zelfstandig oordeel te komen en ontplooft ook zelf initiatieven. Daarbij is duidelijk, dat voor een groot deel van de jonge kerken veel theologische zaken, zoals ze op de G.O.S. ter sprake komen, typisch westerse problemen zijn, terwijl naar hun gevoel de problematiek, waarmee zij te worstelen hebben, veel te weinig in het gezichtsveld komt. Als het echter om concrete zaken gaat, zoals in de kwestie van de homofiele, nemen ze heel resoluut een Bijbels standpunt in. Het was erg duidelijk, dat de jonge kerken veel gelegen was aan een duidelijke uitspraak inzake de rassenkwestie.

6. Diversen

Dr. P. Schrotenboer is voor een nieuwe – laatste – termijn benoemd tot secretaris-generaal. Gezien zijn leeftijd zal het Interim Committee zich bezinnen over zijn opvolging. De plaats van de G.O.S. 1988 kon nog niet bekend gemaakt worden en evenmin de kerk, die zal samenroepen.

Op de zaterdag, voorafgaande aan de Synode, was er een rondleiding in het gebouw van de 'Back to God hour' radio, dat op het terrein van 'Trinity' staat. De deelnemers kregen een goede indruk van het wereldwijde evangelisatie-werk dat de Christian Reformed Church via dit radio- en t.v.-station verricht.

7. Contacten

In de informele sfeer waren er goede contacten. Met medewerking van drs. W. van Heest heeft er een bespreking plaatsgevonden met de beide afgevaardigden van de Toraja-Mamasakerk. Ook was er een goed contact met de waarnemers van de Nederlands Gereformeerde Kerken, van de Gereformeerde Bond en van de Free Reformed Church van Noord-Amerika, die na de verontwaardigde reactie van de Gereformeerde delegatie op de besluiten van de G.O.S. ten aanzien van de Gereformeerde Kerken met een eigen verklaring kwamen, waarin zij de Gereformeerde Kerken opriepen tot eerlijk zelfonderzoek.

8. Conclusies

a. De G.O.S. Chicago 1984 is een moeilijke synode geweest, waarop het enerzijds niet tot de door velen gevreesde breuk is gekomen, maar waarop anderzijds de gewenste duidelijkheid inzake de koers van de G.O.S. evenmin is gekomen.

b. Wat de uitspraken van onze G.S. 1983 betreft en de door ons deputaatschap ingediende stukken; de zaak van de Constitutie-wijziging is in handen van een commissie gegeven, die moet rapporteren op de volgende G.O.S.;

de behandeling van het 'dual membership' is verdaagd; inzake de homofiele zijn de uitspraken van de G.O.S. gebleven in de lijn van het Schriftuurlijke standpunt van de G.O.S. 1980;

de bevreemding van de generale synode over de uitlatingen van de secretaris-generaal t.a.v. de Wereldraad is ter kennis van de G.O.S. gebracht, maar door de betreffende commissie niet overgenomen, waarbij moet worden opgemerkt, dat de commissie wel de secretaris-generaal, maar niet uw afgevaardigden gehoord heeft en met het niet terecht verwijt kwam, dat de synode onzer kerken geen rekening had gehouden met wat dr. Schrotenboer geschreven had in 'R.E.S. Theological Forum', welk blad eerst enige maanden na sluiting van de generale synode verscheen.

Overigens werd dit verwijt tijdens de plenaire zitting op verzoek van uw afgevaardigden teruggenomen. Het rapport, dat onzerzijds was aangeboden als antwoord op het Gereformeerde rapport over het Schriftgezag, heeft alleen al goede diensten bewezen als een weerlegging van het verwijt van Gereformeerde zijde, dat de kerken geen diepgaande studie van het rapport 'God met ons' hadden gemaakt; overigens oogste het ook waardering; al blijft het betreurenswaardig, dat de commissie van de G.O.S. ter bestudering van het homofievraagstuk niet met een rapport is verschenen, het is goed geweest, dat deputaten in ieder geval de stukken van de Europese leden van de commissie aan de G.O.S. hebben voorgelegd.

c. Het is duidelijk, dat de G.O.S. een belangrijke zaak kan vervullen in de toerusting van jonge kerken. Er is

een duidelijke behoefte aan goede gereformeerde vorming. Maar het is evenzeer duidelijk, dat de G.O.S. deze dienst alleen kan verlenen, wanneer een goede gereformeerde koers wordt gevolgd.

d. De vraag naar het voortbestaan en de wijze van voortbestaan van de G.O.S. is sterk verbonden met de vraag, wat de synode van de Gereformeerde Kerken zal beslissen t.a.v. het lidmaatschap van de G.O.S. Enerzijds ligt er een duidelijke verhouding van de koers van de Gereformeerde Kerken en is het nog al wat te worden aangewezen als oorzaak van het vertrek van andere lidkerken uit de G.O.S., anderzijds zouden diverse ontwikkelingen binnen de G.O.S. een bemoediging kunnen vormen voor de Gereformeerde Kerken om toch lid te blijven.

e. Ook niet onbelangrijk voor het voortbestaan van de G.O.S. is de vraag, wat de blanke Zuid-Afrikaanse kerken zullen doen na de uitspraken over de rassenverhoudingen. De G.O.S. is de enige organisatie, die geen sancties tegen hen heeft afgekondigd. Maar het opheffen van de woorden 'katters' en 'status confessionis' in het besluit van de G.O.S. weegt hen erg zwaar. Berichten in de pers na afloop van de G.O.S. wijzen dan ook op een heroverweging van het lidmaatschap door zowel de Nederlandse Gereformeerde Kerk als door Die Gereformeerde Kerk, waarbij de Nederlandse Gereformeerde Kerk zelfs denkt over een nieuwe organisatie.

f. Tenslotte moet gevraagd worden dat een aantal kleinere kerken, zoals de Kerk van Engeland in Zuid-Afrika, de Reformed Church van New Zealand, de Orthodox Presbyterian Church en de Reformed Church van Japan, zich uit de G.O.S. zullen terugtrekken wanneer de Gereformeerde Kerken in Nederland dat niet doen.

g. Mocht de G.O.S. overhoofd gaan in de richting, die de Gereformeerde Kerken in Nederland wensen, dan laat zich de vraag stellen, welk verschil er nog is met een organisatie als de WARC, en of er nog bestaansrecht is voor een dergelijke organisatie.

h. Omdat deputaten in de gunstige positie verkeren, dat zij eerst in 1986 hebben te rapporteren aan de generale synode is het mogelijk met de formulering van voorstellen te wachten tot medio 1986 en die voorstellen mede afhankelijk te doen zijn van de ontwikkelingen t.a.v. de G.O.S. in de komende tijd. Inmiddels blijft dan de opdracht, geformuleerd in besluit 1a en h (Acta 1983, art. 106, p. 54).

Tenslotte willen uw afgevaardigden u hartelijk danken voor het vertrouwen dat u in hen wilde stellen. De opdracht die u hen gaf, was echter niet eenvoudig en zeker niet in alle opzichten vreugdevol. Zij hebben in een goede verstandhouding hun werk verricht, al had ieder zijn eigen taak en al werd niet over alles gelijk gedacht en in alles gelijk gestemd. Het is verdrietig maar realistisch, in het herdenkingsjaar van de Afscheiding te moeten constateren, dat het gereformeerde spoor in onze wereld smal wordt. Moge de Koning der Kerken Zich ontfemen over de G.O.S. en over heel Zijn Kerk in de wereld.

K. Boersma
W.H. Velema
J.P. Versteeg
J. Westerink

c. Bespreking rapport en conclusies

Bij de bespreking van het rapport in de deputatenvergadering kwam aan de orde de wijze waarop de Gereformeerde afvaardiging heeft gereageerd op de opstelling van onze afgevaardigden. Deputaten besloten aan de deputaten van de Gereformeerde Kerken te schrijven, dat zij achter hun afgevaardigden staan, maar dat zij de indruk hebben, dat de Gereformeerde deputaten een andere indruk hebben van de opstelling van onze afgevaardigden. Deputaten spraken hun bereidheid uit daarover met de Gereformeerde delegatie te spreken. (Zie verder punt III.4 van dit rapport.) Zeer teleurgesteld waren deputaten over de mededeling van de secretaris-generaal van de G.O.S. dat de officieel door onze kerken ingezonden stukken met betrekking tot het Schriftgezag en de Homofilie geen plaats zouden krijgen in de Acta van de synode. Het argument voor deze beslissing was, dat de Acta dan te duur zouden worden. Protest tegen deze gang van zaken onzerzijds heeft slechts opgeleverd, dat ons antwoord op 'God niet ons' afzonderlijk aan alle lidkerken is toegezonden en dat de stukken betreffende homofilie een plaats hebben gekregen in een themanummer van 'RES Theological Forum'. Deputaten hebben hun teleurstelling over deze gang van zaken bekend gemaakt aan het Interim Committee van de G.O.S.

Inmiddels is bekend geworden, dat Die Nederlandse Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika, in afwachting van een definitieve beslissing van haar synode, die eind 1986 bijeenkomt, het lidmaatschap van de G.O.S. heeft opgeschort en dat de Church of England in South Africa zich uit de G.O.S. heeft teruggetrokken. Ook is inmiddels door de betreffende commissie een eerste ontwerp voor een nieuwe Constitutie van de G.O.S. aan de lidkerken voorgelegd met een verzoek om commentaar. Deputaten hebben na bestudering van dit ontwerp de commissie schriftelijk meegedeeld, dat zij zich kunnen vinden in een vervanging van de aanduiding 'Synod' door 'Council' en verder een aantal kritische vragen gesteld en voorstellen gedaan ten aanzien van de formuleringen betreffende de grondslag, het doel en de voorwaarden voor het lidmaatschap van de G.O.S. Ook is een vraag gesteld over wat het concept zegt ten aanzien van de secretaris-generaal.

Nu de G.O.S. 1986 te maken krijgt met het besluit van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, genomen op 3 maart 1986 (zie R.E.S. News Exchange d.d. 8 april 1986):

1. niet te voldoen aan het verzoek van de G.O.S. Chicago 1984 tot intrekking van het pastoraal advies van de synode van Delft 1979 met betrekking tot de omgang met de homofiele naaste, en van deze afwijking mededeling te doen in een met redenen omkleed en indringend schrijven aan het Interim Committee, met het verzoek de vragen rondom de homofilie in de G.O.S. van 1988 opnieuw, doch dan op passende wijze aan de orde te stellen;
2. in afwachting van de voorstellen van de door het Interim Committee ingestelde structuur-commissie de relatie met de G.O.S. thans niet te verbreken, zal de generale synode van onze kerken zich hebben te bezinnen op het lidmaatschap van onze kerken van de G.O.S. Het is naar de mening van deputaten niet langer mogelijk om samen met de Gereformeerde Kerken in Nederland deel te nemen aan de G.O.S. omdat de Gereformeerde Kerken niet voldoen aan de voorwaarden voor het lidmaatschap. Onze kerken zullen, evenals die Gereformeerde Kerke in Zuid-Afrika en de Orthodox Presbyterian Church dat doen,

de Gereformeerde Kerken moeten verzoeken om uit de G.O.S. te treden, resp. de G.O.S. moeten voorstellen de Gereformeerde Kerken in Nederland van het lidmaatschap vervallen te verklaren. De synode zou deputaten kunnen opdragen een met redenen omkleed voorstel in te dienen bij de G.O.S. ter plaatsing op de agenda van de G.O.S. 1988. Het lijkt deputaten daarbij goed - vanwege vragen die hen steeds weer bereiken uit lidkerken in andere delen van de wereld - de kerken die lid zijn van de G.O.S. te informeren inzake de verhouding tussen de beide Nederlandse lidkerken. Het is deputaten vooral tijdens de G.O.S. van Chicago 1984 duidelijk geworden, dat deelname aan de G.O.S. zijn zin heeft verloren, wanneer de Gereformeerde Kerken lid blijven. Het lijkt deputaten goed dat zij - in geval van beëindiging van het lidmaatschap van de G.O.S. - opdracht krijgen om samen met andere kerken waarmee onze kerken contacten onderhouden de mogelijkheden te onderzoeken die er zijn ter vervulling van onze oecumenische roeping ten aanzien van de gereformeerde kerken in de wereld en daarover te rapporteren aan de volgende generale synode.

d. Overige zaken betreffende de G.O.S.

Deputaten hebben mededeling ontvangen, dat de volgende vergadering van de G.O.S. D.V. zal gehouden worden in Harare, Zimbabwe, van 24 mei tot 10 juni 1988.

Ook kan hier nog vermeld worden, dat de Nederlandse Gereformeerde Kerken in hun Landelijke Vergadering in 1985 opnieuw besloten hebben het lidmaatschap van de G.O.S. niet aan te vragen, zolang de Gereformeerde Kerken in Nederland deel uitmaken van de G.O.S.

Tot het bijwonen van de vergaderingen van de International Council of Reformed Churches in Edinburgh in 1985, in het leven geroepen vooral door de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) in Nederland en de Free Church of Scotland, ontvingen deputaten geen uitnodiging. Wel werd achteraf informatie over deze bijeenkomst verkregen van de afgevaardigden van de Free Reformed Church of North America, die als waarnemers in Edinburgh aanwezig waren.

3. VOORSTELLEN

De generale synode besluit:

1. Deputaten toestemming te verlenen van tijd tot tijd een afgevaardigde te zenden naar de synoden van de Reformed Churches of Australia en New Zealand.
2. De correspondentie met de Gereja Toraja Mamasa en met die Gereformeerde Kerke (synode Scutpansberg) om praktische redenen voortaan nog te doen onderhouden door de deputaten voor de buitenlandse zending en daarbij deputaten voor de buitenlandse zending en deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken opdracht te geven met elkaar te overleggen in zaken, die beide deputaatschappen betreffen.
3. Ten aanzien van de G.O.S.:
  - a. uit te spreken, dat het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland onverenigbaar is geworden met de grondslag van de G.O.S. en daarom beëindigd dient te worden, tenzij zij van de ingeslagen weg terugkeren.
  - b. deputaten op te dragen deze uitspraak met redenen omkleed ter kennis te brengen aan de Gereformeerde Kerken en de andere lidkerken van de G.O.S. en tevens als een voorstel in te dienen bij de G.O.S. 1988.
  - c. deputaten te machtigen om, wanneer de Gereformeerde Kerken lid zouden blijven van de G.O.S., samen met andere kerken te zoeken naar wegen om aan de oecumenische roeping van onze kerken gestalte te geven en daarover te rapporteren op de volgende generale synode.
  - d. uit te spreken, dat wijziging van de Constitutie van de G.O.S. terzake van de grondslag en de voorwaarden voor het lidmaatschap voor onze kerken onaanvaardbaar is.
  - e. opnieuw uit te spreken dat het lidmaatschap van de G.O.S. en het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken niet met elkaar te verenigen zijn.
  - f. deputaten op te dragen de relaties met kerken, waarmee onze kerken in correspondentie staan, resp. contact onderhouden, te benutten met het oog op gezamenlijke bijdragen aan de G.O.S. en
  - g. de ontwikkelingen binnen de G.O.S. nauwlettend te volgen, en daarover te rapporteren op de volgende generale synode.
  - h. de begroting van de G.O.S. voor de komende jaren te volgen, zoals die vastgesteld is in 1984 voor de jaren 1987 en 1988; en de bijdrage voor 1989 afhankelijk te stellen van de nadere beslissing van de generale synode 1989.

De deputaten Th. van Dolderen, B. van Smeden, J.C.L. Starreveld, L. Strengtholt en J.P. Versteeg kunnen niet instemmen met de passage in dit rapport die begint direct na het rapport van de afgevaardigden naar de vergadering van de G.O.S. in 1984 en eindigt bij punt d ('Overige zaken betreffende de G.O.S.'). Zij willen deze passage als volgt lezen:

Op de vergadering van de G.O.S. in 1984 werden enkele ingrijpende besluiten genomen met betrekking tot het G.O.S.-lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Inmiddels heeft de generale synode van deze kerken in maart 1986 op deze besluiten gereageerd en het is duidelijk, dat deze reactie niet voldoet aan het door de G.O.S. in 1984 bepaalde (zie RES News Exchange, d.d. 8 april 1986). Het is evenwel een zaak van goede kerkelijke stijl, dat de Gereformeerde Kerken de gelogenheid ontvangen om het in maart 1986 ingenomen standpunt aan de vergadering van de G.O.S. in 1988 voor te leggen. De generale synode van onze kerken mag zich - deze kerkelijke stijl in acht nemend - op het punt van het al of niet continueren van het G.O.S.-lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken niet baseren op een standpunt van de Gereformeerde Kerken, maar dient zich te oriënteren op de besluitvorming dienaangaande van de vergadering van de G.O.S. in 1988. Onze afgevaardigden naar deze vergadering dienen erop toe te zien en eraan mee te werken, dat de vergadering van de G.O.S. in 1988 haar eigen besluiten, in 1984 met betrekking tot het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken genomen, handhaaft. Wanneer op deze vergadering blijkt, dat de Gereformeerde Kerken aan de in 1984 genomen besluiten niet voldoen en ook na de ter G.O.S.-vergadering gevoerde discussies niet willen voldoen, moet geconstateerd worden, dat de besluiten van de G.O.S. zelf

het continueren van het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken onmogelijk maken. In de lijn hiervan kunnen de genoemde deputaten ook niet instemmen met de voorstellen 3a, 3b en 3c. In plaats hiervan stellen zij voor, dat de generale synode ten aanzien van de G.O.S. beslute

- a. uit te spreken, dat wanneer op de vergadering van de G.O.S. in 1988 blijkt, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland niet voldoen aan de besluiten van de vergadering van de G.O.S. in 1984 met betrekking tot het lidmaatschap van deze kerken, dit lidmaatschap niet gecontinueerd kan worden.
- b. = d; enz.

B. van Smeden, voorzitter
J. Westerink, secretaris

RAPPORT VAN HET BEZOEK AAN DE SYNODE VAN DE FREE REFORMED CHURCH OF NORTH AMERICA OP 5 EN 6 JUNI 1986

Deputaten Eenheid en Correspondentie gaven mij de opdracht onze kerken te vertegenwoordigen op de synode van de Free Reformed Church of North America, die op 5 en 6 juni bijeen kwam in Vineland, Ont., Canada. Het was mij een vreemde deze opdracht van deputaten te mogen uitvoeren. Daarbij trof het bijzonder aardig, dat ook prof. dr. W.H. Velema, die in die tijd voor andere werkzaamheden in Canada was, ook nog een gedeelte van de zittingen van de synode kon bijwonen.

Voorafgaande aan de vergaderingen van de synode had ik een ontmoeting met het 'External Relations Committee'. In dit gesprek kreeg ik een inzicht in een aantal interne ontwikkelingen binnen de Free Reformed Church. De aanwezige deputaten maakten van de gelegenheid gebruik een aantal vragen te stellen over de ontwikkelingen binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken. Uit diverse kerkelijke bladen, die ook daar gelezen worden, was het de broeders gebleken, dat er in ons midden nog al wat spanningen zijn; men was op de hoogte van het uitreden van een aantal predikanten; ook was men benieuwd naar de komende generale synode. Ik heb van mijn kant geprobeerd enig inzicht te geven in de zaken, die op de a.s. generale synode zullen dienen en tevens wat toelichting gegeven bij de situatie, zoals wij die in onze kerken momenteel meemaken.

Op verzoek van de delegatie van de Christian Reformed Church, waarmee de sectie-Buitenland van Deputaten Eenheid en Correspondentie in maart j. een gesprek had, heb ik de relatie Christian Reformed Church - Free Reformed Church aan de orde gesteld. Het bleek mij echter spoedig, dat er nauwelijks van enige verandering gesproken kan worden in het standpunt van de Free Reformed Church ten opzichte van de Christian Reformed Church. Van 'ecclesiastical fellowship' zal dan ook geen sprake zijn.

Van de kant van de Free Reformed broeders werd de vraag gesteld: Hoe functioneert de 'ecclesiastical fellowship' tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Christian Reformed Church? Geantwoord werd, dat het zelden voorkomt, dat een predikant van de Christian Reformed Church een verzoek doet om in de Christelijke Gereformeerde Kerken te mogen voorgaan en dat overigens de 'ecclesiastical fellowship' bestaat in het zo nu en dan ontvangen c.q. zenden van afgevaardigden naar elkaars vergaderingen.

Aan de vooravond van de synode werd in het kerkgebouw van Vineland, Ont. een bidstond gehouden, waarin rev. A. Baars voorging, de psalmen van de synode van vorig jaar. Hij bediende het Woord uit Ps. 80: 15 en 20. In de prediking sprak hij over de nood van Israël ten tijde van het ontstaan van deze psalm en hij vergeleek onze tijd inclusief de kerkelijke situatie met de situatie van toen. En zoals het toen nodig was, dat God Zijn volk bezocht, zo is dat ook nu dringend nodig. Daarin alleen ligt de zaligheid van de kerk. In een hartelijk gebed droeg hij na de prediking de komende synode aan de zorg van de Koning der Kerk op.

Van de synode zelf zal ik geen uitvoerig verslag geven. Dat kan de bedoeling van dit rapport niet zijn, aangezien binnenkort de Acta van de synode ongetwijfeld zullen worden toegezonden. Laat ik mogen volstaan met het weergeven van enkele impressies.

Als afgevaardigde van de zusterkerken werd ik hartelijk welkom geheten; een welkom, waarin ook prof. dr. Velema werd betrokken. Reeds aan het begin van de vergadering, die onder leiding van rev. C. Pronk stond, kreeg ik gelegenheid het woord te voeren. Zoals gebruikelijk heb ik de hartelijke groeten van onze kerken overgebracht en de broeders verzekerd van ons meeleven. In een enkel woord werd aandacht gegeven aan het heengaan van rev. J. Tamminga, die als een van de 'founding fathers' van de Free Reformed Church grote betekenis heeft gehad en wiens nagedachtenis ook in Nederland nog in ere wordt gehouden. Met verwijzing naar een woord van Paulus in Hand. 20: 19 heb ik de synode toegewenst, dat ze termidien van een wereld en een kerk, waarin veel verwarring heerst, de Heere zouden mogen dienen in alle ootmoed. Dienstknechten van hun Meester doen niets uit en voor zichzelf. Ze hebben slechts de begeerte hun Meester te dienen.

Ik heb het bijzonder op prijs gesteld, dat men mij af en toe gelegenheid gaf aan het beraad deel te nemen en zelfs een enkele maal advies te geven. Dat alles hielp er zeer aan mee, dat ik mij met de broeders geheel één voelde.

Wat de agenda van de synode betreft, daar waren zaken, die weinig bespreking vergden, maar ook zaken, die de tongen los maakten en soms ook wel de gemoederen in beweging brachten. Dat was bijvoorbeeld het geval bij het rapport van de Zendingdeputaten. In dat rapport werd onder meer voorgesteld zendingswerk te gaan verrichten in Mexico, in samenwerking met de Independent Presbyterian Church aldaar. De synode vond echter, dat deputaten wel wat snel met dit voorstel kwamen. Eerst dienen een aantal vragen beantwoord te worden, bijvoorbeeld ten aanzien van de identiteit van genoemde Mexicaanse kerk. Besloten werd, dat het project nader zal worden onderzocht en dat op een volgende synode nader zal worden beslist.

In het kader van de verspreiding van het Evangelie werd ook gesproken over de mogelijkheid om een evangelisatiepost te vestigen in Seattle in de V.S.

Een ander punt van gewicht was de opleiding van de theologische studenten. Volgens een eerder genomen besluit heeft men de opleiding aan het Seminary van de Protestant Reformed Church beëindigd en worden de studenten nu opgeleid aan Calvin Seminary te Grand Rapids of aan het Seminary van de Canadian Reformed Church in Hamilton. Twee van deze studenten hebben inmiddels hun studie afgesloten en worden nu verder onder leiding van de eigen predikanten verder bekwaamd voor de ambtelijke dienst. In verband

hiermee zal de synode in september weer vergaderen, bij welke gelegenheid deze studenten zullen worden geëxamineerd, om daarna beroepbaar gesteld te worden in de kerken.

Wat de buitenlandse relaties betreft, de Free Reformed Church heeft niet zoveel 'foreign relations'. Wel zond men in 1984 waarnemers naar de Gereformeerde Oecumenische Synode, maar dit heeft niet geresulteerd in het besluit om zich bij deze Synode aan te sluiten. Met name het feit dat ook de Gereformeerde Kerken in Nederland lid van de Gereformeerde Oecumenische Synode zijn, werkt belemmerend.

Ook werd een delegatie gezonden naar de vergaderingen van de International Conference of Reformed Churches, die in 1985 in Edinburgh werd gehouden, maar dit bezoek leidde al evenmin tot een voorstel om lid te worden. Het rapport van deputaten voor External Relations spreekt van een 'wait and see' houding. Men wil de resultaten van de volgende vergaderingen van zowel de Gereformeerde Oecumenische Synode als van de International Conference of Reformed Churches afwachten.

Wel werd besloten nader contact te zoeken met de Reformed Church of Italy. Waar de deputaten blijkens hun rapportage erg ongelukkig mee waren, was het initiatief van het Hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk, om via de Reformed Church of America predikantsplaatsen te scheppen voor predikanten uit Nederland.

Vermeld werd ook nog, dat er nauwe contacten bestaan met de onafhankelijke Netherlands Reformed Church te Grand Rapids; er is een overeenkomst tot stand gekomen, dat predikanten van de Free Reformed Church in die gemeente zullen voorgaan.

Evaluerend kan gezegd worden, dat het een goede synode was. Maar een goede synode is per se nog niet altijd een in elk opzicht gemakkelijke synode. Dat gold ook van de synode, die ik mocht bijwonen. Er waren een aantal spanningen, met name voortvloeiend uit het feit, dat een aantal deputaatschappen moest worden afgeremd. Het is duidelijk, dat de synode zocht te functioneren op een echt gereformeerde wijze, namelijk als de breedste vergadering van de kerken, waar de kerken beslissen hoe de zaken geregeld dienen te worden. Dat is op zich een goede zaak. Zo wordt inderdaad het kerkelijk leven gediend.

Wel is het mij opgevallen, dat er vaak in comité vergaderd werd. Als maar enigszins vermoed werd, dat er tijdens de bespreking van een bepaald rapport spanning zou kunnen ontstaan, gingen de deuren voor het publiek dicht. Of op deze manier niet het gevaar aanwezig is, dat de synode te ver van de kerken af komt te staan, is een vraag, die ik niet zal beantwoorden.

Maar ondanks deze bijverschijnselen kan gezegd worden, dat de synode van Vineland (het eerste deel ervan althans, aangezien de synode in september weer zal vergaderen) een goede synode was. Zij kan ook goed genoemd worden vanwege het feit, dat men duidelijk oog bleek te hebben voor de opdracht die Christus aan Zijn kerk gegeven heeft, om het Evangelie van Gods genade uit te dragen, ook onder hen, die er niet van weten.

P. den Butter

GESPREK MET REV. CL. BOOMSMA, PREDIKANT VAN DE CHRISTIAN REFORMED CHURCH

Ingevolge een besluit van deputaten Eenheid en Correspondentie zal bij een afvaardiging naar de Free Reformed Church gepoogd worden ook een contactbezoek te brengen aan de Christian Reformed Church of een delegatie van die kerk (zie Acta G.S. 1983, pag. 168). Nu mij de eer te beurt viel onze kerken te mogen vertegenwoordigen op de synode van de Free Reformed Church of North America, heb ik, in overeenstemming met genoemd besluit, een poging gedaan om met een delegatie van de Christian Reformed Church in contact te komen.

Via de bemiddeling van de stated clerk, rev. Leonard Hofman, kwam ik in contact met rev. Clarence Boomsma, lid van het deputaatschap voor Interchurch Relations. Een gesprek met een breder gezelschap uit dit deputaatschap bleek op korte termijn niet te realiseren. Maar, er was ook geen dringende reden aanwezig voor een diepgaande consultatie, aangezien nog maar een paar maanden geleden een delegatie van de Christian Reformed Church een bezoek aan Nederland bracht, waarbij een uitvoerige gedachtenwisseling plaats vond met de sectie-Buitenland van deputaten Eenheid en Correspondentie.

Met rev. Boomsma sprak ik over de komende synode van de Christian Reformed Church, die naar zijn oordeel niet direct een opvallende synode zou worden. Op de agenda stonden geen opzienbarende dingen, zoals dat in voorgaande jaren wel het geval was. Het zag er naar zijn mening niet naar uit, dat er diep-ingrijpende beslissingen zouden moeten worden genomen. Over de nieuwe Psalter-Hymnal zal nog geen beslissing worden genomen. De zaak van de vrouw in het diakenambt, waartoe een vorige synode besloot, komt dit maal niet aan de orde, ook al heeft een der classes revisie van het genomen besluit aangevraagd. Maar de studie over 'Headship' komt pas volgend jaar op de synode en zolang blijft de zaak van de vrouw in het ambt rusten.

Over interkerkelijke relaties zal op de synode wel gesproken worden, zo zei rev. Boomsma, maar ook hier behoeven geen ingrijpende beslissingen te worden verwacht. Het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode staat niet ter discussie, maar wel wide mijn gesprekspartner aan mij kwijt, dat het voor de Christian Reformed Church uitermate moeilijk zal zijn tegen het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken Nederland te stemmen, evenals tegen het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika, aangezien de banden met beide kerken vanouds erg sterk zijn.

Rev. Boomsma was van zijn kant zeer geïnteresseerd in de gang van zaken in de Christelijke Gereformeerde Kerken. Hij wilde weten hoe de verhoudingen liggen en wat het voor spanningen zijn, die ons kerkelijk leven bezig houden.

Tenslotte zei hij mij toe te willen bevorderen, dat er een afgevaardigde van de Christian Reformed Church op onze synode aanwezig zal zijn.

Ik ben dankbaar voor de welwillendheid en hartelijkheid waarmee rev. Boomsma mij te zijnen huize ontving.

P. den Butter

VERSLAG VAN BEZOEK AAN DE GENERAL ASSEMBLY VAN DE FREE CHURCH OF SCOTLAND VAN 20 - 23 MEI 1986 IN EDINBURGH

Inleiding

Eens in de drie jaar zenden deputaten Eenheid en Correspondentie een van de leden naar de General Assembly van de Free Church of Scotland, die samenkomt in de week na Pinksteren in een oude kerk te Edinburgh.

De begeleiding en verzorging van buitenlandse afgevaardigden waren toevertrouwd aan de plaatselijke predikant ds. Lamont. Uit Nederland was ook een afgevaardigde van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt ds. J. de Gelder uit Groningen, secretaris buitenland van de gereformeerde deputaten. We zijn veel samen opgetrokken.

Indrukken van de vergaderingen

De General Assembly bestond uit 134 afgevaardigden, 67 predikanten en 67 ouderlingen. De vergaderingen werden geleid door de Moderator, een jaarlijks aangewezen/verkozen predikant of hoogleraar.

De afvaardiging naar de Assembly geschiedt vanuit de classes bij toerbeurt en niet volgens verkiezing. Eens in de drie jaar is men aan de beurt om naar de Assembly te gaan. Er zijn wel regionale (particuliere) synodes, maar die hebben geen functie in de afvaardiging.

Overdag wordt intensief vergaderd. De secretarissen of voorzitters van de deputaatschappen houden lange toespraken ter adstructie van korte rapporten. Vragen en opmerkingen uit de vergadering zijn veel korter. Die worden weer uitvoerig beantwoord door de eerste spreker, waarna besluitvorming volgt, al of niet gemondeerd. Regelmatig wordt instemming met een spreker betuigd door het roffelen met de handen op de bank of de voeten op de vloer. Aan de sterkte van dit roffelen meet de Moderator de mate van instemming van de vergadering af ten aanzien van verschillende zaken. Het geeft levendigheid en ontspanning aan het vergaderen. Van tijd tot tijd kan men zijn gevoelens uiten en na een dag of wat meegelusterd te hebben, krijg je de neiging om mee te doen, wat natuurlijk niet gepast is.

Een belangrijk onderdeel van het werk in de Assembly is de bespreking van de financiën.

De geldmiddelen voor het werk van de kerk, zowel de ontvangsten als de uitgaven zijn gecentraliseerd. Alle salarissen worden uit een centrale kas betaald en ook het beheer van alle kerkgebouwen en pastorieën berust bij een deputaatschap van de Assembly, die de functie heeft van een commissie van beheer voor de hele Free Church. De Free Church heeft door succesvolle processen over kerkelijke goederen bij de kerk splitsingen als wettige voortzetting van de oorspronkelijke kerk de eigendom over veel oude kerkgebouwen en pastorieën gekregen, meer dan zijzelf nodig heeft. Dit is niet alleen een voordeel, het betekent ook een zware last voor deze kleine kerkgemeenschap (± 25.000 leden en 126 gemeenten). Deze langdurige besprekingen hebben een nogal technisch karakter en op tactvolle wijze leidde ds. Lamont ons die dag door Edinburgh om iets van de historische piekken in verband met het protestantse leven in Schotland te zien.

Wat het financiële betreft: de uitgaven bedragen jaarlijks meer dan 1,5 miljoen pond, waarvan 1,2 miljoen pond voor salarissen, pensioenen en verzekeringen bestemd is. Er is een klein tekort, zodat zorgvuldig, zuinig beheer nodig is.

Naast de zakelijke beslommeringen, nemen de besprekingen over de voortgang en de groei van het kerkelijke en geestelijke leven de belangrijkste plaats in. De Free Church heeft met problemen te kampen: vergringing van het ledenbestand, afnemende betrokkenheid van de leden bij het kerkelijke leven; overgang naar andere kerken; de opwekking van de jeugd om in de kerk mee te doen; de leegloop van plattelandsgemeenten naar de stad, zodat er zeer veel uitorst kleine gemeenten zijn, die moeite hebben om te blijven bestaan. Eerlijk en met open oog voor de tijd van heden zoekt men de weg voor de kerk van Christus vandaag, waarbij de trouw aan het Woord en de belijdenis voorop staan.

In dit licht wordt gesproken over onderwerpen als de huwelijksmoraal, vormen van verslaving aan alcohol en drugs, werkloosheidsproblematiek.

Na aan het hart van de Free Church ligt de strijd voor de zondagsheiliging. Ook was er een studie over de invloed van de Islam. In de Free Church zelf heeft men te maken met de invloed van het ethos van de Gaelic/Highlands. Wat globaal gezegd is dat het verschil tussen mensen die in de gesecculariseerde stad leven en de mensen van het geïsoleerde platteland, die zelfs een eigen taal spreken, het Gaelic, die de engelsprekenden niet kunnen verstaan. Deze mensen zijn uiterst conservatief en standvastig. Ze vormen een ruggegraat voor de Free Church, waar de afgevaardigden uit geïndustrialiseerde steden als Glasgow wat vreemd tegenaan kijken. De Moderator, Angus Smith, is een man, die staat in een gemeente, waar deze aparte taal, het Gaelic nog gesproken wordt en op zijn verzoek werd ook een lied in deze taal gezongen. Schitterend, maar men waant zich in vervlogen tijden. Kerkelijk in een vergadering blijkt dan verscheidenheid in keuzen. B.v. in een punt, dat de gemeeders zeer verhitte namelijk of men moest komen tot een nieuwe psalmberijming, die eenvoudiger te zingen is dan de huidige gecompliceerde zangwijze.

Men moet bedenken dat de Free Church geen orgels kent. Er wordt a capella gezongen door de gemeente. Men heeft een aantal vaststaande melodieën en een aantal psalmteksten. Nu kan men een psalmt tekst op verschillende melodieën zingen. De voorganger geeft dus de psalm op en daarbij ook de melodie. Die melodie wordt ook nog vierstemmig gezongen, zodat wie lid wordt van de Free Church eigenlijk van jongsaf getraind moet zijn in het zingen van psalmen.

Deze gecompliceerdheid is een drempel voor buitenstaanders. Geen wonder dat er stemmen opgaan tot vereenvoudiging. Voor- en tegenstanders staan nogal tegenover elkaar, zodat er geen beslissingen zijn genomen.

Het is wel zo, dat het zingen door de broeders een diepe indruk maakt voor wie dit voor het eerst hoort. Er worden ook oefeningen voor jongeren in het psalmzingen gehouden, waarbij medailles uitgereikt worden. Enkele honderden jongeren doen ook mee aan wedstrijden in kennis van de Schrift en de belijdenis. In de avondvergadering van de Assembly werden degenen die het best waren, ontvangen; zij kregen een prijzende toespraak van de moderator en ontvingen een gouden medaille, waarna zij de gelukwensen van de afgevaardigden en familie in ontvangst mochten nemen.

Op de eerste avond hield de Moderator een receptie waarbij wij persoonlijk de groeten overbrachten en met verschillende afgevaardigden konden spreken. Hier vertoonde de Free Church het beeld van een innige broederschap met elkaar. Vele broeders en zusters ontmoetten elkaar eens per jaar bij deze hoogtij gelegenheid van de Assembly en de omgang met elkaar is allerhartelijkst. De tweede avondvergadering was bestemd voor de ontvangst van afgevaardigden van andere kerken. Dat ging formeel toe met officiële toespraken. Bij die gelegenheid mocht ik de broeders toespreken en de groeten van onze kerken overbrengen in een toespraak van tien minuten afgesloten door het bekende voetgetrappel door de afgevaardigden.

Een merkwaardig verschijnsel was voor onze Schotse broeders het feit, dat er twee afgevaardigden uit Nederland waren, die behoorden tot verschillende kerken van één en dezelfde belijdenis.

In een uitgebreid gesprek met een predikant hebben ds. De Gelder en ik trachten uit te leggen hoe dat in Nederland zit. De verbazing bleef aan zijn kant. De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) met wie de Free Church in het verband van de I.C.R.C. verkeert, zoeken het contact met de Free Church te intensiveren. Of dit consequenties zal hebben voor de houding van de Free Church ten opzichte van onze kerken is nog niet te zien. In elk geval heeft de Assembly bij de behandeling van de ingekomen stukken positief gereageerd op de uitnodiging van onze secretaris tot bijwoning van de generale synode en kunnen wij het bezoek van hun moderator, ds. Angus Smith legemoet zien, tot wiens taak de vertegenwoordiging van de Free Church naar buiten behoort.

De derde en laatste avond kwam het werk van de zending aan de orde. Aan de belangstelling van de leden in de kerk als bezoekers is te merken, dat de zending leeft in de Free Church.

Het probleem is de mankracht. Een oproep werd gedaan aan jongeren om zich te geven in dit werk.

Een gezegende avond beleefden we in de kerk met de zendingwerkers, die vertelden van hun arbeid in Peru en India en onder de Joden in Australië.

De belangrijkste indrukken heb ik hier weergegeven. Duidelijk is, dat de Free Church een levende kerk is, die in deze tijd strijdt voor het evangelie van de Heere Jezus Christus. Het bestaan van die kerk is er mee gemoeid. Er zijn ontwikkelingen, die moedeloos dreigen te maken. Opvallend is de geloofskracht, de spirit, waarmee de broeders staan en strijden willen voor het Woord van God in de samenleving van Schotland.

Hun gastvrijheid en vriendelijkheid tegenover broeders uit den vreemde was groot, dankbaar mochten wij de genieten.

J.C.L. Starreveld

BILAGE 18

art. 57, 58
121, 122

RAPPORT 1 VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE KERKELIJKE VERHOUDINGEN BINNENLAND

1. De Nederlands Gereformeerde Kerken

A. OPDRACHTEN VAN DE GENERALE SYNODE VAN 1983

In het gedeelte van het rapport van deputaten Eenheid, dat handelt over 'Binnenland', neemt uiteraard de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken een belangrijke plaats in.

Bij de weergave van de opdrachten van de generale synode van 1983 heeft de commissie gemist, de vermelding van de aanhef van de besluiten, Acts art. 92. Naar onze mening worden juist daarin dingen gezegd, die van groot belang zijn voor het werk van deputaten Eenheid. Dit is des te meer een gemis omdat deze aanhef ook verder niet of nauwelijks functioneert in het rapport van deputaten.

B. ENQUÊTE

Met betrekking tot de gehouden enquête vindt de commissie dat er te weinig van de grotere duidelijkheid, waarvan deputaten spreken, blijkt. Bij informatie bleek ons dat er niet zozeer, in vergelijking met de rapportage van 1983, nieuwe zaken werden genoemd, maar dat de bezwaren duidelijker werden omschreven en meer onderbouwd.

Wanneer, zoals uit de nadere informatie bleek, niet meer dan goed 50% van de kerken reageerde, was te verwachten geweest dat deputaten de nalatige kerken nog eens een herinnering hadden gestuurd.

De commissie meent dat, als er naar aanleiding van de enquête gesproken wordt over 'confessionele verschillen', dit nader aangeduid had moeten worden. Bij navraag aan deputaten hierover, bleek dat het in enkele gevallen vooral ging om een niet functioneren van de Dordtse Leermogels en zondag 31 van de Heidelbergse Catechismus.

C. SAMENSPREKINGEN

Over een aantal zaken is in het bijzonder gesproken met de Commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Als het gaat over vragen rond 'de vrouw in het ambt' en 'de artikelen van ds. Rietkerk over de Dordtse Leermogels', menen wij dat deze zaken uiteraard allereerst een zaak zijn van de Nederlands Gereformeerde Kerken zelf in haar kerkelijk vergaderingen. Er mag vertrouwen zijn, dat kerken die willen leven naar Schrift en belijdenis hierin juist zullen handelen. Wel meer de commissie dat het tot de taak van deputaten behoort, de ontwikkelingen rond deze zaken in de Nederlands Gereformeerde Kerken aandachtig te blijven volgen en zo nodig hierover met de Commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken te spreken.

Met blijdschap en dankbaarheid las uw commissie dat opnieuw werd gewezen op de bereidheid van de Nederlands Gereformeerde Kerken om bij een vereniging het Akkoord van kerkelijk samenleven te vervangen door de kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken.

De commissie acht dit een belangrijke zaak.

Het moeilijkste punt in de samensprekingen was het gesprek over de prediking en de functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring. Wij begrijpen wel dat de Commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken er grote moeite mee had om over deze Gemeenschappelijke Verklaring en de prediking weer opnieuw te moeten spreken, nadat dit reeds meerdere malen in het verleden was gedaan, maar tegelijk achten wij

het jammer dat uiteindelijk dit gesprek slechts tot stand kwam onder de voorwaarde van 'uitermate beperkt en strikt eerlijk'. Dit lijkt ons geen goede sfeer voor een gesprek.

Wij kunnen ons beter vinden in de passage uit het schrijven van de Landelijke Vergadering van Nederlands Gereformeerde Kerken aan onze generale synode, 'Ook onder ons is er voorkeur voor besprekingen op plaatselijk niveau, hoewel we een gesprek op deputatenniveau daarmee zeer wel te verenigen achten en zelfs noodzakelijk'.

Ook wij menen dat het gesprek over de prediking en het functioneren van de Gemeenschappelijke Verklaring vooral plaatselijk, dicht bij de preekstoel zal moeten worden gevoerd, maar ook landelijk zullen deze zaken zeker steeds weer aandacht moeten hebben.

Wallicht dat de Gemeenschappelijke Verklaring, ondanks alle aandacht die eraan gegeven is, toch ook binnen onze eigen kerken nog te weinig bekend is.

D. PERSPECTIEF

Uw commissie meent dat deputaten niet voldoende hebben gedaan om de kerken - overeenkomstig de door de generale synode van 1983 gegeven opdracht - op te wekken contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse. De commissie acht hiervoor een enquête niet het meest aangewezen middel. Het was beter geweest een apart schrijven aan de kerken te richten met een verwijzing naar de duidelijke uitspraken van opeenvolgende generale synoden, waarin steeds wordt verwezen naar het gebod en gebod van Christus. Wij betreuren dat er sinds 1983 weinig vorderingen zijn gemaakt in de toenadering tot elkaar.

Wij willen de problemen, die plaatselijk bestaan, niet onderschatten, maar wij moeten ervoor waken dat we ons niet laten leiden door de situatie, maar zullen richten naar Schrift en belijdenis.

Alleen zo zal er immers ware eenheid kunnen zijn in de kerken en een perspectief zijn voor het zoeken van de eenwording met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

E. BRIEF VAN DE LANDELIJKE VERGADERING

Het schrijven van de Landelijke Vergadering van Nederlands Gereformeerde Kerken is door uw commissie besproken. De toon van de brief is sympathiek. Reeds eerder in ons rapport vermeldde wij met dankbaarheid dat deze brief wijst op het belang van voortgaand gesprek, zowel plaatselijk als op deputatenniveau.

In de brief wordt vervolgens gevraagd naar een reactie op het Perspectief dat de Landelijke Vergadering van Breukelen 1981/82 opstelde, en dat in bijlage 29 in de Acta van 1983 is opgenomen.

In zekere zin zijn de besluiten van de generale synode 1983 impliciet een antwoord op dit Perspectief. Toch wil uw commissie met deze vermelding niet volstaan, temeer omdat dit perspectief zo hoopvol en vertrouwend van opzet is.

Het spijt de commissie, dat wij nog niet de hoopvolle woorden en gedachten van 'Breukelen' ten volle tot de onze kunnen maken. De situatie en de ontwikkelingen, waarin de samensprekingen en contacten zich op dit moment bevinden, geven daar helaas te weinig reden voor.

2. De Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)

Uw commissie heeft met droefheid kennis genomen van de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, 1984.

De inhoud en toon van de brief stellen teleur.

Volgens uw commissie is het weinig zinvol schriftelijk op het gestelde in de brief in te gaan.

Het lijkt de commissie goed nogmaals een verzoek te doen uitgaan van onze generale synode aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken te komen tot het benoemen van deputaten om met onze deputaten te spreken. In zo'n gesprek kunnen dan de in de brief genoemde punten aan de orde komen. Een dergelijk gesprek behoeft naar onze mening beslist niet 'gedoemd te zijn tot een onvruchtbare vrijblijvendheid', zoals de brief stelt, maar kan integendeel een begin worden van een samen luisteren naar wat de Heere van de Kerk, ons beiden te zeggen heeft.

3. De Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk

Met verwondering heeft uw commissie kennis genomen van contacten die er zijn geweest tussen ons deputaatschap en het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk.

Hoewel er wellicht op verschillende punten een elkaar herkennen zal zijn, meent uw commissie toch dat deputaten met deze contacten buiten de taakstelling van hun instructie gaan.

In de instructie voor deputaten voor de eenheid gaat het immers duidelijk over het zoeken naar wegen die kunnen leiden tot de eenheid van de kerken van gereformeerde belijdenis in Nederland en alles te doen wat bevorderlijk is voor een toenadering die gericht is op kerkelijke eenheid, Acta 1980, art. 119. Duidelijk gaat het hier over eenheid van kerken, en de Gereformeerde Bond is geen kerk.

4. De Gereformeerde Kerken

Uw commissie heeft aan hetgeen het deputatenrapport vermeldt niets toe te voegen.

5. Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte (C.O.G.G.)

Het C.O.G.G. vervult een functie als een soort platform, waar mensen uit verschillende kerken en groepen van de gereformeerde gezindte elkaar ontmoeten. Dit kan zinvol zijn. Deze keer werd duidelijk over de kerkelijke verhoudingen gesproken.

De commissie doet u de volgende voorstellen:

A. TEN AANZIEN VAN DE NEDERLANDS GEREFORMEERDE KERKEN

De generale synode,

overtuigd van de roeping om gehoor te geven aan Christus' gebod tot eenheid en gelovend in de kracht van Christus' gebod om eenheid, welke eenheid gezocht moet worden met allen die in waarheid onder het gezag van Gods Woord willen buigen en naar de gereformeerde belijdenis willen leven,

besluit:

1. opnieuw uit te spreken dat het zoeken naar eenheid met de Nederlands Gereformeerde Kerken roeping der kerken blijft,
2. overtuigd van de noodzaak van voortgezet gesprek over de prediking en eveneens overtuigd van een goede functionering van de Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de toelating des heils terwille van de goede voortgang van de samensprekingen, deputaten op te dragen dit gesprek te blijven voeren en daarin steeds weer aan de orde te stellen de punten, in de Gemeenschappelijke Verklaring genoemd,
3. deputaten op te dragen zich blijvend op de hoogte te stellen van het verloop van de contacten in die kerken, waar men tot samenwerking met de Nederlands Gereformeerde Kerk gekomen is, en van de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerk in die kerken, waar men tot nu toe niet tot samenwerking kwam,
4. opnieuw uit te spreken, dat het zoeken naar eenheid tussen plaatselijke kerken het hele kerkverband raakt, en dat het daarom belangrijk is bij het zoeken naar die eenheid de eenheid in eigen kerkverband in het oog te houden,
5. deputaten op te dragen, zich te bezinnen op alle zaken die aan de orde zouden moeten komen bij een eenwording van de Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken,
6. het moderamen op te dragen de brief van de Landelijke Vergadering te beantwoorden, met vermelding van de besluiten van de generale synode.

B. OVERIGE VOORSTELLEN

De generale synode besluit:

1. het moderamen op te dragen de brief van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, 1984 te beantwoorden,
2. overwegende dat de taak van deputaten voor de eenheid gericht is op het zoeken van eenheid van kerken en dat de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk geen kerk is, deputaten op te dragen de contacten met de Gereformeerde Bond zoals die gelegd zijn te beëindigen.

J. van Dijken, rapporteur

BIJLAGE 19

art. 57

LANDELIJKE VERGADERING VAN NEDERLANDS GEREFORMEERDE KERKEN

Scriba: H. Brouwer
Rooseveltlaan 98-1
1078 NN Amsterdam

21 maart 1986

Aan de Generale Synode van de
Christelijke Gereformeerde Kerken
p.s. de eerwaarde heer P. Stafieus
Johanna van Polanenlaan 98
2263 TB Leidschendam

Welaerwaarde en eerwaarde broeders,

De Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken te Enschede heeft in de zitting van 23 februari 1985 veel aandacht besteed aan uw brief van 7 december 1983, alsmede aan het rapport van onze Commissie voor Contact en Samenspreking betreffende de besprekingen met uw Deputaten voor de eenheid van de Gereformeerde belijders, d.d. oktober 1984.

In haar besluit, dat we hierbij voegen, heeft de landelijke vergadering zich zoveel mogelijk aangesloten bij uw uitspraken, omdat het haar overtuiging is dat het gesprek tussen u en ons dient te worden voortgezet. Zij sluit zich graag aan bij uw opwekking aan de kerken om 'contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse, opdat er over heel de linie van beide kerken duidelijkheid zal komen in de wederzijdse verhoudingen'.

Ook onder ons is er voorkeur voor besprekingen op plaatselijk niveau, hoewel we een gesprek op deputatenniveau daarmee zeer wel te verenigen achten en zelfs noodzakelijk vinden.

Intussen kunnen wij u niet verheilen, dat er in onze besprekingen een ondertoon van teleurstelling viel te bespeuren over het feit, dat er niet meer voortgang was in het gesprek tussen Deputaten en Commissie.

Wij zouden graag uw reactie op het Perspectief, opgesteld door de Landelijke Vergadering van Breukelen 1981/82, willen vernemen. Onze Vergadering hecht daar grote waarde aan en het is haar bekend, dat verschillende plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerken reeds uitspraken deden in de daarin beschreven richting.

We zijn ons bewust, dat we met voorzichtigheid met elkaar moeten omgaan en met geduld, zoals het Perspectief dat duidelijk aangeeft, maar tegelijk zijn we ons bewust, dat we elkaar in deze tijd vol verwarring en uitdagingen meer dan ooit nodig hebben. Onze intentie is in de besprekingen met u, ons houdende aan de waarheid, toe te groeien naar Hem, die het hoofd is, onze Heere Jezus Christus. En we willen in ons land, dat betaagd wordt door vreedende 'godsdiensten', iets tonen van onze eenheid in Hem. Die het Licht der wereld is.

Moge de Heere u leiden bij al uw besprekingen en besluiten door Zijn Woord en Geest.

Met hartelijke broedergroet,
namens de vergadering v.n.
J. Meulink, praeses
H. Brouwer, scriba

De Landelijke Vergadering te Enschede besluit op 23 februari 1985 met betrekking tot de Christelijke Gereformeerde Kerken als volgt:

1. De Landelijke Vergadering verzoekt de Commissie voor Contact en Samenspreking met andere kerken:
  - a. de samenspreking met de Christelijke Gereformeerde Deputaten voort te zetten met het doel datgene wat de eenheid tussen beide kerkgemeenschappen nog in de weg staat,
  - b. initiatieven te ontwikkelen die de eenheid, zowel plaatselijk als landelijk, kunnen bevorderen en daaraan meer concreet gestalte kunnen geven.
 Zij refereert daarbij aan punt 6 van het besluit van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in haar vergadering van 7 en 9 september 1983: "De generale synode (...) besloot (...) alle kerken opnieuw op te wekken contact te zoeken of te herstellen met de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse en, indien dit naar het oordeel van een kerkeraad niet of niet meer mogelijk is, zal hij daarvan mededeling doen aan deputaten onder opgave van redenen, waarna deputaten zich dan tot deze kerkeraad kunnen wenden om meer informatie te ontvangen over zijn bezwaren; (...)".
2. Ten aanzien van de bezwaren van Christelijke Gereformeerde zijde tegen de prediking in onze kerken spreekt de Landelijke Vergadering uit:
  - a. dat bespreking van deze bezwaren vooral plaatselijk dient te geschieden, 'dicht bij de preekstoel'. Bij deze bespreking wordt de 'Gemeenschappelijke Verklaring ten aanzien van de Toeliening des Heils' betrokken en zo tegemoet gekomen aan het verlangen, dat bij de Christelijke Gereformeerde Kerken leeft.
  - b. de Landelijke Vergadering verzoekt in verband hiermee aan de Commissie de Gemeenschappelijke Verklaring opnieuw aan alle kerken te doen toekomen.
  - c. zij maakt de kerken erop attent, dat deze in voorkomende gevallen een beroep op de Commissie kunnen doen.
  - d. zij verzoekt de kerken de Commissie te informeren omtrent de resultaten van de gevoerde besprekingen.
3. De Landelijke Vergadering draagt de Commissie op een nader onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden om de kerken te dienen met informatie en advies betreffende mogelijke samenwerking met de plaatselijke Christelijke Gereformeerde Kerken en daarbij aan te sluiten bij het Perspectief, dat de Landelijke Vergadering te Breukelen 1981/82 Acta nr. 36, blz. 20/21 voor ogen heeft gestaan.

dr. J. Meulink, praeses
drs. H. Brouwer, scriba

BILLAGIJE 20
art. 58, 122

Generale Synode van
De Gereformeerde Kerken in Nederland
Heemse 1984
Scriba II: ds. O.J. Douma
Postbus 190
7770 AD Hardenberg

Heemse/Hardenberg, 24 augustus 1984

Aan de e.k. Generale Synode der
Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland,
p.a. de weleerwaarde heer
ds. H. van der Schaaf,
Zuidhovenlaan 2,
3317 HX Dordrecht

Weleerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Heemse in 1984, nam kennis van het besluit van uw Generale Synode van Rotterdam-Centrum 1983 terzake van het schrijven van de Generale Synode van Arnhem 1981 en van de met het bovengenoemde besluit verzonden toelichting van het moderamen, beide gedateerd 7 december 1983.

De synode van Heemse besloot:

1. af te wijzen de klacht dat in de brief van onze synode, gehouden te Arnhem 1981, de Christelijke Gereformeerde Kerken en twee van haar hoogleraren 'in staat van beschuldiging worden gesteld zonder dat hierover namens deze (Gereformeerde) Kerken met ons gesproken is';

2. niet in te gaan op het verzoek aan de synode van Heemse 1984 om deputaten opdracht te geven met uw deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in Nederland in contact te treden;
3. aan de eerstkomende generale synode van uw kerken te berichten dat voor een nadere contactoefening essentieel is hoe zich bij u de situatie zal ontwikkelen met name ten aanzien van:
  - de in de brief van Arnhem 1981 genoemde publicaties van twee van uw hoogleraren;
  - het lidmaatschap van de Gereformeerde Oecumenische Synode, en
  - het contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
4. nogmaals op uw kerken een appel te doen om m.b.t. de onder 3 genoemde punten een schriftelijke beslissing te nemen en tevens over de door u gestelde verschillen ten aanzien van de toeliening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk aan onze eerstkomende generale synode schriftelijk uw bezwaren mee te delen, zodat door beide handelingen het spreken over vereniging weer een zinvolle zaak kan zijn.

Op elk van de hier genoemde punten geven we graag enige toelichting.

ad 1

Uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 klaagt dat uw kerken en twee van haar hoogleraren in staat van beschuldiging werden gesteld zonder dat hierover met u gesproken was. Wij verstaan die klacht niet. Want de situatie was niet zo, dat opeens, als vanuit een heldere hemel, tegen bedoelde hoogleraren werd ingebracht wat de synode van Arnhem 1981 stelde. De publicatie van de hoogleraar, waardoor in eerste instantie ongerustheid werd veroorzaakt, dateert van 1972. Er is toen ook al spoedig op gereageerd, mede door scribenten van onze kant. Onze synode van Kampen 1975 (Acta art. 178) vestigde bij u de aandacht op de zaak. Dat gebeurde toen nog heel voorzichtig, maar tegelijk toch ook nadrukkelijk. Toen in 1978 het moderamen van uw synode van Rotterdam 1977 vergaderde met het moderamen van onze synode van Groningen-Zuid 1978, werd deze zaak opnieuw aan de orde gesteld. Uw moderamen deelde toen mee dat er intern een oplossing was gevonden. Wat die oplossing ook mag zijn geweest, ze heeft niet kunnen voorkomen dat bedoelde hoogleraar bleef publiceren in dezelfde geest. Dat is in de brief van de synode van Arnhem 1981 overvloedig aangetoond.

Later keert een andere hoogleraar zich tegen het besluit dat de synode van de Gereformeerde Kerken in 1926 te Aasen heeft genomen naar aanleiding van de dwaling van dr. Geelkerken.

Toch blijven uw synoden het werk van beide hoogleraren positief waarderen, zonder hierbij de vinger te leggen. In het kader van het zoeken van elkaar moeten deze publieke zaken toch bij uw generale synode aan de orde kunnen worden gesteld. En kan men dan terecht klagen, zoals uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 doet, alsof over mannen op wie confessioneel nooit iets aan te merken was geweest, nu plotseling een kwetsende onthulling wordt gedaan? Onze synode van Arnhem 1981 wies slechts op zaken die in uw eigen kring zowel als ook bij ons bekend waren. Men had er kennis van kunnen nemen uit publiek schrijven en publieke stukken. Onze synode formuleerde haar klacht pas nadat de hoofdzaak onzerzijds al meer dan eens bij u aan de orde was gesteld.

ad 2

Uw synode van Rotterdam-Centrum 1983 verzoekt ons deputaten opdracht te geven met uw deputaten voor de eenheid van de gereformeerde belijders in contact te treden.

De synode van Heemse 1984 gaat niet op dat verzoek in. Zij is namelijk van mening dat gesprekken tussen deputaten slechts dan als zinvol zijn te beschouwen, als vast staat waarover doorgesproken kan worden. Het bezwaar dat van uw kant werd genoemd als verhindering voor vereniging, had betrekking op de toeliening des heils en de hantering van het belijden omtrent de kerk door ons. Deze verschillen waren uwerzijds genoemd 'wezenlijke verschillen, die een reëel beletsel vormen voor hevinging' (synode van Hiversum 1980). Het was volgens u een 'verschil van verstaan van de belijdenis' (synode van Rotterdam 1971). Uw synode van Hogeveen 1977 verklaarde dat de verschillen op deze punten 'meer zijn dan accentsverschillen'. Maar met dergelijke aanduidingen zonder meer komen u en wij niet verder. Daarom werd van onze kant steeds gevraagd om ons op schrift te geven hoe naar uw mening de Gereformeerde Kerken falen in het verstaan van of ingaan tegen de gereformeerde belijdenis. Als deze verschillen voor u zo belangrijk zijn, moet het niet moeilijk vallen ze te omschrijven. En pas wanneer zulke omschrijving heeft plaats gevonden is er voor een zinvolle bespreking een uitgangspunt verkregen. Zonder zulke omschrijving is een gesprek gedoemd tot onvruchtbare vrijblijvendheid.

ad 3

Overigens zijn er naar het oordeel van deze synode meer redenen om nogmaals te verklaren dat wij graag duidelijkheid van u willen hebben.

In de eerste plaats is het voor ons erg belangrijk te weten hoe door uw kerken verder gereageerd zal worden op de bovengenoemde standpunten van twee van uw hoogleraren. Wij kunnen immers niet anders weten dan dat zij hun afwijkende gevoelens handhaven. Dit is voor de Gereformeerde Kerken een beslissende zaak waarover voor wat de materie zelf betreft reeds in 1926 in confessionele zin uitspraak is gedaan.

Verder maken uw kerken nog steeds deel uit van de G.O.S. Hoe wij daarover denken kan u ruimschoots bekend zijn. Behalve wat aan u daarover rechtstreeks werd geschreven is ook u nog toegezonden onze brochure 'Om de Ware Oecumene', waarin juist aan deze zaak breedvoerig aandacht is geschonken. Voorzover wij op dit ogenblik kunnen weten, is op de dit jaar gehouden vergadering van de G.O.S. te Chicago weer niet gebeurd wat van een vergadering die zich stelt op de grondslag van de gereformeerde belijdenis-geschriften verwacht mocht worden. Volgens de verslagen in de pers is door afgevaardigden van uw kerken menig goed woord gesproken, maar dit heeft niet kunnen verhinderen dat de synodale Gereformeerde Kerken als volwaardig lid van de G.O.S. geduld woren, bij wie - dit moet u bekend zijn - elke binding aan de genoemde belijdenisgeschriften sinds jaren tot het verleden behoort. Wij wachten met spanning af wat nu de reactie van uw kerken zal zijn. Tenslotte achten we het van groot belang te weten hoe uw contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken zullen verlopen.

In de brief van de synode van Arnhem 1981 werd daarover al het volgende opgemerkt: 'Ook uw kiezen voor de Nederlands Gereformeerde Kerken heeft bij ons bezwaren opgeroepen, welke een en andermaal door

onze synoden aan u kenbaar zijn gemaakt. Deze bezwaren zijn toegenomen door de ontwikkeling in de Nederlands Gereformeerde Kerken waar ook opening aan de Schriftkritiek wordt gegeven. We kunnen nu alleen maar zeggen, dat die bezwaren nog meer zijn toegenomen. Het zal u b.v. niet onbekend zijn dat een van de predikanten van genoemde kerken zich in het weekblad 'Opbouw', 27e jaargang, nummers d.d. 24 oktober en 23 december 1983, gekerd heeft tegen de waarheid van de Schrift met betrekking tot de Goddelijke verkiezing en verwerping, zoals die door u en door ons beleden wordt in de Dordtse Leeregels. Van herroeping of van kerkelijke veroordeling van zijn dwaling hebben we niet gehoord. En uw 'Besluitboekje' van Rotterdam-Centrum 1983 maakt ons duidelijk dat u streeft naar intensivering van de contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken, waarbij zelfs het woord vereniging valt.

ad 4

We beëindigen deze brief met een oprecht beroep op uw kerken om de duidelijkheid, die we begeren, ons te geven. Bewaar de eenheid van het ware geloof, door handhaving van de rene leer. Dat vraagt van ons de Heiland en Heere. Alleen wanneer de bazuin een klaar geluid geeft, worden bijeengebracht wie één zijn in het geloof, dat de heiligen is overgeleverd. Dat het tot die eenheid mag komen is ons gebed.

Met broedergroet en heilbiede,
in opdracht van de synode,
ds. C.J. Smelk, praeses
ds. O.J. Douma, scriba

P.S. Wij attenderen u erop, dat deze brief, zoals bij ons te doen gebruikelijk is, in plenaire en publieke zitting van de synode is besproken en vastgesteld, en daarom vrij is voor publicatie, zoals hij te zijner tijd ook in de publieke acta zal worden afgedrukt. Uw verwijt in deze m.b.t. de brief van onze voorgangster wijzen wij daarom van de hand, temeer omdat die brief, evenals deze, slechts handelde over voluit publieke zaken. Overigens is bedoelde brief niet door de synode verspreid, zoals u ten onrechte stelt. Slechts op verzoek zijn overdrukken beschikbaar gesteld (Acta Annhem 1981, art. 168.3).

BIJLAGE 21
art. 63

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID

1. Samenstelling en werkwijze

Door de generale synode van Rotterdam-C 1983 werden tot deputaten benoemd: Prof. dr. B.J. Oosterhoff, voorzitter, mr. dr. C.J. Verplanke, secretaris, C.N. van Die, ds. J. van Mulligen, prof. dr. W. van 't Spijker en ds. J. Westerink en als algemeen secundus ds. B. van Smeden (art. 196 sub 21 der Acta). Deputaten kwamen in de verslagperiode - 1 april 1983 tot 1 april 1986 - zesmaal bijeen.

2. Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (C.I.O.)

Door de generale synode van Rotterdam-C 1983 werd als gedelegeerde in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (C.I.O.) aangewezen mr. dr. C.J. Verplanke (art. 196 sub 21 der Acta). Hoewel de synode op voorstel van deputaten besloot - als gebruikelijk - ook een plaatsvervangende gedelegeerde te benoemen (art. 66 der Acta), werd merkwaardigwijze door de synode aan dit besluit geen uitvoering gegeven. Deputaten hebben daarna zelf ds. Van Mulligen als zodanig aangewezen, die echter niet voldoet aan de in art. 3 van de Regelen van het C.I.O. gestelde eis, dat ook de plaatsvervanger door de participerende kerk dient te worden aangewezen.

Dr. Verplanke fungeerde tevens als één der beide assessoren in het moderamen van het C.I.O. en als voorzitter van de kerncommissie van het C.I.O. - een adviserende en voorbereidende commissie bestaande uit vier (juridisch geschoold) gedelegeerden en vier juridische en financiële specialisten uit enkele kerken. Hij woonde op één na alle 14 vergaderingen, die het C.I.O. in de verslagperiode hield, en alle 12 vergaderingen van de kerncommissie bij.

In de verslagperiode sloten ook de Gereformeerde Gemeenten en de Broederschap van Pinkstergemeenten zich bij het C.I.O. aan, zodat in het C.I.O. thans 16 kerken participeren, i.w. de Rooms-Katholieke Kerk, de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken, de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Evangelisch-Lutherse Kerk, de Doopsgezinde Broederschap, de Remonstrantse Broederschap, de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, de Unie van Baptisten Gemeenten, de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Oud-Katholieke Kerk, het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, de Portugees-Israëlitische Gemeente, het Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland, de Broederschap van Pinkstergemeenten en de Gereformeerde Gemeenten, terwijl het Leger des Heils en de Nederlandse Protestantenbond waarnemers afvaardigen. De Rooms-Katholieke Kerk en de Nederlandse Hervormde Kerk zenden elk drie gedelegeerden, de Gereformeerde Kerken twee en alle overige elk één. Prof. mr. I.A. Diepenhorst, een der Gereformeerde gedelegeerden, treedt op als voorzitter, mr. F.H.M. van Spaendonck, een der Rooms-Katholieke gedelegeerden, als secretaris.

Door de groei van de omvang der C.I.O.-werkzaamheden kwam in 1985 een (reeds lang voorzien) einde aan de verzorging van het secretariaat op basis van welwillendheid van de Rooms-Katholieke Kerk. De voor dat jaar verschuldigde vergoeding werd - op grond van een accountantsrapport - bepaald op f 110.000,-. Om, voor publiciteit - het C.I.O. gaf in dat jaar twee brochures uit, i.w. een aan de minister aangeboden notitie inzake regeringsbeleid en vrijheid van godsdienst en een door prof. mr. A.M. Donner voor het C.I.O. geschreven brochure over burgerlijke ongehoorzaamheid (als bijlagen bijgevoegd) - en voor reis- en verblijfskosten

van leden van C.I.O.-commissies werd nog eens f 14.000,- begroot. De verdeelsleutel voor de deelnemende kerken blijft berekend naar evenredigheid van de wortels uit de ledentalen, hetgeen als gevolg van de daling van de ledentalen der grote kerken ondanks de toename van het aantal aangesloten kerken leidt tot een slechts geringe verlaging van het voor onze kerken reeds jaren lang geldende percentage, te weten van 4 tot 3,8, neerkomende voor 1985 op circa f 4.800,-.

Het C.I.O. kent vijf commissies: C.I.O.-M voor de geestelijke verzorging van de militairen, C.I.O.-J voor de geestelijke verzorging van de gedetineerden in de inrichtingen van het Ministerie van Justitie, C.I.O.-B.J. voor de geestelijke verzorging bij het bijzonder jeugdwerk in internaatverband, C.I.O.-K voor de problematiek van de kerkelijke gebouwen (zoals Monumentenwet, groot-onderhoudsregeling en onroerend goed-belasting) en C.I.O.-G voor de vraagstukken terzake van de geestelijke verzorging in de gezondheidszorg. De leden dezer commissies worden door het C.I.O. aangewezen op voordracht van deputaten. De commissies rapporteren regelmatig aan het C.I.O.

In C.I.O.-M heeft namens onze kerken zitting br. It. kol. A.C. Floor, die door deputaten is voorgedragen in overleg met deputaten geestelijke verzorging van de militairen, aan wie hij rapporteert; in C.I.O.-J heeft zitting deputaat ds. J. Westerink, die ten onrechte door de generale synode van Rotterdam-C 1983 (art. 196 sub 21 der Acta) als lid is aangewezen - een bevoegdheid die bij het C.I.O. zelf berust - en die dan ook door deputaten ter benoeming is voorgedragen en vervolgens ook is benoemd, waarna hij aan deputaten, die immers zelf de relatie met de enige Christelijke Gereformeerde gevangenispredikant ds. D.J. Klein Onstenk onderhouden, rapporteert; in C.I.O.-B.J. heeft zitting br. P. de Berg te Ede, die, nadat deputaten voor contact met de kerkjeugd gevolg hadden gegeven aan de hun door de generale synode van Rotterdam-C 1983 (art. 183 sub 4h der Acta) verstrekte opdracht, door de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwelzijn aan deputaten ter benoeming is voorgedragen, vervolgens ook is benoemd en ongetwijfeld rapporteert aan deputaten voor contact met de kerkjeugd; in C.I.O.-K heeft zitting deputaat C.N. van Die, die door deputaten ter benoeming is voorgedragen, vervolgens ook is benoemd en aan deputaten rapporteert; in C.I.O.-G heeft zitting br. N. van Aken te Arnhem, die door deputaten voor de geestelijke verzorging van gehandicapten en de behartiging van het ziekenhuispastoraat aan deputaten ter benoeming is voorgedragen, vervolgens ook is benoemd en rapporteert aan de deputaten die hem ter benoeming voordroegen.

Het C.I.O. hield zich in zijn vergaderingen, behalve met allerlei incidentele staatsrechtelijke problemen, in hoofdzaak bezig met:

- de relatie tussen Kerken en Overheid naar aanleiding van een concept-notitie van een door de minister-president ingestelde Interdepartementale Ambtelijke Werkgroep Geestelijke Verzorging (I.A.W.G.V.), waarin algemene uitgangspunten werden aangegeven, die de Overheid zou dienen te hanteren in haar relatie tot godsdienst en levensovertuiging. Een en ander leidde tot de opstelling van een notitie (later uitgegeven als C.I.O.-publicatie no. 1; zie boven), waarover door het moderamen van het C.I.O. uitgebreid van gedachten is gewisseld met een kabinetsdelegatie onder leiding van de minister-president. De resultaten daarvan worden nog afgewacht;
- de Wet op de Ondernemingsraden, waarvan een onverkorte toepassing op kerkelijke rechtspersonen ernstige problemen kan veroorzaken voor het geheel eigen karakter der kerkgenootschappen. Herhaaldelijk vond hierover ambtelijk overleg plaats, waarvan de resultaten nog moeten worden afgewacht;
- gewefensbezwaren tegen het betalen van de zgn. defensiebelasting, die door het C.I.O. onaanvaardbaar werden geacht;
- de handhaving van de aantekening van de kerkelijke gezindte in de gemeentelijke bevoelingsboekhouding, die met name voor de grote kerken van groot administratief belang is;
- de voorgenomen herziening van de wet op de kerkgenootschappen, die nog niet is afgerond;
- de viering van bevrijdingsdag 1985 op zondag, waartegen door het C.I.O. bij de minister-president bezwaren zijn gemaakt, die echter zijn afgewezen (zie het artikel van de secretaris van deputaten in De Weeker van 7 december 1984);
- de problematiek van de burgerlijke ongehoorzaamheid, hetgeen leidde tot een op verzoek van het C.I.O. door prof. mr. A.M. Donner geschreven beschouwing (later uitgegeven als C.I.O.-publicatie no 2, zie boven);
- het door een Bijzondere Commissie uit de Tweede Kamer opgestelde rapport over Overheid en nieuwe religieuze bewegingen, waarop door het C.I.O. ernstige kritiek is uitgeoefend;
- het probleem van de euthanasie, dat heeft geleid tot de samenstelling van een commissie tezamen met de Raad van Kerken. De meningen bleken echter binnen de commissie zozeer verdeeld te zijn, dat het innemen van standpunten aan de afzonderlijke kerken wordt overgelaten;
- tal van besprekingen met ministers, staatssecretarissen en Kamerfracties met name over bezuinigingen op de geestelijke verzorging in de krijgsmacht, de inrichtingen van het Ministerie van Justitie en de gezondheidszorg.

3. Werkzaamheden van deputaten

De werkzaamheden van deputaten kunnen worden onderscheiden in:

- het zich bezig houden met de relatie tussen de kerken en de Overheid. In dit verband verdient vermelding:
  - het verzenden van schriftelijke gelukwensen namens onze kerken bij de verjaardagen van H.M. Koningin Beatrix en Z.K.H. Prins Claus;
  - de rapportages van de gedelegeerden in het C.I.O. en het adviseren inzake de boven onder 2a t/m l opgesomde problemen;
  - het voordragen aan het C.I.O. van leden voor de C.I.O.-commissie voor de geestelijke verzorging bij het bijzonder jeugdwerk in internaatverband (C.I.O.-B.J.), voor de C.I.O.-commissie voor de problematiek van de kerkelijke gebouwen (C.I.O.-K) en voor de C.I.O.-commissie voor de vraagstukken terzake van de geestelijke verzorging in de gezondheidszorg (C.I.O.-G). Voor de benoemingen zie hierboven onder 2;

- d. de viering van de bevestigingsdag 1985 op zondag, waartegen door deputaten bij de minister-president ernstige bezwaren zijn gemaakt, die echter zijn afgewezen (zie het artikel van de secretaris in De Wekker van 7 december 1984);
- e. het nauwlettend volgen van de gang van zaken met name rond de mogelijke indiening van wetsvoorstellen tot regeling van de anti-discriminatie en de euthanasie. Zodra terzake door de Regering concrete voorstellen aan de Staten-Generaal worden gedaan, zullen deputaten het oordeel onze kerken onder de aandacht van het kabinet brengen.
- B. de zorg voor de geestelijke verzorging van de gedetineerden en de relatie tot de enige Christelijke Gereformeerde gevangenispredikant ds. Klein Onstenk, werkzaam in de Bijzondere Strafgevangenis in Leeuwarden en naar art. 6 K.O. nog steeds verbonden aan de gemeente van St. Jansklooster. Deze zorg is in het bijzonder opgedragen aan deputaat ds. J. Westerink, die van tijd tot tijd de gevangenis bezoekt om het werk van ds. Klein Onstenk van nabij te kunnen volgen. Deputaten hebben zelf ook enkele malen ds. Klein Onstenk in hun vergadering ontvangen. Deputaten zijn dankbaar, dat het werk van ds. Klein Onstenk zich op zulk een goede wijze blijkt te ontwikkelen; dat uitstekende contacten zijn gegroeid met de gedetineerden en met directie en gevangenispersoneel; en dat de relatie met de gemeente Leeuwarden is versterkt door een begeleidings- en ondersteuningscommissie, bestaande uit drie door de kerkeraad van Leeuwarden voorgedragen en door deputaten benoemde leden van die gemeente onder voorzitterschap van ds. Westerink. Ondanks de bezuinigingsmaatregelen kon ds. Klein Onstenk full-time verbonden blijven aan de Leeuwarder gevangenis. Wel werden verschillende overheids-subsidies en -vergoedingen afgeschaft, maar voornoemde Leeuwarder commissie heeft in 1985 een beroep op al onze kerken gedaan om een bijdrage te schenken voor een fonds, waaruit zaken die vroeger door overheids-subsidies werden gedekt, kunnen worden betaald. De kerken brachten voor dit doel spontaan ruim f 14.000,- bijeen.

4. Voorstellen

Deputaten stellen voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
  - hen te machtigen bij gebleken noodzaak de kerken via een omslag een bijdrage te vragen voor het werk van gevangenispredikant ds. Klein Onstenk;
  - opnieuw leden van het deputaatschap en een algemeen secundus te benoemen;
  - opnieuw een gedelegeerde en tevens een plaatsvervangende gedelegeerde in het C.I.O. te benoemen.
- Mr. dr. C.J. Verplanke
secretaris

BULAGE 22

art. 63

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE V, INZAKE RAPPORT DEPUTATEN VOOR DE CORRESPONDENTIE MET DE HOGE OVERHEID

Uw commissie spreekt haar waardering uit voor het vele en belangrijke werk van deputaten. Ze heeft met genoegen het rapport van deputaten bestudeerd. Dankbaar maakt de commissie ook melding van het feit, dat prof. dr. B.J. Oosterhoff zoveel jaren zijn krachten mocht geven aan het werk van dit deputaatschap. Bij punt 3A, e (blz. 4) vroeg de commissie zich af, wat verstaan moet worden onder het 'oordeel onze kerken'. Bij navraag aan deputaten bleek deze formulering te sterk. Bedoeld wordt: het oordeel van deputaten. Dat zal gegeven worden wanneer er een concreet wetsontwerp inzake euthanasie komt. Uiteraard beseffen deputaten, dat hun oordeel onderworpen is aan een beoordeling van de generale synode. Het is goed, dat deputaten alert zijn ten aanzien van de ontwikkelingen.

Met erkentelijkheid vermeldt de commissie kennis genomen te hebben van de twee brochures van het C.I.O., zoals vermeld in het rapport.

Over het werk van ds. D.J. Klein Onstenk als gevangenispredikant in Leeuwarden had de commissie op enkele punten vragen.

In voorstel b. vragen deputaten immers om bij gebleken noodzaak de kerken via een omslag een bijdrage te vragen voor het werk van deze gevangenispredikant. Bij navraag bleek, dat onder gebleken noodzaak moet worden verstaan een denkbare situatie, die overigens nu nog niet aan de orde is, dat de Overheid opnieuw bezuinigingsmaatregelen neemt, waardoor het werk van ds. Klein Onstenk in gevaar kan komen. In een dergelijke situatie dienen deputaten alert te zijn.

Daarbij komt ook geld uit de kerken bijeen - een bedrag van f 14.000,- wordt in het rapport onder 3B genoemd - dat gebruikt wordt om de gevangenispredikant de nodige extra's te laten doen ten opzichte van de gedetineerden, met nadruk op het nodige van die extra's, hoewel er verschil van taxatie kan zijn ten aanzien van de vraag wat hier nodig is. Dit extra uit de kerken komende geld wordt beheerd door een commissie uit de kerk van Leeuwarden onder leiding van deputaten.

De commissie spreekt haar waardering uit voor het werk van ds. D.J. Klein Onstenk.

De commissie stelt de synode voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
  - opnieuw leden van het deputaatschap en een algemeen secundus te benoemen;
  - opnieuw een gedelegeerde en tevens een plaatsvervangende gedelegeerde in het C.I.O. te benoemen.
- Ten aanzien van voorstel b. in het deputatenrapport merkt de commissie op, dat dit voorstel door deputaten Financiële Zaken zal worden bekeken.

J. Jonkman, rapporteur

BULAGE 23

art. 69

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR ALGEMENE DIACONALE EN MAATSCHAPPELIJKE AANGELEGENHEDEN

1. Samenstelling deputaatschap

De generale synode 1983 benoemde tot deputaten:

- T. Harder, voorzitter
W. Huzar, secretaris
Z.C. van Dijk, penningmeester
K.T. de Jonge
mevr. M.A. Karsmeijer
mevr. W.A. van der Kils
J. Manni
G. van Oord
mevr. C.L. Overweel
K. van Smeden
mevr. A.P. Versteeg
G.L. Bom (secundus)
T. Dijk (secundus)

De beide secundus deputaten hebben de gehele periode actief aan het deputatenwerk deelgenomen.

De volgende deputaten hebben te kennen gegeven niet voor herbenoeming beschikbaar te zijn:

Z.C. van Dijk, mevr. M.A. Karsmeijer, G. van Oord, mevr. C.L. Overweel, mevr. A.P. Versteeg.

De motivatie van het vertrek van deze deputaten is verschillend. Wij spreken onze dank en waardering uit voor de wijze waarop deze deputaten, voor kortere of langere tijd, zich voor het deputaatschap hebben ingezet.

2. Algemene inleiding

2.1. OPDRACHT VAN DE SYNODE

Algezien van het besluit van de generale synode inzake de verhouding tot deputaten GVG (zie sub 4.2) ontvingen deputaten in 1983 geen bijzondere opdracht. Hierdoor bleef de taakstelling van deputaten zich uitspreken tot het terrein van de 'algemene diaconale en maatschappelijke aangelegenheden', zoals die in de loop der jaren is gegroeid. De 'helft' van onze taak is overigens slechts in onze instructie (vgl. art. 3) verwoord; het ware wenselijk de taakstelling voor het binnenkerkelijk diaconaat ook te omschrijven.

2.2. BEZINNING OP DE TAAK VAN DEPUTATEN

In onze vorige rapportage brachten wij u ons Raamplan onder de aandacht, waarin een opsomming werd gegeven van concrete taken. Wij constateerden echter, dat een bezinning op de wortels van het diaconaat en de formulering van een werkformule, waaruit die concrete taken zichtbaar worden niet mochten ontbreken. De bijbelse wortels van het diaconaat zijn uitvoerig verwoord in het bezinningstuk 'Dienst vanuit Christus' (zie Diaconaal Handboek). Dit diende ons deputaatschap in vernieuwde samenstelling uitstekend bij de start van onze werkzaamheden. Daaruit kwam de behoefte voort om deze algemene en brede formuleringen over deze dienst vanuit Christus meer toe te spitsen op het diaconaat. De vraag rees: op welke wijze dient het diaconaat zowel binnen de gemeente als in de samenleving gestalte te krijgen. Op een speciaal hiertoe belegde bezinningsbijeenkomst brachten allen hun gedachten in. Aan het slot kwamen we unaniem tot de volgende werkformule voor onze verdere activiteiten:

'Diaconaat is dienst vanuit de liefde van Christus aan elkaar en aan allen opdat in de gezindheid en in de structuur van gemeente en samenleving het koningschap van Christus gestalte krijgt. Om dat doel te bereiken dienen de diakonen in de gemeente stimulerend en coördinerend te werken en dient de gemeente als een leesbare brief van Christus in de samenleving te functioneren, zodat vanuit de gemeente in de samenleving uitkomt wat de beleving van waarachtige barmhartigheid en gerechtigheid betekent.'

Deputaten ADMA helpen daarbij door:

- erkenning
bezinning
- vorming
toerusting
voorlichting
- hulp bij het zoeken van wegen tot concretisering.

Vanuit het centrum, de dienst van Christus, nadenkend over diaconaat in kerk en samenleving bleek dit wel te onderscheiden te zijn, maar niet los van elkaar gezien te kunnen worden. De gemeente zelf is de eerst verantwoordelijke voor de uitvoering van het diaconaat, waarbij het de ambtelijke taak van diakonen is de gemeente daarbij te helpen.

Deputaten ADMA hebben zelf geen direct uitvoerende taak in het diaconaat maar verlenen ondersteuning aan de bij de uitvoering betrokkenen.

Hierover is daarna in concretere diaconale onderwerpen doorgesproken. Daarbij bleek soms, dat er verschillende opvattingen bestonden over de concretisering van de gevonden werkformule. Uit de discussies die daarbij ontstonden, bleek het vaak moeilijk om duidelijk te maken wat de één tegenover de ander bedoelde. Hoewel daarbij soms het vermoeden rees dat er verschil in visie was, lukte het niet dit duidelijk te benoemen. Er was dan ook behoorlijk wat tijd nodig om tot voldoende eensgezindheid te komen over weg en doel. Sommige discussies verliepen vermoedend en leidden niet direct tot resultaten. Ondanks dat bleek het telkens opnieuw toetsen van onze werkzaamheden aan de werkformule een beloftevolle bezigheid; daadwerkelijk diaconaat vanuit de bron Jezus Christus.

2.3. BELEID VAN DEPUTATEN

Het voorafgaande lezend zal het u niet bevreemden, dat deputaten zich gedrongen voelden tot meer beleidsmatig bezig zijn. Te meer daar we via bezinning op en toerusting tot diaconaal beleid van plaatselijke diaconieën de grote waarde van weloverwogen bezig zijn ontdekten. Naast het op onze weg komende werk is hieraan veel tijd en aandacht besteed. Een commissie is bezig om het beleid van ADMA vanuit de werkmomente te formuleren.

Het ligt in de bedoeling een beleidsplan vanuit onze werkmomente op korte termijn tot afronding te brengen.

3. Werkzaamheden deputaten

Deputaten hebben in deze periode de verdeling van de werkzaamheden over vaste secties losgelaten en zijn overgegaan op het werken met ad-hoc commissies die op grond van thema en deskundigheid werden samengesteld, te weten:

commissie A met als thema: diaconaal beleidsplan
gemeente, predikanten en diaconaat;
advieslijst;
diaconaat en gehandicapten;

commissie B met als thema: hulpverlening en levensbeschouwing;

commissie C met als thema: publiciteit;

moderamen met als thema: inhoudelijke kant werkmomente;

participaties;
daarnaast was het moderamen belast met voorbereiding besluitvorming,
afhandelen lopende zaken, vertegenwoordiging deputaten
en personeelszaken.

redactiecommissie Adma-Info.

Deze commissies zijn ingesteld ten dienste van de plenaire deputatenvergadering, waar de eindresultaten van werk en bezinning in de commissies werden ingebracht en al of niet na bijstelling, onder verantwoording van het gehele deputaatschap werden genomen.

3.1. WERKZAAMHEDEN COMMISSIE A

Commissie A is in haar werk uitgegaan van de werkmomente en heeft getracht deze op haar taskgebied toe te passen.

Volgens de commissie betekent dat het volgende:

Christus' oproep tot dienst in o.a. Mat. 20 : 26-28 geldt niet alleen de apostelen, maar de hele gemeente. In bijvoorbeeld Hand. 2 : 44-45; Gal. 6 : 10; Hand. 11 : 29 lezen we dat de nieuwtestamentische gemeente dat op die manier heeft begrepen en toegepast. Het begrip 'gemeente-diaconaat' moet dan ook in die context worden gezien. In de diaconia als dienst vanuit Christus nemen de diakonen een belangrijke plaats in. In hun bijzondere ambt hebben zij de roeping voorgangers, stimulators en coördinatoren te zijn in deze dienst.

Commissie A heeft zich verder bezonnen op dit 'gemeente-diaconaat'. Uitgaande van de roeping van de hele gemeente tot dienstbetoon en van de bijzondere taak van de diakonen daarin, kwamen we tot de bezinning op de wijze waarop het diaconaat vorm gegeven kan worden.

De Schrift laat ons zien, dat de dienst aan de naaste geen willekeurige zaak is. Zowel in het OT als in het NT zien we dat er sprake is van 'beleid'. Dat geldt zowel voor de vormgeving aan die dienst (zo bijvoorbeeld de wetten in het OT) als voor de taakverdeling t.a.v. die dienst (bijvoorbeeld 1 Kor. 12; Hand. 6). Daaruit blijkt dat het belangrijk is voor het functioneren van het diaconaat om een diaconaal beleidsplan te hebben. In zo'n beleidsplan wordt beschreven welke activiteiten er al plaats vinden, welke er nog moeten gebeuren en welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

In de toerusting tot dienstbetoon, c.q. het diaconaat, hebben, naast de diakonen, ook de predikanten, als herders der gemeente, een belangrijke taak. Vandaar dat ook de roeping van de predikanten inzake het diaconaat en de toerusting daarvoor aandacht dient te krijgen.

De derde taak van commissie A was advisering, c.q. advies uitbrengen inzake de diaconale advieslijst. Ook daarbij is uitgegaan van de werkmomente. Voor de advieslijst 1985 zijn de uitgangspunten en criteria vanuit de werkmomente geformuleerd. Het is de bedoeling dat dit ook voor de komende jaren het geval zal zijn.

In deze periode heeft commissie A veel tijd besteed aan verkenning en bezinning over de haar toebedeelde onderwerpen. Zij heeft gemeend dit te moeten doen omdat het om fundamentele en essentiële zaken gaat. Verkenning en bezinning zal steeds nodig blijven. Toch meent zij dat deze verkenning en bezinning nu dermate afgerond zijn, dat de volgende periode meer tijd en aandacht besteed kan worden aan vorming, toerusting en voorlichting.

3.2. WERKZAAMHEDEN COMMISSIE B

Deze commissie heeft zich bezonnen op de relatie tussen hulpverlening en levensbeschouwing.

De keuze voor dit onderwerp is niet willekeurig.

Sinds een kleine 20 jaar is de organisatie-structuur van het algemeen maatschappelijk werk gegaan in de richting van de 'gevoelde algemeenheid'. De opzet daarbij was, dat in de hulpverlening de levensbeschouwing van de hulpvrager tot haar recht zou komen. De vraag kan nu gesteld worden: is dat werkelijk ook zo geschied? Een onderzoeksrapport van de universiteit van Tilburg heeft inmiddels aangegeven, dat van het rekening houden met de levensbeschouwing van de cliënt in een groot aantal gevallen niets terecht komt. Wat inmiddels door dit onderzoeksresultaat is aangegeven, is al geruime tijd gevoeld door de cliënt.

Ook in de eigen kerkelijke kring was een houding van aarzeling tot argwaan te bespeuren bij hen, die zich wendden tot hulpverlenende instanties.

De hulpverlener zelf heeft een eigen levensbeschouwing en deze speelt een rol zowel in de benadering van de problematiek van de cliënt als in de te volgen therapie.

Het is duidelijk dat deze invloed van de levensbeschouwing van de hulpverlener zelden of nooit benoemd wordt.

Het is even duidelijk dat deze invloed lang niet altijd een even grote rol speelt. Dat kan variëren van in het geheel niet of nauwelijks tot zeer sterk.

Van een ander gezichtspunt uit is de vraagstelling ook belangrijk. Er is ook de christen hulpverlener. Kan hij zijn werk verrichten naar de eis, die hij zichzelf vanuit het Woord van God gesteld ziet, binnen de kaders waarin hij nu moet werken?

Het voorgaande leidde tot bezinning op de volgende vragen:

Wat is levensbeschouwing – en inhoudelijk – wat is christelijke levensbeschouwing?

Wat is de relatie tussen levensbeschouwing en hulpverlening?

Welke plaats neemt de levensbeschouwing in de hulpverlening in?

En welke gevolgen moeten de gevonden antwoorden op de gestelde vragen hebben voor de toekomst. Hierbij valt te denken aan de advisering aan de diaconieën maar mogelijk ook aan een nieuwe structurering van de hulpverlening en de eventuele financiële gevolgen.

Mede door het uitvallen van enkele deputaten kon deze bezinning in de verslagperiode nog niet worden afgerond.

3.3. WERKZAAMHEDEN COMMISSIE C

Deze commissie heeft zich bezig gehouden met publiciteit en wel op twee sporen.

Enerzijds het inventariseren van publiciteitsmogelijkheden die het deputaatschap tot haar beschikking heeft, alsmede het kritisch doorlichten van deze publicaties.

Anderzijds het samenstellen van een leidraad voor publicaties van ons deputaatschap dat ook door de plaatselijke diaconieën gehanteerd kan worden.

Onder de publiciteitsmogelijkheden van het deputaatschap rekenen we het Diaconaal Handboek, het informatiebulletin Adma-Info, incidentele artikelen in Ambtelijk Contact en berichten aan diaconieën en/of kerkleden, terwijl ook de rapportage aan de generale synode tot de publiciteitsmogelijkheden van het deputaatschap gerekend wordt.

De kritische doorlichting maakte duidelijk dat diverse publicaties minder goed leesbaar zijn doordat er een jargon wordt gebruikt dat niet aanspreekt, er veel herhalingen in voorkomen en er breed en versluierd geformuleerd wordt. Ook werd geconstateerd dat er weinig concreets naar voren wordt gebracht in verhouding tot de hoeveelheid tekst.

De leidraad heeft de titel 'Diaconale Publiciteit' meegenomen en zal in het Diaconaal Handboek worden opgenomen. Daar publiciteit een onmisbaar hulpmiddel is voor een goed functionerend kerkelijk leven heeft de commissie er naar gestreefd een leidraad samen te stellen die tevens geschikt is voor andere kerkelijke instanties.

De commissie heeft enkele aanbevelingen gedaan m.b.t. de inhoud van het Diaconaal Handboek, welke verwerkt zullen worden als het Diaconaal Handboek binnenkort herdrukt wordt.

Daarnaast heeft de commissie een opzet voor rapportage aan de generale synode ontworpen.

3.4. WERKZAAMHEDEN MODERAMEN

Het moderamen heeft vrijwel altijd voorafgaande aan een plenaire zitting vergaderd. Doel van deze vergaderingen is het voorbereiden van de plenaire vergaderingen van deputaten, het doorspreken van de lopende zaken en besluiten nemen die tussentijds genomen dienen te worden.

In toenemende mate was het moderamen genoodzaakt zich bezig te houden met arbeidsrechtelijke en financiële kwesties.

Als regel werden de vergaderingen bijgewoond door de functionarissen Van Delft en Van Well.

3.5. WERKZAAMHEDEN REDACTIECOMMISSIE ADMA-INFO

Adma-Info is een informatief blad met actuele informatie voor diakonen. Veel aandacht werd geschonken aan werkzaamheden van classale diaconale commissies en aan werk- en beleidsplannen van diaconieën. Dit om andere commissies en diaconieën ideeën aan te reiken en voorbeelden te geven. Aan de signalerende functie werd inhoud gegeven met de rubrieken 'Signalement' en 'Voor u gelezen'. Door boekbespreking werd bezinning gestimuleerd.

Het laatste jaar is geprobeerd om meer samenhang in de verschillende artikelen van één nummer te brengen, zonder dat tot uitgesproken thema-nummers overgegaan zou worden.

Uit reacties is gebleken dat Adma-Info in een behoefte voorziet. Deputaten waren graag overgegaan tot uitgave van vier nummers per jaar. Om budgettaire redenen kon dit niet gerealiseerd worden.

4. Contacten en participaties

Door deputaten werden vele contacten onderhouden zowel met andere deputaatschappen en/of andere organen binnen onze kerken, als met organen in interkerkelijk verband. Van de inhoud van deze contacten worden de hoofdzaken hierna weergegeven.

4.1. MET DE DRIE MODERAMINA

Twee maal per jaar is er een overleg tussen de moderamina van deputaten Hulpverlening, Kerk en Bedrijfsleven en ADMA. Hier vindt de afstemming plaats van beleid en werkzaamheden van de drie deputaatschappen die samenwerken in het ene bureau. De functionarissen rapporteren in deze vergaderingen over hun werkzaamheden en leggen hun werkplan daar aan de drie deputaatschappen voor.

Vanuit dit moderamina-overleg zijn twee deputaten belast met de werkbegeleiding van de functionarissen. Verder vindt er contact met deze deputaatschappen plaats, doordat een ADMA deputaat tevens deputaat Hulpverlening is en een andere ADMA deputaat tevens deputaat Kerk en Bedrijfsleven is.

4.2. MET DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING VAN GEHANDICAPTEN EN BEHARTIGING VAN HET ZIEKENHUISPASTORAAT

Het werk van deputaten ADMA en deputaten GVG raakt elkaar. Gezocht is naar mogelijkheden om de samenwerking goed te laten verlopen.

Daartoe zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Elke mondelinge afspraak wordt schriftelijk bevestigd door de initiatiefnemer van de betreffende aangelegenheid.

- In onderling overleg zoeken de deputaatschappen naar iemand die de vergaderingen van beide deputaatschappen kan bijwonen.
- De beide afgevaardigden in de Commissie Integratie Gehandicapten (zie 4.8) zullen vóór elke vergadering contact hebben over de agenda en hun inbreng en na de vergadering over de rapportage aan hun deputaten.
- Er is een werkgroep ingesteld voor een termijn van één jaar die als taak krijgt:
  - a. de resultaten van het Internationaal Congres (zie 4.8) om te zetten in beleidsadviezen voor beide deputaatschappen.
  - b. te adviseren inzake de problematiek van gehandicapten waarmee de diaken in aanraking komt.

4.3. MET DEPUTATEN KERKELIJK ADMINISTRATIEF BUREAU

Medewerking werd verleend aan een inventarisatie van deputaten KAB om de mogelijkheden en consequenties van een in te stellen Centraal Bureau te onderzoeken.

Op verzoek van deputaten Kerkelijk Administratief Bureau werd in maart '85 gezamenlijk met het Kerkelijk Bureau een andere kantoorruimte betrokken.

Met name ten aanzien van apparatuur wordt zoveel mogelijk samengewerkt, terwijl zonnig wederzijds elkaar de helpende hand wordt geboden bij de uitvoering van (administratieve) werkzaamheden.

4.4. MET DEPUTATEN FINANCIËLE ZAKEN

Met deputaten Financiële Zaken is meerdere keren contact geweest over de slechte financiële situatie van ons deputaatschap. Dit leidde ondermeer tot een verhoging van de omslag.

4.5. MET DEPUTATEN ZENDING

Met deputaten Zending is contact geweest over de vraag of deze deputaten de diaconieën konden benaderen om steun te vragen voor onderdelen van zendingsprojecten. Ook deputaten Hulpverlening waren hierbij betrokken.

Overeengekomen werd dat deputaten Zending de diaconieën voorlopig niet zouden benaderen en in nader overleg met deputaten Hulpverlening tot een goede regeling hiervan zouden zien te komen.

4.6. MET DEPUTATEN VOOR HET CONTACT MET DE KERKJEUGD

Met deze deputaten is contact geweest over de benoeming van een afgevaardigde namens onze kerken in de Commissie Bijzonder Jeugdwerk van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken.

4.7. MET DE COMMISSIE RECREATIE

Deze Commissie organiseert vakantieweeken voor mensen die daar om medische, financiële en/of sociale redenen niet aan toekomen. De Commissie bestaat uit leden van de Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde Kerken. Namens onze kerken heeft mev. H. Doolgaard-Vrae in deze Commissie zitting.

In de afgelopen periode hebben deputaten GVG ermee ingestemd dat de door hun werkgroep georganiseerde vakantieweeken opgenomen werden in de 'vakantiegids' van deze Commissie.

Het belang van vakantie voor mensen die daar niet zo aan toekomen achten deputaten groot. Nu de economische teruggang ook de financiën van de kerk niet voorbijgaat, wordt dit belang niet minder.

De diaconieën daarop wijzen achten deputaten te behoren tot hun taak.

4.8. MET DE COMMISSIE INTEGRATIE GEHANDICAPTEN

In deze Commissie wordt samen met afgevaardigden van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken gezocht naar wegen om het mogelijk te maken dat gehandicapte mensen (en hun familie) hun plaats in de gemeente op een waardige wijze kunnen innemen.

De Commissie probeert deze taak te verrichten door bezinning en advisering en zij richt zich in eerste instantie vooral op de diaconieën. Namens onze kerken hebben deputaten GVG en deputaten ADMA een vertegenwoordiger in deze Commissie benoemd.

Op uitvoerend terrein heeft de Commissie zich bezig gehouden met het opzetten van het Landelijk Overleg Kerktelefoon (LÖK).

Door wijzigingen in de mediawet en het beleid van de telefoondienst kwam de kerktelefoon enerzijds onder financiële druk, anderzijds onder grote beperkingen te verkeren. In veel gevallen regelt een plaatselijke diaconie met het desbetreffende telefoondistrict aansluitingen. Een landelijk verband bleek van belang om naar de overheid en de PTT als kerken sterk te staan. Een handleiding om kerktelefoon op te zetten is inmiddels verschenen. Afgevaardigde namens deputaten is de heer W. v.d. Hoek te Leusden.

Ook verzorgt deze Commissie de uitgave van informatiebrieven. In deze brieven worden allerlei informatieve artikelen opgenomen die betrekking hebben op gehandicapten. Deze informatie werd zonder commentaar aan de diaconieën gezonden. Op grond van reacties van diaconieën hebben deputaten besloten de verstrekte informatie zo nodig te becommentariëren.

Door de Commissie werd een brochure 'Geestelijk gehandicapt en de kerken' uitgegeven, in samenwerking met de oudvereniging Philadelphia.

Op grond van deze brochure zijn in het land avonden georganiseerd waar ouders en ambtsdragers met elkaar over deze problematiek van gedachten wisselden.

In mei 1985 werd een Internationaal Congres gehouden.

Daarbij stond voor ogen een analyse van de problematiek van gehandicapten met betrekking tot hun onvoldoende (kunnen) functioneren in de kerk. Tevens werd bezonnen op een bijbelse visie op integratie en gehandicapt zijn. Dit congres is door de Commissie georganiseerd, waarbij de Wereldraad van Kerken betrokken is om de internationale contacten te leggen. Doelstellingen, vorm en inhoud zijn door de Commissie vastgesteld. De resultaten van het congres zijn ook aan de Wereldraad aangeboden, opdat die daar haar lidkerken mee van dienst zou kunnen zijn. Dit congres had een uniek karakter omdat gehandicapte christenen uit heel de wereld bij elkaar kwamen. Deputaten achten tevens dit congres van belang voor gehandicapten in onze kerken. Op grond daarvan gingen deputaten, alleen voor dit congres, ermee accoord dat de Commissie Integratie samenwerkte met de Wereldraad. Namens onze kerken hebben mev. E. Boshuis en ds. B. v.d. Berg, die kort na het congres is overleden, en mev. J. v.d. Berg-Grootendorst dit congres bijgewoond.

Met de resultaten van dit congres proberen deputaten de kerken te dienen. Samen met deputaten GVG is een tijdelijke werkgroep gestart om daartoe mogelijkheden te zoeken. Ook gehandicapten hebben hierin een plaats.

4.9. MET DE THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

In kerkeraad en gemeente neemt de predikant een belangrijke plaats in. Het is van belang dit ook te bedenken bij de ontwikkeling van het diaconaat in de gemeente. Dit was een reden voor deputaten om aandacht te schenken aan (mogelijkheden tot) diaconale vorming van de predikant. In de eerste plaats is daartoe contact gezocht met de Theologische Hogeschool. In een gesprek met het college van hoogleeraren is van onze kant aandacht gevraagd voor integrale aandacht van het diaconaat bij de theologische opleiding.

Als een van de gevolgen van dit overleg mogen we u melden, dat in februari j. thema-dagen over diaconaat zijn belegd in de kring van de Theologische Hogeschool, waaraan ook uit de kring van de deputaten een bijdrage is geleverd.

We overwegen ook om regionaal predikanten samen te roepen om de aandacht te vragen voor hun belangrijke positie in het - verder - uitwerken van het diaconaat in de gemeente.

4.10. MET 'DE VIJVERBERG'

Deputaten ADMA participeren in het bestuur van de prof. chr. hogere beroepsopleiding op gereformeerde grondslag 'De Vijverberg' te Ede.

Behalve één van deputaten, heeft de heer H. van der Herk zitting in het bestuur.

Vastgesteld mag worden dat de signatuur van de academie nauwelijkt wordt bewaakt zowel ten aanzien van de inhoud van de onderwijsprogramma's als de toelating van docenten en studenten.

Naast de reeds bestaande opleidingen via de afdeling sociale academie (maatschappelijk werk, inrichtingswerk en sociaal-cultureel werk) is in 1983 de hogere beroepsopleiding verpleegkunde van start gegaan, welke zich in een goede belangstelling mag verheugen.

In 1984 werd het tienjarig bestaan van 'De Vijverberg' herdacht. Deputaten zijn God dankbaar voor het bestaan van dit opleidingsinstituut dat, met name in deze tijd met zijn gecompliceerde maatschappelijk-ethische vraagstukken, hieraan een belangrijke positief-christelijke bijdrage levert.

De door de minister van Onderwijs voorgeschreven schaalvergroting en taakverbreding van het hoger beroepsopleiding leidde tot samenwerkingsbesprekingen met qua identiteit gelijk gerichte onderwijsinstellingen.

Met de PABO 'Feiva' te Ede is het bestuur van 'De Vijverberg' in principe overeengekomen tot een fusie te maken. Hiermee zal het voortbestaan van beide onderwijsinstellingen gewaarborgd zijn.

De onderwijsinhoudelijke en bestuurlijke consequenties zullen in de loop van 1986 nader moeten worden ingevuld.

Vaste uitgangspunten hierbij zijn handhaving van de identiteit en het blijven functioneren als landelijk onderwijsinstituut.

4.11. MET STICHTING CENTRAAL ORGAAN OP GEREFORMEERDE GRONDSLAG VOOR LEVENS- EN GEZINSVRAGEN

Deze organisatie werd geconfronteerd met verschillende ontwikkelingen. De belangrijkste daarvan was die van een, in toenemende mate, noodzakelijkheid om tot kerkelijk maatschappelijk werk over te gaan.

Dit werk werd grotendeels door andere organisatie dan het Centraal Orgaan ter hand genomen.

Op grond hiervan ging het Centraal Orgaan veelal op verzoek steeds meer over tot gespecialiseerde hulpverlening. Te vergelijken met zogenaamde tweede-lijns voorzieningen. Dit had weer tot gevolg dat men van oordeel was bij het Ministerie van WVG een aanvraag in te moeten dienen voor een Landelijke instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg op Gereformeerde Grondslag. Daartoe vroeg men de goedkeuring van participanten.

Deputaten hebben daar niet direct hun goedkeuring aan gegeven. Gezien de doelstellingen en de raakvlakken met het werk van de Chr. Gereformeerde Vereniging voor Jeugd welzijn, was ons er veel aan gelegen, dat tussen beide organisaties, vanwege de raakvlakken en onderscheiden/aanvullende disciplines, een goede samenwerking tot stand zou komen.

In verband hiermee vonden er in de loop van 1984 en 1985 een aantal gesprekken plaats tussen deze instellingen. Deputaten traden daarbij als intermediair op. Nadat gebleken was dat er onzezijds een basis was gelegd voor verdere samenwerking tussen 'De Poort' en 'De Brug' hebben wij ons verder teruggetrokken uit de gesprekken in de verwachting dat het een en ander verder door de organisaties zou worden uitgewerkt. Aan het Centraal Orgaan hebben wij schriftelijk laten weten, accoord te gaan met de genoemde verschuiving in de doelstelling, zodat een aanvraag bij het Ministerie kon worden ingediend. Ten aanzien van de financiële consequenties hebben wij Centraal Orgaan bericht, geen financiële toezeggingen te kunnen doen, doch dit aspect voor te leggen aan de GS 1986 (zie voorts onder het punt: Voorstellen).

Ten tijde van het opstellen van dit rapport is ons uit de informatie en correspondentie gebleken, dat met betrekking tot de afstemming van de werkzaamheden tussen de genoemde organisaties enig verschil van inzicht is ontstaan.

Een definitief standpunt hierover hebben wij nu nog niet kunnen innemen. Wij verwachten dat dit wel het geval zal zijn ter synode, zodat wij u op dit punt mondeling nog een aantal aanvullende mededelingen/voorstellen zullen doen toekomen.

Wij staan echter op het standpunt dat, gezien de samenhang van doelstellingen en uitgangspunten, het streven moet blijven om tot bepaalde overeenstemming te komen.

4.12. MET DE CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE VERENIGING VOOR JEUGDWELZIJN

Zowel met het bestuur van de vereniging als met de directies van 'De Stuw' en 'De Brug' wordt een goed contact onderhouden.

Twee maal per jaar is er overleg tussen het Dagelijks Bestuur van de Vereniging en het moderamen van deputaten ADMA.

Verder vindt er enkele keren per jaar overleg plaats tussen de directies van 'De Stuw' en 'De Brug' en één van onze functionarissen. Zoals onder 4.11 reeds vermeld zijn deputaten een aantal malen opgetreden als gesprekspartners, c.q. gespreksleiders in besprekingen tussen de dagelijkse besturen van de Vereniging voor Jeugd welzijn en het Centraal Orgaan, omdat realisering van het eerder genoemde plan van Centraal Orgaan medewerking van o.a. 'De Stuw'/'De Brug' vraagt en het uw deputaten niet juist voorkomt als

deputaatschap van de Christelijke Gereformeerde Kerken enerzijds een beleid te ontamen, dat anderzijds concurrerend zou kunnen zijn.

Het goede doel dat binnen het samenwerkingsverband bereikt zou kunnen worden is een optimaal gebruik van krachten, aanwezig in de bestaande instellingen, en aan te trekken voor zover nog niet voorhanden. Het zal duidelijk zijn, dat dit alles alleen mogelijk is, wanneer de instellingen elkaar onderling volledig als gelijkwaardige partners aanvaarden en doen aanvaarden, zeker ten aanzien van het werk op het tweede lijns niveau.

Dat dit zo uitvoerig in de rapportage wordt opgenomen hangt samen met het feit dat, althans op dit moment, over de afstemming van de werkzaamheden tussen Centraal Orgaan en de Vereniging voor Jeugdwelzijn enig verschil van inzicht is ontstaan.

Deputaten zijn echter van mening dat, gezien de samenhang van doelstellingen en uitgangspunten, het streven moet blijven om tot bepaalde overeenstemming te komen.

4.13 MET DE NEDERLANDS GEREFORMEERDE KERKEN

Met de Centrale Diaconale Conferentie van deze kerken wordt contact onderhouden.

Door onze functionarissen en enkele deputaten werd medewerking verleend aan een landelijke bijeenkomst van Nederlands Gereformeerde diakenen. Verder werd besproken of en in hoeverre samenwerking op het gebied van voorlichting en toerusting wenselijk en mogelijk is.

Dit heeft echter nog niet tot concrete activiteiten geleid. Aan die gemeenten van beide kerken, waarvan ons bekend was dat er enige vorm van samenwerking is, is een enquête toegestuurd om te weten te komen welke vormen van contact en samenwerking er zijn op diaconaal terrein. De uitwerking van deze enquête is op het moment van schrijven nog niet bekend.

4.14 MET DE SECTIE DIENST VAN DE RAAD VAN KERKEN

Ter kennisname ontvingen deputaten op het bureauadres de informatie over het werk van de Sectie Dienst. Eind 1984 vroeg de Sectie ons om tot verdergaande contacten te komen omdat een deel van de zaken die in de Sectie aan de orde komen ook binnen ons deputaatschap behandeld worden.

Hierover is binnen ADMA diepgaand gediscussieerd. Een deel van deputaten zag in samenwerking met de Sectie Dienst, naast het kunnen beschikken over meer en bredere informatie, ook de mogelijkheid om de opdracht van de GS '80 uit te voeren om contact te leggen met de overheid of overheidsorganen.

Een ander deel van deputaten betreurde het dat de mogelijkheid van samenwerking met de Sectie niet bij voorbaat principieel werd afgewezen. Deputaten hebben uiteindelijk besloten geen samenwerking met de Sectie Dienst aan te gaan.

5. Bureau

De uit het beleid van deputaten ADMA, deputaten Hulpverlening en de deputaten Kerk en Bedrijfsleven voortvloeiende werkzaamheden worden hoofdzakelijk uitgevoerd door de drie functionarissen de heer J.M. van Delft, de heer H.H. van Well en mev. I. Wubs, die, juridisch gezien in dienst van deputaten ADMA zijn, maar werkzaamheden verrichten voor de drie genoemde deputaatschappen. De heer Van Delft is belast met algemeen secretariaat en voorlichting, de heer Van Well met bezinning en toerusting en mev. Wubs met de secretariele ondersteuning.

Hoewel enigszins afhankelijk van de te behandelen thema's, kan gesteld worden dat de functionarissen ongeveer 20% van hun tijd besteden aan werk voor deputaten Hulpverlening, alsmede 20% van hun tijd aan werkzaamheden voor deputaten Kerk en Bedrijfsleven.

5.1 BELEIDSKELUZE INZAKE PRIORITEIT

Het ADMA-bureau kan gezien worden als de spil waar alle lijnen vanuit de deputaatschappen en diaconieën samenkomen en van waaruit de functionarissen hun werkzaamheden verrichten.

Met name gaan zij in op concrete vragen om advies of begeleiding van diaconieën en klassicale diaconale commissies, alsmede op signalen uit het land die aangeven dat er bepaalde moeiten of problemen zijn.

In een vergadering van de drie moderamina van bovengenoemde deputaatschappen, waaraan zij tweemaal per jaar schriftelijk rapporteren over hun werkzaamheden en plannen, is uitgesproken dat hier de prioriteit van het werk hoort te liggen.

5.2 WERKZAAMHEDEN FUNCTIONARISSEN

Ten behoeve van de drie deputaatschappen alsmede voor commissies van de deputaatschappen werd veel ondersteunend werk verricht zoals voorbereiding en notulering van vergaderingen, voorbereiding van beantwoording door deputaten van correspondentie en het uitvoeren of bewerken van genomen besluiten.

Geregeld verzorgden de heren Van Delft en Van Well voorlichtings- en toerustingsbijeenkomsten voor ambtsdragers, zowel diakenen, ouderlingen als predikanten. Hierbij kwamen de volgende onderwerpen aan de orde: 'De taak van een diaken in een dienende gemeente', 'wat is diaconaat?', 'Kerk en crisis', 'diaconaal huisbezoek', 'diaconaat en ouderen', 'diaconale financiën', en 'jeugdwerkloosheid'.

Ook werden er instructie-avonden voor nieuwe diakenen gehouden. In het kader van 'diaconaal beleid maken' werd door één van de functionarissen gedurende driekwart jaar op dit punt met een plaatselijke diaconie meegedraaid en met de daar opgedane ervaring werd een korte cursus opgezet die daarna aan meerdere diaconieën en klassicale diaconale commissies werd gegeven.

Ook werd een aantal gespreksavonden gehouden met diakenen en ouders/verzorgers van geestelijk gehandicapten naar aanleiding van de onder 4.8 genoemde brochure.

Verder worden door deze functionarissen veel contacten gelegd en/of onderhouden, zowel op functionarissen-niveau als voor of namens deputaten.

Ook zorgden zij er voor dat het Diaconaal Handboek actueel werd gehouden en waren zij betrokken bij de totstandkoming van giften advies- en projectenlijst. Voor meerdere bladen verzorgden zij publicaties. Veel tijd en aandacht werd gestoken in begeleiding van klassicale diaconale commissies, waarover apart wordt gerapporteerd.

Mev. Wubs, die als full-time bureaussecretaresse de beide vorige part-time medewerkers is opgevolgd, verzorgde de administratieve werkzaamheden en verleende organisatorische en administratieve ondersteuning bij meerdere conferenties.

5.3 CLASSICALE DIACONALE COMMISSIES

Vanuit het bureau worden alle activiteiten naar diaconieën toe, zoveel mogelijk gedaan via de klassicale diaconale commissies.

Daartoe wordt door de functionarissen regelmatig contact met deze commissies onderhouden. Sommige commissies vragen een vrij intensieve begeleiding, met andere is het contact beperkt tot enkele malen per jaar. Eén à twee maal per jaar worden er regionale bijeenkomsten gehouden waar meerdere commissies bij elkaar komen om met elkaar en met de functionarissen over het werk te praten, elkaar te stimuleren en sommige zaken te coördineren.

In september '85 werd er een studiedag gehouden voor de leden van de klassicale diaconale commissies en de deputaten van ADMA, Hulpverlening en Kerk en Bedrijfsleven over 'de diaconale gemeente'. Mede door de inzet van de klassicale diaconale commissies is het mogelijk om diakenen regelmatig met vorming en toerusting van dienst te zijn en hen te helpen zich in hun ambt te bekwamen.

Het is jammer, met name voor diakenen uit de betreffende classes, dat de classes Amsterdam en Middelburg meenden de commissies te moeten opheffen.

Wij willen op deze plaats het belang van een goed werkende commissie onderstrepen.

5.4 DIACONAAAL SOCIAAL INFO

Veel jaren is in samenwerking met de diaconale bureaus van de Nederlandse Hervormde Kerk en van de Gereformeerde Kerken een Voorlichtingsmap Algemene Bijstands Wet uitgegeven.

Het bleek echter dat diakenen behoefte hadden aan meer informatie op sociaal terrein inzake de verschillende soorten uitkeringen, regelingen bij schulden, mogelijkheden tot vrijstelling van belasting enz. Hierop is ingespeeld door uitgeverij Vuga, die in samenwerking met de drie diaconale bureaus met ingang van 1986 een Diaconaal Sociaal Info heeft uitgegeven. De samenwerking met de diaconale bureaus betreft de verspreiding onder de diakenen, waardoor dit info voor een lage prijs beschikbaar gesteld kan worden. De uitgever is echter verantwoordelijk voor inhoud en uitgave. Dit Diaconaal Sociaal Info zal ieder jaar opnieuw verschijnen met aangepaste gegevens. De voorlichtingsmap ABW is hiermede komen te vervallen.

6. Eindconclusies

Een kanaal te vinden voor het contact met de overheid op maatschappelijk terrein bleek nog niet te realiseren. Eerder werd al aangegeven dat de Sectie Dienst daarvoor wel een gestructureerde vorm kent.

Met deputaten GVG zijn afspraken gemaakt om de samenwerking goed te laten verlopen.

De wil om elkaar tot het uiterste vast te houden en op een christelijke manier de discussie met elkaar te willen blijven aangaan, maakt dat we van mening zijn, ondanks de vele spanningen, zólf met elkaar gewerkt te hebben, al leidde dit wat meer tot veelvuldig discussieren en minder tot besluitvorming.

Deputaten hopen echter in de komende periode de moeiten en spanningen te boven te komen en de bezinning van de afgelopen periode om te zetten in concrete activiteiten, terwijl op andere punten de bezinning in gezamenlijkheid zal worden voortgezet.

7. Financiën

7.1 ALGEMEEN

In de afgelopen periode hebben er enige wisselingen plaats gevonden in de functie van penningmeester van ons deputaatschap.

De heer Z.C. van Dijk, door de synode van 1983 benoemd tot penningmeester, meende in 1985 ons deputaatschap te moeten verlaten. Daar de tweede penningmeester in die periode door een hartoperatie was uitgeschakeld kon deze het penningmeesterschap toen niet op zich nemen. Het moderamen vond de heer P.M. Kalkman, al eerder penningmeester van ADMA, bereid als interim-penningmeester te fungeren tot aan de synode van 1986.

De heer Kalkman meende begin '86 echter zijn taak als interim-penningmeester te moeten beëindigen. Deputaten deden toen een beroep op de tweede penningmeester, de heer K. van Smeden, om als penningmeester in functie te treden.

7.2 FINANCIËLE ZORGEN

Financiële zorgen zijn ons deputaatschap in de verslagperiode niet bespaard gebleven. Hiervoor zijn diverse oorzaken aan te geven, zoals:

- de synode van 1983 heeft gemeend ons gemotiveerd verzoek om het eigen vermogen in de naaste toekomst op f. 100.000,- te brengen, niet te moeten honoreren.
  - de deputaatschappen 'Hulpverlening' en 'Kerk en Bedrijfsleven', waarvoor onze functionarissen ook werkzaamheden verrichten, dragen niet bij naar rato van het aantal bestede uren.
  - de grootste oorzaak van gebrek aan liquide middelen is echter het niet voldoen van de bijdrage door de plaatselijke kerken zoals door de generale synode van 1983 is bepaald. Pogingen om deze bijdragen toch te innen zijn niet altijd gelukt. Over de verslagjaren bedroegen de niet ontvangen bijdragen van de kerken respectievelijk f. 13.430,-; f. 25.248,-; f. 30.099,-.
- Het zal duidelijk zijn dat het hierdoor onmogelijk wordt aan onze financiële verplichtingen te voldoen.

7.3 BEZUININGEN

Deputaten hebben gezocht naar mogelijkheden tot bezuinigen, die binnen de volgende onderdelen hun beslag hebben gekregen:

- met de functionarissen is overeen gekomen de groei van het salaris te beperken en kostenvergoedingen te verminderen of te laten vervallen;
- vervanging van apparatuur is uitgesteld;
- bepaalde werkzaamheden worden niet, of op kleinere schaal, uitgevoerd.

7.4 BEGROTING

De Stichting Centraal Orgaan is pro memoria opgenomen. Indien de ontwikkelingen van dien aard zijn dat voor de in punt 4.11 geschetste problematiek een oplossing is gevonden en de synode meent dat onze participatie financiële consequenties moet hebben, dient het hiervoor benodigde bedrag aan begroting en omslag te worden toegevoegd.

- het eigen vermogen van deputaten is volledig ontoereikend. Hierdoor is het niet mogelijk om op tijd aan de eerste verplichtingen als salaris en huisvestingskosten te voldoen. Op korte termijn is aanvulling tot f 100.000,- noodzakelijk. Dit is in bijgaande begroting reeds opgenomen.
- in de begroting is voor de bijdragen van de deputaatschappen uitgegaan van het bedrag dat de deputaatschappen daarvoor in hun begroting hebben opgenomen. Daar de functionarissen echter aan ieder van deze deputaatschappen ongeveer 20% van hun tijd besteden zou een bijdrage van 1/5 deel van (op z'n minst) de personeelskosten op z'n plaats zijn.
- het Diaconaal Handboek moet worden herdrukt. Daarvoor is in 1987 een bedrag van f 15.000,- begroot. De daarop volgende jaren kan weer met aanvullingen worden volstaan.

Balans per 31 december

ACTIVA	1985	1984	1983
Vastgelegde middelen			
Inventaris	2.853,00	2.856,00	1,00
Vorderingen op korte termijn			
Te ontvangen bijdragen van de kerken	14.843,91	15.145,73	19.358,00
Te vorderen rente	112,61	32,92	0,00
Deputaten Hulpverlening	965,45	10.000,00	8.068,00
Deputaten Kerk en Bedrijfsleven	15.811,80	15.000,00	7.947,00
Te ontvangen abonnementen handboek en brochures	3.425,18	8.475,55	5.635,00
Rekening courant kerkelijk bureau	38.515,30	14.202,81	38.068,00
Overige vorderingen	0,00	3.375,00	0,00
	71.474,25	66.232,01	79.077,00
Liquide middelen			
Giro	6.989,50	4.683,55	5.070,00
Kas	1.500,00	1.500,00	1.500,00
	8.489,50	6.183,55	6.570,00
	82.846,75	75.271,56	85.647,00
PASSIVA			
Eigen vermogen	52.706,98	43.918,68	53.128,00
Schulden op korte termijn			
Loonbelasting/premieheffing	6.326,98	13.763,00	12.387,00
Sociale lasten	746,67	284,90	812,00
Vooruitontvangen bijdragen van de kerken	3.083,86	3.987,50	10.093,00
Overige schulden en overlopende posten	19.982,26	13.317,48	9.220,00
	30.139,77	31.352,88	32.521,00
	82.846,75	75.271,56	85.647,00
Rekening van baten en lasten over			
BATEN	1985	1984	1983
Bijdragen van de kerken	214.049,56	194.689,05	190.723,00
Bijdragen voorgaande jaren	1.732,94	0,00	0,00
Giften en legaten	464,00	0,00	25,00
Interest postgiro	422,36	222,49	158,00
Diverse baten	1.490,00	0,00	0,00
	218.158,86	194.911,54	190.906,00
LASTEN			
Personeelskosten	142.231,25	140.953,25	135.604,00
Huisvestingskosten	9.505,39	8.575,83	8.514,00
Kosten publicaties	1.723,54	4.065,64	1.568,00
Participatiekosten commissies	840,42	0,00	0,00
Reis-, verblijf- en vergaderkosten	27.046,65	25.468,70	41.401,00
Algemene kosten	30.653,60	24.340,76	22.868,00
Afschrijvingskosten	816,79	714,68	0,00
	209.370,56	204.118,86	209.755,00
Batig/nadelig saldo	+ 8.788,30	- 9.207,32	- 18.849,00

Specificatie van niet-ontvangen bijdragen uit de kerken

	1985	1984	1983
Kornhorn	1.887	-	-
Midwolda	810	623	-
Zuidlaren	403	336	-
Assen	999	904	-
Lutten	765	356	-
Damwoude	-	1.033	-
Dokkum	116	142	-
Leeuwarden	500	-	-
Hattum	-	155	-
Kampen	1.054	1.646	-
Meppel	422	-	-
Urk E.H.	3.096	2.716	2.627
Urk Mar.	173	-	-
Nijkerk	56	252	-
Nunspeet	467	156	-
Putten	668	-	-
Enschede-O	-	145	-
Enschede-W	-	948	-
Driebergen	1.792	1.546	1.474
Leerdam	810	-	-
Meerkerk	1.112	966	905
Mijdrecht	81	-	-
Noordeloos	1.355	925	-
Vianen	340	277	-
Bussum	-	745	-
Westzaan	-	398	-
Aarlanderveen	479	350	351
Alphen a/d Rijn	1.484	1.383	1.326
Schevingen	1.581	1.400	1.412
Katwijk aan Zee	1.544	1.316	226
Rijnwaterwoude	192	171	162
Sassenheim	439	-	-
Umuiden	439	407	-
Dordrecht-Z	382	-	-
's-Gravendaal	340	-	-
Klundert	-	426	-
Zaamslag	1.427	-	-
Werkendam	-	-	964
Barendrecht	1.755	1.530	398
Middelhamis	1.736	1.076	1.458
Nieuwpoort	1.115	1.011	974
Rotterdam-Alex.polder	280	-	-
Spijkenisse	-	507	-
Vlaardingen	-	1.207	1.153
	30.099	25.248	13.430

Begroting deputaten ADMA 1987 t/m 1989

OMSCHRIJVING	1987	1988	1989
Personeel:			
- salarissen	157.000	160.000	162.000
- pens. premie	15.500	16.000	16.400
- sociale lasten	27.500	28.000	28.600
- repr., tol.	6.000	6.000	6.000
	206.000	210.000	213.000
Af: bijdrage Hulpverl. en K.B.	45.000	45.000	45.000
	161.000	165.000	168.000
Huisvesting:			
- huur kantoor	10.000	11.000	12.000
Kosten publicaties:			
- Adma-Info 4x p.j. 16 pag.	8.000	8.500	9.000
- Diaconaal Handboek (1987: herdruk)	15.000	4.500	5.000
- Diaconaal Sociaal Info	1.000	1.000	1.000
	24.000	14.000	15.000
Af: abonnementen Diac. Handboek	8.000	8.000	8.000
	16.000	6.000	7.000

Reis/verblijf/vergaderkosten			
- Personeel	20.000	20.000	20.000
- Deputaten	8.000	8.000	8.000
	28.000	28.000	28.000
Algemene kosten:			
- Kosten Kerkelijk Bureau	10.000	10.000	10.000
- Post en telef. bureau	8.000	8.000	8.000
- Kantoorbehoeften	6.000	6.000	6.000
- Accountantskosten	1.000	1.000	1.000
- Diversen:			
- Abonnementen/documentatie	3.000	3.000	3.000
- Inventaris/apparatuur	2.000	2.000	2.000
- Verzekeringen	P.M.	PM	PM
	30.000	30.000	30.000
Participaties:			
- Commissie Integratie Gehandicapten	1.000	1.000	1.000
- Land. Org. Kerktelefoon	1.000	1.000	1.000
- St. Centraal Orgaan	P.M.	PM	PM
- De Vijverberg	P.M.	-	-
	2.000	2.000	2.000
Aanvulling Eigen Vermogen	15.000	20.000	15.000
Oninbaar	20.000	20.000	20.000
	35.000	40.000	35.000
Totaal door de kerken op te brengen	282.000	282.000	282.000
omslag per lid (totaal: 76.285)	3,70	3,70	3,70

8. Voorstellen

Deputaten stellen u voor:

- 8.1 handelingen van deputaten goed te keuren;
- 8.2 opnieuw deputaten te benoemen;
- 8.3 deputaten op te dragen op de volgende generale synode een voorstel in te dienen omtrent de taakstelling van deputaten, waarin ook het binnenkerkelijke diaconaat omschreven is;
- 8.4 in begroting en omslag ruimte te geven voor een financiële bijdrage om het werk van Stichting Centraal Orgaan voortgang te doen vinden, indien de gewenste oplossing (zie 4.11) is gevonden;
- 8.5 de begroting voor de jaren 1987, 1988 en 1989 goed te keuren en op grond daarvan de omslag voor deze jaren vast te stellen, daarbij rekening houdend met de onder 7.4 gemaakte opmerkingen.

W. Huizer, secretaris

BIJLAGE 24
art. 76

DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING VAN GEHANDICAPTEN EN BEHARTIGING VAN HET ZIEKENHUISPASTORAAT

1. Inleiding

In de genoemde periode hebben deputaten zich veelal middels verslagen lezen en stukken bestuderen bewegen op het terrein van de zorg voor gehandicapten en zieken. Graag spreken we bij voorbaat ons respect uit voor alle werkhouders, die zich daadwerkelijk met deze zorg bezighouden. Vaak wordt met veel inzet en liefde hulp geboden - ook in geestelijk opzicht - waar het lijden groot is. Onze gedachten en gebeden gingen en gaan ook uit naar hen die dit lijden ondergaan en dragen. In deze periode is tevens een enkel advies/antwoord gegeven aan een kerkeraad die ons met een vraag benaderde.

Opvallend en zorgwekkend is, dat de behoefte aan zorg voor gehandicapten en zieken alleen maar lijkt toe te nemen. Een enkel gegeven ter toelichting: een toenemende vergrijzing leidt tot een groter aantal ouderen met lichamelijke aandoeningen en/of geestelijke stoornissen; in de leeftijdsgroep van 65 - 75 jaar wordt bij 3 - 5% een geestelijke stoornis gevonden; boven de 85 jaar bij 15 - 25%.

Ook de zorg voor de psychiatrische patiënt kwam onder onze aandacht. In het vervolg wordt daarvan verslag gedaan.

Achtereenvolgens komen in dit verslag aan de orde:

2. de samenstelling en de vertegenwoordiging
3. de gehouden vergaderingen
4. de verstandelijk gehandicapten
5. de doven
6. de lichamelijke gehandicapten
7. de Commissie Integratie Gehandicapten
8. de contacten met de predikanten naar art. 6
9. overige zaken

10. de financiën
11. de voorstellen
12. de vermelding van de bijlagen

2. Samenstelling en vertegenwoordiging

Van het deputaatschap maken deel uit: ds. C. Langbroek (voorzitter), W. Bijleveld (secretaris), dhr. A. van der Kruk (penningmeester), mevr. M. de Graaf-Floor, mevr. C.C. Hakkenberg-van Kooten Niekirk, mevr. M.C. Nieuwland, dr. J. Trommel en ds. A. van der Veer.

Ds. C. Langbroek en mevr. M.C. Nieuwland deelden ons mee niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen. Zij maakten resp. sedert 1969 en 1974 deel uit van ons deputaatschap.

Ds. J.J. de Jonge is als dovenpastor direct aan ons verbonden; ds. D. Coppoolse, ds. J. de Jong, dr. Jac. J. Rebel, ds. E.E. Slofstra en ds. S. Wijnsma waren in de voorbije periode 'indirect' aan ons verbonden. Van hen is ds. D. Coppoolse met emeritaat gegaan en dr. Jac. J. Rebel tot een ander kerkgenootschap overgegaan.

Drie deputaten hebben zitting in de werkgroep recreatie lichamelijke gehandicapten; in de Commissie Integratie Gehandicapten (een samenwerkingsverband van de diaconale bureaus van de Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken) neemt een van onze deputaten aan de beraadslagingen deel; twee deputaten vergaderen gezamenlijk met de Gereformeerde en de Hervormde deputaten voor zorg voor de doven en een van hen heeft ook zitting in de Stuurgroep (zie onder 'doven').

Tenslotte woont een deputaat als waarnemer de vergaderingen bij van het Samenwerkingsorgaan Gezondheidszorg - een zelfstandig orgaan, voortgekomen uit samensprekingen tussen Hervormde en Gereformeerde deputaten die zich bezig hielden met de gezondheidszorg.

3. Vergaderingen

Deputaten kwamen elf keer bijeen. Twee vergaderingen, waarvan een met de predikanten naar art. 6 konden op het laatste moment geen doorgang vinden. Twee vergaderingen waren vooral op bezinning gericht. Gedacht en gesproken is over het bewaren van de identiteit in een christelijke instelling (na een inleiding van ds. D. Coppoolse) en over 'Leven in Bijbels licht' (na een inleiding van ds. W. Steenbergen).

4. Verstandelijk gehandicapten

Deputaten constateren dat een voortdurende zorg voor verstandelijk gehandicapten leeft in de kerken, zowel plaatselijk als regionaal. De bijdrage die vanuit onze kerken wordt geleverd, is niet onaanzienlijk. Directe activiteiten zijn door deputaten niet ontplooid.

5. Doven

Als achtergrond voor dit rapport wordt in een bijlage informatie toegevoegd die in het voorjaar van 1985 is uitgereikt op een internationaal congres van gehandicapten dat onder verantwoordelijkheid van de landelijke diaconale organen te Lunteren is gehouden.

Enkele deputaten en de drie dovenpastores hebben dit congres gedeeltelijk bijgewoond, onder meer om informatie te verstrekken over de kerkelijke betrokkenheid bij de doven.

De direct bij het dovenwerk betrokken deputaten vergaderen 4 à 5 maal per jaar, steeds gezamenlijk met de Hervormde en de Gereformeerde Deputaten. Zij bespreken de algemene lijn van het beleid en begeleiden het werk van de vrijgestelde dovenpastores, onder meer naar aanleiding van hun kwartaalverslagen.

De praktische uitvoering van het werk is door de gezamenlijke deputaten uitbesteed aan de zogenaamde 'Stuurgroep geestelijke verzorging van doven'. Hierin hebben zitting - naast afgevaardigden van de drie deputaatschappen - de pastores, enkele doven, iemand uit een interkerkelijke Commissie, een vertegenwoordiger van de Nederlandse Christelijke Bond van Doven en een secretaris.

Het werk van de stuurgroep bestaat met name uit het begeleiden van de IC's en de 'lekevoorgangers'. Voor dit doel worden elk jaar twee contactdagen gehouden in de Gelderhorst te Ede: een in het voorjaar en een in het najaar. Ook worden er regelmatig rondzendbrieven aan de IC's gestuurd om hen op de hoogte te houden van de ontwikkelingen in de wereld van de doven, voorzover die voor het praktische werk van belang zijn. Momenteel is vooral het toenemend gebruik van gebarentaal in discussie. Voorheen werd in het dovenonderwijs vooral de nadruk gelegd op spreken en spraakafzien en werd het gebruik van gebaren beperkt.

De laatste jaren wordt ermaer gestreefd alle middelen van communicatie toe te passen (in de V.S. spreekt men van 'total communication'). In vele plaatsen in ons land worden louterwoordig communicatiecursussen gegeven. Op contactdagen komt voorts met name de relatie doven-horenden aan de orde. Al zijn er veel goede relaties, toch raken doven ten aanzien van de (horende) gemeente wel eens in het isolement. Voor doven met horende kinderen kan dit een groot probleem worden: waar horen (j) die bij? Bij de diensten voor doven? Of in de gewone kerkdiensten, waar hun ouders dikwijls niets of weinig aan hebben? Ook werd er gesproken over een echt christelijke opvoeding, niet alleen voor doven iets moeilijks.

Het werkterrein van de drie dovenpastores is als volgt verdeeld:

1. Ds. J.J. de Jonge: Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Noord oostpolder, Oostelijk Flevoland, Gelderland (zuidelijk gedeelte), met inbegrip van het Christelijk bejaardentehuis voor doven te Ede. In dit gebied zijn vijf IC's werkzaam.
2. Ds. F.A.L. Franker: Noord Holland, in Zuid Holland het gebied van Katwijk en Leiden, Utrecht, Gelderland (noordelijk gedeelte) en Zuidelijk Flevoland. In dit gebied zijn zes IC's werkzaam.
3. Ds. J.J. Lamme: Zuid Holland (met uitzondering van Katwijk en Leiden), Zeeland, Noord Brabant en Limburg. In dit gebied zijn 9 IC's werkzaam. In Noord Brabant en Limburg is het niet mogelijk een IC samen te stellen.

ARBEID PASTORES

Voor de kerkdiensten geldt als regel dat de pastores in hun eigen gebied voorgaan. Door de IKON worden jaarlijks twee TV-diensten verzorgd. Via een eigen TV-circuit is het mogelijk om wekelijks een avondsklating te verzorgen in het bejaardentehuis te Ede.

De catechisaties worden gehouden met kleine groepen op telkens verschillende plaatsen. Bij de afsluiting van de bijdeniscatechisatie wordt ook een vertegenwoordiger van de plaatselijke kerk uitgenodigd.

De pastores geven leiding aan een aantal maandelijkse Bijbelkringen. Naast het zo regelmatig mogelijk bezoeken van zieken en ouderen worden ook kennismakings- en contactbezoeken gebracht.

Tot het vergaderwerk behoren de vergaderingen met de eigen deputaten (i.c. commissie), de gezamenlijke deputaten, de Stuurgroep, de IC's en de collegiale werkbesprekingen.

Via publicaties in kerkbladen en persoonlijke contacten met predikanten, kerkeraden en classes wordt voortdurend informatie gegeven over de arbeid in het algemeen, de contacten met dove leden van de plaatselijke gemeente, waarbij met name ook de kerkelijke begeleiding en opvang van de horende kinderen van dove ouders aan de orde komt.

INTERKERKELIJKE COMMISSIES

De leden van de IC's brengen huisbezoeken en andere bezoeken. De IC organiseert gemeente-avonden, regelt de dovendiensten en legt contacten met de plaatselijke kerken voor de gecombineerde diensten. Nu de IC's een aantal jaren functioneren, komt ook de benoeming van nieuwe ambtsdragers meer aan de orde. Reeds vonden verschillende herbenoemingen plaats. Sommige leden zijn reeds vijftien jaar of langer bij het werk betrokken. Veelal zijn zij indertijd benoemd omdat zij een zekere relatie met dove hadden. Onbekendheid en vrees zijn meestal de oorzaak van het probleem om nieuwe leden voor de commissies uit de plaatselijke kerken te betrekken.

VOORGANGERS

Op de lijst van voorgangers komen eenentwintig 'leken' voor. Onder hen zijn drie dove en elf leerkrachten (of nauwbetrokkenen) bij het dovenonderwijs. Bij hen zijn er sommigen die door leeftijd of persoonlijke omstandigheden in de komende jaren hun medewerking zullen beëindigen, dan wel beperken. Het aantal plaatselijke predikanten dat kan voorgaan, heeft zich na het vorige rapport nauwelijks uitgebreid.

RELATIE PLAATSELIJKE KERKEN

Zijn er over het algemeen goede contacten met de plaatselijke kerken, het komt helaas voor dat zij niet de hulp intropen van de dovenpastor of de IC in gevallen waarbij dove betrokken zijn (zoals bij huwelijk, doop, begrafenissen), zodat dove verstoken blijven van de noodzakelijke begeleiding. Aan het verzoek om de arbeid van de IC ook regelmatig financieel te steunen, wordt door veel kerken gehoor gegeven. Toch zijn er kerken die hun verantwoordelijkheid hierin niet onderkennen. Soms wordt een aanvraag verwezen naar de diaconie. In de nabije toekomst kan het voor sommige IC's problemen opleveren om de begonnen arbeid voort te zetten.

RELATIE STICHTING HET EVANGELIËWOORD

De door de onderscheiden synoden benoemde colleges zijn gezamenlijk een overleg aangegaan met de stichting 'Het Evangeliewoord'. Nagegaan wordt hoe door de pastores en/of IC's hulp kan worden geboden aan zwaar slecht horenden en doofgewordenen.

TOLKENDIENST

Landelijk (vanuit de Nederlandse Dovenraad) is een opleiding gestart voor doventolk. Of dit meer mogelijkheden opent voor dove en/of diensten van horenden te bezoeken is nog niet voldoende duidelijk. Voor de plaatselijke gemeente zullen daaraan dan ook financiële consequenties zitten. Voor de omvang van ons dovenpastoraat zal dit echter geen gevolgen hebben, al zal dan een nog intensievere samenwerking met de plaatselijke gemeente noodzakelijk zijn.

Ten slotte: deputaten spreken hierbij hun grote waardering uit voor de inzet en de inventiviteit van ds. J.J. de Jonge. Hij verzorgde o.a. de samenstelling van een tweetal boekjes, te weten 'Bidden in de stilte' en 'Met U', uitgaven voorzien van korte stukjes en gebeden ten behoeve van hen die in het ziekenhuis of verzorgingshuis verblijven. Hiermee hoopt hij in een behoefte te voorzien die hij in het bejaardentehuis voor dove waarnam.

Aan de verzorging van diensten voor dove werd van Christelijke Gereformeerde zijde actief deelgenomen door de broeders B. Bruining (Rotterdam), A.K. van Dalen (Harden), J. Reehorst (Rotterdam) en B.R. Steenberg (Zoetermeer).

Ook hen geldt onze dank en waardering.

6. Lichamelijk gehandicapten

De werkgroep recreatie lichamelijk gehandicapten is samengesteld uit ds. A. van der Veer (voorzitter), mev. M. de Graaf-Floor (secretaris), mev. C.C. Hakkenberg-van Kooten Niekerk (penningmeester), ds. M. de Boer, dhr. B. Bruinink, mev. H. Compagner (vanaf okt. '85), mev. W. Smit-Hakkenberg, mev. A. van 't Spijker (tot jan. '84), dhr. A. Valkenburg en mev. E. van der Veer-Helms.

Twaalf vergaderingen zijn gehouden en vier bijeenkomsten met stafleden en deputaten. De bijeenkomsten werden gebruikt om verschillende onderwerpen betreffende de zorg voor gehandicapten en zieken te bespreken. Aan de orde kwamen de situatie in verpleeghuizen (n.a.v. een bezoek aan de Halderhof in Ede), geloof en genezing, de situatie van verstandelijk gehandicapten (tijdens een bezoek aan de Van de Berghstichting) en de situatie van de dove (tijdens een ontmoeting in de Gelderhorst). Per jaar werden twee vakantieweeken georganiseerd, vrijwel steeds in het F.D. Roosevelthuis in Doorn. In november 1985 werd 'uitgeweken' naar het Ontmoetingscentrum te Lunteren. Een geringer aantal deelnemers maakte deze stap nodig. De bezetting van de najaarsweek liep terug van 43 naar 34 naar 24 gasten. De financiële drempel blijkt steeds vaker te hoog, met name voor de thuiswonenden is dit het geval. Het fonds Beekbergen is gebruikt om de prijs van een vakantieweek voor een echtpaar te drukken met f 150,-.

Tevens is in incidentele gevallen gebruik gemaakt van dit potje.

Het streven van de werkgroep is gericht op een bredere opzet van het werk en op dienstbaarheid aan de gehele kerk. In dit verband ziet de werkgroep met dankbaarheid terug op de bondsdag van de vrouwenverenigingen (9 mei 1986), waar veel aandacht voor en betrokkenheid bij het werk voor gehandicapten werd gemerkt. En waar ook de 'stuurverjasakle' werd gestart.

7. De Commissie Integratie Gehandicapten

In de Commissie wordt samen met afgevaardigden van de diaconale kerkelijke bureaus van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken gezocht naar wegen om het mogelijk te maken dat gehandicapten (en hun kinderen) hun plaats in de gemeente beter innemen kunnen. Daartoe wordt ondermeer een blad met informatie uitgegeven, werd een internationaal congres georganiseerd en een brochure uitgegeven getiteld 'Geestelijk gehandicapt... en de kerken'.

Enkele vragen met betrekking tot het redactiebeleid van het informatieblad zijn gesteld. Deputaten hebben de indruk, dat alles wat betrekking heeft op gehandicapten in het blad wordt opgenomen en ter informatie (niet ter navolging) aan diaconiën wordt doorgegeven.

De samenwerking met ADMA dient vooral op dit deel van het werk te worden gezocht. Keer op keer blijkt, dat het werk van ADMA en ons elkaar direct raakt. Met vallen en opstaan wordt onderzocht in welke vorm de samenwerking het beste gestalte krijgt. Overwogen wordt of een personele unie in de vorm van een waarnemer bij de respectievelijke vergaderingen het meest gebiedende middel daartoe is.

Inmiddels is een tijdelijke werkgroep gestart met als opdracht een evaluatie van het internationale congres. De vraag is aan de orde welke informatie van dit congres naar diaconiën of gemeenten moet. Tevens wordt aandacht geschonken aan de houding van de kerk ten opzichte van de gehandicapten en veranderingen die daarin nodig kunnen zijn (n.b. het aantal gehandicapten dat niet in staat is en door diaconiën niet in staat gesteld wordt om met vakantie te gaan). In de werkgroep hebben zitting gehandicapten (of direct daarbij betrokkenen), vertegenwoordigers van ADMA en van ons deputaatschap. Te zijner tijd zal verslag worden gedaan aan beide deputaatschappen en zullen de mogelijke consequenties naar de gemeente toe worden getrokken.

8. Contacten met de predikanten naar artikel 6

Met de hierboven bedoelde predikanten is een vergadering gehouden, waarin gesproken is over het bewaren van de identiteit in een christelijke instelling. Een soortgelijke bijeenkomst kon geen doorgang vinden wegens te veel afzeggingsen en een andere poging tot zo een ontmoeting is door te late uitnodigingen mislukt.

Van ds. J.J. de Jonge ontvangen we per kwartaal een verslag van zijn werkzaamheden. Ds. D. Coppoolse, ds. E.E. Slofstra en ds. S. Wijnma rapporteren jaarlijks.

Een eerdere bijeenkomst met de art. 6 predikanten waar ds. E.E. Slofstra een referaat hield, bracht ons op de gedachte om deputaten Contact met de Kerkjeugd te vragen aandacht te schenken aan de positie van jongeren in de gezondheidszorg - het ging daarbij om hen die daar werken en om hen die daarin zijn opgenomen. Deze gedachte resulteerde uiteindelijk in een bijeenkomst voor jeugdouders, georganiseerd door deputaten Contact met de Kerkjeugd, waar ds. E.E. Slofstra sprak over 'Jeugdouders, begrip je me wel?' Onze dank en waardering ten opzichte van ds. E.E. Slofstra en van deputaten Contact met de Kerkjeugd spreken wij hierbij graag uit.

Met de kerkeraad van Middelburg is naar aanleiding van een verslag van ds. D. Coppoolse gesproken over de spanning tussen de eisen van het werk in een verpleeghuis en de kerkordelijke bepalingen. Het wederzijdse overleg en beraadslaging van het dienstverband van ds. D. Coppoolse maakten aan deze spanning een einde. In dit verband is het goed te wijzen op het belang van een goede regeling van de verhouding tussen kerkeraad en predikant; overleg met deputaten behoort daar zeker bij.

Deputaten hebben zich voorts bezig gehouden met de theologische, medische en ethische aspecten van het abortusvraagstuk. Aan deze bezinning is ook deelgenomen door een beperkt aantal mensen uit de praktijk, zowel predikanten als werkers in de gezondheidszorg. Op een aantal vragen is een duidelijk antwoord mogelijk. Er blijven echter verschillende vragen over die niet met een duidelijk ja of nee beantwoord kunnen worden. Nog afgezien van het antwoord op de vraag of het wenselijk is een uitspraak te doen die geldig is voor alle gevallen, menen deputaten dat het niet mogelijk is een algemeen geldende uitspraak te formuleren.

Overigens, noch dr. Jac. J. Rebel, noch de raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Amersfoort (of welke kerkeraad dan ook), noch de classis Amersfoort, noch de particuliere synode van het Oosten (of de door de synode ingestelde commissie) hebben deputaten benaderd met een of andere vraag over bovengenoemde materie. Dit bemoeilijkt duidelijk onze standpuntbepaling en het eventueel naar buiten brengen daarvan, aangezien wij kerkelijke procedures niet willen doorkruisen. Deputaten hebben de broeders van de particuliere synode van het Oosten van hun moeite daarmee wel verwittigd.

9. Overige zaken

Via deputaten Correspondentie met de Hoge Overheid werd onze aandacht gevraagd voor de plannen van de overheid om de subsidiëring van de geestelijke verzorging o.a. in de gezondheidszorg te stoppen. Wij hebben uitgesproken, dat uitvoering van die plannen het voortbestaan van de geestelijke verzorging zoals die nu functioneert, in gevaar brengt. Inmiddels is een CIO-commissie gezondheidszorg gevormd, waarvoor door ons dhr. N. van Aken uit Amstelveen is voorgedragen. (Een en ander is in overleg met deputaten correspondentie Hoge Overheid gegaan). De Stichting Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis verzocht om steun en medewerking bij haar plannen tot realisering van een psychiatrisch ziekenhuis van haar signatuur. Deze is verleend en op verzoek van het bestuur van de stichting is gezocht naar mogelijke bestuursleden vanuit de Christelijke Gereformeerde Kerken (een ethicus en een psycholoog). Het Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving verzocht om deelname van ons aan zijn beraadslagingen. Na het bijwonen van een vergadering door een van ons is besloten een ziekenhuispredikant te vragen als waarnemer aan de vergadering deel te nemen. Dr. Jac. J. Rebel is gevraagd hiervoor, maar die vraag is begripolkerwijs blijven liggen.

10. Financiën

Doordat geen bijzondere activiteiten als contactdagen werden belegd, bleven de uitgaven tot het meest noodzakelijke beperkt.

Enige intèring van de reserve bleek, zoals voorzien door het terugbrengen van de kerkelijke bijdrage van f 1.20 naar f 1.15, onvermijdelijk.

De door de generale synode 1983 vastgestelde bijdrage van f. 1.15 per lid en dooplid werd ontvangen. Voor de komende jaren menen deputaten een beroep op de reserve nadelig te achten voor de handhaving van het door de generale synode vastgestelde limiet, zodat zij menen de bijdrage voor de jaren 1987, 1988 en 1989 te moeten stellen op f. 1.20 per lid en dooplid per jaar.

De rente-opbrengst van het fonds 'Vakantieweken gehandicapten' werd naar de organiserende Werkgroep overgemaakt. Dankbaar voor elke tegemoetkoming in de kosten voor deze gewaardeerde activiteit betekent de genoemde jaarlijkse afdracht een nog slechts geringe verlichting van lasten voor de deelnemers. Met belangstelling wordt uitgezien naar de opbrengst van een 'stuiveractie' die de Christelijke Gereformeerde Vrouwenbond tijdelijk voert en die tot doel heeft eenmalige financiële medewerking te verlenen aan het verlichten van de lasten die deelneming aan de vakantieweken meebrengt.

Nog dikwijls blijken diaconieën niet bereid of in staat aan verzoeken om financiële medewerking te voldoen.

11. Voorstellen

Deputaten stellen u voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
- de begrotingen van 1987, 1988 en 1989 goed te keuren;
- de bijdrage voor genoemde jaren vast te stellen op f. 1.20;
- ds. C. Langbroek en mev. M.C. Nieuwland te bedanken voor de bewezen diensten;
- de overige deputaten te herbenoemen en in de vacatures te voorzien;

Bijlagen

De volgende bijlagen doen wij u toekomen:

- balans 31 dec '85 en '84 en '83;
- staat van baten en lasten over '85, '84 en '83;
- begrotingen voor '87, '88 en '89
- werk onder doven

drs. C. Langbroek, voorzitter
mr. W. Bijleveld, secretaris

BIJLAGE 1

Balans per 31 december

ACTIVA	1985	1984	1983
Apparatuur	P.M.	P.M.	70,50
Middelzange beleggingen			
Effecten	57.000,00	60.000,00	12.870,00
Vorderingen op korte termijn			
Te vorderen bijdragen kerken	4.686,68	3.276,23	4.002,26
Kerkelijk Bureau Chr. Geref. Kerken	17.231,77	9.011,73	9.506,67
Te vorderen interest	6.318,61	6.206,03	2.734,92
Te verrekenen posten	0,00	0,00	180,60
	28.237,06	18.493,00	16.424,45
Liquide middelen			
5 1/4 % deposito Amrobank per 15-3-86	50.000,00	50.000,00	118.789,36
6 1/8 % deposito Amrobank per 2-1-86	50.000,00	50.000,00	35.000,00
Amsterdam Rotterdam Bank N.V.	618,37	12.950,89	33,07
Algemene Bank Nederland N.V.	3.868,16	89,38	6.486,58
	104.486,53	113.040,27	160.289,01
TOTAAL GENERAAL	189.723,59	191.534,26	189.653,96

Balans per 31 december

PASSIVA	1985	1984	1983
Eigen vermogen	133.268,10	136.295,63	131.714,67
Bestemmingsreserve			
Fonds Vakantieweken gehandicapten	52.079,69	52.079,69	52.079,69
Vooruitontvangsten	0,00	118,35	0,00
Schulden op korte termijn			
Te betalen kosten			
Bankkosten	59,10	49,04	19,60
Kerkelijk Bureau Chr. Geref. Kerken	1.596,31	1.072,30	720,00
Accountantskosten	1.800,00	1.200,00	2.370,00
Autokosten	720,39	719,25	0,00
	4.175,80	3.040,59	3.109,60

Werkgroep Recreatie Gehandicapten	200,00	0,00	2.750,00
TOTAAL GENERAAL	189.723,59	191.534,26	189.653,96

BIJLAGE 2

Staat van baten en lasten

BATEN	1985	1984	1983
Collecten	86.642,90	86.983,32	78.196,42
Collecten voorgaande jaren	573,16	0,00	0,00
Giften	172,00	656,45	138,00
Interest	10.855,54	10.403,06	7.184,36
	98.243,60	98.042,83	85.518,78
LASTEN			
Werkgroep Recreatie gehandicapten	4.250,00	-0,00	-0,00
Afschrijvingen	-0,00	70,50	423,00
Personeelskosten	75.537,00	75.452,25	74.319,00
Algemene kosten	21.484,13	18.069,12	19.143,37
	101.271,13	93.591,87	93.885,37
Nadelig/batig saldo	- 3.027,53	+ 4.450,96	- 8.366,59

SPECIFICATIE ALGEMENE KOSTEN

Vergader/reis/verblijfkosten	1.792,10	1.292,85	1.745,10
Secretariaatskosten	72,20	139,65	111,80
Kerkelijk Bureau Chr. Geref. Kerken	6.660,66	4.646,10	4.000,00
Accountantskosten	600,00	600,00	1.120,00
Assurantie	54,84	54,84	54,33
Bankkosten	306,76	210,13	140,39
Autokosten ds. J.J. de Jonge	11.925,57	11.042,55	11.971,75
Algemene kosten	82,00	83,00	-0,00
	21.484,13	18.069,12	19.143,37

BIJLAGE 3

Begroting voor de jaren

BATEN	1987	1988	1989
collecten/bijdragen kerken (f. 1.20)	91.200,00	91.200,00	91.200,00
giften	250,00	250,00	250,00
interest	5.250,00	5.250,00	5.250,00
rente fonds vakantieweken gehand.	4.250,00	4.250,00	4.250,00
	100.950,00	100.950,00	100.950,00
LASTEN			
personeelskosten	76.000,00	76.500,00	76.500,00
reis- en vergaderkosten	1.700,00	1.700,00	1.700,00
autokosten predikant	11.000,00	11.000,00	11.000,00
kosten secretariaat	150,00	200,00	200,00
contactdagen	500,00	-0,00	100,00
kerkelijk bureau	6.000,00	6.000,00	6.000,00
accountantskosten	1.200,00	1.200,00	1.200,00
rente fonds vakantieweken gehandicapten	4.250,00	4.250,00	4.250,00
diverse onkosten	150,00	100,00	-0,00
	100.950,00	100.950,00	100.950,00

BIJLAGE 4 - WERK ONDER DOVEN

Kerkelijke Integratie van Doven

In 1975 besloten de synoden van de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Nederlandse Hervormde Kerk tot een volledige samenwerking in de geestelijke verzorging van doven. Dit besluit had tot resultaat dat de door elk van deze kerken benoemde predikant in algemene dienst voor de arbeid onder doven ambtsbevoegdheid ontving in de genoemde kerken. Nederland werd in drie werkterreinen verdeeld.

Interkerkelijke Commissies

Momenteel zijn in ons land 20 Commissies werkzaam. Aan plaatselijke kerken in de regio van elke Interkerkelijke Commissie (IC) wordt gevraagd een ouderling met bijzondere opdracht te benoemen; naast deze kerkelijke afgevaardigden hebben ook enkele doven zitting in de IC, van wie sommigen ook als ouderling zijn bevestigd. De IC is te zien als hulp-orgaan van de plaatselijke kerken.

Relatie van doven met de kerk

De verantwoordelijkheid voor de dove leden berust bij de plaatselijke kerk. Er is geen aparte dovenkerk. De leden van de IC zijn de kerkeraden behulpzaam in haar contacten met doven. Indien gewenst wordt er gezamenlijk huisbezoek gebracht. In andere gevallen rapporteert de IC over haar contacten met de dove leden aan de betrokken kerkeraad. Het contact met de plaatselijke kerken is bovendien van belang met het oog op de horende kinderen van dove ouders.

Kerkdiensten

De specifieke problemen van het doof-zijn, zoals taal-armoede en communicatieproblemen maken het noodzakelijk dat er speciale diensten worden gehouden, die volledig gericht zijn op de doven. Voorgangers dienen duidelijk te spreken en gebaren te gebruiken.

Per jaar worden ruim 600 diensten gehouden. Ook zijn er diensten in het Christelijke Bejaardentehuis voor Doven en de gezinsvervangende tehuizen voor dubbelgehandicapte doven.

We onderscheiden diensten voor doven en horenden (zogenoemde gecombineerde diensten) én doven-diensten.

In de gecombineerde diensten gaan de drie dovenpastores voor; naast hen zijn er ook enkele plaatselijke predikanten die voor doven kunnen spreken. Een enkele maal wordt een gecombineerde dienst gehouden, waarin de plaatselijke predikant voorgaat, terwijl de gehele dienst voor de doven wordt getoet. Door deze diensten beleven de doven meer de verbondenheid met de gehele kerk dan in aparte dovensdiensten.

Voor de dovensdiensten hebben een aantal 'leken'-voorgangers - op verzoek van de deputaten voor de geestelijke verzorging van doven van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Commissie voor de geestelijke verzorging van doven van de Raad voor de Herderlijke Zorg van de Nederlandse Hervormde Kerk - de bevoegdheid ontvangen om voor te gaan. Onder hen zijn enkelen die zelf doof zijn. Zij hebben daarvoor een catechesis-opleiding gevolgd. In vrijwel alle diensten wordt gebruik gemaakt van een overheadprojector; de liturgie wordt geprojecteerd op een scherm, zodat deze kan worden gevolgd en de leiders kunnen worden opgezegd.

In een aantal plaatsen worden tijdens de dienst kinder-nevensdiensten gehouden voor dove kinderen en horende kinderen van dove ouders.

Sacramenten

De bediening van de Doop vindt steeds plaats in de gemeente waartoe de doopouders behoren. Ook het Avondmaal wordt gevierd in de diensten voor doven en horenden samen.

Catechisatie en Bijbelkring

Bij de afsluiting van het catechetisch onderwijs is doorgaans de wijkouderling van de 'horende' kerk aanwezig en een lid van de IC. De belijdenis van het geloof vindt ook plaats in een gecombineerde dienst. De Bijbelkringen worden geleid door een lid van de Interkerkelijke Commissie.

BIJLAGE 25

art. 76

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING GEHANDICAPTEN EN BEHARTIGING ZIEKENHUISPASTORAAT

1. Met dankbaarheid constateert de commissie dat er over het algemeen een goed contact bestaat tussen deputaten en de predikanten die naar art. 6 K.O. een relatie met hen hebben. Wel is het opgevallen dat niet ieder van hen met regelmaat van de arbeid rapporteert.
2. Uw commissie heeft vastgesteld dat er nog steeds geen volledige duidelijkheid is over de relatie tussen deputaten ADMA en GVG (zie Acta 1983, art. 160). Wanneer in het rapport gesproken wordt over een eventuele personele unie in de vorm van een waarnemer bij de respectievelijke vergaderingen, dan onderstreept de commissie gaarne deze gedachte.
3. Opvallend was (in 8.) de geconstateerde spanning tussen de eisen van het werk van de verpleeghuis-pastor en de kerkordelijke bepalingen. Het was uit het rapport niet helder wat deze spanning feitelijk inhoudt. Bovendien ontstond de indruk dat bedoelde spanning niet feitelijk was opgelost, doch slechts incidenteel vermindert was door het vertrek van de betreffende pastor. Uit contact met de deputaten is gebleken dat het zaken betrof die direct samenhangen met het feit dat het pastorale werk in een verpleeghuis de predikant in een interkerkelijk verband brengt - er is immers verscheidenheid dienaangaande bij de bewoners van het verpleeghuis. Inhoudelijk hebben deputaten hierop gereageerd door - bij een eventueel uit te brengen beroep - de betrokken kerkeraad te wijzen op het belang van goede afspraken dienaangaande met de betrokken predikant.
4. Deputaten spreken hun verwondering uit over het feit dat zij terzake van de abortus-problematiek op geen enkele wijze benaderd zijn door de kerkelijke vergaderingen die zich hiertoe bezighouden. Zeker in het licht van de opdracht die deputaten ontvingen in 1983 (zie Acta 1983, art. 161 sub c) is dat wel te begrijpen. Het is uw commissie gebleken dat deputaten zich over de onderhavige materie bezonnen hebben (al heeft dat niet geleid tot op heden tot een afgerond oordeel binnen het deputaatschap). Overigens had uw commissie graag gezien dat deputaten verder gekomen waren dan datgene dat zij

zelf melden in hoofdstuk 8. Binnen de commissie is deze materie echter niet verder besproken omdat de zaak op een andere wijze ter synode zal dienen.

5. In het licht van bovenstaande genoemde opdracht van de synode heeft het uw commissie bevreemd dat op geen enkele wijze gerept wordt van een interne bezinning op de problematiek van de euthanasie, terwijl deze in de verslagperiode toch maatschappelijk in een brede discussie is gekomen. Juist binnen het werkveld van het deputaatschap is deze bezinning van belang en kunnen de kerken daarmee gediend worden.

Uw commissie stelt voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren en hen te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen bij de uitvoering van hun werkzaamheden voorrang te verlenen aan een voortgaande bezinning op de abortusproblematiek en zich in het licht van hun instructie art. 2 sub g ook te bezinnen op het vraagstuk van de euthanasie;
4. deputaten in overweging te geven de relatie met deputaten ADMA gestalte te geven in de vorm van een personele unie in de vorm van een waarnemer bij de respectievelijke vergaderingen en hun mandaat te geven een regeling terzake te treffen.

D. Quant, rapporteur

BIJLAGE 26

art. 77

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.07

De particuliere synode van het Westen der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, constateert dat in het reglement op de kerkvisite (bijlage 27 K.O.) alleen onder paragraaf IV (de werkzaamheden van de diaconie) gevraagd wordt naar de ambtelijke zorg aan gehandicapten. Zij constateert tevens, dat het slechts onder par. IV opnemen van bovengenoemde vraag een verarming van het visitatiereglement betekent, vergeleken met de tekst in de K.O. van 1979, bijlage 27 - art. 44, alwaar in vraag 46 gesproken wordt over diaconale - én pastorale zorg aan gehandicapten. Zij overweegt dat onze kerken, blijkens de opdracht verstrekt aan deputaten voor geestelijke verzorging van gehandicapten en de behartiging van het ziekenhuis-pastoraat, van oordeel zijn dat de plaatselijke gemeenten niet alleen voldoende diaconale - maar ook pastorale zorg hebben te besteden aan verstandelijk, lichamelijk en zintuiglijk gehandicapten. Voorts is zij van oordeel dat zeker in deze tijd pastoraat, catechese en prediking aan gehandicapten bijzondere aandacht van de kerken vragen.

BIJLAGE 27

art. 77

RAPPORT I VAN COMMISSIE III BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.07

In het algemeen kan uw commissie instemmen met de instructie zoals die door de particuliere synode van het Westen is ingediend. Het argument dat in het oude reglement voor de kerkvisite de vraag naar (ook) pastorale zorg aan gehandicapten expliciet ter sprake kwam, alsmede het feit dat onze kerken een apart deputaatschap kennen dat aan deze zaak aandacht besteedt, vormen voldoende redenen het reglement voor de kerkvisite terzake uit te breiden.

Wel is uw commissie van oordeel dat het juist zou zijn bij de door de particuliere synode van het Westen voorgestelde uitbreiding allereerst te vragen naar de aandacht die de kerkeraad (in het algemeen) besteedt aan de gehandicapten, analoog aan het huidige reglement (vgl. III, 12; IV, 5; VI, 5 en 9). De andere vragen zouden dan een geringe wijziging in redactie behoeven, zoals uit het onderstaande blijkt.

Voorstel

De generale synode besluite aan het reglement op de kerkvisite, par. III, de volgende vragen toe te voegen:

13. Op welke wijze besteedt de kerkeraad pastorale aandacht aan verstandelijk, lichamelijk en zintuiglijk gehandicapten?
14. Participeert de kerkeraad bijvoorbeeld in commissies, die, eventueel onder auspiciën van het deputaatschap, de geestelijke verzorging van verstandelijk gehandicapten en gehoorgestoorden ter hand nemen?
15. Wordt de gemeente bij dit werk betrokken, bijvoorbeeld doordat er onder verantwoordelijkheid van de kerkeraad gecombineerde diensten voor gehandicapten en niet-gehandicapten worden gehouden? en aldus te voldoen aan de intentie van de ingediende instructie.

D. Quant, rapporteur

BIJLAGE 28

art. 79, 82

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR DE EVANGELISATIE

1. Samenstelling van het deputaatschap

1.1. BENOEMD DOOR DE GENERALE SYNODE

Door de generale synode werden benoemd de brs. P. de Korte, ds. H. v. Mulligen en ds. J. Vogel - met de second: ds. J.W. Maris en ds. W. Steenbergen. Met dankbaarheid mocht in 1984 het vijf en twintig jarig deputatenjubileum van br. P. de Korte worden herdacht.

1.2. BENOEMD DOOR DE PARTICULIERE SYNODEN

Door de particuliere synoden werden benoemd:
 voor het Noorden: ds. J.J. de Jonge en ds. R. v.d. Kamp
 voor het Oosten: ds. J. Oosterbroek en ds. J. Jonkman
 voor het Westen: ds. J. v. Dijken en ds. D. Visser
 voor het Zuiden: ds. M. v.d. Sluys en ds. H. Wubs
 In de afgelopen verslagperiode verliet ds. H.W. Eerland het deputaatschap op eigen verzoek; in zijn plaats benoemde de particuliere synode van het Oosten ds. J. Oosterbroek; eind 1986 stelden ds. J.H. Carlier en ds. L.W. v.d. Meij hun plaats ter beschikking, vanwege resp. benoeming tot secretaris van het deputaatschap Buitenlandse Zending en verlaten van de particuliere synode van het Zuiden.
 In de hoedanigheid van 'landelijk functionaris voor het evangelisatiewerk', bleef ds. J. Kievit aan het deputaatschap verbonden.

1.3. MODERAMEN:

Het moderamen is als volgt samengesteld:
 ds. J. Vogel – voorzitter
 ds. R. v.d. Kamp – secretaris
 P. de Korte – penningmeester

2. Vergaderingen

Tijdens de verslagperiode 1983 – 1986 vergaderden deputaten zes keer per jaar; de verdeling van het deputaatschap in secties werd ook in deze verslagperiode gehandhaafd, te weten:

sectie I: bezinning en lectuur
 sectie II: terreinen

De secties vergaderden zo vaak dat nodig werd geoordeeld.

3. Sectie I:

3.1. BEZINNING

Inleiding:

De generale synode van 1983 gaf aan de deputaten Evangelisatie ondermeer als opdracht: 'zich opnieuw te bezinnen op het wezen van de evangelisatie, rekening houdend met wat ter synode over deze bezinning is gezegd en over deze hernieuwde bezinning te rapporteren op de volgende synode' (Acta art. 173).

Om aan de opdracht van de synode te kunnen voldoen hebben deputaten stil gestaan bij de schriftuurlijke betekenis van een aantal kernwoorden, die voor een goed zicht op evangelisatie van belang zijn. Bij de bezinning hebben deputaten uiteraard ook willen luisteren naar de belijdenis van de kerk.

De mogelijkheid van evangelisatie:

Evangelisatie is alleen mogelijk omdat de Heere God in Zijn goedertierenheid heeft omgezien naar een wereld, verloren in schuld, die door de zonde ligt onder het eeuwige oordeel van God. De NGB spreekt hierover in art. 17: 'Wij geloven, dat onze goedertieren God, toen Hij zag, dat de mens zich aldus in de lichamelijke en geestelijke dood gestort en zich volkomen ongelukkig gemaakt had hem in zijn wonderlijke wijsheid en goedheid zelf is gaan zoeken, toen hij bevond voor Hem vlucht en heeft hem getroost met de belofte, hem zijn Zoon te geven, die geboren zou worden uit een vrouw (Gal. 4: 4) om de kop van de slang te vermorselen (Gen. 3: 15) en hem zalig te maken'.

En de Leerregels van Dordrecht zeggen in I, 3:

'Om mensen tot geloof te brengen zendt God in zijn goedertierenheid verkondigers van deze zeer blijde boodschap tot wie Hij wil en wanneer Hij wil'. Wij kunnen dit noemen het heilbrengende komen van God.

Het heil:

Voor het bijbelse grondwoord worden naast 'heil' ook woorden als 'zaligheid, redding, verlossing, behoud' als vertaling gebruikt. Dit laat ons reeds zien, dat 'heil' een veelomvattend begrip is.

Het heil heeft te maken met de nood van de mensen. Dit kan nood van allerlei aard zijn, ziekte of benauwdheid door vijanden. In het bijzonder is daarvan sprake in het Oude Testament, in de nood van de ballingschap. Dat ten diepste die nood zijn oorsprong heeft in de zonde, wordt wel heel direct duidelijk in die ballingschap. Als heil mag worden verkondigd de verlossing uit de ballingschap. Zo mag heil de betekenis hebben van verlossing uit de zonde en uit de nood, die door de zonde is veroorzaakt.

Wanneer we spreken van de verlossing uit de zonde valt ook te denken aan Psalm 51: 14,16; – 85: 5 – 8; Ezech. 36: 29 e.a.p.

Het verkondigde heil in het O.T. zien we in vervulling gaan in de Heere Jezus Christus. Hierbij kunnen we denken aan Jes. 61, naar welke plaats verwezen wordt in Luk. 4 en aan Jes. 49: 6 waar de Knecht des Heeren wordt gezegd: 'Ik stel U tot een licht der volken, opdat mijn heil reike tot het einde der aarde'.

'In de kerstnacht wordt verkondigd, dat de Heiland is geboren en in de Lozang van Zacharias, Luk. 1: 69,71,77 zien we duidelijk de lijn van het O.T. doorlopen, wanneer heil wordt gezien in de verlossing van vijanden en de vergeving van zonden. In Matth. 1: 21 wordt van Jezus gezegd, dat 'Hij zijn volk zal redden van de zonden'. Ook de genezing van zieken wordt in het N.T. als heil gezien, geheel overeenkomstig de gedachte van het O.T. Het begrip 'heil' heeft dus betrekking op héél de mens; ja, zelfs op de samenleving – zie Psalm 85: 11 – 14.

In Jes. 52 is de samenvatting van 'heil': 'Uw God is Koning!' Het heil vindt zijn volle ontplooiing op de nieuwe aarde.

De verkondiging van het Koninkrijk Gods:

Het veelomvattende heil moet worden verkondigd. De Heere zendt zijn engel die mag spreken: 'Ik verkondig (evangeliseer) u grote blijdschap'; de geboorte van de Heiland zal vrede brengen op aarde.

Het woord 'evangeliseren' in het N.T. heeft zijn wortels in het O.T. In het O.T. is sprake van het proclameren van de koningsheerschappij van de Heere en het verkondigen van de heilstijd voor Israël. In die verkondiging is het heil reeds aanwezig – die verkondiging zelf is reeds heil. Dat vinden we ook in het werk van de Heere

Jezus. Hij verkondigde het evangelie van het Koninkrijk, dat gepaard ging met genezen van zieken, Matth. 4: 23.

Het Koninkrijk breekt zich baan in de woorden en daden van Christus. Die verkondiging laat zien, dat het gaat om het behoud van de zondaar en het heil van de wereld; het gaat om de nieuwe mens, maar evenzeer om de nieuwe aarde.

In Christus is het Koninkrijk reeds (Matth. 12: 28) tegelijk is het een zaak van de toekomst (Openb. 11: 15).

Dit Koninkrijk zal komen door gericht heen. Er zullen velen buitengesloten worden; zelfs 'kinderen van het Koninkrijk zullen worden uitgeworpen' (Matth. 8: 12). Slechts door wedergeboorte door de Geest en geloof, als gave Gods, zal men het Koninkrijk binnegaan.

Wedergeboorte, geloof en bekering vinden daar plaats, waar het Woord wordt verkondigd. In die verkondiging moet nadrukkelijk de oproep tot bekering gehoord worden, omdat bekering noodzakelijk is om 'in te gaan in het Koninkrijk'.

Bekering:

In het O.T. gaat het in bekering vooral om een breken met de zonde en een terugkeer tot de dienst des HEEREN. De HEERE zelf geeft de mogelijkheid tot bekering. Zelfs wordt in het O.T. gesproken van bekering van heidenen (Jona).

De bekeringsprediking van Jezus Christus onderstelt twee dingen:

- dat God genadig het heil van verlorenen wil;
- dat hun bekering noodzakelijk is om deel te hebben aan het heil en zij zonder bekering zullen omkomen in het nabije gericht.

Ook bij de apostelen neemt de prediking van de bekering een grote plaats in. We kunnen denken aan Hand. 2: 38; 14: 15 e.a.p.

Wanneer het gaat om de bekering van de heidenen valt het volgende te noemen: De heidenen kennen God niet; zij zullen zich moeten bekeren tot die God die ze niet kenden (Hand. 14: 15).

Hun bekering is gericht op het ontvangen van vergeving van zonden en van een erfdel onder de heiligen door het geloof in Christus.

Zij zullen dan werken doen in overeenstemming met hun bekering (Hand. 28: 16, 20).

De Leerregels van Dordrecht geven speciale aandacht aan de bekering in II/V, waar met nadruk beleden wordt, dat alleen door Gods Woord en Geest mensen tot bekering kunnen komen.

Vervreemding:

De prediking van het Koninkrijk en van de bekering komt in het evangelisatiewerk tot een wereld, die van God is vervreemd (Ef. 2: 12).

Zo spreekt Ef. 4: 18 over de heidenen, die 'vervreemd zijn van het leven Gods om de onwetendheid, die in hen heerst om de verharding van hun hart'. Deze vervreemding is vijandschap tegen God; in Col. 1: 21 wordt gezegd, dat de Colossenzen 'eertijds vervreemd en vijandig gezind waren bijkens hun boze werken'.

Gezonden in de wereld:

In het O.T. treffen we reeds aan dat de Heere zijn profeten en zijn engelen zendt. De Heere wil zijn Woord bekend maken. De profeten werden zo gezonden met volmacht (Jer. 26: 12, 13). De Heere zendt ook zijn goedertierenheid en waarheid (Ps. 57: 4) en verlossing (Ps. 111: 9).

In het N.T. concentreert zich de zending uiteraard op Jezus Christus. Met name het Evangelie naar Johannes tekent ons de Heere Jezus als de Gezondene. De Gezondene zendt ook zelf: 'Gelijk mij de Vader gezonden heeft, zend ik ook u. En na dit gezegd te hebben, blies Hij op hen en zeide tot hen: Ontvangt de Heilige Geest' (Joh. 20: 21 – 23) – zie ook Matth. 10: 5 – 8.

Ook de gemeente wordt in dit gezonden zijn betrokken; we lezen daarvan in Rom. 15: 24; Fil. 1: 5. Uit 1 Thess. 1: 6 – 8 blijkt dat de ontvangers van het evangelie, zelf weer het evangelie verder dragen. Er is in dit verband ook meerdere malen sprake van 'medewerkers Gods in het evangelie' (1 Thess. 3: 2; 1 Cor. 3: 9; uiteraard is dit niet synergistisch te verstaan, maar spreekt het van de vrucht van de overmacht der genade Gods. (1 Cor. 15: 10).

Getuigen in woorden en daden:

Voor het uitdragen van het evangelie gebruikt de Schrift verschillende woorden. Een woord, dat bijzondere aandacht verdient, is het woord 'getuigen'. In het O.T. moet Israël, tegenover de nietswaardigheid van de afgoden, getuigen van de redding en verlossing door de HEERE (Jes. 43: 9 – 13; 44: 7 – 11). Dit is van betekenis voor het verstaan van 'getuigen' in het N.T. Vanuit Luk. 24: 48 en Hand. 1: 8 krijgt 'getuigen' de betekenis van wervend prediken. Zo vinden we het vooral ook bij Johannes. Niet alleen met woorden wordt het evangelie verbreed. De Schrift geeft er vele voorbeelden van, dat het Woord tot de getuigende, predikende daad brengt. Wij zien in Hand. 2, dat mensen het Woord aannemen en vervolgens door hun leven en omgang met elkaar in de gunst staan bij het volk en dan volgt: 'dat de Heere dagelijks toevoegde aan de kring, die behouden werden' (41, 47).

Ook bij de Heere Jezus zien we de prediking in woorden en daden samengaan. Woorden en daden behoren onlosmakelijk bij elkaar. Waar geluisterd en geleefd wordt naar het Woord Gods, werkt dat Woord door op alle levenssteden. Het is het levende Woord, dat de stomme doet spreken en de lamme doet lopen – beide als tekenen van het Koninkrijk Gods.

Wij lezen in Matth. 5: 14 vv: 'Gij zijt het licht der wereld... Laat zo uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader die in de hemelen is, verheerlijken'.

Zelfs kan het nodig zijn, dat er in een bepaalde situatie wordt gezwegen: Petrus hoopt dat de niet-gelovige mannen door de wandel van hun vrouwen – zonder woorden – gewonnen worden (1 Petrus 3: 2). De wandel van deze vrouwen mag een getuigenis zijn van het Woord.

De Heidelbergse Catechismus noemt in artw. 86 als doel van de goede werken o.a.: 'dat door ons godvruchtig leven ook onze naaste voor Christus gewonnen wordt', terwijl in artw. 65 wordt beleden, dat 'de Heilige Geest door de verkondiging van het Evangelie het geloof in onze harten werkt'.

Het middelpunt van onze woorden en daden zal moeten zijn het WOORD of het Evangelie van het Koninkrijk.

Woorden en daden mogen niet gescheiden worden, maar wijzen beide heen naar en komen beide voort uit het Woord.

3.2 CONFERENTIES

Deputaten organiseerden de volgende conferenties:

Op de conferentiedag van 1983 sprak drs. C. Langbroek over het thema: 'Modern levensgevoel en bijbelse boodschap'. Er waren een zestigtal deelnemers aan de conferentie.

De jaarlijkse vergadering met evangelisatiemedewerkers uit het land werd in 1984 gehouden op 24 november; drs. C. Snoei sprak over 'Gemeente en Evangelisatiewerk'. Er was een goede belangstelling voor deze vergadering.

Deputaten hebben zich echter afgevraagd of dergelijke landelijke vergaderingen wel voldoende opleveren t.o.v. de bedoeling, waartoe ze belegd worden n.l. toerusting tot de praktijk van het evangelisatiewerk.

In de uitvoering van de plannen van deputaten zelf initiatieven te nemen in de richting van de kerken door via de classisdeputaten contacten te leggen met de plaatselijke kerkeraden/commissies - zie 6.2 - menen deputaten een goed alternatief te hebben gevonden voor de jaarlijkse landelijke conferentiedag.

3.3 'GA'

Gedurende de verslagperiode 1983 - 1985 onderging de samenstelling van de redactie van 'GA' geen wijziging. Dr. J. Vogel is hoofdredacteur, drs. G.L. Borm en Jac. Lelsz. zijn redactieleden. Br. J. Schotanus te Apeldoorn verzorgt nog steeds de administratie van 'GA'.

Ook in de afgelopen verslagperiode ging de redactie - (wat de inhoud van het blad betreft) - voort met het hanteren van dezelfde sleutel n.l. om naast instruerende artikelen, aandacht te schenken aan de praktijk van het evangelisatiewerk.

Daarnaast werd ook weer het werk van deputaten zelf voor het voetlicht gebracht. Regelmatig worden de zaken betreffende 'GA' besproken in de kring van deputaten, wordt door de redactie aan deputaten informatie verschaft en geven deputaten - waar nodig - de redactie adviezen.

3.4 'ECHO/LICHT EN WAARHEID'

In de redactie van dit blad worden deputaten vertegenwoordigd door: drs. J. v. Dijken, br. J.O. Schouten en br. N. Weeda.

In de afgelopen verslagperiode vond een gesprek plaats met de redactie van 'Echo/Licht en Waarheid'. Van gedachten werd gewisseld over o.a. het uitgangspunt bij de poging mensen zo te benaderen, dat zij zich kunnen herkennen; het appellierend karakter van het blad, de verhouding van de aantallen abonneementen wat betreft Echo en Licht en Waarheid, enz.

De redactie namens deputaten meiden, dat de samenwerking met 'Echo' uitstekend is.

4. Sectie 2 Werkterreinen:

4.1 DE SITUATIE IN BELGIË

Volgens art. 172 van de Acta besloot de generale synode 1983 te aanvaarden, dat de drie bestaande posten in België zouden blijven bestaan; t.w. Antwerpen, Gent en Eeklo. De laatste onder verantwoordelijkheid van een van de kerken van de Classis Middelburg.

Deputaten werd opgedragen 'te bevorderen dat er steeds meer samenwerking komt tussen de kerken, die bij het evangelisatiewerk in België betrokken zijn' en tevens 'zich met de kerken, die in België evangelisatie-arbeid verrichten te bezinnen op de wenselijkheid en de mogelijkheid een deputaatschap voor de evangelieverkondiging in België in het leven te roepen en aan de synode van 1986 dienaangaande eventueel voorstellen te doen'.

4.2 SAMENWERKING

In een gesprek met vertegenwoordigers van de kerkeraden van Dordrecht-Zuid en Eindhoven - betrokken bij het werk te Antwerpen - is duidelijk de bereidheid uitgesproken om tot goed overleg en samenwerking te komen met de overige posten in België. Van bezwaren tegen coördinatie van het werk in België bij de kerkeraad van Middelburg - betrokken bij het werk te Eeklo - is deputaten evenmin iets gebleken.

De Commissie Oost-Vlaanderen, waarin de kerken van Barendrecht, Dordrecht-Centrum, Middelhamis, Sliedrecht-Centrum en Zaamslag vertegenwoordigd zijn, deelde deputaten per schrijven van 10 december 1984 mede, dat zij verantwoordelijkheid wenste te blijven dragen voor het eigen project (Gent) en derhalve voor coördinatie van het werk in België - op dit moment - zeker niet voelde; de Commissie achtte het besluit van de synode niet haalbaar. Zij vindt enig overleg wenselijk, maar meer niet.

Op verzoek van de kant van deputaten heeft er een gesprek plaats gevonden tussen de Commissie en deputaten.

In die bespreking hebben deputaten met nadruk gewezen op het besluit van de synode 1983 (Acta art. 172, sub 4) 'aan de kerken vertegenwoordigd in de Commissie Oost-Vlaanderen dringend te verzoeken hun steun aan het project 'Gent' via deputaten voor de evangelisatie te doen plaatsvinden'. Hierop antwoordde de Commissie, dat de betreffende kerken dit nu niet menen te kunnen doen. Deputaten hebben echter hoop dat dit, geleid op de brief van de Commissie Oost-Vlaanderen d.d. 10 december 1984, te eniger tijd realiseerbaar zal zijn.

4.3 DEPUTAATSCHAP EVANGELIEVERKONDIGING IN BELGIË

Vooral door de kerk van Dordrecht-Zuid is aangedrongen op een apart deputaatschap voor de arbeid in België. In samenwerking met Eindhoven heeft men in de zestiger jaren het voortouw genomen 'in de overtuiging dat er ten aanzien van het werk in België een taak ligt voor heel het christelijk gereformeerd kerkverband'. Eindhoven kan zich er goed in vinden wanneer de arbeid in België onder een apart deputaatschap zou komen. Ook Middelburg heeft hiermee geen enkele moeite.

De Commissie Oost-Vlaanderen ziet er de noodzaak in het geheel niet van in.

In het gesprek met de Commissie hebben deputaten er op gewezen, dat de synode van 1980 ernstig beducht was voor 'wildgroei'. Er werd door de synode een commissie benoemd, die o.a. de opdracht had te onderzoeken hoe het werk in België kerkelijk geregeld kon worden.

N.a.v. de rapportage van deze commissie drong de synode 1983 aan op goed overleg en coördinatie van het werk in België.

Op een vraag van de Commissie Oost-Vlaanderen, antwoorden deputaten, dat zij het werk te Gent als

'kerkelijk werk' beschouwen. Niettemin betreuren deputaten, dat de in de Commissie vertegenwoordigde kerken zich onjuist opstellen t.o.v. het verband onzer kerken.

Een gevolg van deze houding is, dat de kerken officieel niet worden geïnformeerd over een stuk werk in België.

Conclusies:

Wat het evangelisatiewerk in België betreft zal er van coördinatie geen sprake kunnen zijn. Het enig mogelijke bij de huidige stand van zaken is een jaarlijks gesprek over het werk, dat in opdracht van de Commissie Oost-Vlaanderen, in Gent wordt verricht.

4.4 EEKLO

Zeer uitvoerig hebben deputaten zich in de afgelopen verslagperiode bezig gehouden met het werk te Eeklo. Veel vergaderdijd heeft het van deputaten gevergd. De sectie 'Werkterreinen' reisde verschillende malen naar Eeklo alsook naar Middelburg om te spreken met resp. br. J.M. de Feijter te Eeklo, de door de classis Middelburg benoemde commissie en de kerkeraad van Middelburg, die sinds de voorjaarsclassis 1985 tot aan de synode van 1986, de verantwoordelijkheid voor het werk te Eeklo is gaan dragen.

Deputaten hebben de indruk, dat br. de Feijter, een bescheiden, binnenslands mens, van harte overtuigd is, dat er voor hem een taak ligt in Vlaanderen en met name in Eeklo. Hij spreekt daarover op besliste wijze.

Er zijn zeker ook een aantal werkzaamheden tot stand gekomen in de loop der jaren, die positief kunnen worden gewaardeerd: er zijn twee kinderclubs, die elk door zo'n negen à tien kinderen worden bezocht; speciale jeugddivonden trekken enige jonge Vlamingen. De samenkomst op zondag trekt naast 10 à 15 Nederlanders hooguit zes Belgische bezoekers, echter meestal minder.

In gesprekken met de commissie van de classis Middelburg en met de kerkeraad van Middelburg, worden inderdaad een aantal positieve ervaringen genoemd. Echter, vragenderwijs worden ook enige kritische noten geplaatst; zoals: is Eeklo wel zo'n geschikte plaats aangezien er in deze betrekkelijk kleine plaats een sterke sociale controle bestaat? Zou het werk, dat in Eeklo gebeurt ook niet door een part-timer gedaan kunnen worden? Enz. Deputaten kunnen de geschetste kritiek, vanuit hun gesprekken te Eeklo, beamen.

Wat de rechtspositie van br. de Feijter betreft, heeft de classisale commissie deputaten meegedeeld, dat br. de Feijter een 'attest van tewerkstelling' heeft ontvangen. De classisale commissie is zijn werkgehefter, er is een contract gesloten voor een project dat loopt tot eind 1986. Genoemd attest is de erkenning hiervan van belgische zijde; br. de Feijter is mitsdien verzekerd.

Het financiële aspect is in de gesprekken tussen deputaten, kerkeraad en classisale commissie steeds een belangrijk onderdeel gebleken; getracht is dit aspect geen overheersende rol te laten spelen. Niettemin bleef de vraag bij deputaten leven of het tegenover de kerken wel verantwoord was een zo grote bijdrage van de kerken te blijven vragen voor een post, waarvan geldt, dat de werkzaamheden, naar de gevoelens van deputaten, tot nu toe niet de inzet van een full-timer vereisten.

Voorts moest worden geconstateerd, dat het Eeklo-project in de classis Middelburg niet sterk leeft, waardoor de - door de classis - vastgestelde bijdrage niet door alle classiskerken wordt opgebracht en het, tegenover de f 60.000,- jaarlijks van de kant van deputaten, met de classis Middelburg overeengekomen bedrag van f 10.000,- uit de classiskerken, bij lange na niet wordt gehaald.

Mede daardoor moest, ondanks de hoge bijdrage van deputaten, het salaris van br. de Feijter aan de zeer lage kant blijven.

Na daartoe door deputaten te zijn aangespoord, deed de classis Middelburg in de voorjaarsvergadering van 5 maart 1986 een uitspraak over:

1. de levensvatbaarheid van het Eeklo-project;
2. de financiële consequenties, aan deze zaak verbonden.

De classis Middelburg bracht deputaten op de hoogte van het door haar genomen besluit, inhoudend de constatering, dat:

1. de werkperiode van br. de Feijter binnen het verband van de commissies te kort is geweest;
2. de tijdsperiode van opzet/werkwijze/begeleiding van de commissies te kort is geweest;
3. er nog geen definitief oordeel is te geven over de vraag naar de levensvatbaarheid van het Eeklo-project.

Met als conclusie daaraan verbonden, dat het project tot eind 1987 onder dezelfde condities - ook financieel - moet worden voortgezet; dus f 60.000,- en méér ten laste van deputaten met daarbij een aanvulling tot f 10.000,- van de classiskerken; terwijl ná 1987 het project geheel ten laste van deputaten moet worden gebracht.

Deputaten hebben zich op dit standpunt van de classis Middelburg bezonnen. Zij spreken als hun mening uit, dat zij het besluit van de classis Middelburg op geen enkele wijze voor hun rekening kunnen nemen.

In hun overwegingen hebben deputaten mee laten spreken, dat, hoewel deputaten en de classis Middelburg nog slechts kort bij het werk te Eeklo betrokken zijn, dit werk reeds sinds het eind van de zeventiger jaren door br. de Feijter te Eeklo wordt gedaan.

Bovendien moet worden opgemerkt, dat de begeleiding vanuit de classis Middelburg, na het besluit van de generale synode 1983, slechts zeer moeizaam tot stand kwam.

Voorts speelt mee, dat deputaten duidelijk onder ogen hebben gezien de consequenties, die 'Eeklo' financieel gezien heeft meegebracht voor de arbeid van deputaten in Nederland over de jaren 1984 - 1986.

In deze periode is er onvoldoende ruimte geweest in eigen land nieuwe aanvragen om steun positief te beantwoorden of om aan uitbreiding van bestaande projecten mee te werken. Door aanvaarding van het besluit van de classis Middelburg m.b.t. het Eeklo-project zal deze ruimte geheel en al verdwijnen.

Voorstel:

Deputaten stellen uw vergadering voor te besluiten de classis Middelburg te adviseren het contract met br. de Feijter te Eeklo niet te verlengen. Ook zijn zij van mening, dat naast de te handhaven werkterreinen Antwerpen - als wijkgemeente van Eindhoven - alsmede Gent - onder verantwoordelijkheid van de kerk van Zaamslag, in België geen projecten meer dienen te worden opgezet.

4.5 AMSTERDAM

Reeds in het rapport aan de generale synode 1983 hebben deputaten bewust de mogelijkheid opengehouden, dat het evangelisatiewerk in Amsterdam zou worden gecontinueerd.

In de loop van 1985 bereikte deputaten het verzoek van de kerk van Amsterdam-Nieuw West er aan mede te werken weer bredere mogelijkheden voor het evangelisatiewerk in Amsterdam te openen. Gedacht werd aan het beropen door de kerk van een predikant van Amsterdam-Nieuw West, met een uitgebreide evangelisatieopdracht. Deputaten meenden op dit verzoek positief te moeten reageren en hebben voor dit project dan ook een bedrag in de begroting opgenomen.

4.6 ANTWERPEN

Uit de jaarlijkse verslagen van het werk te Antwerpen, blijkt dat het werk waarbij ds. K. Groeneveld de stuwende kracht is, gestadig voortgang mag vinden.

Een grote hoeveelheid werk wordt ieder jaar gemiddeld: activiteiten, die aan de ene kant gericht zijn op de opbouw van het eigen gemeentelijke leven – zoals: de zondagse samenkomsten, bijbelstudies, catechese enz. – en aan de andere kant gericht zijn op hen, die 'buiten staan' – zoals: zomercampagne, leatuurverspreiding, kinderclubwerk, enz.

Hoewel de financiering van het werk enkele jaren zorgen baarde, kon dankzij extra vrijwillige giften een dreigend tekort worden weggewerkt.

4.7 SCHOORL/GROET

In Noord-Holland werkt reeds negen jaar br. J.O. Schouten met volhardende ijver en trouw, in dienst van de kerk van Broek op Langedijk. De in deze streek verrichte werkzaamheden worden gecoördineerd door de Interkerkelijke Commissie Evangelisatieproject Schoorl (IKES). Veel van de activiteiten richten zich op het evangelisatie-recreatiewerk op de campings gedurende de zomermaanden.

In het kader van dit werk valt melding te maken van vele activiteiten, als kampdiensten, koffiebarwerk, kioskclubs, welkomdiensten, enz.

Br. Schouten doet in zijn jaarverslag 1985 mededeling van de grote moeite die er – landelijk gezien – is om voldoende jonge mensen te krijgen voor het evangelisatie-recreatiewerk tijdens de zomermaanden; hij meldt, dat men om die reden op een aantal plaatsen met dit werk heeft moeten stoppen.

Gezien de leeftijd van br. Schouten zal er in de naaste toekomst bezinning tussen deputaten en kerkeraad van Broek op Langedijk moeten plaatsvinden over de wijze waarop het werk in Noord-Holland kan worden voortgezet.

4.8 TWENTE

In Twente vinden de werkzaamheden nog steeds plaats onder de bezielende leiding van evangelist br. N. Weeda, die in dienst is van de Contact Commissie Evangelisatie Twente (CCET). Uit de rapporten blijkt de grote inzet van onze broeder.

In de rapporten mag melding worden gemaakt van een scala van activiteiten in Almelo, Enschede en Hengelo, zoals vakantiefietschool, zondagavondzang, welkomdiensten, kerk en recreatiewerk tijdens de zomermaanden, zondagschool, enz. De betrokkenheid van de Twentse gemeenten bij het werk is de laatste jaren goed te noemen. Ook vindt er samenwerking plaats met de Nederlands Gereformeerden.

In 1985 werden deputaten betrokken bij het werk rond de zgn. Wegwijzerkampen, werk waarbij br. E. v. Rij – toen te Ridderkerk – zeer betrokken is. In nauw overleg met de kerkeraden van Oud-Beijerland, Ridderkerk en Rotterdam-Oost/Capelle werd besloten de mogelijkheid te onderzoeken deze broeder één dag in de week vrij te maken voor het evangelisatiewerk, onder de zekerheid, dat br. Van Rij niet zijn totale dagelijkse werk zou verliezen. In de loop van 1985 konden deze plannen nader worden geconcretiseerd en kon br. Van Rij in september 1985 in de nieuwe situatie starten.

In een – voor het verzamelen van gelden – opgerichte stichting, hebben de kerkeraden van Oud-Beijerland, Ridderkerk en Rotterdam-Oost/Capelle bestuursleden benoemd. Duidelijk is gesteld, dat genoemde kerkeraden de eerste verantwoordelijkheid dragen voor dit project. De bijdrage van deputaten bedraagt op jaarbasis ten hoogste f. 6.000,-.

5. Stichting Evangelie en Moslims

Overeenkomstig het besluit van de generale synode 1980 participeren deputaten Evangelisatie, – tezamen met deputaten Buitenlandse Zending, in de Stichting Evangelie en Moslims.

Namens deputaten hebben tijdens zitting in het bestuur van de Stichting: zr. M.N. Buitenhuis-van Zwielen te Drachten en ds. H. Wubs. Ds. Kievit is eind 1985 statutair afgetreden; in zijn plaats zal iemand uit de kring van deputaten Buitenlandse Zending worden benoemd.

De Stichting heeft nog steeds twee full-time medewerkers in dienst t.w. drs. J. Beukema en de heer H.J. Takken.

De verdeling van de werkzaamheden onder de medewerkers is, dat de heer Beukema zich richt op de Turks sprekenden en de heer Takken op de Arabisch sprekenden.

Op vele manieren probeert de Stichting het doel, dat zij zich heeft gesteld n.l. 'om binnen de kerken te wijzen op en te helpen bij de uitvoering van de opdracht om de groeiende islamitische gemeenschap in ons land te bereiken met het evangelie', te verwezenlijken.

Grote nadruk valt daarbij op het voorlichtingswerk van de Stichting. Zo worden nu reeds enige jaren zgn. zomerscholen gehouden, waarbij door cursussen voorlichting wordt gegeven over de relatie christenen en moslims – mogelijkheden en moeilijkheden daarbij.

De Stichting is ook voortdurend bezig met de uitgave van allerlei literatuur, zoals de uitgave van het evangelie in Turks en Arabisch, e.d. Ook worden in verschillende plaatsen cursussen gehouden onder de titel 'Bijbel en Islam', waarvoor in de kerken veel belangstelling bestaat. Jaarlijks houdt de Stichting een landelijke conferentie onder een bepaald thema, dat door verschillende sprekers van diverse zijden wordt belicht, welke lezingen later in een zgn. werkboek weer worden uitgegeven.

6 Landelijke functionaris voor het evangelisatiewerk

6.1 CONTACTEN MET KERKERAAD EN DEPUTATEN

Binnen het deputaatschap bestaat een overlegcommissie, bestaande uit de voorzitter van deputaten, ds. J.

Vogel en een vertegenwoordiger van elke sectie; van sectie 1 aanvankelijk ds. H.W. Eerland en na diens vertrek uit de kring van deputaten ds. J. v. Dijken, terwijl sectie 2 vertegenwoordigd is in de commissie door ds. H. v. Mulligen.

Vóór elke deputatenvergadering worden binnen de overlegcommissie, samen met ds. Kievit, diens werkzaamheden sinds de vorige vergadering besproken, alsmede alle zaken die betrekking hebben op zijn functioneren binnen de kerken. Van deze bespreking wordt schriftelijk verslag uitgebracht aan de deputatenvergadering.

Bij de bespreking van dit verslag in de kring van deputaten is steeds een vertegenwoordiger aanwezig van de kerkeraad van Ermelo, de kerk waaraan ds. Kievit, naar art. 6 KO is verbonden. Met dit laatste is uitvoering gegeven aan het besluit van de generale synode 1983 (art. 173, sub 2).

Tweemaal per jaar brengt ds. Kievit schriftelijk verslag uit aan de kerkeraad van Ermelo en aan deputaten van zijn werkzaamheden. Bij de bespreking van deze halfjaarlijkse verslagen binnen de kerkeraad van Ermelo is ds. Kievit aanwezig.

In correspondentie en gesprekken tussen deputaten en de kerkeraad van Ermelo is van gedachten gewisseld over het onderwerp 'Woord en daad in de evangelisatie'. Dit n.a.v. vragen daarover bij de kerkeraad. Deze gedachtenwisseling is op een bevredigende wijze afgerond.

Binnen het deputaatschap neemt ds. Kievit actief deel aan het bezinningswerk van sectie 1. Ter vergadering van deputaten is hij steeds aanwezig als adviseur.

6.2 CONTACTEN BINNEN DE KERKEN

Tot het werk van de landelijk functionaris behoort 'het desgevraagd adviseren, voorlichten en instrueren van werkers en (groepen van) vrijwilligers in de evangelisatie'.

Na een eerste oriënterende ronde langs de classicale deputaten in het eerste jaar van zijn werkzaamheden voor het deputaatschap (1978/1979) heeft ds. Kievit – in overeenstemming met zijn instructie en met instemming van deputaten – zich strikt gehouden aan het 'desgevraagd' en heeft hij dus alleen die kerkeraden, gemeenten en commissies bezocht, die hem uitnodigden.

In die uitnodigingen heeft altijd een golfbeweging gezeten: het ene jaar werd er vaker een beroep op hem gedaan dan het andere.

Het jaar 1984 liet in dit opzicht een dieptepunt zien. Het spreekt vanzelf, dat deputaten zich hebben bezonnen op de mogelijke oorzaken daarvan.

Wij zijn van mening, dat hier niet van één duidelijke oorzaak sprake is. In de relatief kleine kring van onze kerken kan op een bepaald moment een verzadiging ontstaan. Een gemeente waar een advies of een cursus is gegeven meldt zich doorgaans het volgende jaar niet weer.

Er zijn bovendien ook andere mogelijkheden van instructie via andere instituten, waarvan in onze kerken gebruik gemaakt wordt.

Daarbij menen deputaten ook met droefheid te moeten constateren, dat de missionaire opdracht nog altijd onvoldoende leeft in de kerken.

Bovendien is het onze overtuiging, dat de interne moeilijkheden waarin de kerken zijn verwickeld, het bezig-zijn met de roeping om van het evangelie te getuigen, bemoeilijken.

Intussen hebben deputaten zich afgevraagd of het 'desgevraagd' uit de instructie van de landelijk functionaris niet wat gerelativeerd zou moeten worden. We bedoelen daarmee niet, dat hij zich ongevraagd moet 'opdringen', maar wel dat we als deputaten in functionaris onszelf actiever presenteren via de daarvoor bestaande kanalen.

Om een wat minder afwachtende houding aan te nemen, hebben deputaten in april 1985 vier regionale bijeenkomsten belegd – één per particulier-synodaal ressort – waarin vertegenwoordigers van ons deputaatschap, samen met ds. Kievit, hebben gesproken met de classicale deputaten uit het betreffende ressort.

Aan deze classicale deputaten was gevraagd te voren een inventarisatie te maken van het evangelisatiewerk en de problemen daarbij in de gemeenten van hun classis. In deze regionale bijeenkomsten hebben we ons afgevraagd waar de knelpunten in de evangelisatie liggen en waar we als deputaten m.n. via de persoon van ds. Kievit, hulp zouden kunnen bieden.

Alles wat tijdens deze gesprekken ter tafel is gekomen, is door ds. Kievit vastgelegd in een livijng rapport, dat – voor zover de classicale deputaten over voldoende informatie beschikten – een duidelijk beeld geeft van de activiteiten van de plaatselijke kerken.

Een vraag die steeds weer terugkeert is: Hoe wordt de gemeente werkelijk een missionaire gemeente en wat kunnen wij daaraan doen?

Ook de recrutering van medewerkers blijkt niet gemakkelijk te zijn. Er is ook veel vraag naar praktische toerusting voor diverse vormen van evangelisatiewerk.

Als vervolg op deze informatie-ronde belegt onze functionaris thans, in samenwerking met de betreffende classicale deputaten, in de ressorten waar deze tot nu toe niet werden gehouden, bijeenkomsten van werkers in de evangelisatie. Waar dergelijke bijeenkomsten wel regelmatig worden gehouden, willen we als deputaten samen met onze functionaris ook eens tegenwoordig zijn om direct geconfronteerd te worden met de actuele situatie van het plaatselijk evangelisatiewerk.

Inmiddels mogen we dankbaar constateren, dat – ook afgezien van het werk dat rechtstreeks voortvloeit uit deze actievore opstelling van de kant van deputaten – het aantal aanvragen om advies en instructie in 1985 en de eerste helft van 1986 weer aanmerkelijk is toegenomen.

6.3 'GA'

De werkzaamheden van br. Kievit voor het informatie- en instructieblad van deputaten bestaan in het schrijven van artikelen, persklaar maken van de kopij en de verzorging van de lay-out, samen met de uitgever. Zie verder 3.3.

6.4 CONTACTEN BIJEN DE KERKEN

a. Stichting 'Evangelie en Moslims'

Namens deputaten had de landelijk functionaris in deze verslagperiode zitting in het Stichtingsbestuur. Bovendien maakt hij deel uit van het dagelijks bestuur van de Stichting, dat de werkzaamheden van de verschillende secties coördineert.

In de verslaggeving aan deputaten verschaft de ds. Kievit ook regelmatig informatie over de besluitvorming binnen de Stichting en de werkzaamheden die zij verricht.

Ultimo 1985 is ds. Kievit statutair afgetreden als lid van het bestuur. Zie verder 5.

b. Evangelische Alliantie

Als waarnemer vertegenwoordigt ds. Kievit ons deputaatschap in de EA door deel te nemen aan de arbeid van de werkgroep 'Missionaire Gemeente'.

6.5 STUDIE

De doctoraalstudie evangeliek van ds. Kievit nadert haar voltooiing. De voorgeschreven tentamens zijn achter de rug. Hij richt zich nu op het schrijven van de afsluitende scriptie.

6.6 TENSLOTTE

Op 6 september 1978 trad ds. Kievit in dienst van deputaten. Hij mag dit werk inmiddels dus bijna 8 jaar doen. Deputaten zijn dankbaar voor zijn inzet in het toerustingswerk binnen onze kerken.

Een periode van acht jaar is voor 'pionierswerk' - hij is de eerste die in onze kerken deze functie vervult - niet veel.

Wie verwacht zou hebben, dat in zo'n korte periode spectaculaire resultaten zichtbaar zouden worden, staat buiten de werkelijkheid van het kerkelijke leven. Overigens zijn resultaten in dit werk - evenals in heel veel ander werk, dat binnen de kerkelijke gemeente wordt verricht - niet altijd meetbaar.

Het teruglopen van de aanvragen, waarvan we onder 6.2 melding maakten alsook de vragen die hierover in de vergaderingen van de particuliere synoden werden gesteld, hebben geleid tot een nieuwe bezinning in ons deputaatschap over de noodzaak van het hebben van een voor dit werk vrijgestelde functionaris.

Wij menen, dat wat deputaten in hun rapport aan de generale synode van 1977 hierover hebben geschreven (zie Acta p. 203v.) nog onverkort geldt.

Ook als we ons heel wel bewust zijn, dat in een periode van 8 jaar geen opzienbare veranderingen te verwachten zijn, zeker niet als het gaat om de toerusting van de gemeente t.a.v. haar missionaire taak, dan blijft bij ons toch het gevoel bestaan dat dit werk niet zo aangestagen is in onze kerken als we gehoopt hadden.

Dit neemt niet weg, dat we als deputaten de vaste overtuiging hebben, dat dit werk gecontinueerd moet worden.

Het wakken van het missionair bewustzijn van de gemeenten is een groeiproces, een werk van lange adem en er zijn op deze weg vele obstakels en teleurstellingen.

We moeten blijven zoeken naar nieuwe 'ingangen', zoals we daarmee ook bezig zijn. En we zijn als deputaten van mening, dat we voor het uitvoeren van onze instructie, met name art. 5 sub a t/m e, de inzet van een hiervoor vrijgestelde landelijk functionaris niet kunnen missen.

7. Overleg met andere deputaatschappen

In het kader van de bezinning van deputaten over de plaats en de functie van de landelijk functionaris, is van de kant van deputaten Evangelisatie in de richting van de beide andere deputaatschappen, die zich richten op de evangelieverkondiging t.w. deputaten Evangelieverkondiging onder Israël en de deputaten Buitenlandse Zending, de wens uitgesproken om samen als deputaatschappen van gedachten te wisselen over de wenselijkheid/noodzakelijkheid gezamenlijk een stuk voorlichting en bezinning te geven in de richting van de plaatselijke kerken tot opbouw van de gemeente als missionaire gemeente. Concreet gesteld: of er niet een coördinatie moet komen van aanbod van toerustende activiteiten door de vrijgestelden van de deputaatschappen.

Besloten is, dat dit gezamenlijk overleg spoedig zal plaatsvinden. Vanwege de inzenddatum van het rapport kan uw vergadering van de resultaten van genoemde gesprekken langs deze weg geen mededeling worden gedaan.

8. Financiën

a. Voor een overzicht van de financiën over de jaren 1983 - 1985 verwijzen wij u naar de bijlagen 1 en 2 van dit rapport.

De door de generale synode 1983 bepaalde minimumbijdrage der kerken bedroeg f 3,30, resp. f 3,40 en f 3,50 per lid.

In verband met het besluit van de generale synode 1983, dat het evangelisatiewerk in Eeklo (België) onder verantwoordelijkheid van een der kerken in de classis Middelburg met steun van ons deputaatschap moest worden voortgezet, kregen wij de bevoegdheid om zo nodig een verhoogde bijdrage te vragen. Toen een en ander in de loop van 1984 vaste vorm ging aannemen hebben wij bij deputaten Financiële Zaken i.v.m. onze subsidie van f 60.000,- voor 1985 en 1986 een suppletioire begroting ingediend. Op grond hiervan zou de minimum-bijdrage voor deze jaren verhoogd moeten worden met f 0,80 per lid. Daar men dit een te forse verzwaring voor de kerken vond werd ons verzoek voor 50% gehonoreerd, waardoor de bijdrage voor 1985 en 1986 werd bepaald op f 3,90, resp. f 4,- per lid.

Ook behoefde als gevolg hiervan niet met vermogensversterking rekening te worden gehouden.

De werkelijke opbrengsten bedroegen:

1983 - f 2,91

1984 - f 2,96 en

1985 - f 3,35 per lid.

Het resultaat van een en ander was, dat 1984 werd afgesloten met een batig saldo van p.m. f 10.000,- en 1985 met een nadelig saldo van p.m. f 17.000,-.

b. De bijdrage i.v.m. onze participatie in de Stichting 'Evangelie en Moslims' werd in 1985 extra verzwaaard door het besluit van het Algemeen Bestuur om het verlies op het woonhuis van medewerker ds. J. Beukema voor rekening van de Stichting te nemen. Ons aandeel hiern bedroeg f 9.775,-.

c. Als bijlage 3 treft u onze begroting aan voor de jaren 1987 - 1989. Hiern hebben wij, zoals in ons rapport reeds is vermeld, rekening gehouden met een subsidie aan 'Amsterdam'. Ook in onze begroting voor de

jaren 1983 - 1985 was deze post reeds opgenomen, doch een en ander zal eerst in 1987 zijn beslag kunnen krijgen.

Wij wijzen met nadruk op de aantekening op de begroting, dat bij voortzetting van 'Eeklo' de ingediende begroting dient te worden verhoogd, met als resultaat een extra omslag van f 0,80 per lid. Ook nu is geen rekening gehouden met vermogensversterking.

9. Voorstellen

9.1 Opnieuw drie deputaten met hun secundi te benoemen.

9.2 De classis Middelburg te adviseren het contract met br. de Feijter te Eeklo niet te verlengen.

9.3 De begroting van het deputaatschap te aanvaarden met de daaruit voortvloeiende bijdrage voor de kerken van f 3,30 per lid en dooplid voor 1987; f 3,35 voor 1988; f 3,40 voor 1989.

10. Besluit

Uit dit rapport van deputaten aan uw vergadering moge blijken, dat deputaten vele werkzaamheden verrichten, betrekking hebbend op de opbouw van de gemeente tot het missionair bezig zijn.

Met dankbaarheid dat de Heers heren wij gebruiken ook in dit deel van het werk van Zijn Koninkrijk, brengen zij uw vergadering verslag uit, in de zekerheid, dat Hij Zijn Rijk ten volle doet doorbreken.

R. v.d. Kamp
secretaris

BIJLAGE 1

Balans per 31 december

ACTIVA	1985	1984	1983
Vestgelegde middelen			
Kantoorinventaris	P.M.	P.M.	-,00
Filmprojector ca.	P.M.	170,46	726,00
Copieerapparaat	1.997,22	2.627,92	0,00
	1.997,22	2.798,38	726,00
Vorderingen op lange termijn			
Leningen u/g	41.260,00	43.640,00	45.880,00
Middelrange beleggingen			
Effecten	0,00	5.000,00	7.000,00
Kapitaalmarktrenteberekening Ned. Middenstandsbank	116.428,08	121.943,11	75.467,16
	116.428,08	126.943,11	82.467,16
Vorderingen op korte termijn			
Te ontvangen van de kerken	10.743,03	8.988,63	4.907,64
Kerkelijk Bureau Chr. Geref. Kerken	18.465,39	63.804,71	61.510,82
Vooruitbetaalde kosten	91,00	200,45	156,45
Te ontvangen rente	7.851,56	6.003,52	146,41
Te verrekenen subsidie	12.739,87	401,12	6.466,75
Te verrekenen afdrachten zindingsdagen	2.092,80	2.493,35	6.939,55
Te verrekenen traktement	149,00	0,00	0,00
	52.132,65	81.891,78	80.127,62
Liquide middelen			
Postgiro	6.198,56	4.981,81	4.249,06
Ned. Middenstandsbank N.V.	18.265,36	20.369,04	41.737,68
1 mnd. dep. 5% NMB N.V.	0,00	20.000,00	0,00
3 mnd. dep. 5 3/4% NMB N.V.	0,00	0,00	30.000,00
3 mnd. dep. 5 1/4% NMB N.V.	40.000,00	0,00	0,00
	64.463,92	45.350,85	75.986,74
TOTAAL GENERAAL	276.279,87	300.624,12	285.187,52
PASSIVA	1985	1984	1983
Eigen vermogen	266.174,69	283.550,49	272.932,34
Schulden op korte termijn			
Te betalen kosten	6.259,22	2.109,10	3.525,00
Overige nog te betalen kosten	3.845,96	7.037,70	8.730,18
Te betalen subsidies	0,00	7.498,71	0,00
Vooruitontvangen van de CGK te Broek op Langedijk	0,00	403,12	0,00
Te verrekenen met 'Zending'	0,00	25,00	0,00
	10.105,18	17.073,63	12.255,18
TOTAAL GENERAAL	276.279,87	300.624,12	285.187,52

BIJLAGE 2

Staat van baten en lasten

	1985	1984	1983
BATEN			
Collecten	255.563,06	224.380,54	222.066,76
Collecten voorgaande jaren	0,00	2.440,74	0,00
Giften	1.610,25	706,90	2.816,60
Bijdragen commissies	2.956,00	3.570,60	2.178,00
Zendingsdagen	22.677,99	21.079,52	21.208,21
Interest	16.279,82	18.674,33	9.188,98
	<u>299.087,12</u>	<u>270.852,63</u>	<u>257.458,55</u>
LASTEN			
Personeelskosten	78.144,88	80.125,27	75.248,85
Subsidies	186.490,00	122.139,58	98.994,61
Stichting 'Evangelie en Moslims'	38.551,79	30.235,62	24.644,78
Exploitatie 'GA'	9.591,11	7.124,53	9.185,51
Exploitatie 'Licht en Waarheid'	2.995,96	2.014,48	1.917,64
Algemene kosten	16.823,94	12.873,92	13.202,85
Kosten Evangelisatiecentrum	4.095,24	5.721,08	6.548,98
	<u>316.462,92</u>	<u>260.234,48</u>	<u>229.743,20</u>
Nadefig/batig saldo	-/ 17.375,80	+ 10.618,15	+ 27.715,35
Specificatie subsidies:			
Twente	34.800,00	35.001,00	34.500,00
Noord Holland	45.915,00	45.491,42	45.794,61
Antwerpen	21.000,00	19.000,00	17.000,00
Eeklo	60.000,00	18.500,00	0,00
Wegwijzerkampen	3.000,00	0,00	0,00
Diversen	1.775,00	4.147,16	1.700,00
	<u>186.490,00</u>	<u>122.139,58</u>	<u>98.994,61</u>

BIJLAGE 3

Begroting voor de jaren 1987 - 1989

	1987	1988	1989
SUBSIDIES			
Twente	36.000,00	37.000,00	38.000,00
Noord Holland	41.000,00	42.000,00	43.000,00
Antwerpen	25.000,00	27.000,00	29.000,00
Amsterdam	25.000,00	25.000,00	25.000,00
Wegwijzerkampen	6.000,00	6.000,00	6.000,00
Diversen	5.000,00	5.000,00	5.000,00
	<u>138.000,00</u>	<u>142.000,00</u>	<u>146.000,00</u>
St. Evangelisatie & Moslims	30.000,00	30.000,00	30.000,00
Evangelisatiecentrum			
Salariëskosten, etc.	80.000,00	80.000,00	80.000,00
Bureaustkosten	5.000,00	5.000,00	5.000,00
Algemene kosten	14.000,00	14.000,00	14.000,00
Expl. 'GA' en 'L.&W.'	12.000,00	12.000,00	12.000,00
	<u>279.000,00</u>	<u>283.000,00</u>	<u>287.000,00</u>
-/- diverse ontvangsten w.o. rente	30.000,00	30.000,00	30.000,00
	<u>249.000,00</u>	<u>253.000,00</u>	<u>257.000,00</u>
Omslag per lid	3,30	3,35	3,40

*) Mocht de generale synode besluiten, dat de post 'Eeklo' moet worden gehandhaafd, dan zal de begroting voor 1987 met f 50.000,- moeten worden verhoogd en voor de jaren 1988-89 met f 70.000,- hetgeen resulteert in een verhoging van de omslag voor 1987 met f 0,80 per lid tot f 4,10 en voor de jaren 1988-89 met f 0,95 per lid tot f 4,30 en f 4,35.

BIJLAGE 29

art. 79.82

RAPPORT 2 VAN COMMISSIE II BETREFFENDE EVANGELISATIE

Wie het rapport, waarin deputaten Evangelisatie op duidelijke en uitvoerige wijze verantwoording van hun activiteiten afleggen, aandachtig doorneemt, moet opnieuw concluderen dat de 'georganiseerde' evangelisatie in de kerken een moeizame zaak vormt.

Deze wat sombere inzet van het commissie-rapport betekent overigens geen ontkenning van de goede dingen die het evangelisatiewerk te zien geeft en zeker ook geen miskenning van het vele goede werk dat in dit onderdeel van het kerkewerk wordt verricht.

Zo heeft uw commissie met waardering kennis genomen van de nadere bezinning door deputaten op het wezen van de evangelisatie, waartoe de generale synode van 1983 opdracht gaf. Uit wat op papier is gebracht mag worden geconcludeerd dat voor deputaten, in hun visie op het wezen van de evangelisatie en de praktische beoefening daarvan, bepalend is wat de Heilige Schrift en de confessie in het naspreken daarvan, over een wereld verloren in schuld en Gods reddend handelen daarin, bevatten.

De commissie is van oordeel dat deputaten in elk geval een aanvaardbare verduidelijking van hun visie op het wezen van de evangelisatie hebben gegeven. Qua compositie kreeg de bezinningsnota een nogal uiteenlopende beoordeling. Inhoudelijk kan uw commissie er zich geheel in vinden.

Situatie in België (4.1.2 en 3)

Op een laat tijdstip werd uw commissie in het bezit gesteld van documentatie, betrekking hebbend op onderhandelingen, die in de periode tussen deze en de vorige synode zijn gevoerd tussen deputaten Evangelisatie en de Stichting voor evangelisatie in Oost-Vlaanderen (België). De samenstelling van deze documentatie (verslagen van besprekingen en daaromheen gevoerde correspondentie) kan uw vergadering bekend zijn uit de door vorengenoemde stichting aan de generale synode van 1986 gerichte brief d.d. 1-9-86.

Het punt van frictie tussen deputaten en de Stichting voor evangelisatie in Oost-Vlaanderen is naar het oordeel van de commissie niet zo zeer gelegen in het verschil van mening over de wijze waarop in het rapport van deputaten de situatie rond het project Gent is verwoord als wel in de omstandigheid dat de bij het project Gent betrokken kerkeraden, in samenwerking met de stichting, om hen moverende redenen - in dit stadium - weigeren gevolg te geven aan het verzoek van de generale synode van 1983, verwoord in de brief van deze vergadering d.d. 7-10-83 aan de kerkeraad van Zaanslag, om de steun aan het project Gent voortaan via evangelisatie-deputaten te doen plaatsvinden.

Kort aangeduid gaat deze weigering terug op de overweging dat de geldelijke steun vanuit de in dit project participerende kerken zal stagneren wanneer deputaten coördinerend bij dit werk zouden worden betrokken, eenvoudig omdat men zich in deze kerken aan de structuur van het evangelisatiewerk in onze kerken in het algemeen niet of maar nauwelijks verwant voelt.

Ook hier manifesteert zich op verdrietige wijze de gebrokenheid in de kerkelijke verhoudingen. Toch meent uw commissie dat met deze constatering niet kan worden volstaan en dat men zich bij de situatie, zoals deze is, niet kan neerleggen.

Wellicht moet er begrip zijn voor het feit dat men zich hier en daar in de kerken niet verwant voelt aan en aangesproken weet door de manier waarop op sommige plaatsen en in bepaalde verbanden aan het evangelisatiewerk inhoud wordt gegeven. Volgens de commissie hoeft dit echter niet te betekenen dat het project Gent organisatorisch niet via het kanaal van het kerkelijk deputaatschap zou kunnen worden geleid, zeker niet wanneer deputaten de garantie zouden willen geven dat de gelden uit de betrokken kerken uitsluitend voor het project Gent zullen worden bestemd.

Overigens moet men zich bewust zijn dat door uw vergadering niet dwingend kan worden opgelegd wat door de betrokken partijen niet spontaan tot stand wil worden gebracht.

Uw commissie meent dan ook niet anders te kunnen doen dan teleurstelling uitspreken over het feit dat deputaten en de Stichting evangelisatie Oost-Vlaanderen kennelijk geen basis hebben kunnen vinden om aan de wens van de generale synode 1983 gevolg te geven. Wel meent zij dat deputaten en stichting met elkaar in gesprek dienen te blijven, teneinde de belemmeringen voor de door de generale synode 1983 beoogde samenwerking weg te nemen.

Eeklo (4.4)

Een belangrijk en tegelijk uitermate moeilijk onderdeel van het rapport vormt het evangelisatie-project Eeklo in België.

Voorzover uw commissie alle feiten en ontwikkelingen kan overzien, hebben deputaten met welwillendheid en voorzichtigheid onderzoek gedaan naar de stand van zaken bij dit project, teneinde te kunnen vaststellen of het werk op deze plaats moet worden voortgezet dan wel dient te worden beëindigd. Bij alle vragen die daarbij onder ogen dienden te worden gezien zullen er twee deputaten ongetwijfeld zwaar hebben gewogen, te weten de vraag of de kerk een eenmaal ingenomen positie voor de verkondiging van het Evangelie zo maar kan opgeven en vervolgens de vraag naar de positie van de werker op deze post, zowel in geestelijk als in materieel opzicht.

Blijkens de rapportage hebben deputaten met alle betrokkenen bij het werk in Eeklo uitvoerig gesproken en alle daarbij opgedane indrukken grondig geëvalueerd. Met deputaten is de commissie van oordeel dat de levensvatbaarheid van het werk in Eeklo onvoldoende is om het contract tussen de classis Middelburg en br. J.M. de Feijter te Eeklo te verlengen. Met nadruk wijst de commissie op de tweede alinea van de rapportage over Eeklo, waarin de persoon van broeder De Feijter en diens liefde en toewijding voor het werk ter plaatse worden geschetst. Zijn integriteit is buiten twiifel. Ook mag niet worden voorbijgezien aan de weliswaar geringe maar toch aanwijsbare resultaten die het werk in Eeklo heeft opgeleverd. Uw commissie is - zo goed als ook bij deputaten het geval zal zijn - zeer wel bewust dat bij het werk in Gods Koninkrijk niet in

termen van rendement mag worden gedacht. Anderzijds geldt dat men in de beoordeling van zaken als deze niet ongeestelijk en ongelovig handelt wanneer men met werkelijkheidszin de situatie van dit moment en de mogelijkheden voor de toekomst taxeert. Het gaat om de vraag of het tegenover de kerken verantwoord is jaar op jaar het niet onaanzienlijke bedrag van f. 60.000,- in een project als dit te investeren. Deputaten merken op dat het financiële aspect in de gesprekken tussen deputaten, kerkeraden en classicale commissie steeds een belangrijk onderdeel is gebleken, hoewel erop wordt getracht is dit aspect toch geen overheersende rol te laten spelen. Wat hiervan zij, uw commissie is van oordeel dat de omvang van de besteding van kerkelijke gelden aan projecten als deze, als materiële factor niet los kan worden gezien van de verantwoordelijkheid in geestelijk opzicht.

De argumenten van deputaten komen kort aangeduid hierop neer:

- de omvang van het werk in Eeklo rechtvaardigt geen full-timekracht;
- de geschiktheid van Eeklo als werkterrein is bij meerdere sterk aan twijfel onderhevig;
- na ruim zes jaar werken ter plaatse is duidelijk gebleken dat van levensvatbaarheid c.g. van te verwachten uitbouw van het werk geen sprake is;
- de betrokkenheid bij en de begeleiding van het werk door de classis Middelburg zijn tot nu toe gering gebleken en bieden in elk geval geen overtuigende ondersteuning van de uitspraak van de classis Middelburg dat het werk in Eeklo moet worden voortgezet.

De commissie heeft deze punten gelegd naast de brief van Ds. D.J. van Vuuren d.d. 22-8-86, waarin tegen het voorstel van deputaten tot opheffing van het project Eeklo bezwaar wordt gemaakt.

De betrokkenheid van Ds. van Vuuren bij het werk in Eeklo is de commissie duidelijk en zijn yung pleidooi voor de instandhouding van het werk aldaar verdient waardering, maar de commissie is van oordeel dat de brief van Ds. van Vuuren geen elementen bevat die deputaten tot een herziening van hun standpunt zouden moeten dwingen.

Hoewel geen exacte gegevens voorhanden zijn over de financiële positie van broeder De Feijter en zijn gezin ná beëindiging van het contract met de classis Middelburg, meent uw commissie uit de rapportage van deputaten te kunnen afleiden dat niet betrekking tot de rechtspositie van br. De Feijter genoegzame voorzieningen bestaan.

Vrijgestelde en toerustingswerk (6.6)

Bij de bespreking van dit onderdeel van het rapport zijn in de commissie enkele vragen gerezen. Deputaten spreken dankbaarheid uit voor de inzet van Ds. Kievit bij het toerustingswerk, constateren dat in een periode van acht jaar wat dit werk betreft nog geen spectaculaire resultaten zichtbaar zijn geworden, stellen vervolgens dat het aantal aanvragen uit de kerken voor instructie en voorlichting terugloopt en maken melding van hun bezinning op de vraag of voor dit werk ook in de toekomst een vrijgestelde functionaris noodzakelijk moet worden gezocht. Wat dit laatste betreft komen deputaten tot een bevestigend antwoord, niettegenstaande hun conclusie dat dit werk in de kerken niet zó is aangestagen als men had mogen hopen.

Gesteld wordt dat het wekken van missionair bewustzijn in de gemeenten een groeiproces en werk van lange adem is en dat op de weg naar dat bewustzijn veel obstakels liggen. Er zal naar nieuwe 'ingangen' moeten worden gezocht. Daartoe zal de beschikbaarheid van een vrijgestelde onontbeerlijk zijn.

In deze laatste gedachte wil de commissie graag meegaan maar zij is wel van mening dat op het punt van de geringe belangstelling binnen de kerken voor de toerusting tot het georganiseerde evangelisatiewerk, eigenlijk niet kan worden volstaan met de constateringen van het deputeringsrapport. Een dieper onderzoek naar de oorzaken van de te geringe belangstelling zal nodig zijn, mede om een overtuigender antwoord te krijgen op de vraag of handhaving van het instituut van de vrijgestelde functionaris voor het toerustingswerk werkelijk nodig en verantwoord is.

Wanneer over missionaire bewustwording wordt gesproken zal toch allereerst moeten worden gedacht aan een proces dat door prediking en pastoraat in de plaatselijke gemeenten op gang moet worden gebracht. Uit een nader onderzoek zou wel eens kunnen blijken dat het daaraan in de praktijk schort en dat de geringe belangstelling voor het toerustingswerk daarop teruggaat. Stellen veel kerkeraden zich l.a.v. dit werk misschien te passief op?

Mit deputaten wil uw commissie dankbaar zijn voor de bijna voltooide doctoraalstudie Evangelisatie van Ds. Kievit, maar zij meent er wel aan te moeten toevoegen dat men met het handhaven van een vrijgestelde functionaris tegenover de kerken alleen dan verantwoord is wanneer het praktische nut van de in deze studie verworven theoretische kennis in de kerken overtuigender zichtbaar zou worden.

In hoeverre dit onderdeel van het deputeringsrapport als een geestelijk testimonium paupertatis voor onze kerken moet worden aangemerkt, laat de commissie graag ter beoordeling van uw vergadering.

Voorstellen

De commissie stelt u voor:

- deputaten te danken voor het vele en goede werk dat in de voorbije periode werd verricht en hun werkzaamheden goed te keuren;
- opnieuw drie deputaten met hun secundi te benoemen;
- de classis Middelburg te adviseren het contract met broeder J.M. de Feijter niet te verlengen;
- deputaten op te dragen in de komende periode nader onderzoek te doen naar de oorzaken van de te geringe belangstelling voor het toerustingswerk in de kerken en van hun bevindingen op de generale synode van 1989 verslag te doen;
- de begroting te aanvaarden van het deputaatschap met de daaruit voortvloeiende bijdrage voor de kerken van f. 3,30 per lid en dooplid voor 1987, f. 3,35 voor 1988 en f. 3,40 voor 1989.

D. Koolle
rapporteur

BIJLAGE 30
art. 79.82

BRIEF DEPUTATEN EVANGELISATIE

Capelle a/d IJssel, 1 september 1986

Aan de Generale Synode der
Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland,
vergaderende te 's-Gravenhage - Centrum

Wederwaard- en eerwaarde broeders,

Bij het indienen van de begroting voor 1987, gevoegd bij ons rapport, hebben wij tot onze spijt verzuimd op te nemen de consequenties, die een eventueel ontslag van br. J.M. de Feijter als evangelist te Eeklo (België) met zich zouden brengen. Op grond van de regels inzake de sociale positie van de evangelist, aanvaard door de generale synode 1977, zal een afvloeiingsregeling van 6 maanden in acht moeten worden genomen. Een ontslagtermijn is o.i. niet nodig, omdat destijds een arbeidscontract is overeengekomen, eindigende 31 december 1986. Weliswaar is br. De Feijter voor werkloosheid verzekerd ingevolge de Belgische Sociale Wetgeving, doch deze uitkering is minimaal. Uitgaande van een afvloeiingsregeling van 80% van het inkomen en rekening houdende met de sociale uitkering zal een en ander nog een last in 1987 betekenen van p.m. f. 20.000,-.

Of de classis Middelburg hierin nog zal bijdragen is zeer twijfelachtig. Wij verzoeken u daarom voor 1987 bijgaande gecorrigeerde begroting in het bepalen van de omslag voor dat jaar te willen betrekken. U in al Uw besprekingen de leiding van de Heilige Geest toebiddend.

Deputaten voor Evangelisatie der Christelijke Gereformeerde Kerken
namens deze:

P. de Korte
penningmeester

Deputaten voor evangelisatie der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Gecorrigeerde Begroting	1987	
SUBSIDIES		
Twente	36.000,00	
Noord-Holland	41.000,00	
Antwerpen	25.000,00	
Eeklo	20.000,00	
Amsterdam	25.000,00	
Wegwijzerkampen	6.000,00	
Diversen	5.000,00	158.000,00
St. Evangelie & Moslims		
Evangelisatiecentrum		30.000,00
Salariskosten e.d.	80.000,00	
Bureaustkosten	5.000,00	85.000,00
Algemene kosten		
Exploitatie 'GA' en 'L. & W'		14.000,00
		12.000,00
		299.000,00
-/- diverse ontvangsten, w.o. rente		30.000,00
		269.000,00
		*****
Omslag per lid		3,55
		*****

BIJLAGE 31
art. 90

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET CONTACT MET DE KERKJEUGD

1. Samenstelling en opdracht

1.1 De generale synode 1983 benoemde tot deputaten: ds. R. van Beek, ds. K. Boersma, br. W.M. Bouterse, ds. G. Bijkerk, ds. J.A. Compagner, ds. H.H. Klomp, br. M.C. de Valk en ds. A.K. Wallet.

In deze verslagperiode was ds. K. Boersma voorzitter, ds. G. Bijkerk secretaris en br. W.M. Bouterse penningmeester.

Ds. J.A. Compagner verliet dit jaar het deputaatschap doordat hij toetrad tot de Nederlandse Hervormde Kerk. Ds. R. van Beek en br. M.C. de Valk hebben te kennen gegeven niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen.

Ter vervulling van de vacatures zullen wij in een afzonderlijk schrijven bij uw moderamen een voordracht indienen.

1.2 De generale synode 1983 besloot o.a. deputaten op te dragen:

- met verwijzing naar de opdracht door de generale synode 1980 hun gegevens, al het mogelijke te blijven doen om een verder uiteengroeien van de jeugd van onze kerken tegen te gaan en de eenheid van het jeugdwerk landelijk en regionaal te bevorderen.
- met de CGJO te spreken over de mogelijkheden om de totale kerkjeugd zich te laten herkennen in het geheel van de CGJO;
- contacten te blijven onderhouden met de jeugd die op dit moment buiten de CGJO staat, de bezwaren die bij hen leven tegen de landelijke organisatie door te spreken en deze zo mogelijk weg te nemen;
- het geheel van het jeugdwerk te blijven omringen met warme belangstelling, het pastoraal te begeleiden, waar nodig te corrigeren en het financieel te steunen naar analogie van artikel 6 van de instructie;
- zich nader te bezinnen op de vraag of de benoeming van een studentwerker noodzakelijk, wenselijk en mogelijk is;
- aandacht te blijven geven aan het werk van de Werkgroep Contact Studerenden, en dit werk te stimuleren en te steunen;
- de subsidiëring van het blad 'Dia' uiterlijk te beëindigen per 31 december 1984;
- in overleg met deputaten voor correspondentie met de Hoge Overheid, de deputaten ADMA en de Chr. Genef. Vereniging voor Jeugdwezijn te Utrecht na te gaan of en hoe gekomen kan worden tot de benoeming van een deputaat in de Commissie voor Bijzonder Jeugdwerk van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken;
- op een bescheidener schaal dan deputaten voorstellen door te gaan met een onderzoek naar de leef- en denkwereld van de jeugd van onze kerken, en slechts tot publicatie van de verkregen gegevens over te gaan als een volgende synode daarvoor toestemming heeft gegeven.

Contact met de kerkjeugd

2.1 CONFERENTIES JEUGDOUDERLINGEN

Het directe contact met de kerkjeugd speelt zich niet af op deputaten niveau maar wordt geëfend op het plaatselijk vlak, daar waar de kerk herderlijke zorg geeft aan de 'lammeren der kudde': de georganiseerde en niet-georganiseerde jeugd. Van grote betekenis daarbij is het in kerkeraad en gemeente juist functioneren van de gekkig in veel kerken benoemde jeugdouderling. Juist met het oog op dat functioneren blijkt er voortdurend behoefte te bestaan aan uitwisseling van ervaringen, voorlichting en toerusting. Deputaten hechten dan ook zeer aan een regelmatige ontmoeting met en onderlinge ontmoeting van hen die als jeugd-ouderling een niet te onderschatten opdracht kregen.

In deze verslagperiode werd driemaal een conferentie van jeugdouderlingen belegd: in 1984 in samenwerking met de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwezijn, waarbij gesproken werd over de 'Activiteiten van de Vereniging' en 'Conflictsituaties in het gezin'; in 1985 in samenwerking met de 'Deputaten voor de geestelijke verzorging van gehandicapten en de behartiging van het ziekenhuispastoraal' over de jeugd in verzorgende beroepen onder de titel 'Jeugdouderling, begrijp je ons wel?', terwijl dit jaar, mede aan de hand van een te voren gehouden enquête, aandacht werd besteed aan 'Kerkverlating/kerkvervreemding'.

Van de eerste twee conferenties verscheen een verslag in Ambtelijk Contact van resp. november 1984 en maart 1986 terwijl de inleiding op de laatste conferentie gepubliceerd werd in De Weeker van 2, 9 en 23 mei 1986.

Hoewel de synode van 1983, ondanks een voorstel daartoe van deputaten en synodale commissie, geen opdracht verstrekke tot nadere bezinning op het verschijnsel van het verlaten van de kerk door veel jongeren, meenden deputaten er goed aan te doen op bovengenoemde wijze toch (enige) aandacht te geven aan dit ook onder ons zich voordoend, verontrustend, verschijnsel. De ongekend grote belangstelling voor de conferentie heeft hun overtuiging bevestigd. Op dit onderwerp en de genoemde enquête komen wij hieronder terug bij punt 4.

2.2 CONTACT MET DE JEUGDORGANISATIES

In de instructies voor deputaten wordt gesproken over het onderhouden van contact met 'de jeugdbonden', de 'jeugdorganisaties'.

Het zal duidelijk zijn dat deze aanduidingen, die vanaf de instelling van het deputaatschap in 1944 in de instructie voorkomen, oorspronkelijk betrekking hebben op een andere situatie in kerkelijk jeugdland dan we momenteel kennen.

Met jeugdbonden of jeugdorganisaties waren bedoeld de oorspronkelijk vier, later twee bonden van verenigingen van plus- en min -16 jarigen die tenslotte, in 1978, fuseerden tot de Bond van Christelijke Gereformeerde Jeugdclubs en Jongerenverenigingen, aangeduid als CGJO. Met deze jeugdorganisatie(s) werd door deputaten dan ook altijd contact onderhouden. Daarnaast kregen deputaten reeds in de vorige verslagperiode te maken met een zich buiten de CGJO organiserend jeugdwerk. Daarmee deed zich een volstrekt nieuwe situatie voor, die deputaten als ingrijpend en verdrietig hebben ervaren.

Op die nieuwe situatie had de opdracht van de synode van 1983 betrekking: 'al het mogelijke te blijven doen om een verder uiteengroeien van de jeugd van onze kerken tegen te gaan en de eenheid van het jeugdwerk landelijk en regionaal te bevorderen' en naar de mening van deputaten eveneens een andere opdracht, nl. 'het geheel van het jeugdwerk (...) financieel te steunen naar analogie van art. 6 van de instructie'.

Daarnaast gaf de synode, zoals gememoreerd, nog een specifieke opdracht t.a.v. elk van de genoemde vormen van jeugdwerk.

De gesprekken met de thans verschillend georganiseerde jeugd werden voor een belangrijk deel door deze opdrachten bepaald.

2.2.1 Contact met de CGJO

Regelmatig werden deputaten door de CGJO geïnformeerd over de voortgang van het werk en deelgenomen gemaakt van zorgelijke ontwikkelingen waarmee men in het jeugd- en jongerenwerk te maken heeft. Naast

gebrek aan interesse ontmoet men een subjectiviteit die allerlei religieuze gevoelens voor geloof houdt.

Daarnaast wordt men geconfronteerd met gevoelens van zinloosheid. Een bijzondere zorg in dit alles is de kerkverlating/kerkvervreemding, door de CGJO in het afgelopen seizoen nadrukkelijk aan de orde gesteld en mede daarom, zoals reeds vermeld, door deputaten tot onderwerp van bezinning en onderzoek gemaakt.

Het feitelijk bereik van de jongerenorganisatie wordt niet kleiner. (Momenteel zo'n 280 clubs/verenigingen met plm. 4600 leden waaronder de nieuwe doelgroep van 8 - 11 jarigen). Wel moest in de afgelopen tijd een zowel kwantitatief als kwalitatief verminderende inzet van vrijwilligers gesignaleerd worden. Daarom werd naast kader-vorming ook aandacht gegeven aan gerichte kader-werving. Daarnaast vragen nieuwe ontwikkelingen en veranderende situaties in de maatschappij, waarmee de jongeren geconfronteerd worden, om voortgaande bezinning en adequaat reageren wat betreft het uitzetten van een beleid en de uitvoering van het praktische werk. Ook een duidelijk optredende 'herschikking' van de verschillende leeftijdsgroepen vereist een aangepaste benadering. Dit alles legt een grote werkdruk op bestuur en beroepskrachten. Op het jeugdwerkcentrum 'Bestion' zijn momenteel werkzaam een jeugdwerkadviseur en een jeugdwerkleider, beiden full-time, en twee part-time administratieve medewerkers. Deze onderbezetting leidde er toe dat soms bepaalde activiteiten bleven liggen en verschoven moesten worden naar een volgend jaar. Een en ander resulteerde voor deputaten in een aanmerkelijk lagere subsidie in 1984 en 1985 dan begroot was, zoals onder 'Financiën' blijkt. Dit jaar zal getracht worden een part-time kracht aan te trekken.

In het gesprek met de jongerenorganisatie hebben deputaten bijzondere aandacht gegeven aan haar houding t.a.v. het huidige geschieden optrekken in kerkelijk jeugdland en aan de praktische uitvoering van het werk, met name zoals deze gestalte krijgt in het werkmateriaal en de bondsdagen. Hiermee uitvoering gevond aan de opdracht van de generale synode van 1983: 'met de CGJO te spreken over de mogelijkheden om de totale kerkjeugd zich te laten herkennen in het geheel van de CGJO'.

Dit klemde temeer omdat verschillende jeugdverenigingen ons er van in kennis gesteld hadden, dat zij het lidmaatschap van de CGJO hadden opgezegd, veelal na eerst hun bezwaren tegen de koers van de CGJO uitvoerig aan de orde te hebben gesteld.

Als organisatie van en voor jongeren van de Christelijke Gereformeerde Kerken anno 1986 probeert de CGJO, uitgaande van haar grondslag en doelstelling, in al haar arbeid zich zo direct mogelijk aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongeren.

Met dit laatste is direct een probleem gegeven. Wat is precies de belevingswereld van de jongeren? En kunnen we, bij alle schakering die ons kerkelijk leven rijk is, wel spreken van 'de' belevingswereld van 'de' jongeren? Daarmee raken we tevens de vraag: is de CGJO er voor heel de kerkjeugd? Kan zij dat, wil zij dat? Bij de beantwoording van deze vraag dienen we goed te onderscheiden.

Als christelijke gereformeerde jongerenorganisatie is de CGJO er en wil zij er ook zijn, evenals haar voorgangers, voor alle christelijke gereformeerde jongeren. Die jongeren vormen haar specifieke werkveld en op die jongeren richt zij zich - aldus de CGJO.

Betekent dit nu ook, dat de totale kerkjeugd zich moet kunnen herkennen in het geheel van deze jongerenorganisatie? Naar het oordeel van de CGJO is dit een onmogelijke zaak.

Wat de synode van 1983 vroeg kan volgens haar niet van haar gevraagd worden als organisatie voor jeugd- en jongerenwerk.

Allereerst is de CGJO van mening, (het is niet voor het eerst dat wij het vermelden en het is niet alleen de CGJO die het ons zegt) dat allerlei conflictsituaties binnen de kerken doorwerken onder de jongeren en dat van de kerkjeugd gevraagd wordt datgene te doen waartoe de kerken zelf niet in staat zijn. In de tweede plaats is de CGJO een ledenorganisatie waartoe clubs en verenigingen toetreden die instemmen (ook schriftelijk) met grondslag en doel.

Dit laatste brengt bij wat in de derde plaats genoemd moet worden: wat beoogt men met het jeugdwerk? Een organisatie als de CGJO is werkzaam op het terrein van het 'vrije jeugdvormingswerk', wat wel genoemd wordt het vierde milieu, naast gezin, kerk en school.

Op dit terrein stelt de CGJO zich ten doel 'vanuit de Heilige Schrift de jongeren toe te rusten opdat zij als leden van de gemeente van Jezus Christus zullen kunnen functioneren in alle verbanden waarin zij worden geplaatst'. Anders gezegd: de CGJO beoogt op basis van Schrift en belijdenis jeugd- en jongerenwerk dat zij duidelijk onderscheiden ziet van ambtelijk werk voor jongeren. Wat het doel - de vorming van jongeren met het oog op hun functioneren in alle levensverbanden - betreft, ziet zij geen koerswijziging verzeleken met het verleden. Toen kwam en ook nu komt de 'andere toerusting' voor rekening van opvoeding, catechese en prediking.

Het is deputaten in verschillende gesprekken opnieuw gebleken, dat de CGJO met deze visie niet wil uitgaan van een idealistische gemeentebeschouwing waarbij alle jongeren, omdat ze lid van de gemeente zijn, dus wel als gelovigen aangemerkt kunnen worden.

Wel vragen deputaten zich af (en over hun zorg op dit punt hebben zij met de CGJO ook gesproken) of dit laatste in de presentatie van allerlei activiteiten wel duidelijk genoeg overkomt.

2.2.2 Contact met de jeugd buiten de CGJO

In hun vorige rapport maakten deputaten melding van het bestaan van het 'Jeugdcontact Noordeloos en Omstreken', de 'Contactgroep Gooi-Utrecht en Omstreken' en het 'Jeugdcontact Christelijke Gereformeerde Kerken'. Na opheffing van dit laatste werd najaar '84 het 'Jeugdcontact Rotterdam en Omstreken' gevormd. Daarna ontstond nog het 'Jeugdcontact regio Driebergen'. In 1985 werd een landelijke commissie van jeugdcontacten der Christelijke Gereformeerde Kerken gevormd. Bij dit jeugdwerk buiten de CGJO zijn ongeveer 25 verenigingen betrokken (voor een deel wel, voor een deel ook niet in het verleden lid van de jongerenorganisatie) met ruim 700 leden. Van verschillende 'contactgroepen' ontvingen deputaten regelmatig een overzicht van activiteiten.

Meer dan 75 jeugdverenigingen maken gebruik van de schetsen in de serie 'Handreiking'.

Hoewel de opdracht van de synode 'het geheel van het jeugdwerk... financieel te steunen naar analogie van art. 6 van de instructie' als enigszins onduidelijk overkwam bij deputaten, meenden zij deze toch niet anders te moeten interpreteren dan als een opdracht ook het jeugdwerk buiten de CGJO te subsidiëren. Dit is dan

ook geschied, na een in het gezamenlijk overleg doorspreken van de ingediende begrotingen, m.i.v. het seizoen '84/'85. Uitgangspunt voor deputaten hierbij is: eenzelfde subsidiebeleid t.a.v. de diverse vormen van jeugdwerk. Vermeldenswaard in dit verband is een schrijven dat een aantal betrokken verenigingen zond aan kerkeraden die niet of niet meer collecteerden voor het Jeugdsteunfonds met het verzoek dit wel (weer) te doen.

Op verzoek van deputaten werd medewerking toegesegd aan het onderzoek naar de leef- en denkwereld van de jeugd van onze kerken. Daartoe werd uit de kring van genoemde contactgroepen iemand tot lid van de reeds bestaande 'Begeleidingscommissie' benoemd.

Het voornaamste gesprekspunt in het contact met de jeugd buiten de CGJO werd gevormd door de bezwaren die bij deze jeugd leven tegen de landelijke organisatie.

Als zodanig werden naast het gebruik van nieuwe Bijbelvertaling en nieuwe psalmberijming als wezenlijke zaken genoemd: de geestelijke inhoud van het werkmateriaal, de manier waarop bepaalde thema's worden behandeld, de opzet van de bondsdagen. De verschillen op deze punten ziet men teruggaan op een verschillende visie op de gemeente en de toelichting des heils.

In het nu buiten de CGJO bestaande jeugdwerk wil men hoge prioriteit geven aan het onderzoek van Gods Woord. Het leer-aspect is een belangrijk gegeven. Er is een sterk raakvlak met de catechese. Bij dit alles is echter de vraag: hoe gaan wij met de jeugd van de gemeente om? Als verbondskinderen die delen in het heil van Christus als ze maar blijven participeren in de kerk? Of confronteren we de jongeren met de vraag: hoe krijgen wij deel aan het heil? Men is van mening dat de CGJO hier een andere invalshoek/optiek heeft. Gesteld werd wel: het geloof wordt teveel als een automatisme opgevat, het werk van de Heilige Geest wordt gemist. In ieder geval vindt men dat het in het materiaal van de CGJO meer gaat over het functioneren van de gemeente dan over het 'ontstaan' van de gemeente, terwijl men beide aspecten bijbels benadrukt wil zien.

Ook voor zover men meent, dat de CGJO niet een idealistische gemeentebeschouwing voorstaat, is men toch van oordeel dat zij die indruk vestigt. Want bij alle nadruk die gelegd wordt op het functioneren van de jongeren in de gemeente en in de maatschappij ziet men zaken als wedergeboorte en bekering te weinig aandacht krijgen.

2.2.3 Eenheid van het jeugdwerk mogelijk?

Met de opdrachten van de generale synode 1983, zoals genoemd onder 1.2 a. t/m d. zagen deputaten zich opnieuw geplaatst voor een gewijde problematiek. Opnieuw, want het is een problematiek waarmee zij in feite al jaren worstelen. Een problematiek ook die het leven en samenleven van de kerken zelf raakt. Daarom voelen deputaten temeer iets van pijn dat zij het uiteengroeien van de jeugd van onze kerken niet hebben kunnen voorkomen en dat de verscheidenheid onder de jeugd en in het jeugdwerk geworden is tot een geschiedenis. Zij moeten daarbij constateren, dat de vorming van een landelijke commissie van jeugdcontacten die tendens heeft versterkt naar een tweede jeugdorganisatie binnen onze kerken. Hoe begrijpelijk de vorming van zo'n commissie ook is, gezien vanuit de jeugdcontacten, en hoezeer uit praktisch oogpunt één adres (van jeugd buiten de CGJO) voor deputaten ook wenselijk zou zijn, willen deputaten toch niet stimuleren in de richting van een tweede jongerenbond.

Deputaten hebben zich afgevraagd of de beide hierboven geschetste lijnen in de achter ons liggende jaren niet te ver uiteen zijn komen te liggen om ze nog naar elkaar toe te buigen. Dat is uiteraard ook onderwerp van gesprek geweest in de contacten met de jeugd.

Wat de CGJO betreft: men ziet daar, na alle gesprekken die op verschillende niveaus in het verleden reeds gevoerd zijn, weinig perspectief in pogingen tot een gesprek om de eenheid in het jeugdwerk te herstellen omdat 'de anderen' de tijd daarvoor niet rijp achten en bovendien een ander jeugdwerk voortaan dan de CGJO zich ten doel stelt.

De jeugd buiten de CGJO heeft verklaard tot samenwerking bereid te zijn en dat zelfs bijbelse plicht te achten. Maar dan wel met behoud van eigen identiteit. Ook het regioverband zou blijven bestaan omdat het in een grote behoefte voorziet.

Nu zouden deputaten tot op zekere hoogte vrede kunnen hebben met het bestaan van verschillende vormen van jeugdwerk binnen onze kerken als daaraan maar niet de overtuiging of zelfs maar de gedachte ten grondslag ligt dat 'de ander' afwijkt van de Schrift en belijdenis en als men maar niet op exclusivistische wijze aan elkaar voorbijgaat.

Toch vragen wij ons af, of er geen andere weg mogelijk is. Omdat wij ons, luisterend naar beide groepen jeugd, afvragen of de nu bestaande verschillende vormen van jeugdwerk een absolute tegenstelling vormen. Immers: ook voor de CGJO heeft bijbelstudie een hoge prioriteit terwijl het ook de jeugd daarbuiten gaat om toerusting van de jongeren voor het leven en handelen 'in kerk, staat en maatschappij'. Dan zou het toch zeer te betreuren zijn, als van een gezamenlijk optrekken geen sprake meer zou kunnen zijn, hoewel wij met pijn moeten vaststellen dat dit op het ogenblik niet mogelijk is.

Bij het bepleiten van en zoeken naar eenheid in het jeugdwerk moeten we ons echter wel realiseren, dat het inderdaad om jeugdwerk gaat alsmede dat eenheid niet hetzelfde is als eenvormigheid.

Voor kerkelijk jeugdwerk, dat niet direct uitgaat van maar wel opkomt uit de kerken en gericht is op de jeugd van die kerken, zal enerzijds de basis - Schrift en belijdenis - volstrekt duidelijk moeten zijn en ook in de praktische uitvoering van het werk duidelijk moeten blijken. Anderzijds zullen we voor de eenheid van dat jeugdwerk geen voorwaarden aan elkaar mogen stellen die boven Schrift en belijdenis uitgaan en die ook niet voor de eenheid van de kerken gesteld worden.

Om het in drie punten samen te vatten:

1. Van een jeugdorganisatie mag niet gevraagd worden - bij alle aantrekkingspunten die er uiteraard bij kerkelijk jeugdwerk zijn - wat tot het terrein van de kerk in prediking, catechese en pastoraat behoort.
2. Kerkelijk jeugdwerk richt zich op de jongeren van de kerk, d.w.z. op kinderen des verbonds levend onder de belofte van het Evangelie, waarbij steeds duidelijk moet zijn dat de schenking van het heil en de belofte en de toelichting daarvan door het geloof van elkaar onderscheiden en op elkaar betrokken zijn.
3. Op die punten die niet Schrift en belijdenis zelf betreffen en waarop wij daarom ook als kerken elkaar

niet gebonden hebben, zullen ook de jongeren elkaar niet binden maar, in volledige aanvaarding van elkaar, wederzijds respect tonen en wederzijdse tegemoetkoming betrachten.

Deputaten realiseren zich, dat een werkelijk samen optrekken van de kerkjeugd een goed en geduldig luisteren naar elkaar vraagt. Tegelijk willen zij, eigenlijk ten overvloede, met nadruk stellen dat dat binnen de gemeente van Christus niet teveel gevraagd is. Daarbij zullen de kerken zelf haar jeugd ten voorbeeld moeten zijn in ootmoed, wijsheid, onderlinge liefde en trouw. Indien dat echter niet geschiedt, zien deputaten voor een eenheid van het jeugdwerk binnen onze kerken geen perspectief.

2.3 CONTACT MET STUDERENDEN

De contacten met de Werkgroep Contact Studerenden zijn voortgezet. Momenteel zijn deputaten niet in deze werkgroep vertegenwoordigd. Het was hun, mede door de hierboven aangekondigde vacatures, nog niet mogelijk een opvolger voor ds. Compagner te benoemen.

De W.C.S. maakt een moeilijke tijd door. Allereerst lijkt het soms nauwelijks mogelijk studerenden werkelijk nog te betrekken bij zaken van geloof en kerk. Over dit dikwijls geconstateerde gemis aan betrokkenheid leeft binnen de W.C.S. een diepe bezorgdheid.

In de tweede plaats constateert men een toegenomen polarisatie onder studerenden, waarin naar het oordeel van de werkgroep de huidige kerkelijke problematiek zich kristalliseert ook in de wereld van degenen die studeren. De afnemende tolerantie baart de W.C.S. grote zorg. Zij zoekt in de spanning waarin vele studerenden (komen te) verkeren - de spanning van het vasthouden aan de Heilige Schrift en het bezig zijn met de vragen die vanuit de wetenschap op ons afkomen - dienstbaar te zijn maar heeft vaak het gevoel, dat het werk haar bij de handen wordt afgebroken.

Daar komt in de derde plaats bij de toegenomen studiedruk ten gevolge van de twee-fasen structuur, waardoor er voor activiteiten als van de W.C.S. weinig tijd overblijft. Er is ook bestuurlijk weinig continuïteit.

Bestaan er voortbestaan van dit kerkelijk studentenwerk acht men dringend geboden met het oog op het bewaren van de band van studerenden met de eigen kerken.

Dit alles brengt ons bij een volgend punt.

Deputaten hebben zich, zoals hun opgedragen, opnieuw bezig gehouden met de vragen rond de eventuele benoeming van een studentenwerker. Deze zaak is ook aan de orde gesteld op de conferentie van studentenouderlingen van maart 1985. Hier is gesproken over de praktijk van het studentenwerk in de plaatselijke gemeenten en de financiële mogelijkheden daarvoor. Ter continuïteit en uitbreiding van het werk bleek er bij meerdere kerken dringend behoefte aan subsidie. Deze is dan ook in toenemende mate verleend, aan de hand van ingediende begrotingen.

De gedachte om een studentenwerker aan te stellen (een landelijke functionaris zoals destijds door de W.C.S. voorgesteld of een werker in een bepaalde plaats met een beperkte opdracht zoals door deputaten voorgesteld aan de synode van 1983) vond op deze conferentie echter geen weerklank.

Bij de W.C.S. wordt evenwel, onder invloed van de bovengenoemde factoren, de behoefte aan een 'professionele' studentenwerker sterker gevoeld dan tevoren.

Als resultaat van nadere bezinning in deze kring zijn aan deputaten enkele voorstellen voorgelegd om te komen tot een part-time studentenwerker.

Deze voorstellen zijn als bijlage bij dit rapport gevoegd. Deputaten hebben zich nog geen afgerond oordeel over de daarin vervatte gedachten kunnen vormen. Wel zijn zij van oordeel, dat in de huidige situatie een studentenwerker zeer dienstig zou zijn, tot heil van de studerenden en tot heil van de kerken.

Overige contacten

3.1 G.O.S.

Zoals in het rapport van 1983 het voornemen daartoe reeds kenbaar was gemaakt, zijn deputaten op uitnodiging van de Gereformeerde Oecumenische Synode vertegenwoordigd geweest op de jeugdconferentie van de G.O.S. die van 25 t/m 27 juli 1984 te Chicago gehouden werd. Om de kosten beperkt te houden woonde echter alleen de voorzitter van deputaten, die uit anderen hoofde de vergaderingen van de G.O.S. zelf bezocht, deze conferentie bij. Hij bracht van deze 'goede en stimulerende belevenis' verslag uit aan zijn thuis gebleven mede-deputaten die toen voelden dat ze veel gemist hadden.

3.2 C.I.O. - B.J.

In een vergadering met vertegenwoordigers van deputaten ADMA en van de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwezen is uitvoerig gesproken over de mogelijkheid en wenselijkheid c.q. noodzaak te komen tot de benoeming van een deputaat in de commissie voor Bijzonder Jeugdwerk van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken. Deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid, verhinderd de vergadering bij te wonen, hadden laten weten positief te staan tegenover participatie in deze commissie. Het gevaar dat aanvankelijk door de Vereniging werd gedacht voor het eigen levensbeschouwelijke werk, bleek nu minder groot geacht te worden. Wel bleef er bij de Vereniging beduchtheid bestaan voor aanstelling van pastores uit onze kringen in een B.J.-intermaat vanwege mogelijke negatieve gevolgen wat betreft het plaatsingsbeleid.

Algemeen was het gevoelen dat, al was nog niet alles te overzien, het goed en verantwoord was in genoemde commissie deel te nemen.

Een zekere deskundigheid werd gewenst geacht, nauwe betrokkenheid bij 'De Stuw' ongewenst. Zo werd besloten een lid van onze kerken in genoemde commissie te doen benoemen met als opdracht te rapporteren aan deputaten voor het contact met de kerkjeugd en regelmatig contact te onderhouden met de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwezen. Vastgesteld werd, dat de benoeming plaats vindt door het C.I.O. via deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid op voordracht van deputaten voor het contact met de kerkjeugd. Afgesproken werd, geleid op wat boven vermeld is, dat de aandacht van de kerken niet eerder op de vacatures in de geestelijke verzorging in B.J.-intermaten gevestigd zou worden dan na ca. één jaar participatie in de commissie.

Bij uitvoering van dit besluit heeft het helaas ontbroken aan de noodzakelijke communicatie.

Toen deputaten uiteindelijk iemand bereid hadden gevonden om zitting te nemen in de commissie voor

Bijzonder Jeugdwerk en deze ter benoeming voordroegen bij deputaten H.O., bleek reeds een ander geruime tijd tevoren benoemd te zijn op voorstel van de Chr. Gerel. Vereniging voor Jeugdwelzijn. Na overleg met de Vereniging zijn deputaten tot het oordeel gekomen, dat het de voorkeur verdient dat in de toekomst toch deze niet bedoelde procedure van benoeming gevolgd wordt en rapportage niet aan deputaten voor het contact met de kerkjeugd maar aan deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid zal geschieden.

4. Onderzoek leef- en denkwereid jongeren

4.1. TERUGBLIK

Deputaten hebben met gemengde gevoelens kennis genomen van de besprekingen ter synode van 1983 van het door hen gerapporteerde over het "Nader onderzoek" en van de uit deze besprekingen voortgevloede opdracht.

In een afzonderlijk schrijven aan het moderamen willen wij hiervan rekenschap geven, aangezien de besprekingen van dit onderwerp ten dele een zodanig persoonlijk karakter aannamen, dat de synode besloot daarvoor in comité te gaan. (Acta 1983, art. 154).

4.2. OPDRACHT

De opdracht van de synode, op een bescheidener schaal dan was voorgesteld, door te gaan met een onderzoek naar de leef- en denkwereid van de jongeren van onze kerken, heeft deputaten wel voor problemen gesteld:

- In hun rapport aan de synode van 1983 en bij de bespreking daarvan hebben deputaten reeds als hun overtuiging uitgesproken, dat een onderzoek alleen dan waarde heeft wanneer het op deskundige wijze wordt uitgevoerd.
- Met het voornemen van deputaten ging de synode blijkens haar uitspraak niet mee.
- Evenwel werd een voorstel, dat geen betaalde kracht mocht worden aangehouden, niet aanvaard (Acta 1983, art. 183).
- De synode heeft niet ingegrepen in de voorgestelde begroting, waarin ruimte voor het onderzoek was gevraagd.

Nu er voor hen een stuk onduidelijkheid bestond, gingen deputaten zich ook afvragen of de synode het verichten van een dergelijk onderzoek wel zo belangrijk had gevonden. Kon de opdracht wellicht zo gelezen worden, dat de synode het doorgaan met een onderzoek niet wilde verbieden als deputaten dit zo belangrijk vonden, als het dan maar op een eenvoudiger manier gebeurde? In dat geval zou een volgende synode het deputaten niet kwalijk nemen, wanneer zij zouden rapporteren verder weinig heel te zien in een dergelijke onderneming en haar dus niet te hebben uitgevoerd. In deze richting hebben deputaten een tijdlang gedacht. Omdat een zinvolle voortzetting van het onderzoek voor deputaten problematisch was geworden, hebben zij de Begeleidingscommissie, waarin ook deputaten Kerk en Onderwijs participeerden, ontbonden.

4.3. DE JEUGDOUDERLINGENCONFERENTIE VAN 1986

Zoals hierboven is vermeld was de jeugdoudersconferentie van 1986, doordat de nood ons op het hart gebonden was, gewijd aan het onderwerp kerkverlating/kerkverreemding.

Teneinde een zo goed mogelijk inzicht te krijgen in de bespreking te bevorderen was aan alle kerkeraden een enquêteformulier gezonden. Niet alleen is bij de voorbereiding van het referaat van de inhoud van deze formulieren gebruik gemaakt, maar ook kwam het aangedragen materiaal en het peil van de bespreking van het onderwerp deputaten zodanig waardevol voor, dat de gedachte opkwam de aldus verkregen gegevens ook te gebruiken om aan de opdracht van de synode althans enigermate te voldoen.

Op dit spoor is verder doorgegaan.

Besloten werd:

- alle kerkeraden, die de enquête nog niet hadden ingevuld, doordat zij niet ter conferentie vertegenwoordigd waren of om andere redenen, te vragen dit alsnog te doen, om een zo duidelijk mogelijk inzicht te krijgen in dit verontrustende verschijnsel;
- in te gaan op de mogelijkheid, gebruik te maken van enige diensten van br. drs. J. van der Wal te Dordrecht, die zich met behulp van de ingewonnen informatie heeft gezet aan een onderzoek naar kerkverlating en -verreemding binnen onze kerken, tegen de achtergrond van de leef- en denkwereid van de jeugd.

4.4. PERSPECTIEF

Deputaten realiseren zich, dat de bedoelde enquête aanvankelijk niet was opgezet met het oog op een sociologisch onderzoek, en daarom in dat opzicht bepaalde gebreken vertoont.

Niettemin zijn zij van oordeel, dat er waardevol materiaal bijeengebracht is.

Het blijkt, dat veel kerkeraden niet alleen achtergrondverschijnselen signaleren, die zij met kerkverreemding en kerkverlating in verband zien, maar ook veelal zoeken naar middelen om de strijd tegen afbrekende machten aan te kunnen, zowel oude en beproefde als nieuwe en originele.

Het treft deputaten, dat de kerkeraden enerzijds ervan overtuigd zijn, dat de zogen niet door ons bewerkt wordt, maar anderzijds vaak alles in het werk willen stellen wat naar hun verantwoordelijkheid tot welzijn van de jeugd kan dienen.

In deze zelfde overtuiging vinden deputaten, dat deskundig onderzoek met beleidsaanbevelingen een middel in Gods hand kan zijn om de jeugd van de kerk tot Christus te helpen leiden en bij de kerk te bewaren.

Daarom zien zij perspectief in een voortzetting en toespitsing van dit onlangs weer op gang gekomen werk, en vragen zij daarvoor uw machtiging.

De weergave van de tot heden verkregen onderzoeksresultaten en enkele conclusies vindt u in bijlage II.

5. Financiën

	1983	1984	1985
Collecten	73.066,87	75.971,43	76.134,36
Interest	5.952,38	6.125,59	6.977,74
	79.019,25	82.097,02	83.112,10
Aig. kosten	16.044,20	17.824,11	10.158,01
Subsidies:			
- CGJO	54.898,00	13.652,00	17.638,00
- jeugd buiten CGJO		9.990,00	10.634,00
- studentenwerk	2.450,00	4.300,00	4.250,00
Kosten 'Nader onderzoek'	6.843,95	345,20	0,00
	80.236,15	46.111,31	42.680,01
Saldo	- 1.216,90	+ 35.985,71	+ 40.432,09
Gemiddelde collecte-opbrengst per lid/dooplid	0,96	0,99	1,00
Vastgestelde minimum bijdrage	1,15	1,15	1,15
Aantal kerken dat niet bijdroeg	29	26	24
Toelichting: 1985			
Kosten 'Nader onderzoek' begroot f 16.000,-			
gebruikt f 0,00.			
Subsidie CGJO begroot f 55.000,- gebruikt f 17.638,00.			

De CGJO kampt met onderbezetting zodat verschillende activiteiten zijn blijven liggen en verschoven naar een volgend jaar. In 1986 zal getracht worden een part-time kracht aan te trekken. Voor de komende jaren komen wij tot de volgende begroting:

	1986	1987	1988	1989
Subsidie CGJO	60.000	50.000	50.000	50.000
Subsidie andere projecten	10.000	15.000	20.000	20.000
'onderzoek'	-	2.500	2.500	2.500
Studentenwerker	p.m.	3.600	3.600	3.600
Aig. kosten	15.000	18.000	20.000	20.000
Onvoorzien	5.000	1.000	1.000	1.000
	90.000	90.100	97.100	97.100
Collecten	85.000	85.600	93.600	93.600
Interest	5.000	4.500	3.500	3.500
	90.000	90.100	97.100	97.100

6. Voorstellen

Tenslotte stellen wij u voor het volgende te besluiten:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
- opnieuw deputaten te benoemen met inachtneming van het onder 1.1. vermeldde en de bij uw moderamen in te dienen voordracht;
- deputaten toestemming te verlenen de benoeming van een studentenwerker te realiseren indien zich één van de mogelijkheden, genoemd in bijlage I, voordoet;
- deputaten op te dragen het onderzoek naar de leef- en denkwereid van de jongeren van onze kerken voort te zetten zoals voorgesteld in bijlage II.

K. Boersma, voorzitter
G. Bijkerk, secretaris

Bijlagen: I. brief W.C.S.

II. Verslag 'Kerkverreemding en Kerkverlating'

BIJLAGE I

Utrecht, 16 april 1986

W.C.S.
Th. Schwartzplein 10¹ ¹⁹⁸⁶
1073 JM Amsterdam,

Geachte jeugddeputaten,

Wij hebben als Werkgroep Contact Studerenden met u gesproken op 20 november 1985 en 26 februari 1986. In het eerste gesprek hebben we de problematiek zoals die onder studerenden leeft, aan de orde

gesteld en in het tweede gesprek hebben we stilgestaan bij vragen omtrent de continuïteit van het werk van de W.C.S.

Van onze zijde is beoogd dat ten gevolge van de twee-fasenstructuur de studiedruk op studenten zodanig is toegenomen, dat hij of zij naast de studie er bijna niets meer bij kan doen.

Daarnaast is er bij studenten veel onduidelijkheid met betrekking tot de identiteit van de Chr. Geref. Kerken, waardoor men de noodzaak van kerkelijk studentenwerk op landelijk niveau niet zo sterk inziet.

Bovengenoemde zaken maken dat de belangstelling voor bestuurlijk werk op plaatselijk, maar nog sterker op landelijk niveau, te wensen overlaat. Hierdoor dreigt de continuïteit van de W.C.S. gevaar te lopen en het bestuur van de W.C.S. acht het daarom noodzakelijk, dat er ondersteuning komt van een "professionele" studentenwerker. Deze conclusie wordt door de vertegenwoordigers van de plaatselijke gespreksgroepen onderschreven.

Het takenpakket van een studentenwerker of -werkster zou tenminste de volgende taken moeten omvatten:

1. het opzetten van een periodiek
2. ondersteuning van de organisatie van een conferentie
3. onderhouden van contacten met plaatselijke groepen
4. opstarten van nieuwe gespreksgroepen

ad 1.

Een periodiek is een welkom hulpmiddel bij de informatie-uitwisseling tussen de plaatselijke groepen. Zo zou per groep aangegeven kunnen worden welke gespreksthema's men wil behandelen, welke andere activiteiten men denkt te ontplooiën, etc.

Een dergelijk blaadje, dat 2 à 3 keer per jaar zou moeten verschijnen, kan ook dienen om nieuwe ontwikkelingen in kerk en samenleving te signaleren en bespreekbaar te maken.

ad 2.

Met het korter worden van de gemiddelde studieduur is het moeilijk om vanuit de studenten iemand te vinden, die ervaring heeft met het opzetten van conferenties, derhalve is het gewenselijk terug te kunnen vallen op iemand die assistentie kan verlenen, vooral op organisatorisch vlak.

ad 3.

Het contact onderhouden met plaatselijke groepen blijft momenteel noodgedwongen beperkt tot het zo nu en dan opbeulen van plaatselijke vertegenwoordigers. Beter zou het zijn, indien een gespreksgroep minimaal een keer per jaar bezoek zou ontvangen van een vertegenwoordiger van de W.C.S.

ad 4.

Bij het opstarten van gespreksgroepen moet niet uitsluitend gedacht worden aan de vanouds bekende universiteitssteden, maar moet ook aandacht geschonken worden aan plaatsen met veel hbo opleidingen als Ede, Eindhoven, Zwolle, etc.

Het W.C.S. bestuur mist de middelen om in deze plaatsen in overleg met de plaatselijke kerkeraden iets op te zetten, of om daarbij een stimulerende rol te spelen.

Het W.C.S. bestuur heeft zich in haar vergadering van 12 april j. samen met de plaatselijke vertegenwoordigers uitvoerig bezighouden met een profielschets voor de aan te trekken studentenwerker. Algemeen was men van mening, dat een studentenwerker over een goed inzicht moet beschikken in maatschappelijke en culturele vraagstukken, die de studerende soms al bezighouden, voordat ze in kerkelijke kringen besproken worden. Daarom pleit de W.C.S. voor een part-time studentenwerker, die naast zijn functie ten behoeve van jeugd-deputaten een andere werkring heeft.

Wij kunnen ons ook voorstellen, dat een dergelijke studentenwerker gedeeltelijk voor jeugddeputaten en gedeeltelijk voor deputaten "kerk en bedrijfsleven" zal werken. Hierover is informeel contact geweest met de voorzitter van laatstgenoemd deputaatschap.

Een derde mogelijkheid zou zijn om een dergelijke studentenwerker deels ten behoeve van jeugddeputaten en deels als pastoraal medewerker te laten functioneren, ten behoeve van een gemeente met veel studerende. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan een gemeente als Zwolle. Deze derde mogelijkheid heeft een iets lagere voorkeur dan de twee voorgaande maar is, afhankelijk van de kandidaat, voor de W.C.S. in principe bespreekbaar.

Wij hopen dat u de mogelijkheden kunt vinden om aan ons verzoek te voldoen. Een afschrift van dit schrijven is t.z. verzonden aan de kerkeraad van Zwolle en aan de voorzitter van het deputaatschap voor kerk en bedrijfsleven.

Met vriendelijke groeten,
namens het W.C.S. bestuur,

J. Westerveld.

BIJLAGE 2

Kerkvervreemding en kerkverlaten

Verslag van de resultaten van een enquête onder (jeugd) ouderlingen.

Woord vooraf

Na de jeugdouderlingenconferentie van 22 februari 1986, waar een grote belangstelling bleek voor het onderwerp kerkvervreemding/kerkverlaten, en waar met een grote betrokkenheid door veel jeugdouderlingen hierover werd doorgesproken, kwamen deputaten voor het contact met de kerkjeugd op de gedachte, de voor de conferentie gehouden enquête verder te gaan gebruiken om enigermate te kunnen voldoen aan de opdracht van de generale synode van 1983 inzake een onderzoek naar de leef- en denkwereld van de jongeren in de Christelijke Gereformeerde Kerken. Daartoe werd besloten.

Deputaten kwamen in contact met br. J. van der Wal, afgestudeerd in de sociale wetenschappen, lid van

de kerk te Dordrecht-Centrum, die bereid bleek om in samenwerking met zijn broer B. van der Wal, student in hetzelfde vakgebied, op korte termijn de resultaten van de enquête te beschrijven en uit te werken.

Als leden van een begeleidingscommissie fungeerden de voorzitter van deputaten en Drs. M.C. de Valk. De vragenlijsten waren toegestuurd aan alle 185 kerkeraden binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken. Ze hadden dus vooral betrekking op het verschijnsel van kerkvervreemding en kerkverlaten onder jongeren van 15 tot 25 jaar binnen onze kerken.

Bij het lezen van dit verslag moet wel bedacht worden, dat de enquête aanvankelijk niet voor een gedrags-wetenschappelijke verwerking bedoeld is geweest, maar voor de voorbereiding van een conferentie.

Dat heeft voor de conferentie wel voordelen opgeleverd, maar betekende nog al eens een belemmering voor de onderzoeker om bepaalde conclusies te kunnen trekken. In de beschrijvingen hierna blijkt dat onvermijdelijk hier en daar.

Wanneer deputaten de gelegenheid krijgen tot verder onderzoek, zal het nodig zijn om tot een precieze vraagstelling te komen. Toch geeft ook dit voorlopige verslag enig inzicht. Deputaten zijn dankbaar, met de hulp van genoemde onderzoeker iets te kunnen presenteren, in de hoop dat er verder gewerkt kan worden.

Namens deputaten,

K. Boersma, voorzitter

Verantwoording en inleiding

Eind maart 1986 werd ons door deputaten voor contact met de kerkjeugd verzocht de resultaten te beschrijven en uit te werken van een schriftelijke enquête, gehouden onder (jeugd-) ouderlingen van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Deze enquête was ontwikkeld door voornoemde deputaten en toegezonden aan alle kerkeraden.

In deze enquête werd gevraagd naar verschijnselen van kerkvervreemding en kerkverlaten onder de jeugd van 15 tot 25 jaar en met name naar de ervaringen en opvattingen van jeugdouderlingen hierover. Het instellen van dit onderzoek is een uitvoersel van besluiten die genomen zijn op de generale synoden van 1980 en 1983. In de desbetreffende acta worden deze besluiten vermeld en nader toegelicht, zodat we hier volstaan met daarnaar korthedshalve te verwijzen.

Aan de auteurs werd gevraagd de verzamelde gegevens te beschrijven en uit te werken. Tevens werd ons gevraagd voorstellen te formuleren voor verder onderzoek. Aan dat verzoek hebben wij gaarne gehoor gegeven. Van de verrichte werkzaamheden wordt in dit rapport verslag gedaan.

Bij de rapportage van empirisch onderzoek (onderzoek naar de feitelijke toestand van het object van onderzoek) hoort meestal ook een verslag van voorafgaand literatuuronderzoek, evenals een verantwoording van de ontwikkeling van de vraagstelling en van de gebruikte onderzoeksmethode. Daar de auteurs pas na de fase van de verzameling van gegevens bij het onderzoek betrokken raakten, zal hier alleen over de resultaten en de mogelijke gebruikswaarde daarvan gerapporteerd worden.

Voor de verwerking van gegevens kon geen gebruik worden gemaakt van een computer. Daarom konden naast het opgeven van rechte tellingen en percentages slechts enkele verbanden tussen verschillende antwoordcategorieën worden onderzocht. Deze werden niet statistisch getoetst. Gezien de aard van de gegevens vormt dit echter geen wezenlijk bezwaar.

De indeling van het rapport is als volgt. Eerst wordt een resumé gegeven van de belangrijkste bevindingen. Dan volgt een hoofdstuk waarin een aantal achtergrondgegevens worden beschreven, zoals vraagstelling, methode en response. In het tweede hoofdstuk worden de resultaten van de enquête beschreven. In een apart hoofdstuk wordt ingegaan op mogelijke samenhangen tussen de factor "randkerkelijkheid" en een aantal andere factoren. Daarna volgt een bespreking van de waarde en de betekenis van de resultaten. Hoofdstuk 5 geeft een samenvatting van de resultaten en de conclusies. In hoofdstuk 6 tenslotte, worden enkele aanbevelingen gedaan met het oog op een eventueel in te stellen vervolgonderzoek.

Dordrecht/Laiderdorp, mei 1986

Jan van der Wal
Bastiaan van der Wal

Resumé

De belangrijkste bevindingen van het onderzoek voortvloeiend uit de enquête, laten zich als volgt samenvatten.

- a. In de drie jaar voorafgaand aan het afnemen van de vragenlijst heeft gemiddeld 13% van de groep jongeren waar het hier over gaat de Christelijke Gereformeerde Kerken verlaten. Van deze groep is een derde kerkverlater en sloot zich dus niet aan bij een andere kerkgemeenschap.
- b. De randkerkelijkheid onder jongeren ligt in de meeste gemeenten tussen de 10 en de 30% van het aantal jongeren in de gemeente. In een kwart van de gemeenten is het gerapporteerde percentage lager. In bijna 10% van de gevallen ligt de randkerkelijkheid onder jongeren boven de 30%.
- c. Ambtsdragers ervaren het contact met randkerkelijke jongeren in verreweg de meeste gevallen als moeilijk. Deze jongeren zijn voor ambtsdragers vaak moeilijk te benaderen. Vaak tonen zij zich ongeïnteresseerd of afkerig. Ook de houding van ouders van deze groep jongeren ("het verkeerde voorbeeld") wordt door ambtsdragers nogal eens als belemmerend ervaren.
- d. Volgens veel ambtsdragers raken veel jongeren los van de kerk in de confrontatie met het wereldse denken en leefklimaat. Daarbij blijken christelijke gewoonten vaak geen stand te houden.
- e. Over het algemeen zijn de ervaringen met niet-randkerkelijke jongeren veel positiever. Dat neemt niet weg, dat ambtsdragers ook onder hen nog al eens verschijnselen waarnemen, die duiden op kerkvervreemding, onverschilligheid en afkerigheid ten opzichte van kerk en godsdienst.
- f. Er zijn aanwijzingen dat randkerkelijkheid samenhangt met de mate waarin de plaatselijke kerkelijke gemeente zich bevindt, verstedelijkt is. In de grote steden is de randkerkelijkheid verhoudingsgewijs

(veel) groter dan in kleinere steden en dorpen. Dit gegeven kan (mede) een verklaring vormen voor de bevinding dat de randkierlijkheid in het zuiden en westen verhoudingsgewijs aanzienlijk hoger ligt dan in het noorden en oosten.

- g. Vanwege de methodologische bezwaren die tegen het onderzoek ingebracht kunnen worden, doet men er goed aan de resultaten niet al te absoluut te nemen. De uitkomsten moeten met terughoudendheid gehanteerd worden. Wel mag verondersteld worden dat de bevindingen globaal een indruk geven van de omvang van het probleem van kerkvervreemding en kerkverlating onder de jeugd van 15 tot 25 jaar. Tevens vormen de resultaten een indicatie voor wat er met betrekking tot de onderhavige problematiek aan ervaringen en opinies leeft onder de ondervraagde ambtsdragers.

1. Het onderzoek. Vraagstelling, doelstelling, methode, instrumentarium, responsepercentage en representativiteit.

1.1. VRAAG- EN DOELSTELLING

Aanwankelijk lag het in de bedoeling een onderzoek in te stellen naar de leef- en denkwijze van de jeugd van 15 tot 25 jaar die behoort tot de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Om in de omvang en achtergronden van het onderhavige probleem enig inzicht te krijgen werd door deputaten voor het contact met de kerkjeugd besloten een enquête te houden onder daarvoor in aanmerking komende ambtsdragers.

De vraagstelling achter deze enquête luidt als volgt:

Wat is volgens ambtsdragers en met name jeugdouders de omvang van het probleem van kerkvervreemding en kerkverlating onder jongeren van 15 tot 25 jaar en welke zijn de verschijnselen die hiermee samenhangen?

1.2 METHODE

Er werd gebruik gemaakt van een schriftelijke enquête. Deze werd gestuurd aan alle kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerken. De vragenlijst was primair bedoeld voor jeugdouders, maar kon ook door een andere ambtsdrager worden ingevuld.

Het instrumentarium bestond alleen uit de genoemde vragenlijst. Deze bevatte een tiental, veelal ongestructureerde vragen (bijlage A). De vragen hadden, globaal gesproken, betrekking op het aantal jongeren in de gemeente, het percentage randkierlijken onder hen, de ervaringen met de ambtelijke bediening onder randkierlijke jongeren, evenals onder de niet-randkierlijke jeugd, de maatregelen die kerkeraden nemen om de jeugd voor de kerk te behouden en maatregelen die men in dit opzicht graag genomen zou zien.

1.3 RESPONSE EN REPRESENTATIVITEIT

De vragenlijst werd aan alle (185) kerkeraden toegestuurd. Daarvan werden er 91 tijdig ingevuld en teruggestuurd, zodat het responsepercentage 49% is. Dit percentage komt overeen met de responsepercentages die gebruikelijk zijn bij afname van post-enquêtes. Niettemin moet de response hier toch als laag worden beschouwd. Twee argumenten zijn hiervoor aan te voeren.

Uit onderzoek blijkt dat een goed doordachte benaderingswijze de response op schriftelijke enquêtes aanzienlijk kan verbeteren, zodat percentages van 75% en hoger dan niet ongewoon zijn. Geëigende maatregelen zouden ook in het onderhavige geval de response wellicht positief hebben beïnvloed. Het tweede argument betreft het gegeven dat de vragenlijst is toegestuurd aan ambtsdragers van het eigen kerkverband. Een hogere mate van betrokkenheid dan thans uit de response blijkt, zou toch verondersteld mogen worden.

Uiteraard is het responsepercentage van groot belang voor de representativiteit van de verzamelde gegevens (de mate waarin de resultaten een goede afspiegeling vormen van wat er op het onderhavige gebied aan ervaringen en opinies bestaat onder alle aangeschreven ambtsdragers).

De lage response komt de representativiteit niet ten goede.

Daarbij komt dat er aanwijzingen zijn dat de meer behoudende gemeenten verhoudingsgewijs minder vaak lijken te hebben gereageerd en dat gemeenten die behoren tot de P.S. van het Noorden relatief oververtegenwoordigd zijn (zie tabel 11).

Men kan zich ook afvragen, of er een samenhang is tussen de mate van behoudendheid en het ontbreken van een jeugdouders, waardoor men dan de enquête eerder terzijde gelegd kan hebben.

2. De resultaten van het onderzoek

Hier worden de resultaten in hoofdlijnen beschreven. De ruwe gegevens (een gedetailleerde opsomming van aantallen en percentages) zijn opgenomen in bijlage B. Soms is afgeweken van de volgorde waarin de vragen werden gesteld.

De antwoorden op de open vragen zijn verwerkt door ze in te delen in antwoordcategorieën. Daarbij is er naar gestreefd recht te doen aan de diversiteit van de beantwoording, zodat het aantal categorieën soms groot is.

2.1 INDELING NAAR GROOTTE VAN DE BURGERLIJKE GEMEENTE

Het is goed mogelijk dat er verband bestaat tussen kerkvervreemding en -verlating van jongeren enerzijds en de mate waarin hun woonplaats verstedelijkt is. Uit de gegevens blijkt dat de kerkelijke gemeenten die gereageerd hebben slechts voor een klein deel (13%) zich bevinden in de grote steden. Zij zijn grotendeels gestueerd in middelgrote en kleine steden en plattelandsgemeenten (resp. 56 en 31%).

2.2 GEGEVENS OVER JEUGDOUDERLINGEN

In onderstaande tabel wordt aangegeven hoe de verhouding is tussen de gemeenten met en zonder jeugdouders.

Tabel 1. Het aantal gemeenten met en zonder jeugdouders

geen jeugdouders	22	(26%)
wel jeugdouders	62	(74%)
onbekend	7	
totaal	91	

Ook werd gevraagd naar de tijd dat de (jeugd)ouders in dienst is. De betreffende gegevens worden in tabel gepresenteerd.

Tabel 2. Diensttijd van ambtsdragers die de enquête invulden

tot 1 jaar	20	(30%)
1 tot 2 jaar	12	(18%)
2 tot 4 jaar	24	(36%)
4 jaar of langer	11	(16%)
onbekend	24	

totaal 91

2.3. AANTAL JONGEREN IN DE LEEFTIJDGROEP VAN 15 TOT 25 JAAR IN DE GEMEENTE

Uit de resultaten komt naar voren dat het aantal jongeren in de leeftijdsgroep van 15 tot 25 jaar in de meeste gemeenten tussen de 25 en 100 ligt.

2.4 AANTAL JONGEREN DIE ZICH IN DE AFGELOPEN DRIE JAAR HEBBEN ONTTROKKEN, DAN WEL ZIJN VERTROKKEN

In de vraag die hier gesteld is, is een onderscheid gemaakt tussen jongeren die naar een andere kerk zijn vertrokken, die zich hebben onttrokken zonder zich ergens anders aan te sluiten en jongeren die met onbekende bestemming zijn vertrokken. De aantallen in elke categorie zijn eerst opgeteld, waarna de uitkomst in een percentage werd omgerekend.

Dit percentage (y) is als volgt berekend. Het totaal aantal vertrokken jongeren (a), gedeeld door het totaal aantal jongeren tussen de 15 en 25 jaar in de gemeente (b) plus (a).

Samengevat: $a : (a + b) = y$.

Tabel 3. Percentage jongeren dat is vertrokken/zich onttrokken heeft gedurende de afgelopen 3 jaar

tot 5%	18	(21%)
5 tot 10%	15	(18%)
10 tot 15%	22	(26%)
15 tot 20%	13	(16%)
20 tot 25%	6	(7%)
25% en meer	10	(12%)
onbekend	7	

totaal 91

Het gemiddelde percentage jongeren dat zich onttrokken heeft dan wel vertrokken is, is 13%. Daarvan is 32% kerkverlater. Dit percentage kan in werkelijkheid groter zijn, omdat degenen die met onbekende bestemming vertrokken zijn niet in de berekening van dit percentage zijn meegenomen. Het is goed mogelijk dat onder hen zich een aantal kerkverlaters bevinden. Deze cijfers moeten ook om andere redenen met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Allereerst is niet duidelijk in hoeverre de genoemde aantallen betrouwbaar zijn. Verder levert de wijze waarop de in tabel 5 vermelde percentages zijn vermeld een vertekend beeld. De werkelijke cijfers zijn waarschijnlijk hoger, omdat de groei van de groep jongeren over de afgelopen 3 jaar de cijfers flattert. Bij gebrek aan gegevens hierover kan dit niet worden gecorrigeerd.

Samengevat:

In ongeveer 40% van de gevallen ligt het percentage jongeren dat zich in de afgelopen 3 jaar heeft onttrokken, dan wel vertrokken is, in de categorie tot 10%. Nog eens ongeveer een kwart ligt tussen de 10 en de 15%. Van de totale groep jongeren waar het hier over gaat is een derde kerkverlater. De werkelijke cijfers zijn wellicht hoger.

2.5 KWANTITATIEVE GEGEVENS OVER RANDKERKELIJKHEID

Het betreft hier een kernvraag uit de enquête. Om die reden wordt relatief uitgebreid ingegaan op de uitkomsten.

Het begrip randkierlijk is in de enquête vrij ruim gedefinieerd, nl. als: "komen niet naar de catechisatie en/of komen niet regelmatig in de kerk (d.w.z. minstens 1 x per zondag naar de kerk) en/of zijn niet lid van een jeugdvereniging van de kerk enz".

Vooruitlopend op de presentatie van de resultaten moet opgemerkt worden dat de vraagstelling bijkins de beantwoording enigszins gecompliceerd is overgekomen. De respondenten hebben in meerderheid één omvattend antwoord gegeven. Anderen hebben hun antwoord nader gespecificeerd. Eerst nu de gegevens over de ongespecificeerde beantwoording.

Tabel 4. Niet nader gespecificeerde randkierlijkheid onder jongeren

tot 5%	13	(18%)
5 tot 10%	12	(16%)
10 tot 20%	22	(30%)
20 tot 30%	20	(27%)
30 tot 40%	5	(7%)
40 tot 50%	1	(1%)
50% of meer	1	(1%)
onbekend	17	

totaal 91

Dan de percentages voor de in de vraagstelling geformuleerde categorieën.

Tabel 5. Gespecificeerde randkerkelijkheid onder jongeren

	markerend bezoek aan catechisatie	markerend bezoek aan kerk	geen lid van jeugdvereniging
tot 5%	4 (31%)	5 (42%)	2 (17%)
5 tot 10%	3 (23%)	1 (8%)	-
10 tot 20%	4 (31%)	3 (25%)	1 (8%)
20 tot 30%	1 (8%)	2 (17%)	1 (8%)
30 tot 40%	1 (8%)	1 (8%)	2 (17%)
40 tot 50%	-	-	2 (17%)
50% of meer	-	-	4 (33%)
totaal	13	12	12

De resultaten samenvattend blijkt, dat de niet nader gespecificeerde randkerkelijkheid voor meer dan de helft te vinden is in de categorie 10 tot 30% van de jeugd van 15 tot 25 jaar. In nog eens een derde van het aantal gevallen liggen de genoemde percentages daaronder. De betekenis van dit resultaat is gezien de algemene beantwoording enigszins moeilijk te interpreteren.

De specifieke antwoorden zijn te gering in aantal om er stevige conclusies aan te verbinden. Het beeld dat uit de gegevens naar voren komt is dat markerend kerk- en catechisatiebezoek voor het overgrote deel onder de 20% blijft. Meer dan de helft van deze groep jongeren is geen lid van de jeugdvereniging. Ongeveer een derde is wel lid.

De gevonden uitkomsten moeten met de nodige terughoudendheid worden gehanteerd. Een punt dat hier de aandacht verdient is de wijze van vraagstelling.

Hier stufen we op een aantal problemen. De vraag is ruim gesteld, daar randkerkelijkheid volgens de omschrijving zowel aspecten van kerkgang, catechisatiebezoek als lidmaatschap van een vereniging omvat. Met name dit laatste criterium, dat ook nog eens door 'erz.' wordt gevolgd, lijkt erg ruim gekozen. Voor sommigen is de omschrijving m.b.t. het punt van de kerkgang wellicht wat ruim (1x per zondag naar de kerk zouden zij als kenmerk van randkerkelijkheid kunnen zien, terwijl dat in de omschrijving niet als zodanig is aangemerkt). Uit de vraagstelling blijkt verder niet duidelijk of men nu voor elk criterium apart een antwoord moet geven, dan wel of een globaal antwoord verwacht wordt. De antwoorden zijn dan ook niet geheel vergelijkbaar.

2.6 ERVARINGEN VAN AMBTSDRAGERS IN HET CONTACT MET RANDKERKELIJKE JONGEREN
In deze paragraaf worden de antwoorden op twee vragen samengevat. De eerste daarvan luidt: 'Vindt u het moeilijk contact te leggen en te onderhouden met randkerkelijke jongeren? Waarom? (Of waarom niet?) De tweede: 'Welke ervaringen met kerkverlaters en randkerkelijken hebt u? Kunt u daar iets meer over vertellen?'. Eerst de reacties op de vraag naar het al dan niet ervaren van moeilijkheden in het contact.

Tabel 6. Het al dan niet ervaren van moeilijkheden in het contact met randkerkelijke jongeren en kerkverlaters

wel moeilijkheden	58 (81%)
geen moeilijkheden	14 (19%)
onbekend	19

totaal

91

In het overgrote deel van de gevallen is het contact met randkerkelijke jongeren niet zonder problemen. Uit toegevoegde opmerkingen van sommige ambtsdragers komt naar voren dat met name het onderhouden van het contact moeilijk is. Toch is er ook hier een interpretatieprobleem, omdat uit de gegevens niet goed duidelijk wordt in welke mate de ambtsdragers problemen ervaren in het contact met de genoemde groep jongeren. Voorzover de antwoorden daar iets van laten zien, lijkt het er op dat deze problemen vaak worden ervaren.

Den de beantwoording op de open vragen naar de ervaringen in het contact met randkerkelijke jongeren. Gezien de aard van de beantwoording op de beide open vragen kunnen de resultaten hier samengevoegd worden. Om enig overzicht te verkrijgen werden de verschillende antwoorden verdeeld over antwoordcategorieën, deze werden geformuleerd na inspectie van de antwoorden. Zoals verwacht mocht worden blijkt dat de ervaringen meestal duiden op moeilijkheden in het contact met randkerkelijke jongeren. In 58 gevallen was de beantwoording hier voldoende specifiek om geïnterpreteerd te kunnen worden. Hieronder volgen de belangrijkste uitkomsten.

Tabel 7. Ervaringen in het contact met randkerkelijke jongeren

1. Grote onverschilligheid; de kerk zegt hun weinig meer	31 (53%)
2. Een afwijzende houding; 'schoppen' tegen kerk en godsdienst	25 (43%)
3. Een belemmerende houding van ouders; ze geven verkeerd voorbeeld	17 (29%)
4. Een zoeken/streven naar andere vormgeving van religieuze activiteiten c.q. beleving	10 (17%)
5. Het ambtelijke werk wordt als vruchteloos ervaren	8 (14%)
6. Er is wel openheid en eerlijkheid onder deze groep jongeren	8 (14%)

Omdat de waarde van open vragen vooral is gelegen in de exploratie van het onderzoeksgebied, besteden we ook aandacht aan opmerkingen van respondenten die van belang lijken voor een beter inzicht in de problematiek. Zo merken sommigen op dat het proces van kerkvervreemding vaak al vóór de leeftijd van 15 jaar begint en dat het zich in veel gevallen pas na de leeftijd van 30 jaar uitkristaliseert.

In het begin is er vaak nog wel een handhaven van bezoek van kerk, catechisatie e.d. Bij een ontbreken van een werkelijk meelevende instelling, krijgen deze zaken echter een lage prioriteit.

In de loop van het vervreemdingsproces vindt er een doorgaande afkapping van genoemde gewoonten plaats. Verklaringen voor het proces van kerkvervreemding en kerkverlaten moeten volgens een groot aantal respon-

denten gezocht worden in de sfeer van het vervagen van grenzen tussen kerk en wereld, tussen een bijbels en een werelds denk- en leefpatroon. Verschillende factoren die hierop van invloed kunnen zijn komt men in de antwoorden tegen:

- de omgang met onkerkelijke vrienden/-innen;
- de zuigkracht die uitgaat van de massamedia;
- de invloed van popmuziek, sport, film, dansings en cafébezoek;
- de confrontatie met andere leef- en denkwijzen op school en het werk.

2.7 ERVARINGEN MET DE NIET-RANDKERKELIJKE JEUGD

De vraag naar ervaringen met de niet-randkerkelijke jeugd werd 69 maal voldoende duidelijk beantwoord om te kunnen worden verwerkt. Ook hier werden na een eerste analyse van de antwoorden antwoordcategorieën gevormd. In alle gevallen wordt hier melding gemaakt van een positieve en meelevende opstelling. Maar daarnaast wordt ook hier vrij vaak gesproken over vervreemdingsverschijnselen en een afkerige of kritische houding t.o.v. kerk en godsdienst. In de onderstaande tabel worden cijfers gezet achter de meest voorkomende antwoordcategorieën.

Tabel 8. Ervaringen met niet-randkerkelijke jongeren van 15 tot 25 jaar

1. Meelevend/positief ingesteld	69 (100%)
2. Ze vertonen verschijnselen die duiden op vervreemding van kerk en godsdienst	25 (36%)
3. Ze zijn afkerig/onverschillig	15 (22%)
4. Ze staan kritisch tegenover kerk en godsdienst	12 (17%)
5. Ze komen wel naar de kerk en catechisatie, maar louter uit gewoonte, of omdat ze moeten	9 (13%)
6. Er is een streven naar verandering van kerkelijke gewoonten	6 (9%)

De gegevens roepen wel een zeker beeld op, maar dat blijft enigszins vaag, omdat niet goed duidelijk wordt op grond van welke gedragingen van jongeren zij 'meelevend' worden gevonden, of 'afkerig', of aan welke gedragingen we moeten denken bij 'vervreemdingsverschijnselen'.

2.8 MAATREGELEN TEGEN KERKVERVREEMDING EN -VERLATEN

Verder werd gevraagd of kerkeraden maatregelen nemen om jongeren voor de kerk en de Koning der Kerk te behouden. Deze vraag werd 85 maal beantwoord. Een niet nader gespecificeerd positief antwoord werd 27 maal (31%) gegeven. Een algemeen negatief antwoord 16 maal (19%). Een nader toegelicht positief antwoord werd 43 maal (50%) gegeven. Deze laatste antwoorden zijn na inspectie ingedeeld in categorieën. De meest voorkomende zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 9. Maatregelen van kerkeraden tegen kerkvervreemding en -verlaten

1. Het stimuleren van het jeugdwerk (verenigingen, gespreksgroep etc.)	29 (67%)
2. Het bezoeken van de jeugd	23 (54%)
3. Huisbezoek, met aandacht voor de (opvoeding van) de jeugd	19 (44%)
4. Aandacht voor de situatie van de jeugd in prediking en catechisatie	13 (30%)
5. Themapreken afgestemd op de jeugd	6 (14%)
6. Aanstellen van jeugdconsulent/jeugdteam	6 (14%)
7. Jongeren betrekken bij kerkelijke activiteiten (evangelisatie, jeugdwerk, eredienst, huisbezoek e.d.)	5 (12%)

Voor zover respondenten aangeven dat er geen maatregelen worden genomen, tonen zij in hun reactie soms teleurstelling over dit feit. Het aantal niet nader toegelichte positieve antwoorden (b.v. alleen maar 'ja', als antwoord, zonder aan te geven wat gedaan wordt) is vrij groot en uteraard niet goed te interpreteren. Dit is waarschijnlijk mede veroorzaakt door de vraagstelling, omdat alleen gevraagd werd of er maatregelen werden genomen en niet welke.

2.9 VOORGESTELDE MAATREGELEN TEGEN KERKVERVREEMDING EN -VERLATEN

In aanvulling op de vorige vraag werd ook geïnformeerd naar maatregelen die respondenten gewenst achten. De beantwoording van deze vraag moet gezien worden als aanvullend t.o.v. de vorige vraag, omdat de respondenten daar nogal eens naar verwezen. Deze vraag werd 62 maal duidelijk beantwoord. Hieronder volgt de verdeling over de antwoordcategorieën.

Tabel 10. Aanbevolen maatregelen tegen kerkvervreemding en -verlaten

1. Speciaal aandacht besteden aan de situatie van jongeren in prediking en catechisatie	25 (40%)
2. Bij ouders het belang van christelijke opvoeding en christelijk onderwijs benadrukken	20 (31%)
3. Jongeren leiding geven bij ingroeven in de maatschappij om secularisering tegen te gaan	17 (27%)
4. De tijd nemen voor jongeren/voor ze open staan	15 (24%)
5. Stimuleren van jeugdwerk	12 (19%)
6. Gebed voor de jeugd	11 (18%)
7. Jongeren persoonlijk bezoeken	11 (18%)
8. Jongeren betrekken bij kerkelijke activiteiten	11 (18%)

De beantwoording verloopt een vrij grote spreiding over de verschillende groepen antwoorden. Uiteraard sluiten deze elkaar niet uit. Naast de geestelijke vorming, krijgt ook de maatschappelijke vorming vrij veel aandacht.

3. De mogelijke samenhang tussen randkerkelijkheid en andere factoren

De aard van de gegevens laat niet toe dat er veel factoren op hun mogelijke samenhang worden onderzocht. Dat heeft te maken met de vaak ongestructureerde wijze van vraagstelling (open vragen) en de problemen die er bestaan bij de interpretatie van de beantwoording. Op deze kwestie wordt nader ingegaan bij de bespreking van de resultaten. Hier worden enkele verbanden geëxploreerd tussen randkerkelijkheid en andere factoren, voorzover dat mogelijk is. Daartoe zijn de gegevens in kruistabellen gezet. Deze breft men aan in de bijlage (B). In de analyse is uitgegaan van de niet nader gespecificeerde randkerkelijkheid (zie tabel 4).

3.1. DE RELATIE TUSSEN RANDKERKELIJKHEID EN PARTICULIERE SYNOODE

Uit de verdeling blijkt dat de randkerkelijkheid in het westen en zuiden verhoudingsgewijs groter is dan in het noorden en oosten.

In het noorden en oosten is het percentage randkerkelijkheid tot 20%, 78, respectievelijk 70. In het westen en zuiden zijn de percentages respectievelijk 54 en 50.

Aan de preciese cijfers moet men vanwege de geringe aantallen, de ontbrekende waarden en de onduidelijkheid over de representativiteit niet al te veel waarde hechten. Dat neemt niet weg dat de vermelde tendens duidelijk uit de gegevens naar voren komt.

Het is goed mogelijk dat dit verband te maken heeft met het verschil in verstedelijking van de genoemde gebieden. Maar er kunnen ook andere invloeden een rol spelen. De gegevens zijn ontoereikend om hier verder iets steekhoudends over te zeggen.

3.2. DE RELATIE RANDKERKELIJKHEID EN INWONERAANTAL VAN DE BURGERLIJKE GEMEENTE

Uit de analyse komt een duidelijke samenhang naar voren tussen randkerkelijkheid en inwoneraantal van de plaats waarin de kerkelijke gemeente zich bevindt. In de grote steden (100.000 of meer inwoners) ligt 88% van de randkerkelijkheid van boven de 20% in die categorie. In de middelgrote en kleine steden (20.000 tot 100.000 inwoners) is dat 35%. En in de plattelandsgemeenten is dat 20%.

3.3. DE RELATIE TUSSEN RANDKERKELIJKHEID EN HET AANTAL JONGEREN IN DE LEEFTIJDKLASSE VAN 15 TOT 25 JAAR

Men komt wel de opvatting tegen dat de contacten tussen leden van grote gemeenten minder persoonlijk zijn vergeleken met kleinere gemeenten. Daaraan wordt dan niet zelden de conclusie verbonden dat dit bevorderlijk is voor de randkerkelijkheid.

In hoeverre deze gedachting juist is valt met de beschikbare gegevens niet direct te onderzoeken, maar de omvang van de groep jongeren tussen de 15 en 25 jaar houdt uiteraard rechtstreeks verband met de grootte van de gemeente.

Vergelijking van de gegevens geeft geen aanleiding te veronderstellen dat er een verband zou zijn tussen de omvang van de randkerkelijkheid enerzijds en de grootte van de groep jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar anderzijds.

Bovengenoemde gedachting wordt door deze bevinding dus niet bevestigd.

3.4. DE RELATIE TUSSEN RANDKERKELIJKHEID EN VERTREK VAN JONGEREN UIT DE GEMEENTE

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat er een relatie zou zijn tussen randkerkelijkheid en vertrek van jongeren uit de gemeente. Anders gezegd: hoe groter de omvang van de randkerkelijkheid, hoe groter het aantal jongeren dat de kerk verlaat. De gegevens bieden de mogelijkheid deze stelling te onderzoeken.

Uit de gegevens blijkt echter niet dat er een verband zou bestaan tussen het percentage randkerkelijkheid en het percentage jongeren dat uit de kerk vertrekt. Er bestaat echter te veel onduidelijkheid over de vraag in hoeverre de cijfers op dit punt een goede afspiegeling van de realiteit te zien geven, om deze uitkomst als een vaststaand gegeven te kunnen interpreteren.

4. De waarde van de resultaten van het onderzoek

De geldigheid of validiteit van de gegevens neemt in de rapportage van onderzoek een centrale plaats in. Het gaat daarbij dan ook om de gebruikswaarde van de resultaten. De vraag naar de validiteit zouden we op een meer gebruikelijke wijze kunnen vertalen als: weten we nu wat we willen weten? Hoe positiever het antwoord op deze vraag, hoe hoger de validiteit.

Een eerste punt dat hier van invloed is, is de betrouwbaarheid van de resultaten. Het gaat hier over de vraag of de uitkomsten ook een getrouwe weergave vormen van de zaken waarnaar is gevraagd. Voor de beantwoording van de open vragen is deze vraag wat minder belangrijk. De waarde van door middel van open vragen verkregen antwoorden is vooral gelegen in het verkrijgen van inzicht in zaken die respondenten zelf van belang vinden, c.q. in wat er l.a.v. een bepaalde zaak leeft aan ervaringen en opinies. De betrouwbaarheid is van groter belang bij de vragen naar vertrek van jongeren en randkerkelijkheid. Uit sommige antwoorden op de desbetreffende vragen krijgt men – door de accurate en toegelichte beantwoording – de indruk dat men het ledenbestand nauwkeurig heeft nagegaan. Uit andere ontstaat de indruk dat men er een slag naar heeft geslagen. Het blijft echter bij indrukken, zodat we over onvoldoende informatie beschikken om over de betrouwbaarheid van de gegevens harde uitspraken te kunnen doen.

Een tweede punt dat hier aandacht verdient is de wijze van vraagstelling. Met name bij de vragen naar vertrek van jongeren en randkerkelijkheid zijn enkele problemen gesignaleerd, die samenhangen met een gebrek aan systematiek en duidelijkheid in de vraagstelling. Deze zaken zijn in het voorgaande besproken, zodat ze hier alleen worden genoemd. Deze problemen doen de interpreteerbaarheid van de betreffende uitkomsten uiteraard geen goed, waardoor ze met terughoudendheid gebruikt moeten worden. Toch zijn er ook argumenten te noemen, die ervoor pleiten dat de gegevens valide zijn. Met name het gevonden verband tussen randkerkelijkheid enerzijds en particuliere synode en inwonertal van de plaats anderzijds, kan als zodanig worden opgevat. Een dergelijk verband mag op grond van andere studies verwacht worden. Dat dit ook hier werd gevonden, wijst er op dat respondenten het begrip randkerkelijkheid redelijk eenduidig hebben uitgelegd.

Tenslotte moet hier in het oog worden gehouden dat over de representativiteit van de resultaten (de mate waarin ze geldig zijn voor alle gemeenten) onduidelijkheid bestaat. De conclusie moet derhalve luiden, dat twijfels over de validiteit van de gegevens niet weggenomen kunnen worden, hoewel er ook aanwijzingen te noemen zijn die pleiten voor het geldigheidsgehalte van de resultaten. Hoe de verschillende respondenten het begrip randkerkelijkheid precies hebben uitgelegd, blijft onduidelijk. De gemaakte voorbeelden moeten echter niet uitgelegd worden als diskwalificatie van de gegevens. Er is in elk geval een zeker beeld verkregen van de omvang van de randkerkelijkheid onder jongeren van 15 tot 25 jaar in de Christelijke Gereformeerde Kerken. Verder heeft de beantwoording op de open vragen inzicht opgeleverd in zaken die voor het probleem van kerkvervreemding en -verlating zoal van belang kunnen zijn. Wat de interpretatie van de antwoorden op de open vragen betreft, moet nog worden opgemerkt, dat ze wel in een bepaalde richting wijzen, maar ook

niet meer dan dat. Als een bepaalde antwoordcategorie het meest is genoemd, betekent dat nog niet dat die door alle respondenten het meest belangrijk wordt gevonden, of dat de meeste respondenten die bepaalde mening zijn toegedaan. Verder is niet altijd duidelijk waar bij een gegeven antwoordalternatief concreet aan gedacht moet worden. Uitsluitend over deze zaken is alleen d.m.v. meer systematisch onderzoek te verkrijgen.

5. Samenvatting en conclusies

De vragenlijst werd toegestuurd aan (jeugd-)ouderlingen van alle kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Aan deze ambtsdragers werden vragen gesteld die vooral betrekking hadden op kerkvervreemding en kerkverlating onder jongeren tussen de 15 en 25 jaar oud.

De response bedraagt 49%. Over de representativiteit zijn geen harde uitspraken te doen. In het totaal van gemeenten waaruit reacties zijn ontvangen is het aantal van gemeenten behorend tot de P.S. van het Noorden relatief groot. Verder zijn er aanwijzingen dat reacties uit de meer behoudende gemeenten relatief gering in aantal zijn. De meeste gemeenten zijn gesitueerd in plaatsen met een inwoneraantal van minder dan 100.000. Slechts een klein deel bevindt zich in een grote stad.

In drie-kwart van de gemeenten is een jeugdouderling aanwezig. De helft van hen is minder dan twee jaar in dienst en nog eens een derde dient tussen de twee en vier jaar.

In de meeste gemeenten ligt het aantal jongeren in de categorie van 15 tot 25 jaar tussen de 25 en 100. Het percentage jongeren dat in de afgelopen drie jaar uit de Christelijke Gereformeerde Kerken is vertrokken, ligt voor 40% in de categorie van 10% of minder. Nog eens een kwart van de gevallen ligt tussen de 10 en 15%.

Van de totale groep waar het hier over gaat is ongeveer een derde kerkverlater. De uitkomsten op het punt van vertrek en verlating zijn waarschijnlijk geflatteerd. De werkelijke cijfers liggen vermoedelijk hoger. Het begrip randkerkelijkheid omvat – zoals gedefinieerd in de vraagstelling – drie aspecten, te weten markerend bezoek aan kerk en catechisatie en lidmaatschap van een jeugdvereniging. Uit de resultaten komt naar voren dat de randkerkelijkheid in de meeste gevallen schommelt tussen de 10 en 30% van het totaal aantal jongeren tussen de 15 en 25 jaar. Nog eens een derde van de gevallen ligt beneden de 10%. De rest ligt boven de 30%. Markerend bezoek aan kerk en catechisatie blijft meestal beneden de 20%, terwijl meer dan de helft van de jongeren uit de genoemde leeftijdsgroep geen lid is van een jeugdvereniging.

Uit nadere analyse blijkt dat de randkerkelijkheid in het westen en zuiden relatief hoog is. Eveneens werd een positieve relatie gevonden tussen randkerkelijkheid en inwoneraantal van gemeenten. Tussen randkerkelijkheid en aantal jongeren in een gemeente blijkt volgens de resultaten geen verband te bestaan. Hetzelfde geldt – opmerkelijk genoeg – ook voor randkerkelijkheid en vertrek van jongeren uit de gemeente anders dan naar kerken van het eigen kerkverband. Ongeveer 80% van de ondervraagde ambtsdragers zegt het contact met randkerkelijke jongeren moeilijk te vinden. Dat geldt met name het onderhouden van het contact. De aard van de moeilijkheden is zeer uiteenlopend. Het meest genoemd worden de onverschilligheid van deze groep jongeren tegenover kerk en godsdienst, het zich afzetten daar tegen en de negatieve houding van ouders van deze jongeren, die de ambtsdragers als belemmerend ervaren.

De ervaringen met de niet-randkerkelijke jeugd zijn – zoals verwacht mocht worden – veel positiever. Toch worden ook voor deze groep verschijnselen van vervreemding en een zich afzetten tegen kerk en godsdienst nogal eens genoemd, namelijk in ongeveer een derde, resp. een kwart van de gevallen.

In het proces van kerkvervreemding en kerkverlating speelt een grote rol dat jongeren bezig zijn in te groeien in de maatschappij. Zij worden daarbij geconfronteerd met een afwijkend werelds gedachten- en leefklimaat. Dat kan zowel het geval zijn bij jongeren die nog een opleiding volgen, als bij hen die al een werking hebben aanvaard. Als de innerlijke verbondenheid aan Christus en de gemeente gemist wordt, blijkt ook de vorm van een christelijke levensstijl nogal eens geen stand te kunnen houden in die confrontatie. De toegenomen mobiliteit van jongeren, die zich b.v. voordoet in het op vrij jonge leeftijd zelfstandig gaan wonen bij het volgen van een opleiding buiten de eigen woonplaats, kan dit proces mede in gang zetten of versnellen. De sociale controle die een christelijke levensstijl in elk geval kan "bewaken" ontbreekt dan immers.

Op de vraag naar de maatregelen die kerkeraden nemen om vervreemding van kerk en godsdienst tegen te gaan, wordt in volgorde van meest tot minder vaak genoemd: het stimuleren van het jeugdwerk, het bezoeken van jongeren, aandacht geven aan christelijke opvoeding tijdens huisbezoek en aandacht geven aan de situatie van de jeugd in prediking en catechisatie. Overigens zegt 1 op de 5 respondenten dat de kerkeraad waartoe hij behoort geen expliciete maatregelen tegen het verschijnsel van kerkvervreemding en -verlating neemt.

In aansluiting op de bovengenoemde vraag werd geïnformeerd naar aanbevelingen om kerkvervreemding en -verlating tegen te gaan. Achtereenvolgens werden het meest genoemd: aandacht geven aan de situatie van de jeugd in prediking en catechisatie, bij ouders het belang van een christelijke opvoeding en schoolkeuze benadrukken en het leiding geven aan de jeugd bij het ingroeien in de samenleving, om zodoende weerstand te bieden aan de secularisatie.

In aansluiting op de beschrijving van de resultaten werd een korte beschouwing gewijd aan de waarde ervan. Daarin wordt geconcludeerd dat de gegevens met de nodige terughoudendheid gehanteerd moeten worden. Met name over de gegevens met betrekking tot vertrek van jongeren uit de kerk en randkerkelijkheid onder hen bestaat onduidelijkheid en twijfel over de betrouwbaarheid en validiteit daarvan. Het lijkt het beste de cijfers daarom niet al te absoluut te nemen. Ook de gegevens die de open vragen hebben opgeleverd moeten niet al te strikt worden genomen. Ze geven wel een indruk van wat er met betrekking tot de onderhavige problematiek zoal leeft onder de ondervraagde ambtsdragers.

5. Aanbevelingen met het oog op eventueel in te stellen vervolgonderzoek

Door de leden van de begeleidingscommissie werd gevraagd een advies op te stellen voor verder onderzoek. Alvorens daar rechtstreeks op in te gaan is het wellicht nuttig eerst op te merken dat wetenschappelijk onderzoek op het gebied van kerk en godsdienst geen vanzelfsprekendheid is. Immers, waar wij geloven dat het wezen van de Kerk niet is gelegen in de vormen waarin zij zich uitdrukt, is de vraag gewettigd hoe wetenschappelijk onderzoek – dat toch niet verder kan kijken dan de waarneembare verschijnselen van de Kerk – de Kerk kan dienen. Anders gezegd: hoe is het mogelijk dat de Kerk gediend wordt met onderzoek op het gebied van kerkvervreemding en -verlating onder jongeren?

Er zijn nog andere redenen te noemen om onderzoek naar de onderhavige problematiek niet zonder meer als bruikbaar middel te aanvaarden. Die redenen hebben te maken met de praktijk van dergelijk onderzoek. Veelal wordt dat uitgevoerd vanuit een houding van relativering en afstandelijkheid t.o.v. kerk en godsdienst. Godsdienstigheid wordt daarbij gezien als een functie van menselijke aktiviteit alleen. Dat de Kerk lichaam van Christus is wordt daarbij ontkend. In het gunstigste geval wordt voor kerk en godsdienst nog een positieve functie weggelegd vanwege haar ordenende rol in het persoonlijk en maatschappelijk leven.

Het is goed te begrijpen dat met achterdocht of afwijzing wordt gereageerd op de gedachte dat wetenschappelijk onderzoek de kerk kan dienen. Toch sluiten bovengenoemde overwegingen naar onze mening niet uit dat onderzoek de kerk van dienst kan zijn. Dat kan echter alleen als dat onderzoek vanuit een hartelijke verbondenheid aan Gods Woord en Zijn Kerk verricht wordt. Dat betekent dat de onderzoeker niet de houding kan aannemen van afstandelijk beoordelaar en dat hij er zich van bewust moet zijn dat het hier niet gaat om een 'technisch' probleem, dat m.b.v. deskundigheid opgelost kan worden. Wat de onderzoeker wel kan doen, en wij zien daar reële mogelijkheden toe, is het op verantwoorde wijze blootleggen van het verschijnsel kerkvervreemding. Dat is weliswaar niet de geestelijke kern van het probleem - daar kan alleen Gods Woord licht over laten schijnen - maar aan het waarneembare ofwel de 'vruchten' is toch wel het een en ander af te lezen. Dit heeft naar de mening van de auteurs als gevolg dat een eventueel in te stellen vervolgonderzoek voornamelijk beschrijvend en inventariserend zou moeten zijn. Als zodanig kan het een signalerende (alarmende?) functie hebben. Dan kan het een middel zijn om, voorzover dat in ons vermogen ligt, gelijgende maatregelen te nemen om de jeugd voor de kerk te behouden.

Met de laatste opmerkingen komen we in de buurt van aanbevelingen voor verder onderzoek. De mate waarin dergelijke adviezen concreet uitgewerkt kunnen worden is afhankelijk van de mate waarin de vraagstelling voor het betreffende onderzoek eenduidig en concreet is geformuleerd.

In overleg met de leden van de begeleidingscommissie wordt voorgesteld een vergelijkend onderzoek te doen onder zowel randkerkelijke als meelevende jongeren. Hoofdvraag bij een dergelijke opzet zou dan kunnen zijn: hoe verloopt de ontwikkeling van enerzijds randkerkelijke en anderzijds meelevende jongeren en welke factoren bepalen de ontwikkeling van beide groepen jongeren in dit opzicht? Bij de huidige stand van zaken kunnen aanbevelingen niet verder gaan dan vrij algemene adviezen. Een aantal worden er in het onderstaande geformuleerd.

- Als probleemgebied is aangegeven de leef- en denkwijze van jongeren. Wanneer men hiernavol inzicht wil verkrijgen zal men deze groep ook rechtstreeks moeten onderzoeken.
- De beschikbaarheid van (financiële) middelen is waarschijnlijk beperkt. Dat noopt tot een bescheiden en efficiënte opzet en werkwijze.
  - De probleem- en doelstelling dienen beperkt van omvang en relevant te zijn.
  - De vragenlijsten die eventueel gebruikt zullen worden dienen eenvoudig van structuur en bescheiden van omvang te zijn. Door gebrek aan een computer zijn gebruikelijke statistische verwerkingsmethoden immers uitgesloten. Dat hoeft echter geen afbreuk te doen aan de kwaliteit van het onderzoek.
  - Ook de onderzoeksmethode dient zorgvuldig gekozen te worden. Zoveel mogelijk zal gebruik moeten worden gemaakt van goedkope methodes, zoals post- en telefoon-enquêtes. Persoonlijke interviews (die erg arbeidsintensief zijn) dienen alleen gebruikt te worden om die informatie te verwerven waarvoor persoonlijk contact persé noodzakelijk is.
- Het kan nuttig zijn contact te leggen met de betreffende geleidingen van andere kerkverbanden om de mogelijkheid van samenwerking op dit gebied te onderzoeken. Dat zou effectieverhogend en kostenbesparend kunnen werken.
- Het verdient aanbeveling om de mogelijkheden van subsidiëring te onderzoeken.
- Het verdient aanbeveling om de uitvoerder(s) van het onderzoek nauw te betrekken bij de formulering van de vraag- en doelstelling. Deze fase is namelijk van het grootste belang voor de uitvoerbaarheid van het onderzoek.
- In het verlengde van het hierboven genoemde ligt de fase van het uitwerken van overkoepelende vraagstelling in specifieke vragen. Het stellen van de goede vragen op de juiste wijze is van het grootste belang. Een gebrekkige of onjuiste vraagstelling levert gebrekkige of zelfs onbruikbare informatie op. Vragen dienen verder zoveel mogelijk specifiek, concreet en eenduidig te zijn. Verder dient de vragenlijst systematisch van opzet te zijn.
- Geadviseerd wordt een vergelijkende onderzoeksopzet te kiezen. Om een voorbeeld te geven: als men inzicht wil hebben in de factoren die een rol spelen in het proces van kerkvervreemding, is het beter om ook positief meelevende jongeren bij het onderzoek te betrekken. Dit levert de mogelijkheid om de gevonden resultaten op verantwoorde wijze te interpreteren.
- De benadering van de onderzoeksgroep dient weloverwogen te geschieden om de uitval zo veel mogelijk te beperken. Dit laatste schaaft immers de representativiteit (en dus de bruikbaarheid) van de resultaten. Onderdeel hiervan is ook de lay-out van een eventuele schriftelijke vragenlijst.

BIJLAGE A - DE ENQUÊTE KERKVERLATING

Inleiding

U wordt verzocht onderstaande vragen naar beste weten te beantwoorden en het formulier zo mogelijk binnen één maand, d.w.z. vóór 15 februari a.s. toe te zenden aan ds. K. Boersma, Karl Marxstraat 49, 3076 DP Rotterdam.

Mocht het u niet lukken dit vóór die datum te doen, dan verzoeken wij u het ingevulde formulier mee te nemen naar de conferentie en dit dan af te geven.

Vragen

- Hoe lang bent u jeugdouderling?

- Hoeveel jongeren¹⁾ zijn de laatste drie jaar vertrokken/hebben zich onttrokken:
    - _____ naar andere kerken
    - _____ niet naar andere kerk (kerkverlaters)
    - _____ met onbekende bestemming vertrokken
  - Hoeveel jongeren van 15-25 jaar zijn er in uw gemeente?
  - Hoeveel procent daarvan is 'randkerkelijk'²⁾?
  - Vindt u het moeilijk contact te leggen en te onderhouden met randkerkelijke jongeren? Waarom? (Of waarom niet?)
  - Welke ervaringen met kerkverlaters en randkerkelijken hebt u? Kunt u daar iets over vertellen?
  - Hoe zijn uw ervaringen met de jongelui van de gemeente die hierboven nog niet ter sprake kwamen: zijn zij gelovig, meelevend, positief ingesteld enz. of komen ook zij steeds verder van het geloof, het evangelie en de kerk af te staan? Kunt u hier iets over vertellen?
  - Neemt de kerkeraad waarvan u lid bent maatregelen om te voorkomen dat jongelui vervreemden van het geloof, het evangelie en de kerk en/of uiteindelijk de kerk verlaten?
  - Welke maatregelen zou u willen aanbevelen om zoveel mogelijk de jeugd voor de Kerk en de Koning der Kerk te behouden?
- Nu een heel andere vraag:
- Op de laatste jeugddouderlingenconferentie is gevraagd tips over de aanpak van het ambtelijk werk onder de jeugd door te geven.
    - Kent u de concept-instructie voor de jeugddouderling, die jeugddeputaten hebben verspreid?
    - Welke aanvullingen hebt u daarop of welke opmerkingen daarover?
    - Is er nog iets anders wat u in dit verband zou willen doorgeven?

Voetnoten:

¹⁾ omschrijving: 15-25 jaar

²⁾ omschrijving: komen niet naar catechisatie en/of komen niet regelmatig in de kerk (d.w.z. minstens 1 keer per zondag) en/of zijn niet lid van een jeugdvereniging van de kerk enz.

BIJLAGE B - TABELLEN

Hier worden de resultaten gedetailleerd en zonder commentaar weergegeven. De tabellen die eerder in de tekst van het rapport werden opgenomen worden hier niet opnieuw gegeven. In deze bijlage zijn ook de resultaten opgenomen van de vragen naar de concept-instructie voor jeugddouderlingen, die werd opgesteld door deputaten voor het contact met de kerkjeugd.

Tabel 11. Absolute en relatieve response uit de regio's behorend tot de particuliere synoden.

	AANTAL INGESTUURDE ENQUÊTES	AANTAL GEMEENTES
noorden	30 (39%)	56 (30%)
oosten	16 (21%)	49 (26%)
westen	17 (22%)	41 (22%)
zuiden	14 (18%)	43 (23%)
onbekend	14	-
totaal	91	180

Tabel 12. Indeling naar grootte van de burgerlijke gemeente

100.000 of meer inwoners	10 (13%)
20.000 tot 100.000 inwoners	33 (56%)
tot 20.000 inwoners	34 (31%)
onbekend	14
totaal	91

Tabel 13. Aantallen jongeren in de leeftijdsgroep van 15 tot 25 jaar in de gemeente

tot 25	6 (9%)
25 tot 50	26 (31%)
50 tot 100	30 (35%)
100 tot 150	12 (14%)
150 tot 200	4 (5%)
200 tot 250	2 (2%)
250 en meer	3 (4%)
onbekend	6
totaal	91

Tabel 14. Aantallen jongeren die de afgelopen drie jaar vertrokken zijn naar een andere kerk, dan wel zich onttrokken hebben.

	VERTROKKEN NAAR ANDERE KERK	ONTTROKKEN	MET ONBEKEND- STEMMING VERTROKKEN
tot 5	44 (51%)	64 (77%)	84 (99%)
5 tot 10	25 (29%)	12 (15%)	1 (1%)
10 tot 15	13 (15%)	7 (8%)	-

15 tot 20	1 (1%)	—	—
20 tot 25	2 (2%)	—	—
25 en meer	2 (2%)	—	—
onbekend	4	8	6
totaal	91	91	91

Tabel 15. Ervaringen in het contact met randkerkelijke jongeren (n = 50)

1. Grote onverschilligheid; de kerk zegt hun weinig meer	31 (53%)
2. Een afwijzende houding; "schoppen" tegen kerk en godsdienst	25 (43%)
3. Een belemmerende houding van ouders; ze geven verkeerd voorbeeld	17 (29%)
4. Een zoeken/streven naar andere vormgeving van religieuze activiteiten e.g. beleving	10 (17%)
5. Het ambtelijke werk wordt als vruchteloos ervaren	8 (14%)
6. Er is wel een openheid en eerlijkheid onder deze groep jongeren	8 (14%)
7. Verschijnselen die duiden op privatisering van religie ¹⁾	6 (10%)
8. Je kunt ze wel bereiken, maar het gesprek komt niet verder dan het herhalen van argumenten en tegenargumenten	6 (10%)
9. Jongeren utes zich moeilijk of in het geheel niet over geestelijke zaken	6 (10%)
10. De ambtsdrager mist de nodige tijd en opleiding voor dit werk	5 (9%)
11. Jongeren ontwijken contact	3 (5%)
12. Probleemsituaties in de gezinnen werken extra complicierend	3 (5%)
13. Er is een groot gemis aan kennis van de bijbel	1 (2%)
14. Jongeren met persoonlijke problemen staan vaker open voor contact	1 (2%)

¹⁾ Met de term 'privatisering van religie' wordt bedoeld op de ontwikkeling waarbij men religie als een privé-aangelegenheid gaat zien. Illustratieve verschijnselen hiervan zijn bijvoorbeeld dat jongeren zeggen de kerk niet nodig te hebben om te geloven, dat God voor deze jongeren een zelf ingevuld begrip is en dat zij op het punt van de religie niet of nauwelijks aanspreekbaar zijn.

Tabel 16. Maatregelen van kerkeraden tegen kerkvervreemding en -verlating (n=43)

1. Het stimuleren van jeugdwerk (verenigingen, gespreksgroepen etc.)	29 (67%)
2. Het bezoeken van de jeugd	23 (54%)
3. Huisbezoek, met aandacht voor de (opvoeding van) de jeugd	19 (44%)
4. Aandacht voor de situatie van de jeugd in prediking en catechisatie	13 (30%)
5. Themapreken afgestemd op de jeugd	6 (14%)
6. Aanstellen van jeugdconsulent/jeugdteam	6 (14%)
7. Jongeren betrekken bij kerkelijke activiteiten (evangelisatie, jeugdwerk, eredienst, huisbezoek e.d.)	5 (12%)
8. Eigentijds vorm aan eredienst geven	3 (7%)
9. Jeugdraad instellen	3 (7%)
10. Organiseren contactavond jeugd en kerkeraad	2 (5%)
11. Stimuleren contact meelevende en randkerkelijke jeugd	2 (5%)
12. Er is een gebedsgroep die deze problematiek in het gebed brengt	1 (2%)
13. Het christelijk onderwijs wordt gegeven vanuit bijbelse principes	1 (2%)
14. Er is een jongerencontactblad	1 (2%)

Tabel 17. Aanbevolen maatregelen tegen kerkvervreemding en kerkverlating (n=62)

1. Speciaal aandacht besteden aan de situatie van jongeren in prediking en catechisatie	25 (40%)
2. Bij ouders het belang van christelijke opvoeding en christelijk onderwijs benadrukken	20 (31%)
3. Jongeren leiding geven bij ingroeven in de maatschappij om secularisering tegen te gaan	17 (27%)
4. De tijd nemen voor jongeren/voor ze open te staan	15 (24%)
5. Stimuleren van jeugdwerk	12 (19%)
6. Gebed voor de jeugd	11 (18%)
7. Jongeren persoonlijk bezoeken	11 (18%)
8. Jongeren betrekken bij kerkelijke activiteiten	11 (18%)
9. Aandacht aan jeugd/opvoeding besteden tijdens huisbezoek	7 (11%)
10. Meer eigentijdse vorm en inhoud geven aan eredienst en prediking	6 (10%)
11. Contact stimuleren tussen randkerkelijke en meelevende jeugd	5 (8%)
12. Als jongeren naar andere gemeenten verhuizen (i.v.m. studie of militaire dienst) dit doorgeven aan desbetreffende kerkeraad	3 (5%)
13. Themapreken afgestemd op de jeugd houden	3 (5%)
14. Kerkelijke tucht indien nodig toepassen	2 (3%)
15. Eenheid in kerk en jeugdwerk herstellen	2 (3%)
16. Gebedsgroep vormen	1 (2%)
17. Aandacht besteden aan kerkbezoek door de jeugd	1 (2%)
18. Jeugdraad instellen	1 (2%)
19. Ontmoetingsavonden met kerkeraad organiseren	1 (2%)
20. Inschakelen van deskundigen	1 (2%)
21. Tijdens huisbezoek jeugd erbij betrekken	1 (2%)
22. Gesprek tussen ouders en jongeren over geloof en kerk stimuleren	1 (2%)

Tabel 18. Reacties op de 'vondvraag'

- Men krijgt de randkerkelijke jeugd niet door veranderingen van vertalingen etc.
- In liefde omgaan met de jeugd
- In gezin geen kritiek uitoefenen op ambtsdragers
- Jeugdprobleem is gemeenteprobleem; niet te geïsoleerd benaderen
- Meer informatie onder elkaar (i.c. jeugddouderlingen etc.) uitwisselen geeft steun
- Komen tot een landelijke organisatie die bevordert dat jeugdverenigingen e.d. weekenden met elkaar uitwisselen
- Probeer de jeugd te spreken zonder aanwezigheid van de ouders
- Kerkvervreemding begint meestal bij ouders
- Organiseer een conferentie over kerkverlating bij belijdende leden
- Het is belangrijk dat (studerende) jeugd ('potentele kerkverlaters') die op kamers gaan wonen, begeleid worden
- Jeugddouderlingen moeten op een meer professionele manier hulp geven
- Activiteiten die door de jeugd zelf worden georganiseerd lopen het best

Tabel 19. Relatie randkerkelijkheid¹⁾ en particuliere synode (n=65)

PERCENTAGE RANDKERKELIJKHEID	NOORDEN	OOSTEN	WESTEN	ZUIDEN	TOTAAL
tot 10%	13 (46%)	4 (40%)	2 (15%)	5 (36%)	24 (37%)
10 tot 20%	9 (32%)	3 (30%)	5 (39%)	2 (14%)	19 (29%)
20 tot 30%	5 (19%)	2 (20%)	3 (23%)	7 (50%)	17 (26%)
30% en meer	1 (4%)	1 (10%)	3 (23%)	—	5 (8%)
Totaal	28 (100%)	10 (100%)	13 (100%)	14 (100%)	65 (100%)

Tabel 20. Relatie randkerkelijkheid¹⁾ en inwoneraantal van de plaats waarin de gemeente zich bevindt (n=67)

PERCENTAGE RANDKERKELIJKHEID	MEER DAN 100.000	VAN 20.000 tot 100.000	MINDER DAN 20.000	TOTAAL
tot 10%	—	11 (38%)	12 (41%)	23 (34%)
10 tot 20%	1 (11%)	8 (28%)	11 (38%)	20 (30%)
20 tot 30%	5 (56%)	8 (28%)	5 (17%)	18 (27%)
30% en meer	3 (33%)	2 (7%)	1 (3%)	6 (9%)
totaal	9 (100%)	29 (100%)	29 (100%)	67 (100%)

Tabel 21. Relatie randkerkelijkheid¹⁾ aantal jongeren in de gemeente

PERCENTAGE RANDKERKELIJKHEID	OMVANG GROEP JONGEREN			TOTAAL
	MINDER DAN 50	VAN 50 TOT 150	MEER DAN 150	
tot 10%	10 (33%)	10 (29%)	4 (44%)	24 (33%)
10 tot 20%	9 (30%)	12 (35%)	1 (11%)	22 (30%)
20 tot 30%	9 (30%)	7 (21%)	4 (44%)	20 (27%)
30% of meer	2 (7%)	5 (15%)	—	7 (10%)
totaal	30 (100%)	34 (100%)	9 (100%)	73 (100%)

Tabel 22. Relatie randkerkelijkheid¹⁾ en vertrek jongeren²⁾

PERCENTAGE RANDKERKELIJKHEID	PERCENTAGE VERTROKKEN JONGEREN			TOTAAL
	TOT 10%	10 TOT 20%	20% EN MEER	
tot 10%	8 (31%)	12 (41%)	2 (14%)	22 (32%)
10 tot 20%	8 (31%)	5 (17%)	5 (36%)	18 (26%)
20 tot 30%	6 (23%)	10 (35%)	6 (43%)	22 (32%)
30% of meer	4 (15%)	2 (7%)	1 (7%)	7 (10%)
totaal	26 (100%)	29 (100%)	14 (100%)	69 (100%)

¹⁾ zoals omschreven in tabel 4

²⁾ zoals omschreven in tabel 5

De concept-instructie voor jeugddouderlingen

Aan de enquête werd een aantal vragen toegevoegd met betrekking tot de concept-instructie voor jeugddouderlingen, zoals die werd opgesteld door deputaten voor contact met de kerkjeugd. Eerst werd gevraagd naar de bekendheid met deze instructie. Deze vraag werd 77 maal beantwoord. De instructie bleek in meerderheid onbekend (31 maal wel = 40%; 46 maal onbekend = 60%).

Ook werd gevraagd naar aanvullingen hierop. Van de 76 maal dat de vraag werd beantwoord, werd hierop negatief geantwoord. De 5 opmerkingen/aanvullingen betreffen:

- er ontbreekt een instructie m.b.t. huisbezoek aan jongeren (2x);
- de kerkeraad heeft zelf een goede eigen instructie (1x);
- de instructie is te weinig concreet (2x).

Het meest in het oog springende resultaat is de tamelijk geringe bekendheid van de instructie voor de jeugddouderling. Een vraag die hier aan toegevoegd kan worden, is in hoeverre deze instructie bij bekendheid ermee ook functioneert.

RAPPORT 7 VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DEPUTATEN CONTACT MET DE KERKJEUGD

1. Zoals uit het rapport van deputaten blijkt hangen de meeste zorgen en moeiten van deputaten samen met de algehele situatie van ons kerkelijk leven. Deputaten hebben dan ook lang geen gemakkelijke taak gehad. De wijze waarop zij zich van hun taak gekweten hebben, dwingt respect af. Uw commissie wil dat uitdrukkelijk vermelden.

2. Deputaten doen verslag van hun gesprekken met de CGJO (2.2.1.), conform hun opdracht (zie Acta 1983, art. 183 besluit 4b). Het blijkt dat er bij hen bezorgdheid is t.a.v. de presentatie van allerlei activiteiten. Dit levert een spanning op m.b.t. het daarvoor gerapporteerde schriftuurlijke uitgangspunt van de CGJO. In een gesprek met één van de deputaten is uw commissie nader op deze materie ingegaan. In dat gesprek is nota genomen van het feit dat de CGJO uitdrukkelijk verklaart een organisatie voor de hele kerk(jeugd) te willen zijn. Tegelijk kan er een stuk moeheid zijn van de lange geschiedenis die uiteindelijk geleid heeft tot een feitelijke splitsing van het jeugdwerk. Deze ontwikkeling kan gemakkelijk leiden tot een verder uit elkaar groeien en een elkaar niet meer ontmoeten binnen het kader van het jeugdwerk. Dan zou het des te moeilijker worden elkaar ondanks alles vast te houden. Het zal goed zijn naar het oordeel van uw commissie als deputaten in dezen de vinger aan de pols houden, daarmee doorwerkend in de lijn zoals in 2.2.1. vermeld.

3. Met pijn constateren deputaten dat zij de vorming van een nieuwe organisatie naast (of tegenover?) de CGJO niet hebben kunnen voorkomen. Dat is méér dan een simpelweg niet hebben kunnen voldoen aan een synode-opdracht (Acta 1983, art. 183 besluit 4a). Uw commissie deelt deze pijn. Tegelijk dient gezegd te worden dat de vorige synode reeds een zekere onderscheiding (holens volens) aanvaardde, toen zij de opdracht gaf het geheel van het jeugdwerk te begeleiden. Uitgaande van deze opdracht constateert uw commissie dat deputaten hun werk konden doen en dat er toenadering kwam in die zin, dat zij nu in staat zijn een groep jongeren van de kerken te bereiken en daarmee te spreken die tot nu toe buiten het arbeidsveld dreigde te vallen. Met andere woorden: deputaten zijn nu beter in staat het contact met de kerkjeugd te onderhouden.

Dit is een positief neven-effect van een zaak die uiteraard op zichzelf genomen tot verdriet stemt. In dit verband wil uw commissie ook nog wijzen op het feit dat momenteel in een aantal gemeenten voor het landelijk jeugdwerk geïncollateerd wordt waar dit eerder niet geschiedde.

Het zal zaak zijn met al deze ontwikkelingen in de toekomst op een positieve wijze om te gaan.

4. In het licht van bovenstaande acht uw commissie het van belang dat deputaten een 'platform' vormen waarop de CGJO en de nieuwe landelijke commissie van jeugdcontacten der Christelijke Gereformeerde Kerken elkaar kunnen en zullen ontmoeten. Zo kan dan ook verwezenlijkt worden wat deputaten in hun rapport onder 2.2.3. schrijven. Op deze wijze zal men ook in jeugdland 'oog voor elkaar' houden. Uw commissie ziet voor het deputaatschap mogelijkheden een brugfunctie te vervullen.

5. Uw commissie heeft zich beraden over de noodzaak van een studentenwerker. Hoewel deputaten hun gedachtenvorming in dezen nog niet hebben afgerond (rapport onder 2.3.), vragen zij de synode toch mandaat een benoeming van een studentenwerker (eventueel te mogen realiseren). Het lijkt uw commissie beter dat deputaten zich éerst een afgerond oordeel vormen, voordat de generale synode daarover een uitspraak doet.

Uw commissie voelt zich vrij om op dit moment enkele opmerkingen hieraan te wijden, omdat een brief van de W.C.S. als bijlage bij het rapport is gevoegd:

Het is voor uw commissie de vraag of een landelijk studentenwerker wel zo'n grote betekenis zou kunnen hebben als wordt voorgesteld in deze brief. Het bewerken van een geografisch groot gebied kan gemakkelijk ten koste van de intensiteit van het contact gaan. Wat betekent in dit licht een bezoek van minimaal één keer per jaar? Zeker zal het zaak zijn te pogen onze studerende voor de kerken – meer nog: voor de Heere – te behouden. De discussie over en bezinning op het vraagstuk van de kerkvervreemding/-verlating geeft echter wel aan dat dit geen zaak is die slechts op studenten van toepassing is. Is het niet beter de plaatselijke zorg voor de studenten te trachten te continueren en te intensiveren vanuit de plaatselijke gemeente? In de steden met w.o. en h.b.o. moeten toch ook leden te vinden zijn die bereid zijn daar hun gaven voor te besteden? Met deze vragen wil de commissie zeker niet het laatste woord gesproken hebben. Maar misschien dat zij een plaats in de voortgaande discussie en bezinning van deputaten kunnen krijgen.

6. T.a.v. het onderzoek van de leef- en denkwereld van de jongeren wil uw commissie de volgende opmerkingen maken:

Uit de rapportage in 4.2. blijkt dat deputaten c.q. de door hen ingestelde begeleidingscommissie geen kans hebben gezien op een verantwoorde wijze het onderzoek voort te zetten met de hun ten dienste staande middelen. Zodoende is het onderzoek aanvankelijk op een dood spoor gekomen. Gezien het feit dat juist in de afgelopen jaren het gesprek over de onderhavige problematiek pas goed op gang is gekomen, laat het zich denken dat deputaten op dat moment moeilijk een definitieve punt konden zetten. De commissie waardeert het daarom dat deputaten zijn voortgegaan – zij het op een andere wijze dan zij zich eerst hadden voorgesteld – met hun bezinning en de voorlichting aan de kerken daaromtrent door een jeugdoudertingenconferentie aan deze nood te wijden (4.3.).

Tegelijkertijd deed zich de mogelijkheid voor (of moeten wij nu zeggen: werden de wegen geopend?) om de aan deze conferentie ten grondslag liggende enquête onder de jeugdoudertingen te gebruiken voor een onderzoek conform het besluit van de synode 1983 (Acta 1983, art. 183, besluit 4b). Het laat zich denken dat deputaten deze mogelijkheid hebben aangegrepen; aldus verscheen het rapport dat de synode als bijlage II aantreft.

Hoe nu verder?

De commissie heeft nota genomen van het gegeven dat er naar het inzicht van de onderzoekers redenen zijn het begonnen onderzoek (wellicht enigszins bijgesteld) voort te zetten en op bepaalde punten toe te spitsen in een zgn. vervolgonderzoek.

Zeker kan gesteld worden dat een wetenschappelijk (sociologisch) onderzoek op het gebied van geloof en kerk zijn grenzen heeft. De Kerk is immers vrucht van het werk van de Heilige Geest; het zal noodzakelijk zijn de beperkingen van een onderzoek in deze zin voortdurend te beseffen. Wat dat betreft wijst de commissie op tabel 10, waar gesproken wordt over het gebied voor de jeugd. Anderzijds geeft de Heere naar de overtuiging van de commissie ons ook de wetenschap als een mogelijkheid om (met alle begrenzings die eraan verbonden zijn) inzicht te verkrijgen in de vragen en problemen waar Zijn Kerk mee worstelt. Hij kan dit ook als een middel uit Zijn hand geven. Zo kan onder Gods zegen een vervolgonderzoek zijn vruchten afwerpen en kan het de kerken helpen in de hun door God gegeven taak te trachten ieder voor de Heere te behouden.

De commissie stelt de synode voor:

1. uit te spreken dat zij grote waardering heeft voor het werk dat deputaten hebben verricht, vaak in moeilijke omstandigheden, en deze arbeid goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen;
3. deputaten op te dragen:
  - a. voort te gaan met het geestelijk en financieel sturen van het geheel van het jeugdwerk naar analogie van art. 6 van hun instructie;
  - b. te bevorderen dat de CGJO en de landelijke commissie van jeugdcontacten der Christelijke Gereformeerde Kerken met elkaar in gesprek gaan teneinde onderlinge verrijking tegen te gaan of zelfs – waar mogelijk – weg te nemen en daarbij zelf een brugfunctie te vervullen;
  - c. het onderzoek naar de leef- en denkwereld van de jeugd van onze Kerken voort te zetten en toe te spitsen en de resultaten daarvan aan de komende synode voor te leggen;
4. een definitief oordeel over de aanstelling van een studentenwerker pas te geven als deputaten hun oordeelsvorming daarvoor hebben afgerond.

D. Quant, rapporteur

SAMENVATTING VAN DE ACHTTIEN VERZOEKEN TOT REVISIE VAN HET BESLUIT VAN DE GENERALE SYNODE VAN 1983 MET BETREKKING TOT HET KERKLIED

De kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Leeuwarden, Zwolle, Vaenendaal-Bethel, Hoozeveer, 's-Gravenhage-West, Gouda, 's-Gravenhage-Centrum, Amersfoort, Winschoten, Broek op Langedijk, 's-Gravenhage-Rijswijk, Harlingen, Almere, 's-Gravenhage-Zuid, Groningen, Emmeloord, Zaandam en Eindhoven dienden een verzoek in tot revisie van het besluit van de generale synode van 1983 met betrekking tot het kerklid. In de volgende samenvatting van deze verzoeken worden de argumenten die werden gebruikt gerubriceerd weergegeven. Eerst worden de argumenten die aan de Schrift ontleend zijn weergegeven; vervolgens de confessionele en kerkordelijke argumenten, daarna de argumenten die zijn ontleend aan het besluit van de synode van 1980 en tenslotte nog enkele andere argumenten.

1. Schriftuurlijke argumenten

In vele verzoeken wordt naar voren gebracht dat de synode van 1983 tot de beslissing kwam om geen uitbreiding aan artikel 69 K.O. te geven vanwege gebrek aan eenparigheid. Erkend wordt dat het aannemen van een aantal schriftuurlijke liederen moeite zal geven en verdere verwijdering kan brengen. Een negatief besluit doet dat echter ook. De eenparigheid om een bundel schriftgetrouwe liederen af te wijzen ontbrak evenzeer als om de vrij te geven. Van de twee uitersten die denkbaar zijn – het verbieden of het verplicht stellen van gezangen – heeft de synode voor het ene uiterste gekozen. De voorstanders van gezangen bepleiten niet het andere uiterste, maar drongen aan op vrijlaten. Door de reacties uit de kerken (te tellen) heeft de synode echter besloten om de aangeboden bundel niet vrij te geven, hoewel de synode van 1980 had uitgesproken dat de Schrift het zingen van liederen niet verbiedt en alle deputaten ervan overtuigd waren dat de aangeboden bundel schriftgetrouw is.

Terwille van de eenheid meende de synode van 1983 echter te moeten beslissen zoals ze gedaan heeft, zich daarbij beroepend op een aantal teksten, o.a. Rom. 15:6 en 1 Cor. 1:10. In vele verzoeken wordt betoogd dat deze teksten niet kunnen dienen als bewijs dat zo de eenheid in de kerken bewaard moet worden. In deze teksten gaat het om de eenheid in Christus; de eenheid des Geestes; de eenheid in het geloof. De eenheid vereist geen gelijke omvang van schriftuurlijke kerkzang in het gehele kerkverband. De synode meent van wel. Ze ziet daardoor eervormigheid voor eenheid aan. De ware eenheid laat ruimte voor verscheidenheid in geloofsbeleving en vormgeving. Dat geldt ook het zingen van schriftuurlijke liederen. Wie de Schrift verbiedt dat niet, zoals de synode van 1980 duidelijk heeft uitgesproken. Dat geeft ruimte om wel of geen schriftuurlijke liederen te zingen, in eigen verantwoordelijkheid voor het aangezicht des Heeren. De synode heeft echter een verbod om schriftuurlijke liederen te zingen opgelegd. Daarmee heeft ze een binding opgelegd die de Schrift niet oplegt. Daardoor wordt de christelijke vrijheid aangetast. De synode heeft van de christelijke vrijheid een synodale vrijheid gemaakt. Zij deed dat op titel van haar verantwoordelijkheid voor het geheel der kerken. De synode kiest voor de gemeenten en meent die keus bindend te kunnen opleggen, maar moet daarbij het gezag van Gods Woord ontberen. Zo oefent het kerkverband heerschappij uit waar zij zou moeten dienen.

Om wordt verboden te doen wat de Schrift niet verbiedt. Daardoor is de synode onmachtig om in dezen gehoorzaamheid af te dwingen. Waarom is de synode zo bevreesd voor dwalingen? De aangeboden liederen werden en kunnen toch worden getoetst aan Schrift en belijdenis. Bovendien heeft de Heere Jezus beloofd en waargemaakt dat Hij de Heilige Geest zal geven om in alle waarheid te leiden. De Heilige Geest wil dat ook doen in het vaststellen van een liederenbundel.

2. Confessionele argumenten

De confessionele argumenten zijn alle ontleend aan de Nederlandse Geloofsbelijdenis. In de eerste plaats wordt artikel 7 ter sprake gebracht. In één verzoekschrift wordt erkend dat het standpunt van niet-aanvaardende van schriftuurlijke liederen het meest aansluit bij wat door de kerken, in wier traditie wij staan, in het verleden is bepaald.

"De traditie kan in de Christelijke kerk nooit een fundamenteel argument zijn, zoals wij ook belijden in artikel 7 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis". Met andere woorden wordt dat laatste meer dan eens betoogd. Ook wordt herhaaldelijk artikel 29, dat spreekt over de kenmerken van de ware kerk, in het geding gebracht. De synode van 1983 heeft met haar besluit aan de drie kenmerken die daar genoemd worden een vierde toegevoegd, dat een binding bevat die uitgaat boven het Woord van God.

Tenslotte wordt gesteld dat het synodebesluit van 1983 ingaat tegen artikel 32, waarin staat dat niet bij meerderheid van stemmen de vrijheid in Christus ingeperkt mag worden. Want daardoor wordt de consciëntie gebonden.

3. Kerkordelijke argumenten

Het besluit dat de synode in 1983 nam, is ook in strijd met enkele artikelen uit onze kerkorde. Daarbij wordt vooral gewezen op artikel 85. De synode heeft door haar besluit een bovenschriftuurlijke binding opgelegd. Daardoor heeft ze de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk aangetast en ernstig afbreuk gedaan aan het wezen van het gemeen accoord der kerken, gezien in het licht van eerdere besluiten. Daardoor is ook tekort gedaan aan artikel 87 van de kerkorde. Het gezag van de kerkorde kan door dit besluit niet 'innerlijk' functioneren, omdat dat gezag immers voortvloeit uit de bij de kerken aanwezige en beleefde gemeenschap des geloofs.

Met een beroep op de artikelen 16, 23, 79 en 80 wordt tenslotte betoogd, dat de verantwoordelijkheid voor het bewaren van de zuiverheid van de leer bij de plaatselijke kerkeraden is gelegd. Dat impliceert dat kerkeraden zelf (moeten) kunnen bepalen wat er in de eredienst wordt gezongen. Zij zijn capabel genoeg om dat zelf te beoordelen.

4. Argumenten ontleend aan het besluit van de synode van 1980

In vele verzoeken wordt gesteld dat de synode van 1980 bij velen verwachtingen gewekt had; sterker nog, dat deze synode een principebeslissing had genomen, waaraan in 1983 een nadere uitvoering moest worden gegeven. Dat heeft de synode van 1983 echter niet gedaan, maar integendeel werd er een beslissing genomen die het besluit van de synode van 1980 buiten werking stelde, om vervolgens dit nieuwe besluit te kwalificeren als 'wat bij gemeenschappelijk accoord is en wordt bepaald'.

Verscheidene indieners van een verzoek tot revisie argumenteren nader waarom het besluit van 1983 in strijd is met dat van 1980. De kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk doet dat het uitvoerigst. Anderen voegen aan zijn argumentatie geen nieuwe argumenten toe. Daarom geven we de argumentatie zoals die in het verzoekschrift van 's-Gravenhage-Rijswijk te vinden is weer.

Hij weersprekt wat de synode in 1983 stelde, namelijk dat de synode van 1980 uitsprak dat het nemen van een definitieve beslissing in belangrijke mate afhankelijk zou zijn van de eenheid der kerk, omdat het de eis van Gods Woord is grote voorzichtigheid te betrachten. De synode van 1980 heeft tussen de voorzichtigheid en de eenheid van de kerk een redactioneel noch een feitelijk verband gelegd. In 5.1 van haar besluit stelde zij dat de Heilige Schrift het zingen van liederen die niet rechtstreeks berijmde Schriftgedeelten zijn niet verbiedt. In 6.2 wordt vervolgens over het betrachten van zeer grote voorzichtigheid gesproken. Daarom volgde in 6.3 dat een aantal schriftuurlijke liederen in de eredienst kan worden aanvaard, waarbij aan de voorwaarden a-d moet worden voldaan. Over de noodzakelijke voorzichtigheid werd dus gesproken in verband met de principiële uitspraak dat in de eredienst een aantal schriftuurlijke liederen kan worden aanvaard. De minderheid van deputaten heeft in punt 10.2.3 sub 11, van hun rapport (Acta 1983, biz. 229) de samenhang tussen 6.1, 6.2 en 6.3 niet onderkend, waardoor zij tot een niet juiste interpretatie van 6.1 en 6.2 kwam. Het is niet waar dat de synode van 1980 een definitieve beslissing afhankelijk stelde van de eenheid der kerken en de mogelijkheid heeft opgehouden dat de kerken bij de bestaande regeling zouden blijven.

Wij spreken het besluit van 1980 onder 9 van een van bepaalde factoren afhankelijke definitieve beslissing. Daarmee bedoelde zij, geleid op wat voorafging, niet anders dan een completerende uitvoeringsbeslissing. De drie voorwaarden die onder 9 daarbij werden gesteld gingen niet over de beslissing van de volgende synode, maar over de verdere voorstellen van deputaten. Onder 6.3d wordt gesteld dat een eigen liedbundel (niet alleen aan de volgende synode, maar) aan de kerken zal worden aangeboden. Die stellige bepaling is tot nu toe niet uitgevoerd.

De minderheid van deputaten en in haar voetspoor de synode heeft echter aan de duidelijke principebeslissing van 1980 in 1983 een verkeerde interpretatie gegeven, met name aan de aan deputaten door de synode van 1980 gestelde eis dat de inhoud van hun voorstellen zou moeten afhangen van de reacties uit en de eenheid van de kerken. De verwarring op de synode van 1983 over de strekking van het besluit van haar voorganger is (mede) toe te schrijven aan een inhoudelijk onjuiste weergave van het rapport van deputaten, die ook al in de brochure 'Eenstemmig' voorkwam. In 1980 was besloten 'dat op grond van bovenstaande in de eredienst een aantal schriftuurlijke liederen kan worden aanvaard, waarbij aan de volgende voorwaarden moet worden voldaan...'

Het deputatenrapport maakte daarvan: 'dat op grond van bovenstaande daarom in de eredienst een aantal schriftuurlijke liederen alleen dan kan worden aanvaard, mits aan de volgende bepalingen wordt voldaan...'. Door de cursief gedrukte woorden toe te voegen en 'waarbij' te veranderen in 'mits' werd aan het besluit een geheel ander karakter gegeven. Er werd een besluit onder voorbehoud van gemaakt. Er was echter geen sprake van aanvaarding mits wordt voldaan, maar van aanvaarding, waarbij moet worden voldaan aan... De minderheid van deputaten verergerde de zaak nog door van de suggestie die van de oncorrecte weergave uitging een stelligheid te maken.

Voorts worden enkele aantekeningen gemaakt bij de argumenten die de synode van 1983 (in 'voorts van oordeel' sub 3) van de minderheid van deputaten heeft overgenomen.

Het argument dat de Schrift ons niet verplicht tot het zingen van andere liederen dan berijmde Schriftgedeelten legt geen gewicht in de schaal, omdat de Schrift ook niet verplicht om berijmde Schriftgedeelten te zingen of in de eredienst votum en zegen uit te spreken, terwijl we dat wel doen.

Het is aanvechtbaar dat handhaving van artikel 69 K.O. het meest aansluit bij wat door de kerken, in wier traditie wij staan, in het verleden is bepaald. Onze traditie gaat niet terug tot op 1834 of de kerkhervorming, maar tot op 0033. In de Afgescheiden kerken was alleen De Cock principieel tegen gezangen. De andere 'vaders' hadden alleen bezwaar tegen de met dwang opgelegde Evangelische gezangen.

Het is waar dat de psalmen van onvervangbare waarde zijn en het heilshandelen Gods in Christus in voor-spielende taal bezingen. Dat pleit voor het zingen van psalmen, maar niet tegen het zingen van schriftuurlijke liederen.

Het argument van de synode dat door artikel 69 K.O. te handhaven op de meest strikte wijze gestalte wordt gegeven aan de roeping tot het bewaren van het Woord van God zou maatgevend voor de gehele eredienst moeten zijn, en niet willekeurige voor slechts één onderdeel daarvan, het zingen. Lezingen van bijbelgedeelten of van door de synode vast te stellen parafrases daarvan zouden in de plaats van de prediking moeten komen. De Heilige Schrift legt echter dergelijke beperkingen niet op; ten aanzien van de prediking niet, maar ook ten aanzien van het zingen niet. Een predikant heeft wel de vrijheid in de preek liederen te citeren. Zeggen mag wel, zingen niet.

Het argument dat door het weeten van gezangen geen dwalingen worden verbreid snijdt geen hout. De kerk kan gezangen met veel meer waarborgen tegen dwaling omgeven dan zij met de preken van haar dienaren kan doen. Deputaten onderzochten trouwens de aangeboden bundel op dwalingen. Zij verklaarden unaniem dat deze met Schrift en belijdenis overeenstemt. De synode heeft tot taak de dwalingen af te wijzen, maar moet niet doen alsof er een reëel gevaar voor dwalingen aanwezig is met een bundel schriftgetrouwe liederen op tafel.

5. Enkele andere argumenten

Telkens wordt als argument naar voren gebracht dat er in de eigen gemeente een behoefte en verlangen bestaat om schriftuurlijke liederen te zingen, vooral op de christelijke feestdagen en bij andere bijzondere gelegenheden en in evangelisatiediensten.

Sommigen melden eveneens dat zij allang schriftuurlijke liederen zingen of er over denken om het te gaan doen. Graag zouden ze daarmee niet in strijd komen met kerkordelijke en synodale bepalingen. Dat is door het besluit van 1983 echter blijvend wel het geval. Hoewel de synode het zingen van schriftuurlijke liederen in de eredienst verbiedt, blijft men dat toch doen omdat de Schrift het niet verbiedt. Daardoor kan men het besluit van de synode niet voor vast en bondig houden. Uiteraard mag het kerkverband niet worden geneerd. Het kerkverband behoort echter tot het 'wezen' van de kerk, terwijl de zelfstandigheid van de plaatselijke gemeente tot het 'wezen' behoort. Daarom is de 'ongehoorzaamheid' aan het synodebesluit van 1983 geen ongehoorzaamheid aan de Heilige Schrift en aan de Koning van de kerk, Jezus Christus.

In tegenstelling tot de synode van 1983 hebben synodes in het recente verleden bij controversiële zaken veel groter terughoudendheid betracht. Genoemd worden:

a. In 1974 werden verschillende orden van dienst aan de kerken voorgelegd ter voorlichting en overweging. Er werd toen geen orde van dienst opgelegd.

b. In 1962 werd de nieuwe vertaling naast de Statenvertaling vrijgegeven voor gebruik in de eredienst, omdat de tekst van de nieuwe vertaling niet in strijd is met de Heilige Schrift.

c. In 1972 werd de nieuwe berijming van de psalmen voor gebruik in de eredienst vrijgegeven.

Van deze terughoudendheid is in het besluit van de synode van 1983 inzake het kerklied niets terug te vinden. Genoemd wordt ook dat we correspondentie onderhouden met kerken in het buitenland die gezangen gebruiken en die we om het gebruik daarvan niet veroordelen.

Tenslotte worden nog enkele praktische argumenten genoemd. Zo wordt gewezen op zieken- en bejaardenprogramma's. Daaruit blijkt dat voor velen het werk van de Heilige Geest de bedding van het lied zoekt.

De drang om naar andere kerken of charismatische groepen te gaan bij hen voor wie het nieuwtestamentische lied wezenlijk en een noodzakelijk deel van hun geloofsbeleving is, wordt door het besluit van 1983 nodeloos vergroot.

Ook brengt het verwijdering teweeg tussen kerk en school. Onze jeugd dreigt op deze manier in een onnodige en heilloze uitzonderingspositie te worden gebracht.

Behalve al deze argumenten die het verzoek tot revisie ondersteunen worden aan de synode nog twee andere vragen gesteld, die wel heel nauw met het zingen van gezangen samenhangen, terwijl er ook nog een advies wordt gegeven.

Zowel impliciet als expliciet wordt de vraag gesteld om artikel 69 K.O. te schrappen.

Een tweede vraag aan de synode is te besluiten dat iedere kerkeraad naar eigen prudentie vrij gebruik kan maken van het Liedboek voor de kerken.

Tenslotte wordt als mogelijkheid geopperd aan deputaten een opdracht te verstrekken om desgevraagd aan gemeenten die daaraan behoefte hebben, adviezen en voorlichting te verstrekken ten aanzien van het gebruik en de schriftuurlijkheid van het kerkelijk lied.

D. Visser, rapporteur

RAPPORT 1 VAN COMMISSIE 7 BETREFFENDE DE VERZOeken TOT REVISIE VAN HET BESLUIT VAN DE GENERALE SYNODE 1983 M.B.T. HET KERKLIED

Enkele opmerkingen vooraf

Een aantal verzoeken tot revisie worden appels genoemd. Een appel is echter altijd gericht tegen een besluit van een mindere vergadering zodat we met achtien verzoeken tot revisie te maken hebben. Uw commissie behandelt ze alle tegelijk. Voor de duidelijkheid geven we eerst samenvattend de belangrijkste argumenten uit deze verzoeken weer. Vervolgens zullen we op die argumenten ingaan. Daarbij moet worden gezien of er ten opzichte van 1983 nieuwe argumenten naar voren komen en of de synode van 1983 iets verkeerd beoordeeld heeft.

Weergave van de belangrijkste argumenten

A. SCHRIFTUURLIJKE ARGUMENTEN

Wat de Schriftuurlijke argumenten betreft spreken vele verzoeken over de eenheid. Dat is te begrijpen, want ter wille van de eenheid nam de synode het aangevochten besluit. Steeds weer wordt naar voren gebracht dat in het Nieuwe Testament met eenheid geen eevormigheid wordt bedoeld. De schriftplaatsen die de synode aanvoert, nopen niet tot uniformiteit in liturgische zaken. Het gaat niet om een eenheid van liederen, maar om de eenheid in Christus en de eenheid des Geestes, zoals die in Joh. 17:20 en Ef. 4:3-6 verwoord is. De teksten Rom. 15:6 en 1 Cor. 1:10 die de synode o.a. gebruikt als argument voor haar besluit gaan niet over 'gelijke omvang van schriftuurlijke kerkzang', maar over de eenheid in Christus. 'Wanneer de eenheid der Kerk afhankelijk wordt gemaakt van het lied dat tijdens de eredienst wordt gezongen, is sprake van een schijn-eenheid'.

Een argument dat nauw met dat van de eenheid samenhangt is dat van de christelijke vrijheid. Naar het oordeel van de bezwaarden wordt de synode met haar besluit de christelijke vrijheid aangetast. In het bezwaarschrift van 's-Gravenhage-Rijswijk wordt gezegd dat van de christelijke vrijheid een synodale vrijheid werd gemaakt. Door liederen te welen die overeenstemmen met Schrift en belijdenis laatste de synode de christelijke vrijheid aan. Zij congerdeerde de Schrift en verlegde de grens die Gods Woord (in Gal. 5:13) aangeeft. De synode vergat wat ter zake staat in o.a. Rom. 14 en Col. 2.

B. CONFESSENELE ARGUMENTEN

De confessionele argumenten die naar voren worden gebracht, concentreren zich op een aantal artikelen uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Op grond van artikel 7 is het duidelijk dat een beroep op vroegere synodes niet geldig is. Met haar besluit zou de synode van 1983 een kenmerk aan de drie kenmerken van de ware kerk zoals die in artikel 29 genoemd worden hebben toegevoegd. Ten slotte wordt artikel 32 genoemd om aan te tonen dat niet bij meerderheid van stemmen de vrijheid in Christus ingeperkt mag worden. Daardoor wordt de consciëntie gebonden.

C. KERKORDELIJKE ARGUMENTEN

In strijd met de bedoeling van artikel 85 K.O. zou de synode een bovenschriftuurlijke binding hebben opgelegd die in strijd is met de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Door dit besluit wordt ernstige afbreuk gedaan aan het wezen van het gemeen accoord der kerken. Het gezag van de kerkorde kan zo niet 'innerlijk' functioneren, omdat dat gezag immers voortkomt uit de bij de kerken aanwezige en beoefende gemeenschap des geloofs. Ook komt door dit besluit van de synode artikel 87 K.O. in het gedrang. Sommigen vragen impliciet of expliciet om artikel 69 K.O. te schrappen en de kerken vrij te laten liederen te zingen die in overeenstemming zijn met Schrift en belijdenis. De kerkeraad is dan geroepen om toe te zien dat de inhoud van de te zingen liederen zuiver is.

D. ARGUMENTEN ONTLEEND AAN HET BESLUIT VAN DE SYNODE VAN 1980

Sommigen vechten de juistheid van het besluit van 1983 aan op grond van het besluit van 1980. Het uitvoerigst doet de kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk dat. Hij is van oordeel dat de minderheid van deputaten en de synode van 1983 een verkeerde interpretatie hebben gegeven aan de door de synode van 1980 aan deputaten gestelde eis dat de inhoud van hun voorstellen zou moeten afhangen van de reacties uit en de eenheid van de kerken. In 1980 werd er een principebeslissing genomen, waarop in 1983 een completerende uitvoeringsbeslissing had moeten volgen. Daarom ook kregen deputaten niet de opdracht om een liedbundel aan de volgende synode aan te bieden, maar aan de kerken. Een stellige bepaling die tot nu toe niet is uitgevoerd, terwijl bovendien de synode niet eens de aangeboden bundel getoetst heeft.

Commentaar bij deze argumenten

ad a. Gesteld wordt dat Rom. 15:6 en 1 Cor. 1:10 niet kunnen dienen als Schriftbewijs voor het besluit van de synode, daar ze niet gaan over de eenheid in lied, maar over die in Christus. In het rapport van de deputaten voor het onderzoek naar het kerkelijk lied werd in 1980 echter bij Rom. 15:6 opgemerkt dat Paulus de gemeente, hoe verscheiden ook, vermaant om uit één mond eenstemmig tot de lofverheffing te komen. Allen moeten (kunnen) meezingen. 'De eensgezindheid die gegeven is, vraagt zelfverloochening terwille van de gemeente, maar vooral ter wille van de Heere'. Deputaten stellen vervolgens dat het niet ongepast is een nauw verband te leggen tussen belijdenis en lied en concluderen daaruit dat al zingen we niet op elk moment hetzelfde lied, wij wel allen zullen instemmen met het lied van de kerk der eeuwen om zo gemeenschap te oefenen met elkaar en met hen die ons zijn voorgaan. 1 Cor. 1:10 daarbij betrekking, stellen deputaten ten slotte dat de eenheid met heel de kerk dient te functioneren. In deze teksten gaat het dus wel degelijk over de eenheid in lied en niet alleen maar over de eenheid in Christus. In 1980 benadrukten deputaten juist ook vanuit deze teksten het belang om in de gemeente eenstemmig te zingen.

Het is stellig waar dat het in het Nieuwtestamente sprekende over eenheid gaat om de eenheid in Christus en de eenheid des Geestes. En dat het in die eenheid niet gaat om uniformiteit, maar dat daarin juist ruimte

is voor verscheidenheid. Niet minder waar is het echter dat die eenheid in Christus tot uitdrukking komt in kerkelijke-institutionele eenheid. De kerk als lichaam van Christus en als tempel van de Geest behoort zo nauw op de kerk als instituut betrokken te worden dat er tussen die twee geen verschil, laat staan een tegenstelling gemaakt wordt.

Voorts moet in de overwegingen worden betrokken dat het Nieuwe Testament voor de inrichting van de eredienst geen concrete voorschriften geeft. Daarom is ook niet rechtstreeks af te leiden vanuit de Schrift wat we mogen of moeten zingen. Daarin hebben de kerken een eigen verantwoordelijkheid. Omdat de eenheid in Christus niet alleen een gave is, maar ook een opgave zag de synode van 1983 zich voor de opgave gesteld om inzake het kerkgezag te zoeken de eenheid te bewaren met de Schriftgegevens die deputaten in 1980 aangereikt hadden. De bezwaarden doen alsof er in 1983 op grond van het rapport van 1980 maar één beslissing mogelijk was. Dat nu is niet waar. Men kan van mening zijn dat het het meest voor de hand gelegen zou hebben als de synode van 1983 besloten had om de aangeboden bundel liederen vrij te geven. Men kan van oordeel zijn dat door deze beslissing de verwijdering niet is weggenomen. Wie kan echter zeggen wat een andere beslissing had teweeggebracht?

Bovendien kan men niet zeggen dat het besluit van de synode van 1983 omschriftuurlijk was. Het besluit lag in het verlengde van een wettig besluit van de synode van 1980 en had de positieve intentie om de eenheid binnen onze kerken te bewaren. Daarom kan ook niet worden gezegd dat de christelijke vrijheid is aangetast. Vrijheid in Christus betekent gebondenheid aan Christus én aan elkaar als leden van Zijn lichaam. Vanwege die gebondenheid nam de synode een besluit dat bedoelde om de band aan elkaar te bewaren. Ook na dit besluit is en blijft de vrijheid in Christus. Die vrijheid behoeft echter niet altijd gebruikt te worden. Vanwege het besluit van 1983 is het goed om van het gebruik af te zien. Er kan zelfs een eigenmachtig gebruik van worden gemaakt. De vrijheid kan en mag gebruikt worden om de opgave van de eenheid te volbrengen.

ad b. Bij het besluit van 1983 heeft duidelijk moegesproken dat wij in een bepaalde traditie staan, waarin door synoden is bepaald en in de kerkorde is vastgelegd wat wij in de eredienst zullen zingen. Men mag echter niet zeggen dat in 1983 die besluiten van synoden gelijkgesteld zijn met de Goddelijke Schriften, noch de gewoonte met de waarheid Gods. Gepoogd is, om luisterend naar de Schriften, de eenheid in Christus te bewaren. Daarom is het niet terecht om herziening van het synodebesluit van 1983 inzake het kerkelijk te vragen met een beroep op artikel 7 N.G.B.

Gelet op wat hierboven gezegd is, zal het duidelijk zijn dat het besluit van 1983 niet de bedoeling had een nieuw kenmerk aan de kerk toe te voegen, noch bedoeld was om de vrijheid in Christus in te perken. Daarom is het ook niet juist om op grond van de artikelen 29 en 32 N.G.B. een herziening van dit besluit te vragen.

ad c. Het zal na het bovenstaande duidelijk zijn dat de synode niet de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk heeft aangetast. Het ging er niet om dat een kleine meerderheid heerschappij voerde over een grote minderheid. Daarom kan een beroep op artikel 85 K.O. niet dienen als argument om te vragen het besluit van de synode van 1983 te herzien. Evenmin is aan de intentie van artikel 87 K.O. tekort gedaan. In 1983 besloot de synode niet om nooit iets aan de kerkorde te veranderen, maar om op dat moment geen verandering aan te brengen in artikel 69 K.O. in de zin zoals was voorgesteld. Daarbij moet worden bedacht dat wij staan in de gereformeerde traditie, waarin ten aanzien van het kerkgezag in de historie een eenheid is gegroeid die in artikel 69 onder woorden is gebracht; die ook kerkelijk is gekijkt. Een verandering van dat artikel is ingrijpend. Zeker de vraag om dit artikel te schrappen kan niet op deze manier aan de orde gesteld worden.

ad d. De kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk heeft gelijk; dat in het besluit van de synode van 1980 de punten 6.1, 2 en 3 een eenheid vormen en 9 een nadere stipulatie inhoudt (zie Acta 1980 blz. 70 en 71). Toch kan niet gezegd worden dat de synode van 1980 in principe reeds besloot om een bundel liederen te gaan gebruiken. In 6.2 wordt duidelijk gezegd dat grote voorzichtigheid betracht dient te worden. En in 6.3 staat dat een aantal schriftuurlijke liederen kan worden aanvaard, niet dat dit zal of moet gebeuren. Op grond daarvan gaat het in punt 9 genoemde niet alleen over de inhoud van een bundel, maar ook of, gelet op het in 9 genoemde, dit werkelijk kan en gaat gebeuren of niet.

Dat dit een juiste interpretatie van het besluit van de synode van 1980 is, blijkt uit 8.10 van het rapport van deputaten voor het onderzoek naar het kerkelijk lied. Zij schrijven: 'Een definitieve beslissing over het al dan niet aanvaarden van een aantal schriftuurlijke liederen voor gebruik in de eredienst kan eerst door een volgende generale synode worden genomen. Deze definitieve beslissing wordt afhankelijk gesteld van:

- de reactie uit de kerken;
- de realiseerbaarheid van het onder 6 genoemde;
- het belang van de onderlinge eenheid, zoals onder 8 omschreven' (zie Acta 1980, blz. 213).

Deze passage zou men de basis van het genomen besluit kunnen noemen. In dit verband is het goed om te herinneren aan wat de deputaten A.W. Drechsler, A.C. de Gous, W. Steenbergen en L. Stranghoit in 1983 onder 10.1.1 in het rapport van de deputaten voor het onderzoek naar het kerkelijk lied naar voren brengen als zij motieven noemen die pleiten vóór aanvaarding van de eigen bundel. Teruggrijpend op 1980 zeggen zij o.m.: 'Een definitieve beslissing ten aanzien van het gebruik van Schriftgetrouwe liederen in de eredienst zou, volgens de synode, vooral afhankelijk zijn van de reacties uit de kerken, de realiseerbaarheid van de eigen liedbundel en de eenheid van de kerken' (zie Acta 1983, blz. 227). Hoewel zij dus voorstellen de aangeboden bundel te aanvaarden, hebben zij, in tegenstelling tot de kerkeraad van 's-Gravenhage-Rijswijk, erkend dat het in het besluit van 1980 niet alleen om de inhoud van een eigen bundel ging, maar ook om het gebruik.

Daarom is uw commissie van mening dat het niet terecht is om te zeggen dat de synode van 1983 uit het besluit van 1980 een verkeerde conclusie heeft getrokken en daardoor een besluit heeft genomen dat in strijd is met het besluit dat in 1980 genomen werd.

De synode kwam tot haar besluit vanuit de Schriftuurlijke gedachte dat de eenheid in Christus en de institutionele eenheid onverbrekelijk met elkaar verbonden zijn. Zij beoordeelde de situatie zo dat de eenheid in onze kerken niet gebaat zou zijn met het vrijgeven van deze liederen voor het gebruik in de eredienst.

Dit besluit werd genomen met de bedoeling om elkaar vast te houden. Het kostte veel moeite om tot dit besluit te komen. Uit de verzoeken tot revisie blijkt dat het velen nog steeds veel moeite kost. Daar zal ieder begrip voor hebben. Maar niet is aangetoond dat de synode in 1983 een beslissing genomen heeft die tegen Schrift, belijdenis, kerkorde of een besluit van een vorige synode inging. Ook zijn er in deze verzoeken tot revisie geen nieuwe argumenten naar voren gekomen. Tenslotte zal het duidelijk zijn dat de situatie in onze kerken, vergeleken met 1983, niet gewijzigd is. Ook daarom is er geen reden om op het besluit van de synode van 1983 terug te komen.

Voorstel

De generale synode, kennis genomen hebbend van de verzoeken tot revisie van het besluit van de generale synode 1983 inzake het kerkelijk lid van de kerkoraden van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Leeuwarden, Zwolle, Veenendaal-Bethel, Hoogeveen, 's-Gravenhage-West, Gouda, 's-Gravenhage-Centrum, Amersfoort, Winschoten, Broek op Langedijk, 's-Gravenhage-Rijswijk, Harlingen, Almere, 's-Gravenhage-Zuid, Groningen, Emmeloord, Zaandam en Eindhoven, overwegend

- dat er in deze verzoeken tot revisie geen nieuwe gezichtspunten naar voren zijn gekomen;
- dat, zoals blijkt uit bovenstaand rapport, in deze verzoeken niet is aangetoond dat de synode van 1983 een beslissing heeft genomen die in strijd is met Schrift, belijdenis of kerkorde;
- dat ook niet is aangetoond dat de synode van 1983 op grond van een verkeerde beoordeling van het besluit van 1980 tot haar beslissing is gekomen;
- dat er in de situatie waarop het beleid van de vorige synode gericht was geen verandering is gekomen; van oordeel
  - dat het argument van de eenheid der kerken zoals de synode van 1983 dat gehanteerd heeft nog overminderd van kracht is;
  - dat er in de huidige situatie geen reden is om het besluit van de synode van 1983 te herzien;

besluit om de verzoeken tot revisie af te wijzen en de indieners ervan van dit besluit in kennis te stellen.

D. Visser, rapporteur.

BIJLAGE 35
art. 96, 140

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN KERKELIJKE ARCHIEVEN

Het deputaatschap voor de kerkelijke archieven heeft de eer u het volgende te rapporteren:

- Deputaten vergaderden gedurende de verslagperiode zes maal, nl. op 28 jan. en 10 dec. 1984, 4 mei en 11 nov. 1985, 11 maart en 9 mei 1986.

2. Wat het beheer van het archief van de generale synode betreft, kan u worden gerapporteerd dat de beide archivariissen met instemming van hun mededeputaten graag uw aandacht vestigen op

2.1 DE ARCHIEFRUIMTE TE ROTTERDAM

Zij rapporteerden daarover: 'De archieftruimte bevindt zich in het souterrain van de Rehobothkerk te Rotterdam. De ruimte is onvoldoende beveiligd tegen brand. De deur heeft een brandvertragende werking van hooguit 60 minuten. Ten gevolge van vuurdoorslag door roosters in de muur naast de deur zal een eventuele brand echter reeds enige tijd in de bewaarplaats woeden. Bij brand elders in het kerkgebouw heeft bluswater - nauwelijks gehinderd door een houten drempeltje - vrij toegang tot de archieftruimte. Ook vochtwerking van de buitenmuur kan schadelijk zijn voor het archief. Tenslotte is de ruimte te klein voor het plaatsen van ruimtebesparende verwijfbare stellingen. (...) In de bewaarplaats worden behalve archivalia op papier ook geluidsbanden van de synodezittingen vanaf 1974 bewaard. De bewaarcondities voor geluidsbanden zijn echter totaal anders dan de bewaarcondities voor papier. Ideaal voor papier is een temperatuur van ca. 16° bij een relatieve vochtigheid van 55 à 60%, terwijl geluidsbanden optimaal te bewaren zijn bij een temperatuur van -20° C en een relatieve vochtigheid van 5%. Het zal duidelijk zijn dat noodzakelijke voorzieningen in dezen niet dan ten koste van veel geld en moeite te treffen zijn. Mede geleid op het feit dat de huidige archieftruimte te klein is geworden om het gehele archief te bergen, zodat een deel reeds elders ondergebracht moest worden (in de archiefbewaarplaats van de Krimpenerwaard te Schoonhoven), menen uw deputaten dat overwogen moet worden het synodale archief bij het Rijksarchief te Utrecht in bewaring te geven volgens nader omschreven contract. In het vervolg van dit rapport hopen zij hierop terug te komen.

2.2 ARCHIEFAANWINSTEN

De archivalia van de generale synode van Amersfoort 1980 zijn in het archief opgenomen. Verschillende deputaatschappen hebben reeds volgens het desbetreffende besluit van 1983 (Acta 1983, art. 153 sub f) hun archiefstukken vóór 1977 aan het archief aangeboden. Een overzicht van deze stukken is door de archivariissen opgesteld; het wordt als bijlage bij dit rapport gevoegd (bijlage 1). Hieruit blijkt tevens welke deputaatschappen pro memoria vermeld moeten worden. Dit overzicht kan mede dienen als supplement op de inventarislijst die '1' laatst werd gepubliceerd in het archiefrapport aan de generale synode van 1980 (Acta, blz. 101 e.v.).

2.3 GEDEPONEERD ARCHIEF

Het zo juist genoemde overzicht maakt ook melding van archieven die in het generaal-synodaal archief zijn gedeponeerd. Behalve de archivalia die van het Kerkelijk Bureau afkomstig zijn, zijn de archieven van de particuliere synode van het Westen, alsmede een deel van die van de vroegere particuliere synode van het Midden, en de archiefstukken van de voormalige Chr. Geref. Studentenbond in het archief opgenomen.

2.4 ONTBREKENDE ACTA

Aan de overweging een kopie te laten vervaardigen van de Handelingen van de Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, gehouden van 18 augustus tot 3 september 1885 te Rotterdam, is geen gevolg gegeven omdat binnen afzienbare tijd een nieuwe uitgave van de synodale Handelingen van 1872

tot 1892 zal verschijnen, waardoor het mogelijk is dat de laatste van de tot dusver ontbrekende Handelingen van de Christelijke Gereformeerde Kerk vóór 1892 in het archief wordt opgenomen. Een exemplaar van de opnieuw uitgegeven Acta van het Synodaal Convent (1887) en van de voorlopige synoden van de Nederduitse Gereformeerde Kerken (1888-1892) heeft intussen ook een plaats in het archief gekregen, evenals dat het geval is met de Handelingen en Verslagen van de Algemene Synoden van de Christelijk Algescheidene Gereformeerde Kerk (1836-1860), waarvan reeds in het rapport aan de vorige synode melding is gemaakt (Acta 1983, blz. 385 sub f).

2.5 INVENTARISATIE

De inventarisatie van de stukken die in het archief werden opgenomen, resp. er aan werden toevertrouwd, heeft zoveel mogelijk voortgang gevonden. Dat de archivariissen daarbij in de archieftruimte te Rotterdam niet over een behoorlijke werkruimte beschikken, zij ten overvloede nogmaals opgemerkt.

3. Inzake het toezicht op het generaal-synodale archief kan u worden meegedeeld dat deputaten de archieven te Apeldoorn (Theol. Hogeschool, Hilversum (Israël- en zendingsdeputaten), Rotterdam en Schoonhoven hebben geïnspecteerd en in redelijke orde hebben bevonden. Met medewerking van de beide archivariissen hoop de secretaris van de archiefdeputaten binnenkort de inventarisatie van de archieven te Hilversum volgens opdracht van de beide betrokken deputaatschappen ter hand te nemen.

4. Wat het toezicht op het beheer bij de kerkelijke vergaderingen 'waarop ingevolge het bepaalde in artikel 45 van de Kerkorde de generale synode het toezicht dient uit te oefenen' alsmede 'het bevorderen van een goed archiefbeheer bij de overige kerkelijke vergaderingen' (Reglement, art. 3 sub b en c) betreft, kan gerapporteerd worden dat deputaten gedurende de verslagperiode gewerkt hebben aan de totstandkoming van Richtlijnen voor het beheer van een kerkelijk archief. Met andere desbetreffende gegevens zijn deze gebundeld en als Archiefregelingen van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland aan de kerkoraden, classes en particuliere synoden toegezonden. Een exemplaar van deze Archiefregelingen wordt met dit rapport aan de synode aangeboden.

5. Ook in de afgelopen periode zijn aanvragen om inlichting en advies inzake archiefaangelegenheden ontvangen en voor zover mogelijk gehonoreerd. In dit verband willen deputaten u opnieuw attenderen op het feit dat er betreffende de bevoegdheid die volgens de instructie voor de deputaten tot beheer van een kerkelijk administratief bureau aan het kerkelijk administratief bureau is toegekend (het adviseren inzake en desgevraagd bijhouden van archieven van deputaatschappen - art. 4 sub B3), nog geen duidelijkheid bestaat. Deze bepaling die althans ten dele parallel is aan de opdracht die aan de archiefdeputaten is verleend en in nauwe relatie staat tot hun totale opdracht, behoeft in zoverre correctie dat het adviseren tot de opdracht van de archiefdeputaten wordt gerekend, en aanvulling dat het bijhouden van deputaten-archieven dient te geschieden in overleg met de archiefdeputaten (zoals intussen reeds in praktijk is gebracht).

6. Overeenkomstig het desbetreffende besluit van de vorige synode participeren de kerken in de commissie tot registratie van de protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke archieven (Acta, art. 153 sub g). Hieromtrent kan het volgende gerapporteerd worden:

6.1 VERTEGENWOORDIGING

Mr. Caspar van Heel tot lid van deze commissie benoemd, informeert deputaten geregeld inzake het door de commissie verrichte werk.

6.2 KERKELIJK ARCHIEFBESLUIT

Mede door deze commissie is het Kerkelijk Archiefbesluit tot stand gekomen, dat de voorwaarden aangeeft waaronder kerkelijke en semi-kerkelijke archieven door archiefdiensten van de overheid ter bewaring worden opgenomen. Hiervan is gebruik gemaakt bij de totstandkoming van de in § 4 reeds genoemde Richtlijnen. Met inachtneming van de eigen kerkordelijke bepalingen ad hoc kon dank zij deze commissie zoveel mogelijk overeenstemming bereikt worden met de andere protestantse kerken wat de archiefverzorging enz. betreft.

6.3 WERKGROEP-AFSCHIEDINGSARCHIEVEN

De medewerking aan deze werkgroep waarin br. Van der Hart namens deputaten zitting heeft, werd gecontinueerd. In deze werkgroep, waaraan de leden op persoonlijke titel meewerken, zijn vrijwel alle uit de Afscheiding van 1834 voortgekomen kerken vertegenwoordigd. Zoals aan de vorige synode reeds werd gerapporteerd blijken negen kerken te beschikken over archivalia van vóór 1892 (Acta, blz. 366 sub 7.7). Naar aanleiding van een artikel van br. Van der Hart in De Wekker van 20 april 1984 onder de titel 'Werkgroep wil archiefmateriaal Afscheiding in kaart brengen', werden verschillende reacties ontvangen.

6.4 TWEDE CONTACTDAG KERKELIJKE ARCHIEVEN

Op 14 januari 1984 werd in het Rijksarchief te Utrecht de tweede contactdag kerkelijke archieven gehouden (vgl. Acta 1983, blz. 366 sub 7.6). Een drietal van uw deputaten woonde deze dag bij. Na voorlichting van de kant van de rijksarchivaris, prof. dr. C. Dekker en mv. drs. G.M.W. Ruitenberg, hoofd van het Centraal Register van Particuliere Archieven, verschaften mr. Th. J. van Rensch, J. Mastenbroek, ds. G. Bloemendaal, ds. A.C. Louwerse en prof. dr. W. Lutjeharms informatie over het archiefwezen in hun diverse kerken, waarna een algemene bespreking volgde. De heruitgave van de reeds in § 2.4 genoemde Handelingen (1836-1860) werd vervolgens gepresenteerd aan prof. Dekker, waarna ds. M. te Velde informeerde over de in § 6.3 genoemde werkgroep.

7. Volgens ontvangen mandaat hebben deputaten overleg gepleegd met het college van hoogleraren inzake het stichten van een documentatiecentrum, nl. met de bibliothecaris, prof. dr. J. van Gonderen. Het bleek dat in de bibliotheek van de Theologische Hogeschool allerlei documentatie voorhanden is. Geschriften uit eigen kring worden zoveel mogelijk opgenomen. Wat de periodieken betreft, zijn alle jaargangen van De Wekker aanwezig, niet die van de regionale kerkbladen. De beschikbare ruimte in de bibliotheek geeft nog wel mogelijkheid deze kerkbladen op te nemen - gesteld dat complete sets te achterhalen zijn -, maar niet de talloze plaatselijke kerkblaadjes. Het is niet bekend of deze kerkelijke documenten regionaal of plaatselijk worden bewaard. Een en ander geldt ook van de semi-kerkelijke bladen. In het eigen archief bevinden zich reeds verschillende documentatiestukken, zoals vermeld in de inventarislijst die bij het archiefrapport-1980 was gevoegd (Acta, blz. 101 en 105), alsmede in het rapport aan de synode van 1983 (Acta, blz. 366 sub 9). Verschillende gedenkchriften door plaatselijke kerken uitgegeven bij een jubileum kunnen hieraan toege-

voegd worden (Utrecht-C, Nijmegen, Veenwouden), alsook de catalogus die ter gelegenheid van de Afscheidingtentoonstelling in 1984 werd beschikbaar gesteld door de directie van het Rijksmuseum Het Catharijneconvent. Naar aanleiding van suggesties die van bevriende zijde werden ontvangen, beraden deputaten zich op verdere uitwerking van hun opdracht.

8. De vorige synode verstrekte mandaat "passende maatregelen te nemen die kunnen leiden tot verbetering van de huidige archiefruimte" (Acta 1983, art. 153 sub e). In § 2.1 is er reeds op gewezen dat een verbetering die noodzakelijk geacht moet worden, niet dan ten koste van veel moeite en geld te realiseren zal zijn. Het souterrain - dat tevens als opslagruimte voor allerlei zaken dient (zodat soms eerst het opgeslagen materiaal verwijderd moet worden om de deur van de archiefruimte te bereiken) - biedt naar de mening van uw deputaten ook na kostbare verbouw geen mogelijkheid om tot een acceptabele oplossing te komen. Aan nieuwbouw elders geven deputaten met het oog op de kosten geen voorkeur, een betere oplossing mogelijk is, een oplossing die verschillende kerken, classes en particuliere synoden reeds in praktijk hebben gebracht, nl. de gebruikmaking van de archiefdiensten van de overheid. Daar het Rijksarchief te Utrecht het meest in aanmerking komt om er het synodale archief in bewaring te geven, hebben deputaten zich breed laten informeren door de reeds in § 6.4 genoemde rijksarchivaris, prof. Dekker. Deze wees erop dat de Archiefwet het mogelijk maakt dat de overheidsarchiefdiensten service verlenen aan particuliere en semi-particuliere archieven. Hiervan hebben reeds verschillende kerkgemeenschappen gebruik gemaakt. Het voordeel van de inbewaringgeving van de landelijke archieven bij de overheidsarchiefdiensten is niet alleen het toezicht en de veiligheid, maar ook de inventarisatie en de toegankelijkheid voor wetenschappelijke doeleinden. Nadere omschrijving van het een en ander, ook van eventueel noodzakelijk geachte beperking van toegang, wordt in een contract vastgelegd. Terwijl de eigenaar van het archief volledig eigenaar blijft, wordt de service geheel kosteloos verstrekt. Daar het om praktische redenen niet mogelijk is tekens nieuw archief toe te voegen aan het overgebrachte archief, is het gewenst het over te brengen archief zo volledig mogelijk aan te bieden en voor de opslag van nieuw archief eigen voorzieningen te treffen, totdat ook dat nieuwe archief zo compleet mogelijk aangeboden kan worden.

Prof. Dekker drong er vooral op aan veel aandacht te schenken aan de semi-kerkelijke archieven omdat deze zeer kwetsbaar zijn. Desgevraagd verklaarde hij dat de kist met verkoolde stukken van het archief vóór 1940 ook in Utrecht bewaard kan worden zoals die momenteel is om gevrijwaard te worden voor verdere vernietiging tot een moment dat restauratie redelijk mogelijk is. Uw deputaten zijn van oordeel dat de noodzakelijk geworden splitsing van het archief (Rotterdam/Schoonhoven) verre van ideaal is. Bovendien is de inbewaringgeving te Schoonhoven persoonsgebonden en niet gecontracteerd. Overwegende dat de inbewaringgeving bij overheidsarchiefdiensten steeds meer in zwang komt en geen kosten ten laste van de kerken met zich meebrengt, stellen deputaten u voor te besluiten tot inbewaringgeving bij het Rijksarchief te Utrecht over te gaan volgens een vast te stellen contract, waarvoor zij u een concept aanbieden (bijlage 2). Daar nieuw archief voor een bepaalde periode ergens ondergebracht moet worden, stellen deputaten u voor hen te machtigen naar een geschikte archiefruimte om te zien, hetzij de huidige archiefruimte te Rotterdam daarvoor te gebruiken, hetzij elders een voorziening te treffen.

9. Deputaten stellen u voor te besluiten:

9.1 de instructies van de deputaten tot beheer van een kerkelijk administratief bureau en van die voor de kerkelijke archieven met elkaar in overeenstemming te brengen in die zin dat de advisering uitsluitend een taak is van de deputaten voor de kerkelijke archieven (zie § 5);

9.2 het generaal-synodale archief in bewaring te geven bij het Rijksarchief te Utrecht volgens bijgaand concept-contract (zie § 2.2 en § 8);

9.3 ten behoeve van nieuw archief gebruik te blijven maken van de archiefruimte te Rotterdam, resp. elders geschikte archiefruimte daarvoor te zoeken (zie § 8);

9.4 opnieuw met klem aan de diverse deputaatschappen op te dragen hun archiefstukken - nu voor de jaren vóór 1980 - in het synodale archief te doen opnemen (zie § 2.2 en Reglement art. 8);

9.5 opnieuw vijf deputaten te benoemen onder wie een voorzitter, een secretaris en twee archivariissen (zie Reglement art. 2).

W. van 't Spijker, voorz.
M. Drayer, secr.
F. van der Hart, archivaris
C.J. van Heel, archivaris
P. Sluimer.

BILJAGE 1

Overzicht van de aanwinsten sinds de generale synode van Rotterdam

Generale synode Amersfoort 1980:	
Geluidsbanden van de zittingen	8 banden in 1 doos
Correspondentie	2 dozen
Quaestor generale synode:	
Boekhouding 1962 - 1972, jaarstukken 1959 - 1979	1 doos
Nota's en correspondentie 1970 - 1974	1 doos
Nota's en correspondentie 1975 - 1976, 1980 - 1982	1 doos
Deputaatschappen waarin tevens gedeputeerden van de particuliere synoden zitting hebben:	
Eremitikas (naar art. 13 K.O.)	
Notulen 1921 - 1976	1 doos
Correspondentie 1959 - 1974	1 doos
Studiefonds Theol. Hogeschool (naar art. 19 K.O. - voorheen E.B.P.):	
Notulen 1947 - 1973, correspondentie 1947 - 1974	1 doos
Correspondentie 1974 - 1980	1 doos

Penningmeester: uitkeringen 1947 - 1980	1 doos
financiële verslagen 1947 - 1980	1 doos
correspondentie 1947 - 1980	1 doos
verslagen 1947 - 1980	1 doos
Theologische Hogeschool	eigen beheer
Gedrukte curatorverslagen 1933, 1946 t/m 1980	
Evangelieverkondiging onder Israël	eigen beheer
Buitenlandse zending	eigen beheer
Evangelisatie	p.m.
Steunverlening aan kerken in de polders rond het IJsselmeer	p.m.
Onderlinge bijstand:	
Correspondentie 1972 - 1979	1 doos
Steunaanvragen 1972 - 1979	3 dozen
Kerkbouwaangelegenheden	p.m.
Generale deputaatschappen:	
Radio-kerkdienstuitzendingen	p.m.
Ambtelijke bearbeiting van schippers	p.m.
Geestelijke verzorging van varende	p.m.
Geestelijke verzorging van militairen	p.m.
Contact met de kerkjeugd:	
Correspondentie 1955 - 1973	1 doos
Kerk en recreatie	p.m.
Kerk en onderwijs	p.m.
Geestelijke verzorging van gehandicapten/behartig ziekenhuispastoraat	p.m.
Algemeen diaconale en maatschappelijke aangelegenheden:	
Correspondentie 1969-1975	p.m.
Notulen 1970-1980; enquête maatschappelijke dienstverlening 1975	1 doos
Uitgegaan circulaire 1970-1976	1 doos
Ongeordend, vermoedelijk veel vernietigbaar	3 dozen
Hulpverlening in binnen- en buitenland:	
Notulen 1968-1973; bijzondere noden; notulen 1953-1968; financiële verslagen 1970-1982;	
dossier Amnesty International	
Correspondentie 1969-1983	1 doos
'De Wekker'	4 dozen
Notulen met correspondentie 1959-1980	1 doos
Jaarboek	p.m.
Uitgave van de kerkorde	p.m.
Correspondentie met de hoge overheid:	
Archief 1960-ca. 1980	1 doos
Eenhed van de gereformeerde belijders in Nederland en correspondentie met buitenlandse kerken	p.m.
Verlegwoordiging van de kerken	p.m.
Raad voor contact en overleg met het Ned. Bijbelgenootschap	p.m.
Financiële zaken:	
Verslagen en accountantsrapporten 1968-1970; correspondentie 1962-1972	1 doos
Correspondentie 1962-1973	1 doos
Correspondentie 1972-1980	1 doos
Accountantsrapporten 1971-1979	3 dozen
Correspondentie met de penningmeesters der kerkelijke kassen over de jaarrekeningen en de accountantsrapporten 1962-1979	1 doos
Kerkelijk Administratief Bureau:	
Correspondentie 1969-1972	1 doos
Synodaal archief:	
Correspondentie en verslagen 1959-1977	1 omslag
Controle van het synodale archief:	
Correspondentie en verslagen 1969-1977	1 omslag
Onderzoek naar het kerkelijk lied	p.m.
De officiële tekst van de belijdenisgeschriften	p.m.
Kerk en samenleving	p.m.
Commissie van de generale synode 1982:	
Stukken betreffende bezwaarschrift-Haarlem-C	1 omslag
Gedeponerd archief:	
Particuliere synode van het Westen (niet mee over te dragen naar het Rijksarchief te Utrecht, bij voorkeur naar het Rijksarchief te Haarlem):	
Notulen 1945-1974	1 doos
Correspondentie 1945-1974	4 dozen
Kas onderlinge bijstand 1946-1972	1 omslag
Particuliere synode van het Midden:	
Kasboek, giro- en kasstukken	1 omslag
Christelijke Gereformeerde Studentenbond (mee over te brengen naar Utrecht - momenteel bewaard te Schoonhoven):	
Notulen 1946-1970	5 delen
Presentielijst 1947-1980	1 deel

Ondertekenlijst 1947-1959	1 deel
Correspondentie abactis 1946-1970	15 ordners
Diverse tijdschriften, statuten en andere stukken	2 dozen
Jaargangen 'Cancō Gestorum Scriptura' 1948-1969	1 doos
Tabellariſche kasboeken idem 1950-1972	3 delen
Kasbewijzen idem 1956-1968	1 ordner
Ongeordend idem	3 dozen
Archivalia afkomstig van het Kerkelijk Bureau (nog te bewerken - wordt bewaard te Schoonhoven):	
Diverse losse stukken 1958-1980	8 dozen
Financiële verlagen 1968-1980	2 dozen
Stukken generale synode van Rotterdam 1971 en van Amersfoort 1980	7 ringbanden
Diverse financiële stukken 1958-1980	14 archiefzakken
Diverse financiële hulpresters 1968-1974	1 grote doos

BIJLAGE 2

Concept-Overeenkomst van opnemning en bewaring in de Rijksarchiefbewaarplaats te Utrecht.

De eerste ondertekenden, voorzitter en secretaris van het deputaatschap voor de kerkelijke archieven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, in dezen handelende als gemachtigden van de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, verklaren hierbij ter opnemning en bewaring te geven aan de tweede ondertekende, rijksarchivaris in de provincie Utrecht, beheerder van de rijksarchiefbewaarplaats te Utrecht, die verklaart hierbij op te nemen en te bewaren het archief van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland over de jaren 1892-1980, zoals omschreven in de bijgaande lijst, en wel onder de volgende voorwaarden en bedingen:

- De Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland blijven eigenaar van de archiefbescheiden.
- De opnemning en bewaring van het archief in de archiefbewaarplaats geschiedt kosteloos voor een termijn van ten minste tien jaren, ingaande ...
- Na het verstrijken van de genoemde termijn zal deze overeenkomst worden geacht van jaar tot jaar te zijn verlengd, indien zij niet zes maanden voor het einde van de alsdan lopende termijn door één der partijen schriftelijk is opgezegd.
- Het beheer van het archief geschiedt overeenkomstig de bepalingen bij of krachtens de Archiefwet 1982 en het Kerkelijk Archiefbesluit gesteld, behoudens de in deze overeenkomst gestelde bepalingen.
- Voor raadpleging door derden van archiefbescheiden, jonger dan 50 jaar of van andere bescheiden, in bijgaande lijst gemerkt, mits niet ouder dan 100 jaren, is schriftelijke toestemming vereist van het deputaatschap.
- Bescheiden die naar het oordeel van de beheerder van de archiefbewaarplaats niet voor blijvende bewaring in de archiefbewaarplaats in aanmerking komen, zullen in overleg met de archivariſsen van de kerken worden overgedragen aan een instelling, waar deze bescheiden beter op hun plaats zijn, dan wel worden vernietigd.
- De beheerder van de archiefbewaarplaats zal, voor zover dit nog niet gebeurd is en in overleg met de archivariſsen van de kerken, zorg dragen voor het ordenen en inventariseren van het archief en ten minste een exemplaar van de inventaris of andere toegang aan de eigenaar en aan het Centraal Register van Particuliere Archieven doen toekomen.
- De beheerder van de archiefbewaarplaats noemt mede in bewaring een bibliotheek- en documentatiecollectie, die een steunende functie bij het raadplegen van het archief kan hebben. Het deputaatschap is verantwoordelijk voor het aanvullen van deze collectie.
- De beheerder van de archiefbewaarplaats zal aan het deputaatschap, aan de archivariſsen van de kerken en voorts aan hen die namens dezen daartoe aangewezen zijn, op hun verzoek toegang verlenen tot de bewaarplaats van het archief en hun gelegenheid geven bescheiden daaruit in te zien en daaruit aanteekeningen te maken. Tegen afgifte van een ontvangstbewijs kunnen voor bepaalde tijd bescheiden uit het archief aan hen worden afgegeven.
- De beheerder van de archiefbewaarplaats houdt toezicht op een tijdige terugbezorging van tijdelijk uitgeleende bescheiden uit het archief.
- Het deputaatschap draagt zorg voor het periodiek aanvullen van het archief, in de regel niet frequenter dan eens in de tien jaar. Op deze aanvullingen zijn de bepalingen van deze overeenkomst van toepassing.
- Wanneer door één van de partijen wordt gehandeld in strijd met deze overeenkomst, heeft de andere partij het recht de overeenkomst te beëindigen, met terzijdestelling van de artikelen 2 en 3 van deze overeenkomst.
- Wijzigingen in deze overeenkomst kunnen slechts worden aangebracht in een door beide partijen ondertekend geschrift.

Aldus in drievoud opgemaakt en ondertekend,

	1986 Utrecht,	1986
	, voorzitter van	prof. dr. C. Dekker, rijksarchivaris
het deputaatschap voor de kerkelijke archieven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.		in de provincie Utrecht
	, secretaris van	
het deputaatschap voor de kerkelijke archieven van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.		

BIJLAGE 36
art. 97**RAPPORT VAN DE COMMISSIE TOT BESTUDERING VAN HET VRAAGSTUK VAN LEVENSONDERHOUD VAN AFGEZETTE PREDIKANTEN, HUN (GEWEZEN) ECHTGENOTEN EN HUN GEZINNEN****Inleiding**

Op de generale synode Rotterdam 1983 diende een instructie van de particuliere synode van het Zuiden, luidende als volgt:

'De generale synode spreekt zich uit op welke wijze aan de kerkeraden steun geboden kan worden in de voorziening van levensonderhoud van afgezette predikanten en hun gezinnen', (Instructie 807)

Commissie II, aangevuld met twee financiële deskundigen, ontwierp voorlopige richtlijnen, waarvan de inhoud hieronder is vermeld:

- De vaststelling van de toelage zal geschieden door de classis waaronder de gemeente van de afgezette predikant valt, nadat deputaten art. 49 K.O. advies zullen hebben uitgebracht.
- Aan de afgezette predikant, zijn (gewezen) echtgenote en zijn kinderen kan een tijdelijke toelage worden toegekend gelijk aan de uitkeringen welke gelden voor hen die een uitkering genieten uit de emeritkas.
1. De toelage onder b. bedoeld kan worden uitgekeerd gedurende een aantal maanden dat gelijk is aan het aantal jaren welke de afgezette predikant in de dienst van de Christelijke Gereformeerde Kerken heeft volbracht, echter met een maximum duur van drie jaren.
2. Indien een predikant tijdens zijn afzetting reeds de leeftijd van 62 jaar heeft bereikt, kan hem een toelage worden verstrekt, welke gelijk is aan de uitkering van een emerituspredikant. Bij zijn overlijden kan aan zijn echtgenote met wie hij was getrouwd op het moment van zijn afzetting, een toelage worden verleend, gelijk aan een weduwen-uitkering, ontleend aan de normen geldende voor de emeritkas.
- Op de toelage onder a, b en c bedoeld, zal in mindering worden gebracht:
  - de inkomsten uit eigen vermogen;
  - de inkomsten uit tegenwoordige of vroegere arbeid verkregen, waaronder pensioenrechten;
  - alle overige inkomsten, waaronder lijfrenten, stamrechtuitkeringen, enz.
- De toelagen zullen, onder aftrek van de hiervoor onder d1, d2 en d3 bedoelde inkomsten en onder aftrek van eventueel in te houden belastingen, worden uitgekeerd door de Kas Onderlinge Bijstand.
- Deze uitkeringen zullen als volgt worden gedragen:
  - zo mogelijk voor 25% door de gemeente waarin de afzetting van de predikant heeft plaatsgevonden;
  - voor 25% of zo nodig voor meer door de classis welke het besluit tot afzetting heeft genomen;
  - voor 50% door de Kas Onderlinge Bijstand.
- Bij het berekenen van de 65-jarige leeftijd van de afgezette predikant komen de toelagen geheel voor rekening van de Kas Onderlinge Bijstand. Hetzelfde geldt voor de toelagen gedaan aan weduwen van die predikanten, die bij hun afzetting de 62-jarige leeftijd reeds hadden bereikt.

Besluit en opdracht generale synode

De synode besloot:

- De voorgestelde richtlijnen voorlopig te aanvaarden en deze met ingang van 1 oktober 1983 te effectueren;
- een commissie te benoemen met de opdracht het vraagstuk van het levensonderhoud van afgezette predikanten, hun (gewezen) echtgenoten en hun gezinnen te bestuderen en daartoe te rapporteren aan de synode 1986;
- de commissie samen te stellen uit de voorzitter van deputaten voor financiële zaken, een lid van deputaten emeritkas, een lid van deputaten voor Onderlinge Bijstand en de hoogleraar in het kerkrecht als adviseur;
- op de generale synode van 1986 tot een definitieve regeling te komen.

Samenstelling commissie

De onder 3 genoemde commissie is als volgt samengesteld:

Br. J. Bijleveld,	lid	(voorzitter dep. Financiële Zaken)
Br. J.D. Wisman,	secretaris	(voorzitter dep. Emeritkas)
Br. G.G. van Wijngaarden,	samenroeper	(secretaris dep. Onderlinge Bijstand)
Prof. dr. W. van 't Spijker,	adviseur	

Vergaderingen van de commissie

De commissie vergaderde zeven maal te Amersfoort, te weten op:

13-01-1984	18-03-1985	13-01-1986
07-05-1984	20-05-1985	
03-12-1984	21-10-1985	

Rechtspositie van de dienaren des Woords in onze kerken

De commissie heeft ruime aandacht geschonken aan de rechtspositie van de dienaren des Woords zoals deze in de kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland is vastgelegd.

In de artikelen 4 tot en met 17 van de kerkorde zijn bepalingen gegeven ten aanzien van de toelating tot de dienst des Woords, de beroepbaarheid, de noodzakelijkheid van het verbonden zijn aan een gemeente, de overgang tot een andere staat des levens, de taak van de dienaren des Woords alsmede de verplichtingen van de kerken inzake de stoffelijke verzorging van de dienaren des Woords tijdens de dienst aan de kerken en na hun emeritering. Voor het onderzoek van de commissie zijn in het bijzonder van belang de artikelen 4, 7, 11, 12, 13 en de art. 79 en 80.

In de artikelen 4 en 7 wordt gehandeld over de wijze waarop iemand tot het ambt van dienaar des Woords wordt toegelaten, het beroepen door de gemeente en ten aanzien van kandidaten het, na gehouden examens, beroepbaar stellen door de classis met medewerking van deputaten art. 49 K.O. alsmede over de noodzakelijkheid van het aan een gemeente verbonden moeten zijn.

Artikel 12 spreekt uit dat een dienaar des Woords, wanneer hij eenmaal op wettige wijze is beroepen, zijn leven lang aan de dienst der kerken is verbonden.

De artikelen 11 en 13 leggen de gemeente de verplichting op haar dienaren behoorlijk te onderhouden, ook wanneer een dienaar des Woords, door ouderdom, ziekte of om andere reden ongeschikt wordt tot het uitoefenen van zijn ambt.

Artikel 11 bepaalt verder dat een gemeente haar dienaar des Woords niet kan ontslaan zonder kennisgeving aan en approbatie van de classis en van de deputaten der particuliere synode (deputaten art. 49 K.O.).

In lid 3 van artikel 11 wordt verder bepaald dat losmaking van een dienaar des Woords alleen kan geschieden door de classis, bijgestaan door deputaten naar art. 49 K.O., terwijl het vierde lid van dit artikel aangeeft dat de financiële verplichting der gemeente ten opzichte van de losgemaakte dienaar des Woords door de kerkeraad en de classis moet worden geregeld.

In artikel 12 is de bepaling opgenomen dat het een dienaar des Woords niet is geoorloofd zich tot een andere staat des levens te begeven dan om gewichtige oorzaken, die ter kennis van de classis gebracht, door haar beoordeeld dienen te worden ten overstaan van de deputaten der particuliere synode. In dit verband sprak de generale synode van 1956 uit dat wie zijn ambt eigenmachtig neerlegt zich schuldig maakt aan trouwelooze verlaten van de dienst.

In de artikelen 79 en 80 van de kerkorde wordt gehandeld over schorsing en ontzetting uit het ambt wegens grove zonden.

Onder de grove zonden waardoor de Naam des Heeren grote smaadheid wordt aangedaan, voor de kerk ontorend zijn of ook bij de Overheid strafwaardig zijn worden in artikel 80 als voornaamste genoemd: het aanhangen en verbreiden van onschrijflijke leringen, openbare scheurmaking, openlijke godslastering, simonie, trouwelooze verlaten van de dienst, of het indringen in die van een ander, menneer, echtbreuk, overspel, diefstal, geweldpleging, drankzucht, wetteloosheid en oneerlijk winstbejag.

De ontzetting uit het ambt van dienaar des Woord staat aan het oordeel van de classis met advies van deputaten van de particuliere synode (deputaten art. 49 K.O.).

Bij aandachtige lezing van deze artikelen valt het op dat door het inschakelen van de classis en de deputaten naar art. 49 K.O., zowel bij de beroepbaarstelling als bij eventuele afzetting uit de dienst waarborgen van objectieve behandeling gegeven worden.

Bij de beroepbaarstelling wordt er door de classis en deputaten art. 49 K.O. op toegezien dat niet op lichtvaardige wijze iemand tot het ambt van dienaar des Woords wordt toegelaten.

Bij ontzetting uit het ambt dragen classis en deputaten art. 49 K.O. mede-verantwoordelijkheid voor een rechtvaardige behandeling van de aanklacht tegen de dienaar des Woords.

Bij losmaking van een dienaar des Woords wordt gesproken van een financiële verplichting welke de gemeente heeft ten aanzien van de losgemaakte predikant.

Over een dergelijke verplichting van de gemeente wordt niet gehandeld indien een dienaar des Woords zich tot een andere staat des levens begeeft, de gemeente trouwelooze verlaat of uit het ambt wordt ontslag wegens grove zonden. Uit het voorgaande blijkt, dat indien wordt besloten tot losmaking van een predikant van zijn gemeente er een financiële regeling dient te worden getroffen. Hierbij moeten classis en deputaten artikel 49 K.O. worden ingeschakeld. De hoogte van de schadevergoeding moet in redelijkheid worden vastgesteld.

Indien door trouwelooze verlaten, het eigenmachtig neerleggen van het ambt of door ontzetting uit het ambt de band tussen de gemeente en haar dienaar des Woords wordt verbroken en de laatste derhalve ophoudt dienaar des Woords te zijn, vervallen gelijktijdig alle financiële verplichtingen welke de gemeente ten opzichte van haar predikant op zich had genomen.

Hij kan geen aanspraak maken op doorbetaling van zijn traktement, terwijl rechten op vakantietoelage en andere emolumenten eveneens vervallen.

Ook vervalt het recht op emeritaatsuitkeringen voor hem, zijn (gewezen) echtgenote en zijn kinderen. Het vervallen van de rechten op emeritaatsuitkeringen vloeit voort uit het beginsel in onze kerken dat een dienaar des Woords wanneer hij eenmaal op wettige wijze is beroepen, levenslang aan de dienst der kerken is verbonden en de eer en waardigheid van dienaar des Woords blijft behouden ook indien hij door ouderdom of andere gebreken ongeschikt is geworden tot de uitoefening van zijn ambt, tenzij hij zich schuldig maakt aan trouwelooze verlaten van de dienst, zijn ambt eigenmachtig neerlegt of daaruit wegens grove zonden wordt ontslag.

Het levenslang verbonden zijn aan de dienst der kerken legt de kerken de verplichting op om levenslang in het onderhoud van de dienaar des Woords en van zijn gezin te voorzien, ongeacht of hij in staat is zijn ambt uit te oefenen. Dezelfde verplichtingen hebben de kerken ten opzichte van weduwen en wezen van de dienaren des Woords.

Rechtspositie van dienaren des Woords in enkele andere kerkverbanden

De bepalingen ten aanzien van de rechtspositie van dienaren des Woords in onze kerken zijn geheel in overeenstemming met de opvattingen welke zijn neergelegd in de Kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoals die kort na de vereniging van de afgescheidenen en doerenden in 1892 tot stand is gekomen en door ds. Joh. Jansen, gereformeerd predikant, is verklaard en toegelicht in een tweedelige uitgave over de Kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland, waarvan deel 1 tot onder-titel heeft 'Van de diensten', terwijl de ondertitel van het 2e deel luidt: 'Van de Tucht'. (Uitgegeven in resp. 1917 en 1913 bij Bosch/ Nijverdal)

Ook in deze Kerkenordening van de Gereformeerde Kerken in Nederland brengt trouwelooze verlaten van de dienst, het eigenmachtig neerleggen van het ambt of het doen van grove zonden mee dat de dienaar des Woords uit zijn ambt wordt ontslag en dat hij het radicaal van dienaar des Woords verliest, met als gevolg

dat hij ook alle aanspraken op levensonderhoud voor zich en zijn gezin verliest.

Jansen spreekt in dit verband over het vervallen van aanspraken op traktement en emeritaatsrechten, door hem veelal pensioen genoemd.

In de huidige Gereformeerde Kerken (Synodaal) verliest een dienaar des Woords, die uit zijn ambt ontslag is, alle rechten op doorbetaling van traktement, vakantietoelage en andere emolumenten.

Wiel kan een tijdelijke toelage worden gegeven ter voorziening in het levensonderhoud.

Sinds deze kerken een aantal jaren geleden aan de predikanten pensioenrechten naar rato van dienstjaren hebben toegekend, behouden de uit hun ambt ontslag dienaren des Woords aanspraken op pensioen voor de dienstjaren welke ze hebben vervuld tot aan de datum waarop ze uit het ambt zijn ontslag.

De Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) hebben geen algemene financiële regelingen voor dienaren des Woords die van hun gemeente worden losgemaakt of uit hun ambt worden ontslag.

Indien een dienaar des Woords van de Nederlandse Hervormde Kerk uit zijn ambt wordt ontslag, verliest hij gelijktijdig alle aanspraken op doorbetaling van traktement, vakantietoelage en andere emolumenten. De afgezette predikant is dan aangewezen op de Algemene Bijstand Wet.

Ook de Nederlandse Hervormde Kerk en nog enkele andere kerkverbanden, welke pensioenrechten aan het aantal dienstjaren hebben gekoppeld, laten bij ontzetting uit het ambt van dienaar des Woords de pensioen-aanspraken, voortvloeiende uit verstrekten dienstjaren, onverkort bestaan.

Rechtspositie van ambtenaren en functionarissen bij Overheid, instellingen etc.

Ook bij de Overheid, semi-overheidsinstellingen, de instellingen voor geestelijke en maatschappelijke belangen, de gezondheidszorg en bij het bedrijfsleven kan tot onmiddellijk ontslag van een ambtenaar of functionaris worden overgegaan op grond van bepalingen in het Burgerlijk Wetboek. In art. 1639 BW leden o. en p. (dwingende redenen) en lid w. (gewichtige redenen) wordt een aantal handelingen van de werkgever genoemd die onmiddellijk ontslag door de werkgever rechtvaardigen. Een opzeggings termijn is daarbij niet vereist, terwijl alle rechten op doorbetaling van salaris, vakantietoelage en andere emolumenten met ingang van de datum van ontslag vervallen.

Ook hier geldt dat pensioenaanspraken voor dienstjaren gelegen vóór de datum van ontslag onaanvaardbaar zijn.

De pensioenrechten worden per dienstjaar opgebouwd. Voor ieder dienstjaar ontstaat het recht op een stukje pensioen. Meestal 1/3% van het genoten jaarsalaris en vakantietoelage.

Bij 40 dienstjaren kan een pensioen worden bereikt van 70% van het genoten jaarsalaris en vakantietoelage. Het dan te ontvangen pensioen wordt geschat voldoende te zijn om in het levensonderhoud van de gepensioneerde en zijn gezin te voorzien.

Minder dan 40 dienstjaren betekent dat het pensioen ontoereikend zal zijn om in het levensonderhoud van de gepensioneerde en zijn gezin te voorzien. Het zou te ver voeren hier nader in te gaan op de verschillende systemen van pensioenopbouw en pensioenuitkeringen.

Samenvatting

Het voorgaande overziende kan worden gezegd dat de algemene lijn is dat bij ontzetting uit het ambt van dienaar des Woords of bij ontslag aan ambtenaren en andere functionarissen wegens dwingende of gewichtige redenen gegeven, alle rechten en aanspraken op doorbetaling van traktement, salaris, vakantietoelage en andere emolumenten vervallen.

Een verschil valt te constateren tussen de rechten op emeritaatsuitkeringen binnen onze kerken en de pensioenaanspraken bij enkele genoemde kerken, de Overheid, verschillende instellingen en het bedrijfsleven.

Bij ontzetting uit het ambt van dienaar des Woords binnen ons kerkverband vervallen voor de afgezette predikant alle aanspraken op emeritaatsuitkeringen. De emeritaatsregeling in onze kerken wordt hierdoor gekarakteriseerd dat het uitsluitend bestemd is voor dienaren des Woords die levenslang trouw blijven aan hun roeping en verbonden zijn aan de dienst in onze kerken.

Door een dienaar des Woords in onze kerken worden per jaar geen emeritaatsrechten opgebouwd of verkregen. Het recht op een uitkering berust op de verplichting van de kerken om blijvend in het levensonderhoud van haar predikanten te voorzien.

Houdt iemand op dienaar des Woords te zijn in onze kerken, wordt hij ontrouw, dan vervallen op hetzelfde moment zijn aanspraken op levensonderhoud voor nu en later.

Bij de pensioenvoorzieningen gelden andere uitgangspunten. Hier is sprake van niet uitbetaald loon gedurende de actieve periode van de pensioengerechtigde. Het niet uitbetaalde loon wordt jaarlijks door de werkgever gestort in een Pensioenfonds. De in de loop der jaren gestorte bedragen zijn bestemd om in de niet-actieve periode in het levensonderhoud van de pensioengerechtigde en zijn gezin te voorzien.

Indien de actieve periode kort is, m.a.w. indien het aantal dienstjaren weinig is, dan is er ook weinig beschikbaar voor de niet-actieve periode. De pensioenvoorziening zal dan ontoereikend zijn om gedurende de niet-actieve periode in het levensonderhoud van de gepensioneerde en zijn gezin te voorzien.

Onverplichte uitkeringen

Uit het voorgaande is gebleken dat onze kerken geen financiële verplichtingen meer hebben ten opzichte van de uit zijn ambt ontslag dienaar des Woords. Voor de voormalige dienaar des Woords houdt dit in dat hij zonder arbeidsinkomen is komen te staan.

Sinds de invoering van de Algemene Bijstand Wet kunnen allen die geen of onvoldoende inkomen hebben om in hun levensonderhoud te voorzien aanspraak maken op financiële bijstand, volgens normen welke daarvoor door de Overheid zijn vastgesteld. Deze normen liggen nagenoeg op het niveau van het minimumloon, hetwelk met ingang van 1 januari 1985 f 1.987,70 per maand bedraagt (exclusief vakantietoelage).

Op de bijstandsuitkeringen worden in mindering gebracht alle inkomsten die de aanvrager geniet uit tegenwoordige arbeid, arbeidsinkomsten uit het verleden, inkomsten uit vermogen, en inkomsten uit lijfrenten of

stamrechtelijke kringen enz. De vraag rijst of de kerken een uit het ambt ontsette dienaar des Woords zonder meer naar de Overheid moeten verwijzen voor het verkrijgen van een uitkering krachtens de Algemene Bijstandswet.

Of hebben de kerken ten opzichte van een voormalige dienaar des Woords een eigen verantwoordelijkheid om op grond van de christelijke barmhartigheid een tijdelijke uitkering te verstrekken?

In deel 2 van het boek van ds. Joh. Jansen, handelende over de kerkelijke tucht, zegt deze op bladzijde 362 het volgende:

'Bij schorsing blijft de financiële verplichting gelden, tenzij bij onderling overleg met den te schorsen dienaar overeengekomen wordt, dat het traktement ten deele of geheel ingehouden wordt.

Bij ontzetting uit het ambt echter vervalt ook alle financiële verplichting, omdat zij het ambt met zijne inkomsten, zowel het traktement van den dienaar als het pensioen voor hem, zijn weduwe en kinderen onttrekt.

Bij wijze van barmhartigheid mag men aan een armen dienaar voor een zekere tijd een toelage geven, totdat hij of weer in het ambt gesteld is of een anderen werkring gevonden heeft, maar wettelijke verplichting is dit niet'.

In de huidige Gereformeerde Kerken (Synodaal) is een uitkeringsregeling van toepassing waarvan de hoofdregels als volgt kunnen worden weergegeven:

- indien een dienaar des Woords naar het oordeel van de classis met medewerking en toestemming van de deputaten van de particuliere synode bij een meerderheid van twee derden der uitgebrachte stemmen wordt ontslagen omdat hij zijn gemeente niet langer met stichting kan dienen en er geen reden bestaat tot uitoefening van kerkelijke tucht zal (onderstreping door commissie) een uitkeringstermijn van toepassing zijn, welke inhoudt dat aan de betrokken predikant een uitkering wordt verstrekt van $\frac{1}{4}$ jaar + 20% van de dienstjaren + 1½% van de dienstjaren voor elk leeftijdsjaar boven 25 jaar;
- indien een dienaar des Woords naar het oordeel van de particuliere synode, blijvende uit ten minste twee derden der uitgebrachte stemmen, de bekwaamheid mist om enige gemeente met stichting te dienen en derhalve uit het ambt wordt ontheven, alsmede in de gevallen dat een dienaar des Woords zijn dienst trouweloos verlaat, zijn ambt eigenmachtig neerlegt of uit het ambt wordt ontszet, kan (onderstreping door commissie) een tijdelijke uitkering gegeven worden waarvan de duur beperkt is tot 50% van de onder a gegeven uitkeringstermijn, indien naar het oordeel van de kerkeraad, met instemming van de classis daartoe aanleiding bestaat.
De aanleiding wordt in elk geval aanwezig geacht, indien in het levensonderhoud van het gezin van betrokkene niet op andere wijze is voorzien;
- de uitkering wordt bepaald door de hoogte van het jaartraktement en vakantiegeld, zonder het recht van vrij wonen en met inhouding van emeritaatslasten;
- de uitkering wordt uitsluitend verstrekt gedurende de zgn. uitkeringstijd (zie onder a en b) en bedraagt:

1. gedurende drie maanden vanaf de datum van ingang	100%
2. vervolgens gedurende negen maanden	90%
3. daarna gedurende vier jaar	80%
4. tenslotte	70%
- op de uitkeringen worden in mindering gebracht inkomsten uit werkzaamheden indien en voorzover de som van de uitkering en de eigen inkomsten hoger is dan de som van het jaartraktement en vakantiegeld;
  - gedurende de uitkeringstermijn worden nog, zij het gereduceerd, emeritaatsrechten opgebouwd;
- de uitkeringen komen ten laste van:

- de gemeente welke de uit het ambt ontheven of uit het ambt ontsette dienaar des Woords voor het laatst heeft gediend	voor 10%
- de classis	voor 30%
- het uitkeringsfonds	voor 50%
totaal 100%	

In de hiervoor vermelde uitkeringsregeling wordt de uitkeringstermijn ontleend aan het aantal dienstjaren van de uit het ambt ontheven of uit het ambt ontsette dienaar des Woords.

Daarmee wordt een relatie gelegd tussen dienstjaren en uitkeringen. Dit kan leiden tot de opvatting dat bij onthefing of ontzetting uit het ambt van dienaar des Woords nog niet alle rechten zijn verloren gegaan.

Deze mening kan nog worden versterkt door het feit dat na onthefing of ontzetting uit het ambt gedurende de uitkeringstermijn nog, zij het gereduceerd, pensioenrechten kunnen worden opgebouwd.

In onze kerken kennen we geen uitkeringsregelingen voor:

- dienaren des Woords die hun gemeente niet meer met stichting kunnen dienen;
- dienaren des Woords die eigenmachtig hun ambt neerleggen, zich schuldig maken aan trouweloze verlaten van hun dienst of voor hen die afgezet zijn wegens het begaan van grove zonden.

Gelet op de opdracht van de generale synode heeft de commissie zich uitsluitend beraden over de vraag of en op welke wijze in het levensonderhoud van de onder b genoemde predikanten en hun gezinnen moet worden voorzien.

In de twee rapporten van commissie II GS 1983 wordt opgemerkt dat de kerken in Christelijke beweging en met barmhartigheid hebben na te gaan in welke mate en op welke wijze in het levensonderhoud van de afgezette dienaar des Woords en zijn gezin kan worden voorzien.

In deze rapporten wordt, geheel in overeenstemming met hetgeen ds. Joh. Jansen daarover heeft opgemerkt, gewezen op het tijdelijke karakter van de uitkering en op de moeilijkheid om te komen tot een uniforme regeling.

De commissie onderschrijft dat de kerken in Christelijke beweging en met barmhartigheid hebben na te gaan of tijdelijk in het levensonderhoud van de afgezette dienaren des Woords kan worden voorzien maar stuit op dezelfde bezwaren van commissie II GS 1983 ten aanzien van een uniforme uitkeringsregeling. Naar de mening van de commissie moet rekening worden gehouden met een veelheid van factoren waardoor een uniforme uitkeringsregeling niet wel mogelijk is.

Algemene Richtlijnen

Niettegenstaande de hiervoor gemaakte opmerkingen ten aanzien van een uniforme regeling meent de commissie wel met enkele algemene richtlijnen te kunnen komen.

De commissie is van oordeel dat alleen aan afgezette dienaren des Woords een tijdelijke uitkering, ter voorziening in het levensonderhoud van de betrokkene en zijn gezin, kan worden verstrekt indien de dienaar des Woords:

- berouw toont en zich met de kerkeraad van zijn laatste gemeente heeft verzoend;
- zelf met zijn gezin aan ons kerkverband blijft verbonden.

Bij de vaststelling van de tijdsduur van de uitkeringen dient geen rekening te worden gehouden met het aantal jaren dat de afgezette predikant de kerken heeft gediend, aangezien op het moment van ontzetting uit het ambt alle rechten op huidige of toekomstige uitkeringen, hoe ook genaamd, zijn vervallen.

Een tijdelijke uitkering moet worden gezien als een diaconale toelage voor het levensonderhoud vanaf het tijdstip dat de predikant uit het ambt is ontszet. De mogelijkheid van het vinden van een nieuwe en passende werkring is in sterke mate afhankelijk van de leeftijd van de afgezette dienaar des Woords. Naarmate de leeftijd is gevorderd zal een langere periode nodig zijn voor het verkrijgen van een nieuwe functie.

Daarom zal de termijn van uitkering, hierna uitkeringsperiode genoemd, moeten worden verbonden aan bepaalde leeftijdsgrenzen.

De commissie acht de volgende opbouw van leeftijden en uitkeringsperiodes aanvaardbaar:

bijeen leeftijd van:	uitkeringsperiode:
25 jaar tot en met 44 jaar	12 maanden
45 jaar tot en met 54 jaar	24 maanden
55 jaar tot en met 64 jaar	36 maanden

De commissie is van oordeel dat de primaire verantwoordelijkheid voor het tijdelijke levensonderhoud van de afgezette dienaar des Woords berust bij de gemeente welke hij het laatst heeft gediend.

Een termijn van drie maanden wordt afgezien redelijk geacht. Voor de berekening van de uitkering over deze periode van drie maanden zal worden uitgegaan van het minimum traktement voor dienaren des Woords volgens de door de deputaten voor financiële zaken vastgestelde richtlijnen voor predikantstraktementen. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het aantal dienstjaren van de afgezette dienaar des Woords.

Ook dient in aanmerking te worden genomen het genot van vrij wonen en een vergoeding voor ziektekostenverzekering.

Het hiervoor genoemde minimum-traktement zal uit dien hoofde vermenigvuldigd kunnen worden met een factor 1,25. De aldus verkregen uitkomst zal moeten worden vermeerderd met vakantietoelage en de over de uitkering verschuldigde premieheffing volksverzekering.

Indien de afgezette dienaar des Woords na voormelde drie maanden niet in het levensonderhoud van hem en zijn gezin kan voorzien, zal hij bijstand dienen te vragen bij de Gemeentelijke Sociale Dienst.

Op deze uitkering, welke op jaarbasis thans circa f 26.000,- bedraagt, zal gedurende maximaal 33 maanden een aanvulling kunnen worden verstrekt ter grootte van 40% van de bijstandsuitkering, zijnde derhalve p.m. f 10.000,- per jaar.

Voor deze aanvulling op de bijstandsuitkering heeft de commissie bijzondere aandacht besteed aan het bepaalde in artikel 7, lid 2, van de Algemene Bijstandswet.

In dit artikel wordt het volgende bepaald:

'Bijdragen van derden zijn onaanvaardbaar en moeten derhalve verrekend worden met de uitkering A.B.W. indien deze van dien aard zijn dat deze leiden tot een aanzienlijke verbetering van de levensomstandigheden'.

Aan het Ministerie van Sociale Zaken en aan enkele gemeenten is de vraag gesteld of de door de commissie bedoelde aanvulling met 40% van de bijstandsuitkering, zijnde p.m. f 10.000,- per jaar, wel of niet aanvaardbaar werd geacht. Uw commissie ontving de bevestiging dat een dergelijke aanvulling door derden aanvaardbaar is te achten en niet in mindering op de uitkering A.B.W. zal worden gebracht, omdat men van mening is dat een aanvulling van circa f 10.000,- in deze gevallen niet leidt tot een aanzienlijke verbetering van de levensomstandigheden van de betrokkene.

Opgemerkt zij dat een verzoek daartoe ter goedkeuring dient te worden voorgelegd aan het plaatselijke college van B en W.

Op voornoemde uitkeringen zullen, voorzover van toepassing, in mindering worden gebracht:

- de inkomsten uit tegenwoordige of vroegere arbeid, waaronder ook te rekenen pensioenen van de afgezette dienaar des Woords en van zijn echtgenote;
- de inkomsten uit eigen vermogen;
- alle overige inkomsten, waaronder lijfrenten etc.

Volgens artikel 79 K.O. oordeelt de classis met advies van deputaten art. 49 K.O. over de afzetting van een dienaar des Woords.

Daarom is het juist de classis ook te betrekken bij de vaststelling van een eventuele tijdelijke uitkering.

Om de objectiviteit te waarborgen zullen uitkering en uitkeringstermijn worden vastgesteld door de kerkeraad en de classis in overleg en met goedkeuring van deputaten art. 49 K.O., waarbij het recht bestaat, alle omstandigheden in aanmerking genomen hebbende, van de voormelde uitkering en/of uitkeringsperiode naar beneden af te wijken.

De gemeente welke de afgezette dienaar des Woords het laatst heeft gediend en de classis dienen in principe de lasten te dragen van de door hen vastgestelde en toegekende uitkering.

De gemeente als eerst verantwoordelijke neemt de uitkering aan de afgezette predikant gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting geheel voor haar rekening.

Teneinde te voorkomen dat de gemeente en de classis financieel al te zwaar worden getroffen is het gewenst dat een belangrijk deel van de uitkering, na het verstrijken van de voormelde termijn van drie maanden, wordt gedragen door het deputaatschap voor onderlinge bijstand.

In aanmerking nemende dat het beroepingswerk van de gemeente niet in het gedrang mag komen stelt de commissie voor om de uitkeringen aan afgezette dienaren des Woords te laten dragen door:

- a. de gemeente 10%
 b. de classis 30%
 c. het deputaatschap voor onderlinge bijstand 60%
- Hoewel de uitkeringen aan afgezette predikanten een diaconaal karakter dragen en derhalve door de plaatselijke gemeente dienen te worden uitbetaald, wordt uit praktische overwegingen voorgesteld de uitkeringen aan de afgezette predikanten te doen geschieden door het deputaatschap voor onderlinge bijstand, welke het aandeel van de gemeente en de classis van deze terugvoert.

De commissie stelt uw synode voor te besluiten:

- Aan een afgezette dienaar des Woords,
  - die berouw toont en zich met de kerkeraad van zijn laatste gemeente heeft verzoend,
  - die zelf met zijn gezin aan ons kerkverband verbonden blijft, kan een tijdelijke uitkering worden verstrekt ter voorziening in het levensonderhoud van hem, zijn (gewezen) echtgenote en zijn kinderen.
- De duur van de uitkering, uitkeringsperiode genoemd, is afhankelijk van de leeftijd van de afgezette dienaar des Woords en bedraagt maximaal:

leeftijd van:	uitkeringsperiode:
25 jaar tot en met 44 jaar	12 maanden
45 jaar tot en met 54 jaar	24 maanden
55 jaar tot en met 64 jaar	36 maanden
- Voor de berekening van de uitkering over de eerste drie maanden zal worden uitgegaan van het minimum traktement voor dienaren des Woords volgens de door de deputaten voor financiële zaken vastgestelde richtlijnen voor predikantstraktementen.
 Rekening zal worden gehouden met het aantal dienstjaren van de afgezette dienaar des Woords. Het hiervoor genoemde minimum traktement wordt vermenigvuldigd met de factor 1,25. De uitkomst hiervan wordt verhoogd met vakantietoeslag en de over de uitkering verschuldigde premieheffing Volksverzekering.
 In de factor 1,25 is begrepen het genoten traktement, het genot van vrij wonen, een vergoeding voor ziektekostenverzekering en eventuele genoten bijverdiensten.
- De uitkering gaat in op de dag nadat de dienaar des Woords uit zijn ambt is onttrokken en bedraagt:
  - gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting 85% van het onder 3 berekende basis-traktement;
  - vervolgens gedurende maximaal 33 maanden een aanvulling van 40% op de uitkering krachtens de Algemene Bijstandswet.
- Op de onder 4 bedoelde uitkeringen zullen, voorzover van toepassing, in mindering worden gebracht:
  - de inkomsten uit tegenwoordige of vroegere arbeid, waaronder ook te rekenen pensioenen van de dienaar des Woords en van zijn echtgenote;
  - de inkomsten uit eigen vermogen;
  - alle overige inkomsten, waaronder lijfrenten etc.
- De kerkeraad van de afgezette dienaar des Woords, de classis waartoe de gemeente van de afgezette dienaar des Woords behoort, daartoe bijgestaan door deputaten art. 49 K.O., zullen de tijdelijke uitkering vaststellen waarbij gebruik kan worden gemaakt van de onder 2, 3 en 4 vermelde normen. Ze zijn echter bevoegd, alle omstandigheden in aanmerking nemende, van de onder 2 vermelde uitkeringsperiode naar beneden af te wijken.
- De uitkeringen aan de afgezette dienaar des Woords zullen geschieden:
  - gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting, door de gemeente welke de afgezette dienaar des Woords het laatst heeft gediend;
  - voor de resterende uitkeringsperiode door het deputaatschap voor onderlinge bijstand, welke het aandeel van de gemeente en de classis, onder 8 vermeld, van deze terugvoert.
- De lasten aan deze uitkeringen verbonden zullen worden gedragen door:
  - gedurende drie maanden vanaf de datum van afzetting door de gemeente welke de afgezette dienaar des Woords het laatst heeft gediend;
  - voor de resterende uitkeringsperiode:
    - de gemeente van de afgezette dienaar des Woords voor 10%
    - de classis voor 30%
    - het deputaatschap Onderlinge Bijstand voor 60%
- Indien een afgezette dienaar des Woords in dienst was van een deputaatschap zal dit deputaatschap de bijdrage in de lasten van de gemeente en de classis voor haar rekening dienen te nemen.

De commissie meent hiertoe aan de gegeven opdracht te hebben voldaan.

G.G. van Wijngaarden, voorzitter
 J.D. Wisman, secretaris
 J. Bijveld
 Prof. dr. W. van 't Spijker, adviseur

BILAGE 37
 art. 97

RAPPORT 2 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE HET RAPPORT LEVENSONDERHOUD AFGEZETTE PREDIKANTEN

Uw commissie heeft met waardering kennis genomen van het uitvoeringsrapport van de commissie die het moeilijke vraagstuk van het levensonderhoud van afgezette predikanten c.s. had te bestuderen. Zij heeft daarop een drietal bemerkingsen die leiden tot enige wijziging in het voorgestelde besluit:

- Ook nu het gaat om een diaconale taak acht uw commissie het nodig dat er sprake is van enig initiatief

- van en enige zekerheid voor de betrokkene. Dit leidt tot wijziging van voorstel 1 en van de plaats van voorstel 6.
- Het feit dat bedoeld wordt een richtlijn te geven dient niet in voorstel 6, doch door voorstel 2 te worden vermeld.
  - In deze gevoelige materie is het gewenst dat niet twee vergaderingen samen – mogelijk zelfs verschillend – beslissen, maar dat één vergadering de verantwoordelijkheid draagt.

Uw commissie stelt u voor te besluiten:

- Aan een afgezette dienaar des Woords, die zich met de kerkeraad van zijn laatste gemeente heeft verzoend en lid is (gebleven) van een Christelijke Gereformeerde Kerk, zal op zijn verzoek een tijdelijke uitkering worden verstrekt ter voorziening in het levensonderhoud van hem en zijn gezin.
- De classis waartoe de laatste gemeente van de afgezette dienaar behoort, zal, gehoord de kerkeraad van die gemeente en bijgestaan door deputaten art. 49 K.O., de tijdelijke uitkering vaststellen.
- Ter bepaling van de duur en de hoogte van deze uitkering zullen de volgende richtlijnen worden gebruikt:
  - a 1/3 g. als in commissievoorstel 2 t/m 5 en 7 t/m 9.
- Elke vergadering (kerkeraad, classis, deputaatschap) is gehouden tot voldoening van de verplichting genoemd in een classisbesluit als bedoeld onder 2.

A. de Geus, rapporteur

BILAGE 38
 art. 98

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.02 INZAKE DE FINANCIËLE VERPLICHTINGEN T.O.V. DE LOSGEMAAKTE DIENAAR DES WOORDS

Lit de formulering van deze instructie blijkt dat het doel is om meer zekerheid te verkrijgen voor de belanghebbenden die betrokken zijn bij de situatie, die ontstaat als een dienaar van een gemeente wordt losgemaakt. Het is uw commissie opgevallen dat de particuliere synode van het Noorden niet met conceptvoorstellen is gekomen ter beoordeling resp. goedkeuring door de generale synode. Door het vragen om richtlijnen wordt de breedste vergadering eerder een studievergadering dan een vergadering die besluiten moet nemen. Verder merkt uw commissie op dat de vraag om zekerheid reeds gegeven is in artikel 11 sub 4 K.O. waarin het volgende is bepaald: de financiële verplichting der gemeente t.o.v. de losgemaakte dienaar moet door kerkeraad en classis worden geregeld.

Omdat de omvang van deze financiële verplichting niet is bepaald vraagt de particuliere synode van het Noorden dit te regelen. Uw commissie heeft er wel begrip voor dat deze instructie uit de nood geboren is, doch is van mening dat een eenmalig probleem nog geen richtlijnen noodzakelijk maakt en dat de omvang van de verplichting moet worden overgelaten aan de instanties die de generale synode heeft aangewezen. Indien zich in de toekomst onverhoopt weer een geval zou voordoen dan zou van de door uw commissie geadviseerde richtlijnen voor afgezette predikanten mutatis mutandis gebruik kunnen worden gemaakt. Op grond van het bovenstaande adviseert uw commissie deze instructie niet te aanvaarden.

G.G. van Wijngaarden, rapporteur

BILAGE 39
 art. 99

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE GEESTELIJKE VERZORGING VAN DE VARENDEN

Het deputaatschap

In de verslagperiode 1983-1986 vonden er geen mutaties plaats binnen ons deputaatschap. In goede harmonie werd samengewerkt, gedacht en gesproken over de taak, die aan ons werd opgedragen voor de geestelijke verzorging van de varende leden van onze kerken.

SAMENSTELLING VAN HET DEPUTAATSCHAP

ds. Th. Rutters	voorzitter
ds. M. Vlietstra	tweede voorzitter
H. Huigen	secretaris en penningmeester

ds. C.J. van den Boogert
ds. A. van Heteren
ds. J. Manni

Adviseurs van het deputaatschap zijn:

K. Fontein	varend ouderling van Dordrecht (Z)
H. Veuger	varend ouderling van Hasselt
N. van de Veen	ouderling te Kampen

VERGADERINGEN

Het normale vergaderpatroon is, dat de deputaten en adviseurs ieder kwartaal bijeenkomen. De vergaderingen worden gehouden in 'De Oude Tram' te Amersfoort. Deze vergaderingsgelegenheid is gekozen, omdat het met het oog op de samenstelling van ons deputaatschap een centraal gelegen punt is, waar tegen een redelijk tarief een goede vergaderaccommodatie wordt geboden.

Voor de vergaderingen worden ook uitgenodigd:

- ds. H. Wubs; predikant voor de varenden.
- E. Werner; contactpersoon van de kerkeraad van Dordrecht (Z). Aan deze gemeente is ds. Wubs verbonden.
- J.C. Schoemeijer; administrateur. Hij houdt het adressenbestand bij en verzorgt de verzending van het kwartaalperiodiek KOMPAS.

ADMINISTRATIE

De leden- en abonnementsadministratie wordt op een goede wijze bijgehouden door broeder Schoemeijer.

ondanks de moeilijke periode die hij doormaakte, doordat hij geruime tijd veel last en hinder ondervond van een slepende oogziekte.

We prijzen ons gelukkig met zijn iver en inzet. Hierdoor was het mogelijk om met een herziene ledenlijst voor de varenden uit te komen.

In de gids werden ook de namen en adressen van de deputaten, de contactpersonen en de ouderlingen opgenomen, die betrokken zijn bij het werk van de varenden.

De gids werd verstuurd naar alle door ons geregistreerde adressen van de varende leden van onze kerken.

Het voorkomen bestaat om in 1986, na drie jaren, weer met een ledenlijst en aanvullende informatie uit te komen.

LEDENADMINISTRATIE

Het aantal geregistreerde varende leden op 31 december 1985 belooft 465. Dit betreft 221 betijdende leden en 264 doopleiden en omvat 157 adressen.

ABONNEMENTEN

De abonnementsadministratie omvat de volgende adressenbestanden op 31 december 1985:

soortadressen:	aantal:
Varenden	157
Kerkeraden	188
Overigen	85

Begeleiding van de predikant

Het werkrapport van ds. Wubs is op iedere vergadering een vast onderwerp van bespreking. Hij dient ieder kwartaal een werkrapport in bij de kerkeraad van Dordrecht (Z); de kerkeraad stuurt daarvan een afschrift aan deputaten. Op deze wijze blijven kerkeraad en deputaten op de hoogte van de voortgang van de geestelijke verzorging onder de varenden van onze kerken.

Ds. Wubs is sinds 1 oktober 1981 als predikant voor de varenden werkzaam. Hij is beroepen door de gemeente Dordrecht (Z). Hij woont ook in Dordrecht. Deze woonplaats is gekozen uit het oogpunt van doelmatigheid voor het werk. De agglomeratie Zuid-Holland, Dordrecht, Rotterdam en omliggende gebieden is een concentratiepunt voor de zee- en de binnenvaart.

Deputaten realiseren zich dikwijls, dat de geestelijke bearbeiding onder de varenden van onze Christelijke Gereformeerde Kerken bedoeld is voor alle gebiedsdelen van ons vaderland en zo mogelijk zelfs daarbuiten. Met vreugde constateren zij dan ook, dat verschillende kerkeraden oog hebben voor en zorg besteden aan de varende leden van onze kerken.

Voortgang van het werk van ds. H. Wubs

Het hoofaccent in de arbeid van de predikant voor de varenden ligt op het bezoekwerk. Zijn contacten langs en op het water zijn vele en velerlei en doorgaans goed te noemen. Deze vorm van pastoraat blijkt in een behoefte te voorzien. Reeds in de kennismakingsperiode werd dit meer dan eens uitgesproken en in de vervolgesprekken groeit er duidelijk een band van vertrouwen.

De ontmoetingen gaan aan inhoud en diepgang winnen; steeds meer ook wordt ds. Wubs bij vragen die werk en gezinsleven van de schippers betreffen, betrokken.

Begin 1984 vroeg de Christelijke Bond van Ondernemers in de Binnenvaart (CBOB) hem als adviseur toe te treden. In deze functie woont hij vrijwel alle vergaderingen van het hoofdbestuur bij.

Contacten met de zeevarenden worden gelegd en zoveel mogelijk onderhouden door het regelmatig bezoeken van zeeschepen. Aan boord van deze schepen is het leven uiteraard anders dan op die van de binnenvaart. In de gesprekken met de koopvaarders ligt het accent dikwijls meer op het sociale dan op het geestelijke vlak. Er zit echter ook meer dan eens een evangeliserend element in deze ontmoetingen. Soms zijn er verrassende openingen en mogelijkheden. Het is een moeizaam, boeiend, doch zeker zinvol werk; werk om mee voort te gaan.

Ondanks alles kan melding worden gemaakt van een pastoraat waarin het evangelie van de Heere doorklinkt. Er mag worden voortgegaan in de wetenschap dat het zinvol is onder de leiding van de Heere en bij het licht van Zijn Woord.

Naast het bezoekwerk onder de varenden gaat ds. Wubs regelmatig voor in de zondagse kerkdiensten van diverse gemeenten binnen ons kerkverband. Om de band met de gemeente van Dordrecht-Zuid te versterken is in de overeenkomst vastgelegd dat hij elk jaar een zestal zondagen in deze gemeente voorgaat.

Behoudens de diensten in eigen kerken is ds. Wubs van tijd tot tijd betrokken bij diensten die voor varenden worden belegd. Te denken is hier aan samenkomsten in de Zwarte Zwaan, een schipperskerk; in het Havenziekenhuis en in het Zeemanshuis te Rotterdam. Door diensten op beide laatstgenoemde plaatsen worden mensen van vele nationaliteiten bereikt, hoewel er zich soms moeilijkheden met de taal voordoen. Bij al deze diensten zijn verschillende kerken en voorgangers betrokken. Er is in dezen goed overleg en goede samenwerking.

Op geregelde tijden zijn er ontmoetingen tussen de mensen die in opdracht van verschillende kerken werken onder de varenden. Hierbij gaat het er om elkaar te informeren, om tot afspraken te komen en zoveel mogelijk samen het werk te doen. Er is zondermeer een goede verstandhouding. Er is een sterk gezamenlijk besef van de ene Heere te dienen, ten dienste van mensen die allen in een vergelijkbare situatie leven en werken, namelijk op en aan het water. Varenden staan door de aard van hun beroep meestal vrij ver van het kerkelijk reilen en zeilen van de wal.

De aandacht en zorg die de kerken hun geven, wordt door de meesten van hen zeer gewaardeerd.

Regio Zwolle

In de verslagperiode werden we door de kerkeraad van Zwolle benaderd met het verzoek om samen na te denken over de geestelijke verzorging van de kinderen, die in Zwolle op de internaten zijn. Er zijn daar twee goed bekend staande schippersinternaten. De kerkeraad van Zwolle heeft daar een goede relatie mee

opgebouwd. Dat resulteerde er ondermeer in, dat ook vele niet-christelijke gereformeerde kinderen de catechisaties volgen.

Vooraf dat laatste bracht de kerkeraad van Zwolle op het idee om voor de voortgang van het werk om personele inzet van deputaten varenden te vragen.

Na veel besprekingen, overleg en correspondentie kwam er een voorstel van de kerkeraad van Zwolle om naast ds. Wubs, speciaal voor het werk in Zwolle op de internaten, een predikant voor een deeltijdfunctie in te zetten.

Deputaten hebben gemeend om op dit voorstel afwijzend te moeten reageren, omdat voor het werk onder de varenden maximaal één full-time predikant door de kerken beschikbaar wordt gesteld.

En daarin is voorzien door de inzet van ds. Wubs.

Verder waren deputaten de mening toegedaan, dat het voorgestelde werk een voortzetting betreft van werkzaamheden waarmee de gemeente van Zwolle al was gestart en meer een plaatselijke dan een landelijke aangelegenheid betreft.

Internaatwerk

Het is bekend, dat kinderen uit christelijke gereformeerde gezinnen op internaten verblijven.

Om een idee te krijgen van het reilen en zeilen op de internaten, vooral ten aanzien van de identiteit, is in het najaar van 1985 een vragenlijst gestuurd aan de varenden. Daarin zijn o.m. vragen opgenomen over de betrokkenheid bij het kerkelijk leven en het christelijk onderwijs. Aan de hand van de terugontvangen ingevulde formulieren zal worden nagegaan of de antwoorden aanleiding geven tot nadere bezinning.

Contactdagen

Jaarlijks wordt er na de kerstdagen in Rotterdam-Zuid een contactdag georganiseerd. Het bezoekersaantal is niet groot; toch kan gesteld worden, dat deze dagen in een behoefte voorzien. Gestaaft groeit jaarlijks het aantal bezoekers; in 1985 waren er 40 deelnemers.

Zo'n dag wordt gevuld met bezinning en gesprek over een vooraf vastgesteld thema, dat door een predikant of ouderling wordt ingeleid.

Het waren alle goede dagen, waarin saamhorigheid en liefde tot het evangelie werd beleefd.

Kompas

Voor bevordering van het onderlinge contact wordt ieder kwartaal een contactblad samengesteld en verzonden naar de varenden, kerkeraden en enkele andere adressen.

Dit blad wordt voorzien van een meditatie van een van de predikanten, die deel uitmaken van het deputaatschap en door ds. Wubs.

Verder wordt er informatie in opgenomen over radiokerkdiensten, conferenties, vergaderingen, contactdagen e.d. Ook is er ruimte voor familieberichten. Uiteraard krijgt ook het werk van deputaten de nodige aandacht. Het blad wordt gelezen en heeft een goede ingang onder de varenden.

Buitenland

Met de deputaten van de Gereformeerde Kerken in Nederland, die de belangen van de varenden binnen deze kerken behartigen is overeengekomen, dat in ieder kwartaal door ons een kerkdienst wordt verzorgd in Mannheim (W.D.).

Dit omvat doorgaans de volgende bezigheden:

De zaterdag wordt gebruikt om contacten te leggen en gesprekken te voeren met de daar op de afgemeerde Nederlandse schepen verblijvende bevolking. Bij deze bezoeken worden de mensen dan uitgenodigd voor de kerkdienst, die de volgende dag wordt gehouden.

Het aantal bezoekers in zo'n dienst is zeer variërend en doorgaans vrij klein.

Het eerste kwartaal van 1986 geeft een sterke opleving te zien. Het gezamenlijk koffiedrinken na de dienst en de gesprekken, die dan volgen zijn alleszins moedgevend.

De hieraan verbonden kosten zijn voor ons f. 1.200,- per jaar.

Dat is 10% van het totale budget, dat betaald wordt door de eerder genoemde deputaten van de Gereformeerde Kerken.

Financiën

Het was de laatste jaren steeds weer mogelijk om de jaarrekening zonder tekorten af te sluiten. Ondanks het feit, dat een aantal kerken niet voldeden aan de vraag om f. 1,10 per lid af te dragen.

We hebben deze kerken meerdere keren aangeschreven met het vriendelijke verzoek om ook hun financiële aandeel te leveren voor het werk van de varenden. Helaas heeft dat niet het gewenste resultaat opgeleverd.

Wij willen onze dankbaarheid uitspreken voor het feit, dat we van meer dan 90% van de kerken, jaarlijks de financiële bijdrage hebben ontvangen, waardoor deputaten ten aanzien van het financiële deel in staat werden gesteld om het werk voor de geestelijke verzorging van de varenden te kunnen doen.

Wij zijn de Heere dankbaar voor de aan ons gegeven mogelijkheden. En onder de inwachting van Zijn zegen kunnen en willen wij getrouw verder gaan.

Begroting (in guldens)

	1987	1988	1989
BATEN			
Collecten	79.000	79.500	80.000
Giften	500	500	500
Bijdragen v.d. varenden	4.000	4.5000	5.000
Interest	8.500	8.000	7.500
	92.000	92.500	93.000

LASTEN			
Traktement en huisvesting	70.500	71.000	71.500
Werkkosten	6.000	6.000	6.000
Autokosten	2.000	2.000	2.000
Totaal personele inzet	78.500	79.000	79.500
Preekvoorziening in Mannheim	1.200	1.200	1.200
Periodiek KOMPAS	2.500	2.500	2.500
Kerkelijk Adm. Bureau	6.000	6.000	6.000
Vergader- en reiskosten	1.500	1.500	1.500
Accountantskosten	1.000	1.000	1.000
Contactdagen met de varenden	700	700	700
Secretariatsuitgaven	300	300	300
Overige uitgaven	300	300	300
	92.000	92.500	93.000
	-----	-----	-----
	1987	1988	1989
Gevraagde bijdrage per lid:	1,15	1,15	1,15
	-----	-----	-----

Voorstellen

Wij stellen de synode voor te besluiten:

De synode heeft kennis genomen van:

het rapport van deputaten voor de geestelijke verzorging van de varenden over de jaren 1983 tot en met 1985.

De synode besluit:

1. Met het gevoerde beleid in te stemmen.
2. De begrotingen voor de jaren 1987, 1988 en 1989 goed te keuren.
3. Wederom deputaten te benoemen voor de geestelijke verzorging van varenden.

Th. Ruffers, voorzitter
H. Huijgen, secretaris

BIJLAGE 40

art. 99

RAPPORT 4 VAN COMMISSIE III BETREFFENDE DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING VARENDEN

1. De commissie spreekt gaarne haar waardering uit voor het werk van ds. H. Wubs te Dordrecht. Het is duidelijk dat hij bij zijn werk meer en meer 'vaste grond onder de voeten krijgt'. In het kader van beleidsmatig bezig zijn is het toe te juichen dat hij als adviseur een plaats kreeg in de CBOB.

Uit inlichtingen van deputaten bleek dat een definitieve taakomschrijving nog niet wenselijk bleek. Onze indruk is echter dat de voorlopige omschrijving goed voldoet en de predikant voldoende steun geeft voor de uitvoering van zijn werk.

2. Deputaten hebben in 1983 toegezegd te zullen trachten meer contact te krijgen met degenen die bij de havenaanleg en de baggermaatschappijen betrokken zijn. In het rapport wordt hiervan niet apart melding gemaakt. De stijging van het aantal adressen (van 108 naar 157) zou de indruk kunnen wekken dat deputaten hun pogingen bekrond zagen. Uit een gesprek met de secretaris is echter duidelijk geworden dat dit niet het geval is. De vermeerdering van het aantal adressen (met ruim 45%) moet toegeschreven worden aan een duidelijke reactie van de kerkeraden op een vraag van deputaten naar adressen van christelijke gereformeerde varenden (en hun gezinnen), zodat het adressenbestand een aanzienlijke verbetering heeft ondergaan. Het is deputaten helaas niet gelukt een relatie met bovengenoemde doelgroep (voor een groot deel afkomstig uit Sliedrecht en Werkendam) te realiseren. Uw commissie betreurt dit.

3. Deputaten hebben aan de commissie gemeld (na een vraag dienaangaande), dat bij de uitwerking van de enquête onder de varenden, gericht op het internetaakwerk, gebleken is dat de meeste kinderen, zo niet bij familie, dan toch bij christelijke internaten ondergebracht zijn. De ouders zijn waar mogelijk betrokken bij bepaalde activiteiten op deze internaten. De kinderen wonen diensten en catechisaties bij van onze kerken. Een definitieve uitwerking van de enquête is er nog niet; de commissie meent echter van bovenstaande met vreugde melding te kunnen maken.

4. T.a.v. de contacten tussen de kerkeraad van Zwolle en deputaten meldt uw commissie dat zij zich heeft afgevraagd of er voor ds. Wubs geen mogelijkheden zouden zijn geweest een deel van zijn tijd bijv. aan het geven van catechisaties in Zwolle te besteden. Het bleek de commissie dat deze gedachte in bedoelde contacten ook wel ter sprake is geweest; de gedachten van Zwolle gingen echter een andere richting uit.

5. Het kwam uw commissie voor, dat de autokosten van ds. Wubs wel erg laag begroot waren (f. 2.000,-). Bij navraag bleek echter dat in de op de begroting vermelde post 'werkkosten' ook een kilometervergoeding is begrepen.

De commissie stelt voor:

1. de handelingen van deputaten goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen.

D. Quant, rapporteur

BIJLAGE 41

art. 102

RAPPORT VAN DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIRES (D.G.V.M.)

1. Inleiding

D.G.V.M. hebben zich in dit rapport gebaseerd op de in de Kerkorde vermelde instructie onder artikel 5 en daarvan de bijlagen 3 en 4; alsmede op de punten c., d. en e. uit uw schrijven dd. 13 oktober 1983 nr. S 92 - b.d. 12.

Het bezinningsrapport over de bewapeningsproblematiek wordt u aangeboden als bijlage 2 bij dit rapport, terwijl de begroting voor de jaren 1986-1988 als bijlage 1 is bijgevoegd.

2. Opmerkingen vooraf

Na ontvangst van uw schrijven dd. 13 oktober 1983 hebben D.G.V.M. met gemengde en verdeelde gevoelens kennisgenomen van het gestelde onder de punten c en d. De bezinning op de bewapeningsproblemen binnen onze kerken komt onzes inziens tamelijk laat. Het wekt daarmee de indruk achter de feiten aan te lopen. Bovendien is niet duidelijk gemaakt welke functie dit rapport heeft zowel naar buiten als naar plaatselijke kerken toe. Het is tevens een dermate politiek-ethisch geladen probleem dat een rapportage erover de mogelijkheden van D.G.V.M. overstijgt.

Over de werving van krijgsmachtpredikanten zij opgemerkt dat D.G.V.M. zich reeds vele jaren op zorgvuldige wijze met de door u genoemde aspecten bezighoudt. Hierover werd periodiek gerapporteerd. De koers van D.G.V.M. behoeft op dit punt geen bijstelling.

3. De samenstelling van D.G.V.M.

-Ds. A. Hilbers te Hengelo	voorzitter;
-Ds. G. Bijkerk te Enschede	lid;
-Ds. H. van der Schaaf te Dordrecht	lid;
-Drs. J.C.L. Starreveld te Kampen	lid;
-Ltzij (KM) b.d. W.H. van Schaik te Ede	lid;
-SM(KU) D. van der Galien te Almeido	lid en penningmeester;
-Lkol de Cavalerie (KL) b.d. A.C. Floor	secretaris

De voorzitter ds. A. Hilbers, sedert 1965 lid van deputaten, heeft kenbaar gemaakt zijn lidmaatschap van deputaten te willen beëindigen. In een separaat schrijven zal eveneens hierover worden gerapporteerd en zal een voorstel met een dubbeltal aan u worden voorgelegd.

4. De arbeid van deputaten

-De vergaderingen werden volgens een vast schema eenmaal per kwartaal gehouden, terwijl minimaal een keer per jaar gezamenlijk met de dienstdoende krijgsmachtpredikanten werd vergaderd. Gesproken kan worden over een goede onderlinge harmonie alsmede een doorgaans unanimiteit van opvatting met betrekking tot de zich voordoende problemen. Dit geldt tevens voor de contacten en de gesprekken met de krijgsmachtpredikanten.

-Hoewel reeds in een vroeg stadium werd begonnen met de bezinning op de bewapeningsproblematiek, dreigde D.G.V.M. toch nog in tijdnood te komen. Zulks enerzijds als gevolg van een inzicht in de doelstelling van dit rapport en anderzijds was het door de inspraak die D.G.V.M. van de krijgsmachtpredikanten wenste een tijdrovende bezigheid.

-In het kader van de werving werden vorig jaar ruim veertig brieven verzonden aan predikanten die de leeftijd van 40 jaar nog niet hadden bereikt en die tenminste vier jaar gemeente-ervaring hadden opgedaan. De respons was helaas gering en overwegend negatief. Op verzoek van D.G.V.M. werd aan de Theologische Hogeschool een tweetal voordrachten verzorgd. Hoewel de opkomst teleurstellend was, bleek er onder de aanwezigen grote interesse in de behandelde stof. Een daartoe bij het Artilleriegeschietkamp te Oldebroek georganiseerde excursie pakte verrassend goed uit, niet alleen bij de deelnemers, maar ook de gastheren waren verheugd over de belangstelling uit onze kerken. Overigens verliep de werving redelijk goed, zodat naast een viertal lang-verbanders er veelal een of meer jaarlinden dienst deden. Over de werving van jaarlinden zij opgemerkt dat in de pré-fase veelal te lang op de medische keuringsuitslagen moet worden gewacht, zodat, indien het verzoek tot indiensttreding de kerkeraad bereikt, er tijdnood ontstaat bij het voorzien in preekvacatures. Bovendien blijkt in toenemende mate van de zijde der kerkeraden contact nodig omtrent de interpretatie van artikel 2 van bijlage 49 (blz. 138 K.O.) in verband met het recht op vrij wonen. De uitvoerbaarheid van dit punt verschilt per gemeente (eigen ambtswoning of een duur huurhuis en ook de actuele financiële situatie van de gemeente). Geconstateerd moet worden dat binnen de kerken nogal eens de opvatting heerst dat het krijgsmachtpastoraat een 'zacht baantje' is met een relatief hoog honorarium. Beide aspecten evenwel berusten op een fictie.

-Hoewel de begeleiding van de predikanten in dienst een hoge prioriteit heeft, liet een en ander in de praktijk wel eens te wensen over. Gemaakte afspraken werden achterhaald door oefeningen, vergaderingen e.d. of door spoedeisende zaken in de gemeenten van de begeleiders. Met de familie B. v.d. Berg zijn ook na zijn heengaan regelmatig en goede contacten geweest.

Tijdens de bezoeken aan en de vergaderingen met de krijgsmachtpredikanten is steeds uitvoerig gesproken over alle aspecten van hun werk. Daarbij kwamen frequent de aspecten van de pastorale rol van de predikant aan de orde. Niet altijd was het mogelijk in gezamenlijk gesprek een goede modus te vinden voor het onder alle omstandigheden 'verkondigen van het Evangelie'. Niet omdat de betrokken predikant een andere zienswijze had, doch omdat de structuur van de krijgsmacht een zodanig andere is dan die van de gemeente dat het veel moeilijker is tot een diepgaand gesprek terzake te komen.

Zoals reeds eerder gerapporteerd heeft de 'collectieve' geestelijke verzorging het veld moeten ruimen voor

een 'individueel' pastoraat, dat veelal in allerlei werk- en rustsituaties dient te worden aangepakt. Beseind maar moeilijk. En nog veel meer: noodzakelijk! Er heerst veel nood die niet ongevraagd boven tafel komt.

- De lectuurverspreiding blijkt ook een probleemgebied te zijn geworden. Niet de verspreiding is moeilijk, doch het wordt niet meer gelezen. Een dezerzijds ingestelde enquête wees uit dat vooral de Nederlandse Militaire Tehuizen veel lectuur, nog verpakt in banderol, moeten afvoeren. Aangezien in de buitenlandse tehuizen de situatie gunstiger lijkt, werden die abonnementen op 'De Wekker' en 'Licht en Waarheid' gecontinueerd. Het aanbod van lectuur van de zijde van de Geestelijke Verzoorgers is vrij groot, terwijl ook de diensten Welzijnzorg Leger kwistig (niet-kerkelijke) lectuur verspreiden.

- Van de kerkeraad van Amersfoort omring D.V.G.M. in afschrift een verzoek aan de generale synode met betrekking tot 'revisie' van één der instructies aan D.G.V.M. Aangezien één der deputaten tevens lid van de betrokken gemeente is, werd hierover met de kerkeraad gesproken.

Het resultaat treft u aan bij het tweede schrijven van de kerkeraad van Amersfoort. D.G.V.M. is van opvatting dat de 'vrijheid van Evangelieverkondiging' een dermate verheven recht is, dat zelfs een 'pre-ambule' hieraan niets toe of af doet. Voor het overige kent u het standpunt van D.G.V.M. met betrekking tot de inhoud van de werving.

- De samenwerking met de Commissie Militairen Buitenland (C.M.B.) verloopt goed, ook zonder dat er veel contact is. Een van de deputaten heeft zitting in het C.M.B., terwijl periodiek leden-deputaten deelnamen aan de door C.M.B. georganiseerde bezoeken van de gezinnen in het buitenland.

- Ten slotte zij opgemerkt dat leden van D.G.V.M. incidenteel deelnamen aan de jaarlijks door andere kerken georganiseerde conferenties, alsmede aan vergaderingen uitgaande van de Hoofden van Dienst.

5. De Krijgsmachtpredikanten

IN LANG VERBAND:

- Kon. Luchtmacht:	Ds. A. Bakker (Hengelo) te Hohné, BRD;
- Kon. Marine:	Ds. G.C. van der Klis (Wormerveer) te Beukbergen;
- Kon. Luchtmacht:	Ds. J.A. Compagner (Rotterdam-Z) Bur. Hoofd Luchtmachtpredikant en Yperburg W.F. Kruis (Wilvervank-Veendam-Zuidlaren) te Blomberg en sedert 1984 bij de Luchten, Electr. Sch.

INKORT VERBAND:

- Ds. J. Groenier ('s-Gravenmoer)	1983-1984
- Ds. M. Oppenhuizen (Dedemsvaart)	1983-1984
- Ds. M.W. Vrijhof (Wildervank-Veendam-Zuidlaren)	1983-1984
- Ds. H. van den Heuvel (Kapelle-Biezeling)	1984-1985
- Ds. A. Dingemanse (Arnhem)	1985-1986

In de vacature voor 1986/1987 is in beginsel voorzien. Betrokken predikant zal pas in september 1986 opkomen.

De luchtmachtpredikanten J.A. Compagner en W.F. Kruis hebben na overleg met de kerkeraad van Rotterdam-Zuid en Zuidlaren en na een gesprek met D.G.V.M. gemeend onze kerken te moeten verlaten. Ds. Compagner verlaat bovendien de dienst. De twee vacatures die hierdoor ontstaan zijn niet op korte termijn opvulbaar.

6. De arbeid van de krijgsmachtpredikanten

Dankzij goede contacten kon een goed inzicht worden verkregen in de activiteiten van de predikanten. Zoals reeds eerder gesteld, werd bij herhaling het probleem van de pastorale zorg en de evangelieverkondiging aan de orde gesteld. Voor de in het buitenland geplaatste predikanten was dit niet zo'n probleem. De predikanten Bakker en Kruis gingen (en gaan) regelmatig voor in kerkdiensten, houden catechisaties en geven onderricht op de scholen. De predikanten in het binnenland zijn zeer betrokken bij de lessen geestelijke verzorging, vormings- en studiedagen en geven ook catechetisch onderwijs. Soms worden ook bijbelstudiekringen georganiseerd. Veel aandacht wordt ook besteed aan de problemen rond de bewapening, de sexualiteit en de verlatingsproblemen. Het collectieve heeft het veld moeten ruimen voor het individuele pastoraat. Er is veel nood en ook veel vraag. Het is voor de pastores niet zo gemakkelijk tot diepgaande contacten te komen met jongelui afkomstig uit zeer gevarieerde milieus. Het vereist niet alleen vindingrijkheid maar ook een voortdurende presentatie. Door de relatief korte werkweken komt de continuïteit weleens in gevaar.

De (zakelijke) samenwerking met de aanwezige hulpverleners is doorgaans erg goed. Verschillen van opvatting zijn goed bespreekbaar. Men komt niet noodloos op elkaars terrein; ook niet als men door omstandigheden voor elkaar moet waarnemen. Er zijn geen indicaties dat er gezamenlijke sacramentsvieringen plaatsvinden.

Met de humanistische raadsleden is de verhouding minder goed en zijn ook de contacten gering. In de krijgsmacht blijkt veel minder behoefte te bestaan over bewapeningszaken te discussiëren dan wel eens wordt vermoed. Ook in de geestelijke verzorgingssector hebben de overheidsbezuinigingen fors toegelagen. Uit de periodieke informatie van de Hoofden van Dienst mag worden afgeleid dat onze deelnemende pastores goed functioneren. Incidenteel komen ook deze positieve geluiden van de troepencommandanten.

7. De samenwerking met het C.I.O.M.

In deze interkerkelijke contact-commissie in overheidszaken (militairen), kwamen in de afgelopen periode de meest uiteenlopende onderwerpen aan de orde. Vooral het functioneren van het totale geestelijke verzorgingsapparaat heeft voortdurende aandacht gehad. Ook de participatie van enige vrouwelijke pastores is onderwerp van diepgaande discussies geweest. En natuurlijk ook de voortgaande integratie van de vrouw in de krijgsmacht, hetgeen vooral in de Koninklijke Marine aanleiding geeft tot spanningen. Onlangs is het aantal Geestelijke Verzoorgers bij de krijgsmacht opnieuw vastgesteld. Zulks niet alleen naar aanleiding van inkrimping van de krijgsmacht, ook de organisatiestructuur werd gewijzigd. Aanvankelijk lag het in de

bedoeling fors op de geestelijke verzorging te bezuinigen, niet alleen in kwalitatieve zin, maar ook waren er serieuze plannen de kerken te laten meebetalen. Hoewel aanvankelijk het plan was ca. 25% te bezuinigen, is het uiteindelijk uitgekomen op bijna 10%. Zowel de Protestant-Christelijke als de Rooms Katholieke Geestelijke Verzorging hebben elk nu 121 formatieplaatsen. Bij de Protestantse Geestelijke Verzorging zijn slechts enkele vacatures, terwijl er bij de R.K.G.V. ca. 30 plaatsen vacant zijn. Zoals bekend claimt het Humanistisch Verbond alle niet tot enig kerkverband behorende militairen en wil daar het aantal formatieplaatsen op afstemmen. Gelukkig speelt het landelijk ledental van het Humanistisch Verbond een rol bij de toekenning van plaatsen. Het aantal raadsleden is van 15 op 18 gebracht. Aangevoerd is dat bij de verschillende onderdelen slechts in zeer beperkte mate een beroep op raadsleden wordt gedaan (ca. 1-3%). Desondanks wordt via allerlei kanalen, niet in het minst via de politieke lijn, rechtsprocedures en acties, gepoogd het aantal te verdubbelen.

Het joodse rabbinaat heeft twee gevulde formatieplaatsen. Onlangs is de vraag gesteld of het niet tijd wordt ook islamitische geestelijke verzorgers in de krijgsmacht op te nemen. Een onderzoek terzake evenwel wijst uit dat het percentage dienstplichtigen met een moslim-achtergrond zeer beperkt is.

Dankzij een consequente en principiële opstelling van het C.I.O.M. is het vraagstuk van de medefinanciering van de geestelijke verzorging door de kerken van de baan. Sedert vorig jaar is ook de Bond van Pinkstergemeenten in Nederland en België lid geworden van het C.I.O.M. en heeft één geestelijk verzorger in het veld. De Gereformeerde kerk vrijgemaakt is 'waarnemer' in het C.I.O.M. geworden en zal aanstonds twee à drie geestelijke verzorgers afstaan. De synode van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland kwam nog niet tot een besluit terzake. Het gaat daar meer om het aantal beschikbare en geschikte predikanten dan om het principe van deelneming.

Er was in 1984 tweemaal een formeel gesprek met de minister-president en met de defensietop. In een vergadering met I.C.T.O. en I.K.V. zijn over en weer standpunten uitgewisseld en toegelicht. Het I.K.V.-standpunt vindt in het C.I.O.M. geen enkele weerklank.

Al met al mag worden geconstateerd dat de kwaliteit van de geestelijke verzorging in het algemeen sterk is verbeterd en dat de bezinning op de pastorale taak in de krijgsmacht positief heeft uitgewerkt. Het bestuur van 'Pro Rege' heeft zich ook zeer nadrukkelijk bezonnen op de christelijke identiteit en de uitwerking ervan. Door afbouw van rijkssubsidies dreigde een commerciële koers te worden ingeslagen. Het is zeer wenselijk dat onze kerken zich het lot van de Militaire Tehuizen aantrekken.

8. Samenvatting

In de afgelopen periode deden zich wederom vele ontwikkelingen voor die het noodzakelijk maakten dat D.G.V.M. en de actief dienende predikanten tot een eenduidige opvatting kwamen. Er is veel en indringend met elkaar van gedachten gewisseld. Behoudens uitzonderingen ziet de overheid haar verantwoordelijkheid voor de geestelijke verzorging in het algemeen in. Binnen de samenwerkende kerken mag met dankbaarheid worden geconstateerd dat de kwaliteit van de geestelijke verzorging weer toeneemt en dat de geestelijke verzorgers zich van het unieke van dit jeugdpastoraat bewust zijn. De spanningen in dit veld nemen weliswaar af, maar het blijft zeer gewenst dat ook regelmatig in de samenkomsten het gecompliceerde en moeilijke werk in de krijgsmacht met gebed wordt ondersteund.

9. Voorstellen

Deputaten zijn gaarne bereid een mondelinge toelichting te geven op dit verslag. In bijlage moge u de begroting 1986/1989 en het bezinningsstuk aantreffen. In een separaat schrijven zal u worden verzocht afzeggende deputaten te déchargeren en nieuwe te benoemen.

Ds. A. Hilbers, voorzitter
A.C. Floor, secretaris

BIJLAGE 1 - BEHORENDE BIJ HET RAPPORT VAN DE DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIRES

Begroting 1986-1989

1. DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIRES

Vergaderkosten	f 2.500,-
Secretariatskosten	f 1.500,-
Lectuurverspreiding	f 3.000,-
Reiskosten algemeen	f 5.000,-
Reis- en onkosten i.v.m. begeleiding Krijgsmachtpredikanten	f 11.000,-
Donaties en giften	f 600,-
Diversen	f 400,-

2. COMMISSIE MILITAIRES BUITENLAND

1986	f 5.500,-
1987	f 5.650,-
1988	f 5.750,-

	f 16.900,-
Totaal	f 40.900,-

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE III BETREFFENDE GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIRES

- Uw commissie heeft met dankbaarheid kennis genomen van de met name in deze verslagperiode veelomvattende arbeid van deputaten, niet in het minst t.a.v. de hun opgedragen bezinning.
- Uw commissie heeft goede nota genomen van het feit dat deputaten het hun opgedragene t.a.v. de werving van krijgsmachtpredikanten (zie Acta 1983, art. 150 besluit d) hebben verwerkt en vastgesteld hebben dat bijstelling van het beleid niet noodzakelijk was.
- Deputaten signaleren in hun rapport een toenemende vraag vanuit de kerken om helderheid t.a.v. de financiële consequenties voor kerkeraden wanneer hun predikant tijdelijk in de krijgsmacht dient (bijlage 49 K.O., art. 2). Deputaten wijzen daarbij op enkele misvattingen die binnen de kerken zouden heersen. Uw commissie meent dat het dienstig zal zijn wanneer deputaten Financiële Zaken een opdracht van de generale synode ontvangen om te bezien of bijlage 49 K.O., art. 2 in de huidige vorm gehandhaafd moet blijven. Zij zouden de traktementen van de predikanten op een passende wijze kunnen vergelijken met het honorarium dat men in dienst van de krijgsmacht ontvangt.
- Deputaten noemen herhaaldelijk het probleem van de pastorale zorg en de evangelieverkondiging. Uw commissie heeft hierover contact met deputaten gezocht. Het is haar gebleken dat deputaten al het mogelijke doen de predikanten in hun pastorale taak te begeleiden, vooral wanneer die i.v.m. het werktein van de betrokken predikant extra moeilijk is. Er is een vrij intensief contact, ook voor wat betreft de nazorg. Ook aan de geregelde rapportage wordt goede aandacht gegeven. Uw commissie meent dat het dienstig zou zijn wanneer de aanstaande legerpredikanten in contact zouden komen met predikanten in onze kerken die een zeer ruime ervaring hebben op het gebied van het krijgsmachtpastoraat. Dit zou een waardevolle aanvulling kunnen zijn voor datgene dat men nu reeds aan opvang en vorming ontvangt.
- Ook t.a.v. het gemaakte vertrek van twee predikanten uit onze kerken heeft uw commissie zich ervan vergewist dat deputaten hun begeleidende taak - voor zover mogelijk - goed verstaan hebben.
- T.a.v. bijlage II van het deputaten-rapport kan de synode een aanvullend rapport van de commissie tegemoet zien.
  - de arbeid van deputaten onder dankzegging goed te keuren;
  - opnieuw deputaten te benoemen;
  - deputaten Financiële Zaken op te dragen zich te bezinnen op de financiële consequenties voor de kerkeraden van het in kort verband dienen van hun predikant, daarbij met name te bezien in hoeverre bijlage 49 K.O., art. 2 bijstelling behoeft en daarover te rapporteren op de synode van 1989.

D. Quant, rapporteur

BIJLAGE II - BEHORENDE BIJ HET RAPPORT VAN DEPUTATEN GEESTELIJKE VERZORGING MILITAIRES: BEZINNING OP DE BEWAPENINGSPROBLEMATIEK

1. Inleiding

Bi de bespreking van het rapport van deputaten op de generale synode van 1983 werd gevraagd naar de bezinning van de deputaten ten aanzien van de kernbewapening. In de bespreking werd aan de orde gesteld het feit dat dienstdoende legerpredikanten hun handtekening plaatsten onder een actie gericht tegen het plaatsen van NAVO-kruisraketten.

Ten tijde van de synodevergadering was dit alles zo actueel, dat noch deputaten, noch de commissie van de synode dit in hun rapporten verwerkt hadden.

Uiteenlopende meningen leidden tot de opdracht aan deputaten: zich te bezinnen op de moderne bewapeningsproblematiek en hierover aan de volgende synode te rapporteren.

Eenzijds waren er (leger)predikanten, die openlijk hun steun gaven aan de actie tegen de plaatsing van kruisraketten.

Anderzijds werd gesteld, dat het onjuist zou zijn, als er legerpredikanten zijn, die staan op het I.K.V. standpunt (De kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland).

II. Analyse en beschouwing van de opdracht

1. Wanneer we het terrein betreden, dat de opdracht van deputaten bestrijkt, is het gevaar groot, dat we ondergaan onder het gewicht en de verschrikkingen van de huidige bewapening. Daar komt bij, dat het niet eenvoudig is de bewapening te isoleren uit het geheel van het leven der volken. Het is zodanig verweven met heel het patroon en bestaan van onze cultuur en geestelijke achtergrond, dat we niet vrijblijvend kunnen denken over het totaal afschaffen of aanhouden of vermeerderen van het arsenaal aan wapens.

Aan de bewapeningsproblematiek zitten economische, volkenrechtelijke, technische, psychologische, ideologische en politieke aspecten. Tezamen leveren die elk voor hun deel motivatie op om wapenmacht in stand te houden.

Ondanks de overmacht van al deze genoemde aspecten blijft betrokkenheid en spreken van de kerk in gehoorzaamheid aan Gods Woord zinvol, omdat het spreken van de Heere machtig is om menselijke belangen en aspecten om te buigen en oorlogen te doen ophouden (Ps. 46 : 10).

Het is de Heere, die de boog verbreekt, de lans stukslaat, de strijdwagens met vuur verbrandt. Het is de dure roeping van de kerk het rijk van de vrede te verkondigen naar de belofte van Jesaja 2 : 4: En Hij zal

richten tussen volk en volk en rechtspreken over machtige naties. Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeiemessen; geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen, en zij zullen de oorlog niet meer leren.

2. Deputaten zijn in hun bezinning, zal die bezinning reëel blijven, zich bewust van enige beperkingen. Allereerst is er de beperking, die met de opdracht gegeven is. Die geeft aan: bezinning op de moderne bewapeningsproblematiek. Het woord 'modern' geeft aan, dat er een verschil gevoeld wordt tussen de gangbare conventionele bewapeningsproblematiek en de bewapening van de huidige tijd en de toekomstige ontwikkelingen (ruimtelijke e.d.). Vergelijken met vroegere bewapening, die beperkte uitwerking had, is er nu bewapening, die totale vernietiging van mens en milieu teweegbrengt en voor eventuele overlevenden een onbewoonbare aarde overlaat.

Ieder, die hier iets over hoort en leest tegen de achtergrond van de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, kan niet anders dan vol afschuw en schrik, de moderne nucleaire bewapening volstrekt verwerpen. Dit te willen en dit te doen zijn twee verschillende dingen. De kerk kan niet anders dan hartgrondig verwerpen, dat deze wapens er zijn en eventueel gebruikt kunnen worden. Hier stuiten we op een beperking. De kerk heeft geen bevoegdheid en macht over wapens. Noch over conventionele, noch over nucleaire.

Een kerkelijke uitspraak tot het niet mogen bestaan van deze wapens heeft geen zin. Zo'n uitspraak behoort niet tot de jurisdictie van de kerk. Ten hoogste kan dit gevolgen hebben voor de tuchttoefening over kerkleden, die betrokken zijn bij vervaardiging en inzet van deze wapens. Ook om een andere reden zien deputaten geen aanleiding tot een kerkelijke uitspraak over het bezit of gebruik van enige bewapening en wel omdat de eigenlijke taak van de kerk gelegen is in de verkondiging van het door Jezus Christus verworven heil. Daarnaast dient de kerk haar leden voortdurend te wijzen op hun dure roeping om in deze samenleving dienstbaar te zijn aan de zaak van gerechtigheid, vrede en veiligheid. Zij kan daartoe allerlei bouwstenen aandragen via prediking, pastoraat en catechese. Op geen enkele wijze mag naar de mening van deputaten de kerk als de vergadering der gelovigen zich als een politieke partij presenteren. Slechts in uitzonderlijke situaties kan zij van Godswege genoodzaakt zijn zich rechtstreeks tot de overheid te wenden met een 'Alzo zegt de Heere HEERE'.

Een andere beperking is gelegen in het in hoge mate theoretische karakter van de bewapeningsproblematiek zelf.

Deputaten voelen zich genoopt tot voorzichtigheid in uitspraken over wat zou kunnen gebeuren bij inzet van nucleair bewapeningspotentieel en de gevolgen van een daadwerkelijke inzet, die niet geschied is en hopelijk nooit geschieden zal. Het is illusie, dat oorlog en oorlogvoering doordenkbaar en beheersbaar zijn. Ondanks alle denkwerk vooraf, blijven er onzekerheid, onvoorspelbaarheid en verrassing.

Opgemerkt kan worden, dat in de oorlogvoering en het gebruik van bewapening in de huidige tijd het verschil tussen militairen en burgerbevolking is weggevaallen. De oorlog is democratisch geworden in die zin, dat een heel volk en niet alleen de militairen bij oorlogshandelingen betrokken waren.

De theorieën van Von Clausewitz hebben nog geldingskracht: Oorlog is voortzetting van politiek, maar met andere middelen en grote aantallen op de juiste plaats samengebracht brengen de beslissing. In de grote oorlogen van onze eeuw zijn op huiveringwekkende wijze deze stellingen in praktijk gebracht.

Miljoenen mensen hebben het leven verloren en onvoorstelbare hoeveelheden wapens en munitie zijn verspild. De lijn van de grote aantallen mensen en materiaal is nog niet verlaten, evenmin als de lijn, dat politieke doelen te bereiken zijn met militaire middelen. Het verzet tegen kernbewapening en de weg van wapenbeheersing zijn hoopvolle tekens, dat de overtuiging dat een vijand totaal vernietigd moet worden aan kracht inboet. Als laatste is er de beperking, dat onze bezinning zich voltrekt binnen het kader van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland.

De geografische aanduiding 'Nederland' geeft aan, dat onze bezinning geschiedt in de ruimte van een land, dat opgenomen is in het NAVO-bondgenootschap. Onze kerken hebben bovendien te maken met een overheid, die haar vrijheid niet belemmert, terwijl de positie van de kerk ten opzichte van de overheid uitdrukking vindt in de Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 36 en de Kerkorde artikel 25. Dat betekent een zorgvuldig luisteren naar en toetsen van wat door de overheid gezegd wordt ten aanzien van de bewapeningsvraagstukken. De overheid draagt directe politieke en militaire verantwoordelijkheid. De regering heeft beslissingen te nemen. Niet de kerk.

Bezinning binnen het kader van de Christelijke Gereformeerde Kerken betekent verder, dat onze kerken niet betrokken zijn bij enige vredesbeweging of actiegroep. Dat is in zoverre een nadeel, dat de bezinning over deze vraagstukken laat op gang is gekomen en er een achterstand is ten opzichte van andere kerken. Dat is een voordeel, omdat we kunnen leren van de gang van zaken rond deze discussie in andere kerken. Deputaten zijn van mening dat de huidige bewapeningsproblematiek voorwerp mag zijn van onderling gesprek. Evenwel moet hierbij worden aangetekend dat dan wel gewacht moet worden voor een heilloze polarisatie. Het spreken over een kwaad (als de oorlog is) kan onverwikkelijke tegenstellingen binnen de kerk oproepen en de leden der kerk verdelen.

Daartegenover staat geen geestelijk winstpunt. De eer van God is daarmee niet gediend, noch het heil van de kerk.

Deputaten zijn huiverig voor een verkerkelijking van de politiek zonder hiertoe te ontkennen dat gehoorzaamheid aan Gods geboden met name in politiek opzicht geboden is.

De geboden Gods willen structuur en vorm geven aan het zichtbare, concrete leven van het volk van God in de wereld.

3. Gegeven voorgaande beperkingen, die wij in het oog houden, moeten we nu nader ingaan op de bewapeningsproblematiek zelf. We zullen daarbij eerst naar de Schrift luisteren. Het Woord des Heeren rekent ernstig met de realiteit van oorlog en oorlogvoering. Met name het Oude Testament is er vol van.

Daaraan is geen vrijmoedigheid te ontkennen om oorlog en wapengeweld te legitimeren en te accepteren. De strijd is juist verbonden met de Heere en het belijden van Zijn Naam om te voorkomen, dat het zinnig zou kunnen zijn om van een puur menselijke oorlog iets goeds te verwachten.

De Heere is de God der legerscharen en daarom juist geen oorlogsgod. Er zijn voor Israël verplichte oorlogen

o.a. die tegen Amalek. God is evenwel Heer van de strijd. Hij heeft geen overmacht aan mensen en wapens nodig. Zijn houding tegenover de strijd draagt altijd het karakter van een reddend ingrijpen voor Zijn volk. Israël heeft echter zelf niet de beschikking over God als hulp in de strijd. Pijnlijk duidelijk wordt dat in de verhalen rond de strijd van Israël tegen de Filistijnen (1 Sam. 4-6; 2 Sam. 6).

Het brengen van de ark is geen garantie voor de overwinning. God kan zich ook tegen Israël keren. Bij de profeten wordt een kloof zichtbaar tussen vertrouwen op de Heere en vertrouwen op wapening. Omdat God Heer is van het politiek-militaire gebeuren, behoort de strijd Hem toe. Het vertrouwen op eigen macht, op eigen wapening, op eigen bondgenootschappen wordt gelijkgesteld met afgoderij (Jesaja 31 : 1, Micha 5 : 9, Zacharia 4 : 6).

Ook in de psalmen staat de tegenstelling tussen geloof in God en vertrouwen op wapening (Ps. 20 : 8). Israëls belijdenis boezigt de Heere als een reddend God. Daarom gaat het politiek-militaire handelen niet buiten Hem om. Tot oorlogsgod is de Heere daarbij niet geworden. Dit heeft tot gevolg dat de strijd Hem toebehoort. Vertrouwen op eigen wapening wordt tot afgoderij.

De Schrift gaat nog een stap verder. De grote belofte is de verkondiging dat de Heere de wapens verbreken zal (Hoses 2 : 17, Psalm 46 : 10, Jesaja 2 : 4 en Micha 4 : 3).

Al is deze belofte nog niet tot vervulling gekomen, er gaat voor het heden kracht vanuit, die het vertrouwen op wapening ondermijnt.

Er komt een tijd, dat er geen wapens zijn en geen oefeningen in oorlogvoering. Dit maakt de gedachte aantrekkelijk om alvast te beginnen met de vervulling van die beloften en alle wapens af te schaffen. Naar het inzicht van deputaten gaat men zo voorbij aan het belofte-karakter van deze Schriftwoorden. Dit geldt ook ten aanzien van het Nieuwe Testament.

Het koninkrijk van God is tegenwoordig, maar nog niet tot volle verwerkelijking en ontplooiing gekomen. De eindtijd is aangebroken sinds de geboorte van Christus. Zijn volle heerschappij staat nog uit. De gemeente leeft in de eindtijdsituatie. Er ligt in de gedachte van een alvast afschaffen van wapens een ongeoorloofd naar voren halen van wat de Heere nog weggesloten heeft in Zijn raad en plan voor onze wereld. In het Nieuwe Testament vinden we een persoonlijk-gerichte ethiek voor het leven van christenen in de wereld. Krachtig is het besef, dat alle anti-goddelijke macht in principe overwonnen is, hoewel de boze er nog is en rondgaat als een briesende leeuw.

Politiek en maatschappelijk gezien zijn de structuren van de boze wereld ondergraven, het is de christenen niet gegeven ze zelf omver te werpen.

Dit samengaan in de eindtijd van de oude wereldgemeenschap en de nieuwe gemeenschap in Christus kunnen wij niet eigenmachtig doorbreken door de wapens, die tot de overloste wereld behoren, alvast te verwijderen. Dat betekent niet, dat het wel geoorloofd is op wapens te vertrouwen. De geschiedenis van kerk en samenleving door de loop der eeuwen heeft laten zien hoeveel inspanning er nodig is en hoeveel gevaar er in schuilt om de kerk c.q. het Rijk van God en de orde van de overloste wereld uit elkaar te houden of ze te vereenzelvigen of dooraan te mengen.

Deputaten zijn van mening dat die twee, Rijk van God en deze wereld, theologisch goed onderscheiden worden, terwijl in praktisch verband geen wereldwijding nagestreefd mag worden. Het is tegen het woord van de apostel, dat men als christen wel uit de wereld zou moeten weggaan (vgl. 1 Kor. 5 : 10).

In het evangelie is geen verbod tot militair-zijn, inclusief het wapens dragen. Wel is duidelijk, dat wreedheid en plunderen uitgesloten worden. Vervolgens geeft de Heere zelf aan, dat in de eindtijd er oorlogen en geruchten van oorlogen zullen zijn. De discipelen des Heeren droegen wapens, waarbij gezegd wordt, dat wie het zwaard grijpt, door het zwaard zal vergaan (Matth. 26 : 52). Zo moet het blijven staan. Er staat niet: vernietig het zwaard. Het evangelie zegt ook: Zalig de vredesdichters (Matth. 5). Bij de overweging van de bijbelse gegevens behoort ook de visie op de roeping van de overheid naar voren te komen.

Wij verwijzen daarvoor naar het gestelde in het rapport van deputaten Kerk en samenleving aan de generale synode van Amersfoort 1980, btz. 55: "Een christen zal er dus in het licht van de gruwelijke mogelijkheden van de moderne wapens van doordrongen zijn dat het Koninkrijk van God niet van deze wereld is. Hij zal echter, zolang de grens van het Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen niet is bereikt, verplicht blijven zich te onderwerpen aan de door God met gezag beklede overheid, ook wanneer hij betrokken wordt bij het bemannen en in stand houden van een leger. De burgers, ook de christen-burgers, die in een democratisch bestel medeverantwoordelijkheid dragen voor wat de overheid doet, via de parlementaire vertegenwoordiging, zien zich vandaag voor zeer moeilijke vragen gesteld.

Felt is toch dat de overheid geroepen is om de veiligheid van de burgers te bewaken, zonedig met militaire machtsmiddelen. Deze roeping is gericht op de verdediging van de rechtsstaat. De bevoegdheid daar ook de macht van wapens voor te gebruiken komt de overheid toe krachtens het eigen karakter van haar roeping.

Op die roeping zijn niet dezelfde bijbelwoorden van toepassing die voor de individuele christen gelden, b.v. over vergelding van kwaad. Waar ons individueel verboden is onszelf recht te verschaffen komt de roeping van de overheid juist in zicht.

Hoewel de gezindheid van de kerk en de christen naar uitwijzen van de Schrift principeel positief is, ten aanzien van de overheid betekent dat niet, dat onder elke overheid te leven valt. De concrete houding van de kerk wordt bepaald door de situatie van de tijd en de plaats en door de gelegenheid, die geschonken wordt tot een stil en rustig leven in alle godsvrucht en waardigheid.

4. Wij kennen in Nederland een Grondwet (1848), die regelingen kent voor de krijgsmacht. We noemen artikel 97 lid 1. Alle Nederlanders daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving van de onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

En artikel 98 lid 1. Tot bescherming der belangen van de staat is er een krijgsmacht, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen.

Artikel 98 lid 2. De regering heeft het opperbegezag over de krijgsmacht. Onder deze Grondwet leven wij als leden van de kerk in Nederland. Een krijgsmacht is een macht om oorlog te voeren, die ook de beschikking over middelen moet hebben om dit te kunnen. In de Grondwet staat de doelstelling van de krijgsmacht: handhaving van de onafhankelijkheid van het Rijk en de verdediging van zijn grondgebied.

Duidelijk is het defensieve karakter van de krijgsmacht. Een van buiten komende aanval c.q. bezetter moet afgewerd worden. Wapens worden niet gebruikt als middel tot aanval of verovering. De elementaire doelstelling van de defensie blijft ons helder voor ogen staan, omdat we voorzichtig moeten zijn met doelstellingen als strijd voor de democratie of tegen het communisme of andere ideologische en geestelijke zaken.

Er is zeker een geestelijke strijd, maar die moet met geestelijke wapens gevoerd worden (vgl. Ef. 6). Een krijgsmacht met wapens is er om te handhaven en te verdedigen. Niet om aan te vallen en te vernietigen of gebied uit te breiden. Bij de beoordeling van het gebruik van de wapenmacht blijven de voorwaarden voor een rechtvaardige oorlog hun gelding behouden ondanks alle nadelen van deze natuurrechtelijke theorie. Zuiver gezien moet worden, dat deze voorwaarden voor een rechtvaardige oorlog nimmer gebruikt kunnen worden als rechtvaardiging van een oorlog en oorlogvoering.

De overheid in Nederland heeft haar visie op vrede en veiligheid neergelegd in de Defensienota 1984 en in de brochure Over veiligheid en vrede, van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, 1984. Daaruit blijkt, dat de overheid zich bewust is van de noodzaak tot terugdringing van de kernwapening, eveneens dient rekening te worden gehouden met wat de burgers aanvaardbaar vinden aan wapening.

Nadat gewezen is op het politieke karakter van kernwapens, die in feite ongeschikt zijn voor oorlogvoering, komt een passage in de Defensienota over morele overwegingen. Daarbij wordt het standpunt van de kerken aangevoerd. We citeren: "Dat het hier gaat om moeilijke keuzen blijkt wel uit standpunten die tot dusver na lang beraad zijn ingenomen door kerken en andere maatschappelijke groeperingen. Deze lopen namelijk uiteen. Sommige hebben het gebruik en het bezit van kernwapens, en daarmee de nucleaire afschrikking, veroordeeld.

Andere gaan minder ver: zij wijzen weliswaar elk gebruik van kernwapens af, maar achten de afschrikking (nog) wel aanvaardbaar.

Weer andere keren zich alleen tegen het eerste gebruik van kernwapens; of veroordelen met zoveel woorden alleen het gebruik van kernwapens tegen civiele doelen. Gemeenschappelijke uitgangspunten, waarvan toch bij de kerken sprake is, leiden blijkbaar niet tot een zelfde oordeel.

Tegenover hen die het gebruik van kernwapens volstrekt verwerpelijk achten, stelt de Defensienota drie overwegingen van internationaal-politieke aard: kernwapens zijn in de wereld en kunnen dus niet meer worden verwijderd; kernwapens zijn niet alleen maar massavernietigingswapens, maar hebben een oorlogvoorkomende werking; voor de huidige strategie, die op nucleaire afschrikking berust, bestaan geen bruikbare alternatieven.

Deputaten citeren de conclusie: "Dit alles leidt tot de slotsom dat de regering de politiek-strategische rol van kernwapens onder de huidige omstandigheden na ethische toetsing aanvaardt. Dat wil niet zeggen dat ze "goed" zijn, want kernwapens zijn en blijven massavernietigingswapens. Evenmin zijn ze zonder meer "slecht", want kernwapens vervullen een oorlogvoorkomende functie".

III. Conclusies en aanbevelingen

1. Deputaten komen in hun bezinning tot de conclusie, dat er sprake is van een dilemma: de wapens zijn onbruikbaar, maar voorlopig onmisbaar. Eenzijdige ontwapening kan geen oplossing zijn. Het maakt welke andere wapens ook bruikbaar en nodig uit tot geweld. De verzorging van militaire veiligheid is de enige redelijke wapenfunctie in een situatie van onbruikbare wapens. Het is ook de enige legitieme functie van wapenmacht, sinds het verbod om met geweld te dreigen of met de oorlog te beginnen (artikel 2 lid 3 V.N.-Handvest).

Het enige geval waarin de militaire macht op grond van nationaal besluit mag worden ingezet is ter verdediging tegen een gewapende aanval (artikel 51 V.N.-Handvest).

Het voorbereid zijn op die verdediging vormt de afschrikking.

Afschrikking in tijd van vrede en weerstand in tijd van oorlog, dat samen is de juridisch erkende functie van nationale wapenmacht. Naar het inzicht van deputaten moet niet allatende inspanning gegeven worden aan het zoeken naar alternatieven voor de massavernietigingswapens. Ook naar de mening van deputaten dient de overheid alles in het werk te stellen dat in wereldverband de rol van de kernwapens wordt verkleind met als uiteindelijk doel, de rol totaal uit te schakelen. Gezien het huidige bewapeningspotentieel in de wereld hechten deputaten niet zeer aan het principiële onderscheid tussen conventionele en nucleaire wapening. Het vernietigingsdenken moet doorbroken worden.

2. Voorts merken wij op, dat wie zich verdept in de technische en politieke kanten van de bewapening der volken, zich bewust moet zijn van de kritische functie van het christelijke geloof. Staande tegenover wapenmacht kan een christen zich niet anders dan vreemdeling voelen in een wereld, die haar vertrouwen op militaire macht stelt.

Anderzijds geeft het geloof nuchterheid om zeker te weten dat de veiligheid op deze aarde niet de bestemming van de christen is en dat God regeert, nu en altijd, over alles en een ieder. Hij behoudt de vrede zodat de werking van het evangelie doorgaat tot zaligmakende kennis van Christus voor de volken.

3. Op grond van het vorenstaande mogen deputaten uw vergadering aanbevelen geen standpunt van de kerk naar "buiten" te brengen, doch te volstaan met naar "binnen" toe de predikanten, de kerkeraden en de kerkliden met klem te wijzen op de taak, die elk op zijn terrein heeft, te weten:

- te bidden voor hen, die politiek-militaire verantwoordelijkheid dragen, te bemoedigen hen, die regelmatig met dit (nog) onoplosbaar probleem worden geconfronteerd en
- diegenen, die met deze problemen geen raad weten, te begeleiden.

Moge onze bezinning voor uw vergadering een handreiking zijn bij de overweging van deze gewichtige problematiek.

BIJLAGE 44
art. 103

**AANVULLEND RAPPORT 5b VAN COMMISSIE III BETREFFENDE GEESTELIJKE VERZORGING
MILITAIRES**

De commissie heeft kennis genomen van de wijze waarop deputaten zich hebben gekwetend van de taak, hun door de generale synode van 1983 gegeven: 'zich te bezinnen op de moderne bewapeningsproblematiek en hierover aan de volgende synode te rapporteren'. (Acta 1983, art. 150, besluit c). In bijlage II van hun rapport doen deputaten de neerslag van deze bezinning aan de synode weten. De commissie heeft respect voor de wijze waarop deputaten hun visie geformuleerd hebben. Tegelijk deed zich voor haar de vraag voor: hoe zal de synode hierover dienen te spreken?

In hun conclusies en aanbevelingen geven deputaten reeds aan hoe zij zich dat zelf voorstellen: zij bevelen de vergadering aan geen 'standpunt van de kerk' naar 'buiten' te brengen. Uit contact met de secretaris van deputaten bleek de commissie dat zij ook dit stuk eerder zien als een 'conferentiestuk'; het kan dienen als handreiking voor een voortgaand gesprek tussen deputaten onderling en voor een gesprek met legerpredikanten en aanstaande legerpredikanten.

De commissie stelt de synode voor het stuk als zodanig te aanvaarden, zonder uit te spreken dat het rapport de mening van de synode weergeeft. Het blijft aldus inhoudelijk een stuk van deputaten. De commissie zou de synode dan ook willen adviseren bijlage II niet uitpuftend te bespreken, daarmee voorkomend dat de indruk gewekt zou worden dat de synode politieke uitspraken zou doen.

D. Quant, rapporteur

BIJLAGE 45
art. 104

REVISIEVERZOEK VAN AMERSFOORT

Amersfoort, 20 januari 1984

De raad van de roepende kerk voor de
Generale Synode 1986 der Christelijke
Gereformeerde Kerken in Nederland.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De raad van de Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk te Amersfoort heeft in zijn vergadering van 3 januari 1984 kennis genomen van en uitvoering van gedachten gewisseld over de besluiten van de Generale Synode 1983, die ons op dat moment voor het eerst in hun officiële tekst onder ogen kwamen.

De raad heeft eenstemmig besloten revisie te vragen van het besluit betreffende de geestelijke verzorging militairen, sub b (vgl. Ambtelijk Contact, 22e jaargang no. 10, pag. 265/17).

De raad is op grond van Schrift en belijdenis er van overtuigd, dat dit besluit bij uitvoering de toekomstige legerpredikanten er toe dwingt en in geweten bindt het doel en de functionering van de krijgsmacht als criterium te laten prevaleren boven de opdracht van God Zelf in het evangelie.

De vrijheid van evangelieverkondiging – voor ons erfenis van de Reformatie – wordt dan ondergeschikt gemaakt aan en legelijk beperkt en gebonden door het systeem van normen en waarden binnen de krijgsmacht. Het komt ons onbijbels voor, dat dit gevraagd kan worden van dienaren van de Kerk.

Mede daarom verzoeken wij uw vergadering onder biddend opzien tot de Heere, in gebondenheid aan Schrift en belijdenis en in verantwoordelijkheid voor de evangelieverkondiging door onze kerken en door dienaren onze kerken dit besluit te herzien.

Voor de goede orde zij u meegedeeld, dat wij deputaten voor de geestelijke verzorging militairen een afschrift van dit verzoek tot revisie hebben gezonden.

Wij wensen u bij uw besluitvorming de leiding van de Heilige Geest toe.

Met hartelijke groeten in de Heere,
namens de raad van de Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk Amersfoort,
T. Harder, praeses h.t.
G.N. Koudijs-Schagen, scriba h.t.

Amersfoort, 25 juni 1984

De raad van de roepende kerk voor de
Generale Synode 1986 der Christelijke
Gereformeerde Kerken in Nederland

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Op 20 januari 1984 zonden wij u een verzoek tot revisie van het besluit der Generale Synode 1983 betreffende de Geestelijke Verzorging Militairen, sub b.

Uit contacten met br. Floor, lid van onze gemeente én van bedoelde deputaten, werd ons duidelijk, dat ook voor deputaten de vrijheid van evangelieverkondiging een onaanastbaar gegeven is.

Hoewel wij aan dat standpunt – zeker wat deputaten betreft – niet twijfelden, heeft de mededeling hiervan door br. Floor ons in onze mening bevestigd.

Om nu elke mogelijkheid van een door ons gevreesde en onjuist geachte interpretatie van bedoeld besluit van de Generale Synode 1983 uit te sluiten en uw vergadering te dienen, zouden wij ons goed kunnen vinden in het feit, dat de opdracht van deputaten vooraf wordt gegaan door de 'pre-ambule', dat het beginsel van de vrijheid van evangelieverkondiging onder alle omstandigheden onaangetast moet blijven.

Wij wensen u Gods zegen en groeten u in de Heere,
namens de raad van de Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk Amersfoort,
T. Harder, praeses h.t.
G.N. Koudijs-Schagen, scriba h.t.

BIJLAGE 46
art. 104

**RAPPORT 6 VAN COMMISSIE III BETREFFENDE VERZOEK OM REVISIE VAN DE KERKERAAD VAN
AMERSFOORT**

Aangezien de besluiten van de generale synode 1983 in december 1983 het licht zagen via het besluitenboekje (en een overdruk daarvan in Ambtelijk Contact 12e jaargang nr. 10) en de brief van Amersfoort gedateerd is op 20 januari 1984, meent de commissie dat het verzoek tot revisie wettig ter tafel is en derhalve in behandeling kan worden genomen.

Inhoudelijk merkt uw commissie het volgende op:

De raad van Amersfoort is bevreesd voor een inperking van de vrijheid van evangelieverkondiging als gevolg van besluit b deputaten geestelijke verzorging militairen (=besluit d in Acta 1983 art. 150).

Uw commissie stelt vast dat een legerpredikant het niet in alles eens behoeft te zijn met datgene dat in het leger geschiedt. Het feit alleen al dat de synode 1983 deputaten Geestelijke Verzorging Militairen opdroeg zich te bezinnen op de moderne bewapeningsproblematiek geeft dit reeds aan. Tegelijkertijd is de commissie van oordeel dat redelijkerwijs van de krijgsmachtspredikant verwacht mag worden dat hij instemt met de doelstelling van de krijgsmacht. Vergelijking met predikanten die op een andere wijze dienen, bijvoorbeeld als ziekenhuis-pastor of als godsdienstleraar maakt dat duidelijk.

Bovendien maakt het rapport van deputaten Geestelijke Verzorging Militairen duidelijk dat het besluit van de generale synode 1983 als zodanig reeds lang functioneert. Het beleid terzake behoeft immers naar hun mening geen bijstelling. De vrees van Amersfoort is naar de mening van de commissie ongegrond.

Zij stelt u voor:
De generale synode,
kennis genomen hebbend van het verzoek tot revisie van de kerkeraad van Amersfoort d.d. 20 januari 1984 (met een aanvullende brief d.d. 25 juni 1984 terzake van het besluit van de generale synode betreffende Geestelijke Verzorging Militairen sub b (Acta 1983, art. 150)

overwegend a. dat instemming met de doelstelling van de krijgsmacht van de legerpredikant vanzelfsprekend mag worden geacht;
b. dat deze instemming niet betekent dat de legerpredikant het bij voorbaat eens is met alle vormen van het functioneren van de krijgsmacht, zonder dat dit een gebrek aan loyaliteit behoeft te zijn;

c. dat het recht van vrijheid van evangelieverkondiging voor de dienaar des Woords zo evident is, dat deze boven alle twijfel verheven is;

van oordeel dat de vrees van de kerkeraad van Amersfoort ten aanzien van inperking van de vrijheid van evangelieverkondiging ongegrond is;

besluit a. aan het verzoek tot revisie van de kerkeraad van Amersfoort niet te voldoen;
b. daarvan mededeling te doen aan – de kerkeraad van Amersfoort – deputaten Geestelijke Verzorging Militairen.

D. Quant, rapporteur

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE KERKELIJKE VERHOUDINGEN BUITENLAND

In dit rapport wil de commissie in het kort stilstaan bij de verslagen van deputaten over de contacten met de buitenlandse kerken en vervolgens ingaan op de positie van onze kerken met betrekking tot de Gereformeerde Oecumenische Synode (G.O.S.).

A. Contacten met buitenlandse kerken

Van bezoeken aan diverse buitenlandse kerken vinden we uitgebreide verslagen, waardoor we een indruk krijgen van de gang van zaken in die kerken. De commissie heeft waardering voor deze verslagen. Zo blijkt uit het verslag van het bezoek aan de Free Reformed Church de sterke verbondenheid met onze kerken.

Wat de Reformed Churches of Australia en de Reformed Churches of New Zealand betreft, kan uw commissie het verlangen naar intensiever bezoek wel begrijpen. Deze kerken verkeren door de grote afstand gemakkelijk in een wat geïsoleerde positie. Uw commissie zou kunnen instemmen met een enkele keer een persoonlijke afvaardiging vanuit onze kerken. Vanuit het kostenaspect zou het dan goed zijn een bezoek aan deze kerken te combineren.

Met bijzondere aandacht heeft uw commissie het verslag van het bezoek aan Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika gelezen.

Wij zijn dankbaar dat ds. Westermink ondanks een ziekenhuisopname toch een groot gedeelte van de synodevergaderingen kon bijwonen.

Uit het verslag blijkt de belangrijke plaats die deze kerk aan het contact met onze kerken geeft.

Bij de bespreking van het rapport van deputaten Buitenlandse Zending is de effectivering van de correspondentie met Die Gereformeerde Kerke van de Synode Scoutpansberg aan de orde. Mocht naar aanleiding van de voorstellen in het rapport van zendingsdeputaten de synode overgaan tot correspondentie met de kerk Synode Middelland, dan zal dat ook uit dienen te komen in de besluiten die genomen worden naar aanleiding van het rapport van de deputaten voor correspondentie met buitenlandse kerken.

Uiteraard komen in dit verslag de vragen rond de apartheid aan de orde. Uit het verslag komt naar voren dat er ten aanzien van deze vragen in deze kerken wel het een en ander in beweging is, en dat er meer openlijk over deze zaken kan worden gesproken. Het lijkt de commissie van belang dat Die Gereformeerde Kerke uitspraak doet, ras, volk of huidskleur niet het criterium is voor lidmaatschap van een kerk en dat niemand op grond daarvan gediscrimineerd mag worden.

Overigens zal duidelijk zijn dat goede uitspraken verder hun weg moeten vinden in de kerken en daar hun uitwerking moeten krijgen. Hopelijk kunnen onze kerken hierin een goede bijdrage geven in meedenken en meespreken. Belangrijk zal zijn dat het evangelie van verzoening de verschillende volken in Zuid-Afrika zal samenbinden. Het lijkt de commissie ook een goede zaak dat deze kerken een goed gemotiveerd standpunt willen doorgeven aan de G.O.S.

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van wat meegedeeld werd over de Igrejas Evangelicas Reformadas No Brasil, de Gereja Toraja Mamasa en de Free Church of Scotland.

De commissie meent dat deputaten juist hebben gehandeld ten opzichte van de Christian Reformed Church door hun bezorgdheid uit te spreken over het besluit van deze kerk om het diakenambt open te stellen voor de vrouw. In dit verband is het belangrijk dat de Christian Reformed Church duidelijk maakt dat er op grond van de Schrift geen mogelijkheid is voor openstelling van de andere ambten voor de vrouw.

Voor de eerste keer werd een bezoek gebracht aan de Eglises Réformées Evangéliques Indépendantes de France. De commissie werd getroffen door de moeiten, zorgen en toch ook trouw van deze kerken. Het is eigenaardig dat in deze kerken alleen de predikanten echt een ambt bekleden, terwijl er wel sprake is van "Conseil Presbytéral", die probeert geestelijke leiding te geven.

Wat Die Nederlandse Gereformeerde Kerk van Suid-Afrika betreft meent uw commissie dat met voorzichtigheid de zaak van correspondentie met deze kerk moet worden benaderd en dat zeker hierover overleg zal moeten zijn met Die Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika.

B. De Gereformeerde Oecumenische Synode

In het verslag over de G.O.S. 1984 klinkt duidelijk de zorg door over ontwikkelingen in de G.O.S. Bij verschillende agendapunten was een duidelijke stellingname van deputaten nodig.

Ten aanzien van het 'dual membership' gebruiken de deputaten in hun rapport het woord 'basically'. Bij nader gesprek met deputaten bleek dat we dit woord dienen te verstaan in de betekenis van, dat het dual membership zich principieel eigenlijk niet verdraagt met de grondslag van de G.O.S.

Het is jammer dat de resultaten van de voorafgaande conferentie zo eenzijdig naar voren worden gebracht, ja dat die conferentie zelfs, naar het verslag van deputaten, versluisend moest werken.

Des te dankbaarder is de commissie er voor, dat desondanks, er mede door de inspanningen van onze afgevaardigden goede en duidelijke uitspraken door de G.O.S. zijn gedaan.

Met deputaten vinden we het jammer dat de discussie zich vooral toespitste op het punt van de homofobie. Het was de commissie liever geweest als de bespreking zich duidelijker had geconcentreerd op de vragen rond het omgaan met en het verstaan van de Schrift.

Uit het verslag lezen we niets over een bespreking van de opvattingen van dr. H. Wiersinga, terwijl die in de uitspraken van de G.O.S. wel worden genoemd. Uit nadere gegevens van deputaten bleek het de commissie dat hierover wel uitvoering is gesproken in de betreffende commissie van de G.O.S. en dat het Interim Committee zelf deze zaak naar voren heeft geschoven.

De commissie die het Interim Committee zou benoemen om met de Gereformeerde Kerken in Nederland in discussie te treden, werd door de Gereformeerde Kerken niet op prijs gesteld, zodat een dergelijke commissie niet kon functioneren.

Ten aanzien van de rassenverhoudingen deed de G.O.S. duidelijke uitspraken, die enerzijds de Zuid-Afrikaanse kerken zullen stimuleren extra intensief met deze zaken bezig te zijn, maar anderzijds deze kerken wel onder druk zetten. Uit nader gesprek met de deputaten bleek het de commissie dat met het gebruik van een uitdrukking als 'status confessionis' bedoeld is een toespitsing te geven van de uitspraken. Deze uitspraak is geenszins bedoeld als een begin van een tuchtprocedure, maar veel meer als een appel tot zelfonderzoek voor de Zuid-Afrikaanse kerken. Het zal gaan om een functioneren van het evangelie van de verzoening ook in de verhouding van de volken.

De commissie vindt het jammer, dat ten aanzien van de voorstellen tot besluiten met betrekking tot de G.O.S. de deputaten niet geheel gelijk denken. Het verschil van inzicht tussen deputaten begint bij:

c. Bespreking rapport en conclusies - bij de alinea die begint met:

'Nu de G.O.S. 1988 te maken krijgt met het besluit...'

en eindigt bij d.

Dit verschil van inzicht heeft ook te maken met de voorstellen 3 a en b. Ten aanzien van 3c, waar deputaten aanvankelijk ook verschillend dachten, is de commissie met deputaten in een nader gesprek overeengekomen dat voorstel 3 c pas zal mogen functioneren na de vergadering van de G.O.S. in Harare 1988. Hierin konden deputaten zich vinden.

Het verschil van inzicht t.a.v. voorstel 3 a en b bij deputaten werd ook gevonden bij uw commissie.

Het merendeel van de commissie stemt in met de meerderheid van deputaten. Dit doen deze commissieleden met des te meer overtuiging nu is gebleken dat de uitspraak van de Gereformeerde Kerken in Nederland bekend is gemaakt aan het Interim Committee van de G.O.S., die dat weer heeft meegedeeld aan de lidkerken. Zo is er toch officieel kennis genomen van dit besluit via de G.O.S. De meerderheid van de commissie meent dat er voor de volgende vergadering van de G.O.S. zoveel mogelijk duidelijkheid moet zijn ook ten opzichte van de andere lidkerken. Derhalve steunt de meerderheid van de commissie de meerderheid van deputaten in hun voorstellen 3 a en b. Een minderheid van de commissie, te weten de leden K.J. Velama en J. van Dijken, is het met de minderheid van deputaten eens dat wij onze besluiten niet moeten baseren op een besluit van één van de lidkerken, maar dat wij hebben te maken met de uitspraken van de G.O.S. zelf, en op basis van die besluiten verder hebben te handelen. Op dit punt bleef een verschil van inzicht bestaan.

De commissie meent dat deputaten juist hebben gehandeld ten opzichte van de Christian Reformed Church door hun bezorgdheid uit te spreken over het besluit van deze kerk om het diakenambt open te stellen voor de vrouw. In dit verband is het belangrijk dat de Christian Reformed Church duidelijk maakt dat er op grond van de Schrift geen mogelijkheid is voor openstelling van de andere ambten voor de vrouw.

Voorstellen

Ten aanzien van de voorstellen wijst de commissie erop dat, indien de generale synode zou besluiten correspondentie aan te bieden aan Die Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika (Synode Middelland), deze kerken ook genoemd zouden moeten worden bij voorstel 2.

Voorstel 3a en 3b wordt u gedaan door de meerderheid van de commissie, terwijl een minderheid van de commissie een alternatief voorstel 3 a doet.

De generale synode besluit.

- Deputaten toestemming te verlenen van tijd tot tijd een afgevaardigde te zenden naar de synoden van de Reformed Churches of Australia en de Reformed Churches of New Zealand.
- De correspondentie met de Gereja Toraja Mamasa en met die Gereformeerde Kerke (Synode Scoutpansberg en Synode Middelland) om praktische redenen vooralsnog te doen onderhouden door de deputaten voor de buitenlandse zending en daarbij deputaten voor de buitenlandse zending en deputaten voor de correspondentie met buitenlandse kerken opdracht te geven met elkaar te overleggen in zaken, die beide deputaatschappen betreffen.
- Ten aanzien van de G.O.S.:
  - uit te spreken, dat het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland onveranderbaar is geworden met de grondslag van de G.O.S. en daarom beëindigd dient te worden, tenzij zij van de ingeslagen weg terugkeren;
  - deputaten op te dragen deze uitspraak met redenen omkleed ter kennis te brengen aan de Gereformeerde Kerken in Nederland en de andere lidkerken van de G.O.S. en tevens als voorstel in te dienen op de G.O.S. 1988;
  - deputaten te machtigen om na de vergadering van de G.O.S. 1988, wanneer de Gereformeerde Kerken lid zouden blijven van de G.O.S., samen met andere kerken te zoeken naar wegen om aan de oecumenische roeping van onze kerken gestalte te geven en daarover te rapporteren op de volgende generale synode;
  - uit te spreken dat wijziging van de Constitutie van de G.O.S. terzake van de grondslag en de voorwaarden voor het lidmaatschap voor onze kerken onaanvaardbaar is;
  - opnieuw uit te spreken dat het lidmaatschap van de G.O.S. en het lidmaatschap van de Wereldraad van Kerken niet met elkaar te verenigen zijn;
  - deputaten op te dragen de relaties met kerken, waarmee onze kerken in correspondentie staan, resp. contact onderhouden, te benutten met het oog op gezamenlijke bijdragen aan de G.O.S.;
  - deputaten op te dragen de ontwikkelingen binnen de G.O.S. nauwlettend te volgen, en daarover te rapporteren op de volgende generale synode;
  - de begroting van de G.O.S. voor de komende jaren te volgen, zoals die vastgesteld is in 1984 voor de jaren 1987 en 1988, en de bijdrage voor 1989 afhankelijk te stellen van de nadere beslissing van de generale synode 1989.

De minderheid van de commissie stelt voor 3a en b te vervangen door:

- uit te spreken, dat wanneer op de vergadering van de G.O.S. in 1988 blijkt, dat de Gereformeerde Kerken in Nederland niet voldoen aan de besluiten van de vergadering van de G.O.S. in 1984, met betrekking tot het lidmaatschap van deze kerken, dit lidmaatschap niet gecontinueerd kan worden.

J. van Dijken, rapporteur

RAPPORT 6 VAN COMMISSIE IV BETREFFENDE KERKELIJKE VERHOUDINGEN BINNENLAND EN ALGEMEEN BELEID DEPUTATEN

Enkele voorstellen bereikten de synode in verband met de verhouding van onze kerken tot de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk (zie bijlage).

Bij de behandeling van deze voorstellen dienen we te bedenken dat de Gereformeerde Bond een vereniging is met individuele leden. Het is geen bond van kerken. Derhalve past het, naar de mening van de commissie, niet in de instructie van deputaten om een opdracht aan deputaten te geven om contacten met de Gereformeerde Bond te onderhouden.

Het voorstel van br. Tanger spreekt zelfs van samenspreking en samenwerking. Nu kan op allerlei gebied soms een goede samenwerking met mensen vanuit de Gereformeerde Bond gevonden worden. Toch is dat iets anders dan samenwerking en samenspreking als opdracht van het deputaatschap voor de eenheid van kerken. De instructie van de deputaten spreekt duidelijk en uitsluitend over de eenheid van kerken. Daarom is, naar de mening van de commissie, het voorstel van br. Tanger niet te aanvaarden.

Hetzelfde geldt volgens de commissie ook van het voorstel van ds. B. de Graaf. De commissie meent in dit voorstel een innerlijke tegenstrijdigheid te zien. In de overweging wordt gezegd, dat de Gereformeerde Bond geen kerkgemeenschap is, terwijl in het besluit wel wordt gesproken over kerkelijke contacten. Bovendien is de overweging dat de Gereformeerde Bond een grote groep plaatselijke kerken zou vertegenwoordigen, niet terecht.

Ten aanzien van het voorstel van ds. J. van Amstel heeft de commissie geen overwegende bezwaren, zonder dat de commissie overtuigd is van het nut van dit voorstel.

Hopelijk geeft eventuele aanvaarding van dit voorstel meer duidelijkheid in het onderscheid tussen contacten met kerken en groeperingen.

Algemene gegevens betreffende het deputaatschap en voorstellen

Nu enkele leden van het deputaatschap te kennen hebben gegeven niet voor herbenoeming in aanmerking te willen komen, past ons een woord van dank aan hen voor hun arbeid. Dat geldt wel in het bijzonder ds. B. van Smeden en prof. dr. J.P. Versteeg. Zij beiden hebben het deputaatschap 21 jaar gediend. Bovendien is ds. Van Smeden verschillende jaren voorzitter van dit deputaatschap geweest.

Uit het rapport blijkt dat er veel werk door deputaten is verricht. De commissie heeft daar met waardering kennis van genomen.

De commissie stelt voor:

De generale synode besluit:

1. deputaten te danken voor hun arbeid en die arbeid goed te keuren.
2. in het bijzonder ds. B. van Smeden en prof. dr. J.P. Versteeg te danken voor het werk dat zij gedurende 21 jaar voor de kerken in dit deputaatschap hebben verricht.
3. opnieuw deputaten te benoemen.

J. van Dijken, rapporteur

Bijlage bij rapport 6 van commissie IV**Voorstel J. Tanger:**

B2 commissierapport niet te aanvaarden.

Nieuw 2: Deputaten op te dragen alle mogelijkheden te onderzoeken om te komen tot samenspreking/samenwerking op die terreinen waarop dat mogelijk is.

Voorstel ds. B. de Graaf:

De generale synode, overtuigd van de roeping om gehoor te geven aan Christus' gebod tot eenheid en gelovend in de kracht van Christus' gebod ... etc.

constaterend dat er op diverse terreinen positieve contacten en vormen van samenwerking bestaan met de Gereformeerde Bond;

overwegend dat de Gereformeerde Bond geen kerkgemeenschap is, maar wel een grote groep plaatselijke kerken van gereformeerde belijdenis vertegenwoordigt;

besluit deputaten op te dragen zich voorzichtig verder te oriënteren ten aanzien van deze contacten en zich te bezinnen op de vraag of hier in de toekomst mogelijkheden liggen tot kerkelijke contacten te komen; en hierover de volgende synode te rapporteren.

Voorstel ds. J. van Amstel

in plaats van punt 2 voorstellen

Deputaten op te dragen zich te bezinnen of het op de weg van het deputaatschap ligt om niet alleen contacten te onderhouden met kerken maar ook met groeperingen die de gereformeerde belijdenis van harte onderschrijven en daarover te rapporteren op een volgende synode.

RAPPORT PARTICULIERE SYNODE VAN HET OOSTEN COMMISSIE-PASTORAAT MET BETREKKING TOT HOMOFIELE GEMEENTELEDEN**I. Achtergrond**

De particuliere synode van het Oosten besloot in haar vergadering van 13 april 1983, naar aanleiding van een instructie van de classis Utrecht, de volgende instructie naar de generale synode 1983 te zenden:

'De particuliere synode van het Oosten

CONSTATEREND

- a. dat het gesprek over en de praktijk van de homofiele ook ons kerkelijk leven niet voorbijgaat, getuige het bestaan en de activiteit van de werkgroep homofiele,
- b. dat inzonderheid het optreden van deze werkgroep verontrusting heeft gewekt in ons kerkelijk leven,
- c. dat deze werkgroep een orgaan wil zijn dat in de kerken het bestaansrecht opeist van de homoseksuele levenswijze.

OVERTUIGD

- a. dat in de vorming van deze werkgroep een stuk nood openbaar komt waarover de kerk in het verleden te gemakkelijk heeft geoordeeld,
- b. dat Gods Woord de homoseksuele praktijk afwijst,
- c. dat het de roeping van de kerk is profetische en pastorale leiding te geven ook op dit terrein.

VERZOEKT

de generale synode van 1983 een uitspraak te doen hoe tegen de achtergrond van de presentatie van deze werkgroep verantwoord leiding gegeven kan worden.

De generale synode besloot deze instructie niet in behandeling te nemen en verzocht de particuliere synode van het Oosten deze zaak opnieuw in overweging te nemen.

De commissie van de generale synode schreef o.a. het volgende in het commissierapport: 'Het bleek uw commissie, dat de achtergrond van deze instructie niet bedoelt aan de synode een uitspraak te vragen over het vraagstuk van de homofiele/homoseksualiteit op zichzelf. Echter tegen de achtergrond van de wijze waarop de werkgroep homofiele zich presenteert aan de kerken en ambtsdragers is het zinvol ons als kerken te bezinnen op een goede, pastorale handelwijze voor de kerken ten opzichte van een homofiele broeder of zuster of werkgroep. Om deze reden is dit een zaak van de kerken in het algemeen.

De instructie nader beziende is uw commissie van mening, dat ze niet voldoende onderbouwd is en een te algemene uitspraak vraagt van uw vergadering'.

De particuliere synode van het Oosten van 23 mei 1984 aanvaardde het oordeel van de generale synode en benoemde een commissie,

bestaande uit ds. J.W. Maris, voorzitter,
ds. H. Blesma,
oud. H. Westendorp,
ds. L.W. Bikkes, rapporteur,

om deze materie in studie te nemen en daarover aan de particuliere synode 1985 te rapporteren.

II. Taak van de commissie

De commissie vergaderde op 28 juni, 1 en 29 oktober, 11 december 1984, 23 januari, 14 februari 1985 om zich van haar taak te kwijten.

Zij zag haar taak als volgt:

1. het bestuderen van de relevante Schriftgegevens
2. het beantwoorden van de vraag 'Wat is de strekking van die gegevens?'
3. het beantwoorden van de vraag 'Welke conclusies zijn daar nu uit te trekken voor een pastorale benadering van een homofiele broeder of zuster of werkgroep?'

III. Terminologie

Het lijkt de commissie belangrijk dat er in de terminologie onderscheid wordt gemaakt tussen homofiele en homoseksualiteit.

Homofiele is een seksuele gerichtheid op iemand van hetzelfde geslacht, terwijl homoseksualiteit ziet op het praktiseren van een homofiele aanleg.

Een homofiel is iemand die zich in zijn seksuele verlangens aangetrokken voelt tot iemand van hetzelfde geslacht, terwijl een homoseksueel seksueel contact oefent met een partner van hetzelfde geslacht.

Dit onderscheid betekent onder meer dat niet iedere homofiel een homoseksueel is, iemand kan een homofiele aanleg hebben, terwijl hij zich onthoudt van homoseksueel verkeer.

Ook is het omgekeerde mogelijk, dat iemand homoseksuele praktijken kan bedrijven zonder dat hij homofiel is.

Homoseksualiteit ziet dus op elk seksueel contact met een partner van hetzelfde geslacht.

IV. Vroeger en nu

Vroeger waren er ook homofiele leden van de gemeente. Toen werd echter weinig aandacht gegeven aan het bestaan van homofiele en de nood van homofielen. Wel heeft de christelijke kerk in alle eeuwen homoseksueel verkeer afgewezen. In ieder geval werd er vroeger weinig over gesproken. De omstandigheden waren anders dan nu.

Nu wordt in de samenleving druk gesproken over homofiele en over homoseksuele praktijken. Daardoor zijn hierover ook gesprekken op gang gekomen in kerkelijke kringen en in de gemeenten.

Ook is de christelijke kerk onder druk van de publieke opinie komen te staan. De publieke opinie is: 'Homofiele is gewoon een van de mogelijke seksuele varianten. Blijf vooral wie je bent'.

Deze kentering in het denken, van afwijzing naar aanvaarding, is mede gemarkeerd door het overheidsbeleid in deze.

In onze kerken werden we geconfronteerd met de 'Werkgroep Homosexualiteit in Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kring'. Deze werkgroep vraagt om erkenning naar eigen aard en levenswijze, om zo één te worden 'om Christus' tafel' (Brief aan de kerkeraden d.d. 9-8-82). De Werkgroep stelt: 'Als God mij nu zo geschapen heeft, ik me zelf heb geaccepteerd, en 'als twee homofiele gemeentelieden besluiten hun leven in liefde en trouw met elkaar te delen, dan past het de gemeente niet deze relatie anders te benaderen dan die van bijvoorbeeld gehuwde mensen' (Brief aan de kerkeraden van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Enschede-O d.d. 27-1-83).

De Werkgroep is van mening dat teksten in de Bijbel die tegen homoseksuele praktijken worden geleerd anders moeten worden verstaan, en dat wat we nu homofiele noemen niet hetzelfde is als waarover de Bijbel het heeft. Dit is voor uw commissie aanleiding eerst de betreffende Schriftgegevens te bespreken.

V. Schriftgegevens

A. HET OUDE TESTAMENT

a. Genesis 1 : 26-28 en 2 : 18-24 beschrijven de schepping van de mens, de relatie tot God en die tot elkaar. Aan de mens, man en vrouw, geschapen naar Zijn beeld, vertrouwt de Heere God Zijn schepping toe. Aan de mens, man en vrouw, geeft de Heere de belofte van zegen en de opdracht om – uit kracht van die zegen – 'beeld van God' te zijn in het heersen over de werken van Zijn handen.

God heeft de mens niet geschapen als een seksueel neutraal wezen. Integendeel, God heeft het onderscheid in seks bij de schepping aan de mens gegeven. De mens is ook een seksueel wezen. Het man en vrouw zijn in opgenomen in het beeld van God. Dat wil echter niet zeggen dat het beeld van God opgaat in het man en vrouw zijn.

De relatie tussen deze man en deze vrouw staat onder de belofte en de opdracht en krijgt haar zichtbare en unieke toespeling in het huwelijk, waar de man en de vrouw elkaar complementeren om zo aan Gods bedoelingen te beantwoorden.

De gebrokenheid die daarna – door de zondeval – is ontstaan, maakt dit scheppingsgebeuren niet ongedaan, gebuige de verwijzing van de Heere Jezus naar zoals het 'van den beginne' is geweest (Mattheüs 19 : 4, 9).

Over het 'één vlees zijn' wordt hier gesproken binnen de relatie van man en vrouw. Kenmerk van deze relatie is de liefde en de trouw. Het is veelzeggend dat deze relatie – en geen andere! – zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament voorkomt als het beeld voor de relatie tussen de Heere en Zijn volk.

b. Genesis 19 : 7-11 (vooral de verzen 4 en 5) vermeldt als zonde van Sodom met name de schending van het gastrecht en de voorgenomen homoseksuele praktijken, die Lot een 'kwaad' noemt (vers 7).

Verdere verwijzingen in het Oude Testament naar het 'kwaad van Sodom' (Genesis 13 : 13; 18 : 20; Deuteronomium 29 : 23-27; 32 : 32; Jesaja 1 : 10, 17; 3 : 9; Jeremia 23 : 14; Klaagliederen 4 : 6; Ezechiël 16 : 49, 50) doen sterk denken aan geweld en onderdrukking, maar noemen niet nadrukkelijk de homoseksualiteit. Wel wordt de perversiteit, in Genesis 19 getekend, in het Nieuwe Testament vermeld (2 Petrus 2 : 6-8 en Judas : 7). Hier krijgt het 'kwaad van Sodom' bijzondere aandacht als seksuele perversie.

Dat in Genesis 19 sprake is van homoseksuele handelingen, kan opgemaakt worden uit het woord 'jada', dat normaal gebruikt wordt voor 'bekennen', 'gemeenschap hebben' van/met een vrouw, zodat we met prof. dr. J. Douma kunnen zeggen: 'Het gastrecht wordt op een perverse wijze geschonden' (Homofiele, 1984, p. 49). Wanneer de mannen van Sodom opdringen, 'niemand uitgezonderd', duidt dit stellig op een algemene boosheid. Dit wil echter nog niet zeggen dat die mannen zonder uitzondering homoseksueel waren of homofiel geaard. Het is dan ook onjuist sodomie en homoseksualiteit zonder meer aan elkaar gelijk te stellen. Het is het geheel van het kwaad van Sodom dat het oordeel oproept.

c. Leviticus 18 : 22 en 20 : 13 staan in de zogenaamde 'heiligheidscodeks', waarin het volk van God wordt opgeroepen tot een heilige wandel, omdat de Heere, hun God, heilig is. In die wandel over de hele breedte van het leven – hier toegespitst op de 'kuisheid' – zal dit volk anders zijn dan de Egyptenaren en de Kanaänieten. Een aantal zaken wordt duidelijk verboden en veroordeeld als 'gruwel'.

Omdat Leviticus 18 en 20 staan tussen allerlei bepalingen betreffende de cultus, heeft men ook de 'gemeenschap met een die van het mannelijk geslacht is' willen zien als een cultisch verbod, gericht tegen de vruchtbaarheidsriten in Egyptische en Kanaänietische heiligdommen.

Het geheel van deze hoofdstukken wijst echter op een breder vlak dan alleen het cultische. Deze gedachte kan versterkt worden door het 'zoals men gemeenschap heeft met een vrouw' (18 : 22 en 20 : 13), hetgeen méér is dan alleen maar een cultische aangelegenheid. (Anders zou men de vraag kunnen stellen of een cultische hetero-relatie dan niet verboden is...)

d. Deuteronomium 23 : 17, 18 heeft wel duidelijk een cultische spits. Hierbij kan ook verwezen worden naar teksten als 1 Koningen 14 : 24, 15 : 12 en 22 : 47. Overigens kan hierbij bedacht worden dat ook deze teksten staan in het geheel van voorschriften betreffende de eredienst en de houding tegenover de naaste, hetgeen er op kan duiden dat het onderscheid tussen cultisch en ethisch geen scheiding betekent.

e. Richteren 19 : 22-26 spreekt opnieuw over een schending van het gastrecht, gepaard met seksuele verwording. Die wordt in vers 23 'nabala' genoemd. 'Nabala' betekent 'schandelijke dwaasheid' – een eufemisme voor seksueel vergrip. De formulering van het kwaad te Gibeon is sterker dan die van dat te Sodom, hetgeen duidelijk kan maken dat zulk een kwaad met name onder Gods volk niet behoort voor te komen. Hosea 9 : 9 en 10 : 9 tonen aan hoe verdorven dit handelen was en hóe het ettelijke jaren nadien nog voortwoerde. Overigens kan als algemene conclusie uit de teksten bij de profeten het geheel van de leefwijze van Sodom als afschuwelijk getypeerd worden.

f. In de verhouding tussen Naomi en Ruth, tussen David en Jonathan en in Prediker 4 : 7-11 een lesbische, c.q. homofiele verhouding te willen zien en vandaaruit huidige dergelijke verhoudingen te willen goedkeuren, is meer het gevolg van een versexualiseerde visie dan van een onbevengene luisteren naar de Schrift.

B. HET NIEUWE TESTAMENT

a. Romeinen 1 : 26-27

Duidelijk is in dit hoofdstuk het verband tussen afgoderij en de daaruit voortvloeiende zonden (vgl. het 'daarom' in de verzen 24 en 25). Dat geeft echter geen aanleiding bij de in de verzen 26 en 27 aangeduide homoseksuele zonden specifiek aan cultische homoseksuele prostitutie te denken. Die kan wel mede bedoeld zijn, maar dat wil niet zeggen dat homoseksueel gedrag buiten de cultus dan géén zonde zou zijn. Trouwens een dergelijk onderscheid is ook bij de andere zonden die hier genoemd worden, niet denkbaar.

De grond voor de veroordeling van homoseksualiteit ligt in het gebruik van de woorden 'natuurlijk' en 'tegen-natuurlijk'. Hiermee wordt verwezen naar de schepping van de mens als man en vrouw. Homoseksuele omgang is tegen de manier waarop God de mens bedoeld heeft te leven.

Te zeggen dat het voor iemand die 'nu eenmaal' een homofiele geaardheid heeft 'natuurlijk' is volgens de geaardheid te leven (en dus overeenkomstig Romeinen 1 : 26-27) is in strijd met wat er staat. Als Paulus zegt: Zij 'hebben de natuurlijke omgang vervangen door de tegennatuurlijke', slaat dat niet op een door hen eerder vertoond (heteroseksueel) gedrag, maar op de inzet van God.

Het woord 'vervangen' komt ook voor in de verzen 23 en 25. Ook in die verzen houdt het niet in dat de heidenen voorheen wel de 'majesteit van de onvergankelijke God' hebben erkend (vers 23) en de 'waarheid Gods' hebben hooggehouden (vers 25).

Zo betekent het in de verzen 26 en 27 niet dat de heidenen voorheen krachtens hun geaardheid wel heteroseksueel waren.

Het woord 'vervangen' duidt niet op een eerder en later in het leven van de heidenen, maar geeft alleen aan dat hun leven een karkatuur is van wat God als inzet voor zijn scheep heeft gegeven. Zo is ook het oordeel over homoseksualiteit. Het is een karkatuur van de bedoeling van God.

Nadrukkelijk is in heel het gedeelte over de verwording van het leven van de heidenen de verwijzing naar de schepping en de scheppingsorde van God aanwezig, vooral de verzen 19-20 en 25.

b. 1 Corinthiërs 6 : 10-11 en 1 Timotheüs 1 : 8-10

In 1 Corinthiërs 6 : 10 is sprake van 'schandjongens' en 'knapenschenders' (NBG). Het woord 'schandjongens' (malakoi) duidt de passieve rol aan in het homoseksuele verkeer. Het woord 'knapenschenders' (arsenokoitai, letterlijk: zij die bij mannen liggen) duidt de actieve rol aan in het homoseksuele verkeer. Het woord 'schandjongens' komt ook voor in 1 Timotheüs 1 : 10, maar dit voegt inhoudelijk geen nieuwe gegevens toe t.o.v. 1 Corinthiërs 6.

Van belang in 1 Corinthiërs 6 is in vers 11 de toevoeging: 'En sommigen uwer zijn dat geweest'. Deze woorden slaan terug op de hele reeks zonden die in vers 10 staan opgesomd, waarvan de genoemde woorden voor homoseksualiteit maar een onderdeel vormen. Deze toevoeging is niet hetzelfde als wanneer er had gestaan: 'En sommigen uwer hebben dat gedaan'. Ze zijn het geweest! Er was geen sprake van een incidentele daad, maar van een zo in een bepaalde zonde verstrikt zitten, dat het hele levenspatroon erdoor gestempeld werd.

Bij de andere genoemde zonden is het verschil tussen 'gedaan' en 'geweest' ook zichtbaar te maken. Bij deven is misschien aan kleptomane te denken, bij dronkaards aan alcoholisme, terwijl in het algemeen bedacht moet worden dat zonde altijd verslavend werkt (vgl. Johannes 8 : 34).

De reiniging, de heiliging en de rechtvaardiging door de Naam van de Heere Jezus Christus en door de Geest van God heeft met betrekking tot al deze zaken bevrijding gebracht.

VI. Enkele conclusies uit de schriftgegevens

1. Aan deze schriftplaatsen is te ontlenen dat waar seksualiteit wordt losgemaakt van het huwelijk niet anders dan zonde in het zicht komt. Elke weg daarbuiten laat slechts onreinheid zien, en heet 'heidens' (1 Thessalonicenzen 4 : 5).
2. Een homofiele relatie, c.q. een homoseksuele praktijk, kan niet stoeien op enig gegeven uit de Schrift inzake goddelijke instelling, goddelijk gebod of goddelijke belofte.
3. Hij, Die man en vrouw schiep, heeft in deze relatie tussen man en vrouw een beeld gegeven van Zijn relatie tot Zijn volk. Deze unieke voorbeeld-relatie is nergens in de Schrift achterhaald. De verhouding tussen Christus en de gemeente vindt haar afspiegeling in het huwelijk. Het is in het geheel van het bijbelse spreken niet denkbaar dat daarvoor in de plaats een homofiele relatie zou kunnen worden gezet.
4. De wetgeving maakt duidelijk dat homoseksuele handelingen uitdrukkelijk in strijd zijn met de wil van de heilige God.
5. Wanneer verder in het Oude Testament gesproken wordt over het kwaad van Sodom, als een voorbeeld van ongerechtigheid van Gods volk, duidt dit op het totaal van de handelwijze van Sodom.
6. In de Heilige Schrift wordt homoseksualiteit, ook afgedacht van homoseksuele cultische prostitutie, veroordeeld.
7. De kaders, waarin de Heilige Schrift over homoseksualiteit spreekt, zijn duidelijk negatief: het wordt verboden, het is een gruwel, het is als tegennatuurlijk in strijd met Gods instelling.
8. Zoals de macht van Christus en de kracht van de Geest verlost van alle zonde, zo mag dit evenzeer gelden ten opzichte van homoseksualiteit.

VII. Enkele hermeneutische vragen en opmerkingen

1. Met betrekking tot de waardering van met name de gegevens uit Leviticus en Deuteronomium dienen we ons af te vragen welke de geldigheid is van deze verboden.

In het algemeen kunnen we stellen dat de Thora is gegeven om het volk van God bij de verkregen verlossing te bewaren en om – waar het leven geschonden is – te helen. De kerk heeft echter niet alle geboden van de Thora overgenomen (b.v. Leviticus 19 : 9-23 niet, en vele andere geboden van de Thora niet, met name de geboden betreffende de cultus. En wie van mening is dat b.v. Leviticus 20 : 13 nog volop van kracht is, zal dit wel van toepassing verklaren met betrekking tot de 'zonde', maar niet met betrekking tot de sancties daarop).

Daarom dienen we deze Schriftgegevens met wijze voorzichtigheid te hanteren. Tegen de achtergrond

van artikel 25 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis kunnen we zeggen dat de kerk de Thora heeft overgenomen om de zin daarvan te handhaven en te beleven, hetgeen vooral dient uit te komen in de heiliging van het leven tot eer van God, de Schepper en de Verlosser.

Ovengens dienen we de gegevens uit Leviticus 18 : 22 en 20 : 13 te lezen in het licht van Genesis 1 en 2, samen naast de andere bijbelse gegevens. Die gegevens wijzen homoseksuele handelingen af.

- Zowel bij de Oudtestamentische als de Nieuwtestamentische gegevens dienen we de vraag onder ogen te zien of wat daar als homoseksualiteit wordt besproken en veroordeeld hetzelfde is als de homofiele waar we vandaag mee worden geconfronteerd.
Er zijn namelijk velen die het goed recht van homoseksuele levenswijze bepleiten op grond van de overtuiging dat de Schrift het verschijnsel homofilie als een aangeboren en met de persoonlijkheid gegeven ziektewijze niet kent.
In antwoord op deze vraag kunnen we stellen dat de gerichtheid op een partner van hetzelfde geslacht als 'een natuurlijke neiging' wel degelijk bekend was in de Grieks-Romeinse oudheid. Eveneens was de vaste homoseksuele partners relatie bekend. (Te wijzen is op David Atkinson, *Homosexuals in the Christian Fellowship*, Grand Rapids 1961, pp 93 en 94.) Paulus zal daarvan geweten hebben. Dat hij desondanks homoseksuele relaties en handelingen afwijst, heeft vandaag ook nog betekenis.
- Is het waar dat wij vandaag meer weten dan Paulus en de andere Bijbelschrijvers, zodat de normativiteit van het Bijbelse spreken over huwelijk en seksualiteit moet worden losgelaten? Dan zijn ook woorden als Genesis 2 : 24 in het geding, die de Heere Jezus aanhaalt en toepast in Mattheüs 19 : 5.
We moeten antwoorden dat ons omgaan met Gods Woord op die manier een heersing wordt over Gods Woord in plaats van een buigen ervoor.
- Met betrekking tot het standpunt van de Werkgroep Homofilie moeten we stellen dat de bedoelingen Gods alleen te kennen zijn uit Zijn Woord en niet uit de 'natuur' of uit de 'gevoelens' van een mens.

VIII. Enkele gedachten ten dienste van het pastoraat

- Homofiele leden zijn evenzeer leden van de gemeente van Christus als heterofiele leden. De gedachte dat homofiele vanwege hun homofiel zijn niet of nauwelijks het recht hebben om leden van de gemeente van Christus te zijn, moeten we afwijzen. We mogen iemand omdat hij homofiel is niet aan de rand van de gemeente plaatsen, en ook niet om die reden hem bij voorbaat van de ambten uitsluiten.
- Pastoraal de homofiele leden van de gemeente benaderen betekent dat we naast hen gaan staan, in het besef dat door onze val in Adam in ons aller leven veel scheefgegroeid is. In het pastoraat staan we dus niet tegenover, maar naast hen. 'Want allen hebben gezondigd en worden om niet gerechtvaardigd uit Zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus' (Romeinen 3 : 23, 24).
- Het Bijbelse 'nee' tegen de homoseksuele levenswijze houdt in: een dringend advies tot onthouding van homoseksuele praktijken. Dat op zich is niet een aanval op het mens-zijn van homofiele leden van de gemeente.
Het zoeken naar Gods weg houdt niet in dat we met behulp van het Woord van God voor alle mogelijke gevallen een pasklaar antwoord hebben. Werkelijk pastoraat kan echter nooit bestaan uit het wijzen van een weg die wel moet leiden tot het overtreden van Gods geboden. Hoe moet die weg dan wel zijn?
De Werkgroep pleit voor zelfaanvaarding, op de manier van: 'Aanvaard jezelf als een homoseksueel gearde man of vrouw. Als je dat gedaan hebt, weet je je ook door God aanvaard. Daaruit vloeit de verplichting van de gemeente voort je ook te aanvaarden'.
Dit is echter niet juist.
De Schrift leert juist dat mijn zelf en ook mijn seksuele daden onder kritische toetsing van het Woord van God dienen te staan. Mijn zelf valt niet samen met mijn daden, ook niet met mijn seksuele daden.
De Schrift leert ook niet de rechtvaardiging van ons mens-zijn naar zijn eigen geartheid, maar de rechtvaardiging van de goddeloze, dat is van de zondaar, die mens is, hetzij in heterofiele, hetzij in homofiele geartheid.
De Schrift leert ons dat we alleen ons leven kunnen vinden door onszelf te verliezen (Markus 8 : 34-35). Er is in ieders leven heel wat, dat wezenlijk schijnt te zijn, en toch verloren moet worden, wil ieder werkelijk de mens zijn zoals God die bedoelt. Alleen dan zullen we het leven vinden. Dat is nog meer dan dat we onszelf vinden. Juist deze weg van verlies heeft de belofte in zich van winst (zie Mattheüs 5 : 29-30; Markus 9 : 43-45; Mattheüs 18 : 8-9).
- Pastoraal de homofiele leden van de gemeente benaderen betekent meer dan hen wijzen op wat er in de specifiek op de seksualiteit gerichte schriftgedeelten staat. Het gaat immers om het geheel van het leven als mens Gods (1 Timotheüs 6 : 11; 2 Timotheüs 3 : 17). Zeker, we zullen staande moeten houden dat de Bijbel de homoseksuele praktijk verbiedt, en sterker dan dat: 'alle onreine daden, gebaren, woorden, gedachten, lusten en wat de mens daartoe kan verleiden' (Heid. Cat. Zondag 41). Maar we zullen tevens moeten zeggen dat ook dit zevende gebod ons zo streng verkondigd wordt, 'opdat wij nog meer begeren de vergeving van de zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken' (Heid. Cat. Zondag 44).
- Bovendien, Christus roept ons op tot bewogenheid. Er moet een oor zijn dat wil luisteren, een hart dat met de ander meeleeft en in zijn zorg wil inkomen. Zelfs al staan we vreemd tegenover wat de ander te vertellen heeft, zelfs al begrijpen we het wezen daarvan niet, dat ontlaait ons niet van de christelijke plicht om te luisteren.
Pastoraal omgaan met elkaar betekent dat wij ons proberen in te leven in de spanning waarmee juist onze homofiele medemens voortdurend te worstelen heeft. Aan de ene kant is er immers die 'geartheid', die misschien altijd wel zo blijft hier op aarde in deze bedeling. Aan de andere kant is er het vaste geloof dat de Bijbel de praktisering van die 'geartheid' juist verbiedt. Strijd is en blijft een wezenlijk kenmerk van iedere gelovige. Maar strijdend is hij op weg naar het einddoel, de volkomen verlossing.
- In de intensieve pastorale arbeid met betrekking tot homofiele dient de kerk zeker uit te gaan van en te wijzen op de bevrijdende kracht, die er ligt in het volbrachte werk van Christus en waarvan de uitwerking ook in deze gebroken bedeling stellig ingewacht mag worden.

Dat betekant niet een versimpeling van de problematiek, noch een geringerschatting van de geestelijke strijd die in dit opzicht gevoerd moet worden. Men zal bijvoorbeeld rekening moeten houden met het feit, dat meermalen bij homofiele niet slechts sprake is van homofiel-zijn, maar ook van homofiel-wilken-zijn. In dat geval dient een dergelijke houding en leefwijze als zondig te worden aangewezen, ook al wil men dit niet als zodanig erkennen.

Hoewel niet in alle gevallen en altijd gesproken kan worden van een zodanige vernieuwing, dat bevrijding van homofiele verlangens en gevoelens gegeven wordt, mag de pastorale arbeid niet vergeten dat de Zoon waarlijk vrij kan maken en de Geest waarlijk kan vernieuwen. Dit mag iedere homofiele broeder/zuster worden voorgehouden; en samen met hem/haar dient de pastor, pleitend op de belofte van het evangelie, deze weg van gehoorzaamheid en gebed te gaan.

Vanuit het verstaan van dit evangelie en vanuit het ootmoedig zoeken naar de weg die de Heere wijst, zal een leven ontvangen kunnen worden, waaraan de Heere zin en inhoud geeft. Met erkenning van de soms blijvende nood van hen die hiertoe worstelen, dient met liefde en geduld voor hen volhardend gebeden te worden om de gave van de onthouding. In dit opzicht valt een vergelijking te maken met weduwen, weduwnaren en ongehuwden: ook aan hen is het niet gegeven hun seksuele gevoelens zonder meer te volgen of een seksuele relatie aan te gaan buiten de geordende weg - die van het huwelijk - om.

Het behoort tot de taak van de kerk deze leden in een liefdevol aanvaarden van elkaar op de weg des Heeren en in een steunen van elkaar in de strijd van het leven, ten volle te doen delen in de gemeenschap der heiligen.

BILAGE 50

art. 126

RAPPORT 2 VAN COMMISSIE VIII BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.10 INZAKE PASTORAAT AAN HOMOFIELE GEMEENTELEDEN

Lw commissie heeft zich diepgaand bezonnen op deze instructie. Zij vloeit voort uit een eerdere instructie van de particuliere synode van het Oosten over deze materie, die diende op de generale synode van 1983. Men constateerde toen, dat het hier weliswaar een zaak betreft 'die behoort tot de kerken in het gemeen', maar besloot de particuliere synode te verzoeken deze zaak opnieuw te overwegen, omdat de instructie te weinig onderbouwd was en de gevraagde uitspraak te onbepaald.

De particuliere synode heeft dit verzoek opgevat als een opdracht en een studierapport doen samenstellen. In de huidige instructie verzoekt de particuliere synode dit rapport te beoordelen en te overwegen of het kan dienen als pastorale handreiking.

De intentie is niet de synode een uitspraak te laten doen over het vraagstuk van homofiele/homosexualiteit, maar het bevorderen van goede pastorale leiding.

Met deze intentie kan uw commissie van harte instemmen.

Zij heeft kennis genomen van genoemd rapport en geconstateerd dat het een schriftuurlijk stuk is, dat evenwichtig en pastoraal spreekt over deze problematiek. Uw commissie is dan ook van oordeel, dat het de pastorale leiding alleen maar ten goede kan komen als dit rapport binnen het geheel van de kerken beschikbaar komt.

Wat de instructie op zich betreft, acht uw commissie het niet juist, dat onder 'constaterend' bij a, b en c verwezen wordt naar het bestaan en de activiteit van de 'Werkgroep homofiele binnen Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kring', daar het hier niet gaat om een kerkelijke zaak. In dit verband is het ook minder juist, dat in het rapport enkele malen stellingen uit de brochure van genoemde werkgroep worden aangehaald en deze brochure als bron wordt vermeld. Bij eventuele herschrijving c.d. bewerking zouden deze passages vervangen kunnen worden door voorbeelden uit de praktijk.

Verder lijkt het de commissie niet noodzakelijk, dat de generale synode dit rapport aan de kerken beschikbaar stelt. Dit kan ook de mindere vergadering doen.

Bij de bespreking ter synode kan het niet de bedoeling zijn uitgebreid in te gaan op de zaak van de homofiele/homosexualiteit zelf. Daardoor zou de indruk kunnen ontstaan dat het toch gaat om een kerkelijke uitspraak en dat is niet aan de orde.

Om aan de intentie van de instructie te voldoen, stellen wij u het volgende voor:

De generale synode,	kennis genomen hebbend van instructie 8.10 van de particuliere synode van het Oosten en het daarbij behorend rapport van de commissie Pastoraat met betrekking tot homofiele gemeenteleden;
constaterend,	a. dat de particuliere synode van het Oosten terecht stelt, dat het gesprek over en de praktijk van de homofiele ons kerkelijk leven niet voorbijgaat;
	b. dat de vragen rondom homofiele/homosexualiteit zijn toegenomen, met name als het gaat om de plaats van deze leden in de gemeente;
overtuigd	a. dat het de roeping van de kerk is ten aanzien van dit vraagstuk vanuit Schrift en belijdenis pastoraal leiding te geven;
	b. dat Gods Woord ook in deze zaak, zowel in het Oude Testament als in het Nieuwe Testament niet onduidelijk is;
gelet op	a. het verzoek van de generale synode van 1983 om de in de toenmalige instructie aanhangig gemaakte materie opnieuw in overweging te nemen, gezien de niet voldoende onderbouwing ervan;
	b. het feit dat deze materie een zaak van de kerken in het gemeen is;
van oordeel	a. dat de intentie van de instructie van de particuliere synode van het Oosten geen kerkelijke uitspraak beoogt, maar het geven van pastorale leiding;
	b. dat het bijgevoegde rapport van de commissie Pastoraat met betrekking tot homofiele gemeenteleden een goed gefundeerd studierapport is, waarin op schriftuurlijke en tevens pastorale wijze over homofiele/homosexualiteit gespro-

kan wordt en waarin belangrijke aanwijzingen gegeven worden voor de pastorale bearbeiding van deze leden;

c. dat het beschikbaar stellen van dit rapport binnen het geheel der kerken ook door de mindere vergadering kan worden afgehandeld;

de particuliere synode van het Oosten te verzoeken dit studierapport na een eventuele bewerking beschikbaar te stellen als een pastorale handreiking aan kerkeraden en kerkleden.

B. de Graaf, rapporteur

BIJLAGE 51
art. 127

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.14 INZAKE DE FINANCIËN DER KERKEN

De laatste jaren krijgen meerdere kerkeraden te kampen met financiële zorgen. Daardoor dreigt de goede voortgang van het plaatselijke kerkelijke werk te worden belemmerd. De oorzaak ligt enerzijds in een daling van de inkomsten, doordat (vele) gemeenteleden hun netto-inkomsten zagen dalen. Daartegenover staat, dat de lasten van de predikantsaktes (waarvan de basisbedragen de laatste jaren bijna gelijk blijven) stijgen door een verhoging van de premiedruk (maximum 1980 f 9.746,-, maximum 1985 f 17.286,-). Verder dat de omslagen voor kerkelijke kassen van 1980 (f 33,30) tot 1985 (f 46,50) stegen met f 13,20. Bij een traktement van f 45.000,- in een gemeente van 400 zielen geeft dat een verhoging van de uitgaven van rond f 11.000,- bij een traktement gelijk aan of boven het maximum van de premieheffingen geeft dat in een gemeente van 400 zielen een verhoging van f 12.820,-.

Voor veel kerkeraden is het bijna onmogelijk vermeerdering van inkomsten hiertegenover te stellen. Zij vragen zich dan ook af of, wat betreft de omslagen, de grens niet is bereikt. Bij een verdergaande stijging zal er een situatie kunnen ontstaan, waarbij de kerkeraden wel aan hun verplichtingen willen voldoen, maar dit niet meer kunnen.

Daardoor echter komen de kerkelijke kassen weer in financiële problemen omdat de penningmeesters hun begrotingen opstellen met de gegevens; aantal kerkleden maal omslag. Wanneer die niet wordt of kan worden opgebracht is weer een verhoging van de omslag nodig, en belanden we in een vicieuze cirkel.

Om deze redenen dient zo mogelijk te worden gekomen tot een vermindering van het totaal der omslagen, maar zal zeker geen mogelijkheid tot stijging van het totaal der omslagen kunnen worden gevraagd. Dat houdt tevens in, dat een stijging bij bijvoorbeeld Onderlinge Bijstand (en die is waarschijnlijk) moet leiden tot daling bij (een) andere kas(sen).

BIJLAGE 52
art. 127

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.15 INZAKE DE FINANCIËN DER KERKEN

Het eerste deel van de instructie beoogt een signaal te geven naar de generale synode over de zorgen, die de kerken zich maken ten aanzien van de steeds hoger wordende omslagen door de kerkelijke kassen. Ondanks de economische recessie, waardoor de inkomsten van de kerken een dalende lijn vertonen, blijven deze omslagen fors stijgen. In 1980 was het totaalbedrag omslagen per lid-dooptijd f 33,30; in 1986 f 47,60, hetgeen een stijging is van f 14,30 of 43%. Voor een gemeente van gemiddelde grootte (400 leden) betekent dit, dat de omslagen voor de jaren 1980 tot en met 1986 met niet minder dan f 5.720,- zijn gestegen. Het behoeft geen betoog dat de post omslagen voor de kerkelijke kassen op de begrotingen van de plaatselijke kerken een toenemende druk uitoefenen. Signalen, die uit vele kerken komen, wijzen er op, dat voor deze kerken de maximum-grens is bereikt.

Het tweede deel van de instructie beoogt aan te geven hoe tot een meer verantwoorde gang van zaken met betrekking tot deze materie kan worden gekomen. Over dit deel van de instructie is overleg gepleegd met Deputaten Financiële Zaken. Deze deputaten achten de voorgestelde wijziging in de instructies voor de onderscheiden deputaatschappen, in hun eigen instructie en in de aanvulling van artikel 50 K.O. nodig en gewenst om tot een meer gecoördineerd financieel beleid te komen, teneinde de functionering van de onderscheiden deputaatschappen in hun onderlinge samenhang en naar hun prioriteiten beter te kunnen beoordelen. Door dit gecoördineerd beleid kan dan tevens beter beoordeeld worden of het totaal te vragen bedrag de financiële draagkracht van de kerken niet te boven gaat.

BIJLAGE 53
art. 127

RAPPORT 11 VAN DE COMMISSIE VI INZAKE INSTRUCTIES 8.12 TOT EN MET 8.15 BETREFFENDE DE FINANCIËN DER KERKEN

In deze instructies uit alle windstreken, die naar het oordeel van uw commissie tegelijk kunnen worden behandeld, worden drie dingen gevraagd, te weten:

1. beperking van de minimum-bijdragen van de kerken;
2. instelling van een commissie tot onderzoek van het functioneren, de financiële positie en de prioriteiten van deputaatschappen;
3. een verbeterde methode van beoordeling van begrotingen.

Ad 1

Uw commissie zal in haar rapportage en voorstellen over de door uw vergadering vast te stellen begrotingen

en de daaruit te bepalen minimum-bijdragen der kerken zoveel mogelijk tegemoet komen aan deze wens van alle particuliere synoden.

Ad 2

Gelet op de verscheidenheid bij de verschillende deputaatschappen acht uw commissie een onderzoek als hier bedoeld gewenst, zo niet noodzakelijk. Zulk een onderzoek vergt onder meer:

- a. kennis van financieel beleid en eisen van efficiency;
- b. inzicht in deputaatschaptaken;
- c. wijsheid en voorzichtigheid in de relatie met deputaatschappen.

Uw commissie adviseert u aan het verzoek te voldoen door de gevraagde commissie - hierna te noemen: onderzoekscommissie - in te stellen. Deze onderzoekscommissie zou als opdracht moeten krijgen: het instellen van een onderzoek naar de doelmatigheid van de werkwijze, het financieel beleid en de prioriteitstellingen van alle deputaatschappen, zulks met het oog op mogelijke verbetering. Zij zou daartoe van u de bevoegdheid moeten krijgen om alle hiervoor nodig geachte informatie van de deputaatschappen te verkrijgen en suggesties tot verbetering te doen.

Over de resultaten van dit onderzoek en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen met betrekking tot op organisatorisch en/of financieel gebied te treffen maatregelen zou zij de volgende generale synode dienen te rapporteren.

Uw commissie is van oordeel dat deze taak die zich op de doelmatigheid richt, niet moet worden toegedacht aan deputaten voor financiële zaken, wier taak voornamelijk de rechtmatigheid betreft en wier werkwijze ook in het onderzoek dient te worden betrokken.

Ad 3

Deze vraag is uw commissie uit het hart gegrepen: het is een bijkans onmogelijke opgave voor een pas op de eerste synodedag benoemde commissie binnen de vergaderperiode van een generale synode alle ingediende begrotingen grondig te beoordelen, de naar haar oordeel gewenste wijzigingen met de indieners te bespreken (zoals u op 26 augustus jl. besloot) en een verantwoord voorstel aan uw vergadering te doen. Een meer gedegen voorbereiding zou te realiseren zijn indien een commissie (c.q. deputaatschap) tenminste drie maanden voor de aanvang van een generale synode de begrotingen voor de volgende driejaarlijkse periode van alle deputaatschappen ontving en daarover aan de generale synode zou rapporteren. Voor de generale synode 1989 zou dat mede een taak van de hierboven (onder ad 2) bedoelde commissie kunnen zijn.

Uw commissie stelt u voor aldus te besluiten:

1. bij de vaststelling van de minimum-bijdragen zal de generale synode de door alle particuliere synoden geuite wens tot beperking honoreren;
2. de generale synode benoemt een commissie (c.q. een deputaatschap) van drie personen met twee algemene secundi met als taak:
  - a. een onderzoek in te stellen naar de doelmatigheid van werkwijze, financieel beleid en prioriteitstelling van alle deputaatschappen;
  - b. de begrotingen van alle deputaatschappen voor de periode 1990-1992 te beoordelen;
  - c. aan de generale synode 1989 aanbevelingen te doen tot mogelijke verbetering in de werkwijze van deputaatschappen;
  - d. aan de generale synode 1989 voorlopige voorstellen te doen met betrekking tot de begrotingen van alle deputaatschappen en de daaruit voortvloeiende besluiten over de minimum-bijdragen der kerken en het krediet van de quaestor.
3. de generale synode draagt alle deputaatschappen op:
  - a. de door de onder 2 bedoelde commissie (c.q. deputaatschap) gevraagde informatie zo spoedig mogelijk te verstrekken;
  - b. de begrotingen voor de periode 1990-1992 met de daarbij nodige toelichting vóór 1 mei 1989 en de daarna gevraagde nadere toelichting zo spoedig mogelijk aan de onder 2 bedoelde commissie (c.q. deputaatschap) te doen toekomen.

A. de Geus, rapporteur

BIJLAGE 54
art. 128

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN KAS ONDERLINGE BIJSTAND (ART. 11 K.O.)

Samenstelling van het deputaatschap

Voor de generale synode hebben zitting:

A. de Geus, voorzitter

J.C. de Jong, 2e voorzitter

N. Haazebroek, penningmeester

Sinds de laatste vergaderingen van de particuliere synoden hebben in het deputaatschap zitting:

PARTICULIERE SYNODE VAN HET NOORDEN

R. Hogewind

J.D. Waman

PARTICULIERE SYNODE VAN HET OOSTEN

Ds. H. van Mulligen

W. van Zwol

PARTICULIERE SYNODE VAN HET WESTEN

H.E. van der Meiden

G.G. van Wijngaarden

PARTICULIERE SYNODE VAN HET ZUIDEN

Ds. M. van der Sluys

secundus T. van Dieren

secundus J. Zuidema

secundus H. Slabbekoom

secundus N. van der Veen

secundus A.J. Velema

secundus ds. J. van Amstel

secundus J.G. van der Poel

secundus C. Driënhuizen

secundus J. Zaalberg

secundus A. Baars

W.C. van der Stel
Ook in deze periode vervulde br. G.G. van Wijngaarden de functie van secretaris.

Werkzaamheden

A. ALGEMEEN

- Voor de uitoefening van hun taak hebben deputaten in deze periode onderstaande beleidsregels gevolgd:
- Steunverlening wordt gegeven voor werkelijke exploitatietekorten en wordt niet gebaseerd op geraamde tekorten.
  - De bijstandvragende kerken worden er op gewezen dat de primaire verplichtingen voorrang moeten hebben boven de vorming van een reservefonds met uitzondering van een redelijke reservering voor groot onderhoud.
  - Indien liquiditeitsproblemen ontstaan wordt in de loop van het jaar een voorschot verstrekt, hetwelk achteraf wordt verrekend met het toegekende steunbedrag.
  - Bij de beoordeling der aanvragen wordt onder meer rekening gehouden met de richtlijnen van deputaten financiële zaken voor de predikantstraktementen en met eventuele neveninkomsten uit arbeid van de predikant.
  - In deze verslagperiode heeft tussen de deputaatschappen KOB en FSK overleg plaatsgevonden teneinde de eenheid van beleid in die gevallen waarin een gemeenschappelijke steun-uitkering plaatsvindt, zoveel mogelijk te bevorderen. Dat overleg heeft tot resultaat gehad dat richtlijnen zijn opgesteld en aanvaard op grond waarvan de totale steun-uitkering door middel van een verdeelsleutel over de beide deputaatschappen wordt verdeeld.

B. ADMINISTRATIE

De verwerking van de financiële gegevens geschiedt, deels door de penningmeester en deels door het Kerkelijk Administratief Bureau. Het samenstellen van de jaarrekeningen geschiedde overeenkomstig de opdracht van de generale synode eveneens door het Kerkelijk Administratief Bureau. De jaarrekening 1985 werd met medewerking van de penningmeester samengesteld teneinde de achterstand in te lopen en te bereiken dat het financiële verslag 1985 op tijd kon worden uitgebracht.

C. STEUNVERLENING

Deputaten hebben steun verleend en/of toegezegd aan onderstaande kerken van de

Particuliere synode van het Noorden:	Uitgekeerd		Toegezegd	
	1982	1983	1984	1985
Genemuiden	-	-	-	-
Heerenveen	-	-	-	-
De Krim	1982	1983	1984	1985
Veenwouden	-	-	-	-
Wildervank/Veendam	1982	-	-	-
Winschoten	-	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Oosten:				
Amhem	1982	-	-	-
Hengelo	1982	1983	1984	1985
's Hertogenbosch	-	1983	1984	-
Leerdam	-	1983	1984	1985
Nijkerk	-	1983	-	1985
Particuliere synode van het Westen:				
Hillegom	1982	1983	1984	1985
Purmerend	-	-	1984	1985
Westzaan	-	-	-	1985
Zoetermeer	1982	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Zuiden:				
Haarstede	-	-	-	1985
Sliedrecht E.H.	1982	1983	-	-
Viissingen	-	-	-	1985
Zuidland	-	-	1984	1985

In bovenstaand overzicht zijn ook de kerken genoemd aan wie over 1985 een steun werd toegezegd op grond van het geraamde tekort volgens de ingediende begroting 1985.

Financiën

De grootte en de samenstelling van het eigen vermogen blijkt uit onderstaande balans per 31 december 1985. Ter vergelijking is ook de balans per 1 januari 1983 hierbij vermeld.

ACTIVA	Balans per:	
	1-1-1983	31-12-1985
Effecten	156.000,-	-,-
Voorschotten op bijstand	27.900,-	16.000,-
Te vorderen bijdragen van kerken	2.315,-	8.293,-
Te vorderen interest	745,-	196,-
Te vorderen van Kerkelijk Bureau	14.020,-	58.076,-
AMRO-bank spaarrekening	-,-	174,-
AMRO-bank termijndeposito	30.000,-	60.000,-
AMRO-bankrekening-courant	30.135,-	14.374,-
	261.115,-	157.113,-

PASSIVA

Eigen vermogen	117.640,-	45.088,-
Aan bijstand toegezegd	140.970,-	107.925,-
Te betalen kosten	2.505,-	4.100,-
	261.115,-	157.113,-

De financiële resultaten over de periode 1 januari 1983 - 31 december 1985 zijn als volgt:

BATEN	
Bijdragen van de kerken	421.587,-
Interest	30.805,-
Giften	250,-
	452.642,-
LASTEN	
Bijstand aan de kerken	206.515,-
Bijstand volgens draagkrachtstelsel	219.753,-
Pensioenuitkering	29.679,-
Uitkering volgens synodebesluit 1983	37.282,-
Kosten Kerkelijk Bureau	19.225,-
Kosten accountant	2.560,-
Kosten vergaderingen, secretariaat	7.214,-
Bankkosten en bewaarloon effecten etc.	3.068,-
	525.296,-
Transport baten	452.642,-
Transport lasten	525.296,-
Nadelig saldo	72.654,-

Dit nadelig saldo is als volgt samengesteld:

Nadelig saldo 1983	9.695,-
Nadelig saldo 1984	69.158,-
	78.853,-
Af: Voordelig saldo 1985	6.199,-
Totaal	72.654,-

De vermindering van het eigen vermogen is over de periode 1 januari 1983 - 31 december 1985 als volgt ontstaan:

Eigen vermogen:	
Stand per 1 januari 1983	117.640,-
Af: nadelig saldo 1983 t/m 1985	72.654,-
	44.986,-
Waardevermeerdering effecten	102,-
Stand per 31 december 1985	45.088,-

Op de rekening van baten en lasten kan de volgende toelichting worden gegeven:

BATEN	
Bijdragen van de kerken	f 421.587,-
Door de generale synode werden de minimum-bijdragen als volgt vastgesteld:	
1983	f 1,40 per lid/dooplid
1984	f 1,70 per lid/dooplid
1985	f 1,80 per lid/dooplid
1986	f 1,90 per lid/dooplid

In het rapport aan de generale synode 1983 hebben deputaten de verwachting uitgesproken dat over de komende periode een stijging van de uitkeringen zou plaatsvinden. Deputaten hebben bij het samenstellen van de begroting 1984 t/m 1986 echter ook rekening gehouden met de ervaringscijfers over de periode 1979 t/m 1982 ten aanzien van de verhouding tussen toegezegde uitkeringen gebaseerd op de door de steunvragende kerken geraamde tekorten en de werkelijke uitkeringen gebaseerd op de werkelijke exploitatietekorten. De ervaring leerde dat t/m 1982 niet meer dan 46% van de toegezegde bedragen behoefde te worden uitgekeerd. Vanaf 1983 is hierin echter een grote verandering gekomen hetgeen blijkt uit onderstaand overzicht:

	1979 t/m 1982	1983 en 1984
Toegezegde steun	416.420,-	246.300,-
Werkelijk uitgekeerd	192.010,-	185.140,-
Verhouding	46%	75%

Door deze ongunstige ontwikkeling werd over 1984 een tekort begroot van f 75.000,-. Op grond hiervan

hebben deputaten zich in 1984 tot deputaten Financiële Zaken gewend en aan de hand van gedetailleerde financiële gegevens de medewerking verzocht tot een tussentijdse verhoging van de minimum-bijdrage over de jaren 1985 en 1986. Dit deputaatschap deelde op 15 oktober 1984 mede dat het overeenkomstig ons verzoek de volle vrijmoedigheid had de verhoging van de minimum-bijdrage als volgt toe te staan:

Over 1985 f 1,80 + f 1,- = f 2,80

Over 1986 f 1,90 + f 1,- = f 2,90

In de brief van 25 oktober 1984 hebben deputaten alle kerkeraden van deze verhoging in kennis gesteld.

De ontvangen bijdragen ad. f 421.587,- geven per particuliere synode het volgende beeld:

	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Noorden	32.465,-	39.704,-	65.077,-
Particuliere synode van het Oosten	29.957,-	36.948,-	59.636,-
Particuliere synode van het Westen	16.638,-	20.043,-	30.784,-
Particuliere synode van het Zuiden	22.112,-	26.398,-	41.825,-

-----

Gemiddelde opbrengst per lid/dooplid:

	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Noorden	1,38	1,66	2,68
Particuliere synode van het Oosten	1,34	1,65	2,64
Particuliere synode van het Westen	1,23	1,51	2,31
Particuliere synode van het Zuiden	1,35	1,62	2,54

Minimum-bijdrage

	1983	1984	1985
	1,40	1,70	2,80

De gemiddelde opbrengst werd berekend op basis van het aantal leden der kerken vermeld in het Jaarboek. Op grond van dit aantal leden zou over de jaren 1983 t/m 1985 f 448.822,- ontvangen moeten zijn. In werkelijkheid werd f 421.587,- ontvangen hetgeen betekent dat van de verschuldigde minimum-bijdragen 94% is binnengekomen. De kerken die geheel of gedeeltelijk nalatig waren hun minimum-bijdragen te voldoen, werden jaarlijks in december door de penningmeester aangeschreven. Het zenden van een tweede rapoel kon onzerzijds achterwege blijven, aangezien verdere actie ingevolge besluit van de generale synode door de classis ondernomen diende te worden.

LASTEN

Bijstand aan de kerken f 206.515,-

Dit bedrag is als volgt samengesteld:

Per 1 januari 1983 steun toegezegd over 1982 f 140.970,-

In 1983 steun betaald over 1982 f 54.420,-

Toegezegde steun over 1982 doch niet gehonoreerd f 86.550,-

Steun over 1983 f 104.995,-

Steun over 1984 f 80.145,-

Toegezegde steun over 1985 (per 31-12-85) f 107.925,-

-----

f 293.065,-

-----

f 206.515,-

Deze bedragen werden betaald en/of toegezegd aan onderstaande kerken van de:

	1982	1983	1984	1985
	definitief	definitief	definitief	toegezegd
Particuliere synode van het Noorden:				
Genemuiden	10.120,-	13.300,-	2.100,-	---
Heerenveen	---	---	6.775,-	11.000,-
De Krim	5.000,-	5.000,-	3.250,-	5.000,-
Veenwouden	---	---	---	6.800,-
Wildervank/Veendam	1.000,-	---	---	---
Winschoten	---	11.700,-	2.570,-	2.500,-

	1982	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Oosten:				
Amhem	8.500,-	---	---	---
Hengelo	8.400,-	820,-	3.480,-	7.400,-
's Hertogenbosch	---	16.800,-	7.350,-	---
Leerdam	---	11.200,-	15.215,-	15.225,-
Nijkerk	---	13.550,-	---	8.750,-

	1982	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Westen:				
Hillegom	3.500,-	12.225,-	12.035,-	6.000,-
Pumerend	---	---	7.500,-	---
Westzaan	---	---	---	4.000,-
Zoetermeer	5.900,-	11.600,-	11.950,-	14.070,-

Particuliere synode van het Zuiden:

	1982	1983	1984	1985
Haarstede	---	---	---	12.500,-
Siedrecht E.H.	12.000,-	9.000,-	---	---
Vlissingen	---	---	---	9.000,-
Zuidland	---	---	7.920,-	5.880,-
	54.420,-	104.995,-	80.145,-	107.925,-

Bij het samenstellen van dit rapport kon het bedrag dat definitief over 1985 moet worden uitgekeerd nog niet worden verwerkt, omdat de deputatenvergadering waarin de definitieve vaststelling geschiedt, nog niet heeft plaatsgevonden. Uit de door de secretaris ontvangen jaarekening 1985 en begrotingen 1986 van de bijstandverzoekende kerken blijkt wel dat met een belangrijke toename van het aantal aanvragen en stijging van het uit te keren bedrag rekening moet worden gehouden. De voorlopige bedragen zijn in onderstaand overzicht verwerkt:

	Aantal aanvragen	Toegezegde steun	Uitgekeerd
1983	13	f 124.150,-	f 104.995,-
1984	20	f 122.150,-	f 80.145,-
1985	24	f 107.925,-	f 135.945,- ¹⁾
1986		f 165.660,- ¹⁾	

¹⁾ nog definitief vast te stellen door deputatenvergadering.

Het ligt voor de hand dat deze belangrijke stijging een van de oorzaken zal zijn dat tot een belangrijke verhoging van de minimum-bijdrage over de jaren 1987 tot en met 1989 zal moeten worden geadviseerd, indien de thans geldende uitkeringsvoorwaarden gehandhaafd blijven. In het hoofdstuk 'Begroting 1987-1989' wordt dit nader uitgewerkt.

Bijstand door draagkrachtbesluit f 219.753,-

Door de generale synode 1977 werd het besluit genomen dat een gemeente die per 1 januari minder dan 250 leden telt en het gehele jaar een predikant heeft gehad, terugbetaling mag vragen van ten hoogste 75% van het totaal der minimum-bijdragen dat in het betreffende jaar aan de kerkelijke kassen moet worden betaald. De hieronder genoemde kerken hebben in de jaren 1983 tot en met 1985 van dit recht gebruik gemaakt.

	Uitgekeerd in:		
	1983	1984	1985
Particuliere synode van het Noorden:			
Genemuiden	2.970,00	3.360,00	3.487,00
Heerenveen	0,00	0,00	6.159,00
De Krim	3.450,00	3.610,00	3.585,00
Lutten	0,00	0,00	8.049,00
Particuliere synode van het Oosten:			
Amhem	7.410,00	0,00	0,00
's Hertogenbosch	4.080,00	4.358,00	0,00
Hengelo	0,00	7.280,00	0,00
Nijkerk	0,00	5.950,00	6.061,00
Putten	6.960,00	7.190,00	7.560,00
Soest	6.360,00	6.830,00	6.517,50
Woerden	5.040,00	5.100,00	5.703,00
Particuliere synode van het Westen:			
Amsterdam-N	0,00	0,00	7.431,00
Hillegom	3.360,00	3.580,00	3.617,00
Pumerend	7.170,00	0,00	0,00
Wormerveer	5.220,00	4.790,00	5.018,50
Zoetermeer	0,00	6.790,00	7.625,00
Particuliere synode van het Zuiden:			
's Gravenmoer	6.150,00	0,00	0,00
Klundert	4.440,00	4.890,00	0,00
Ridderkerk	5.370,00	0,00	0,00
Schiedam	0,00	0,00	7.104,00
Vlissingen	0,00	0,00	5.570,00
Zuidland	0,00	0,00	4.758,00
	67.980,00	63.528,00	88.245,00

Bij het samenstellen van dit rapport hadden in 1986 18 kerken een aanvraag om draagkrachtsuikering ingediend, waarover in dit jaar f 115.974,- zal moeten worden uitgekeerd. Uit het jaarboek 1985 blijkt dat over 1985 21 kerken aan de gestelde voorwaarden voldoen, zodat slechts drie kerken van het recht tot terugbetaling nog geen gebruik hebben gemaakt. Ten aanzien van bovengenoemde kerken moet worden opgemerkt dat door een aantal van deze kerken ook steun werd aangevraagd

en ontvangen op grond van het feit dat het betreffende jaar een exploitatietekort aangaf. De verdeling naar aantal en bedrag is als volgt:

	Kerken alleen draagkracht		Kerken ook steun K.O.B.		Totaal bedrag
	aantal	bedrag	aantal	bedrag	
Over 1982	9	50.790,-	4	17.190,-	67.980,-
Over 1983	5	28.610,-	7	34.930,-	63.540,-
Over 1984	9	59.211,-	6	29.231,-	88.442,-
	23	138.611,-	17	81.351,-	219.962,-
Over 1985	9	64.429,-	9	51.545,-	115.974,-

Overeenkomstig het besluit van de generale synode 1977 stellen deputaten geen onderzoek in naar de financiële positie van de kerken die alleen een aanvraag om draagkrachtsuitkering indienen. Het wordt aan het inzicht van de kerkeraad overgelaten of een aanvraag wordt ingezonden. Het vermoeden bestaat dat deze uitkering tot nu toe in een aantal gevallen ook werd uitgekeerd als er geen exploitatietekort was omdat dit ook niet als voorwaarde was gesteld.

Nu de beide bijstandsuitkeringen een belangrijke stijging vertonen, komt het deputaten aanvaardbaar voor de bepalingen van het Draagkrachtbesluit met ingang van 1 januari 1987 als volgt te wijzigen:

- indien de gemeente per 1 januari minder dan 250 leden telt en het gehele jaar een predikant in dienst heeft gehad, zal de draagkrachtsuitkering ten hoogste 60% van de betaalde minimum-bijdragen bedragen.
- Deze uitkering zal voor het eerst over 1986 alleen worden betaald aan die kerken die een werkelijk exploitatietekort hebben en zal niet hoger zijn dan het exploitatietekort. Bij de aanvraag om deze uitkering dient dan de exploitatie-rekening gevoegd te worden waardoor deputaten inzicht krijgen in het werkelijke exploitatietekort.

Deputaten zijn van mening dat deze wijziging zal leiden tot een daling van het totaalbedrag der draagkrachtsuitkeringen. Omdat het niet bekend is in hoeveel gevallen er sprake zal zijn van een exploitatietekort bij de betreffende kerken, wordt geschat dat de onder b genoemde wijziging een daling van 15% tot gevolg zal hebben. Indien bovengenoemde wijzigingen reeds voor de aanvragen 1985 (te betalen in 1986) zouden gelden dan kan de daling als volgt berekend worden:

Uitkering in 1986 f 115.974,-, afgerond f 116.000,-.

Aantal leden 76.000.

Voor deze uitkering is een minimum-bijdrage nodig van $(116.000,- : 76.000) \times f 1,- = f 1,52$.

Door de wijzigingen wordt deze verlaagd tot $(85 : 100) \times (60 : 75) \times f 1,52 = f 1,04$.

Voor de kerken die reeds bijstand (art. 4 van de instructie) ontvangen zal deze verlaging gecompenseerd worden door een verhoging van deze bijstand (art. 4) gesaamd op $(15 : 75) \times f 51.500,- = f 10.300,- = f 0,13$.

Per saldo dus een daling van $f 1,52 - 1,04 - 0,13 = f 0,35$. In het hoofdstuk 'Begroting 1987-1989' wordt met het bovenstaande rekening gehouden.

Uitkering volgens synode-besluit 1983 f 37.282,-

Overeenkomstig de voorlopige richtlijnen der generale synode 1983 werd deze toelage aan een gezin uitgekeerd. In een vergelijkbaar geval werd een uitkering door betrokkene geweigerd.

Pensioenuitkering f 29.579,-

Deze uitkering betreft de verplichting welke destijds, bij de vorming van één generaal deputaatschap, van de particuliere synode van het Zuiden werd overgenomen.

Kosten Kerkelijk Bureau f 18.225,-

Door het Kerkelijk Bureau zijn deze kosten in rekening gebracht wegens verrichte administratieve werkzaamheden, waaronder ook begrepen het samenstellen van de jaarrekeningen 1983 tot en met 1985.

Accountantskosten f 2.560,-

In dit bedrag is ook begrepen de raming van de nog verschuldigde accountantskosten over de periode 1 januari 1983 tot en met 31 december 1985.

Begroting 1987 tot en met 1989

Alvorens de begroting over de jaren 1987 tot en met 1989 te geven, is het vanwege de belangrijke toename van het aantal bijstandaanvragen en de daaraan verbonden uitkeringen nodig eerst een begroting te geven over 1986. Deze is gebaseerd op de thans bekend zijnde gegevens en wordt als volgt:

BEGROTING 1986	
Bijdragen van de kerken $95/100 \times 76000 \times f 2,90$	f 210.000,-
Interest	f 2.000,-
Baten totaal	f 212.000,-
Bijstand aan de kerken Steun 1986 toegezegd	f 185.860,-
Over 1985 toegezegd f 107.925,- Over 1985 uit te keren f 135.945,-	
	f 28.020,-
	f 193.680,-

Transport	f 193.680,-
Bijstand volgens draagkrachtbesluit	f 116.000,-
Toelage volgens synode-besluit 1983	f 15.000,-
Pensioenuitkering	f 10.000,-
Kosten Kerkelijk Bureau en accountant	f 8.400,-
Algemene kosten (secretariaat en vergaderingen)	f 2.920,-

Lasten totaal f 346.000,-

Lasten totaal f 346.000,-

Baten totaal f 212.000,-

Tekort 1986 f 134.000,-

Om dit tekort te dekken zou de minimum-bijdrage over 1986 met bijna f 1,80 - $(134.000 : 76000) \times f 1,-$ - verhoogd moeten worden van f 2,90 tot f 4,70 per lid/dooplid. De minimum-bijdrage kan in de loop van 1986 niet meer verhoogd worden zodat dit tekort na 1986 moet worden ingehaald, mede omdat het eigen vermogen per 1 januari 1986 slechts f 45.088,- bedraagt.

Bovenstaande ongunstige ontwikkeling heeft ook tot gevolg dat in 1986 liquiditeitsmoeilijkheden ontstaan. Het is gebruikelijk dat de bijstandsuitkeringen en de draagkrachtsuitkeringen over 1985 uiterlijk in april worden betaald. Per 1 april moet beschikbaar zijn voor:

bijstandsuitkeringen 1985 f 136.000,-
af: reeds betaald voorschot f 16.000,-

draagkrachtsuitkeringen 1985 f 120.000,-

overige uitkeringskosten f 10.000,-

Totaal f 246.000,-

Per 1 april moet beschikbaar zijn f 246.000,-

Naar schatting zal per 1 april beschikbaar zijn:

Teged Amro bank f 121.500,-

Teged Kerkelijk Bureau wegens ontvangen bijdragen

van de kerken eerste kwartaal 1986 f 56.500,-

f 178.000,-

Tekort f 68.000,-

Ter bepaling van de noodzakelijke minimum-bijdragen voor de jaren 1987 tot en met 1989, leggen deputaten u de volgende begroting voor:

Begroting	1987	1988	1989
LASTEN			
Bijstand aan de kerken	181.000,-	200.000,-	220.000,-
Bijstand door draagkrachtbesluit	79.000,-	87.000,-	96.000,-
Pensioenuitkering	10.000,-	10.000,-	10.000,-
Kosten Kerkelijk Bureau	8.000,-	8.500,-	9.000,-
Kosten vergaderingen, secretariaat etc.	4.000,-	4.000,-	4.000,-
Kosten accountant	1.000,-	1.000,-	1.000,-
Dekking tekort 1986	46.000,-	45.000,-	43.000,-
Vorming eigen vermogen	50.000,-	50.000,-	50.000,-
	379.000,-	405.500,-	433.000,-
BATEN			
Af: interest	1.000,-	1.500,-	2.000,-
	378.000,-	404.000,-	431.000,-
Bij: ten gunste van eigen vermogen	2.000,-	6.400,-	2.200,-
	380.000,-	410.400,-	433.200,-
Gebaseerd op een ledenaantal van 76000 wordt de minimum-bijdrage	5,-	5,40	5,70

Op deze begroting nog de volgende toelichting:

Bijstand aan de kerken

Bij het begroten van deze bijstand is rekening gehouden met

- de ervaringscijfers over de periode 1983 tot en met 1985,
- de belangrijkste stijging van het aantal aanvragen en het uit te keren bedrag over 1985,
- de verwachting dat over de jaren 1987 tot en met 1989 een stijging van de uitkeringen zal plaatsvinden,

4. de verwachting dat het voorstel tot wijziging van de bepalingen van het draagkrachtbesluit wordt aangevaard.

1. De ervaringscijfers over de jaren 1983 tot en met 1985 waren als volgt:			
	AANTAL AANVRAGEN	TOEGEZEGDE BIJSTAND	UITGEKEERDE BIJSTAND
1983	13	f 124.150,-	f 99.995,-
1984	20	f 122.150,-	f 85.145,-
1985	24	f 107.925,-	f 135.945,-
		f 354.225,-	f 321.085,-

Verhouding 90,9%
1986 f 165.680,- f 165.000,-
Verhouding 100%.

2. Gelet op de belangrijke stijging over 1985 en 1986 hebben deputaten voor de jaren 1987 tot en met 1989 ook aangenomen dat de toegezegde steunbedragen voor 100% zullen worden uitbetaald.

3. De verwachting dat over de jaren 1987 tot en met 1989 nog een stijging van de uitkeringen zal plaatsvinden hebben deputaten ontleend aan de volgende oorzaken:

- door de toename van het aantal predikanten wordt in een aantal kleine gemeenten in de vacature voorzien,
- doordat het voor een aantal kerken steeds moeilijker wordt het jaar zonder een financieel tekort af te sluiten. Op grond van deze oorzaken verwachten deputaten dat de uitkeringen jaarlijks met 10% zullen toenemen.

De bijstand wordt derhalve als volgt begroot over:

	1987	1988	1989
Geraamd zie punten 1, 2 en 3	f 165.000,-	f 182.000,-	f 200.000,-
bij compensatie door verlaging draagkrachtsutkering	f 16.000,-	f 18.000,-	f 20.000,-
Totaal	f 181.000,-	f 200.000,-	f 220.000,-

Bijstand door draagkrachtbesluit

De voorgestelde wijzigingen van het draagkrachtbesluit zijn als volgt:

- Uitkering zal plaatsvinden van ten hoogste 60% van de betaalde minimum-bijdragen.
- Uitkering zal alleen plaatsvinden aan de kerken die een werkelijk exploitatietekort hebben en zal ten hoogste gelijk zijn aan dit tekort. De daling is geraamd op 15%.

Gebaseerd op de uitkeringen in 1986 hebben deze wijzigingen de volgende consequenties:
Totaal bedrag f 115.974,-, afgerond f 116.000,-, verlaging tot $(85:100) \times (80:75) \times f 116.000,- = f 79.000,-$
Voor de jaren 1988 en 1989 wordt een stijging van 10% van het totale bedrag aangenomen.

Uitkering volgens synodebesluit 1983

In de begroting 1987-1989 werd deze post niet opgenomen aangezien de generale synode 1983 alleen een voorlopige regeling voor de periode 1-10-1983 tot en met 1986 heeft getroffen.

Dekking tekort 1986 f 134.000

Uit deze begroting blijkt op welke wijze wordt voorgesteld dit tekort te dekken over de jaren 1987 tot en met 1989.

Vorming eigen vermogen f 150.000,-

Aangezien het eigen vermogen per 1 januari 1986 slechts f 45.000,- bedroeg en door het tekort over 1986 ad f 134.000,- per 1 januari 1987 een negatief vermogen van f 89.000,- zal ontstaan, is het onvermijdelijk dat maatregelen worden genomen om weer tot een eigen vermogen te komen teneinde dit als bedrijfskapitaal te kunnen gebruiken. Volgens de richtlijnen van deputaten Financiële Zaken zou het eigen vermogen 1½ maal de jaarlijkse verplichtingen moeten zijn.

Over 1985 bedroegen deze verplichtingen f 197.000,-. Volgens genoemde richtlijnen moest per 1 januari 1986 het eigen vermogen zijn:

1½ x f 197.000,- =	f 295.500,-
Het eigen vermogen bedroeg echter per 1 januari 1986	f 45.000,-
Tekort	f 250.500,-

Deputaten stellen voor:

- Opnieuw deputaten te benoemen.
- Het draagkrachtbesluit 1977 als volgt te wijzigen:
  - Aan de gemeente die per 1 januari minder dan 250 leden telt en het gehele jaar een predikant in dienst heeft gehad, kan op aanvraag ten hoogste 60% van de betaalde minimum-bijdragen worden terug betaald.
  - Deze terugbetaling zal ingaande over 1986 plaatsvinden alleen aan die kerken die een werkelijk exploitatietekort hebben en zal niet hoger zijn dan het exploitatietekort.
- De minimum-bijdragen voor de jaren 1987 tot en met 1989 overeenkomstig de begroting vast te stellen.

A. de Geus, voorzitter
G.G. van Wijngaarden, secretaris
N. Hazebroek, penningmeester

BIJLAGE 55
art. 128

RAPPORT 7 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE KAS ONDERLINGE BIJSTAND

Na deputaten over hun rapport te hebben geraadpleegd, komt uw commissie tot de volgende opmerkingen.

- Het onderhavige rapport van deputaten draagt het stempel de geschiedenis in te gaan - wat de cijfers betreft - als het meest sombere te zijn van alle financiële verslagen. Zonder meer is het de commissie duidelijk dat het deputaatschap Kas Onderlinge Bijstand een onmisbaar instituut is. Het gaat bijna de plaats innemen van een sociale dienst. De commissie onderstreept dat het deputaatschap Kas Onderlinge Bijstand (K.O.B.) in financieel opzicht een ondersteunende taak heeft ten aanzien van de plaatselijke gemeenten, zodat deze kas bij het vaststellen van de minimum-bijdragen prioriteiten dient te genieten.
- Deputaten hebben terecht aangetoond dat voor de jaren 1987 tot en met 1989 moet worden aangenomen dat de toegezegde steunbedragen voor 100% zullen worden uitbetaald.
- De commissie staat achter het voorstel van deputaten het begrote tekort 1986 ad f 134.000,- in te halen en ten laste van de jaren 1987 tot en met 1989 te boeken. Ook de opbouw van een eigen vermogen gaat een ernstig knelpunt vormen. Het tekort 1986 brengt mee dat het vermogen per 1 januari 1987 wordt geschat op negatief f 89.000,-. Deputaten trekken in hun begroting 1987 tot en met 1989 een bedrag ad f 50.000,- per jaar uit voor de vorming van een eigen vermogen. Door deze injectie zal het vermogen per ultimo 1989 f 61.000,- (en dan positief) kunnen zijn. Uw commissie acht deze reservering eveneens noodzakelijk.
- De per 1 januari 1987 voorgestelde nieuwe regeling inzake het draagkrachtenbesluit acht de commissie zonder meer reëel. De schijnbaar kritische opmerking dat het vermoeden bestaat dat de draagkrachtuitkering tot nu toe in een aantal gevallen ook is toegekend als er geen exploitatietekort was, is uiteraard niet als kritiek bedoeld maar als argument om begrip te vragen voor het voorstel 2b van de deputaten.

Voorstellen

Uw commissie stelt voor:

- Het beleid van deputaten in de jaren 1983-1985 goed te keuren met dank voor de verrichte arbeid.
- Primi- en secund- deputaten te benoemen voor de functies van voorzitter, penningmeester en tweede voorzitter, van welke primi-deputaten er één tevens zitting zal hebben in het deputaatschap Kerkbouw-aangelegenheden.
- Het draagkrachtbesluit 1977 als volgt te wijzigen:
  - Aan de gemeente die per 1 januari minder dan 250 leden telt en het gehele jaar een predikant in dienst heeft gehad, kan op aanvraag ten hoogste 60% van de betaalde minimum-bijdragen worden terugbetaald.
  - Deze terugbetaling zal ingaande over 1986 plaatsvinden alleen aan die kerken die een werkelijk exploitatietekort hebben en zal niet hoger zijn dan het exploitatietekort.
- De minimum-bijdragen voor de jaren 1987-1989 vast te stellen bij de behandeling van haar rapport over de begroting der kashoudende deputaatschappen en daarbij rekening te houden met het in de punten a tot en met c vermelde.

J. Greidanus, rapporteur

BIJLAGE 56
art. 129

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN KERK EN ONDERWIJS

1. Algemeen

1.1. SAMENSTELLING EN TAAKVERDELING

De synode van 1983 benoemde tot leden van het deputaatschap zr. M.H. Bikker-van Neuren, ds. H.P. Brandsma, ds. D. Quant, ds. Joh. Vuijk en ds. P. Wardékker. Waar de synode de taakverdeling aan het deputaatschap overliet, werd in goed overleg ds. P. Wardékker tot voorzitter benoemd en bleef ds. D. Quant secretaris. Met dankbaarheid kan gemeld worden dat alle deputaten in gezondheid hun werk konden doen.

1.2. INSTRUCTIE

Naast de zaken die de generale synode al eerder aan het deputaatschap toevertrouwd (te denken valt aan de instructie voor deputaten, te vinden in bijlage 38 K.O., uitgave 1984 en de opdracht tot het organiseren van landelijke/regionale ontmoetingsdagen van hen die bij het onderwijs betrokken zijn) droeg zij deputaten verder op:

- zich te bezinnen op de plaats van het christelijk onderwijs in een samenleving, waarin de Islamitische cultuur en godsdienst steeds verder vertegenwoordigd zijn;
- zich bezig te houden met vragen rond het behoud van het christelijk karakter van een school, in verband met het verschijnen van de samenwerkingschool.

Het viel deputaten op dat dit keer een aanzienlijk deel van hun arbeid bezinnend van aard was, meer dan in voorgaande perioden het geval was. Een groot gedeelte van de tijd die deputaten voor hun arbeid beschikbaar hadden, is besteed aan het bezig zijn met bovengenoemde zaken.

1.3. VERGADERINGEN

Vanaf oktober 1983 tot april 1986 (de sluitingsdatum van dit rapport) zijn deputaten dertien maal in vergadering bijeen geweest: in 1983 op 25 november, in 1984 op 3 februari, 6 april, 7 september, 10 november en 14 december, in 1985 op 1 maart, 14 juni, 13 september, 25 oktober en 20 december en in 1986 op 24 januari en 21 februari. Voornamelijk werden de vergaderingen in Amersfoort gehouden.

2. Contact met de kerken

2.1. MET DE KERKERADEN

De kerkeraden hebben gedurende deze verslagperiode weinig van de deputaten vernomen. In 1983 berichtten wij u reeds de geringe respons van kerkeraden na toegezonden vragen en opmerkingen (Acta 1983, blz. 285). Bovendien, zoals boven reeds gemeld, vroegen de ontwikkelingen rond het christelijk onderwijs ten aanzien van met name de Islam en de samenwerkingscholen een grote voorbereiding binnen de kring van het deputaatschap. Wat dat betreft hebben deputaten meer dan vroeger wat 'in stilte' gewerkt.

Een enkele keer kwamen er specifieke vragen van kerkeraden bij deputaten terecht. Ze werden zo goed mogelijk beantwoord, meestal via de secretaris. Ook verleenden deputaten op persoonlijke titel hun medewerking, wanneer het ging om een spreekbeurt voor een 'gemeente-avond' (al dan niet door de betrokken kerkeraad gedelegeerd aan een plaatselijke commissie voor Kerk en Onderwijs). De laatstgenoemde contacten werken zowel naar de kerken als naar de deputaten toe vaak verhelderend, niet in het minst als het gaat om verduidelijking van onze taak en mogelijkheden voor de kerken. Ze wierpen voor deputaten ook vragen op, die in dit rapport onder 5 aan de orde komen.

2.2. MET DE PREDIKANTEN

Gestimuleerd door een positieve ontvangst van een in 1983 verzonden preekstelsel aan de predikanten en kerkeraden hebben deputaten jaarlijks aan een predikant verzocht zo'n preekstelsel te verzorgen. Deze zijn verstuurd naar alle predikanten – en via hen naar hun kerkeraden – en hoogleraren van onze kerken, vóór de jaarlijkse grote vakantie, om als handreiking te fungeren bij een dienst aan het begin van het schooljaar. In 1984 verzorgde ds. A. Broersma (Lelystad) een schets over Ps. 78: 1-8 en in 1985 nam ds. J.P. van den Boogaard (Den Haag) dit werk voor zijn rekening. Hij nam als uitgangspunt Ef. 6: 1-4. Voor 1986 wordt nog een predikant gezocht. Uit reacties van predikanten blijkt dat deze handreiking op prijs wordt gesteld, hetzij bij een zgn. 'onderwijs-zondag' hetzij op de jaarlijkse jeugdzondag.

2.3. MET KERKLEDEN

2.3.1. Individueel

Evenals bij 2.1. kan ook hier gemeld worden dat er telkens contacten met individuele kerkleden waren. Ze betroffen vragen vanuit een directe betrokkenheid bij het onderwijs, als bestuurder, lid van een medezeggenschapsraad, ouders van kinderen die onderwijs volgen, etc. Zo goed mogelijk probeerden deputaten van dienst te zijn, hetzij via toezending van materiaal, hetzij via verwijzing. Eens te meer bleek hoe verschillend de problemen zijn in de verschillende delen van ons land. Onder dit kopje mag ook genoemd worden een artikelenreeks in 'De Waker' rond het begin van het schooljaar 1984-1985. Ook hieruit ontstonden enige contacten.

2.3.2. Organisatorisch

Tot de opdracht van deputaten behoorde het trachten een conferentie (bezienningsbijeenkomst) te beleggen. Deputaten hebben dit toegespat op het beleggen van een themadag over de relatie tussen het godsdienstonderwijs en de catechese. Voor 10 november 1984 werd in Amersfoort een conferentie uitgeschreven met als thema bovengenoemd onderwerp. De categorie die wij daarbij voornamelijk op het oog hadden, was de groep die direct met dit aandachtsveld te maken heeft: predikanten, catecheten, godsdienstleraren. Daarnaast meenden we er goed aan te doen iedere mogelijke geïnteresseerde uit te nodigen. Ruim van te voren (ongeveer een half jaar) is de betreffende conferentie reeds in de agenda van 'De Waker' opgenomen. Daarna is in september/oktober via de bekende kanalen ruchtbaarheid aan de conferentie gegeven: berichten dienaangaande verschenen in 'De Waker', in klassicale en plaatselijke kerkbladen. Het aantal aanwezigen op 10 november 1984 bedroeg (behalve de deputaten) welgeteld 17. Daarbij mogen nog twee verslaggevers van christelijke dagbladen meegeteld worden... Ook moest geconstateerd worden dat minder dan de helft van deze aanwezigen bestond uit degenen die deputaten in directe zin op het oog hadden!

Het gehalte van het referaat was omgekeerd evenredig met de opkomst op deze dag: dr. T. Brienen leidde de aanwezigen op voortreffelijke wijze in de materie in. (Het referaat zal medio 1986 in brochurevorm verschijnen om een breder publiek te dienen.) Het laat zich denken dat deputaten zeer teleurgesteld waren over de grote afwezigheid van predikanten en godsdienstleraren. Zij willen de synode hiervan uitdrukkelijk in kennis stellen. Tevens is getracht iets van de oorzaken te achterhalen; daartoe is een brief gestuurd aan alle predikanten met verzoek om de reden van hun afwezigheid ons mee te delen. We zouden er in de toekomst van kunnen leren! Deze brief met de uitwerking van de er aan verbonden peiling treft u aan in bijlage I bij dit rapport. Verblijvend was in ieder geval de respons op deze brief: 84 predikanten reageerden.

Via 'De Waker' is van deze bezienningsdag verslag gedaan (94e jaargang, blz. 68 en 117).

3. Contacten met anderen

3.1. UNIE 'SCHOOL EN EVANGELIE'

Al jaren is er sprake van informatieverstrekking van de Unie aan ons deputaatschap. Wij ontvangen hun periodiek 'Bulletin' en blijven zo op de hoogte van allerlei ontwikkelingen rond het christelijk onderwijs. Ook ontvangen wij uitnodigingen voor de werkvergaderingen van de Unie, die meestal gehouden worden ter introductie van een nieuw Cahier voor het christelijk onderwijs. Waar mogelijk woont één van de deputaten deze vergaderingen bij. Soms vindt informatie plaats over het werk van de Unie door het deputaatschap naar de kerkeraden. Via 'De Waker' hebben wij zo de kerken geïnformeerd over de bezinning rond het nieuwe kennisgebied binnen het basis-onderwijs 'geestelijke stromingen' (94e jaargang, blz. 83).

3.2. CHRISTELIJK PEDAGOGISCH STUDIECENTRUM

Via de voorzitter van deputaten is er een goed contact met het CPS. Al in het vorige rapport maakten deputaten melding van de afronding van de zgn. 'Visie-ontwikkelingsgroepen'. Begin 1984 verscheen, als uitgave van het CPS, onder redactie van J. Verkerk, de studie 'Visies op visie', een aantal antwoorden op de identiteitsvraag in het protestants-christelijk onderwijs. Daarmee werd het werk dat ook vanuit onze kerken daaraan werd gedaan, beëindigd. Deputaten bedankten de betrokkenen voor hun inbreng.

Het CPS is deputaten zeer van dienst geweest door het aanreiken van materiaal voor de door de generale synode opgedragen bezinning op de Islam en de samenwerkingscholen. Eénmaal vond een samenspreking plaats met twee medewerkers. Deputaten stellen de hulp die op deze wijze wordt geboden op hoge prijs.

3.3. 'DE VUJVERBERG', PROTESTANTS CHRISTELIJKE ACADEMIE VOOR HOGER BEROEPSONDERWIJS OP G.G. TE EDE

Zoals bekend participeren onze kerken via het deputaatschap ADMA (twee leden) en het deputaatschap Kerk en Onderwijs (een lid) in het bestuur van bovengenoemde Academie. Namens ons deputaatschap heeft de secretaris een plaats in het (dagelijks) bestuur. Regelmatig (minstens tweemaal per jaar) vormt de voortgang van het werk aan de Academie onderwerp van bespreking op de deputatenvergaderingen. De periode 1983-1986 is een periode geweest die veel van bestuurders en personeel heeft gevergd. Allereerst was daar de toevoeging van de afdeling hbo-verteelkunde bij het begin van de cursus 1983-1984 aan het geheel van de Academie. Een lang gekoesterde wens ging daarmee in vervulling. Deze afdeling mag zich verheugen in een grote belangstelling van de kant van studenten (studentes). Bij de terugloop van de aanmeldingen in de afdeling Sociale Academie is dat, niet in het minst voor het personeel, van grote betekenis.

Niet alleen de opleiding werd verbreed, ook het bestuur. Na toestemming van alle participanten traden de Vereniging tot bevordering van het Gereformeerd Kerkelijk Leven en het Confessioneel Gereformeerd Beraad (beide vanuit de Gereformeerde Kerken in Nederland) toe tot het bestuur van de Stichting.

Inmiddels werd vanuit het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen duidelijk, dat er een grote 'herverkeering' van het hbo op komst was. Instituten met minder dan 600 studenten zouden moeten verdwijnen, die met minstens 2500 studenten genoten de voorkeur en dus meer faciliteiten. Met behoud van de eigen identiteit (die immers bepalend was voor de start in 1974) zag het Bestuur zich genoodzaakt in het kader van deze zgn. STC-operatie (Samenwerking-Taakverdeling-Concentratie) om te zien naar mogelijke fusiepartners. Weliswaar werd de Academie niet op korte termijn met opheffing bedreigd (met een straks volgroeiende hbo-v zal het aantal van 700 studenten in zicht komen), maar daarmee zouden de faciliteiten vanuit Den Haag wel minimaal worden, terwijl de terugloop van het aantal studenten zich nu pas goed inzet. In goed overleg met de participanten en gesteund door de Besturenraad is gestreefd naar een 'orthodoxe regio'. Fusiebesprekingen werden geopend in gezamenlijk beraad met de Felua (Prot. Chr. PABO te Ede), de Evangelische School voor de Journalistiek te Amersfoort en de Driestar te Gouda. Reeds eerder waren de vier instituten voor mogelijkheden binnen de Open Universiteit verenigd in een OHO-verband (Orthodox Protestant Hoger Onderwijs). Op dit moment is duidelijk dat een fusie met de Felua tot de mogelijkheden behoort. Beide besturen hebben in het najaar van 1985 besloten een onderzoek te starten voor een voorgenomen fusie en een intentie-verklaring tot fusering is in het voorjaar van 1986 ondertekend.

Een en ander legde een grote werkdruk op bestuur en personeel. Met des te groter dankbaarheid mag daarom een goede werksfeer en goede onderlinge verhoudingen genoemd worden. Er is dankbaarheid voor het feit dat er op onderwijskundig gebied een samenwerking mogelijk blijkt te zijn tussen kerken (deputaatschappen) die willen staan op de basis van Schrift en belijdenis. Ward in het vorige rapport nog melding gemaakt van de oprichting van de (Voor)gezette Opleiding in Zwolle, voor de volledigheid wordt thans gemeld dat deze (kleine) opleiding in fusiebesprekingen is met de SCHO (een samenwerkingsverband op hbo-niveau in Dronten/Kampen/Zwolle).

4. Werkzaamheden in verband met artikel 6 K.O.

4.1. PERSONALIA

Als predikant met bijzondere arbeid, verbonden aan een christelijke school of academie, zijn in het kader van artikel 6 K.O. werkzaam de brs. dr. J.P. van den Boogaard te Den Haag, A. Broersma te Lelystad, H. Last te Zeist, Th. Peppink te Kampen en A.W. Wubs te Hoogeveen. Dr. J. de Vuyt, verbonden aan de kerk te Zwolle, maakte in het najaar van 1983 gebruik van de VUT-regeling. Hij dient de kerk van Zwolle in het pastoraat en deputaten beëindigden de contacten met hem derhalve.

Deputaten willen melding maken van hun werk ten aanzien van ds. H. Last. In oktober 1984 werden deputaten benaderd door ds. Last en door de kerkeraad van Utrecht-Centrum. Ds. Last was per 1 januari benoemd tot directeur van de Reformatorische Bijbelschool te Zeist. De kerkeraad van Utrecht-Centrum vroeg advies inzake een beroep naar artikel 6 K.O.

Deputaten hebben zich ten aanzien van dit beroep ervan vergewist, dat hier sprake is van arbeid die 'in overwegende mate het karakter draagt van verkondiging van het Woord van God' (artikel 6 lid 1 sub a K.O.) én die onder meer inhoudt 'het geven van godsdienstonderwijs verbonden met pastorale arbeid' (idem sub b). Eén en ander werd duidelijk aan de hand van de profielschets van en de taakomschrijving voor de directeur, zoals die door het bestuur van de RBS waren opgesteld. Deputaten meenden dan ook een positief advies te kunnen geven. Op 20 januari 1985 is ds. Last bevestigd tot predikant met bijzondere opdracht van Utrecht-Centrum.

Inmiddels heeft ds. Last in december 1985 het bestuur van de RBS verzocht niet tot een vaste aanstelling over te gaan. Hij heeft zich (weer) beroepbaar gesteld in de kerken.

4.2. CONTACTEN MET DE BETROKKEN PREDIKANTEN

Via de kerkeraden ontvingen deputaten regelmatig rapportage van de arbeid van de betrokken broeders (het streven is eenmaal per jaar; dat wordt echter niet altijd gehaald, zo is ons gebleken). Na de rapportage reageren deputaten, meestal met een schriftelijk blijk van hun betrokkenheid. Een enkele maal leek het gewenst een meer persoonlijk contact te onderhouden. Dan bracht één van de deputaten een bezoek. Overigens wordt deze vorm van contact, naar ons gebleken is, op prijs gesteld. Uiteraard berust de pastorale zorg voor de betrokken predikanten in eerste instantie bij hun kerkeraden. Niettemin stellen ook deputaten het op prijs op deze wijze mee te leven. Het mag duidelijk zijn, en wij willen dat graag nog eens onderstrepen, dat het werk dat door hen gedaan wordt, zwaar en veel is. Het zijn zeker in onze tijd niet de gemakkelijkste taken waartoe een predikant geroepen kan worden; met opzet formuleren wij het op deze wijze.

5. Bezinning

5.1. ALGEMEEN

De generale synode van 1983 gaf twee opdrachten aan deputaten, die meer dan in vorige jaren het geval was, diepe bezinning vroegen. Om de werkdruk niet groter te maken dan verantwoord was, is ten aanzien van deze bezinning gekozen voor een werkverdeling binnen het deputaatschap. Ds. H.P. Brandsma heeft veel werk verricht voor de bezinning aangaande de Islam – hij was door zijn ervaringen op het zendingsterrein daar de aangewezen man voor – en br. J. Vuijk heeft zich beziggehouden vanuit zijn kennis van zaken met de vragen rondom de samenwerkingsscholen. Telkens rapporteerden de broeders aan deputaten en vonden in de vergaderingen aansprekende gesprekken plaats. Uiteindelijk hebben deputaten twee stukken kunnen samenstellen die mogen dienen als resultaat van de hun opgedragen bezinning.

5.2. ISLAM

Het rapport over de Islam is als Bijlage II bij dit rapport gevoegd.

5.3. SAMENWERKINGSSCHOLEN

Het rapport over de samenwerkingsscholen is als Bijlage III bij dit rapport gevoegd.

6. De toekomst

Deputaten hebben zich bezonnen op de vraag, hoe zij de generale synode voorstellen kunnen doen voor hun werk in de komende periode. Die vraag kwam niet alleen voort uit een gewoonte die in deze jaren gegroeid is, maar ook uit een gevoel van 'onvrede' met de huidige situatie.

Het deputaatschap is ingesteld door de synode van 1971/72. Grote nadruk viel in de begintijd op de landelijke bezinningsdagen. Het was de tijd dat er hevige discussies gevoerd werden over de identiteit van het christelijk onderwijs. Velen in de kerken bewaren goede herinneringen aan de dagen die in dit kader in Amersfoort zijn gehouden. De laatste jaren zijn dergelijke grote ontmoetingen niet meer door deputaten georganiseerd. In de periode die nu achter ons ligt heeft ons geen enkel signaal bereikt dat zou kunnen wijzen op een behoefte aan een dergelijke dag. Wel horen deputaten in incidentele contacten op plaatselijk niveau nogal eens de klacht: 'Wij horen hier (plaatselijk) zo weinig van u'.

Uiteraard zijn deze klachten ook op onze vergaderingen aan de orde geweest. Steeds meer bekroop ons daarbij een gevoel van onmacht. Immers, het is voor deputaten onmogelijk om regelmatig contacten te onderhouden met plaatselijke commissies. Daarvoor ontbreekt tijd en mankracht.

Is het dan niet te overwegen van tijd tot tijd een soort 'bulletin' het leven te doen zien en dat toe te zenden aan plaatselijke commissies? Het is voor deputaten de vraag of dit een afdoende oplossing zou zijn in het gesignaleerde probleem. Immers, de situatie in het onderwijs verschilt van plaats tot plaats zeer sterk. Deputaten willen niet verholten dat zij de indruk hebben, dat bijvoorbeeld hun bezinning op de Islam in de reeds sterk gesecculariseerde Randstad als 'te laat' wordt getypeerd, terwijl men in het Noorden op vele plaatsen deze vragen nog niet kent. Daarbij kan een bezinning nog wel waarde hebben, maar deze moet naar het inzicht van deputaten bepaald niet overschat worden.

Er is nog een factor waardoor deputaten het gevoel hebben dat hun werk niet datgene oplevert wat het zou kunnen opleveren.

Kerk en Onderwijs zijn twee velden die elkaar wel ten dele overlappen, maar die zeker wat de 'personele bezetting' betreft elkaar niet geheel dekken. Wellicht zit hier het meest nijpende probleem: het werk van deputaten is allereerst gericht op kerken, c.q. kerkeraden. Daarnaast is er incidenteel contact met een bij het onderwijs betrokken kerklid of een plaatselijke commissie. Het eigenlijke werk op het gebied van het onderwijs wordt echter mirabele dictu juist door de laatste vericht. Met andere woorden: zou het werk van deputaten niet optimaal kunnen functioneren, wanneer het meer dan tot nu toe het geval geweest is de 'workers in the field' tracht te bereiken?

Deputaten hebben het zinvol geacht met deze vragen een bespreking te hebben met vergelijkbare organen in andere kerken. Er zijn ontmoetingen geweest met de Hervormde Raad voor zaken van Kerk en School en met de Taakgroep Kerk en Onderwijs binnen het deputaatschap voor Gemeentebouw van de Gereformeerde Kerken. In het kader van deze contacten is gebleken dat ons probleem niet uniek is. Met name in de Gereformeerde Kerken is dit probleem al eerder onderkend en heeft men getracht wat meer binding te krijgen met de mensen, die het dagelijks werk doen op het gebied van het onderwijs. Men heeft de oplossing gezocht in een 'regionalisatie' van het werk. Tot nu toe voldoet dit systeem uitstekend.

Ook binnen de kring van ons eigen deputaatschap was deze gedachte toen al opgekomen: het is uiteraard ondoenlijk het hele land door te trekken en de contacten op plaatselijk niveau te onderhouden. Maar is dat wel nodig? Kan er niet gedacht worden in de richting van contactpersonen op regionaal niveau, in casu de verschillende classes, die een commissie in hun gebied oprichten, samenkomsten organiseren (die dan ook toegesneden kunnen zijn op plaatselijke en regionale knelpunten) en die contacten onderhouden met het landelijke deputaatschap?

Het deputaatschap zou in dat geval de structuur van het deputaatschap 'zending' krijgen, althans enigermate daarmee te vergelijken zijn. Wanneer bovendien regionale activiteiten gemeld zouden worden aan het deputaatschap, dan zou dit de mogelijkheid bieden elkaar meer dan tot op heden het geval geweest is hulp te bieden. Het kan immers zijn dat in Friesland ergens over gesproken is dat daarna in Twente aan de orde komt en waarover dan reeds materiaal is.

Deputaten zien in deze werkvorm een mogelijkheid zinvol te functioneren zonder dat zij zelf te zwaar belast worden. Een functionaris – zoals die er binnen de Nederlandse Hervormde Kerk is – behoort immers niet tot de mogelijkheden. Een deel van het werk wordt op regionaal/classicaal niveau ter hand genomen, waarbij deputaten als 'doorgeefluik' kunnen fungeren; een ander deel blijft op het centrale vlak liggen, zoals de contacten met de landelijke organen, het werk rond artikel 6 K.O., het vervullen van spreekbeurten enz., zoals ook nu reeds het geval is.

Daarnaast achten deputaten een geregeld contact met vergelijkbare deputaatschappen/taakgroepen uit andere kerken ook van wezenlijk belang in het kader van wederzijdse dienstverlening. Ook vanuit hun kant wordt zo'n contact op prijs gesteld. Zullen kerken van gereformeerde confessie in dezen niet tot een samenbundeling van activiteiten moeten komen?

7. Voorstellen

7.1. BENOEMINGEN

Deputaten stellen u voor opnieuw vijf deputaten te benoemen. Daarbij delen deputaten u mee, dat de brs. H.P. Brandsma, Joh. Vuijk en P. Wardelker verzoeken niet herbenoemd te worden. Raadpleging van de Acta van vorige synoden leert ons, dat br. Vuijk reeds vanaf de oprichting van het deputaatschap (1971) daarin zitting heeft. Voor br. Wardelker geldt dat hij vanaf 1974 de kerken in dit werk heeft gediend, de laatste drie jaar als voorzitter. Hij heeft de leeftijd bereikt waarop men niet meer herbenoemd kan worden. Br. Brandsma verzoekt niet-herbenoeming nu hij zijn inbreng op het gebied van de Islam heeft gegeven. Voorstellen over de opvolging van deze broeders zullen het moderamen van de synode tijdig bereiken.

7.2. BELEID

Deputaten verzoeken de synode op grond van dit rapport en naar aanleiding van de bespreking ter synode aan deputaten enkele hoofdzaken voor hun werk in de toekomst aan te geven, daarbij verwerkend hetgeen onder 6. is gereleveerd. Tevens verzoeken wij de synode aan te geven hoe de verwerking van bijlage II en III verder naar de kerken toe dient te geschieden.

8. Tenslotte

Deputaten zien terug op een periode waarin in een goede, christelijke sfeer en verstandhouding samengewerkt mocht worden. Zij zijn daar de Heere dankbaar voor. Zijn goede zorg was over ons.

Ds. D. Quant, secretaris

BIJLAGE 1

Op 1 februari 1985 schreven deputaten een brief aan alle predkanten met de volgende inhoud:

'Zeer geachte broeders,

Als deputaten voor Kerk en Onderwijs zouden wij graag een ogenblik uw aandacht willen vragen voor het volgende:

Op 10 november 1984 hielden wij een ontmoetingsdag. Deze had als thema: de relatie tussen godsdienstonderwijs en catechese. Dr. T. Brienen was bereid gevonden dit onderwerp bij ons in te leiden. Hij had er zeer veel werk van gemaakt. Het was wat dat betreft een goede dag.

Wij moesten echter tegelijkertijd constateren, dat er – behalve de vijf deputaten – slechts vijftien aanwezigen waren uit de kerken. Daarvan was ongeveer de helft direct betrokken bij de problematiek van bovengenoemd onderwerp. Anderen waren als bestuurslid of lid van een commissie Kerk en School e.d. gekomen.

Bij de voorbereiding van deze dag hadden deputaten met name de godsdienstonderwijsdocenten en catecheten op het oog. Wij hoopten hen met deze dag te dienen. Bovendien was een en ander ons opgedragen door de generale synode van 1983.

De bezinningsdag was aangekondigd in diverse kerkelijke bladen; niet alleen in 'De Wakker', maar ook in classicaal en zelfs plaatselijke bladen. Een eerste aankondiging was al in het voorjaar gekomen.

Broeders, u zult begrijpen dat wij met enkele vragen zitten. Daarbij gaat het er ons beslist niet om te 'verwijten' of iets dergelijks. Zo moet u deze brief niet opvatten. Wij vragen ons af, hoe wij ons beleid in dezen in de toekomst moeten bepalen. Behalve het feit, dat het natuurlijk teleurstellend is als een aantal mensen tijd steken in kerkelijke activiteiten waarvan dan zo weinig profiteren, rijst de vraag ook en met name wat de zin is van die activiteiten.

Daarom zouden wij het erg op prijs stellen van u te mogen vernemen, waarom u niet op 10 november in Amersfoort was, c.q. kon zijn. Door uw welwillendheid kunnen misschien gebeurtenissen als boven vermeld vermeden worden. U zou ons daarom zeer van dienst zijn als u bijgaand formulier naar de secretaris van deputaten zou willen terugzenden.

Van harte danken wij u bij voorbaat voor uw hulp en wij wensen u ook Gods zegen toe op uw werk in Zijn Koninkrijk.

(w.g. ds. D. Quant, secr.)

Op deze brief reageerden 84 predkanten. Zij knuisten de volgende redenen aan voor hun afwezigheid op de ontmoetingsdag.

- ik heb de aankondiging nergens gelezen	1 x
- ik heb de aankondiging wel gelezen, maar heb hem niet genoteerd	6 x
- de datum kwam mij – incidenteel – slecht uit	31 x
- zaterdag moet ik altijd de diensten voor de zondag voorbereiden	38 x
- zaterdag is mijn enige vrije dag; die is echt voor mijn gezin	15 x
- Amersfoort is mij te ver; liever een regionale bijeenkomst	7 x
- ik heb geen behoefte aan deze dag omdat ik al veel contact met collega's over deze zaken heb	6 x
- ik heb geen moeite met catechese/godsdienstonderwijs	13 x
- er is al zoveel aan vergaderingen e.d.; ik word daar moe van	26 x
- diversen	33 x
waaronder:	
- in huidige werkring is het niet relevant	5 x
- er zijn teveel vergaderingen op zaterdag; je moet kiezen	8 x
- er is al zoveel werk	4 x
- het is een 'hopelooze' onderwerp	4 x
- er moet een praktisch gerichte catecheten cursus komen	3 x

RAPPORT 7 VAN COMMISSIE I, BETREFFENDE DEPUTATEN KERK EN ONDERWIJS

- Zowel uit het rapport als uit een gesprek met een van de deputaten heeft de commissie begrepen dat, hoewel deputaten bewust afstand willen bewaren tegenover organisaties, om niet in tal van zaken verstrengeld te raken, de huidige contacten vrijwel uitsluitend verlopen via de protestants christelijke tak van onderwijs. Al is er een intensief contact met 'de Vijverberg', de commissie acht het een goede zaak wanneer ook contacten worden onderhouden met het reformatorische en gereformeerde onderwijs. Het kan verrijkend zijn kennis te nemen van wat ook deze organisaties aan bezinningsmateriaal te bieden hebben. De synode dient daartoe een opdracht te verstrekken.
- Met het oog op wat de synode van 1990 deputaten opdroeg (Acta, art. 113, ad 3b, bl. 47) is het des te meer aan te bevelen regionale samenkomsten te organiseren en daarbij eventueel gebruik te maken van vrijwilligers.
- Behalve het verstrekken van een zo breed mogelijke informatie aan de kerkeraden (Acta 1980, art. 113, ad 3c) heeft het de instemming van de commissie wanneer deputaten de kerkeraden stimuleren in het beleggen van jaarlijkse samenkomsten van de kerkeraad met alle leden van de gemeente, die bestuurlijk of als leerkracht bij de diverse vormen van onderwijs betrokken zijn.
- Wij kunnen de teleurstelling van deputaten over de zo geringe opkomst op de vermeide bezinningsdag begrijpen. Ook de commissie heeft kennis genomen van de enquête, maar kan er niet zoveel mee beginnen, daar deputaten er geen conclusies uit getrokken hebben.
- De commissie constateert, dat deputaten veel aandacht hebben gegeven aan de vervulling van de opdracht van de vorige synode, die zij ook vermelden in het eerste gedeelte van hun rapport, en heeft met waardering kennis genomen van het resultaat van hun bezinning, al heeft zij ook enige kritiek.
- De commissie adviseert bijlage II nader door deputaten te laten bezien, daar diverse opmerkingen te maken zijn en reeds door de commissie onder de aandacht van deputaten zijn gebracht:
  - De commissie vraagt zich af, of we zonder meer kunnen uitgaan van de zogenaamde 'Wegenkaart', zoals in de bijlage (IV) gebeurt;
  - Is het argument, dat wij ons op de hoogte moeten stellen van de leefwereld van de mensen, die het getuigenis horen en begrip moeten hebben voor hun situatie, wel in te brengen tegen het getuigenis, zoals dat toch ook onder ons voorstanders heeft?
  - Heel aanrechtbaar is de passage (in de alinea die begint met de woorden: 'Tot de voorstanders van de dialoog zal moeten worden gezegd'), over het niet in zijn volle rijkdom aanwezig zijn van het reddingswerk van Jezus Christus.
  - Het is de vraag, of het woord gesprek duidelijker is dan het woord dialoog. Waarom wordt niet gesproken van 'getuigend gesprek'?
  - Wat aan het einde van bijlage II onder h. staat, zou in verband met het voorgaande ook anders geformuleerd kunnen worden.
- De bijlage over de samenwerkingschool zal alleen maar aan actualiteit winnen. Toch is dit stuk een te voorlopige inventarisatie dan dat al gedacht zou kunnen worden aan het doorgeven van dit bezinningsmateriaal. De commissie adviseert deputaten, met gebruikmaking van mogelijk breder materiaal (uit zowel de gereformeerde als de reformatorische studiecentra) deze verdere bezinning op de volgende synode aan te bieden. Intussen zal de ouders des te meer op hun verantwoordelijkheid dienen te worden gewezen om zoveel mogelijk gebruik te maken van dat onderwijs, dat in overeenstemming is met wat de ouders bij de doop beloofden.

De commissie stelt u voor:

- de handelingen van deputaten, onder dankzegging voor hun arbeid, goed te keuren;
- opnieuw deputaten te benoemen;
- deputaten op te dragen ook kennis te nemen van bezinningsmateriaal vanuit het reformatorische en gereformeerde onderwijs;
- deputaten op te dragen in het verlengde van hun opdracht van de synode van 1980 regionale bijeenkomsten te organiseren;
- deputaten op te dragen de kerkeraden te stimuleren jaarlijks een bijeenkomst te beleggen van alle gemeentelieden, die hetzij bestuurlijk hetzij als leerkracht, bij het onderwijs betrokken zijn;
- deputaten vrijheid te geven bijlage II, gehoord de bespreking en na herziening, de kerkeraden en andere belangstellenden aan te bieden;
- deputaten op te dragen de volgende synode te dienen met een verdere bezinning ten aanzien van de samenwerkingschool.

J. van Amstel, rapporteur

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR KERK EN BEDRIJFSLEVEN

Voor de bezinning op de vragen rondom de industrialisatie en de industriële maatschappij en voor de handreiking aan de kerken bij de uitvoering van hun pastorale en diaconale taak in dezen zijn in de afgelopen periode de deputaten minimaal vijf maal per jaar bijeen geweest. Stond de eerste periode van drie jaar van het bestaan van het deputaatschap in het teken van opbouw van de eigen initiatieven naar de kerken toe, deze periode kenmerkte zich door een verdere bezinning op de uitbouw van de aspecten rondom kerk en bedrijfsleven.

1. Samenstelling deputaatschap

Door de generale synode 1983 werden tot deputaat benoemd:

- prof. dr. ir. A.K. van der Vegt, voorzitter
  - mw. drs. T. Drenth, secretaris
  - H. Kazen, penningmeester
  - ds. J. Vogel, vice-voorzitter, tevens deputaat Evangelisatie
  - ds. T. Harder, tevens deputaat ADMA
  - D. de Boer, secundus
  - mr. A.J. de Geus, secundus
  - drs. H.J. Plantinga, secundus
- Voorts is als adviseur aan het deputaatschap verbonden:
- drs. W.C. Moerdijk, industriepredikant in Botiek/Europoort
- en zijn als functionarissen voor het deputaatschap werkzaam:
- J.M. van Delft, tevens werkzaam voor deputaten ADMA en Hulpverlening
  - H.H. van Well, idem
- met secretariale ondersteuning van mw. I. Wubs.

2. Problematiek

In het rapport dat deputaten aan de generale synode van 1983 uitbrachten werd reeds gewezen op de economische recessie, die samen met een aantal andere factoren een einde maakte aan de groei van de welvaart.

De aandacht – ook van de kerken – werd gevraagd voor

- sluiting en inkrimping van bedrijven en daardoor grotere werkloosheid;
- daling van de besteedbare inkomens;
- onvoldoende werk voor schoolverlaters;
- een groeiend aantal arbeidsongeschikten;
- onbetaalbare overheidsvoorzieningen, waardoor ondermeer het verzorgingsbouwwerk onder druk kwam te staan.

Deze ontwikkeling heeft zich in de afgelopen jaren voortgezet. Hoewel er van economisch herstel enigszins sprake is, zijn de toen reeds aangegeven problemen eerder toe- dan afgenomen.

Waren er in 1983 678.000 werklozen, begin '86 was dit aantal gestegen tot 750.000 geregistreerde werkzoekenden op 4,8 miljoen werkenden. Daarbij komt een even groot aantal arbeidsongeschikten.

Het verlies van de betaalde arbeid, dan wel het niet kunnen bemachtigen van een plaats op de arbeidsmarkt door jongeren, die de school verlaten, betekent niet alleen het gemis van een stuk zingeving van het bestaan, maar het brengt mensen in toenemende mate ook in financiële problemen door de bezuinigingen op de uitkeringen. Er dreigt een steeds grotere kloof in onze samenleving te ontstaan tussen mensen die leven van betaalde arbeid en uitkeringsgerechtigden. Deze problematiek heeft ons deputaatschap in de afgelopen periode heel sterk bezig gehouden. De bezinning hierop resulteerde onder andere in het Signaal 'Kerk en crisis' (zie 3.2.).

Intussen kondigen nieuwe ontwikkelingen zich aan. Een nieuwe samenleving dient zich aan, met andere eisen en verwachtingspatroon: de informatiemaatschappij. De consequenties van deze ontwikkeling zullen van fundamentele betekenis zijn.

Het is onze vaste overtuiging dat de kerken op deze situatie een pastoraal en diaconaal antwoord moeten vinden, overeenkomstig onze verantwoordelijkheid voor elkaar binnen de gemeenschap der heiligen. Wij geloven ook dat een gemeente, waarin we ook in dit opzicht oog voor elkaar hebben, iets uitstraalt naar buiten en een zegen is voor de samenleving.

De kerk van Jezus Christus heeft de roeping ook in de maatschappij van vandaag het evangelie dat spreekt van gerechtigheid en barmhartigheid, van aandacht en zorg voor elkaar, te verkondigen en in de praktijk te brengen.

3. Werkzaamheden deputaten

3.1. BEZINNING

Een zeer belangrijke bijeenkomst die op een avond en de daarop volgende dag werd gehouden was die, waarop deputaten zich nader bezonnen op hun opdracht. Geconcludeerd werd dat om daadwerkelijk als een lichtend licht en een zoutend zout in de samenleving aanwezig te zijn deputaten het volgende dienen te doen:

- maatschappelijke ontwikkelingen signaleren en kritisch volgen, teneinde zonnodig actie te ondernemen;
- open te staan voor de industriële samenleving door contacten te leggen met arbeiders, WAO-ers en werklozen en kennis te nemen van hun ervaringen, alsmede door het analyseren van machten en ideologieën aan de hand van verhalen en studies en het op grond daarvan ontwikkelen van visie en normen;
- zich te bezinnen op de kaders waarin gemeente-zijn in een samenleving plaats kan vinden, alsmede het zichtbaar maken hiervan naar de kerken toe en het ontwikkelen van een strategie.

Ter concretisering van de doelstelling werd tijdens iedere deputatenvergadering tijd aan bezinning gegeven, naast de noodzakelijke behandeling van organisatorische vraagstukken.

Een belangrijke bron hiervoor waren onder andere de rapporten van de industriepredikant drs. Moerdijk. Deze rapporten geven een duidelijk beeld van diens werkzaamheden in het Botiek/Europoortgebied waar evenals elders als gevolg van de economische recessie de problemen zich opstapelen: gevolgen van reorganisaties, geen uitbreiding, nauwelijks werk voor ouderen en jongeren.

En deze wijziging in het arbeidsbestel raakt ons allen, dus ook de kerk. De kerk die geacht wordt zich het lot van de naaste aan te trekken.

Naast praktische hulp vraagt dit tevens om een grondige revisie van het denken over arbeid. Arbeid (en de welvaart die daardoor verkregen wordt) zal van een doel in zichzelf weer een middel moeten worden om de

schepping als verantwoorde rentmeesters te kunnen beheren. En hiervoor is niet minder nodig dan een ommekeer, een bekering van het hart.

Kerkleden zullen geloof en samenleving op elkaar dienen te betrekken.

3.2. HANDEKING AAN DE KERKEN

Als resultante van de bezinning werd als handreiking aan de kerken het SIGNAAL uitgegeven: 'Kerk en crisis' (over plaats en taak van de christelijke gemeente in een tijd van economische achteruitgang).

SIGNALEN richten zich op ambtsdragers met als doel binnen de gemeenten te werken aan een stuk visie-ontwikkeling, waardoor binnen de gemeente het gesprek op gang komt over de praktische consequenties. Ook zijn de SIGNALEN een middel tot bezinning.

Dit SIGNAAL kwam tot stand na gesprekken in vier gemeenten. Centraal stond hierin dat in voorspoed en tegenspoed gezocht moet worden naar de gerechtigheid van het Koninkrijk Gods. Dat kan ons behoeden voor een kritiekloos toelichten van welvaart en economische vooruitgang en tevens voor een angstig en achtereis reageren op crisis en achteruitgang. In beide mag en kan gezocht worden naar wat de Heere van ons vraagt.

Ook werd over dit SIGNALEN gesproken met predikanten uit de classis 's-Gravenhage.

In dit gesprek bleek dat men over het algemeen in de gemeenten weinig van de geschetste problematiek merkt.

Binnen onze kring valt bijvoorbeeld werkloosheid nog wel mee, al speelt de dreiging van werkloosheid wel een rol, waardoor arbeidsvreugde wordt weggehaald. Bovendien leidt dit tot een hardere sfeer op het werk: mensen trachten zich meer waar te maken. Ook is er hier en daar een begin van stille armoede.

Werk is minder een roeping geworden en wordt meer gezien als een noodzaak.

In alle classis is het onderwerp Kerk en crisis besproken met diakenen.

Gemiddeld waren per avond ± 20 diakenen aanwezig en in totaal hebben ongeveer 275 diakenen aan de besprekingen deelgenomen. Ook deputaten hebben enkele avonden bijgewoond.

Ook hier werd geconstateerd dat de crisis globaal de gemeenten voortbijgegaan is. De vraag is of dit inderdaad zo is. Het zou ook kunnen zijn dat de signalen niet opgevangen worden of dat de betreffende mensen het binnenskamers houden.

Interessant is de vraag waarom dat deel van de bevolking, dat het zwaarst getroffen wordt door de gevolgen van de crisis, kennelijk niet (meer) tot de kerk behoort.

In mei 1983 werd er in samenwerking met Jeugddeputaten een conferentie gehouden over jeugdwerkloosheid. Hiervoor waren met name de jeugdouders uitgenodigd.

Als gevolg van deze conferentie werden er enkele artikelen over dit onderwerp in Adma-Info opgenomen alsmede een artikel in het Diaconaal Handboek geplaatst.

Een andere schriftelijke handreiking betreft de vóór de Biddagen van 1984, 1985 en 1986 uitgegeven preek-schetsen. Niet bedoeld om 'kule predikanten te kweken', maar - vergezeld van informatiemateriaal - tot steun. Wat ook bleek uit de reacties op een daartoe ingestelde enquête. Verheugend was dat de informatieset ook opgevraagd werd voor gebruik op bijbelcirkels, voor catechisaties en jeugdverenigingen.

Op vragen van kerken hoe te handelen bij dreigende wijzigingen in onder andere het ploegenstelsel waardoor de zondag anders beleefd zou worden, werd meegedacht en geadviseerd.

Ook werden kerken benaderd in plaatsen waar protestants industriepastoraat aanwezig is, om aan te geven dat deputaten het belangrijk vinden dat er vanuit de kerken aandacht gegeven wordt aan arbeidsvragen. Participatie in industriepastoraat ter plaatse of in de regio kan er toe bijdragen dat aan deze vragen aandacht wordt gegeven, terwijl het een mogelijkheid is om als kerk dienend en getuigend in de samenleving aanwezig te zijn. In sommige regio's zijn onze kerken hierbij betrokken, hetzij als kerk, hetzij daartoe samen met een kerkelijk of persoonlijke titel bij het werk betrokken is.

Meegedacht werd over de mogelijke opzet van een interkerkelijk vertrouwenscollege voor mensen op verantwoordelijke posities in het bedrijfsleven, die van gedachten zouden willen wisselen met kerkelijke functionarissen.

3.3. VERTEGENWOORDIGINGEN IN KERKELIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE ORGANISATIES DIE ZICH BEZIG HOUDEN MET DE VRAGEN VAN KERK EN BEDRIJFSLEVEN

Via één van de deputaten, die werkzaam is bij het CNV, vindt regelmatig gedachtenwisseling plaats. Ook werd kennis genomen van diverse nota's die bij het CNV verschenen.

Aan de conferentie Kerken en Vakbeweging over 'zeggenschap in arbeidsorganisaties' namen eveneens enige deputaten deel.

Aan een conferentie met de werkgeversorganisatie NCW werd ook door deputaten deelgenomen. In deze bijeenkomst werd nagedacht over de betekenis van het Christelijke van een dergelijke organisatie. De relatie solidariteit en de economische realiteit stonden hierbij centraal.

In de 'sectie voor Sociale vragen' van de Raad van Kerken is op verzoek van hen door deputaten drs. Moerdijk als adviseur afgevaardigd. Gezien de vragen die binnen het deputaatschap aan de orde komen is een zekere mate van afstemming met andere kerken noodzakelijk. Via deze relatie is het mogelijk om op zo breed mogelijke wijze kennis te nemen van wat er elders op dit terrein plaats vindt, al dient er duidelijk terughoudendheid te zijn ten opzichte van ingenomen standpunten of uitspraken van deze Raad.

Met de Taakgroep Kerk en Bedrijfsleven van de Gereformeerde Kerken werd een aantal vergaderingen belegd als vervolg op het eerste contact tijdens de vorige synodeperiode.

Onderwerpen als 'het mensbeeld', 'visie op arbeid', 'dubbele inkomens' leverden stof tot gedachtenwisseling. Omdat deze taakgroep zich met ongeveer gelijke problemen bezig houdt zal te zijner tijd over andere thema's verder gesproken worden, temeer daar er sprake is van herkenning in de manier waarop men ook daar met de vragen rond arbeid om wil gaan.

De heer Van Delft is namens deputaten afgevaardigd in het bestuur van het Centraal Interkerkelijk Bureau voor het Bedrijfsleven (CIBB).

Binnen het CIBB, waarin acht protestantse kerken participeren, vindt contact en overleg met de andere kerken plaats, terwijl contacten met de overheid, alsmede op Europees niveau vanuit het CIBB worden onderhouden.

Binnen de werkgroep Industripredikanten die een onderdeel hiervan vormt vindt werkoverleg tussen de diverse industripredikanten plaats, wat voor onze industripredikant van belang is.

3.4. CONTACTEN MET ANDERE DEPUTAATSCHAPPEN

De contacten met de deputaatschappen ADMA en Evangelisatie werden respectievelijk door de domini Harder en Vogel onderhouden. Tevens is door middel van de functionarissen Van Delft en Van Well, die ook voor ADMA werkzaam zijn, een goede werrelatie met dit deputaatschap aanwezig.

Met de functionarissen van Evangelisatie, ds. Kevit, is een gesprek geweest om na te gaan waar er raakvlakken in het werk zijn.

4. Bureau

De deputaatschappen ADMA, Kerk en Bedrijfsleven en Hulpverlening hebben voor hun activiteiten de beschikking over een gemeenschappelijk kantoor in Veenendaal.

Regelmatig overleg met de moderamina van ADMA en Hulpverlening in samenhang met de werkzaamheden van de beide functionarissen, de heren Van Delft en Van Well, heeft plaats gevonden.

Met dankbaarheid mag geconstateerd worden dat beiden, ieder op eigen wijze, een goede bijdrage leveren voor een juiste invulling van de werkzaamheden van deputaten.

Het lijkt er echter op dat door het niet afragen van de verplichte omslag (in eerste instantie aan deputaten ADMA) door een aantal kerken binnen niet al te lange tijd continuering van het werk op de huidige wijze niet meer mogelijk is, met alle consequenties van dien: voor onze kerken, deputaatschappen en de functionarissen en hun gezinnen.

5. Industripastoraat Botlek/Europoort

Zoals bekend steunen deputaten het werk van het industripastoraat in het Botlek/Europoort-gebied.

Drs. Moerdijk rapporteert hierover regelmatig, zowel aan de kerkeraad van Rozenburg als aan deputaten. Zowel mondeling als schriftelijk door middel van de reeds genoemde jaarverslagen.

Tweemaal per jaar vindt een gesprek plaats tussen de kerkeraad van Rozenburg en de deputaten over het industripastoraat.

Uit de verslagen blijkt de industripredikant sterk betrokken te zijn bij de industriële problematiek. In contacten met werkgevers en werknemers, mensen binnen en buiten het arbeidsproces komen vragen en problemen van de arbeid en van de werkloosheid aan de orde en wordt geprobeerd samen met hen daarin een weg te vinden.

Ieder jaar gaat de industripredikant een maand als ongeschoold werknemer meewerken in een bedrijf om op deze manier zowel contacten te leggen als zelf de industriearbeid aan den lijve te ervaren.

Door middel van de Interkerkelijke Adviesraad voor het Industripastoraat worden contacten met de participerende kerken onderhouden en worden de gemeenten en haar ambtsdragers gestimuleerd en toegerust om kerk te zijn in de industriële samenleving.

Drs. Moerdijk gaat zelf ook regelmatig voor in kerkdiensten en kan in het bijzonder in themadiensten ervaringen vanuit het industripastoraat door laten klinken.

Deputaten zijn dankbaar dat drs. Moerdijk, na een ernstige operatie, weer zo snel aan het werk kon gaan en weer volledig zijn werkzaamheden vervult.

Deputaten hebben grote waardering voor de wijze waarop hij zijn werkzaamheden verricht en een bijdrage levert als adviseur aan ons deputaatschap.

6. Financiën

Hoewel in de achterliggende jaren getracht is het werk van het industripastoraat dichter bij de plaatselijke kerken te brengen, zijn er nog steeds een aantal gemeenten, die niet bijdragen in de financiële lasten van het deputaatschap. Deze twintig gemeenten vertegenwoordigen ruim 10.000 leden en het niet-afragen lijkt structureel te zijn. Nu de marges krappere worden en de inkomsten een dalende tendens vertonen, is het reëel om voor de begroting 1987 tot en met 1989 uit te gaan van 66.000 leden. Daarbij is in verband met de verwachte gelijkblijvende koopkracht het omslagbedrag per lid niet verhoogd en gebleven op het niveau van de jaren 1984 tot en met 1986. De doelstelling om de bijdrage in het industripastoraat Botlek/Europoort in een reeks jaren terug te dringen, schijnt gerealiseerd te zijn worden. De daling betreft ca. 20% over een periode van zes jaren.

Onder de algemene kosten is begrepen een bijdrage in de personeelskosten van bureau ADMA van f 25.000,- per jaar voor de werkzaamheden die de functionarissen voor ons deputaatschap verrichten. Dit bedrag kan beslist niet verder worden verhoogd, gelet op het feit dat bij ongewijzigd beleid per jaar f 6.000,- op de reserve moet worden ingeteerd.

Het financiële weerstandsvermogen van het deputaatschap moet minstens op f 100.000,- liggen, om op een verantwoorde wijze de opgenomen verplichtingen te kunnen blijven honoreren.

Balans per 31 december

ACTIVA	1985	1984	1983
Vorderingen op korte termijn	f	f	f
kerkelijk bureau Chr. Geref. Kerken	11.958,24	29.170,97	52.770,74
vooruitbetaalde kosten	0,00	0,00	4.200,00
te vorderen bijdragen kerken	5.350,13	4.814,98	4.752,54
te vorderen rente	249,03	40,45	0,95
	<u>17.557,40</u>	<u>34.026,40</u>	<u>61.724,23</u>

Liquide middelen			
Postgiro	190,21	197,75	795,50
Amrobank, rek.courant	11.674,15	36.588,58	749,62
Rabobank, 6% deposito	46.864,41	0,00	0,00
	58.737,77	36.786,33	1.545,12
Totaal Generaal	76.295,17	70.812,73	63.269,35
PASSIVA			
Eigen vermogen			
Schulden op korte termijn			
Deputaten ADMA	15.000,00	15.000,00	7.000,00
Verzend- en kaartkosten ADMA	811,80	0,00	2.159,05
Kosten Kerkelijk Administratief Bureau	1.368,35	2.356,75	750,00
Te betalen vergaderkosten	1.095,50	623,35	960,60
Te betalen bankkosten	1,05	4,60	1,05
Te betalen accountantskosten	900,00	450,00	1.298,00
Te betalen bijdrage CIBB	5.730,00	0,00	0,00
Vooruitontvangsten	0,00	128,93	476,75
	24.906,70	18.563,63	12.645,45
Totaal Generaal	76.295,17	70.812,73	63.269,35
STAAT van BATEN en LASTEN			
BATEN			
Collecten	82.455,61	83.148,69	93.408,79
Collecten voorgaande jaren	1.090,54	0,00	0,00
Interest	2.213,13	911,21	415,04
Diverse baten	0,00	1.688,65	0,00
	85.759,28	85.748,55	93.823,83
LASTEN			
Algemene kosten	40.314,74	34.788,90	35.174,15
Subsidies	38.081,00	44.940,00	45.864,00
Bijdragen CIBB	5.730,00	4.200,00	0,00
Uitgaven brochures	2.494,17	214,45	0,00
	86.619,91	84.123,35	81.038,15
Nadelig/Batig saldo	- 860,63	+ 1.625,20	+ 12.785,68
Na de verlaging van de bijdrage per lid van f 1,40 in 1983 naar f 1,25 in 1984/1986 werd de post 'Collecten' gemiddeld begroot op f 94.000,- per jaar. De werkelijke bijdragen uit de kerken lopen nogal uiteen:			
	1985	1984	1983
	f	f	f
Particuliere synode van het Noorden per hoofd	1,16	1,17	1,28
Particuliere synode van het Oosten per hoofd	1,17	1,17	1,36
Particuliere synode van het Westen per hoofd	1,01	1,09	1,17
Particuliere synode van het Zuiden per hoofd	0,90	0,89	1,04
	1,08	1,10	1,23
Vastgestelde minimum-bijdrage	1,25	1,25	1,40
In 1983 deden 28 gemeenten geen afdracht, welk aantal terugliep naar 26 in 1984 en 20 gemeenten in 1985. Dit betrof in 1985:			
Particuliere synode van het Noorden - Assen, Damwoude, Urk (E.H.)			
Particuliere synode van het Oosten - Ameide, Driebergen, Enschede-O, Nijkerk			
Particuliere synode van het Westen - Aarlanderveen, Alphen a/d Rijn, Den Haag-Scheveningen, Katwijk aan Zee, Nieuwkoop, Pumerend, Rijnsaterwoude			
Particuliere synode van het Zuiden - Barendrecht, Middelhamis, Nieuwpoort, Poederoven, Rotterdam-Kralingen, Sliedrecht-C			
BEGROTINGEN			
BATEN	1987	1988	1989
Collecten	82.500,00	82.500,00	82.500,00
Interest	2.500,00	2.500,00	2.500,00
	85.000,00	85.000,00	85.000,00

LASTEN			
Algemene kosten	40.000,00	40.500,00	41.000,00
Subsidie Rozenburg	42.000,00	41.000,00	40.000,00
Bijdrage CIBB	6.000,00	6.500,00	7.000,00
Brochures, publicaties	3.000,00	3.000,00	3.000,00
	91.000,00	91.000,00	91.000,00
Onttrekking aan reserve	6.000,00	6.000,00	6.000,00
	85.000,00	85.000,00	85.000,00
Bijdrage per lid	1,25	1,25	1,25

7. Samenstelling deputaatschap 1986-1989

De volgende deputaten hebben te kennen gegeven niet opnieuw in het deputaatschap Kerk en Bedrijfsleven benoemd te willen worden:
 prof. dr. ir. A.K. van der Vegt,
 drs. H.J. Plantinga.
 Over de benoeming van nieuwe deputaten zal een afzonderlijk voorstel het moderamen van uw vergadering nog bereiken.

8. Voorstellen

- Deputaten stellen u voor:
- handelingen van deputaten goed te keuren
  - opnieuw deputaten te benoemen
  - de begroting voor de jaren 1987, 1988, 1989 goed te keuren.

T. Drenth, secretaris

BILJAGE 59 art. 133

RAPPORT 6 VAN COMMISSIE V INZAKE RAPPORT DEPUTATEN KERK EN BEDRIJFSLEVEN

Uw commissie spreekt haar waardering uit voor het werk van deputaten, de arbeid als industriepredikant van drs. W.C. Moerdijk en de wijze van rapporteren, waardoor inzicht verkregen wordt in wat er zoal gaande is binnen het deputaatschap.

De volgende opmerkingen plaatst de commissie bij het rapport:
 ad 3.1.

Deputaten zeggen dat ze de maatschappelijke ontwikkelingen dienen te signaleren en kritisch te volgen, teneinde zodanig actie te ondernemen. De commissie acht de keuze van het woord actie in dit verband en in dit rapport minder juist. Wel nam ze met dankbaarheid kennis van de uitleg hiervan door deputaten, namelijk dat 'actie ondernemen' betekent dat deputaten inzake door hen relevant geachte maatschappelijke ontwikkelingen met het oog op de kerken zich daarop willen bezinnen en van zulk een bezinning de kerken op de hoogte stellen via Signaal.
 Eveneens in 3.1. - na tweede aandachtsstreep - spreken deputaten van het leggen van allerlei contacten. Uw commissie miste hier het leggen en noemen van contacten met de werkgevers. Deputaten antwoordden dat er wel contacten met werkgevers bestaan, maar dat die minder talrijk zijn dan de contacten met werknemers. Onder de laatste categorie komen de meeste noden naar voren. Toch meent de commissie, dat het goed zou zijn om de contacten met de werkgevers zo mogelijk ook uit te bouwen, opdat een zo breed en zuiver mogelijk beeld van de problematiek wordt verkregen.

Deputaten spreken over de noodzaak van een grondige revisie van het denken over arbeid. Daarbij hebben deputaten vooral op het oog de werklozen: de jeugdige werklozen, de langdurig werklozen, de wat oudere mensen. Er is dikwijls een gevoel van zinloosheid van leven, van zich uitgestoten voelen, van een zich aangetaast voelen in het mens zijn op Gods aarde. Wat is in dit kader nu arbeid? Is arbeid doel of middel? De commissie meent, dat een grondige bezinning op deze vragen van groot belang is. Met name denken deputaten aan het doen van handreiking bij deze vragen aan diaconieën: en daarbij heeft men ook het oog op de pastorale zorg aan werklozen. Tevens is de commissie van oordeel, dat het goed is, dat deputaten zich blijvend bezinnen op de arbeid in ploegenstelsels en de problematiek van de zondagsarbeid.
 ad 3.3.

Eerste regel: de commissie is van oordeel, dat het goed is dat deputaten ook kennis nemen van de werkzaamheden en publicaties van instellingen, die de laatste jaren zijn opgericht en die zich baseren op Schrift en bijbel (bv. de R.M.U., het G.M.V., de V.R.C.L.).

De commissie stelt de synode voor:

- de handelingen van deputaten goed te keuren;
- opnieuw deputaten te benoemen.

J. Jonkman, rapporteur

RAPPORT 1A VAN COMMISSIE II BETREFFENDE BUITENLANDSE ZENDING

Overeenkomstig de opdracht van uw vergadering heeft de commissie met deputaten Buitenlandse Zending nader gesproken over het verschijnsel van de vrouwelijke ambtsdrager in de Toraja-kerk, waarvan in het deputatenrapport melding is gemaakt en met betrekking waartoe in de eerste zittingsweek van de generale synode voorstellen zijn gedaan.

Gebleken is dat de ontwikkelingen rond de vrouwelijke ambtsdrager in de Toraja-kerk niet van recente datum zijn. Uit door het zendingssecretariaat ter beschikking gestelde documentatie, bestaande uit verslagen van gedelegeerden naar de synoden van de Toraja-kerk en uit notulen van deputatenvergaderingen, heeft de commissie vastgesteld dat door de Toraja-kerk reeds in 1982 stappen op weg naar openstelling van de kerkelijke ambten voor de vrouw zijn gezet. Nog in datzelfde jaar viel door middel van een bijstelling van de kerkorde een besluit daartoe. Uit de ten dienste staande gegevens valt af te leiden dat aan de totstandkoming van dit besluit onvoldoende bezinning op wat de Heilige Schrift over de positie van de vrouw in de gemeente van Christus zegt, vooral is gegaan. Het besluit is ook niet éénstemmig genomen. Eén van de broeders die het besluit in de situatie van dat moment onjuist en voorbarig vond, was Lulitangi, die uw vergadering in de eerste zittingsweek namens de Toraja-kerk heeft toegesproken.

Uw commissie heeft gepoogd uit de voorhanden zijnde stukken en uit de toelichting van deputaten gewaar te worden wie of wat de Toraja-kerk heeft ingegeven tot dit ingrijpende besluit te komen en daarmee de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland voorbij te streven. Een complex van factoren blijkt deze ontwikkeling te hebben beïnvloed.

Uiteraard zijn in de kadercursussen en bijbelstudies, geleid door onze zendingswerkers, plaats en betekenis van de vrouw in de christelijke gemeente niet onbesproken gebleven. In hoeverre daarbij wat de interpretatie van Schriftgegevens betreft, voldoende terughoudendheid is betracht c.q. in hoeverre de daarbij uitgesproken gedachten onze Toraja-broeders tot al te groot enthousiasme hebben aangezet, viel voor uw commissie niet goed te overzien. Het moet echter niet ondenkbaar worden geacht, dat deze studies en instructies de ontwikkeling naar de vrouw in het ambt mede in gang hebben gezet. Maar dat zeker niet alleen.

In de kerken erom heen in Indonesië, was het instituut van de vrouwelijke ambtsdrager een reeds bestaand fenomeen. Daarbij voegt zich dat – hoezeer men misschien anders zou verwachten – in de Indonesische cultuur de positie van de vrouw vanuit religieus standpunt gezien een heel bijzondere is, wat deels teruggaat op de vrouwelijke priesterdienst in de cultus van de heidense godsdiensten. Door dat alles heen speelt dan nog de factor van het streven van de Indonesische overheid vrouwen gelegenheid te geven zich in het maatschappelijk en godsdienstig leven sterker te profileren. De Indonesische regering heeft de emancipatie hoog in het vaandel geschreven.

Door de commissie is vanzelfsprekend ook nagegaan welke opstelling deputaten, in overleg en samenwerking met de zendingswerkers, tegenover dit besluit van de Toraja-kerk in de tussentijdse jaren hebben ingenomen. Daarbij rees natuurlijk de vraag waarom niet reeds op de synode van 1983 in Rotterdam over deze zaak is gerapporteerd.

Uit de beschikbare gegevens heeft de commissie niet anders kunnen concluderen dan dat deputaten van meermal teleurstelling hebben uitgesproken over en protest hebben aangetekend tegen het besluit van de Toraja-kerk, zij het dat dit wel beperkt is gebleven tot gesprekken en ontmoetingen binnen de gangbare circuits. Er is geen sprake geweest van een officiële stellingname namens onze kerken op basis van het onder ons geldende standpunt. Daarvoor zijn dan overigens wel redenen aan te wijzen. Met name door degenen uit de Toraja-kerk, die afwijzend tegenover het besluit stonden, is er de eerste tijd op aangedrongen deze ontwikkeling nog wat uit de publiciteit te houden, omdat men vreesde dat deze zaak de liefde binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken voor de Toraja-kerk zou kunnen verkoelen. Men hoopte wellicht dat de uitvoering van het besluit nog wat op zich zou laten wachten en dat er nog mogelijkheid tot herbezinning zou zijn. Verder was er de omstandigheid dat vrij lang moest worden gewacht op de schriftelijke verantwoording van het besluit door de synode van de Gereja Toraja Mamasa, waarom door deputaten was gevraagd. Deze verantwoording werd ontvangen op 23 mei 1983. Zij werd als erg beknopt en weinig overtuigend aangemerkt, aldus de neerslag van de evaluatie in de notulen van de ITS-vergaderingen van 26 augustus en 2 september 1983.

Intussen vormde deze ontwikkeling ook een probleem rond de uitzending van ir. Slagboom naar Torajaland. Met hem zijn vele gesprekken gevoerd over de vraag op welke wijze hij in de Torajakerk voluit zou kunnen functioneren zonder zijn standpunt ten aanzien van de vrouwelijke ambtsdrager in de kerk geweld aan te doen. In de jaren 1984 en 1985 heeft deze zaak veelvuldig de aandacht van deputaten gehad. Binnen het deputaatschap bestond verschil van mening over de te volgen gedragslijn. Op enig moment is besloten op het eerder aangehaalde schrijven van de synode van de Gereja Toraja Mamasa namens deputaten een officieel commentaar te laten uitgaan. Dit niet in de laatste plaats om verantwoord te zijn tegenover de generale synode van eigen kerken.

Tot de samenstelling van dit commentaar is het niet gekomen. De belangrijkste overweging om het achterwege te laten was wel dat de Toraja-kerk zich geestelijk had ontwikkeld naar een situatie, waarin van volledige zelfstandigheid moet worden gesproken. Het recht van de Toraja-kerk om als partnerkerk een eigen beleid te bepalen meende men niet te mogen aanvechten, ook al kunnen beslissingen worden genomen, waar men vanuit de eigen kerkelijke structuren niet achter kan staan. Ook was men van mening dat een officieel commentaar de realisering van een visum voor ir. Slagboom zou kunnen bemoeilijken. In deze geest is door deputaten ook geantwoord aan een kerkeraad die over deze zaak bezorgdheid had uitgesproken en op duidelijke stellingname tegenover de synode van de Gereja Toraja Mamasa had aangedrongen. Dat deze kerkeraad met de gang der dingen op de hoogte was, laat zich verklaren door het feit dat zijn praeses lid van het deputaatschap was (gewees) en binnen het deputaatschap eenzelfde standpunt had ingenomen.

Uw commissie is met deputaten van oordeel dat de Toraja-kerk een volledig zelfstandige kerk is en niet (meer) valt onder de jurisdictie van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland. De mogelijkheid voor onze kerken om op het punt van de inrichting van het kerkelijk leven nog bijsturende invloed uit te oefenen, is uitsluitend klein geworden. De commissie wil deputaten ook bijvallen in de stelling dat het weinig elegant zou zijn geweest met de inhoud van materiële steun geestelijke concessies af te dwingen. Toch is uw commissie van oordeel dat een officieel signaal van verontrusting en een duidelijke plaatsbepaling van onze kerken op dit punt, tegenover de Toraja-kerk in 1984 nuttig en nodig was geweest. Zonder dreiging met welke sancties dan ook en zonder de schijn van zucht naar dirigisme, zou aan zulk een signaal het karakter van een broederlijke vermaning hebben kunnen zijn gegeven. Van zulke vermaningen, mits broederlijk van toon, moet ook tussen partnerkerken sprake kunnen zijn.

Nu deze zaak voor het eerst op de generale synode van onze kerken dient, stelt de commissie uw vergadering voor deputaten op te dragen de synode van de Gereja Toraja Mamasa alsnog een broederlijke brief te schrijven, waarin wordt medegedeeld dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken eerst nu officieel van deze ontwikkelingen in de Toraja-kerk kennis heeft kunnen nemen, onder duidelijke uiteenzetting van het standpunt dat onze kerken in het licht van Schrift en bijbelenis, staande in de gereformeerde traditie, met betrekking tot de waarneming van de ambten in de gemeente van Christus, menen te moeten innemen.

D. Koole, rapporteur

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET KERKELIJK ADMINISTRATIEF BUREAU

I. Samenstelling en vergaderingen

U benoemde in 1983:

J.W. Bargeman
G.L. Bouwman (penningmeester)
C. Groeneveld (voorzitter)
J.W. van Westrienen R.A.
L. van der Zwaag (secretaris)
J. van der Keur (secundus)

De functies werden als aangegeven door deputaten toegekend. De secundus-deputaat nam de gehele periode actief deel aan de werkzaamheden, wat de onderlinge taakverdeling tijdens de verslagperiode sterk heeft vergemakkelijkt. Wij zouden gaarne zien dat u erin toestemt ons deputaatschap voor de komende periode samen te stellen uit zes deputaten en de secundus-plaats te laten vervallen. Deputaten vergaderden in deze periode veertien maal.

II. Bureau

A. PERSONEEL

- Administrateur A. van der Staay werd op 7 september 1984 door ziekte uitgeschakeld. Tot zijn pensionering op 3 oktober 1985 bleef deze situatie gecontinueerd.
- Mevrouw M.M.J. van der Kruif-Usseling gaf te kennen haar werkzaamheden wegens vertrek naar het noorden van het land per 31 december 1984 te willen beëindigen.
- In de heer A. Patijn werd een tijdelijke vervanger voor de administrateur gevonden. De lopende zaken werden door hem onder de gegeven omstandigheden in alle redelijkheid gaande gehouden. Hij vertrok op 1 oktober 1985.
- Mevrouw Groeneveld-Bijsterveld werd bereid gevonden de taak van mevrouw Van der Kruif-Usseling tijdelijk over te nemen. Zij bleef tot 1 juni 1985.
- Op 1 maart 1985 trad de nieuwe administrateur, de heer J.A. van der Waal, in dienst. Mevrouw J.E. Jansen kwam op 9 mei 1985 en de heer W. Woudstra op 17 juni 1985 de gelederen versterken.
- Mevrouw J.E. Jansen vertrekt op 30 juni 1986. In haar plaats trad per 5 mei 1986 in onze dienst mevrouw E. Budding.

B. HUISVESTING

Na overleg met deputaten ADMA werd besloten gezamenlijk kantoorruimte te huren in Veenendaal. Rekening houdend met de vestigingsreizen voor een Centraal Bureau, welke in onze rapportage aan de generale synode 1983 zijn opgenomen, werden op 1 maart 1985 in het kantoorgebouw Carrefour aan de Vijftien Morgen 31 te Veenendaal voor ieder afzonderlijke, doch aansluitende functionele en representatieve ruimten in gebruik genomen.

Ter gelegenheid van het afscheid van de heer Van der Staay op 21 september 1985, werd een druk bezochte receptie gehouden in de Bethelkerk te Veenendaal. Velen maakten tevens gebruik van de mogelijkheid de nieuwe kantoorruimten van het Kerkelijk Administratief Bureau en van het bureau ADMA te bekijken. Deze zijn namelijk direct naast de Bethelkerk gelegen.

C. WERKZAAMHEDEN

Het abrupt beëindigen van de werkzaamheden van de administrateur en de vele personele wisselingen stelden ons deputaatschap in de verslagperiode voor grote problemen.

De verhouding met de deputaatschappen die op de dienstverlening van het Kerkelijk Administratief Bureau zijn aangewezen kwam onder zware druk te staan.

Tegelijk met zijn tijdelijke en vaste medewerkers heeft de nieuwe administrateur er doelgericht naar gestreefd de ontstane achterstanden gefaseerd weg te werken.

Het doet ons genoegen u te kunnen rapporteren dat deze opzet geslaagd is. Na de vertraagde afronding

van het jaar 1983 en de grote stagnatie in 1984 kon de rapportage over 1985 tijdig worden afgewerkt. In verband met de verwerkingskosten is herhaaldelijk besproken, de geautomatiseerde verwerking van de diverse administraties in eigen beheer te nemen. Na ampel beraad is besloten tot en met de verwerking van 1985 nog gebruik te maken van de diensten van het servicebureau EDKO. Per 1 januari 1987 zullen de werkzaamheden evenwel in eigen beheer op een klein eigen computersysteem worden uitgevoerd.

D. APPARATUUR

De kopieermachine werd door een moderner en sneller werkend apparaat vervangen. Zowel het bureau ADMA als het Kerkelijk Administratief Bureau maken hiervan gebruik. Verder werd een kleine papiervormetiger aangeschaft.

E. MEUBILAIR

Ter gelegenheid van de inrichting van de nieuwe kantoorruimte werd het sterk verouderde en incomplete meubilair grotendeels vervangen.

F. VERHOUDING MET ANDERE DEPUTAATSCHAPPEN

Het laat zich verstaan, dat het peil van de dienstverlening bij diverse deputaatschappen teleurgestelde reacties oproep. Deputaten zijn dankbaar voor de wijze waarop de goede verhoudingen ondanks alles bewaard bleven of konden worden hersteld, zodat er thans weer *con amore* wordt samengewerkt. Deputaten en de medewerkers van het bureau spannen zich in om de dienstverlening verder te vergroten.

III. C.I.O./Kerkelijke ledenadministratie

In oktober 1984 zonden uw deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid aan deputaten Kerkelijk Administratief Bureau een uitnodiging door, ontvangen van het Interkerkelijk Contact in overheidszaken, voor een gesprek over de ontwikkelingen inzake de aantekening van de kerkelijke gezindte in de bevolkingsboekhouding der gemeenten. Deze aantekening maakte het onder meer mogelijk, de kerken informatie te geven over mutaties van hun leden. De burgerlijke gemeenten waren (en zijn tot nu toe) verplicht de kerken deze gegevens tegen een redelijk tarief te verschaffen. Ook in onze kerken wordt hiervan plaatselijk (maar niet algemeen) gebruik gemaakt. Het nut ervan is echter in een gemeenschap van beperkte omvang met een redelijke onderlinge controle niet groot. Anders is dit echter bij de grote kerken (Nederlandse Hervormde Kerk, Rooms-Katholieke Kerk en Gereformeerde Kerk). Met name de geheel geautomatiseerde ledenadministratie van de Nederlandse Hervormde Kerk is voor de mutatieverwerking van de gegevens uit de bevolkingsboekhouding afhankelijk.

Nu de aantekening van de kerkelijke gezindte vrijwel zeker zal vervallen, worden andere wegen gezocht om de overheid tot verdere doelmatige medewerking te bewegen.

Hoewel wij het belang voor onze kerken gering achten, hebben deputaten deelgenomen aan het beraad van een gevormde Interkerkelijke Stichting voor kerkelijke ledenadministratie i.o.

Zij hebben dit (onverminderd de verantwoordelijkheid van deputaten voor het contact met de Hoge Overheid) gedaan, omdat het onderwerp op administratief gebied ligt, maar vooral om de positie van belanghebbende kerken tegenover de overheid door solidariteit zo krachtig mogelijk te doen zijn.

Bij herhaling is evenwel benadrukt, dat met deelneming van de Christelijke Gereformeerde Kerken in een centraal centrum of iets dergelijks niet moet worden gerekend. Het is echter niet uitgesloten dat plaatselijke gemeenten te zijner tijd nut zullen blijven te hebben van de afspraken die er met de overheid zullen worden gemaakt.

IV. Onderzoek naar de mogelijkheden voor het inrichten van een Centraal Bureau

Deputaten zijn direct na het ontvangen van de opdracht van de generale synode 1983 begonnen met de uitvoering daarvan. Er is een enquête onder alle in aanmerking komende deputaatschappen gehouden en er zijn gesprekken geweest met de jeugdbond C.G.J.O. en het kindertehuis 'De Stuw'.

Bestudering van de verzamelde gegevens heeft geleid tot de (overigens niet verrassende) conclusie, dat verdere uitwerking van uw opdracht geen zin heeft, indien niet kan worden uitgegaan van de samenwerking van het inmiddels weer onder één dak met het bureau ADMA wonende Kerkelijk Bureau en het Zendingshuis. Hierbij dient nog te worden opgemerkt dat de samenwerking zich naar de overtuiging van deputaten Kerkelijk Administratief Bureau dient te beperken tot administratieve en andere praktische bijstand en dat van voorzieningen ten behoeve van vorming en bezinning dient te worden afgezien.

Er zijn met het moderamen van deputaten Buitenlandse Zending gesprekken gevoerd, laatstelijk op 6 juni 1985 en er is in het voorjaar van 1986 een briefwisseling geweest om in verband met deze rapportage wederzijds zo groot mogelijke duidelijkheid te brengen in de standpunten ten opzichte van verder samengaan. Deputaten Buitenlandse Zending hebben uitgesproken in principe niet tegen een Centraal Bureau te zijn. De gelegenheid van indiensttreding van de toekomstige nieuwe zendingsecretaris is evenwel niet benut om metterdaad een stap in die richting te doen.

Overigens ontwikkelt de samenwerking tussen Zending en het Kerkelijk Administratief Bureau zich naar ons oordeel goed. De administrateur zal in toenemende mate financiële taken van de penningmeester van Zending overnemen. Aan dit reeds langer bestaande voornemen kan door de huidige situatie op het Kerkelijk Administratief Bureau nu uitvoering worden gegeven.

Wanneer wij mogen concluderen, dat de samenwerking tussen Zendingshuis en Kerkelijk Administratief Bureau zich nog verder dient te ontwikkelen om een basis voor samenwerking te scheppen, stellen deputaten Kerkelijk Administratief Bureau aan u voor ons in de gelegenheid te stellen over de verdere ontwikkelingen te rapporteren aan de generale synode 1989. Er kan evenwel slechts een positieve rapportage worden verwacht wanneer deputaten Buitenlandse Zending metterdaad meewerken, zodat verlenging van onze opdracht onze inzichten slechts zinvol is wanneer deputaten Buitenlandse Zending van u een daartoe strekkende opdracht ontvangen.

V. Financiën

Voor dit hoofdstuk verwijzen wij naar bijlage I.

W. Voorstellen

Deputaten stellen u voor:

- een zestal deputaten te benoemen;
- een besluit te nemen met betrekking tot de eventuele rapportage aan de generale synode 1989 over de mogelijkheden van een Centraal Bureau.

L. van der Zwaag, secretaris

Bijlage I

Overzicht baten en lasten x / 1.000,-

	1983		1984		1985	
	BEGROOT	WERKELIJK	BEGROOT	WERKELIJK	BEGROOT	WERKELIJK
BATEN						
Doorberekening deputaatschappen	110,-	127,8	129,-	137,3	145,-	189,9
Ontv. generale kas	43,-	30,0	43,-	30,0	48,-	30,0
Interest	11,-	20,9	17,-	22,5	19,-	29,3
Diversen	--	8,6	--	-5	--	0,0
	164,-	187,3	189,-	190,3	212,-	249,2
LASTEN						
Personeelskosten	120,-	116,2	123,-	93,9	138,-	118,0
Uitzendkrachten	--	--	--	8,2	--	43,9
Huisvestingskosten	14,-	14,6	22,-	14,1	24,-	19,7
Verhuis- en herinrichtingskosten	--	--	--	--	--	9,1
Algemene kosten	26,-	40,5	38,-	30,1	41,-	39,2
Afschrijvingen	4,-	3,3	6,-	2,8	9,-	5,9
Voorzieningen	--	--	--	--	--	--
Werk derden	--	4,6	--	12,4	--	23,8
	164,-	179,2	189,-	161,3	212,-	259,8
Saldo voor-/nadeelig	--	+8,1	--	+29,-	--	-10,4

Opmerkingen bij verslag baten en lasten 1983-1985

Zowel kosten als baten weerspiegelen de problemen die het wegvallen van br. Van der Staay als administrateur met zich heeft gebracht. Met name het inhaaleffect dat in 1985 is ontstaan in de doorberekening aan deputaatschappen is daarvan het gevolg. Deze inhaalwerkzaamheden hebben echter een hoge post aan uitzendkrachten veroorzaakt. Zoals reeds is vermeld hebben wij levers gebruik moeten maken van een administratief service bureau. De kosten hieruit voortvloeiende zijn vermeld onder 'Werk derden'. Voor deze kosten geldt eveneens dat deze aanzienlijk zijn beïnvloed door de hoge mutatiegraad als gevolg van achterstanden.

Op nog een ontwikkeling willen wij wijzen.

In 1985 zijn wij geconfronteerd met zeer grote aantallen rapporten en verslagen zowel van classes als particuliere synodi. De hiernede verbonden kosten aan uren, port en papier zijn van dien aard geweest dat het door de synode vastgestelde bedrag voor algemeen kerkelijk werk ad f 30.000,- per jaar, niet als kostendekkend moet worden aangemerkt.

Begrotingen 1986 - 1989

	1986	1987	1988	1989
Personeelskosten	135	141	147	152
Huisvesting	25	25	26	27
Algemene kosten	43	37	39	40
Afschrijving	12	17	17	17
Werk derden	--	5	5	5
	215	225	234	241
At: Rente	21	20	24	25
	194	205	210	216
Doorberekening deputaatschappen	170	175	175	175
	24	30	35	41

Opmerkingen bij begrotingen 1986 - 1989

Ten einde in het synodejaar een zo regelmatig mogelijk verloop van de liquide middelen te waarborgen, verzoeken wij u ook voor het synodejaar 1989 de begroting en de bijdrage van de generale kas vast te stellen. De quaestor is dan voor het synodejaar gemachtigd de bijdrage reeds voor het einde van de synode partiel over te maken.

Terzake van de vaststelling van de bijdrage uit de generale kas wijzen wij nog op de notitie gemaakt ten aanzien van de kosten van classes en particuliere synode in 1985.

Aanvullend rapport betreffende eventuele participatie in een Centrum voor Interkerkelijke Ledenadministratie

Deputaten Kerkelijk Administratief Bureau hebben u in hun rapport paragraaf III medegedeeld dat zij op verzoek van deputaten voor de correspondentie met de Hoge Overheid, de ontwikkelingen hebben gevolgd van het overleg tussen regering en kerken over de consequenties van het vervallen van de aantekening betreffende de kerkelijke gezindte op de persoonskaarten in de burgerlijke bevolkingsregisters. Hierdoor – en door de invoering van de nieuwe werkwijze van de Gemeentelijke Bevolkings Administratie, G.B.A. – zal het na 1 januari 1986 niet meer mogelijk zijn uit de plaatselijke bevolkingsboekhouding informatie te ontvangen betreffende mutaties van leden van een kerkgenootschap (vestiging, vertrek, geboorte, overlijden etc.).

Ons is als deputaten Kerkelijk Administratief Bureau niet bekend hoeveel en welke van onze gemeenten – tegen een voor de kerken geldend gunstig tarief – nog van deze informatie gebruik maken. Vrijwel zeker is echter, dat de informatie weinig betekenis heeft wanneer de ledenadministratie aan de hand van eigen gegevens nauwgezet wordt bijgehouden. Er mag worden verondersteld dat het wegvallen van de mogelijkheid dan nauwelijks zal worden gevoeld.

Voor de grote kerken evenwel (in het bijzonder de Nederlandse Hervormde Kerk en de Rooms-Katholieke Kerk) is de mogelijkheid van een doeltreffende verwerking van mutaties die veelal niet door de leden zelf worden gemeld, een absolute noodzaak.

Daarom is de kerken via het Contact in Overheidszaken gevraagd om solidariteit in het interkerkelijk overleg met de overheid, die immers een bestaande mogelijkheid wegneemt en zich ten opzichte van de kerken niet aan de verantwoordelijkheid ter zake van de gevolgen kan onttrekken. Wij hebben daarop als deputaten Kerkelijk Administratief Bureau deelgenomen in de Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie (S.I.L.A.), waarvan de oprichting noodzakelijk was om het overleg met de staatssecretaris te kunnen voeren.

Dit overleg heeft ertoe geleid dat er f 15,5 miljoen ter beschikking is gesteld voor het ontwikkelen van een werkwijze en het inrichten van een centrum van waaruit in de toekomst mutatiegegevens aan de kerken kunnen worden verstrekt.

Het genoemde bedrag geldt dus voor alle kerken samen, die besluiten van de diensten van dit centrum gebruik te gaan maken.

Wij zullen u de details onthouden van het zeer complexe systeem dat moet worden ingericht om de tot nu toe bestaande regeling enigermate te kunnen vervangen, en noemen u enkele kernpunten die gelden voor onze kerken, indien tot het gebruik van de omschreven mogelijkheid van mutatie-berichtgeving zou worden besloten:

- het is noodzakelijk dat er in het te vormen centrum een compleet bestand van de leden onzer kerken wordt ingericht dat per persoon een bepaald aantal basisgegevens bevat. Daarom moet er vóór 1 januari 1986 een beroep worden gedaan op de plaatselijke bevolkingsregisters om de gegevens te verstrekken, terwijl medewerking van de plaatselijke kerken nodig is om de gegevens te verifiëren alvorens de registratie plaatsvindt. Alle hieraan verbonden kosten vallen onder de toegezegde vergoeding ad f 15,5 miljoen.

- vervolgens moet er een tweede bestand van kerkliden worden ingericht dat uitgebreider is dan het voorgaande omdat het ook kerkelijke gegevens moet bevatten zoals: belijdend lid/docpid, huwelijksdatum etc. Hetzij in dienstverlening, hetzij in eigen beheer (bv. in ons Kerkelijk Bureau) dienen de ontvangen mutaties te worden verwerkt, zodat de plaatselijke kerken er gebruik van kunnen maken ten behoeve van hun pastorale arbeid, incasso van bijdragen enz., terwijl aan het bestand ook op landelijk niveau gegevens kunnen worden ontleend van statistische aard e.d.

De exploitatiekosten hiervan zijn voor rekening van de kerken zelf en zullen volgens een voorlopige raming bij een uitsluitend abonnement op de zgn. "koppelinformatie" (en verdere eigen verwerking) per jaar per lid bedragen f 0,80 en bij gebruik van de mogelijkheden die het centrum biedt om de kerklidadministratie voor onze kerken te voeren f 1,65. Deze bedragen zullen jaarlijks voor alle leden tezamen verschuldigd zijn, ongeacht of er op plaatselijk niveau wel of niet gebruik van wordt gemaakt.

Er zijn meer diensten voorzien. De extra kosten daarvan zijn wel afhankelijk van de omvang van de plaatselijk gewenste informatie. Bij een totaal aantal leden van ca. 75.500 zijn derhalve de vaste jaarlijkse lasten volgens de voorlopige raming ca. f 125.000,-. Hierbij is met het hoogste bedrag ad f 1,65 gerekend, aangezien ook verdere eigen verwerking kosten met zich mee brengt.

- om nog tijdig gebruik te kunnen maken van de gemeentelijke registers, voordat per 1 januari 1986 de kerkelijke aantekening vervalt, is een spoedige beslissing van de kerken gevraagd, en wel vóór 1 november 1985.

Deputaten Kerkelijk Administratief Bureau beschikken over uitvoerige informatie over de voorstellen en zullen u desgewenst gaarne nadere toelichting geven.

Op het moment dat het eerste beroep tot gezamenlijk overleg op ons werd gedaan konden vanzelfsprekend de ontwikkelingen niet worden voorzien. Uw deputaten hebben daarom gezien het mogelijke belang voor de kerken en voorts uit overwegingen van solidariteit ten opzichte van de overheid aan het beraad deelgenomen. Zij achten het voorts de meest juiste handelwijze, de ontwikkelingen te volgen en niet zelfstandig te beslissen, dat onze kerken niet zouden participeren. Het tijdvak waarin uw synode vergadert, biedt voorts ten opzichte van de gevraagde beslissingstermijn de mogelijkheid tot behandeling in uw vergadering.

Wij leggen u daarom deze zaak ter beoordeling voor en voegen derhalve aan onze voorstellen toe:

- c. een beslissing te nemen inzake participeren in een in te richten centrum voor interkerkelijke ledenadministratie.

Deputaten achten het aan te bevelen, de kerken bij niet-deelneming in kennis te stellen van de te verwachten nieuwe situatie, die te meer aanleiding is, de ledenadministratie van de eigen gemeente nauwgezet te voeren en vooral bij vertrek, tijdig mededeling aan de gemeente van vestiging te doen, zodat de betrokkenen doelmatig kunnen worden opgevangen.

Wanneer uw vergadering een negatief besluit neemt, zullen deputaten Kerkelijk Administratief Bureau het beraad in de S.I.L.A. niet verder voortzetten en zal deelneming van onze kerken in deze stichting worden beëindigd.

L. van der Zwaag, secretaris

BIJLAGE 62 art. 139

RAPPORT 13 VAN COMMISSIE VI INZAKE KERKELIJK ADMINISTRATIEF BUREAU

1. Algemeen

Stempelt uw commissie het rapport Kas Onderlinge Bijstand als het meest sombere van alle financiële verslagen, het rapport Kerkelijk Administratief Bureau noemt zij het meest sombere wif de personele aspecten betreft. Zoekt en wisseling van personeel, alsmede een verhuizing maakten de periode 1983-1985 moeilijk beheersbaar. Helaas zijn er daardoor nu en dan fouten gemaakt, maar gerespecteerd kan worden, dat de inhaalmanoeuvre van het bureau er toe geleid heeft, dat

- a. de financiële rapporten 1983 - 1985 tijdig voor uw vergadering gereed waren;
- b. deputaten Financieel Theologische Hogeschool en deputaten Buitenlandse Zending (weer) dusdanig vertrouwen in het bureau hebben, dat zij hun financiële administratie daar (weer) onderbrengen, naar verwachting op 1 januari 1987 volledig.

Uw commissie is van oordeel, dat de deputaten spoedig dienen te komen tot:

- a. afspraken met alle penningmeesters inzake de afdracht van tegoeden van deputaatschappen bij het Kerkelijk Administratief Bureau;
- b. afspraken met deputaten ADMA inzake samenwerking, c.g. uitwisselbaarheid van administratief personeel.

2. Kerkelijke ledenadministratie

Erkentelijk voor de activiteiten en de informatie van de deputaten oordeelt uw commissie, dat de gevraagde beslissing over al dan niet participatie in een centrum voor ledenadministratie negatief dient te zijn. Zij grondt dit oordeel op de overweging, dat de administratie van migratie binnen ons kerkverband in art. 82 K.O. afdoende is geregeld.

3. Centraal Bureau (besluit generale synode 1983, Acta art. 129, sub 3-5)

Aan de opdracht van de generale synode 1983 is slechts een begin van uitvoering gegeven. Knielpunt bij het verder werken aan deze opdracht, was het handhaven van het zendingshuis bij de wisseling van functionaris. Uw commissie acht het nu wenselijk, dat een kleine - van kantoorhoudende deputaatschappen losstaande - commissie met gebruikmaking van de inmiddels verzamelde gegevens en met vrijheid van overleg met alle betrokkenen, de beslissing over het al of niet stichten van een Centraal Bureau voorbereidt voor een eventuele zitting van uw vergadering in januari 1987 of voor de generale synode 1989. Voor de samenstelling van deze kleine commissie dank zij aan drie personen, te weten twee leden uit haar midden en de voorzitter van deputaten Financiële Zaken.

4. Rekening en begroting

Hierover rapporteert uw commissie in een afzonderlijk rapport-begroting.

5.

Uw commissie wijst op voorstel 9.1. van deputaten Kerkelijke Archieven en stelt op grond daarvan een tekstwijziging van de instructie voor.

6. Voorstellen

Uw commissie stelt voor:

- a. deputaten te danken voor hun werk;
- b. zes deputaten te benoemen;
- c. deputaten op te dragen te komen tot afspraken met:
  1. penningmeesters inzake afdracht tegoeden;
  2. deputaten ADMA inzake administratieve samenwerking;
- d. deputaten te ontheffen van hun opdracht inzake Centraal Bureau;
- e. niet te participeren in het centrum voor ledenadministratie S.I.L.A.;
- f. een commissie te benoemen ter voorbereiding van de beslissing tot stichting van een Centraal Bureau door de generale synode 1989, waarin ook zitting zal hebben één lid van het deputaatschap Kerkelijk Administratief Bureau;
- g. art. 4 sub B 3 van de instructie van deputaten te vervangen door: "het desgevraagd bijhouden van archieven van deputaatschappen in overleg met deputaten Kerkelijke Archieven".

A. de Geus, rapporteur

BIJLAGE 63 art. 141

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR KERKBOWAANGELEGENHEDEN

Met dankbaarheid mogen deputaten voor kerkbouwaangelegenheden u mededelen dat zij in 1983 viermaal en in elk van de jaren 1984 en 1985 driemaal te Amersfoort bijeen zijn geweest om de zaken die de kerken hun met betrekking tot bouw/verbouw, financiering, steunverlening en geschillen voorlegden te bespreken.

Werkzaamheden

Bij het vaststellen van een steuntoezegging voor kerken welke gebruik mogen maken van de faciliteiten verleend door deputaten tot beheer van de Kas Onderlinge Bijstand, werd overleg gepleegd met deze

deputaten. Resultaat van dit overleg is dan, dat de kerken die het aangaat de limieten kunnen worden medegedeeld, waartoe elk der deputaatschappen zich maximaal verplicht. Het feit dat de voorzitter van deputaten Kerkbouw tevens het voorzitterschap bekleedt van deputaten Kas Onderlinge Bijstand leidt tot versoepeling van de procedure.

Zoals in vorige verslagen werd opgemerkt, hebben de economische omstandigheden in den lande de plannen van kerkeraden voor nieuwbouw of verbouwing van bedehuizen of het scheppen van vergadergelegenheden niet wezenlijk beïnvloed. Deputaten hebben in alle richtingen kerkeraden bezocht, in commissies plannen besproken en voorlichting gegeven, de verantwoordelijkheid daarbij overlatend aan de colleges die hen raadpleegden. De contacten hebben ook bijgedragen tot een beter inzicht bij de kerken in de taken waarvoor deputaten zich gesteld zien. Inlichtingen werden verstrekt en bezoeken afgelegd bij de volgende kerkeraden casu quo commissies van beheer:

Almere, Amelide, Amsterdam, Barendrecht, Biezelinge, Broek op Langedijk, Genemuiden, Gorinchem, Gouda, 's-Gravendeel, 's-Gravenhage, 's-Gravenmoer, 's-Hertogenbosch, Klundert, Leeuwarden, Nijkerk, Ouderkerk aan de Amstel, Putten, Spijkenisse, Urk (Maranathakerk), Veenendaal (Bethelkerk), Westzaan, Woerden, Zoetermeer en Zuidaren.

Gecorrespondeerd werd over de hoogte van uitkeringen en naar aanleiding van de overgelegde financiële bescheiden met de kerkelijke gemeenten te:

Aalten, Almere, Assen, Dedemsvaart, Dordrecht-Zuid, Dronten, Emmen, Ermelo, 's-Gravenhage-Centrum, Hengelo (Ov.), Leerdam, Onstwedde, Spijkenisse, Utrecht-Centrum, Veenendaal (Bethelkerk), Westzaan, Wildervank en Winschoten.

Nieuwe steuntoezeggingen werden gedaan aan de kerken te:

Almere, Genemuiden, Gouda, 's-Gravenhage-Centrum, Pummerend (verhoging), Putten, Spijkenisse, Utrecht-Noord, Woerden en Zoetermeer (herziening).

Steunuitkeringen ontvingen de kerken te:

Aalten, Almere, Dedemsvaart, Dordrecht-Zuid, Dronten, Emmen, 's-Gravenhage-Centrum, Haarstede, Hengelo (Ov.), Leerdam, Pummerend, Stadskanaal, Utrecht-Centrum, Utrecht-Noord, Veenendaal (Bethelkerk), Veendam/Wildervank, Winschoten en Zoetermeer. Op de bijlage 'Overzicht lopende toezeggingen per 31 december 1985' vindt u de uitgekeerde bedragen gespecificeerd, waarbij u tevens een opgave aantreft van de bedragen welke door de gunstige financiële uitkomsten bij de kerken, niet behoeven te worden uitgekeerd. Met deputaten Steun Kerken IJsselmeerpolders heeft overleg plaatsgevonden over een eventuele steuntoezegging voor kerkbouw te Zeewolde.

In het deputaatschap ontstond een vacature door het terugtreden van br. H. Verhoef te Veenendaal, benoemd door de particuliere synode van het Oosten. In de vacature werd benoemd br. P. Vree te Veenendaal. Vervolgens hebben zitting de brs.

J.A. van Dijk, IJsselmeiden, benoemd door de particuliere synode van het Noorden,

R. Westerhof, Krommenie, benoemd door de particuliere synode van het Westen,

L. van Valen Pzn, Dordrecht, benoemd door de particuliere synode van het Zuiden,

Ir. G. de Boer, Amersfoort, C. van Driehuisen, Zeist, A. de Geus, Harlingen, W.R. Groenendijk, Vleuten en G. Ploeg, Dordrecht, allen benoemd door de generale synode.

Het moderamen wordt gevormd door de brs.:

A. de Geus, voorzitter, L. van Valen Pzn, secretaris en C. van Driehuisen, penningmeester.

Voorstellen

Deputaten stellen u voor:

- opnieuw deputaten te benoemen, uit wier midden één tevens deputaat is in het deputaatschap tot beheer van de Kas Onderlinge Bijstand;
- de minimum-bijdrage van de kerken voor de jaren 1987, 1988 en 1989 vast te stellen op / 3,50 per lid/dooplid, overeenkomstig de berekening volgens bijlage D onder het hoofd Begroting;
- geiet op de besluiten van de generale synode 1983 hun instructie aldus te wijzigen:
Het maximum van door deputaten in een periode van drie jaren te verstrekken garanties wordt op hun voorstel door de generale synode voor een periode van drie jaren vastgesteld.

Deputaten doen u voorts toekomen:

Bijlage A Overzicht verloop eigen vermogen gedurende de jaren 1982 tot en met 1985;

Bijlage B Overzicht lopende toezeggingen per 31 december 1985;

Bijlage C Overzicht reeds aangegane verplichtingen voor de jaren 1987 tot en met 1989;

Bijlage D Begroting voor de jaren 1987 tot en met 1989.

Tot slot

Erkentelijk voor de ondervonden medewerking der kerken hebben deputaten in uw opdracht hun arbeid ten bate van de kerken met genoegen verricht.

L. van Valen Pzn, secretaris

BIJLAGE A - OVERZICHT VERLOOP EIGEN VERMOGEN GEDURENDE DE JAREN 1982 TOT EN MET 1985

	1982	1983	1984	1985 voorlopig
Stand per 1 januari	f 700.700	f 824.100	f 769.100	f 794.900
Bij: collecten	f 96.000	f 101.500	f 167.600	f 175.000
interest	f 60.900	f 63.800	f 62.600	f 60.000
mutatie koerswaarde effecten	f 92.400	- / 9.100	f 11.600	- - - -
	f 249.300	f 156.200	f 241.800	f 235.000

Af: uitkeringen	f 117.800	f 200.400	f 205.600	f 245.000
algemene kosten	f 8.100	f 10.800	f 10.400	f 9.900
	f 125.900	f 211.200	f 216.000	f 254.900
Stand per 31 december	f 824.100	f 769.100	f 794.900	f 775.000

BIJLAGE B - OVERZICHT LOPENDE TOEZEGGINGEN PER 31 DECEMBER 1985

	oorspronkelijke maximale toezegging	reeds uitgekeerd	niet uitgekeerd	saldo verplichting ultimo 1985	aantal resterende termijnen
Aalten	63.250	45.450	17.800	-	0
Almere	49.500	9.000	-	40.500	9
Assen	55.000	40.000	-	15.000	5
Dedemsvaart	259.600	47.910	99.690	112.000	7
Dordrecht-Zuid	110.000	14.000	66.000	30.000	5
Dronten	143.000	116.100	11.300	15.600	3
Emmen	275.000	122.900	47.100	105.000	6
Ermelo	55.000	7.250	44.750	3.000	2
Genemuiden	99.000	-	-	99.000	10
Gouda	54.450	-	-	54.450	10
's-Gravenhage-Centrum	143.000	10.000	60.200	72.800	7
's-Gravenmoer	82.500	-	82.500	-	0
Haarstede	165.000	17.600	39.400	108.000	8
Hengelo	220.000	50.410	85.590	84.000	6
Leerdam	88.000	43.200	-	44.800	7
Mussel	55.000	-	55.000	-	0
Pummerend	165.000	29.600	400	135.000	9
Putten	132.000	-	-	132.000	10
Spijkenisse	154.000	-	-	154.000	10
Stadskanaal	110.000	68.000	-	42.000	6
Utrecht-Centrum	192.500	62.400	95.100	35.000	4
Utrecht-Noord	192.500	13.600	126.400	52.500	5
Veenendaal (Bethelkerk)	154.000	4.200	23.800	126.000	9
Wildervank-Veendam	55.000	9.000	25.000	21.000	6
Winschoten	330.000	110.260	51.740	168.000	7
Woerden	112.750	-	-	112.750	10
Zoetermeer	489.700	209.200	-	280.500	10
Zwolle	165.000	-	102.000	63.000	6
	4.169.750	1.030.080	1.033.770	2.105.900	

BIJLAGE C - OVERZICHT REEDS AANGEGANE VERPLICHTINGEN VOOR DE JAREN 1987 T/M 1989

	1987	1988	1989
Almere	f 7.200	f 6.300	f 5.400
Assen	f 4.000	f 3.000	f 2.000
Dedemsvaart	f 24.000	f 20.000	f 16.000
Dordrecht-Zuid	f 8.000	f 6.000	f 4.000
Dronten	f 5.200	f 2.600	-
Emmen	f 25.000	f 20.000	f 15.000
Ermelo	f 1.000	-	-
Genemuiden	f 18.000	f 16.200	f 14.400
Gouda	f 8.910	f 7.920	f 6.930
's-Gravenhage-Centrum	f 15.600	f 13.000	f 10.400
Haarstede	f 21.000	f 18.000	f 15.000
Hengelo	f 20.000	f 16.000	f 12.000
Leerdam	f 9.600	f 8.000	f 6.400
Pummerend	f 24.000	f 21.000	f 18.000
Putten	f 24.000	f 21.600	f 19.200
Spijkenisse	f 25.200	f 22.400	f 19.600
Stadskanaal	f 10.000	f 8.000	f 6.000
Utrecht-Centrum	f 10.500	f 7.000	f 3.500
Utrecht-Noord	f 14.000	f 10.500	f 7.000
Veenendaal (Bethelkerk)	f 22.400	f 19.600	f 16.800
Wildervank-Veendam	f 5.000	f 4.000	f 3.000
Winschoten	f 36.000	f 30.000	f 24.000
Woerden	-	f 20.500	f 18.450

Zoetermeer	f 45.900	f 40.800	f 35.700
Zwolle	f 15.000	f 12.000	f 9.000
Maximale uitkering	f 399.510	f 354.420	f 287.780

BIJLAGE D - BEGROTING VOOR DE JAREN 1987 T/M 1989

Uitgangspunten:

- Nieuwe steuntoezeggingen beperken tot ten hoogste f 400.000 per jaar volgens besluit generale synode 1983; tot heden blijkt deze limiet in de praktijk voldoende om de ingediende verzoeken om steun te kunnen honoreren.
- Op grond van recente ervaringen dient het verwachte uitkeringspercentage gesteld te worden op 60% van de gedane toezeggingen c.q. nog toe te zeggen steunuitkeringen.
- Met het feit, dat de werkelijke opbrengsten per (doop)lid steeds circa 10% beneden de door de synode vastgestelde minimumbijdragen blijken te liggen, is geen rekening gehouden.

	1987	1988	1989
Verwachte uitkeringen op grond van reeds gedane toezeggingen (Bijlage C à 60%)	f 240.000	f 213.000	f 173.000
Idem inzake 1986	f 43.000	f 39.000	f 35.000
Idem inzake 1987	-	f 43.000	f 39.000
Idem inzake 1988	-	-	f 43.000
	f 283.000	f 295.000	f 290.000
Gemiddeld			f 289.000
Bij: algemene kosten			f 11.000
			f 300.000
Af: interestbaten			f 55.000
Benodigde collectebaten per jaar			f 245.000

Dit betekent een gemiddelde bijdrage per jaar per (doop)lid van f 3,50.

BIJLAGE 64 art. 141

RAPPORT 8 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE KERKBOWAANGELEGENHEDEN

Na deputaten over hun rapport geraadpleegd te hebben, komt uw commissie tot de volgende opmerkingen:

- Deputaten hebben kans gezien de begroting voor de jaren 1987-1989 op één pagina te verwoorden (bijlage D). Deputaten delen mee dat zij er in zijn geslaagd in de jaren 1983-1986 (tot heden) nieuwe steuntoezeggingen te beperken tot ten hoogste f 400.000 per jaar. In principe was in genoemde periode toegezegd f 1.550.700. Door het feit dat een gemeente haar verzoek tot steun heeft ingetrokken en een andere toezegging kon worden verlaagd, is het bedrag van de toegezegde steun beperkt gebleven tot f 1.127.200 (11 gemeenten).
- De aangelegene verplichtingen per ultimo '85 aan 25 gemeenten (bijlage B) bedragen f 2.105.900 of 274% van het eigen vermogen per ultimo 1985. Het percentage nadert ultimo 1985 weer het (toenmalige) maximumpercentage van 250.
- Deputaten vragen opnieuw vaststelling van een maximum van f 400.000 per jaar aan nieuwe toezeggingen in de jaren 1987-1989. Uw commissie kan zich met dit voorstel verenigen. In het kader van het feit dat ten aanzien van alle kassen dient te worden onderzocht of kan worden bezuinigd, heeft de commissie zich beraden op de vraag welke mogelijkheden er zijn om op de toezeggingen te 'besparen', uiteraard - indien mogelijk - op een aanvaardbare wijze voor beide partijen. De commissie acht voor de onderhavige kas bezuiniging mogelijk indien als eis wordt gesteld dat bij nieuwbouw een (belangrijk) deel van de bouwkosten (stel 50 à 60%) door de 'eigen' gemeente zelf wordt bijgebracht; terwijl nieuwbouw hogere prioriteit verdient dan verbouw.
- In de verslagperiode 1983-1985 werd aan 38 gemeenten uitkeringen gedaan. Dit blijkt uit het volgende overzicht.

jaar	uitgekeerd	aantal gemeenten	oorspronkelijke max. toezegging v.d. toezegging	werkelijke uitkering in %
1983	f 200.420	12	f 392.930	51%
1984	f 205.640	10	f 428.900	48%
1985	f 245.060	16	f 490.150	50%
1986	f 329.490	18	f 423.540	78%

(1/1 - 1/9)

Blijken het onderhavige verslag dient het verwachte uitkeringspercentage ingaande 1987 te worden gesteld op 60% van de gedane toezeggingen c.q. nog toe te zeggen steunuitkeringen. Tot en met 1985 bedroeg dit percentage 50%. De geringere financiële draagkracht van de kerken (zie het verslag deputaten Kas Onderlinge Bijstand), achteruitgaande financiële omstandigheden die ook onze kerken niet voorbijgaan, zijn er, volgens deputaten, de oorzaak van dat de kerken minder spoedig dan voorheen uit de 'zorgen' zijn en dus langer een beroep op de toezegging van FSK blijven doen. De zestig procent is gebaseerd op ervaringscijfers van de laatste tijd (zie bovenstaand overzicht).

Voorstellen

Uw commissie stelt u voor:

- deputaten te danken voor hun arbeid en hun beleid goed te keuren;
- opnieuw deputaten te benoemen, van wie er één tevens deputaat is voor de Kas Onderlinge Bijstand;
- de minimum-bijdragen zo vast te stellen, dat de reeds toegezegde uitkeringen voor de jaren 1987-1989 zijn gegarandeerd, rekening houdende met het feit dat het verwachte uitkeringspercentage dient te worden gesteld op 60% van de gedane toezeggingen;
- deputaten op te dragen in de jaren 1987-1988 nieuwe steuntoezeggingen te beperken tot ten hoogste f 400.000 per jaar en daarbij rekening te houden met het in punt C vermelde inzake de 'verplichte' eigen financiering van een deel van de bouwkosten door een aanvrager;
- de minimum-bijdragen voor de jaren 1987-1989 vast te stellen bij de behandeling van het rapport over de begroting der kashoudende deputaatschappen.

J. Greidanus, rapporteur

BIJLAGE 65 art. 142

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR RADIO-KERKDienstUITZENDINGEN

Het is ons een eer en genoegen uw vergadering bij deze een verslag te kunnen aanbieden van de werkzaamheden die we als deputaten voor radio-kerkdienstuitzendingen mochten verrichten in de periode, die verstreek na de generale synode te Rotterdam in 1983.

A. Samenstelling deputaatschap

Als deputaten fungeerden in de afgelopen periode:

- prof. dr. J.P. Versteeg, voorzitter;
ds. H. de Graaf, secretaris;
ds. R. van Beek en ds. W.J. Quist;
ds. J. van Mulligen fungeerde als algemeen secundus.

B. Vergaderingen

Ongeveer tweemaal per jaar vergaderden we als deputaten met enkele vertegenwoordigers van de IKON (Interkerkelijke Omroep Nederland) en met vertegenwoordigers van de andere, niet bij de IKON aangesloten kerken. Na afloop van deze vergaderingen bespraken we als deputaten van onze kerken de voorkomende zaken.

In verschillende extra vergaderingen met vertegenwoordigers van de IKON en van de andere kerken is gesproken over de plannen die binnen de omroep ontwikkeld zijn voor de toekomst van de radio. De kerken zouden daarvoor geplaatst worden op 'Radio 5', de service- en doelgroepen-zender. Het IKON-bestuur heeft zich tegen dit voornemen verklaard. Onze deputaten stemden daarmee in en brachten als standpunt naar voren, dat kerkelijke uitzendingen, inclusief kerkdiensten, op grond van kerkelijke overwegingen en het daarvoor in de omroepwet bepaalde, gericht zijn op een algemeen publiek en derhalve niet op een service- en doelgroepen-zender geplaatst dienen te worden.

Toen de minister van WVC de zendtijd voor IKON-radio alsmede die voor de niet in de IKON participerende kerken, plaatste op 'Radio 5', door hem omschreven als een doelgroepen- en servicezender, hebben deputaten de IKON gemachtigd ook namens onze kerken een kort geding aan te spannen tegen de zendtijdbeschikking van de minister. De IKON heeft het kort geding gewonnen, met als gevolg dat een nieuwe zendtijndeling tot stand is gebracht en van 'Radio 5' een volwaardige radiozender gemaakt wordt, die te vergelijken is met 'Radio 2'. Hiermee is voldaan aan de wens van de kerken om als kerken uit te zenden op een 'gewone', volwaardige zender.

C. Werkzaamheden

In onze eigen vergaderingen hielden we ons bezig met

- de regeling van radio-kerkdiensten en van televisie-uitzendingen;
- zaken betreffende de Wereldomroep.

ad A.

In de samenstelling van het deputaatschap zijn geen veranderingen gekomen. Met ontroering namen deputaten kennis van het overlijden van onze hooggeachte emeritushoogleraar prof. W. Kremer, in augustus 1985. Jarenlang is hij actief betrokken geweest, ook als voorzitter, bij ons deputaatschap. Met dank aan de Heere zien deputaten terug op de arbeid die prof. Kremer ook in dit verband heeft mogen doen in het midden van onze kerken.

ad B.

Zoals in eerdere rapporten reeds werd meegedeeld, is de technische uitvoering van de uitzendingen aan de IKON toevertrouwd, omdat wij zelf niet beschikken over personeel en apparatuur. Wel worden onze programma's onder eigen naam en buiten verantwoordelijkheid van de IKON uitgezonden. De verenigingsleiding en

verzending van aangevraagde preken wordt door de IKON verzorgd. De kosten kunnen we bestrijden uit de gelden die de minister van WVC daarvoor aan zendingmachtigde kerken beschikbaar stelt. Ook vergaderkosten e.d. worden op deze wijze betaald. Wij kunnen u meedelen, dat de IKON zich stipt aan de afspraken met de niet bij de IKON aangesloten kerken houdt. De niet bij de IKON aangesloten kerken zijn behalve onze kerken:

- de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt);
- de Unie van Baptistengemeenten in Nederland;
- de Nederlands Gereformeerde Kerken;
- de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten.

Prof. dr. J.P. Versteeg presideert de vergaderingen van de niet bij de IKON aangesloten kerken met de vertegenwoordigers van de IKON. Ds. P. Lok (Geref. Vrijgemaakt) fungeert als secretaris.

Ad C.

De werkzaamheden van deputaten betroffen gedurende de afgelopen drie jaar hoofdzakelijk het uitnodigen van predikanten en professoren voor radio-kerkdiensten of televisie-uitzendingen. Uiteraard attenderen wij hen erop dat een uitzending voorbereid moet worden in goed overleg met de betrokken kerkeraad. In de afgelopen drie jaar kregen we als Christelijke Gereformeerde Kerken jaarlijks zeven kerkdiensten toegewezen voor uitzending per radio. Daarnaast konden we beschikken over 90 minuten voor televisie-uitzendingen.

In de regel komen er vrij veel reacties van de kant van luisteraars binnen. Veelal is men dankbaar voor wat men beluisterde en vraagt men om toezending van de preek. Onder hen die reageren zijn er ook die in geestelijke nood verkeren en die om hulp vragen.

Omdat aan de predikanten die in een radio-kerkdienst voorgaan of een televisie-uitzending verzorgen, gevraagd wordt een formulier in te vullen, waarop onder meer de reacties in aantal en soort worden vermeld, krijgen we globaal een indruk van de waardering voor de uitzendingen. Met dankbaarheid constateren we, dat op deze wijze niet alleen kerkelijke mensen, maar ook buitenkerkelijken met het Evangelie van Gods genade voor zondaren worden bereikt.

Wat de 90 minuten televisie-zendtijd betreft: deze worden gebruikt voor twee "diensten met belangstellenden", dus diensten met een evangelisatorisch karakter. Het verheugt ons te vernemen, dat na zo'n televisie-uitzending er in de regel tientallen telefoontjes binnenvallen en er verhoudingsgewijs bij deze diensten veel meer buitenkerkelijken de moeite nemen om op te bellen, dan bij radio-diensten.

Ten aanzien van de nazorg van hen die op de uitzendingen reageren: de predikanten die in de diensten voorgaan, verzorgen de nazorg zelf of verwijzen naar anderen.

Deputaten hebben, ingevolge de suggestie van de generale synode van 1983 om voorlichting te geven betreffende de mogelijkheden die het kabinet biedt, in september 1984 een informatief schrijven aan alle kerkeraden gericht. Hier liggen ongetwijfeld mogelijkheden voor de kerken om middels de lokale omroep het Evangelie te brengen.

Ons deputaatschap wordt door prof. dr. J.P. Versteeg vertegenwoordigd bij de Wereldomroep, Radio Nederland. Ook nu kwamen verzoeken van de Wereldomroep binnen om radio-kerkdiensten door onze kerken te doen uitzenden. Het betreft momenteel drie diensten in de twee jaar. De uitzendingen mogen een klein uur duren en worden zo uitgezonden, dat zij in alle werelddelen te beluisteren zijn.

Samenvattend willen deputaten zeggen, dat ons als kerken grote dankbaarheid past voor het feit, dat de Heere ook deze moderne media nog wil gebruiken om mensen door middel van de verkondiging van Zijn Woord te vermanen en te vertroosten.

Prof. dr. J.P. Versteeg, voorzitter
Ds. H. de Graaf, secretaris

BIJLAGE 66
art. 142

RAPPORT 4 VAN COMMISSIE II BETREFFENDE RADIO-KERKDIENTUITZENDINGEN

Deputaten geven in dit rapport een duidelijk overzicht van hun werkzaamheden.

Uw vergadering zal deputaten graag volgen in het eren van de gedachtenis van professor W. Kremer, die bij zijn leven ook dit deputaatschap met liefde en toewijding heeft mogen dienen.

Met dankbaarheid nam de commissie kennis van wat in het rapport Ad C wordt gerapporteerd over de reacties op radio-kerkdiensten en televisie-kerkdiensten, zowel uit kerkelijke als buitenkerkelijke kringen. Dat ook reacties binnenvallen van mensen die in geestelijke nood verkeren en om hulp vragen, maakt eens te meer duidelijk welk belangrijk middel in deze uitzendingen de kerk ten dienste staat om met het Evangelie van Christus de buitenkerkelijke wereld te bereiken.

Hoewel de commissie zich bewust is dat met name televisie-kerkdiensten een sterk evangelisatorisch karakter dienen te hebben en dat de inrichting van de diensten daarop dient te worden afgestemd, kwam toch de vraag naar voren of de liturgische onderdelen de verkondiging wat de duur betreft, niet al te zeer verdringen. Wat de inhoud van de verkondiging betreft: daarvan geldt dat het Evangelie moet worden aangereikt in voor buitenkerkelijken begrijpelijke taal. Binnen uw commissie leeft echter het gevoel, dat dit in deze zin wel eens een verschraving en versmalling van de Bijbelse boodschap tot gevolg kan hebben, dat de essentiële elementen van deze boodschap niet meer voldoende doorklinken.

Het is duidelijk dat van de zijde van de IKON voor diensten als deze bepaalde esthetische normen worden gesteld, maar deze mogen niet in mindering komen op de eisen die aan de verkondiging mogen worden gesteld.

Met betrekking tot kabel-televisie via de lokale omroep werd er binnen de commissie nog op gewezen, dat plaatselijke kerken op publicaties over plannen tot het in leven roepen van lokale omroepen snel moeten inspringen, aangezien de ervaring leert dat bepaalde godsdienstige groeperingen snel tot ledenwerving overgaan om zich vervolgens, na bundeling, als vertegenwoordigers van de kerken te presenteren.

Voorstellen

De commissie stelt u voor:

- deputaten dank te zeggen voor het door hen verrichte werk en hun handelingen goed te keuren;
- opnieuw deputaten te benoemen.

D. Koole, rapporteur

BIJLAGE 67
art. 146

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN VOOR HET BEHEER VAN DE ALGEMENE KAS TOT STEUN AAN DE KERKEN TEN BEHOEVE VAN DE VERZORGING VAN EMERITI PREDIKANTEN, PREDIKANTSWEDUWEN EN -WEZEN NAAR ARTIKEL 13 K.O.

A. Samenstelling van het deputaatschap

Het deputaatschap bestaat uit de volgende broeders:

J.D. Wisman, benoemd door de particuliere synode van het Noorden, secundus: G. Schouten.
G. den Hartog, benoemd door de particuliere synode van het Oosten, secundus: ds. R. van Beek.
Ds. A.W. Drechsler, benoemd door de particuliere synode van het Westen, secundus: ds. E.E. Slofstra.
J.C. van Beveren, benoemd door de particuliere synode van het Zuiden, secundus: A. Baars.

Namens de generale synode hebben zitting de broeders:

P. Zuidema, eerste penningmeester;

D. Lokhorst, tweede penningmeester;

Br. J.D. Wisman is voorzitter, ds. A.W. Drechsler is secretaris. Kort na de vorige generale synode namen wij afscheid van ds. P. den Hartog, die sinds 1977 namens de particuliere synode van het Oosten zitting had in ons deputaatschap. Als emeritus-predikant kon hij geen deel blijven uitmaken van dit deputaatschap. Dankbaar zien wij terug op de jaren waarin ds. Den Hartog zich met grote liefde inzet voor dit werk, ten dienste van onze emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -wezen. Het stemde ons tot blijdschap, dat ds. Den Hartog, ook na zijn vertrek uit ons deputaatschap, bereid was het omvangrijke administratieve werk te verrichten, dat op ons afkwam wegens de afkoopovereenkomst met de overheid.

B. Voortgang van het werk; de offervaardigheid van de kerken

In deze jaren hebben wij ons werk, zoals dit ons door de generale synode is opgedragen, geregeld mogen verrichten. De besluiten van de generale synode 1983 betekenden een zekere verhoging van de uitkeringen. De emeriti-predikanten en de predikantsweduwen hebben dit zeer gewaardeerd.

We mogen nu aan 20 emeriti-predikanten en aan 23 weduwen de uitkeringen doen.

Bij bepaalde gelegenheden brengen wij aan onze broeders en zusters een bezoek, bijvoorbeeld bij een ambtsjubileum of een bijzondere verjaardag op hoge leeftijd. Wanneer voor sommigen de omstandigheden zwaar zijn, besteden wij daar aandacht aan. Dit kan zijn door een bezoek in de kersttijd. Maar uiteraard kunnen de omstandigheden een bezoek nodig maken op elk moment in het jaar.

De offervaardigheid van de kerken voor onze emeriti en voor onze predikantsweduwen is ook in deze periode duidelijk gebleken. Dankbaar vermelden wij dit.

C. Bezinning op onze emeritaatsvoorziening

Telkens stonden wij in deze periode voor een bezinning op de emeritaatsvoorziening, zoals onze kerken die hebben geregeld. Stof tot bezinning werd ons soms van de kerken uit aangereikt. Zo bereikte ons de vraag of de positie van de predikanten, die bijzondere arbeid verrichten naar artikel 6 K.O., wel goed geregeld is, als het gaat om hun emeritaatsuitkering. Een van de predikanten naar artikel 6 K.O. legde ons, eerst mondeling, later in enkele brieven, deze vraag voor. Dat bij emeriti een volledige aftrek plaats heeft van de pensioenen, die zij op grond van de premie, betaald gedurende de tijd van hun arbeid naar artikel 6 K.O., ontvangen, achtte hij onredelijk. Op een gegeven moment verzocht deze predikant ons te bevorderen, dat de volgende regeling in onze kerken zou gaan gelden: "Een predikant behoudt te allen tijde, voor zich of voor zijn weduwe/kinderen, het recht op een volledige uitkering uit de Kas Emeritipredikanten etc. over het aantal jaren dat hij gemeentepredikant is geweest".

Schriftelijk legde ook een kerkeraad, die door zijn predikant naar artikel 6 K.O. over deze zaak was benaderd, ons de kwestie voor. Telkens speelde ook mee de vraag of het blijk was dat de predikanten die afgezet worden of onze kerken verlaten om elders als predikant te dienen, geen enkel recht hebben op een uitkering uit onze kas, wanneer zij 65 jaar worden.

In de formulering, die de genoemde predikant naar artikel 6 K.O. ons voorstelde, was mede een blijvend recht op oudedagsvoorziening voor deze categorieën predikanten opgenomen, zij het afhankelijk van hun dienstjaren in één of meer Christelijke Gereformeerde kerken.

De vragen rond de emeritaatsvoorziening van de predikanten naar artikel 6 K.O. werden dus gekoppeld aan de vragen rond de oudedagsvoorziening van de andere categorieën predikanten. In beide gevallen werd immers uitgegaan van het aantal dienstjaren van de betrokkenen.

Bezinning op de emeritaatsvoorziening van predikanten naar artikel 6 K.O. is echter iets geheel anders dan bezinning op een eventuele oudedagsvoorziening van de andere categorieën. In het ene geval bewegen we ons binnen het kader van artikel 13 K.O., dat spreekt over het levensonderhoud van onze emeriti. In het andere geval gaat het niet meer over onze emeriti, maar over onder andere uitgetreden predikanten. In ons rapport willen we dit onderscheid wel vasthouden.

We richten onze aandacht dus eerst op de knelpunten die er zouden zijn voor de predikanten, werkzaam naar artikel 6 K.O. Uitgangspunt vormen voor ons artikel 11, 12 en 13 K.O. Een predikant, eenmaal op wettige wijze beroepen, is zijn leven lang aan de dienst der kerken verbonden. De kerken zorgen voor levensonderhoud. Als de predikant, door ouderdom, ziekte of om andere redenen, ongeschikt is geworden tot uitoefening

van zijn ambt, behoudt hij de eer en de naam van dienaar des Woords, dus ook dit recht op levensonderhoud. Dienstjaren worden hier niet in beschouwing genomen. Op de generale synode 1968 diende een studierapport, waarin we lezen: 'Het aantal dienstjaren behoort niet van invloed te zijn op de bepaling van de hoogte van de emeritaatsuitkeringen'. 'Het invoeren van dienstjaren en het afhankelijk stellen van de hoogte der uitkeringen aan de diensttijd is in strijd met het karakter van verzorging, hetwelk in de emeritaatsvoorzieningen duidelijk naar voren komt' (Acta G.S. 1968, p. 265).

We hebben onszelf nog even de vraag gesteld of het uitgaan van vervuilde dienstjaren nu per sé in strijd is met de verzorgingsgedachte. Het is ons gebleken dat bij het invoeren van dienstjaren grote problemen rijzen. Denk aan de broeders die op oudere leeftijd predikant worden en misschien voor de jaren, voorafgaand aan hun ambtsvervulling, geen pensioenrechten opbouwden uit andere hoedanigheden. Tevens komt dan levensgroot op ons af het arbeidsongeschiktheidsrisico met betrekking tot jongere predikanten. Ook dit moet zeker niet onderschat worden. Deze problemen zijn onafwendbaar verbonden met het dienstjarenuitgangspunt. Gaan we, door het zoeken van oplossingen voor deze gevallen, toch weer uitzonderingen maken op dit uitgangspunt, dan wordt onze emeritaatsregeling een chaos. Dan geldt het uitgangspunt van de dienstjaren wel voor de één en niet voor de ander. Dat zal door anderen weer als onbevredigend worden ervaren.

Het invoeren van dienstjaren brengt onherroepelijk met zich mee dat de actieve predikanten, wel of niet via het betalen van een eigen bijdrage, rechten – in feite pensioenrechten – opbouwen waarvan de hoogte afhankelijk is van het aantal dienstjaren. Het is zelfs de vraag of het dienstjaren-uitgangspunt geen verslechtering zal brengen in de emeritaatsvoorziening. Uitgaande van het dienstjaren-principe zullen in de beroepsbrief toezeggingen moeten worden gedaan die toch slechts minimaal kunnen zijn. We kennen nu de situatie dat van generale synode tot generale synode bekeken wordt of bij de uitkeringen uit de emeritaatskoppeling moet worden gehandhaafd met het geadviseerde minimumtraktament van een predikant met tien dienstjaren. Op langere termijn is dit niet te overzien. Dit moet leiden tot minimale toezeggingen. Een punt uit de door ons ontvangen brieven achten wij bijzonder onbevredigend: de scherpe scheiding die gemaakt wordt tussen de jaren waarin een predikant werkt als gemeentepredikant en de jaren waarin hij werkt naar artikel 6 K.O. Uit de brieven komt de gedachte naar voren dat predikanten naar artikel 6 K.O. in feite niet meer in dienst van de kerken staan. De kerken zouden immers niets te maken hebben met pensioenrechten die zij in de sector waar zij nu werken opbouwen. De kerken zouden dit pensioen niet mogen aftrekken. De kerken zouden slechts hebben te rekenen met de dienstjaren als gemeentepredikant en naar verhouding tot het aantal dienstjaren als gemeentepredikant bij emeritaat voor een uitkering hebben te zorgen.

Vergeten wordt dan dat deze predikanten hun werk naar artikel 6 K.O. slechts kunnen verrichten omdat zij wettig predikant van onze kerken zijn en door onze kerken voor dit werk afgeestaan of rechtstreeks beroepen. De kerken hebben onzes inziens geen reden hen ten aanzien van de emeritaatsvoorziening anders te behandelen dan de predikant die zijn gehele ambtelijke leven doorbrengt in de gemeente. De aftrek van tijdens het werk naar artikel 6 K.O. verworven pensioen is blijik. Zij zullen nooit minder ontvangen dan de andere predikanten. Soms zal blijken dat hun pensioen zo hoog is, dat zij in het geheel geen uitkering uit de emeritaatskoppeling ontvangen. Dit laatste kan in de praktijk betekenen dat zij een hoger inkomen hebben dan de andere emeriti.

De kerk tast dit hogere inkomen niet aan. In het schrijven van de eerder genoemde predikant naar artikel 6 K.O. werd ons ook nog de vraag voorgelegd of, als de regeling blijft zoals ze is, de kerken dan niet de pensioenpremie van predikanten naar artikel 6 K.O. zouden kunnen betalen. Wij meenden van niet. Predikanten naar artikel 6 K.O., al zijn zij voluit predikanten van onze kerken, ontvangen hun salaris van het ziekenhuis, de school, waar zij werkzaam zijn. Zo is het geregeld met goedkeuring van de classis en in overleg met de betrokken deputaten. Een financiële verantwoordelijkheid voor hen ontstaat voor de kerken pas weer als zij ophouden predikant naar artikel 6 K.O. te zijn en in geval van emeritaat, zoals in de kerkorde is geregeld. Tot zolang blijven zij onderworpen aan de financiële regelingen, zoals die verbonden zijn aan hun werkkring, inclusief premiebetaling voor pensioen. Hierbij is ook te denken aan de premiebetaling voor de volksverzekeringen.

Vervolgens willen we ons bezig houden met de eventuele rechten van de predikanten die afgezet worden op de kerken verlaten. Van rechten zal men in deze gevallen niet kunnen spreken. De minimum-bijdragen, die door de kerken worden opgebracht, zijn bestemd voor het levensonderhoud van die predikanten, die de kerken hun leven lang trouw blijven en straks van de kerken emeritaat zullen ontvangen. Voor hen is geïncollateerd. Er wordt wel eens gesuggereerd dat onze predikanten toch eigenlijk een soort pensioenpremie betalen en dus toch rechten opbouwen. Men wijst dan op de hoogte van de traktementen. Bij het vaststellen van de traktementen zou meespoken dat onze predikanten geen premie behoeven te betalen. Wie de resultaten van onze enquête, waarover wij de vorige synode rapporteerden, doornemmt, beseft echter dat er nogal wat verschillen zijn in de hoogte van de traktementen en dat een verband met het niet behoeven betalen van premie niet aanwezig is.

Een andere vraag is of de kerken toch een zekere verantwoordelijkheid hebben tegenover hen, die de kerken hebben gediend. We weten dat sommige kerkelijke vergaderingen deze zaak op uw tafel willen neerleggen. Het beantwoorden van deze vraag is geheel een zaak van uw vergadering.

Wij willen slechts onderstrepen dat dit buiten het kader van artikel 13 K.O. valt. En ook ten aanzien van deze uitgeleden predikanten vrezen wij dat het consequenties kan hebben voor het geheel van onze emeritaatsregeling als voor deze categorie dienstjaren zouden gaan gelden.

Dit zijn dezelfde consequenties die wij zien verschijnen als we dit gaan doen bij de emeritaatsregeling voor predikanten naar artikel 6 K.O. Deze mening hebben wij ook naar voren gebracht in een gesprek met deputaten van de classis 's-Gravenhage en van de kerkeraad van Sassenheim. Dit gesprek vond plaats op uitdrukkelijk verzoek van de classisale vergaderingen van 's-Gravenhage en Haarlem. Ook zij stelden aan de orde of bij de afgezette en uitgeleden predikanten niet gesproken moet worden van een zeker recht op een ouderdomsvoorziening.

Zij zouden nog nader juridisch advies inwinnen en hebben ons later op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen in deze zaak op de classis 's-Gravenhage en de classis Haarlem.

D. De handleiding

Onlangs werd aan alle kerkeraden, predikanten en predikantsweduwen een handleiding gezonden, waarin alle bepalingen met betrekking tot onze emeritaatsvoorziening op, naar onze mening, overzichtelijke manier zijn opgenomen.

Uiteraard zijn al deze bepalingen wel te vinden in de kerkorde onder artikel 13 en in de instructie voor ons deputaatschap, maar steeds bleek in de praktijk dat belanghebbenden er behoefte aan hadden dat één en ander duidelijk op een rij werd gezet. We hopen daarin te zijn geslaagd.

In dit rapport doen wij u voorstellen om enige wijzigingen te brengen in de hoogte van de uitkeringen. Wanneer u ons in deze voorstellen kunt volgen, zal dit niet betekenen dat de handleiding meteen onbruikbaar is. Slechts het vermeide percentage 135 (bij de vaststelling van de uitkeringsgrondslag) zal moeten worden gewijzigd. Hierdoor wordt de bruikbaarheid van de handleiding niet aangetast.

E. S.I.B.A.

In het verslag aan de generale synode Rotterdam 1983 hebben we melding gemaakt van onze participatie in de Stichting Interkerkelijke Belangenbehartiging Afkoop, afgekort tot S.I.B.A.

Deze stichting is opgericht om de financiële verplichtingen te regelen die de Overheid had jegens een aantal kerkgenootschappen en voortvloeiende uit de Wet 1814.

Tijdens de besprekingen hierover door de Overheid met G.I.O. is overeenstemming bereikt over het bedrag dat de Overheid aan de kerken zou moeten vergoeden. Dit bedrag is vastgesteld op 250 miljoen gulden.

Tevens is overeengekomen dat niet alleen de kerken die vanaf 1814 bestonden rechten op deze afkoopsom zouden kunnen doen gelden, doch dat ook de uit deze oude rechthebbende kerken voortgekomen kerken, de zogenaamde nieuwe rechthebbende kerken, aanspraak zouden kunnen maken op een evenredig deel van de afkoopsom.

Verder werd overeengekomen dat zowel de oude als de nieuwe rechthebbende kerken hun aandeel in de afkoopsom uitsluitend mogen aanwenden ten behoeve van de pensioenvoorziening van haar predikanten resp. geestelijken.

Tenslotte werd bepaald dat als verdeelstuk zou gelden het aantal dienstjaren van de op 31 december 1983 nog in leven zijnde predikanten resp. geestelijken van de onderscheiden kerkgenootschappen.

Op 2 januari 1984 stelde de Minister van Financiën het overeengekomen bedrag van 250 miljoen gulden ter beschikking van S.I.B.A. Met de uitwerking van de overeenkomst is geruime tijd gemoed geweest. Vele vergaderingen zijn gehouden.

In het najaar van 1985 waren de werkzaamheden van de S.I.B.A. zover gevorderd dat tot een voorlopige vaststelling van de verdeling van het vermogen van S.I.B.A. kon worden overgegaan.

Het aandeel van de Christelijke Gereformeerde Kerken is daarbij voorlopig bepaald op 1,53% van het vermogen der stichting.

Per 1 november 1985 zijn aan deputaten naar artikel 13 K.O. der Christelijke Gereformeerde Kerken ter beschikking gesteld de onderstaande inschrijvingen schuldregisters Nederlandse Staatsleningen:

nom. f	388.000	8 1/2%	Nederland	1984	1985-91 (92-95)	cp 15/2
nom. f	388.000	8 1/2%	Nederland	1984	1990-94	cp 15/3
nom. f	582.000	8 1/4%	Nederland	1984	1990-94	cp 15/5
nom. f	1.203.000	8 1/2%	Nederland	1984	1988-91	cp 15/6
nom. f	776.000	8 1/2%	Nederland	1984	1990-94 (95-99)	cp 1/10
nom. f	233.000	7 1/2%	Nederland	1984	1991-00	cp 15/1
nom. f	388.000	7 1/2%	Nederland	1985	1991-95	cp 1/3
nom. f	93.000	8 1/4%	Nederland	1985	1991-95	cp 1/5

nom. f 4.051.000

nom. f 4.051.000

Door verschillende oorzaken is daarna enige vertraging opgetreden, met als gevolg dat op het moment van schrijven van dit rapport nog geen definitieve gegevens beschikbaar zijn.

De secretaris van S.I.B.A. liet in zijn schrijven van 27 februari 1986 weten dat getracht zal worden vóór 1 juli 1986 tot een definitieve afronding te komen.

Met de deputaten voor het Financieel Beheer van de Theologische Hogeschool is overeengekomen dat de Theologische Hogeschool een deel van de S.I.B.A.-uitkeringen zal ontvangen en wel in verhouding van het aantal dienstjaren van onze hoogleraren tot de dienstjaren van de predikanten van onze kerken, voorzover deze dienstjaren door de S.I.B.A. zijn geaccepteerd.

F. Een ander stelsel?

De ontvangst van f 4.051.000 in november 1985 heeft het reserve-vermogen van de Emeritkas in aanzienlijke mate versterkt. Het reserve-vermogen bedroeg aan het einde van het jaar 1984 f 5.210.000 en per ultimo december 1985 f 10.075.000.

Zoals onder het hoofdstuk 'G. Bezinning op onze emeritaatsvoorziening' is opgemerkt, werd van meerdere zijden de wenselijkheid naar voren gebracht het huidige stelsel te verlaten en over te gaan naar een andere vorm, waarin rekening wordt gehouden met het aantal dienstjaren gedurende welke predikanten binnen onze kerken hebben gewerkt en waarvoor rechten per dienstjaar worden opgebouwd. In het genoemde hoofdstuk is uitvoerig ingegaan op de verschillende aspecten welke het dienstjaren-beginsel meebrengt. Wie het dienstjaren-beginsel effect sorteren dan dient in principe het kapitaaldekkingstelsel te worden toegepast. In dit verband is het van belang na te gaan of naast de wenselijkheid ook de mogelijkheid van het dienstjaren-beginsel aanwezig is.

In het rapport van de studie-commissie Emeritkas, uitgebracht aan de generale synode Hilversum 1968/69 (Acta 1968/69, pag. 275) is vermeld:

'Ook zijn aan beide (bedoeld worden het omalag- en het kapitaaldekkingstelsel, red.) stelsels voor- en

nadelen verbonden. Het voert te ver om deze hier alle te noemen. Het zou bovendien op deze plaats slechts een theoretische betekenis hebben, aangezien op dit moment voor de financiering van de emeritaatsvoorzieningen geen vrije keus meer mogelijk is.

Want hoe ook verschillend gedacht mag worden over beide stelsels en in de literatuur lopen de meningen vrij ver uiteen, over één punt zijn allen het wel eens, nl. dat overgang van het omslagstelsel naar het kapitaal-dekkingsstelsel niet of nauwelijks tot de reële mogelijkheden kan worden gerekend. Immers, voor toekomstige emeritaatsaanspraken van thans nog in actieve dienst zijnde predikanten zal bij overgang naar het kapitaal-dekkingsstelsel moeten worden gespaard, terwijl de reeds ingegane emeritaatsuitkeringen ten volle dienen te worden gehandhaafd. De commissie is dan ook unaniem van mening dat wijziging van financieringsstelsel, geleid op de extra lasten welke deze voor de kerken meebrengen, niet wel mogelijk is.

Deputaten hebben in de jaren 1974/77 nogmaals een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de mogelijkheden om de emeritaatsvoorzieningen van onze predikanten en hun nagelaten betrekkingen onder te brengen bij een instelling van levensverzekering. Zij hebben daarover uitvoerig gerapporteerd aan de generale synode Hoogeveen 1977 (Acta G.S. Hoogeveen 1977, pag. 281 t/m 287).

De conclusie is geweest dat, geleid op de eraan verbonden kosten, niet kon worden verwacht dat de kerken in staat of bereid zouden zijn volledig over te gaan naar het kapitaal-dekkingsstelsel.

Deputaten hebben thans dus niet opnieuw een uitgebreid onderzoek ingesteld. Wel hebben zij kennis genomen van de situaties in andere kerkverbanden, met name bij de Nederlandse Hervormde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk. In beide kerkverbanden worden aanzienlijke bedragen, zijnde een veelvoud van hetgeen in onze kerken daarvoor wordt opgebracht, besteed om tot volledige kapitaaldekking te komen resp. te behouden.

In onze kerken bespeuren we een legengestelde gedachte, nl. het terugbrengen of althans het niet verhogen van de minimum-bidragen.

Ter voorkoming van misverstanden zij nog opgemerkt dat het kapitaal-dekkingsstelsel niet automatisch inhoudt dat de aanspraken op uitkeringen bij een instelling van levensverzekering zouden moeten worden ondergebracht. Het kan uiteraard ook in eigen beheer worden gehouden.

Doch, afgezien van een opslag voor kosten en winst welke door een instelling van levensverzekering in rekening worden gebracht, zijn de bedragen ter voorziening van oudedags-, weduwen- en wezenuitkeringen in beide gevallen gelijk.

Ons huidige systeem, waarbij rekening wordt gehouden met de toeneming van het aantal predikanten, bevat elementen van omslag- en kapitaaldekking.

Daardoor is het reserve-vermogen sterk gegroeid. Van slechts ruim een kwart miljoen in 1969 is het gestegen tot f 6.024.000 per ultimo december 1985, waarbij de bijdrage van S.I.B.A. buiten beschouwing is gelaten. Deputaten zijn van oordeel dat bij een ongewijzigde voortzetting van het huidige beleid na 20 à 25 jaar het reserve-vermogen zodanig zal zijn toegenomen dat aan de verplichtingen, die de kerken hebben ten aanzien van de verzorging van de emeriti-predikanten en hun weduwen en wezen, te allen tijde kan worden voldaan.

Deputaten zijn derhalve van mening dat kapitaaldekking op korte termijn niet mogelijk is, tenzij de minimum-bijdrage aanmerkelijk wordt verhoogd.

Deputaten zijn wel van mening, dat een verdere reservevorming dringend gewenst is, mede geleid op het aantal predikanten dat sterk is toegenomen. Uit de begrotingen over de jaren 1987, 1988 en 1989 blijkt in welke mate verdere reservevorming mogelijk wordt geacht.

G. Verhoging uitkeringen

Deputaten hebben in hun bezinning op de emeritaatsvoorzieningen ook betrokken de hoogte van de uitkeringen.

Bij vergelijking met andere kerkgemeenschappen valt het op dat daar in vrijwel alle gevallen het door de predikanten werkelijk genoten traktement uitgangspunt is bij de vaststelling van de emeritaats-, weduwen- en wezenuitkeringen. Deze wijze van vaststelling van de uitkeringen is min of meer inhaarent aan het dienst-jaren-beginsel.

In onze kerken ontvangen alle predikanten in principe een gelijke emeritaatsuitkering, waarbij de uitkeringsgrondslag is gekoppeld aan het minimum-traktement van een predikant met tien dienstjaren.

Een vergelijking van de uitkeringen aan onze emeriti-predikanten met die van hun collega's in andere kerkverbanden laat zien dat met name in de kerken van de Gereformeerde Gezindte de gemiddelde uitkeringen hoger liggen dan in onze kerken.

Veelal vloeit dit voort uit de diversiteit in de honorering van de predikanten, terwijl in andere gevallen de waardering van genoten emolumenten een rol speelt. Deputaten zijn van oordeel dat een gelijke uitkering aan onze emeriti-predikanten de voorkeur verdient boven een uitkering naar genoten eind-traktement.

Bij de voorstellen, die deputaten aan de generale synode Rotterdam 1983 ten aanzien van de herziening van de emeriti-uitkeringen hebben gedaan, is rekening gehouden met het gemiddeld traktement van de dienaren des Woords. De uitkeringsgrondslag is in verband daarmee verhoogd met 11,32% (Acta G.S. Rotterdam, pag. 271), waarbij nog geen rekening werd gehouden met de premie AOW/AWW.

Nu deputaten Emeritkas van S.I.B.A. een niet onaanzienlijke som gelds hebben ontvangen, waardoor jaarlijks de rentebaten toenemen, achten deputaten het verantwoord met ingang van 1 januari 1987 hiermee wel enigszins rekening te houden.

Op deze wijze menen deputaten tevens gestalte te geven aan de achterliggende gedachte van de Overheid dat het door haar beschikbaar gestelde bedrag dienstbaar moet zijn aan de (verbeterde) voorziening van pensioen- resp. verzorging van geestelijken van de onderscheiden kerkgenootschappen.

Deputaten stellen voor ter bepaling van de uitkeringsgrondslag het minimum-traktement van de predikanten met tien dienstjaren te vermenigvuldigen met de factor 1,45 in plaats van de factor 1,35.

Onderstaand laten we zien welke gevolgen aanvaarding van onze voorstellen zal hebben ten aanzien van de uitkeringen:

VERGELIJKING VAN DE HUIDIGE REGELING MET DE VOORGESTELDE NIEUWE REGELING

Huidige regeling

Hoogte van de uitkeringen volgens de huidige regeling in 1986.

Basisgegevens:	f
A. Minimum-traktement	34.440
B. A.O.W.-uitkering gehuwd (met toeslag)	19.185
C. A.O.W./A.W.W.-uitkering ongehuwd en weduwe zonder kinderen	13.275
D. Uitkeringsgrondslag (135% van A)	46.494
E. Inhouding 80% van B	15.348
F. Inhouding 80% van C	10.620

Uitkeringen

Emeriti-predikanten gehuwd	Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar
70% van f 46.494 = f 32.546	70% van f 46.494 = f 32.546
Af: 80% A.O.W. = f 15.348	Af: 80% A.O.W. = f 10.620

f 17.198

f 21.926

Weduwe zonder kinderen

50% van f 46.494 = f 23.247
Af: 80% A.W.W. = f 10.620

f 12.627

Weduwe met 1 kind beneden 18 jaar

60% van f 46.494 = f 27.897
Af: 80% A.W.W. = f 15.348

f 12.549

Nieuwe regeling

Bij de nieuwe regeling gelden dezelfde basisgegevens als bij de huidige regeling, met uitzondering van de 'uitkeringsgrondslag'; deze bedraagt 145% van f 34.440 = f 49.938.

Uitkeringen

Emeriti-predikanten gehuwd	Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar
70% van f 49.938 = f 34.957	70% van f 49.938 = f 34.957
Af: 80% van A.O.W. = f 15.348	Af: 80% van A.O.W. = f 10.620

f 19.609

f 24.337

Weduwe zonder kinderen

50% van f 49.938 = f 24.969
Af: 80% A.W.W. = f 10.620

f 14.349

Weduwe met 1 kind beneden 18 jaar

60% van f 49.938 = f 29.963
Af: 80% A.W.W. = f 15.348

f 14.615

Recapitulatie uitkeringen

Volgens huidige regeling	uit emeritkas A.O.W./A.W.W.		Totaal
Emeriti-predikanten gehuwd	17.198	19.185	36.383
Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar	21.926	13.275	35.201
Weduwe zonder kinderen	12.627	13.275	25.902
Weduwe met 1 kind beneden 18 jaar	12.549	19.185	31.734
Weduwe met 2 of meer kinderen beneden 18 jaar	17.198	19.185	36.383
Volgens nieuwe regeling			
Emeriti-predikanten gehuwd	19.609	19.185	38.794
Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar	24.337	13.275	37.612
Weduwe zonder kinderen	14.349	13.275	27.624
Weduwe met 1 kind beneden 18 jaar	14.615	19.185	33.800
Weduwe met 2 of meer kinderen beneden 18 jaar	19.609	19.185	38.794

Het verschil tussen de huidige en de nieuwe uitkeringen is als volgt:

	Totaalbedrag der uitkeringen			in %
	Huidige	Nieuwe	Meer	
Emeriti-predikanten gehuwd	36.383	38.794	2.411	6,63
Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar	35.201	37.612	2.411	6,85
Weduwe zonder kinderen	25.902	27.624	1.722	6,65
Weduwe met 1 kind beneden 18 jaar	31.734	33.800	2.066	6,51
Weduwe met 2 of meer kinderen beneden 18 jaar	36.383	38.794	2.411	6,63

Financiële consequenties

De financiële consequenties laten zich op basis 1986 als volgt berekenen:

	Aantal	Meerkosten	Totaalbedrag
Emeriti-predikanten gehuwd	19	2.411	45.809
Emeriti-predikanten ongehuwd/weduwnaar	1	2.411	2.411
Weduwe zonder kinderen	19	1.722	32.718
Weduwe met 2 of meer kinderen beneden 18 jaar	2	2.411	4.822
Weduwe met 1 kind boven 18 jaar	2	2.066	4.132

Meer vakantietoelag ad B%

7.192

Totaal uit de kas

97.084

H. Verlaging van de minimum-bijdragen

Door verschillende kerken, classes en particuliere synoden is aangedrongen op verlaging van de minimum-bijdragen, welke door de verschillende deputaatschappen worden gevraagd, aangezien het totaalbedrag der minimum-bijdragen een (bij grote last) gaat vormen voor de plaatselijke kerken, waardoor eigen gemeentelijk leven zich niet voldoende kan ontplooiën.

In het verleden hebben de kerken, via hun afgevaardigden naar de meerdere vergaderingen, zich accoord verklaard met het beleid van de deputaatschappen.

Een beleid dat veelal voor een reeks van jaren financiële gevolgen heeft, omdat verplichtingen zijn aangegaan, veelal liggend in het personeel vlak, welke niet of nauwelijks kunnen worden vermindert.

Ditzelfde geldt ook voor de Emeritikas.

Het aantal predikanten neemt snel toe; de te vormen reserve zal eveneens sterk moeten stijgen. Niettemin zijn deputaten van oordeel dat het verantwoord is de minimum-bijdrage van de emeritikas tijdelijk (dit is voor de jaren 1987, 1988 en 1989) te verlagen. Aan de generale synode 1989 zullen voorstellen worden gedaan ten aanzien van de minimum-bijdragen voor de jaren 1990, 1991 en 1992, waarbij dan rekening kan worden gehouden met de ontwikkelingen gedurende de jaren 1987, 1988 en 1989 en met de verwachtingen voor de daaropvolgende jaren. Deputaten gronden hun mening ten aanzien van de tijdelijke verlaging van de minimum-bijdrage op de volgende feiten:

1. De traktementen van de predikanten zijn de laatste jaren niet of nauwelijks gestegen, terwijl verwacht mag worden dat ook in de eerstkomende drie jaren de groei van de traktementen gering zal zijn, hetgeen inhoudt dat de uitkeringen eveneens weinig zullen stijgen.
2. De rente is in de afgelopen jaren hoog geweest, met als gevolg dat de beleggingen op langere termijn de eerstkomende drie jaren nog een zeer gunstig rendement zullen vertonen.
3. De inflatie is in de afgelopen jaren aanzienlijk gedaald, waardoor het effectief rendement is verbeterd. (Inflatie 1985 was 2,2%; 1984 3,3; 1983 2,7; 1982 6,0; 1981 6,7; 1980 6,5).

Het onder punt 1 opgemerkte geldt evenzeer voor ambtenaren en personen werkzaam in het bedrijfsleven. Ook de punten onder 2, 3 en 4 hebben een algemeen geldend karakter.

In verband met deze factoren heeft de Overheid besloten de bijdrage aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te verlagen van 24% naar 16,7%. Deputaten zijn van mening dat een (tijdelijke) verlaging van 21,5% naar 16,0% te berekenen over het minimum-traktement van predikanten met tien dienstjaren gedurende de jaren 1987, 1988 en 1989 verantwoord is.

De minimum-bijdragen kunnen als volgt worden berekend:

MINIMUM-BIJDRAGEN

$$1987 \quad 150 \times \frac{101\% \times f \ 34.440}{= f \ 34.785} \quad \text{à } 16\% = f \ 834.840$$

$$1988 \quad 155 \times \frac{101\% \times f \ 34.785}{= f \ 35.133} \quad \text{à } 16\% = f \ 871.299$$

$$1989 \quad 160 \times \frac{101\% \times f \ 35.133}{= f \ 35.485} \quad \text{à } 16\% = f \ 908.416$$

$$1987 \quad 834.840 : 76.000 = 10,98 \quad \text{afgerond } 11,--$$

$$1988 \quad 871.299 : 76.000 = 11,46 \quad \text{afgerond } 11,50$$

$$1989 \quad 908.416 : 76.000 = 11,95 \quad \text{afgerond } 12,--$$

I. Redactie van artikel 19 van de Instructie

Reeds de generale synode van 1980 stelde de tekst van artikel 19 van onze instructie als volgt vast:

'Bij overlijden van een emeritus-predikant, een predikantsweduwe of een volle wees van een predikant, worden de uitkeringen aan de nabestaanden nog betaald over de twee maanden volgende op de maand van overlijden' (Acta 1980, art. 106, blz. 51).

In de uitgave 1984 van de Kerkorde is echter de tekst van dit artikel opgenomen, zoals deze vóór 1980 luidde.

Wij willen u voorstellen aan de deputaten voor de uitgave van de Kerkorde te verzoeken in een toekomstige nieuwe uitgave van de Kerkorde het in 1980 vastgestelde artikel op te nemen.

J. De termijn van drie maanden

In artikel 13 K.O. sub 3 b en c is sprake van de termijn van drie maanden, gedurende welke een emeritus-predikant of een predikantsweduwe het recht behoudt op het volle traktement en op het bewonen van de pastorie. Pas na het verstrijken van deze termijn begint de uitkering uit de emeritikas.

Deze termijn kan echter moeilijk worden gehandhaafd bij emeritering of overlijden van predikanten die bijzondere arbeid verrichten naar artikel 6 K.O. en hun traktement niet ontvingen van hun kerkeraad of van enig deputaatschap in onze kerken.

De uitkeringen zullen dan moeten beginnen op de datum van emeritering of overlijden van de predikant.

Wij stellen u dan ook voor om aan de bepalingen bij art. 13 K.O. een nieuwe bepaling sub 3 d toe te voegen:

'De bovengenoemde termijn van drie maanden geldt niet bij emeritering of overlijden van een predikant die bijzondere arbeid verrichtte naar artikel 6 K.O. en zijn traktement niet ontving van zijn kerkeraad of van enig deputaatschap in onze kerken'.

K. Wijziging in de formulering van artikel 7 van de Instructie

Tengevolge van de wijzigingen van de Algemene Ouderdomswet (A.O.W.) per 1 april 1985, dient de inhoud van artikel 7 van onze instructie (bijlage 7 van de Kerkorde) te worden aangepast. Tevens dient het woord 'A.W.W.' te worden gewijzigd in 'A.A.W.' en kan de zin 'de uitkeringen worden eventueel vermeerderd' enz. komen te vervallen, aangezien deze situatie zich niet meer kan voordoen.

Wij stellen dan ook voor dit artikel te herschrijven en als volgt te doen luiden:

'Een gehuwde of ongehuwde emeritus-predikant ontvangt een zodanige uitkering uit de emeritikas dat deze, tezamen met zijn eventuele A.O.W.- of A.A.W.-uitkering, gelijk is aan de som van 70% van de uitkeringsgrondslag en 20% van de A.O.W.-uitkering van een gehuwde respectievelijk ongehuwde ingezetene.

Als A.O.W.-uitkering voor een gehuwde geldt tweemaal de jaarlijkse uitkering voor een gehuwde ingevolge de A.O.W. (A.O.W.-uitkering zonder toeslag).

Bovendien worden aan de emeriti-predikanten beneden de leeftijd van 65 jaar de hun opgelegde aanslagen in de premieheffing voor de volksverzekeringen gerestitueerd voorzover de aanslagen betrekking hebben op de tijd, die valt na de datum waarop hun uitkering uit de emeritikas is ingegaan en voorzover de aanslagen betrekking hebben op hun uitkering uit de emeritikas'.

L. Financiën**BALANS PER 31 DECEMBER**

ACTIVA	1985	1984	1983
Vastgelegde middelen	f	f	f
Effecten	4.874.000,00	4.208.880,00	3.754.050,00
Effecten 'inschrijving schuldregister'	4.051.000,00	0,00	0,00
Beleggingsrekeningen:			
Robeco	195.950,20	155.051,86	144.435,00
Rolinco	270.028,63	225.979,88	227.923,00
	9.390.978,83	4.589.911,74	4.126.408,00

Middelrange beleggingen

9% Rijkspostspaarsbank, spaardeposito, 6j. vast, 23.05.85	0,00	100.000,00	100.000,00
---	------	------------	------------

Vlottende middelen

Te verrekenen minimum-bijdrage met de kerken	44.934,19	31.181,08	19.247,96
Te vorderen rente	2.464,31	5.618,34	5.368,46
Te verrekenen dividend-belasting	2.976,88	2.804,00	2.675,91
Vordering ex-nalstenschap	500,00	1.500,00	6.000,00
Stichting Interkerkelijke Belangen	0,00	0,00	1.000,00
Te ontvangen A.A.W.-uitkering	0,00	1.568,78	0,00
Te verrekenen rente effecten 'inschrijving schuldregister'	146.892,64	0,00	0,00
	197.768,02	42.672,20	34.292,33

Liquide middelen

Postgiro	5.476,52	1.718,70	3.448,48
4% Rijkspostspaarsbank rentenrekening	58.174,33	19,07	107.065,95
Rabobank spaardeposito's	0,00	5.000,00	13.000,00
Amrobank, rekening-courant	1.345,33	957,79	945,50
Amrobank, girospaarrekening	3.148,39	367,04	1.332,75
Amrobank:			
5¼% 1½ maand deposito 1-2-86	115.000,00	100.000,00	36.000,00
5¼% 1½ maand deposito 15-1-86	79.500,00	54.000,00	160.000,00
Kerkelijk Bureau Christelijke Gereformeerde Kerken	229.980,13	292.210,11	67.256,76
Overlopende post bank naar postgiro	0,00	100.000,00	0,00

492.624,70 554.272,71 389.049,44

TOTAAL GENERAAL

10.081.371,55 5.286.856,65 4.649.749,77

PASSIVA

Reserve	1985	1984	1983
Te betalen kosten	6.370,74	4.786,80	7.113,00
Te betalen uitkeringen	0,00	70.312,00	0,00
Te betalen toelagen	0,00	175,00	0,00
Vooruitontvangsten	0,00	1.318,94	0,00
	6.370,74	76.592,74	7.113,00

TOTAAL GENERAAL

10.081.371,55 5.286.856,65 4.649.749,77

EXPLOITATIEREKENING	1985	1984	1983
Baten	f	f	f
Minimum-bijdrage	940.398,59	940.288,87	935.979,52
Minimum-bijdrage voorgaande jaren	8.474,28	0,00	0,00
Bijdrage Brazilië	7.510,25	0,00	16.737,50
Giften	1.300,00	1.375,00	1.230,00
Legaten	0,00	0,00	500,00
Interest	440.208,96	404.334,09	344.794,27
	1.397.892,10	1.345.995,96	1.290.241,29
Lasten			
Uitkeringen	781.805,50	790.870,46	714.120,00
Algemene kosten	20.578,79	22.785,10	17.785,69
	802.384,29	813.635,56	731.905,69
Batig saldo	595.507,81	532.360,40	557.335,60
Begrotingen 1987, 1988 en 1989			
EMERITKAS	1987	1988	1989
Baten	f	f	f
Minimum-bijdrage (afgerond)	834.000	871.000	908.000
Giften	1.500	1.500	1.500
Legaten	500	500	500
Rente	820.000	860.000	900.000
	1.656.000	1.733.000	1.810.000
Lasten			
Uitkeringen	937.000	1.011.000	1.088.000
Algemene kosten	22.000	23.000	24.000
Batig saldo	697.000	699.000	698.000
	1.656.000	1.733.000	1.810.000

Toelichting MINIMUM-BIJDRAGE

De minimum-bijdrage is - in afwijking van artikel 20 van de instructie - voor de jaren 1987 tot en met 1989 gebaseerd op een heffing van 16% van het minimum-traktament van predikanten met tien dienstjaren, voor dienstdoende predikanten beneden de leeftijd van 65 jaar. Uitgaande van het aantal predikanten volgens het jaarboek 1985 van 141, is het aantal predikanten voor 1986 geraamd op 145 en voor de volgende drie jaren op:

1987 - 150

1988 - 155

1989 - 160

Predikanten vallende onder artikel 6 K.O. zijn niet in deze getallen begrepen.

Uitgaande van een jaarlijkse verhoging van de traktementen met 1% geeft de volgende bedragen:

voor 1987 $1,01 \times f 34.440 = f 34.785$

voor 1988 $1,01 \times f 34.785 = f 35.133$

voor 1989 $1,01 \times f 35.133 = f 35.485$

De minimum-bijdrage is, in verband met het voorgaande, geraamd op:

voor 1987 $150 \times 0,16 \times f 34.785 = f 834.840$

voor 1988 $155 \times 0,16 \times f 35.133 = f 871.299$

voor 1989 $160 \times 0,16 \times f 35.485 = f 908.416$

Het aantal leden en doopleden van onze kerken bedroeg, volgens het jaarboek 1985, op 1 januari 1985 ruim 76.000 (nl. 76.301).

Aannemende dat dit aantal in de komende jaren ongeveer gelijk zal blijven, heeft ons doen besluiten voor de komende jaren 1987 tot en met 1989 uit te gaan van 76.000 leden.

Dit leidt tot een minimum-bijdrage per lid en dooplid van:

in 1987 $f 834.000 : 76.000 = f 10,98$ afgerond $f 11,00$

in 1988 $f 871.299 : 76.000 = f 11,46$ afgerond $f 11,50$

in 1989 $f 908.416 : 76.000 = f 11,95$ afgerond $f 12,00$

RENTE

Uitgaande van aanvaarding van onze voorstellen en rekening houdende met het feit dat de vrijkomende middelen in de toekomst tegen een lager percentage zullen moeten worden (her)belegd, heeft ons de jaarlijkse stijging doen begroten op $f 40.000$.

UITKERINGEN

Gebaseerd op onze voorstellen en er van uitgaande dat gedurende de jaren 1987 tot en met 1989 de A.O.W./A.W.W.-uitkeringen jaarlijks met 1% stijgen, geeft dit de volgende berekening:

Basisgegevens:	f	
1986 a. minimum-traktament	34.440	
b. A.O.W.-uitkering gehuwd (met toeslag)	19.185	
c. A.O.W./A.W.W.-uitkering ongehuwd en weduwe zonder kinderen	13.275	
d. uitkeringsgrondslag 145% van a.	49.938	
e. inhouding 80% van b.	15.348	
f. inhouding 80% van c.	10.620	
In 1987	In 1988	In 1989
a. 34.785	a. 35.133	a. 35.485
b. 19.377	b. 19.571	b. 19.767
c. 13.408	c. 13.542	c. 13.678
d. 50.439	d. 50.943	d. 51.454
e. 15.502	e. 15.657	e. 15.814
f. 10.727	f. 10.834	f. 10.943
Op basis van het voorgaande zullen de uitkeringen bedragen:		
Voor gehuwde em. predikanten	Voor em. pred. ongehuwd/weduw.	Voor weduwe zonder kinderen
1987	1987	1987
70% van 50.439	70% van 50.439	50% van 50.439
= 35.308	= 35.308	= 25.220
Af: 15.502	Af: 10.727	Af: 10.727
19.806	24.581	14.493
1988	1988	1988
70% van 50.943	70% van 50.943	50% van 50.943
= 35.660	= 35.660	= 25.472
Af: 15.657	Af: 10.834	Af: 10.834
20.003	24.826	14.638
1989	1989	1989
70% van 51.454	70% van 51.454	50% van 51.454
= 36.018	= 36.018	= 25.727
Af: 15.814	Af: 10.943	Af: 10.943
20.204	25.075	14.784

Bij de berekening van het bedrag dat aan uitkeringen is geraamd, zijn wij uitgegaan van de navolgende veronderstellingen:

- Het aantal predikanten dat in de jaren 1987, 1988 en 1989 een uitkering uit de kas ontvangt bedraagt resp. 24, 26 en 18, waarvan resp. 3, 4 en 5 weduwnaar.
- Het aantal weduwen in die jaren zal zijn resp. 24, 25 en 26, waarvan 2 met 1 kind tot 18 jaar en 2 met 2 of meer kinderen tot 18 jaar.
- De vakantietoelage blijft gehandhaafd op 8%.
- Aan restitutie premieheffing volkoverzekeringen en andere toelagen zal in de jaren 1987 tot en met 1989 een bedrag moeten worden betaald van resp. $f 20.000$, $f 21.000$ en $f 22.000$.

ALGEMENE ONKOSTEN

Rekening is gehouden met een stijging van $f 1.000$ per jaar.

BATIG SALDO

In de batige saldi, zoals die in de begrotingen zijn geraamd, zouden, overeenkomstig de gedachten neergelegd in het studierapport 1985/1989, tenminste de volgende reserveringen moeten zijn opgenomen:

1987	f
Voor uitbreiding aantal predikanten: $60 \times 0,215 \times f 34.785 =$	448.727
Toevoeging rente aan reserve	820.000
Toevoeging legaten aan reserve	500
	1.269.227

Geraamd batig saldo $f 697.000$.

1988

Voor uitbreiding aantal predikanten: $65 \times 0,215 \times f 35.133 =$	490.984
Toevoeging rente aan reserve	860.000
Toevoeging legaten aan reserve	500

1.351.484

Geraamd batig saldo f 699.000.

1989	
Voor uitbreiding aantal predikanten: $70 \times 0,215 \times f 35.485 =$	534.050
Toevoeging rente aan reserve	900.000
Toevoeging legaten aan reserve	500
	<hr/>
	1.434.550
	*****

Geraamd batig saldo f 698.000.

Uit het voorgaande blijkt dat de geraamde batige saldi aanmerkelijk lager zijn dan de berekende bedragen die feitelijk aan de reserve zouden moeten worden toegevoegd.

Voor het verschil is ondermeer te noemen:

- Een voorgestelde heffing van 16% in plaats van 21,5%. Nadeel ± f 300.000.
- Geen verhoging van het heffingspercentage toen de vakantietoelag werd ingevoerd (1975). Nadeel ± f 75.000.
- Geen aanpassing van het heffingspercentage bij de structurele verhoging vanaf 01-01-1984. Nadeel ± f 150.000.
- Geen aanpassing van het heffingspercentage bij de thans voorgestelde aanpassing. Nadeel ± f 110.000.

Aan rente werd in 1985 circa 8% van het gemiddelde vermogen gemaakt. Dit percentage zal in de komende jaren door de rente-ontwikkeling en de korte(re) looptijd van diverse effecten, waardoor herbelegging nodig is, een verlaging ondergaan.

Hoewel het inflatiepercentage de laatste jaren steeds gedaald is en slechts zeer gering is, menen wij - mede gezien de feitelijke verlaging van het heffingspercentage - dat de rente-opbrengst evenals voorgaande jaren volledig aan de reserve moet blijven worden toegevoegd.

Door dit beleid was het mogelijk structurele verhogingen van de uitkeringen te bewerkstelligen zonder dat hiervoor een extra verhoging van het heffingspercentage nodig was.

M. Voorstellen ten aanzien van G, H, I, J en K

Deputaten naar artikel 13 K.O. stellen u voor:

1. De koppeling van de uitkeringsgrondslag aan het geadviseerde minimum-traktement van een predikant met tien dienstjaren ook voor de komende drie jaren te handhaven.
2. Ter bepaling van de uitkeringsgrondslag het minimum-traktement van een predikant met tien dienstjaren met ingang van 1 januari 1987 te vermenigvuldigen met de factor 1,45 in plaats van met de factor 1,35 en in artikel 5 van de instructie het percentage van 135 dus te wijzigen in 145.
3. Tijdelijk - in elk geval voor de komende drie jaren - het in artikel 20 van de instructie genoemde percentage van 21,5 terug te brengen tot 16 en het tijdelijke van dit besluit te accentueren door artikel 20 nu niet formeel te wijzigen.
4. Als gevolg hiervan de minimum-bijdragen als volgt vast te stellen:
voor 1987: f 11,00 per lid/dooplid
voor 1988: f 11,50 per lid/dooplid
voor 1989: f 12,00 per lid/dooplid
5. Aan de deputaten voor de uitgifte van de Kerkorde te verzoeken in een toekomstige uitgifte van de Kerkorde artikel 19 van de instructie op te nemen in de formulering, zoals reeds vastgesteld door de generale synode van 1980.
6. Aan artikel 13 K.O. de volgende nieuwe bepaling sub 3 d toe te voegen:
'De bovengenoemde termijn van drie maanden geldt niet bij emeritering of overlijden van een predikant die bijzondere arbeid verrichtte naar artikel 6 K.O. en zijn traktement niet ontving van zijn kerkeraad of van enig deputaatschap in onze kerken'.
7. Artikel 7 van de instructie te wijzigen en als volgt vast te stellen:
'Een gehuwde of ongehuwde emeritus-predikant ontvangt een zodanige uitkering uit de emeritkas dat deze, tezamen met zijn eventuele A.O.W.- of A.A.W.-uitkering, gelijk is aan de som van 70% van de uitkeringsgrondslag en 20% van de A.O.W.-uitkering van een gehuwde respectievelijk ongehuwde ingezetene. Als A.O.W.-uitkering voor een gehuwde geldt tweemaal de jaarlijkse uitkering voor een gehuwde ingezette de A.O.W. (A.O.W.-uitkering zonder toeslag).
Bovendien worden aan emeriti-predikanten beneden de leeftijd van 65 jaar de hun opgelegde aanslagen in de premieheffing voor de volksverzekeringen gerestitueerd voor zover de aanslagen betrekking hebben op de tijd, die valt na de datum waarop hun uitkering uit de emeritkas is ingegaan en voor zover de aanslagen betrekking hebben op hun uitkering uit de emeritkas'.

J.D. Wisman, voorzitter
A.W. Drechsler, secretaris
P. Zuidema, penningmeester

BIJLAGE 68
art. 146

RAPPORT 10 VAN COMMISSIE VI INZAKE DE EMERITIKAS

Mede op grond van inlichtingen verkregen van de voorzitter van het deputaatschap rapporteert uw commissie het volgende:

A. Bezinning op de emeritaatsvoorziening

Met deputaten is uw commissie van mening dat er geen reden aanwezig is de emeritaatsvoorziening van predikanten naar artikel 6 K.O. anders te behandelen dan van de predikant die zijn gehele ambtelijke leven in de gemeente doorbrengt.

Uw commissie acht het juist dat op grond van de bestaande regeling het tijdens het werk naar artikel 6 K.O. verworven pensioen wordt afgetrokken; de predikanten naar artikel 6 K.O. ontvangen immers nooit minder dan de andere predikanten. Op dezelfde grond kan de emeritkas de pensioenpremie van de predikanten naar artikel 6 K.O. niet betalen.

B. Handleiding

Uw commissie heeft met voldoening kennis genomen van het feit dat in deze verslagperiode de handleiding aan alle kerkerden en predikanten kon worden toegezonden. Ongetwijfeld zal deze handleiding zijn nut in de kerken aantonen.

C. S.I.B.A.

Met dankbaarheid heeft uw commissie er kennis van genomen dat per 1 november 1985 aan deputaten f 4.051.000 ter beschikking werd gesteld, zijnde het voorlopig aandeel van onze kerken in het vermogen van S.I.B.A. Op 2-1-1984 stelde de Overheid 250 miljoen gulden ter beschikking van S.I.B.A. met de bepaling dat de rechtzittende kerken hun aandeel in de afkopsom uitsluitend zullen aanwenden ten behoeve van de pensioenvoorziening van haar predikanten.

De voorzitter deelde ons mede, dat de definitieve afronding door enige vertraging nog niet heeft plaatsgevonden en dat niet verwacht moet worden dat naar verhouding nog een belangrijk bedrag zal worden uitgekeerd.

D. Een ander stelsel?

Veel waardering heeft uw commissie voor de wijze waarop deputaten zich bezonnen hebben op de vraag of het invoeren van dienstjaren binnen de bestaande regeling tot de mogelijkheden behoort en of het overgaan naar het kapitaaldekkingstelsel mogelijk is.

Mede door de duidelijke uiterzetting van deputaten is ook uw commissie van mening dat het dienstjaren-beginsel alleen toepasbaar zal zijn als in principe het kapitaaldekkingstelsel wordt toegepast. De overgang naar dit stelsel behoort echter niet tot de reële mogelijkheden. Immers dan moet niet alleen voor de toekomstige emeritaatsaanspraken worden gespaard doch levens moeten de reeds ingegane emeritaatsuitkeringen gelijktijdig worden betaald. De kerken zijn niet in staat de hieraan verbonden extra lasten te dragen en uw commissie is van oordeel dat hiervoor ook geen extra lasten op de kerken mogen worden gelegd.

Mede door de jaarlijkse reservering is een mengvorm van beide stelsels ontstaan. Kennis werd genomen van de belangrijke mededeling in het rapport, te weten: Deputaten zijn van oordeel dat bij een ongewijzigde voortzetting van het huidige beleid na 20 à 25 jaar het reserve vermogen zodanig zal zijn toegenomen dat aan de verplichtingen te allen tijde kan worden voldaan mits verdere reservering wordt voortgezet.

Uw commissie heeft zich bezig gehouden met de vraag of het gelet op de financiële draagkracht onzer kerken verantwoord is binnen de gestelde periode van 20 à 25 jaar een zodanig vermogen op te bouwen dat uit de rente-baten de jaarlijkse verplichtingen bijna geheel kunnen worden voldaan. Het vermogen van de emeritkas bedroeg per 1-1-1989 ca. f 250.000 en is mede door het aandeel S.I.B.A. van ruim 4 miljoen gulden per 31-12-1985 tot f 10.075.000 toegenomen. Uw commissie is van mening dat het noodzakelijk zal zijn de reservevorming in de komende periode te matigen omdat de kerken ook sterk aandringen op verlaging van de minimum-bijdragen.

E. Verhoging uitkeringen

Uit het slot van paragraaf G van het deputatenrapport blijkt dat het voorstel tot verhoging van de uitkeringen op basis van 1986 f 97.084 zal bedragen hetgeen een verhoging van de lasten van ruim 12% tot gevolg zal hebben. Dit voorstel wordt als volgt gemotiveerd:

1. bij de voorstellen 1983 werd geen rekening gehouden met de premie A.O.W./A.W.W.;
  2. door de uitkering van S.I.B.A. van ruim 4 miljoen gulden zullen jaarlijks de rente-baten toenemen. Deputaten deelden mede, dat de uitkeringen in de kerken van de Gereformeerde Gezindte hoger liggen dan in onze kerken omdat onder andere de premie A.O.W./A.W.W. daar in het bruto-traktement is verwerkt en over dat bruto-traktement de uitkering wordt berekend.
- Bovengenoemde argumenten hebben geleid tot het voorstel: ter bepaling van de uitkeringsgrondslag de factor 1,35 te verhogen tot 1,45.

Aangezien dit voorstel tot verhoging van de uitkeringen invloed heeft op de minimum-bijdragen stelt uw commissie u voor dit voorstel te behandelen bij haar rapport over de begrotingen der deputaatschappen.

F. Verlaging der minimum-bijdragen

Deputaten stellen voor deze te verlagen tot:

f 11,00 in 1987	Deze waren in: 1984 f 12,50
f 11,50 in 1988	1985 f 12,75
f 12,00 in 1989	1986 f 13,00

Het voorstel tot deze tijdelijke verlaging is gebaseerd op de volgende externe oorzaken:

1. door de geringe stijging van de loonkosten zijn de traktementen nauwelijks gestegen;
  2. door de hoge rentestand zullen de beleggingen in de komende periode nog een zeer gunstig rendement opleveren;
  3. de inflatie is aanzienlijk gedaald (in 1981 6,7%, in 1985 2,2%).
- Terecht merken deputaten op dat deze factoren een algemeen geldend karakter hebben. Op grond hiervan stellen deputaten voor het bijdragepercentage te verlagen van 21,5 naar 16. Met dit voorstel kan uw commissie zich verenigen. Ondanks de voorgestelde verlaging van de minimum-bijdragen verwachten

deputaten blijkens de begroting onderstaande batige saldo:

over 1987	f	697.000,-
1988	f	699.000,-
1989	f	698.000,-

Totaal f 2.094.000,-

Deze gunstige ontwikkeling zal in belangrijke mate ontstaan door de bijdrage S.I.B.A. waardoor de rente-baten over de periode 1987 tot en met 1989 met circa 1 miljoen gulden zullen toenemen.

Uw commissie heeft zich beraden over de vraag of de totale rente mede door deze welkome bijdrage van S.I.B.A. wel volledig aan de reserve moet worden toegevoegd.

Ten aanzien van de rente wordt in het studierapport 1988/89 (Acta, p. 276) opgemerkt: 'Het is gewenst uit de rente-opbrengst jaarlijks een percentage gelijk aan de gemiddelde daling van de koopkracht aan het vermogen toe te voegen en dit vermogen op deze wijze in stand te houden'. In de Acta 1977 (blz. 291) wordt het volgende vermeld: 'Zodra het rentepercentage dat van de inflatie overschrijdt, kan het meerdere dienen tot verhoging van de minimum-bijdrage der kerken'.

Het is uw commissie bekend dat sinds 1969 zich jaren hebben voorgedaan waarin het inflatiepercentage hoger was dan het rentepercentage doch zeker doet zich de laatste jaren het omgekeerde verschijnsel voor.

Het standpunt van de deputaten is duidelijk weergegeven (slot paragraaf L): 'Deputaten zijn van mening dat hoewel het inflatiepercentage de laatste jaren sterk gedaald is, de rente-opbrengst volledig aan de reserve moet blijven worden toegevoegd'.

Uw commissie is echter van mening dat het systeem van reservering wel moet worden voortgezet doch dat ook ernstig rekening moet worden gehouden met de dringende oproep tot matiging, zodat een extra verlaging van de minimum-bijdrage wellicht noodzakelijk wordt geacht opdat andere noodzakelijke taken kunnen worden uitgevoerd en de daaraan verbonden verplichtingen kunnen worden gehonoreerd.

Aangezien het standpunt van de deputaten de hoogte van de minimum-bijdragen niet onbelangrijk beïnvloedt, stelt uw commissie voor haar standpunt te bepalen bij haar rapport over de begrotingen der deputaatschappen. De commissie kan zich met het voorstel genoemd onder 2, verenigen.

Voorstellen

Uw commissie stelt u voor:

1. het door de deputaten in de afgelopen periode gevoerde beleid goed te keuren onder dank voor hun intensieve arbeid;
2. de voorstellen van de deputaten genoemd onder 1, 2, 3, 5, 6 en 7 goed te keuren;
3. het voorstel van de deputaten genoemd onder 4 te behandelen bij het rapport over de begrotingen der deputaatschappen.

G.G. van Wijngaarden, rapporteur

BILAGE 69

art. 147

RAPPORT 4 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.03 INZAKE OUDEDAGSVORZORIENING VOOR PREDIKANTEN DIE VOORTIJDIG HUN DIENST HEBBEN BEËINDIGD

Over deze instructie heeft uw commissie het volgende te rapporteren:

De oudedagsvoorziening voor predikanten is alleen geregeld in artikel 13 K.O. waarin onder meer wordt bepaald: 'Als een dienaar des Woords ongeschikt wordt tot de uitoefening van zijn ambt heeft de kerk die hij gediend heeft naar behoren in zijn levensonderhoud te voorzien'.

De instructie voor deputaten emeritkas bepaalt derhalve in artikel 2: 'Er bestaat een algemene kas die gerechtigd is aan de plaatselijke kerken uitkeringen te doen om aan deze verplichtingen te helpen voldoen'. Door deze grondregel in het voor onze kerken geldende kerkrecht is de plaatselijke kerk verantwoordelijk en kan een predikant op geen andere wijze aanspraak maken op een uitkering bij ziekte of ouderdom of om andere redenen.

De bovenbedoelde instructie wordt aan uw vergadering ter beoordeling voorgelegd doch in deze simpele instructie wordt geen enkele reden genoemd op grond waarvan wordt gemotiveerd dat de kerken ook nog een andere verantwoordelijkheid hebben om bij te dragen in de oudedagsvoorziening.

De instructie vraagt een uitspraak van uw vergadering doch deze vraag is ongegrond aangezien de argumenten ontbreken zodat het toetsen daarvan niet mogelijk is.

Op grond van het bovenstaande stelt uw commissie voor inzake dit ongemotiveerde verzoek geen uitspraak te doen en derhalve de instructie niet te aanvaarden.

G.G. van Wijngaarden, rapporteur

BILAGE 70

art. 148

Dr. Jac. J. Rebel
Barchman Wuytstaen 152
3818 LM Amersfoort

Amersfoort, 21 juni 1986

Aan de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland,
p/a de Raad van de samenroepende kerk van 's-Gravenhage-C,
de wed. heer P. Stafleu, scribe,
Johanna van Polanenlaan 48,
2263 TB Leidschendam

Weerwaarde en eerwaarde heren en broeders,

In dit schrijven richt ik mij tot u met het verzoek te willen bevorderen, dat predikanten, die uw kerkverband, om welke reden ook, hebben (moeten) verlaten, het recht op een volledige uitkering uit de kas emeriti-predikanten, etc. voor zich en voor hun weduwe/kinderen) blijven behouden over het aantal jaren, dat zij gemeente-predikant geweest zijn, resp. met medewerking van een general deputaatschap kerkelijke dienst hebben verricht.

Reeds in 1985 voerde ik hierover correspondentie met Deputaten Emeriti-Kas en Deputaten Financiële Zaken (zie bijlagen I, met name sub B, en II). Helaas echter met negatief resultaat (bijlagen III en IV). Ik wend mij daarom thans tot u.

Mijn bovengemeld verzoek acht ik bilijk en wel om de volgende redenen:

- a. dat een Christelijk Gereformeerd predikant bij verlaten van of ontzetting uit ambt en/of kerkverband elk recht op emeritaatsuitkering verliest, acht ik een sterk verouderde en sociaal gezien niet meer verantwoordelijke regeling. Overal elders in de maatschappij is het recht op uitkering over jaren van werkzaamheid verzekerd. Het is daarbij niet beslissend, of men al of niet premie betaald heeft; diverse instellingen en ondernemingen garanderen immers hun medewerkers een pensioenuitkering zonder premie-betaling;
- b. het gaat daarbij niet aan eenzijdig accent te leggen op het verzorgingskarakter overeenkomstig artikel 13 K.O., tegenover het recht op pensioen, dat de kerken niet zouden kunnen. Hoewel er formeel-wettelijk verschil lijkt te bestaan tussen emeritaatsvoorziening en pensioenrechten, wijzen terminologie en vormen van uitvoering blijkens sub-artikelen bij artikel 13 niet op een wezenlijk verschil. Te denken valt aan termen als 'uitkeringsgrondslag' en soortgelijke bewoordingen, als ook aan kortingen door A.O.W.-uitkeringen en elders verkregen pensioenuitkeringen (zie bijlage V, artikel 13, sub 4 en 5);
- c. overigens is, middels collecten voor de emeritkas, impliciet door de kerkleden ook voor hen, die ambt of kerkverband verlaten, betaald. Het is daarom niet bilijk bedoelde predikanten hierin dan niet meer te laten delen;
- d. afwijzing van mijn verzoek lijkt daarom een afwijzing van de humanitaire regels, die de wetgever terzake voor het maatschappelijk verkeer nodig achtte (Pensioen- en Spaarfondsenwet), maar voor de verhoudingen binnen de kerken als vanzelfsprekend veronderstelde. De wetgever zal daarom, mede gegeven de scheiding van kerk en staat, niet gauw in de verhoudingen tussen leden van een godsdienstige gemeenschap treden en derhalve de regelingen van een kerk op dit punt niet toetsen. Maar dat mag niet betekenen, dat haar dienaren onthouden wordt, wat overal elders als recht wordt erkend! Andere kerken namen daarom tijdig maatregelen in de geest van bovengenoemde wet;
- e. er is een discriminatie in het denken met betrekking tot de verzorgingsgedachte voor de gemeente-predikant; enerzijds staat hij wel in dienst van de kerken en zullen daarom elders verkregen pensioenrechten gekort mogen worden; anderzijds verliest hij zijn emeritaatsrechten bij vroegtijdige beëindiging van zijn ambt of kerkdienstmaatschap. Zo staat hij wel naar de geest en de ordening van de kerk 'in dienst', maar helaas niet naar de beloningsregels, die gelden in elke andere 'dienstverhouding', waarin toezeggingen met betrekking tot voorzieningen door de 'dienstehepper' aan de 'dienaar' gedaan, de bescherming van de wetgever genieten;
- f. over de jaren, waarin bedoelde predikante de kerken met hun gaven en krachten gediend hebben, mag daarom door hen honoreren in alle redelijkheid worden verwacht. Dat lijkt ons volledig sociaal verantwoord en ook geheel in overeenstemming met het beginsel van christelijke gerechtigheid en barmhartigheid;
- g. uw huidige regeling gaat er van uit, als ware er in het nieuwe kerkverband een soortgelijke voorziening. Dat is echter vrijwel nergens in andere kerken meer het geval, waarom men in het kerkverband, waarin men treedt, immers niet kan voortbouwen op een elders reeds aangevangen pensioenopbouw. De betreffende predikant kan dan bij emeritering financieel zeer gedupeerd zijn, wat metterdaad het geval is, indien hij reeds tot de ouderen behoort, of spoedig na zijn kerkelijke overgang wegens arbeidsongeschiktheid met vervroegd emeritaat zou moeten gaan. In mijn geval: ik kan de 24 jaren als Christelijk Gereformeerd gemeente-predikant niet inbrengen en pas op 48-jarige leeftijd ben ik met mijn pensioenopbouw in het ziekenhuis, waar ik werk, begonnen;
- h. het solidariteitsbeginsel in uw regeling is daarom geheel eenzijdig gericht; bijvoorbeeld naar die predikanten toe, die op oudere leeftijd predikant werden met mogelijk geen enkele pensioenrechten-opbouw daarvoor, maar toch voor een zelfs volledige emeritaatsuitkering in aanmerking komen. Maar niet naar hen toe, die de kerken soms jaren hebben gediend en zelfs elke emeritaatsuitkering totaal verliezen. Wat naar de ene kant zeer solidair en barmhartig is, is dat naar de andere kant allerminst;
- i. het is ook niet bilijk, dat voor predikant-hoogleraren in de Christelijke Gereformeerde Kerken bij ontslag wel een 'bepaalde financiële regeling kan worden getroffen', bij de vaststelling waarvan wel 'rekening gehouden wordt met het aantal dienstjaren' (zie bijlage VI - artikel 6 van het Reglement voor het verlaten van emeritaat, verlof en ontslag aan de hoogleraren van de Theologische Hogeschool, bijlage XV bij artikel 20 K.O.). Samenhangend met het feit, dat de hoogleraren volgens artikel 118 en 120 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (K.B. van 02-02-1979, Staatsblad nr. 43) - in verband met de overheids-subsidie? - werknemers zijn in de zin van de Pensioen- en Spaarfondsenwet? In elk geval: uitzonderingen op uw stelsel zijn dus mogelijk.

Ook wanneer u het huidige stelsel van emeritaatsuitkering handhaaft, verzoek ik u dringend een nieuwe aanvullende of interim-regeling of solidariteitsfonds te willen creëren in geval van verlaten van ambt of kerkverband, ook voor hen, die tot nu toe het kerkverband reeds hebben verlaten, teneinde onzekerheid ten aanzien van hun toekomstige financiële positie weg te nemen.

Hoewel ik geen lid noch predikant meer ben in uw kerkverband, meen ik toch uw welwillende aandacht voor, alsmede uw inwilliging van mijn verzoek te mogen vragen, welk verzoek ik immers doe betreffende een periode van meer dan 30 jaren, waarin ik wel predikant in uw midden was.

Afschrift van dit schrijven zend ik aan al de afgevaardigden naar uw synode, alsook aan de predikanten, die de laatste tijd uw kerkverband hebben (moeten) verlaten en die reeds eerder reageerden op mijn brief aan Deputaten Emeriti Kas (bijlage I).

Met belangstelling zie ik uw antwoord tegemoet en ik wens u bij al uw overwegingen en besluiten de leiding van de Heilige Geest toe.

Met christelijke groet,

Uw Jac. J. Rebel.

BIJLAGE 1

Amersfoort, 18 februari 1985

Aan deputaten Kas Emeriti-predikanten,
predikantsweduwen/wezen van de
Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Zeer geachte heren en broeders,

Met nadruk wil ik u via dit schrijven verzoeken te bevorderen, dat de volgende regeling in onze kerken zal gaan gelden:

Een predikant behoudt te allen tijde voor zich of voor zijn weduwe/kinderen het recht op een volledige uitkering uit de Kas Emeriti-predikanten etc. over het aantal jaren, dat hij gemeentepredikant is geweest.

Motivering:

A. Ik acht het een onbillijkheid dat, volgens de huidige regeling, van de emeritaatsuitkering elders verkregen pensioen(en) wordt(en) afgetrokken. In mijn geval: maandelijks betaal ik als ziekenhuispredikant (naar artikel 6 K.O.) een (verplichte) som van enige honderden guldens aan premie voor een pensioenfonds, waarvan ik echter vanwege de in de vorige alinea vermelde regeling, niets terugzie bij emeritaat en welk bedrag ik dus thans feitelijk maandelijks – en dat al sinds 1979 – stort in de emeritikas. Feitelijk ligt het thans zo, dat ik dus nu al jaren pensioenpremie betaal – waarvan ik niets terugzie straks –, maar een collega/gemeente-predikant niets aan premie behoeft te storten, terwijl beiden aan het eind van de rit eenzelfde uitkering ontvangen. Intussen is mijn huidige inkomen – rekening houdend met onder andere deze maandelijks premie-betaling en met de volledige financiering van eigen huisvesting en het gemis aan andere emolumenten (als auto-vergoeding, telefoonkostenvergoeding) – lager dan het gemiddeld inkomen van een gemeente-predikant in onze kerken.

De huidige regeling bij emeritaatsuitkering acht ik ook zeer verouderd. Niemand zal zo'n regeling accepteren elders in de maatschappij.

Het is reëel en billijk – in mijn geval, als voorbeeld – dat ik over de 24 jaren dat ik gemeente-predikant ben geweest, bij emeritaat 24/40 van het synodaal vastgestelde emeritaatsbedrag ontvang en het 16/40 deel van mijn pensioen niet van het emeritaatsbedrag wordt afgetrokken. De huidige regeling vind ik een schrijnende ongelijkheid en onbillijkheid.

Ik vraag mij ook af, waarom voor andere predikanten in onze kerken, die ook geen gemeente meer dienen, wel een aparte regeling is ontworpen en voor die naar artikel 6 K.O. niet. Ik denk bijvoorbeeld aan de hoogleraren aan de Theologische Hogeschool.

Ik heb vernomen – uit reeds persoonlijke en telefonische contacten met leden van uw deputaatschap – dat de huidige regeling stoelt op het zogenaamde solidariteitsprincipe. Maar dat beginsel wordt dan wel eenzijdig toegepast, want bij mijn weten behoeven predikanten met een hoger pensioen dan de emeritaatsuitkering het verschil niet in de emeritikas te storten. Ook zij hebben mijns inziens overigens nog recht op emeritaatsuitkering – in mijn voorstel – over de (wellicht welinge) jaren van hun gemeente-predikantschap.

B. Ik vind het eveneens verouderd en onbillijk, dat een predikant bij verlaten van of ontslag uit ambt en/of kerkverband (om welke reden ook) elk recht op emeritaatsuitkering verliest. Ik acht dit in strijd met het beginsel van de christelijke barmhartigheid en van het recht op loon-naar-werk. Overal elders in de maatschappij is dit recht op pensioen, over de jaren van werkzaamheid, verzekerd. In ons kerkverband niet. Ook om deze reden verzoek ik u bovenstaande nieuwe regeling te willen bevorderen en derhalve de aanstaande generale synode voor te leggen. Mocht de generale synode haar niet aanvaarden, dan voor te stellen dat de emeritikas de pensioenpremiebetaling van de artikel-6-predikanten voor haar rekening neemt. De ongelijkheid is thans te groot en sociaal gezien volstrekt onaantvaardbaar.

Intussen zal ik afschriften van deze brief aan alle predikanten naar artikel 6 K.O. zenden, met het verzoek aan mijn voorstel achtsaam te betuigen, dat u en mij kenbaar te maken en via hun kerkeraden per instructie bovengenoemd voorstel in te dienen op de meerdere vergaderingen.

Met broedergrøet,

uw Jac. J. Rebel.

BIJLAGE 2

Amersfoort, 21 april 1985

Aan Deputaten Financiële Zaken
van de Christelijke Gereformeerde Kerken

Zeer geachte broeders,

Hierbij stuur ik u een schrijven, dat ik richtte aan Deputaten Emeriti-kas. Zojuis vernam ik, dat u als deputaten Financiële Zaken zich bezig houdt met vooral het punt over de emeritaatsregeling voor hen, die geen gemeente-predikant meer zijn.

Vandaar dit schrijven. Graag breng ik de in mijn brief aan Deputaten Emeriti-kas genoemde zaken onder uw welwillende aandacht.

Op bijgaande brief ontving ik uit de kerken al verscheidene positieve reacties. Hopelijk kan, met te verwachten instructies en andere verzoeken dienaangaande aan de komende generale synode van u uit een snelle en betere regeling worden getroffen. Graag vernem ik zo spoedig mogelijk een reactie van uw kant.

Met broedergrøet,

Uw Jac. J. Rebel.

BIJLAGE 3

Deputaten artikel 13 K.O.
der Christelijke Gereformeerde Kerken
in Nederland
p/a A.W. Drechsler
Pijnboomstraat 45
2023 VN Haarlem

Haarlem, 18 december 1985

Aan de weleerwaarde zeergeleerde heer
dr. Jac. J. Rebel
Barchman Wuytterslaan 152
3818 LM Amersfoort

Zeer geachte broeder Rebel,

In een drietal vergaderingen hebben wij ons bezig gehouden met de vragen die u in uw brieven aan de orde stelde.

U vraagt of wij willen bevorderen dat de volgende regeling in onze kerken zal gaan gelden: Een predikant behoudt te allen tijde voor zich of voor zijn weduwe/kinderen het recht op een volledige uitkering uit de kas emeriti-predikanten enz. over het aantal jaren, dat hij gemeente-predikant is geweest.

Via dit schrijven willen wij u mededelen, dat het niet in onze bedoeling ligt voorstellen in deze richting te doen aan de generale synode.

U maakt in uw brieven een scherpe scheiding tussen de jaren, waarin een predikant werkt als gemeente-predikant en de jaren, waarin hij werkt naar artikel 6 K.O. Van uw brieven uit zou men de gedachte kunnen krijgen, dat predikanten naar artikel 6 K.O. niet meer in dienst van de kerken zouden staan. De kerken zouden immers niets te maken hebben met de pensioenrechten, die deze predikanten in de sector, waar zij nu werken, opbouwen. De kerken mogen, naar uw mening, dat pensioen niet aftrekken van een mogelijke emeritaatsuitkering. De kerken zouden slechts hebben te rekenen de dienstjaren als gemeente-predikant, om dan naar verhouding tot het aantal dienstjaren als gemeente-predikant bij emeritaat een uitkering te garanderen.

Ziet u niet over het hoofd, dat een predikant naar artikel 6 K.O. zijn bijzondere arbeid bijvoorbeeld als ziekenhuispredikant of bij het onderwijs slechts kan gaan verrichten omdat hij wettig predikant van onze kerken is? De predikanten naar artikel 6 K.O. zijn door onze kerken voor hun bijzondere arbeid afgestaan of rechtstreeks beroepen. Wij, als deputaten, menen dat de kerken geen reden hebben deze predikanten anders te behandelen dan de predikanten, die hun gehele ambtelijke leven doorbrengen in de gemeente. De aftrek van tijdens het bijzondere werk naar artikel 6 K.O. verworven pensioen is billijk. Een predikant naar artikel 6 K.O. zal bij emeritering nooit een lager inkomen hebben dan de andere predikanten. Soms zal blijken, dat

zijn pensioen zo hoog is, dat hij, als emeritus, in het geheel geen uitkering uit de emeritkas ontvangt. De kerk tast dit hogere inkomen niet aan.

Wanneer de emeritaatsregeling zou worden gewijzigd in overeenstemming met uw verzoek, betekent dit ook, dat we gaan rekenen met het aantal dienstjaren van een predikant. Dit zou in strijd komen met het verzorgingskarakter, dat naar artikel 13 K.O. duidelijk naar voren komt in onze emeritaatsvoorziening. Wij kennen het begrip dienstjaren niet, waarbij dan, volgens uw brieven, een volledige diensttijd zou moeten worden gefixeerd op 40 dienstjaren. Aanvaarden we dit uitgangspunt, dan betekent dit dat de actieve predikanten in feite pensioenrechten opbouwen, afhankelijk van het aantal van hun dienstjaren. De ongelijkheid in de emeritaatsvoorziening is dan pas echt werkelijkheid geworden. Denk bijvoorbeeld aan broeders, die op oudere leeftijd predikant worden en misschien in de jaren, voorafgaande aan hun ambtsvervulling, geen pensioenrechten opbouwen. Tevens komt dan levensgroot op ons af het arbeidsongeschiktheidsrisico met betrekking tot jongere predikanten. De huidige regeling is in vergelijking met andere regelingen dan ook niet onbarmhartig.

We hebben ons ook bezonnen op uw suggestie, dat de kerken dan in elk geval de pensioenpremie van predikanten naar artikel 6 K.O. zouden kunnen betalen. Het is echter zó, dat predikanten naar artikel 6 K.O., al zijn ze voluit predikanten van onze kerken, hun salaris ontvangen van het ziekenhuis, de school, waar zij werkzaam zijn. Zo is het geregeld met goedkeuring van de classis en in overleg met de betrokken deputaten. Een financiële verantwoordelijkheid van de kerken kan pas weer ontstaan als zij ophouden predikant naar artikel 6 K.O. te zijn, en in geval van emeritaat, zoals in de kerkorde is geregeld. Tot zolang blijven zij onderworpen aan de financiële regelingen, zoals die verbonden zijn aan hun werkring, inclusief premiebetalen voor pensioen. Hierbij is ook te denken aan de premiebetalen voor de volksverzekeringen.

U stelt onder andere nog aan de orde de positie van afgezette predikanten. Dit brengt ons uiteraard buiten het bedoelde in artikel 13 K.O. Het gaat dan niet meer over emeriti-predikanten. De laatste generale synode heeft de bezinning hierop dan ook niet aan ons opgedragen.

Wij menen op deze wijze aan uw brieven de aandacht te hebben besteed, die u van ons mocht verwachten. Het spijt ons niet op uw verzoeken te kunnen ingaan, maar wij menen geen ander standpunt te kunnen innemen.

Wij verblijven met broederlijke groeten,

de Deputaten naar artikel 13 K.O.
namens hen,
A.W. Drechsler, secretaris.

BILAGE 4

Deputaten Financiële Zaken
C. Kleinjan, secretaris
1e Barendrechtseweg 142
2992 XD Barendrecht

Barendrecht, 2 november 1985

De weleerwaarde zeergeleerde heer
dr. Jac. J. Rebel
Barchman Wuytenslaan 152
3818 LM Amersfoort.

Zeer geachte dominee Rebel,

Uw brief van 21 april met afschrift van uw brief aan deputaten Emeriti-kas werd besproken in onze vergadering van 12 oktober j.

Wij moeten u meedelen, dat wij van de synode geen opdracht hebben over de door u aangesneden zaken te adviseren. Vermoedelijk echter zullen deputaten Emeritikas de zaak zelf wel aansnijden.

Met broedergroeten,

C. Kleinjan.

BILAGE 71
art. 148

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE DE BRIEF VAN 21 JUNI 1986 VAN DR. J.J. REBEL TE AMERSFOORT

Uw commissie stelt u voor in uw antwoord op deze brief het volgende te vermelden:

a. In onze kerken is de oudedagsvoorziening voor onze predikanten alleen geregeld in artikel 13 K.O. waarin

onder meer wordt bepaald: "Als een dienaar des Woords ongeschikt wordt tot de uitoefening van zijn ambt heeft de kerk die hij pendiend heeft naar behoren in zijn levensonderhoud te voorzien".

b. Op grond daarvan is in de instructie voor deputaten Emeritikas dan ook in artikel 2 bepaald: "Er bestaat een algemene kas die gerechtigd is aan de plaatselijke kerken uitkeringen te doen om aan deze verplichtingen te helpen voldoen".

Door deze grondregel in ons kerkrecht is de plaatselijke kerk verantwoordelijk en kan een predikant op geen andere wijze aanspraak maken op een uitkering bij ziekte of ouderdom of om andere reden.

c. De predikant die zijn leven lang aan de dienst der kerken verbonden is, heeft recht op levensonderhoud ook als hij door ziekte, ouderdom of om andere reden ongeschikt is geworden tot de uitoefening van zijn ambt.

d. Het afhankelijk stellen van de hoogte van de vergoeding voor levensonderhoud aan het aantal dienstjaren is in strijd met het karakter van verzorging welke in de emeritaatsregeling duidelijk naar voren komt.

e. Op grond van bovenstaande overwegingen kan de generale synode niet aan uw verzoek voldoen.

f. Omtrant uw verzoek tot het creëren van een nieuwe aanvullende regeling of van een solidariteitsfonds voor predikanten die onze kerken verlaten, heeft de generale synode langs de kerkelijke weg geen verzoek bereikt waarin de gronden worden vermeld op grond waarvan wordt gemotiveerd dat de kerken ten aanzien van deze zaak ook verantwoordelijkheid hebben om bij te dragen in de oudedagsvoorziening, waardoor aan uw verzoek niet kan worden voldaan.

G.G. van Wijngaarden, rapporteur

BILAGE 72
art. 149

H. Koetsveld
Anemoonstraat 84
3434 JE Nieuwegein

Nieuwegein, 20 augustus 1986

Aan de Generale Synode van de Chr. Geref. Kerken in Nederland
p/a de Raad van de samenroepende Kerk van 's Gravenhage-C.,
de Weledole Heer P. Stafleu, scriba
Johanna van Polanenlaan 48
2263 TB Leidschendam

Onderwerp: Emeritaatsuitkering uitgetreden predikanten

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren en Broeders,

Het bovenvermelde onderwerp heeft in de maand januari 1986 veel aandacht getrokken van de pers. Als ik juist ben ingelicht is er thans nog geen antwoord gekomen op de vraag of aan de uitgetreden predikanten naar rato van het aantal dienstjaren op de datum dat zij wegens leeftijd het ambt moeten neerleggen rekenen kunnen op een emeritaatsuitkering uit de emeritaatskas van de Chr. Geref. Kerken, dan wel daarop recht kunnen doen gelden.

In "De Weeker" van 24 januari '86 en 31 januari '86 is door respectievelijk Prof. W. van 't Spijker en Ds. K. Boersma een kort resp. langer artikel aan gewijd, doch daarin vindt men geen antwoord op deze vraag. Voeler krijgt men uit het korte artikel van Prof. van 't Spijker de indruk, dat deze vraag ontkennend beantwoord zal moeten worden. De uitgetreden predikanten zouden dit recht hebben verspeeld, want de emeritaatsuitkering is geen pensioen; men heeft er zelf, als predikanten geen cent (premie) aan bijgedragen.

Hij schrijft namelijk en wij citeren: "Onze predikanten hebben geen pensioen. Zij hebben er nooit één cent voor betaald. Er is geen dubbelteje daarvoor op hun tractement ingehouden".

Het lijkt er veel op, dat deze woorden heet van de naald op papier zijn geworpen. Vervolgens moet mij van het hart, dat hieruit blijkt dat Prof. van 't Spijker geen hoogleraar in het arbeids- en sociale verzekeringsrecht is. Pensioenverzekering is een tak van het sociale verzekeringsstelsel in Nederland. En juist met nadruk op dit woord Sociale moeten wij er op wijzen, dat vele mensen in Nederland maar ook in andere landen, wel recht kunnen doen gelden op uitkering bij ziekte, bij ongeval, bij ouderdom etc. ook al heeft men daar persoonlijk geen cent aan bijgedragen.

Dit willen wij juist in het bijzonder met de pensioenverzekering in vijf gevallen duidelijk maken:

1. Er worden pensioenen betaald uit het kapitaal van een legaat, of meerdere legaten of uit de rente-opbrengst van dit kapitaal, waarvan de voorwaarden bij notariële acte zijn vastgelegd. De werknemers waarvoor deze pensioenen gelden en als recht zijn toegewezen hebben daar nimmer iets voor betaald. Men beschouwt deze pensioenen als uitgesteld loon (op dit laatste begrip komen wij nog terug).
2. Een bedrijf, instelling, stichting of vereniging heeft een fonds pensioenverzekering, dat in stand wordt gehouden door jaarlijks een bedrag uit de winst te bestemmen voor de kapitaaldekking voor de pensioenen. De werknemers betalen dus geen premie.
3. De werkgever heeft op zich genomen de premiebetalen voor een bij een bank verzekerde pensioen te betalen uit de lopende middelen van het bedrijf. Dit wordt als jaarlijkse kosten op de jaarlijkse rekening

geboekt en in de kostprijs van het product doorberekend. Dit is wettelijk toegestaan.

4. De N.V., B.V., stichting of instelling betaalt krachtens de arbeidsovereenkomst met de werknemers 50% van de vereiste pensioen-premie aan het fonds en de overige 50% wordt van het loon van de werknemers ingehouden. Dit is de meest voorkomende vorm sinds het ontstaan van de landelijke pensioenfondsen voor de bedrijfstakken.
- Hierbij moet volledigheidshalve worden aangewezen, dat op het moment dat deze premieheffing van het loon van de werknemers een aanvang nam het loon van deze werknemers werd verhoogd met hetzelfde bedrag als de premie vorderde.
5. Een stichting of vereniging heeft donateurs, contribuanten of leden die zoveel betalen dat alle loonkosten voor het in dienst zijnde personeel plus de sociale lasten (w.o. ook de pensioenpremie) voor 100% worden betaald en als kosten op de jaarrekeningen worden geboekt. Ook in dit geval betalen deze werknemers voor geen enkele verzekering premie.

Met deze voorkomende gevallen hadden de opstellers van de Pensioen- en Spaarfondsenwet van 1 augustus 1952 rekening te houden. Men kon dus niet stellen dat het recht op pensioen uitsluitend aanwezig was als de werknemer daaraan zelf premie had betaald. Toch moest er een rechts-criterium geformuleerd worden.

Daarom heeft men in deze Wet gesteld dat het recht op pensioen ontstaat en bestaat uit het feit, dat aan de werknemer(s) bij vaststelling in de individuele of collectieve arbeidsovereenkomst pensioen is toegezegd (dus in het vooruitzicht is gesteld).

Dit is sinds 1952 het algemene criterium geworden, waaraan het al of niet recht hebben op pensioen wordt getoetst. Dit rechtsbegrip is ook heel logisch als men uitgaat van de gedachte die steeds meer instemmig heeft gevonden, dat pensioen uitgesteld loon is. In het pensioenfonds is een deel loon gereserveerd wat vanaf de pensioengerechtigde leeftijd, overeenkomstig de bepalingen van het pensioenreglement wordt uitgekeerd.

Op grond van de bepalingen van genoemde Pensioen- en Spaarfondsenwet, moesten alle bestaande fondsen bij de Sociale Verzekeringskamer van het departement voor Sociale Zaken worden aangemeld en geregistreerd en de nog op te richten fondsen moesten binnen drie maanden na oprichting zich melden. Ik sta voor de vraag of dit door de Christelijke Gereformeerde Kerken met hun Emeritaatsfonds is gebeurd en zo niet, waarom dit niet is geschied. De wet bepaalt namelijk dat de wet van kracht is voor 'elke instelling van welke aard ook' (letterlijk citaat).

Men zou kunnen stellen dat een emeritaatsfonds geen pensioenfonds noch spaarfonds is, doch dit argument wordt door de wetsbepalingen volledig uit de hand geslagen door iedere jurist.

Men zou ook kunnen stellen, dat noch de landelijke Christelijke Gereformeerde Kerken, noch de plaatselijke kerk met de predikant een overeenkomst hebben gesloten omtrent emeritaats-uitkering. Een beroepingsbrief is moeilijk gelijk te stellen met een arbeidsovereenkomst en bevat niet de elementen die de overheid in het Burgerlijk Wetboek (art. 1537-1539) heeft gesteld, noch in de Wet op de Collectieve Arbeidsovereenkomst. Toch kan wel vastgesteld worden en eventueel door getuigenverklaring worden bewezen, dat aan de beroepen predikant uitkering in het vooruitzicht is gesteld als de emeritaatsaanvraag is toegewezen.

Ik geloof wel, dat een rechter op grond van getuigenverklaring dat het Emeritaatsfonds (kas) bestaat en de emeritaatsuitkering in het vooruitzicht is gesteld een gestelde eis zou toewijzen. Teneer daar ook in de rechtsregels is gesteld en in alle pensioenreglementen voorkomt, dat het pensioen onvervreemdbaar is. Deze bepaling wil zeggen dat geen gebeurtenis of voorval reden mag zijn de pensioenuitkering voor verbeurd te verklaren of het toegesegde pensioen te verminderen dan wel daarop beslag te leggen.

Bij het geven of nemen van ontslag uit de dienstbetrekking op staande voet wegens een aan de tegenpartij medegedeelde dringende reden, mag niet tot gevolg hebben dat alle pensioenrechten verspeeld zijn. Naar rato van het aantal dienstjaren zal het tot op de datum van de verbreking van de dienstbetrekking het alsdan opgebouwde pensioenrecht in geld uitgedrukt, of in geld direct worden uitgekeerd, of in elk geval vanaf de pensioengerechtigde leeftijd worden betaald. Ook mag men bij schulden geen beslag leggen op het verzekerde pensioenbedrag; dat mag alleen op het loon geschieden. Met andere woorden: men mag zijn werknemer nooit straffen als hij eenmaal gepensioneerd is en de dienstbetrekking heeft beëindigd. Men zou de werknemer dan voor de tweede keer straffen. De eerste keer door bijvoorbeeld het ontslag (wellicht ook met betaling van schadevergoeding) of door loonbeslag en de tweede keer die hij voelt zolang hij als gepensioneerd leeft.

Men dient dus wel te bedenken wat men doet als men de bestaansmogelijkheid geheel of gedeeltelijk ontnemt. Processen hierover hebben aan bedrijven en andere instellingen tonnen aan geld gekost. Zelf heb ik uit eigen ervaring als penningmeester van een stichting daar een voorbeeld van, wat ik bereid ben concreet toe te lichten.

Wij kunnen aan overloze discussies beginnen over de vraag of de uitgetreden predikanten hun belofte hebben gebroken en daardoor schuldig (en strafbaar?) zijn, dan wel zelf als predikant een dringende reden hadden om uit te treden. Een dringende reden is volgens de wet zo dringend, dat het niet meer mogelijk is het dienstverband nog maar een ogenblik langer te doen voortduren.

Ondergetekende zou u als synode het dringend advies willen geven aan de uitgetreden predikanten hetzij direct, hetzij een verklaring te geven, dat de pensioenrechten (emeritaatsuitkering) vanaf de datum van het neerleggen van hun ambt wegens ouderdom worden uitgekeerd naar verhouding van het aantal dienstjaren als predikant bij de Christelijke Gereformeerde Kerken.

Hij verzoekt u hem te zijner tijd van uw besluit, hetzij per persoonlijke brief aan hem, hetzij in een publicatie van dit besluit in kennis te stellen.

Tenslotte adviseert ondergetekende de synode de regels voor het toekennen van de emeritaatsuitkering zodanig te wijzigen, dat van een aan regels gebonden opbouw van uitkeringsrechten per jaar dienstverband alsmede een solidariteitsregeling wordt getroffen voor predikanten die vanwege redenen als ziekte etc. vervroegd op non-activiteit gesteld moeten worden, alsmede zonnig een zogenaamde backservice-regeling voor predikanten die op latere leeftijd in het ambt zijn gesteld. Bij het ontwerpen van zulk een regeling biedt ondergetekende aan daarbij voorlichting te geven en behulpzaam te zijn.

In het vertrouwen, dat deze brief en het verzoek daarin gedaan ernstig wordt overwogen en besproken,

wens ik u gaame Gods zegen toe voor al uw beraadslagingen en besluitvormingen en bid ik u de wijsheid toe.

Met vriendelijke en broederlijke groeten,

H. Koetsveld.

BIJLAGE 73
art. 149

RAPPORT 6 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE DE BRIEF VAN 20 AUGUSTUS 1986 VAN DE HEER H. KOETVELD TE NIEUWEGEIN

Uw commissie stelt u voor in uw antwoord op deze brief het volgende te vermelden:

- Uw vergelijking van allerlei wettelijke bepalingen voor werknemers die in loondienst zijn ten opzichte van onze predikanten gaat niet op, omdat een predikant geen werknemer is in de zin van het Burgerlijk Wetboek en de sociale wetten zodat alle wettelijke regelingen voor werknemers op onze predikanten niet van toepassing zijn.
- In het voor onze kerken geldende kerkrecht is de oudedagsvoorziening van onze predikanten alleen geregeld in artikel 13 K.O. Hierin wordt onder meer bepaald: 'Als een dienaar des Woords ongeschikt wordt tot de uitoefening van zijn ambt heeft de kerk die hij gediend heeft naar behoren in zijn levensonderhoud te voorzien'.
- Op grond daarvan is in de instructie voor deputaten Emeritikas dan ook in artikel 2 bepaald: 'Er bestaat een algemene kas die gerechtigd is aan de plaatselijke kerken uitkeringen te doen om aan deze verplichtingen te helpen voldoen'. Door deze grondregel in ons kerkrecht is de plaatselijke kerk verantwoordelijk en kan een predikant op geen andere wijze aanspraak maken op een uitkering bij ziekte of ouderdom of om andere reden.
- De predikant die zijn leven lang aan de dienst der kerken verbonden is heeft recht op levensonderhoud ook als hij door ziekte, ouderdom of om andere reden ongeschikt is geworden tot de uitoefening van zijn ambt.
- Het afhankelijk stellen van de hoogte van de vergoeding voor levensonderhoud aan het aantal dienstjaren is in strijd met het karakter van verzorging welk in de emeritaatsregeling duidelijk naar voren komt.
- Deputaten Emeritikas hebben opnieuw in hun rapport er op gewezen dat het invoeren van dienstjaren in de bestaande regeling ook nog grote problemen veroorzaken kan onder andere het arbeidsongeschiktheidsrisico bij jongere predikanten.
- Zolang uit de kerken via een instructie geen wijziging van artikel 13 K.O. wordt voorgesteld en door de synode wordt aarvaard moet uw advies worden afgewezen.

G.G. van Wijngaarden, rapporteur

BIJLAGE 74
art. 154, 179, 197

RAPPORT VAN DEPUTATEN VOOR DE EVANGELIE-VERKONDIGING ONDER ISRAËL

1. Deputaatschap

1.1. Op dit moment - februari 1986 - is het deputaatschap als volgt samengesteld:

- Voor de particuliere synode van het Noorden: ds. J. Plantinga (sec. ds. M. Oppenhuizen) en ds. A. van der Veer (sec. ds. A. Wagenaar);
- Voor de particuliere synode van het Oosten: ds. H. Biesma (sec. ds. W.J. Quist) en ds. H.D. Rietveld (sec. ds. H.H. Klomp);
- Voor de particuliere synode van het Westen: ds. J.H. Carlier (sec. ds. J. van Dijken) en ds. G. Bouw (sec. ds. E.E. Siofstra);
- Voor de particuliere synode van het Zuiden: ds. J.P. Boiten (sec. ds. H.P. Brandsma) en G.J. Orstein (sec. ds. J. Verhage);
- Voor de generale synode hebben zitting: ds. J. de Jong (eerste secretaris); ds. G.C. den Hertog (tweede secretaris); D.J. Doolaard (eerste penningmeester); P. Vree (tweede penningmeester); prof. dr. B.J. Oosterhoff (adviseur)

1.2. Ds. H. Biesma is voorzitter van het deputaatschap. De tweede voorzitter is ds. J.H. Carlier. Op verzoek van deputaten woont dr. T. Brienen de vergaderingen als adviseur bij.

2. Zendende kerken

De samenwerking met de zendende kerken Zierikzee en Groningen was in de afgelopen periode goed. Beide waren geregeld op de deputatenvergaderingen vertegenwoordigd; Zierikzee door de brs. ds. B. de Graaf en K.T. de Jonge; Groningen aanvankelijk door ds. K.J. Velema en daarna door prof. dr. M. Boertien. Omdat Zierikzee twee keer achter elkaar actief als 'zendende kerk' optrad, lag het voor de hand dat thans Groningen als zodanig zou fungeren. Deze kerk bewilligde daar van harte in en heeft br. Van der Vegt daartoe beroepen en uitgezonden. De dienst van bevestiging en intrede vond plaats op 20 september 1985. In verband met zijn emeritering nam prof. dr. M. Boertien op 19 januari 1984 afscheid van Groningen, welke kerk hij blijft dienen als afgevaardigde naar onze deputatenvergaderingen.

3. Vergaderingen

3.1. In de verslagperiode vergaderden deputaten vijftien maal, en wel op de volgende data: 10 mei 1983, 13 oktober 1983, 21 november 1983, 15 februari 1984, 5 april 1984, 12 juni 1984, 5 september 1984, 29 november 1984, 28 februari 1985, 10 april 1985, 4 juni 1985, 1 oktober 1985, 29 november 1985, 30 januari 1986 en 3 maart 1986. De vergaderingen van 10 april 1985, 1 oktober 1985 en 30 januari 1986 waren voor een belangrijk deel gewijd aan bezinning. Zeer vermeldenswaard is ook, dat deputaten op 29 november 1984 bezoek van een OJEC-deputatie ontvingen, bestaande uit dr. S. Schoon, rabbijn H. Rodrigues Pereira en mev. Th. Wolff-Kunstenaar. Het was de eerste maal, dat we als deputaatschap een gesprek hadden met onder andere vertegenwoordigers van de joodse gemeenschap in ons land (zie verder onder punt 7.4. OJEC).

3.2. Een wijziging onderging het deputaatschap voor wat de primus-deputaten betreft. Drs. Joh. Kruis werd om bekende redenen niet herbenoemd als deputaat voor de particuliere synode van het Oosten en vervangen door ds. H.D. Rietveld. Deputaten denken met dankbaarheid terug aan het werk, dat ds. Kruis in ons deputaatschap, onder andere als voorzitter, én naar buiten toe in diverse instanties heeft verricht.

4. Bezinning

Zoals reeds vermeld onder 3.1. hebben deputaten zich ook in de afgelopen periode verder bezonnen op de verschillende vragen rond de verhouding van kerk en Israël, steeds met het oog op hun opdracht. In de huidige theologische situatie valt op, dat er sprake is van fundamentele twijfel aan de kern van het christelijk geloof: Gods verlossend handelen in Zijn Zoon Jezus Christus. Dat laat het denken over Israël niet onberoerd. Waar de verzoening der zonden naar de achtergrond schuift, komt alle nadruk te liggen op de mens en de weg, die hij heeft te gaan.

De ontmoeting tussen de twee 'tradities', de joodse en de christelijke, vindt dan plaats op basis van een algemene norm van humaniteit. De toenadering, die dit te zien geeft, zou wel eens een tijdelijke kunnen zijn. De basis, de gemeenschappelijke afkeer van wat in Auschwitz heeft plaatsgevonden, biedt geen draagkrachtig fundament voor een blijvende toenadering en gesprek. Anderzijds willen deputaten ervoor waken uit reactie in tegenovergestelde richting te gaan denken, zoals men dat hier en daar kan signaleren. Men spreekt niet met Israël, maar geeft het alleen een plaats in eigen toekomstverwachting. Het huidige Israël geeft men geen plaats in Gods handelen. Het in deze kringen sterk aanwezige filo-semitisme vindt zijn grond dus in de hoop – en niet in het heden. De uitgestelde hoop kan het filo-semitisme dan ook gemakkelijk doen omslaan in anti-semitisme.

Deputaten menen, dat Israël in theologisch opzicht slechts veilig is bij een theologie, die honoreert, dat God in Christus allereerst Zijn trouw aan Israël heeft betoond, en die trouw nooit heeft opgezegd. Met eerbied gesproken: God kan het niet, of Hij moest Zichzelf verloochenen (2 Tim. 2 : 13).

Deze 'theologie' verdient een nadere invulling. Immers, de 'theologie' met betrekking tot Israël raakt zowel het verstaan van de Schriften als het zelfverstaan van de kerk en ook de wijze waarop de kerk zich krachtens de opdracht van het Evangelie ten opzichte van Israël presenteert. Ook zal deze theologie als wegwijzer moeten fungeren in de doolhof van talloze en soms lijnrecht tegenover elkaar staande Israël-visies.

Gaarne nemen we ons uitgangspunt in Ef. 2 : 11 v.v. Daar wordt de wederzijdse relatie fundamenteel aangegeven, een relatie die getypeerd mag worden als 'verbondenheid'. Kerk en Israël zijn niet los van elkaar te denken. Eén God reep beide in het aanzijn; één heilshistorie verbindt beide. Het heil is uit de Joden, De Christenen uit de heidenen dienen steeds te bedenken dat zij geliefd zijn tussen de takken van de edele olijfbom. Dit is te danken aan Christus, die de eertijds uitgesloten en vervreemde nabijgebracht heeft door Zijn bloed. Hoewel de apostel in dit gedeelte in de eerste plaats het oog heeft op de concrete gemeente van Efeze, waar Christenen uit de Joden en uit de heidenen moeten leren hun eenheid te beleven en met elkaar om te gaan, kan niet gezegd worden dat dit beperkt blijft tot de gemeente van die dagen. Door het Evangelie van Christus Jezus zijn de heidenen van alle tijden en plaatsen erbij gekomen, 'mede-ertgenamen' geworden, medelieden en medegenoten van de belofte. Jafet is komen wonen in de tenten van Sem. Helaas is de kerk dit reeds spoedig vergeten. Kerkvaders en apologeten keerden zich sterk tegen het Jodendom van hun dagen, waarvan de gevolgen hebben doorgewerkt tot in onze tijd. Het 'mede' werd: 'in plaats van'. Dit heeft ook als gevolg gehad een diepe argwaan aan de kant van de Joden ten opzichte van alles wat christelijk heet en wat het christelijk geloof wil verbreiden.

Wanneer de kerk zich in alle oprechtheid tot Israël wil wenden – en daartoe is zij geroepen – dient dit voort te komen uit een hernieuwd besef van het 'uit-genade-erbij-gekomen-zijn'. Wanneer we ons graag rekken als 'aldaar geboren' (Ps. 87), kunnen we ons nooit tegenover Israël stellen. Het geheimenis door Christus is dat de kerk mag delen in Gods verbond met Israël. Derhalve zou het eigenlijk onbestaanbaar moeten zijn: een Israël zonder het geloof in de Messias Jezus en een kerk zonder Israël.

Helaas is datgene waarin wij met Israël één zijn tegelijk ook datgene wat ons ten diepste gescheiden houdt. In deze spanning van verbondenheid en vervreemd-zijn ontmoeten kerk en Israël elkaar. En deze spanning stelt aan de ontmoeting hoge eisen – eisen van zorgvuldigheid, van bescheidenheid en van duidelijkheid.

Voor de kerk betekent dat een zoeken naar de plaats van Israël in het heilshandelen Gods én een gedurig beproeven van zichzelf of zij het 'mede' nog voldoende en eerlijk beleeft. Een kerk die niet in alle ootmoed zélf de waarheid van het Evangelie beleeft en laat zien, heeft weinig recht van spreken in de richting van Israël. Juist door de confrontatie met Israël wordt de kerk teruggeworpen op haar laatste en eigenlijke fundament. En dan is niet alleen de schuld van het verleden een struikelblok, maar werkt alle innerlijke verdeeldheid van de kerk als een belemmering. De kerk die zich tot Israël wendt met de boodschap dat de Messias Jezus is, zal juist in haar eigen leven moeten tonen, dat het haar ernst is met deze belofte. Het beleven van het 'mede' uit Ef. 2 en 3 kan Israël menselijkerwijs gesproken alleen dan tot jaloezheid brengen, als die beleving zich uit in verwondering en bescheidenheid. Pas vanuit deze twee aspecten kan ook de kerk optreden met beslistheid: zij behoeft zich voor het Evangelie niet te schamen. En de kracht van dat Evangelie is nog altijd méér dan alle menselijk en kerkelijk falen.

In de ontmoeting met Israël vanuit de verbondenheid komen allerlei zaken aan de orde: de betekenis van het Oude Testament, de verhouding tussen oud en nieuw verbond, de betekenis van de profetie, de verhou-

ding tussen de belofte van het land en het koninkrijk van God, de betekenis van de messiaerverwachting voor Israël; de opvattingen over 'vervulling' van de profetie en het lezen van het Nieuwe Testament; de vraag naar de verhouding tussen het volbrachte werk van Christus en het on-verloft zijn van de schepping; de relatie tussen verzoening en heiliging. Daarnaast dient – zoals boven reeds vermeld – de relatie met de tijd waarin we leven en de vragen die gesteld worden, in het oog te worden gehouden. Het volk, waaraan we een deel van onze Bijbel, van Gods Woord te danken hebben; de Heiland der wereld, die uit Israël is voortgekomen; de onberouwelijkheid van Gods verkiezing en verbond – dat alles vraagt van de kerk een voortdurende bezinning, zelftoetsing en openheid.

Daarom verhindert 'Israël' ons, van onze gedachten een sluitend en gesloten systeem te maken. Dat maakt het niet eenvoudig eigen positie te omschrijven. Toch is ons net tegen een 'verjoodsing' van de theologie én tegen een charismatische Israëlvisie niet een poging eigen positiekeuze te ontlopen. Integendeel: de enige 'positie' is Gods genade en de trouw aan Zijn verbond. Het is Gods genade in Jezus Christus voor verloren mensen, Joden en heidenen, die de grondslag van ons werk is en de richting van onze arbeid bepaalt. Op grond van Gods trouw aan ons stellen wij ons ootmoedig en beslist op. Onze verwachting is dat Hij ons werk wil zegenen.

5. Voorlichting

5.1. Binnen het deputaatschap is een commissie benoemd, die tot taak heeft zich te beraden op welke wijze aan vorming en toerusting van de kerkleden kan worden gedaan. Men wordt namelijk op allerlei wijze geconfronteerd met (verkeerde) meningen en (eenzijdige) opvattingen over Israël en het Jodendom.

Aan deputaten werd gevraagd om informatie vanuit onze praktijk en toerusting vanuit de Heilige Schrift. Deputaten meenden hieraan te moeten voldoen. De mogelijkheid is overwogen en onderzocht om per particuliere synode regionale avonden te beleggen, waarop iemand uit de kring van deputaten een spreekbeurt zou houden, met gelegenheid tot discussie. Bij nader inzien meenden deputaten hiertoe niet te moeten overgaan.

Om toch op erigerlike wijze een bijdrage te leveren aan de toerusting van onze kerkleden met betrekking tot Israël hebben deputaten het volgende besloten:

1. Er is aan het comité van de vormingscursus een verzoek gericht om in dit kader enkele lessen te mogen verzorgen over Israël. Eenzelfde verzoek is gezonden naar de cursus, die te Winschoten wordt gehouden.
2. De verschillende classes zijn aangeschreven met het verzoek aandacht te besteden aan het werk onder Israël. Het bleek niet in elke classis gebruikelijk te zijn om bijvoorbeeld op zondagsdagen plaats in te ruimen voor de Evangelieverkondiging onder Israël.
3. Bovengenoemde commissie is bezig een thema-nummer van 'Vrede over Israël' samen te stellen, waarin terzake kundigen uit onze kerken schrijven over verschillende facetten van de verhouding Kerk en Israël, waarbij ook de bezinning in onze kerken hierover in het verleden zal worden betrokken.
4. Ten behoeve van de predikanten wordt een leduurpakket samengesteld in het kader van een 'Israël-zon-dag', hetwelk ten dit jaar eind augustus/begin september zal worden toegesonden. Dit zal de volgende inhoud hebben:
  - a. Preeksets voor een thema-dienst over de verhouding Kerk en Israël.
  - b. Catechesemateriaal voor één of meer lessen over ditzelfde onderwerp.
  - c. Passages uit de rondzendbrieven en/of rapporten van ds. H.M. v.d. Vegt, die van belang zijn voor elke predikant.

5.2. COMMISSIE VOORLICHTING ISRAËL

De laatstgenoemde generale synode droeg het deputaatschap op om naar wegen te zoeken om jongeren uit de kerken, die in Israël en in het bijzonder in Nes Ammim gaan werken, zoveel mogelijk voor te lichten en toe te rusten.

Om aan dit besluit uitvoering te geven stelde het deputaatschap de commissie voorlichting Israël aan jongeren in. In deze commissie zitten thans de brs. Boertien, de Jong, Van der Vegt en Van der Veer (samenroeper).

Door regelmatige publicaties in alle kerkbladen tracht deze commissie met jongeren uit onze kerken in contact te komen, die of van plan zijn in Israël te gaan werken of daar al werkzaam zijn. Uit de reacties blijkt dat jaarlijks een behoorlijk aantal jongeren uit onze kerken naar Israël gaat. Het is een zeer gemengde groep. Zij die reageerden, zijn vooral die jongeren, die een positieve bijdrage aan het land Israël willen leveren. Jongeren, die louter gaan voor het avontuur of bewust weg willen zijn uit eigen land, melden zich nauwelijks.

Op 3 oktober 1984 werd in Amersfoort een ontmoetingsavond gehouden tussen deputaten en een groep jongeren die in Israël geweest is. Opnieuw bleek uit deze contacten dat het grote gemis is dat vele jongelui naar Israël gaan zonder enige vorm van voorbereiding. Dat is dan ook de grote oorzaak dat zij – in Israël gekomen – zich voor vele problemen en vragen zien geplaatst.

Uiteraard kan nu onze nieuwe predikant ds. H.M. van der Vegt in Israël een gedeelte van zijn tijd besteden aan de opvang van deze jongeren. Een nieuwe folder is in voorbereiding en er wordt gezocht naar nog betere manieren en wegen van verspreiding. Toch lijkt het dat het meeste werk hier in Nederland vooraf moet gebeuren. Vorming en toerusting vooraf zijn bijzonder noodzakelijk.

Via deze commissie proberen deputaten door publicaties en persoonlijke contacten hiernaas gestalte te geven. Zo is er één centraal adres, dat van de samenroeper van deze commissie, waarheen de jongelui zich kunnen wenden. Zo werd er ook in oktober 1985 een speciaal jongerennummer van 'Vrede over Israël' uitgegeven met artikelen door jongeren zelf geschreven en een basisinformatie, waarmee de jongelui hun voorbereiding kunnen beginnen.

Wil dit werk vruchten afwerpen, dan zullen de kerkeraden er voortdurend attent op moeten zijn welke jongeren uit hun gemeente naar Israël denken te gaan. Deputaten kunnen hier in Nederland in samenwerking met jongeren die al geweest zijn bij de nodige voorbereiding behulpzaam zijn. Onze predikant in Israël zal dan voor de verdere begeleiding zorgen.

5.3. VREDE OVER ISRAËL

In de achter ons liggende jaren heeft 'Vrede over Israël' overeenkomstig de opdracht van de generale synode

1983, regelmatig aandacht geschonken aan de 'verjoodsing' van de theologie. Daarbij valt te denken aan de artikelen over Lapide, H. Jansen en aan verschillende bijbelstudies. Dat heeft de redactie niet verhinderd tegelijk te waarschuwen voor het herlevend anti-semitisme. Deputaten zijn van mening, dat op evenwichtige wijze door ons blad voorlichting aan de kerken is gegeven. Zij zijn dankbaar voor de gestegen inkomsten, die stellig samenhangen met het feit, dat er weer een werker is in Israël, maar waaruit toch iets blijkt van waardering uit de kerken voor de inhoud van 'Vrede over Israël'.

5.4. LECTUURPAKKETTEN AAN KERKERADEN

Aan alle kerken zonden we informatie-materiaal, onder andere een aantal ICI-folders en een nummer van 'Verkenning en Bezinning'. Door middel van deze toezending beoogden we de kerkeraden en predkanten te bereiken en te attenderen op bepaalde studies en ontwikkelingen. Het moge duidelijk zijn dat toezending geschiedt vanuit het oogpunt van informatie, ook al betekent dat niet, dat we het met elke regel eens zijn.

6. Arbeidsvelden

6.1. WERKER (incl. zie begeleiding werker)

Het behoeft geen betoog dat we als deputaten bijzonder verheugd zijn met het feit dat we namens onze kerken opnieuw een werker in het 'land der vaderen' mogen hebben. Nadat het werk aldaar in het najaar 1981 abrupt werd afgebroken, hebben we ons uitvoerig bezonnen op de vraag op welke wijze dit kon worden voortgezet. Zowel het werk van deputaten als zodanig als de aard van het werk in Israël vroeg daarbij uitvoerige bespreking. We waren van oordeel dat het onze opdracht is ook in Israël zelf te werken en we meenden ook dat dit alleszins verantwoord was: niet alleen onze opdracht, maar ook met het oog op de betrokkenheid van de kerken bij dit werk.

Nadat met een aantal broeders predkanten contact was geweest, viel onze keus op kandidaat H.M. van der Vegt. Hoewel hij aanvankelijk liever eerst een gemeente in ons land wilde dienen, zagen we het ook als leiding van Godsweg dat hij voor dit werk beschikbaar bleef. Met ingang van 1 september 1984 gingen we een werk-relatie met hem aan, die onder andere een meer gerichte voorbereiding op zijn komende taak inhield alsook dat hij deputaten diende met verslaggeving van enige door hem op ons verzoek bijgewoonde conferenties. Een inmiddels ingestelde 'begeleidingscommissie' regelde allerlei voorkomende en noodzakelijke dingen, als bijvoorbeeld: contact met een psycholoog in verband met een gewenst psycho-technisch onderzoek, contact met Groningen als aanstaande beroepende en zondende kerk, een werkvoorbereiding en een taakomschrijving. Bij de werkvoorbereiding moesten stellig genoemd worden: de stage in Apeldoorn-Oost gedurende drie maanden om enige pastorale ervaring op te doen, het taakpraktikum en de oriëntatie in Israël, de introductie in Groningen, het overleg inzake de taak-omschrijving en het vaststellen van rechtspositionele regelingen. Bij deputaten ontstond steeds meer waardering voor de wijze waarop br. van der Vegt zich voorbereidde op zijn werk. Het was een vreugde dat – met de hartelijke bereidheid en de medewerking van de kerk van Groningen – alles zo geleid en gezegend werd, dat op 20 september 1985 bevestiging, uitzending en intrade konden plaatsvinden. Inmiddels is br. van der Vegt zijn werkzaamheden in Israël begonnen. Centraal uitgangspunt van dit werk is: de diepe verbondenheid van kerk en Israël, met name vanuit Ef. 2: 11 v.v., zoals sub 4 (Bezinning) is aangeduid en enigszins uitgewerkt.

Vanuit deze verbondenheid en zoveel mogelijk aansluitend bij opzet en doelstelling van het werk, zoals die sedert 1960 zich vanuit Jeruzalem ontwikkelde en later ook in en uit de regio Tel-Aviv werd opgebouwd, behoort het tot de taak van br. van der Vegt (nog) bestaande contacten opnieuw aan te vatten en nieuwe te leggen. Dit houdt in: het onderhouden van contacten met christelijke kerken en groepen van Joden-Christenen in Israël; het 'verstrooiden-pastoraat', met name gericht op jonge Nederlandstalige vrijwilligers; het opnieuw opzetten van de theologische gespreksgroep in Tel-Aviv, en voorts alles wat in de dienst van de evangelie-verkondiging wenselijk en mogelijk is. Daarbij behoort ook een voortdurende en diepgaande bezinning inzake de geestelijke situatie van Joden en Christenen in Israël en het trachten een bijdrage te geven aan ontmoeting en gesprek tussen Joden en Christenen met het doel dat zo de Schriften worden gelezen dat de klaarlijkheid van alles 'wat op Hem betrekking had' (Luk. 24: 27) gezien en erkend wordt. Zo moge ook in en door Israël gezien worden wat het geloof betekent dat Gods genadige bemoeienis in Christus met Israël en met de volken doorgaat. Daarnaast is een belangrijk aspect van de arbeid van onze werker in Israël de voorlichting over theologische en maatschappelijke ontwikkelingen aldaar, opdat hier de bezinning op de verhouding kerk en Israël wordt bevorderd. Terwille van deze voorlichting wordt ook gedacht aan regelmatig terugkerende publicaties en lezingen.

Br. van der Vegt en wij zijn ons bewust van de moeite en van de mogelijkheden. Uit de eerste rapportages én uit de mededelingen van anderen blijkt dat br. van der Vegt zich op voortreffelijke wijze inwerkt, thuisraakt in Israël en contacten krijgt die (opnieuw) openingen geven voor de eigenlijke zaak. Met alle nadruk moge gesteld worden, dat zowel deputaten als br. van der Vegt zich geroepen weten in Israël te dienen met en vanuit het Evangelie dat de Messias Jezus is. En onze werker daar moge zich omringd en gedragen weten door de gebeden der kerken.

6.2. Nu zowel het werk van deputaten alleen maar groeit, als ook door de groeiende belangstelling voor Israël steeds meer behoefte is aan goede voorlichting, menen deputaten bij u opnieuw te moeten vragen om toestemming een gedeeltelijk vrijgestelde kracht te kunnen aantrekken. Achtergrond en doelstelling blijken duidelijk uit bijgevoegd voorstel (bijlage 1).

7. Contacten

7.1. ICI

7.1.1. Ook in de afgelopen periode hebben deputaten deelgenomen aan het ICI. Momenteel hebben in dit contactorgaan zitting de deputaten ds. J.H. Carlier en ds. H.D. Rietveld. De laatste kwam in de plaats van ds. J. de Jong, die vele jaren in het ICI zitting had en om zijn inbreng bijzonder gewaardeerd.

7.1.2. De vraag of ICI naast het OJEC en het overleg tussen de vier moderamina, nog wel een eigen plaats heeft, werd bevestigend beantwoord. Een belangrijke factor daarin is het feit, dat alleen in ICI Hadderech, de vereniging van Messiasbelijdende Joden, vertegenwoordigd is en kan zijn. Dit jaar hoopt ICI zich op

indringende wijze bezig te houden met de positie van de Messiasbelijdende Joden in het geheel van de kerken. Gedacht wordt aan een studiebijeenkomst op D.V. 30 september.

7.1.3. Even leek het erop, dat ICI zou stoppen met het verzorgen van Jeruzalemsseminars. Er bleek echter nog zoveel belangstelling voor te bestaan, dat besloten werd deze seminars te blijven houden. Het is een regel geworden, dat steeds twee deputaten aan deze seminars deelnemen.

7.1.4. Omdat van deze seminars slechts éénmaal door de deelnemers kan worden gebruik gemaakt, hebben deputaten naar andere mogelijkheden voor verdieping van de kennismaking met Israël gezocht (zie 7.2.).

7.1.5. De ICI ziet het ook als haar taak om voorlichting te geven door middel van vrouwbladen. De nummers 5 en 6 verschenen enige tijd geleden, handelend over respectievelijk 'De Messiasverwachting' en 'Vieringen op de levensweg van de Jood' (besnijdenis, Bar-Mitswah, verloving en huwelijk, rouwgebruik). Nog steeds blijkt, dat er aan dergelijke vrouwbladen grote behoefte bestaat. De belangstelling ervoor is verheugend. Deputaten achten het een goede ontwikkeling, dat de voorlopige tekst van de vrouwbladen aan enkele vooraanstaande vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap voor advies ter inzage wordt gegeven.

7.2. BEZINNINGSCOMITE 'ISRAËL'

Met het bezinningscomité 'Israël' in Hervormd Gereformeerde kring in de Nederlandse Hervormde Kerk, dat in het verleden reeds enige 'seminars' rondom en in Israël organiseerde, is in 1985 een nader contact ontstaan om te zien, of we gezamenlijk iets kunnen doen inzake de bezinning op de verhouding Kerk en Israël. In overleg met dit comité is nu een 'seminaar' opgezet onder het thema: 'Wie is Jezus? De vraagstelling van de christologie met het oog op de ontmoeting met Israël'. Een zestal bezinningsbijeenkomsten is in ons land gehouden, terwijl van 4 tot 18 april van dit jaar het 'seminaar' in Israël zelf zal worden voortgezet en afgerond. Aan dit 'seminaar' doen tot nu toe zes personen uit onze kerken mee. Een tweetal broeders uit ons deputaatschap neemt deel aan het overleg en de voorbereiding van dit 'seminaar'. Na afronding van dit 'seminaar' zal intem worden nagegaan of en in hoeverre voortzetting van dit contact voor ons werk van betekenis is. De eerste indruk is, dat gesproken kan worden van een goed contact. Omdat het in dit seminaargebeuren om méér gaat dan een 'eerste kennismaking', zoals de 'seminars' van de ICI bedoelen te zijn, hoeft dit onze deelname aan de laatstgenoemde 'seminars' niet te doorkruisen.

7.3. VIER-MODERAMEN-OVERLEG

7.3.1. Binnen het reeds meer dan twintig jaar goed functionerende 'vier-moderamen-overleg' (4M) kon de samenwerking worden voortgezet, zij het in gewijzigde samenstelling. Van Hervormde zijde kwamen als nieuwe leden de pasbenoemde voorzitter van de Hervormde Raad voor Kerk en Israël, dr. K. Blet, en de studiereferent, dr. H. Vreekamp; terwijl afscheid werd genomen van ds. G.H. Cassuto. De vertegenwoordiging van het Gereformeerde Deputaatschap Kerk en Israël en van de Commissie Dienst aan Israël van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten bleef ongewijzigd. Namens ons deputaatschap nam ds. Biesma de plaats in van ds. Job. Kruis, terwijl ds. J. de Jong – na jarenlange trouwe dienst en gewaardeerde inbreng in dit gezelschap – werd vervangen door ds. G.C. den Hertog erv'of br. D.J. Doolgaard. In een twee- tot drietal vergaderingen per jaar komen zaken aan de orde die het werk in Israël raken én die van betekenis zijn voor bezinning en voorlichting in eigen land. Een tussentijdse 'voorzittersoverleg' kan – indien nodig – inspielen op aangelegenheden van het moment, zoals zich in deze periode voerde inzake een telegram aan de Raad van Kerken om de nodige voorzichtigheid te betrachten inzake het contact met een vertegenwoordiger van de P.L.O.

7.3.2. Wat de ontwikkelingen binnen de kerken van het overleg betreft: ds. G.H. Cohen Stuart, als 'theologisch adviseur' van de Nederlandse Hervormde Kerk werkzaam in Jeruzalem, promoveerde in 1984, bij welke promotie 'onze' prof. dr. M. Boertien een werkzaam aandeel had. Dr. A. Boersma, die namens de Gereformeerde Kerken werkzaam is in Nies Ammin, is voornemens zijn arbeid aldaar per september 1986 te beëindigen.

7.3.3. In gezamenlijk overleg wordt de financiële bijdrage aan een tweetal zusters in Tiberias, die 4M als een 'erfenis' hadden gekregen, afgebouwd. Jaarlijks wordt een bijdrage aan International Council for Christians and Jews (I.C.C.J.) te Heppenheim in gezamenlijk overleg vastgesteld.

7.3.4. Van belang is een nieuw ontwerp van de oude 'Israël-folder', bestemd voor met name jongeren, die enige tijd in Israël vertoeven. De drie predkanten in Israël hebben een herziene uitgave daarvan aangeboden; overleg inzake het (laten) drukken daarvan is gaande.

7.3.5. Met dr. G.F. Willems te Knokke is jaarlijks contact. Als lid van de Verenigde Protestantse Kerk van België (V.P.K.B.) tracht hij de betrokkenheid van de kerken aldaar met het Israël-werk te verhogen door lezingen te houden; als lid van het Instituutum Iudaicum is hij op wetenschappelijk gebied bezig met studie en publicaties. Dit werk bij onze Zusterburen verdient blijvende aandacht.

7.3.6. Organisaties op politiek-sociaal gebied in Israël als Oz we Shalom en Partnership hebben zich enige malen in ons land gepresenteerd om meer bekendheid te krijgen. Met de Near East Ministry (N.E.M.) te Voorhuizen is een eerste contact geweest.

7.3.7. Bij de 4M kwam een verzoek binnen van de stichting 'Vrienden van het joods historisch Museum' om de iustrumvirering van de bevrjding (5 mei 1985) te gebruiken als aanleiding voor een gift, c.q. collecte. We hebben dit verzoek aan de kerken doorgegeven.

7.3.8. Aandacht werd gegeven aan het lot van de Russische Joden, terwijl de overheidsbemoeiing inzake religieuze zaken aanleiding gaf tot een schrijven aan de staatssecretaris, dhr. Ploeg, en aan de Tweede Kamer, opdat herhaling van anti-semitische tendenzen zoals die zich in de jaren dertig voordeden, zou worden voorkomen.

7.3.9. Met kritische aandacht van de kant van onze vertegenwoordigers in 4M zijn alle gebeurtenissen rondom prof. Pinchas Lapide gevolgd. Door sommigen wordt hij beschouwd als een mogelijke bruggelegger tussen Jodendom en Christendom. Van meetaf hebben wij ons afgevraagd of zijn optreden niet te solistisch was, waarbij ook de vraag zich voordoet in hoeverre hij als representant van 'het' Jodendom kan worden gezien.

Het heeft ons ertoe gebracht prof. dr. J.P. Versteeg te verzoeken de eerste conferentie met Lapide (voorjaar 1984) mee te maken. Van zijn kritische opmerkingen hebben we dankbaar gebruik gemaakt. Op verzoek

van deputaten nam een aantal predikanten deel aan de tweede conferentie (voorjaar 1985), wier verslag besproken werd binnen ons deputaatschap en waarvan ook een woergave werd gegeven in 'Vrede over Israël'. Bij de voorbereiding van een derde conferentie (najaar 1986) hebben we onze bezwaren kenbaar gemaakt. Onzes inziens zou het bewuste nadenken over de relatie Jodendom-Christendom meer aan diepte winnen wanneer op een dergelijke conferentie naast c.q. tegenover Lapide, een terzake kundige vertegenwoordiger van het gereformeerde protestantisme werd gesteld.

7.4. O.J.E.C.

7.4.1. Op de generale synode van 1983 werd goedgekeurd, dat deputaten zouden deelnemen aan de vergaderingen en werkzaamheden van het O.J.E.C. (Acta 1983, blz. 90).

7.4.2. Het O.J.E.C. is duidelijk bedoeld als overlegorgaan van vertegenwoordigers van de joodse gemeenschap en de christelijke kerken. Was de start zeer afzijdig en afwachtend, de verstandhoudingen binnen het O.J.E.C. zijn al beter geworden en de openheid voor elkaar groeit. Dat mag met dankbaarheid geconstateerd worden.

7.4.3. Er heeft een kennismaking plaatsgevonden tussen vooral de joodse O.J.E.C.-leden en de raden en deputaatschappen der participerende kerken. Dit is van beide zijden op hoge prijs gesteld en de bezoeken zullen herhaald worden. Een thema is steeds expliciet of impliciet aan de orde geweest, nl. de wijze waarop de kerken hun relatie tot het joodse volk definiëren en vormgeven. Daarbij bleek vaak een discrepantie te bestaan tussen de bestaande praktijk en de officiële theorie, vastgelegd in kerkordes en kerkelijke verklaringen, waarin herinneringen aan wat wordt aangeduid als 'joden-zending' nog niet geheel tot het verleden behoort terwijl in de O.J.E.C.-statuten vermeld staat dat het overleg plaatsvindt 'zonder enig oogmerk van zending'. Het O.J.E.C. heeft nu aan de participerende instanties verzocht aan de bezinning op dit thema hoge prioriteit te verlenen. Wat onze kerken betreft wordt verwezen naar de naam van ons deputaatschap, naar artikel 21 K.O. en naar bijlage XVI artikel 10. Deputaten zullen zich nog nader op dit verzoek beraden.

7.4.4. Van het begin af is er in het O.J.E.C. bezorgdheid geweest rondom een nieuw opkomend anti-semitisme. Men is attent op symptomen en duidelijk aanwijsbare uitingen daarvan. Desnoods worden stappen ondernomen om deze tegen te gaan.

Zo is er een werkgroep in het leven geroepen, die heeft opgesteld een aantal 'Richtlijnen voor het onderzoek naar anti-joodse vooroordelen in catechetisch materiaal voor kerk en school'. In deze werkgroep heeft dr. T. Brienens à titre personnel van het begin af zitting. Deze richtlijnen zijn op een conferentie met catecheten en die in het catechetisch werkveld werkzaam zijn doorgesproken en zullen op een komend congres van godsdienstonderwijzers aan de orde worden gesteld. In het algemeen zijn deze richtlijnen als waardevol erkend en van betekenis bevonden voor godsdienstcatecheten, godsdienstonderwijzers en vervaardigers van catechetisch en didactisch materiaal. Ook heeft het O.J.E.C. in samenwerking met een aantal andere instanties van joodse zijde een aanklacht ingediend (september 1985) tegen de uitspraken van het evangelisten-echtpaar Goeree te Zwolle in de nrs. 10 en 12 3e jaargang 1985 van hun Gospelblad Evan, welke uitspraken naar inhoud, vorm en doel beledigend, onzorgvuldig en suggestief zijn en aanzetten tot verwarring, vooroordelen en discriminatie ten aanzien van de Joden. In een kort geding is de aanklacht als terecht erkend. De Goeree's zijn ondertussen in hoger beroep gegaan.

7.4.5. Om meer bekendheid aan zijn bestaan en werk te geven verschijnt vier keer per jaar een O.J.E.C.-periodiek, een O.J.E.C.-serie over publicaties op het gebied van de verhouding Christenen en Joden en worden conferenties en Open Avonden belegd, waarbij opgemerkt dient te worden dat het O.J.E.C. niet alle uitspraken van sprekers en replicanten voor zijn rekening neemt.

7.4.6. Ten aanzien van het optreden en de uitspraken van de Raad van Kerken in Nederland werd er bij deze Raad op aangedrongen schriftelijk vast te leggen dat het O.J.E.C. in alle zaken betreffende Joden, Jodendom en Israël zal worden geconsulteerd, vóórdat de Raad komt tot uitspraken en handelingen en dat de Raad zich aan deze afspraak zal houden.

7.4.7. Tot begin 1985 had dr. J. Kruis namens deputaten zitting in het O.J.E.C. Sindsdien neemt dr. T. Brienens zijn plaats in en woont de maandelijkse vergaderingen van het O.J.E.C. bij.

7.4.8. Het zal goed zijn – en uw deputaatschap is daarop attent – dat het O.J.E.C. zich niet zal verliezen in een negatief-kritische opstelling, maar dat ook binnen het O.J.E.C. volle aandacht wordt geschonken aan het positieve deel van zijn doelstelling.

7.5. NES AMMIM/CONTACTCOMMISSIE KERKEN

7.5.1. Onze kerken zijn via de Contactcommissie Kerken Nes Ammim (C.C.K.) betrokken bij de christelijke gemeenschap Nes Ammim in het noorden van Israël. De C.C.K. draagt medeverantwoordelijkheid voor de geestelijke, pastorale verzorging van de inwoners van Nes Ammim. Deputaten maakten in hun rapport aan de generale synode 1983 te Rotterdam gewag van de interne spanningen in Nes Ammim. Op de generale synode werden door verschillende afgevaardigden hierover vragen gesteld. Deze vragen en de zorg, die daarin doorklonk, zijn in de afgelopen jaren meermalen onderwerp van gesprek geweest, in de C.C.K. en de I.T.T.K. (= de Internationale Theologische Kirchlische Kommission – Nes Ammim).

Vertegenwoordigers van de C.C.K. en de I.T.T.K. hebben onze zorgen besproken met de bewoners van Nes Ammim. Met dankbaarheid kan worden gerapporteerd, dat de spanningen zijn afgenomen. Binnen de Nes Ammim-gemeenschap is diepgaand gesproken over haar eigen identiteit.

7.5.2. Door de kerken van Duitsland is een tweede predikant voor Nes Ammim benoemd. Hiermee is een jarenlange wens vervuld. De Nederlandse predikant van Nes Ammim, ds. A. Boersma (Gereformeerd) gaat echter in september 1986 Nes Ammim verlaten. De procedure voor het beroepen van een opvolger is reeds begonnen. Deze beroeping zal in nauw overleg met de C.C.K. plaatsvinden, maar de verantwoordelijkheid beruht bij de Gereformeerde Kerken. Ds. Boersma heeft in een moeilijke periode zijn werk moeten verrichten; we zijn dankbaar voor wat hij heeft mogen doen. Zijn opvolger mag – met een Duitse collega naast zich – het werk voortzetten.

7.5.3. Ds. J. Planinga en ds. A. van der Veer vertegenwoordigen onze kerken in de C.C.K. en de I.T.T.K. Ds. A. van der Veer vervulde de door het vertrek van drs. Joh. Kruis ontstane vacature.

8. Diversen

8.1. In deze voorslagperiode werd aan – toen nog – student Otten een financieel blijk van waardering uitgereikt voor zijn studie over 'Israël in het licht van de oudtestamentische profetie'. Deze studie was ingezonden naar aanleiding van een daartoe door ons uitgeschreven prijsvraag.

8.2. De predikanten D. Biesma en M. Drayer namen in oktober 1983 afscheid uit onze kring nadat ze beiden meer dan 30 jaar zich van harte aan dit werk hadden gegeven. Ook hier past het ons de dankbaarheid te uiten dat we zolang profijt mochten hebben van hun kennis van zaken, hun trouwe toewijding, hun hartelijke betrokkenheid en hun bescheiden maar kerkelijke wijze van dienen in ons midden, respectievelijk als penningmeester en secretaris. Dat is dit werk van de kerken zeer ten goede gekomen.

8.3. Het geleidelijk aan slinkende bestand van classis-correspondenten inzake Evangelieverkondiging onder Israël en het feit dat we in voorkomende gevallen ons rechtsbreeks tot de kerken/kerkeraden wendden, hebben ons tot het besluit gebracht het instituut van (sluimerend) classis-correspondentschap te laten voor wat het is.

9. Financien

Over de jaren 1983 tot en met 1985 wordt verantwoording afgelegd in bijlage 2. Betreffende de begrotingen over de jaren 1987 tot en met 1989 worden in dezelfde bijlage schattingen gegeven. Deze schattingen resulteren in een gewenste omslag van f 1,50 per (doop)lid voor elk van de jaren 1987 tot en met 1989. Deze omslag blijft dan gelijk aan die welke door de generale synode van 1983 is vastgesteld voor 1986. Bij het vaststellen van de omslag zou het wenselijk zijn dat deputaten op enigerlei wijze betrokken zijn bij de beslissingsvoorbereiding. Dit voorkomt dan onduidelijkheden en/of verrassingen bij deputaten. Omdat deputaten met de vastgestelde omslag moeten werken (naar de kerken toe en voor zichzelf) is de desbetreffende achtergrondinformatie onontbeerlijk.

10. Voorstellen

- De generale synode geve deputaten volmacht om zo spoedig mogelijk naar een vrijgestelde binnenland om te zien en daarbij
  - deze taak als een 0,6 werkrelatie in te vullen;
  - de omschreven profielschets zoveel mogelijk te realiseren;
  - de financiële lasten voor de duur van drie jaar tot aan de generale synode 1989 uit de kas van deputaten te bekostigen en daartoe de verplichte minimum-bijdrage van de kerken op het huidige niveau te houden.
- De generale synode stelle opnieuw de omslag vast conform het voorstel genoemd in het financieel verslag alsmede hierboven onder 1c.
- De generale synode benoeme opnieuw een eerste en tweede secretaris, een eerste en tweede penningmeester, alsmede een adviseur.

BIJLAGE 1

DEPUTATEN EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAËL

- constaterend, 1. dat zij in hun rapport aan de generale synode 1980 het pleit hebben gevoerd om een vrijgestelde voor werk in Nederland te mogen aanstellen (Acta art. 53 Bijlage pag. 136 ad 9 en pag. 142 ad 3);
2. dat dit verzoek hoofdzakelijk om financiële redenen niet kon worden gehonoreerd;
3. dat de noodzaak voor het aanstellen van een vrijgestelde binnenland eerder groter dan kleiner is geworden en vanaf 1978 door de overgrote meerderheid van het deputaatschap als noodzakelijk is ervaren;
- overwegende, 1. dat de door God aan de kerk opgedragen taak met betrekking tot Israël, kerk en theologie voor de opgave van een voortdurende bezinning stelt;
2. dat deze bezinning door de te geringe beschikbare tijd bij alle broeders ernstig in het gedrang komt;
3. dat voorts herleving van anti-semitisme en anti-judaïsme enerzijds en de zogenaamde verjooding van de theologie anderzijds voortdurende bezinning vragen, zoals door de generale synode 1983 aan deputaten met name is opgedragen;
4. dat de stimulering en de bewaking van het werk van de werker in het buitenland vragen om grotere deskundigheid, slagvaardigheid en beschikbaarheid van tijd;
5. dat de generale synode 1983 terecht het belang onderstreepte om de kerken op het grondvlak in woord en geschrift voor te lichten over de huidige ontwikkelingen ten aanzien van de verhouding Kerk en Israël;
- van oordeel, 1. dat in genoemde behoefte voorshands op basis van 0,6 werkrelatie moet kunnen worden voorzien om de aan deputaten opgedragen taak naar behoren te kunnen verrichten;
2. dat de offervaardigheid van de kerken voor zulk een werkrelatie thans de financiële mogelijkheden biedt;
3. dat in ieder geval in een profielschets voor deze taak moet worden gedacht aan:
  - voldoende theologische scholing, zo mogelijk op doctoraal niveau en met belangstelling voor de verhouding van Kerk en Israël, die uit studie blijkt;
  - het beschikken over goede contactuele eigenschappen, waarvoor een psychologisch onderzoek nodig is;
  - het bij voorkeur minimaal 4 à 5 jaar 'gemeente-werk' te hebben verricht;
  - de bereidheid om regelmatig ten behoeve van de voorlichting aan de kerken 's avonds van huis te zijn;
  - het in staat zijn het bureauwerk in samenwerking met de eerste secretaris en het Kerkelijk Bureau te structureren;
  - het bezitten van een goed organisatorisch vermogen;

verzoekt de generale synode te besluiten:

1. aan deputaten volmacht te geven om zo spoedig mogelijk naar een vrijgestelde als boven bedoeld, om te zien;
2. deze taak als een 0,6 werkrelatie in te vullen;
3. deputaten op te dragen de genoemde profielschets zo veel mogelijk te realiseren;
4. de financiële lasten voor de duur van drie jaar tot aan de generale synode 1989 uit de kas van deputaten te bekostigen en daartoe de verplichte minimum-bijdrage van de kerken op tenminste het huidige niveau te houden.

BIJLAGE 2

A. Verantwoording over 1983, 1984 en 1985

Betreffende de financiële gang van zaken over de jaren 1983 tot en met 1985 kan het volgende gerapporteerd worden. (Voor de overzichtelijkheid zijn de cijfers op hele gulden afgerond.)

	1983	1984	1985
INKOMSTEN:			
Collecten en omslagen	111.885,-	97.235,-	100.477,-
Bijdragen via acceptgiro's - "Vrede over Israël"	56.054,-	56.181,-	82.064,-
Via correspondenten	PM	3.122,-	295,-
Giften	9.390,-	9.024,-	11.520,-
Zendingscommissies/Zendingsdagen	14.141,-	18.831,-	10.588,-
Rente/Interest	15.121,-	18.203,-	31.384,-
Diversen	1.389,-	0,-	0,-
Totaal inkomsten	207.960,-	202.596,-	236.328,-
UITGAVEN:			
Arbeid vrijgestelde 'Israël'	0,-	16.790,-	62.160,-
Uitgave blad "Vrede over Israël"	53.226,-	58.807,-	71.494,-
Algemene kosten	23.964,-	28.671,-	40.641,-
Bijdragen Israël-organen*	15.177,-	10.938,-	14.191,-
Functie-vergoedingen	1.650,-	1.650,-	1.650,-
Bibliotheek en abonnementen	4.484,-	6.057,-	7.544,-
Totaal uitgaven	98.501,-	122.913,-	197.680,-
SPECIFICATIE ALGEMENE KOSTEN			
Bankkosten	362,-	492,-	1.033,-
Archief zendingshuis	500,-	500,-	500,-
Seminaars en conferenties	2.600,-	2.860,-	6.294,-
Vergaderingen	12.681,-	12.315,-	15.367,-
Bureau en secretariaat	1.739,-	3.511,-	1.674,-
Kerkelijk Bureau	4.710,-	6.307,-	10.623,-
Accountant	1.068,-	1.000,-	1.000,-
Werkbezoeken deputaten aan Israël	0,-	0,-	4.150,-
Diversen	304,-	1.686,-	0,-
Totaal algemene kosten	23.964,-	28.671,-	40.641,-
BALANS PER 31 DECEMBER			
Vastgelegde middelen	217.331,-	311.470,-	379.000,-
Vorderingen op korte termijn	20.946,-	37.089,-	33.618,-
Vooruitbetaald	0,-	0,-	1.134,-
Liquide middelen	277.724,-	149.908,-	126.632,-
Totaal ACTIVA	516.001,-	498.467,-	540.384,-
Schulden op korte termijn	125.464,-	22.876,-	21.490,-
Reserveringen	1.000,-	2.000,-	4.125,-
Eigen vermogen	389.537,-	473.590,-	514.769,-
Totaal PASSIVA	516.001,-	498.467,-	540.384,-

Een groot deel van de liquide middelen betreft saldi op spaarrekeningen met een opzegtermijn (1985 f 99.780,-).

De cijfers 1983 en 1984 zijn officieel vastgelegd in de gebruikelijke rapportage via het Kerkelijk Bureau. De cijfers 1985 komen uit 'dag-aantekeningen' van de penningmeester; door het Kerkelijk Bureau moet nog een officiële rapportage opgesteld worden.

B. Begrotingen 1987 tot en met 1989

	1987	1988	1989
INKOMSTEN:			
Collecten en omslagen	f 107.000,-	f 107.000,-	f 107.000,-
Bijdragen via acceptgiro's - "Vrede over Israël"	80.000,-	80.000,-	80.000,-
Via correspondenten	PM	PM	PM
Giften	10.000,-	10.000,-	10.000,-
Zendingscommissies/Zendingsdagen	10.000,-	10.000,-	10.000,-
Rente/Interest	36.000,-	34.000,-	32.000,-
Totaal inkomsten	243.000,-	241.000,-	239.000,-

	1987	1988	1989
UITGAVEN:			
Arbeid vrijgestelde 'Israël' (100%)	81.000,-	83.000,-	85.000,-
Arbeid vrijgestelde 'Nederland' (50%)	50.000,-	50.000,-	50.000,-
Uitgave blad "Vrede over Israël"	71.000,-	72.000,-	73.000,-
Algemene kosten	42.000,-	43.000,-	45.000,-
Bijdragen Israël-organen*	18.000,-	17.000,-	18.000,-
Functie-vergoedingen	2.000,-	2.000,-	2.000,-
Bibliotheek en abonnementen	8.000,-	8.500,-	9.000,-
Onvoorziën	2.000,-	2.500,-	4.000,-
Totaal uitgaven	272.000,-	278.000,-	286.000,-

	1986			
EIGEN VERMOGEN:				
Balans per 1 januari	f 515.000,-	542.000,-	513.000,-	476.000,-
Inkomsten minus uitgaven	27.000,-	-/- 29.000,-	-/- 37.000,-	-/- 47.000,-
Balans per 31 december	542.000,-	513.000,-	476.000,-	429.000,-

C. Omslag

OMSLAG PER (DOOP)LID:	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Bepaald door GS	f 1,60	1,30	1,40	1,50			
Voorstel aan GS	f				1,50	1,50	1,50
Bij aantal (doop)leden:	75817	75903	76301	76301	76301	76301	76301
Ontvangen per dooplid	f 1,48	1,25	1,32				
Verwachte ontvangst	f			1,40	1,40	1,40	1,40

Indien de begrotingen, die mede gebaseerd zijn op de hiervoor geschetste omslagen, gehaald c.q. vastgesteld worden, zal in 1989 het eindvermogen 1,5 maal de verwachte jaaruitgaven van 1989 zijn.

Een begroting over 1986 is reeds op de synode-1983 gepasseerd. Ten behoeve van het interne financiële beheer wordt door de penningmeester elk jaar een aangepaste begroting opgesteld. De aangepaste begroting-1986 verloopt een resultaat hierboven vermeld als 'inkomsten minus uitgaven' onder 'EIGEN VERMOGEN'.

* Dit betreft bijdragen aan: OJEC, ICI, Vier-moderamen (Exploitatie 'Verkenning en Bezinning', Belgische Raad Jodendom/Christendom, Ecumenical Fraternity Jerusalem, Werk in Tiberias, CIDL, bureau- en vergaderkosten), ICCJ en CCK-Nes Ammin.

BIJLAGE 75 art. 154

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE II BETREFFENDE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAËL

Uw commissie constateert dat ook deze deputaten zich met veel liefde, toewijding en kennis van zaken van hun moeilijke taak hebben gekweten. Het rapport geeft een goed inzicht in hun activiteiten. In een vrij uitvoerige gedachtenwisseling tussen enkele leden van het deputaatschap en uw commissie, kregen de volgende punten aandacht.

Onder 1.2. is vermeld dat dr. T. Brienens de vergaderingen van het deputaatschap als adviseur bijwoont. Op de vraag of een adviseur van deputaten niet een door de generale synode aangewezen figuur dient te zijn, antwoordden deputaten dat dit inderdaad zo is, maar dat men er veel prijs op stelde nog enige tijd van de waardevolle diensten van dr. Brienens, die het deputaatschap als voorzitter heeft gediend, gebruik te maken.

Langdurig en indringend is met deputaten gesproken over de moeilijke positie waarin de christelijke kerken tegenover Israël verkeren als het op de verkondiging van het Evangelie aankomt. Uitgangspunt bij het gesprek hierover was wat deputaten onder het hoofd bezinning (4) op papier hebben gebracht.

De wenselijkheid en de mogelijkheid van de prediking van het Evangelie aan het joodse volk wordt steeds meer een omstreden zaak. Recente uitspraken en publicaties van joodse leidende figuren hebben duidelijk gemaakt dat de drang tot zending, tot de verkondiging van Jezus Christus als de Messias en de volkomen Middelaar tussen God en mensen, onder Joden steeds meer weerstanden gaat oproepen. Van zending, getuigenis en verkondiging in vorenbedoelde zin kan nauwelijks meer sprake zijn.

In het denken over de verhouding tussen kerk en Israël valt bovendien - zoals deputaten zelf ook signaleren - een verandering in de theologische situatie op. Er is sprake van fundamentele twijfel aan de kern van het christelijk geloof: Gods verlossend handelen in Jezus Christus.

Israël staat huiverig tegenover alles wat uit het christelijke westen komt. Onder niet weinig Joden leeft de vrees dat de verkondiging van het Evangelie door de christelijke kerken vanuit een missionaire bekeringsdrang een soort geestelijke 'Erlösung' van het joodse volk tot gevolg zal hebben. Daarom geen zending, geen verkondiging of getuigenis, maar ontmoetingen in terughoudendheid en gesprekken, die gekenmerkt worden door wederzijds respect voor elkaars geestelijk gedachtegoed. Ontmoetingen dus met het karakter van de dialoog.

Duidelijk werd dat deputaten bij het begrip dialoog niet aan iets vrijblijvends denken. Voor het werk van onze deputaten, zo goed als voor het werk dat door onze werker in Israël wordt verricht, blijft uitgangspunt de roeping van Godswege om Jezus Christus als de enige weg tot behoud te verkondigen. Wat de apostel Paulus bijkens Handelingen 18 in de synagogen deed, namelijk de Joden beluigen dat Jezus de Christus was, dient ook kenmerkend te zijn voor de ontmoeting met Israël nu. Het getuigenis in deze zin kan de kerk nooit opgeven. Wel moet men zich wachten voor een getuigenis bij wijze van éénrichtingsverkeer. Er moet sprake zijn van ontmoetingen die vertrouwen wekken; waarin de geloofwaardigheid van degene die de boodschap brengt zo groot is, dat de kansrijke kans van alles wat over Jezus Christus is geschreven, er door wordt bevestigd. Hoe moeilijk dat ook is en hoezeer men daarbij op de zegen van de Heere God aangewezen is.

De generale synode van 1983 gaf deputaten toestemming om deel te nemen aan de vergaderingen en werkzaamheden van het OJEC. Uit wat deputaten over hun ervaringen met dit overlegorgaan rapporteren kan worden geconcludeerd dat het nuttig is in dit orgaan, als de enige plaats waar Joden en Christenen elkaar werkelijk ontmoeten, te participeren.

Ten aanzien van Nes Ammim is door deputaten met nadruk erop gewezen dat we ons nu in een stadium bevinden waarin van een vermindering van de zorgen kan worden gesproken. De huidige predikant gaat Nes Ammim verlaten. Aan zijn opvolging wordt in overleg met de Contactcommissie Kerken (CCK) gewerkt. Door de Duitse kerken is een tweede predikant voor Nes Ammim aangewezen van wie geldt dat hij eraan hecht de christelijke identiteit van Nes Ammim te bewaren.

Overigens hebben wij als Christelijke Gereformeerde Kerken bij Nes Ammim geen rechtstreekse betrokkenheid.

In de aan de kerken gezonden leatuurpakketten met informatiemateriaal bevond zich ook de brochure 'Jakobs stem en Ezius' handen' van prof. dr. M. Boertien. Hoewel deze brochure op duidelijke wijze stelling nam tegen de verjoodsing van de theologie, meenden enkelen uit uw commissie de inhoud van deze brochure toch niet op alle punten voor hun rekening te kunnen nemen. Deputaten stelden dat men het met publicaties als deze op onderdelen in meer of mindere mate eens of oneens kan zijn. Publicaties als deze worden wel besproken, maar niet 'deputatelijk' geijkt. Ze worden beoordeeld op de vraag of ze beantwoorden aan het doel waartoe zij werden geschreven en of er in het licht van de onder ons geldende opvattingen, geen principiële onjustheden in voorkomen.

Het verzoek van deputaten te mogen overgaan tot de aanstelling van een vrijgestelde binnenland als bedoeld in bijlage 1, wordt door uw commissie in zoverre gesteund dat de wenselijkheid van zulk een functionaris door haar wordt onderkend. Studie en voorlichting bij dit moeilijke onderdeel van het kerkewerk is dringend nodig. Voor deputaten, zelfs bij uitbreiding van hun aantal, is het onmogelijk dit werk erbij te nemen. Wellicht zou te denken zijn aan een jongere predikant met een gemeente die geen volle dagtaak vraagt en van wie geldt dat hij serieuze belangstelling heeft voor het werk van onze kerken in Israël.

De commissie heeft de vraag open gelaten of een eventueel besluit van uw vergadering tot inwijling van het verzoek van deputaten vanuit de optiek van de totale financiële positie van de kerken, op langere termijn gezien, verantwoord is.

Voorstellen

Uw commissie stelt voor:

1. deputaten te danken voor het verrichte werk en hun handelingen goed te keuren;
2. deputaten volmacht te geven zo spoedig mogelijk naar een vrijgestelde binnenland om te zien op basis van het door deputaten zelf gedane voorstel;
3. de omslag vast te stellen overeenkomstig het in het financiële verslag van deputaten vervatte voorstel;
4. opnieuw een eerste en tweede secretaris, een eerste en tweede penningmeester alsmede een adviseur te benoemen.

D. Koole, rapporteur

BIJLAGE 76

artikel 182

RAPPORT 9 VAN COMMISSIE I INZAKE CONTACT DEPUTATEN ARTIKEL 49 K.O.

(Het onderstaande vormt het laatste deel van rapport 9 van commissie I inzake een aantal bezwaarschriften, die mede verband houden met correspondentie c.q. overleg tussen particuliere synoden en classes in onze kerken.)

Tenslotte vraagt uw commissie in dit verband uw aandacht voor het volgende. Tijdens de bespreking van bovengenoemde appels is overwogen dat bij de verschillende uitleg van de kerkelijke bepalingen wettelijk is, dat er duidelijkheid zal zijn ten aanzien van de te volgen gedragslijn.

Met het oog op de mogelijkheid dat zich in de toekomst onverhoopt moeilijkheden dienaangaande voordoen, komt de commissie met een aanbeveling tot u. Nu er sinds 1919 particuliere synoden zijn en elke particuliere synode haar deputaten naar artikel 49 K.O. heeft, kan aan de gedachte die in de bepaling van 1863 en 1905 ligt, een nieuwe vorm worden gegeven.

De correspondentie tussen de classes is moeilijker te realiseren dan de correspondentie tussen de particuliere synoden (zie artikel 48 K.O.). Daarom denkt de commissie, uitgaande van de geldigheid van de bepaling

van de synode 1905 (artikel 32) en van het beginsel van de noodzakelijke eenheid van de beoordeling van de peremptoire examens, dat het volgende in voorkomende gevallen een richtlijn zou kunnen zijn:

1. wanneer een kandidaat is afgewezen door de classis, zal hij niet binnen de termijn van een half jaar in een andere classis peremptoir examen kunnen afleggen;
2. wanneer deputaten artikel 49 K.O. van een andere particuliere synode betrokken zijn bij het peremptoir examen dat een kandidaat heeft af te leggen, zullen zij van deputaten van de particuliere synode, binnen welke ressort hij is afgewezen, in een hiervoor te houden vergadering, de nodige informatie ontvangen.

Omdat de commissie niet over een instructie van deze aard te adviseren had, maar over twee appelschrijvers betreffende deze materie, heeft zij haar gedachte niet tot een voorstel gemaakt.

J. van Amstel, rapporteur

BIJLAGE 77

art. 168

RAPPORT VAN DEPUTATEN HULPVERLENING IN BINNEN- EN BUITENLAND

1. Samenstelling van het deputaatschap

Sedert de synode van 1983 is het deputaatschap als volgt samengesteld:

drs. W.C. Moerdijk, Rozenburg	1974	voorzitter
ds. J. Manni, Rotterdam	1977	contact deputaten ADMA
drs. A. van der Vegt, Utrecht	1977	tweede voorzitter
ds. K.J. Velema, Groningen	1977	contact deputaten Zending
Mw. J. Brandsma-de Jager, Middelburg	1980	
J. Hoefnagel, Urk	1980	
H. Madema, Bilthoven	1980	secretaris/penningmeester
Mw. T. Witzier van 't Hof, 's-Gravenhage	1983	tweede secretaris/penningmeester

Deputaten maken gebruik van de diensten van de beide functionarissen die in dienst zijn van deputaten ADMA, te weten de broeders J.M. van Delft en H.H. van Wel.

2.1. WERKWIJZE

Door de veelheid en de diversiteit van de werkzaamheden van het deputaatschap is besloten tot een vrij strakke taakverdeling. Daardoor wordt tevens voorkomen dat vaak plenair moet worden vergaderd. Het aantal vergaderingen van het deputaatschap was dan ook vrij beperkt; in 1983 vijf, in 1984 zes en in 1985 opnieuw zes vergaderingen. De taakverdeling ziet er als volgt uit:

2.1.1. Moderamen

Voorzitter en secretaris/penningmeester;

dit college heeft geen afzonderlijke taak, maar treedt in voorkomende gevallen naar buiten als gesprekspartner voor deputaten op.

2.1.2. Projectcommissie

Samenstelling: J. Hoefnagel (voorzitter), mw. J. Brandsma, mw. T. Witzier en J.M. van Delft.

De projectcommissie beoordeelt in eerste instantie binnengekomen aanvragen voor financiële bijdragen; zij doet daarover een gemotiveerd voorstel aan deputaten. De commissie vergaderd in principe éénmaal voor elke deputatenvergadering, of zoveel vaker als nodig is.

2.1.3. Redactie Werkwoord

Samenstelling: ds. A. van der Vegt (eindredacteur), J.M. van Delft en ds. J. Manni.

Deputaten geven viermaal per jaar een periodiek ('Werkwoord') uit, dat is opgenomen in het Zendingblad ('Uw Koninkrijk Kome'). De redactie bereidt de inhoud en samenstelling van deze periodiek voor en doet daaromtrent verslag/mededeling in de deputatenvergadering.

2.1.4. Voorbereidingscommissie februari-collecte

Samenstelling: J.M. van Delft en ds. J. Manni.

De commissie bereidt de samenstelling en distributie van het materiaal voor de februari-collecte voor en voert deze werkzaamheden uit. De belangrijkste taak is de productie van de jaarlijkse folder.

2.1.5. Vertegenwoordigingen/Overlegstructuren

Tweemaal per jaar is er een moderamina-overleg met de deputaatschappen ADMA en Kerk en Bedrijfsleven.

Het overleg Hulpverlening/Zending wordt gevormd door ds. Moerdijk en ds. Velema; ds. Moerdijk woont de vergaderingen van de Indonesië-sectie van deputaten Zending bij.

Voor de begeleiding van het Indonesië-project wonen mw. J. Brandsma en ds. W.C. Moerdijk de vergaderingen bij van de Agrarisch Sociale Commissie (ASC) van het Algemeen Diaconaal Bureau van de Gereformeerde Kerken (ADB).

In het Brazilië-beraad van het ADB nemen J.M. van Delft en mw. T. Witzier deel; in dit beraad komen de Brazilië-projecten en de coördinatie daarvan aan de orde.

Mw. J. Brandsma is aangewezen als vertegenwoordiger van het deputaatschap in Eukumindo (secundus; ds. Moerdijk).

Activiteiten voortvloeiend uit deze participaties worden aan deputaten verslagen, die zo nodig besluiten nemen.

2.2. DIENSTVERLENING

Het Bureau ADMA van onze kerken verzorgt de agendering en de notulering van de vergaderingen en een groot deel van de correspondentie en de externe contacten.

Over het uitvoeren van secretariatswerkzaamheden door het Bureau ADMA zijn bij de secretaris-wisseling in 1983 afspraken met deputaten Kerkelijk Administratief Bureau gemaakt.

Beide functionarissen in dienst van deputaten ADMA verrichten werkzaamheden voor deputaten Hulpverlening, zowel ondersteunend als voorlichtend. De taakverdeling van het deputaatschap is zonder de inbreng

van de functionarissen en van het Bureau ADMA niet meer denkbaar. Over de werkzaamheden van de functionarissen is halfjaarlijks overleg tussen de moderamina van de deputaatschappen ADMA, Kerk en Bedrijfsleven en Hulpverlening. Terzake mag worden verwezen naar het rapport van de deputaten ADMA. Het Kerkelijk Administratief Bureau verzorgt samen met de penningmeester van de deputaten de financiële administratie. Door het in dienst treden van een nieuwe administrateur en andere maatregelen in het administratief/organisatorische vlak mag worden verwacht dat de dienstverlening van het Kerkelijk Bureau belangrijk aan kwaliteit zal winnen.

De uitvoerende organen van het Algemeen Diaconaal Bureau van de Gereformeerde Kerken verlenen deputaten ondersteuning terzake van de begeleiding van zowel het Indonesië-project als de projecten in Brazilië. Er is sprake van een goede samenwerking. De secretaris van de Agrarisch-Sociale Commissie, de heer H. Kieft, woont regelmatig een gedeelte van de deputatenvergadering bij.

3.1. BEZINNING

In de verslagperiode hebben deputaten regelmatig tijd ingeruimd voor bezinning. Dit is noodzakelijk doordat zich in de praktijk problemen voordoen die een principiële benadering vragen, bij voorbeeld:

- welke hulpaanvragen kunnen wel en welke niet worden gehonoreerd?
- hoe ligt de verhouding woord en daad in de hulpverlening?
- hoe kunnen we de contacten bevorderen en iets van wederkerigheid in de hulp gestalte geven?
- hoe staan we tegenover geloofsgezindheden?
- hoe kunnen we de kerken beter informeren en stimuleren hun roeping in dezen te verstaan?

Voor intern gebruik zijn enige richtlijnen en aandachtspunten geformuleerd die worden gehanteerd bij de behandeling van vragen omtrent de uitzending van vrijwilligers (leden van onze kerken) door hulpverleningsorganisaties.

Ook is de vraag aan de orde geweest of neutrale organisaties kunnen worden gesteund. Deputaten zijn van mening dat dit principieel niet tot hun taak behoort. Ook wordt als regel niet ingegaan op steunaanvragen van particuliere personen, tenzij een kerk of christelijke organisatie zich gemotiveerd achter de aanvrager stelt. De bezinning heeft ook geleid tot een omschrijving van het hulpverleningswerk, namelijk:

"Vanuit gemeenschap met Christus en in onderlinge gemeenschap zich in beweging en verantwoordelijkheid op de juiste wijze betrokken weten bij de nood van de naaste, teneinde elkaar wederkerig te dienen in liefde, barmhertigheid en gerechtigheid".

Daarbij is tevens de vraag in discussie geweest of de gegroeide praktijk van het hulpverleningswerk nog in voldoende mate aansluit op de opdracht, zoals geformuleerd in artikel 4 van de instructie.

De beperking tot hulpverlening aan kerken (artikel 4 sub a) blijkt in de praktijk moeilijk vol te houden, omdat veel christelijke hulpverlening via niet-direct kerkelijke organisaties verloopt. Verder biedt de taakomschrijving weinig positieve aanknopingspunten voor bijvoorbeeld medische of landbouwkundige hulp.

In artikel 4 sub b zou naast voorlichting ook toelating van de kerkeraden (diaconieën) moeten worden genoemd. Hierna zullen enkele concrete voorstellen worden gedaan omtrent de aanpassing van de instructie.

3.2. VOORLICHTING, INFORMATIE EN PUBLICITEIT

Uit de reacties van de kerken blijkt dat het hulpverleningswerk binnen onze kerken een ruime belangstelling geniet. Hoewel deputaten daarover verheugd zijn, is het blijvend aandacht vragen voor de nood van de naaste een zeer essentieel onderdeel van het werk van de deputaten.

Veelzijdig is de inhoud van de periodiek 'Werkwoord'. Kerkleden vinden daarin informatie over uiteenlopende projecten, over vrijwilligers die zijn uitgezonden, over de financiën van het deputaatschap, over kleine projecten, die - al dan niet via de deputaten - kunnen worden gesteund etc. Voor de februari-collectie wordt jaarlijks een folder gemaakt, in een zodanig aantal dat alle kerkleden daarvan in het bezit kunnen komen. Voor gemeenten waar op hulpverleningszondag geen predikant kan voorgaan wordt jaarlijks een hulpverleningspreek geschreven. Voor 1986 is (voor het eerst) ook een preekgeschied voor predikanten gemaakt, als handreiking voor het samenstellen van een preek over hulpverlening. Er wordt naar gestreefd de inhoud van de folder en het thema van de preek op elkaar af te stemmen. In samenwerking met de deputaten Zending wordt regelmatig een gebedsonderwerp in 'De Wekker' opgenomen.

Via het bureau en de functionarissen van ADMA vindt voorlichting plaats over hulpverlening, vooral aan diaconieën en classicale diaconale commissies. In dit kader werd in het Diaconaal Handboek het artikel over Deputaten Hulpverlening geheel herschreven en geactualiseerd.

Om de voorlichtings- en publiciteitsmogelijkheden te vergroten besloten deputaten een dia-klankbeeld te laten samenstellen. Dit zal waarschijnlijk begin 1986 beschikbaar komen. Het is in eerste instantie bedoeld voor voorlichting aan diakenen, die op hun beurt de hulpverleningsgedachten aan thuisgemeenten, verenigingen etc. kunnen doorgeven.

In samenwerking met de deputaten ADMA zal worden gewerkt aan voorlichtingsmateriaal voor catechese, kindermevendiensten etc.

4. De projecten

4.1. LANDBOUWPROJECT IN INDONESIA

Zoals wij u reeds in 1983 rapporteerden is er vanaf 1980 geen Nederlandse landbouwkundige meer werkzaam in het Pappem-project te Mamasa (Sulawesi) in Indonesië. In de verslagperiode is het project verschillende keren bezocht, te weten in 1983 door ir. J. de Vries en ir. K. Kooij (technische bezoeken) en in 1984 door ir. J. de Vries en drs. W.C. Moerdijk (consultatief bezoek).

Tijdens dit laatste bezoek zijn afspraken gemaakt over een plafond van de financiële hulp en het voorkomen om te komen tot een geleidelijke vermindering van de hulp. Het blijkt moeilijk om op een verantwoorde manier, waarbij zowel de gemeenschappelijke roeping als de eigen verantwoordelijkheid in het oog worden gehouden, tot een vermindering over te gaan.

Het onderhouden van goede contacten en het verkrijgen van inzichtelijke informatie is niet eenvoudig nu er geen Nederlandse werker meer aan het project verbonden is. Regelmatige bezoeken blijven noodzakelijk, maar mogen niet de indruk van bevoogding wekken.

Omdat het opvallend is dat in bepaalde streken van het Mamasa-gebied de voorlichting veel betere resultaten geeft dan in andere, is besloten een sociaal-economisch onderzoek te laten verrichten. Dit onderzoek zal worden verricht door enkele studenten van de christelijke universiteit Satya Wacana. Deputaten hopen hiermee de Pappem van dienst te zijn om haar beleid beter te kunnen afstemmen op de knelpunten in de landbouwkundige ontwikkelingen van het gebied. Voor 1986 staat weer een consultatief bezoek op het programma.

In verband met het Indonesië-project moet onze deelname in de organisatie 'Eukumindo' worden gecoördineerd. Overeenkomstig het besluit van de generale synode in 1983 namen onze kerken deel aan dit overlegorgaan van zending- en hulpverleningsorganisaties uit Westeuropese landen met de Indonesische Raad van Kerken (DGI). Dankzij deze deelname konden contacten worden gelegd met onder andere de Evangelische Missionswerk in Südwest-Deutschland (EMS), die sinds kort ook financiële steun verleent aan de BPS-GTM. Deze contacten worden voor een goede relatie tussen de Gereja Toraja Mamasa en de Christelijke Gereformeerde Kerken van groot belang geacht.

Deze deelname stelt deputaten ook in de gelegenheid op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in de Indonesische kerk en samenleving hetgeen van belang is voor het beleid inzake het landbouwproject.

4.2. BRAZILIË-PROJECTEN

In de kerken van de Igreja Evangelica Reformada (IER), in de staat Paraná in Brazilië vindt hulpverleningswerk plaats aan (onder andere) arme Braziliaanse boeren. De contacten met dit hulpverleningswerk bestaan sedert de tijd dat ds. Witzier predikant was in Carambel. Mede door de activiteiten van de predikanten uit onze kerken, te weten ds. Witzier, ds. Laas (in Carambel) en ds. Oosterbroek in Arapoti (en thans ook ds. Hardeman in Carambel) heeft het diaconale werk van deze kerken ruime aandacht in onze kerken gekregen; voor deze projecten komt vrij veel geld bij deputaten binnen.

De projecten, bekend onder de naam 'Boaz-projecten' (naar het bijbelse principe van de lossing) verlopen tot 1983 goed; doordat in dat jaar een voorlichter moest worden ontslagen en een andere voorlichter/evangelist bij een verkeersongeluk om het leven kwam, raakten de projecten (althans die van Carambel) een deel van de begeleiding kwijt, waardoor aan inkrimping niet kon worden ontkomen. Gezien het grote belang van deze kleinschalige projecten willen deputaten uitbreiding zoveel mogelijk stimuleren; contacten met de Boaz-commissie in Carambel zijn daarom intensief. De projecten werden door deputaten in 1984 voor het eerst bezocht; de rapportage over dit bezoek werd zowel in Nederland als in Brazilië uitvoerig besproken.

De diaconale projecten van de beide andere 'koloniekkerken' (Castrolândia en Arapoti) worden gesteund door het werelddiaconaat van de Gereformeerde Kerken. Bijdragen voor het werk van de gemeente van ds. Oosterbroek vanuit onze kerken (die er op verschillende plaatsen zijn) behoren dan ook via het Algemeen Diaconaal Bureau te verlopen; terzake wordt door deputaten contact onderhouden.

Ter gelegenheid van het bezoek in 1984 bereikte deputaten ook een verzoek van de jonge IER-gemeente Tibagi tot ondersteuning van een nieuw op te zetten kleinschalig project in de vorm van een proefboerderij waar enkele tientallen arme Brazilianen werk zouden kunnen vinden. Het ziet er naar uit dat dit project eerst op termijn en gefaseerd kan worden gerealiseerd.

In Carambel wordt een kindercrèche in stand gehouden voor (Braziliaanse) kinderen van werkende ouders, één-ouder-gezinnen etc. De crèche is gebouwd met steun van de Gereformeerde zending en wordt ook met geld van de Gereformeerde zending (en plaatselijke bijdragen) geëxploiteerd. Sinds 1981 wordt de crèche geleid door zuster Willy de With, afkomstig uit de Christelijke Gereformeerde kerk van Gorinchem. Op verzoek van het crèchebestuur besloten deputaten de helft van het salaris van deze directrice voor hun rekening te nemen. Het contract met de directrice loopt in 1986 af. In de opvolging is inmiddels voorzien; de financiële relatie met deputaten zal worden voortgezet. De crèche heeft behalve opvang, voeding en onderwijs een grote betekenis voor het evangelisatiewerk.

4.3. KINDERHUIS IN KOREA

Het kindershuisproject Sas Byut in Korea wordt gesteund door de hulporganisatie ICH van de ICCO. Deputaten hebben aan dit project een groot aantal jaren bijgedragen, maar hebben - in overleg met ICH - besloten tot afbouw. Na 1985 zullen geen bijdragen meer worden verstrekt.

4.4. EBENEZER HOME HAIFA

De exploitatiekosten van het bejaardenhuis voor Joodse christenen in Haifa (Ebenezer Home) worden voor een groot deel betaald door de Norwegian Mission to Israel. Deputaten dragen al vele jaren aan dit project bij, terwijl er in onze kerken veel sympathie voor dit project blijkt te bestaan, doordat veel extra bijdragen worden ontvangen.

4.5. ONDERWIJSPROJECT TRIO-INDIANEN IN SURINAME

Dit project valt onder de verantwoordelijkheid van de Medische Zending Suriname (MZS), die wordt gesteund door de Gereformeerde Kerken in Nederland. In dit project waren tot medio 1985 Gert en Ali Tromp werkzaam, afkomstig uit de Christelijke Gereformeerde Kerk van Emmeloord. Deputaten besloten de voortzetting van dit project niet te zullen ondersteunen; ook de Gereformeerde Kerken bouwen hun steun aan de MZS af.

4.6. VLUCHTELINGENWERK THAILAND EN CAMBODJA

De Christelijke Gereformeerde Kerk van Urk (Maranatha) besloot de steun aan Leen Visser - werkzaam onder Cambodjaanse vluchtelingen - in 1984 te beëindigen. Deputaten steunden dit werk via de kerk van Urk, zodat ook de steunverlening van deputaten in 1984 werd gestaakt. Met Leen Visser worden nog wel contacten onderhouden; hij is in 1985 opnieuw (en thans in dienst van de Verenigde Naties) uitgezonden. Zijn werk onder de vluchtelingen verdient aandacht en respect.

4.7. STICHTING DE REGENBOOG

Deputaten hebben zich uitvoerig bezig gehouden met de steunverlening aan de Stichting De Regenboog in Amsterdam, welke stichting zich bezig houdt met de opvang van verstaafden. Over deze steunverlening bereikten deputaten verschillende vragen uit de kerken. Er is een gesprek gevoerd met bestuursleden van de Stichting; op grond daarvan menen deputaten dat er voldoende gronden zijn om het werk van De Regenboog te (blijven) steunen.

4.8. AFRICAN INLAND MISSION

Via de diaconie van Amsterdam kwamen deputaten in contact met het werk van de African Inland Mission in Kenia waarvoor Coby Smits in 1984 is uitgezonden. Deputaten dragen voor het werk van Coby onder de Turkana's over een periode van vijf jaar f 3.000,- per jaar bij. Coby's salaris kan hierdoor en door de steun van vele anderen in Nederland worden betaald.

4.9. EENMALIGE PROJECTEN

Deputaten zoeken al vanaf het moment dat duidelijk werd dat er in het Pampem-project in Mamasa geen nieuwe Nederlandse deskundige kon worden geplaatst naar een nieuw langlopend project waarvoor eigen verantwoordelijkheid kan worden gedragen. Tot en met 1985 zijn deputaten daarin niet geslaagd; daardoor is in de verslagjaren veel energie (en geld) besteed aan kortlopende en eenmalige projecten. Voor een overzicht daarvan wordt verwezen naar het hoofdstuk 'Financiën' en de jaarrekeningen van het deputaatschap.

4.10. NIEUW LANGLOPEND PROJECT

Deputaten zijn van mening dat er met kracht moet worden gewerkt aan de adoptie van een eigen project. Het werk van het deputaatschap kan met een belangrijk eigen project naar het kerkelijk achterland concreter worden gemaakt dan in het geval dat veel eenmalige en kortlopende projecten worden gesteund. Op het moment dat deze rapportage werd afgesloten waren voor een nieuw langlopend project in onderzoek:

1. Een onderwijsproject in Venda.
2. Een project van de B.M.Z.G. waar een Christelijk Gereformeerd echtpaar werkt.
3. Kaderwerk van de kerken in Zuid-Sulawesi.

Verwacht mag worden dat inzake een langlopend 'eigen' project in 1986 een beslissing kan worden genomen.

5. Rampen

Bij natuurrampen en dergelijke roepen deputaten via de kerkelijke kanalen op tot bijdragen. Voor zover daar binnen de kerken behoefte aan bestaat wordt ook het 'eigen' gironummer (dat wil zeggen van het Kerkelijk Bureau) vermeld. In de verslagperiode reageerden de kerken daar als volgt op:

Droogte in Venda (1984)	f 15.900,-
Honger in Afrika (1984 en 1985)	213.600,-
Overstromingen in Bangladesh (1985)	12.600,-
Aardbeving in Mexico (1985)	48.100,-
Vulkaanuitbarsting in Colombia (1985)	72.700,-

Deputaten onderzoeken welke kanalen er voor hulpverlening bij rampen het meest gelukkig zijn.

6. Financiën

6.1. FEBRUARICOLLECTE EN OVERIGE OPBRENGSTEN VOOR DE KAS VAN DEPUTATEN

De opbrengst van de februaricollecte c.q. de bijdragen van de kerken bedroegen in 1983 tot en met 1985 respectievelijk f 268.000,-, f 279.000,- en f 238.000,-; de gemiddelde opbrengst in de jaren 1980 tot en met 1983 was f 267.000,-. Hoewel het er op leek dat de daling van de collecte-opbrengst, waar het vorige rapport aan de generale synode over sprak, niet zou doorzetten, is er in 1985 opnieuw sprake van een aanzienlijke daling.

Ook bij de algemene giften is sprake van een dalende opbrengst: in 1983 werd f 45.000,-, in 1984 f 35.000,- en in 1985 f 34.000,- ontvangen.

Daar staat tegenover dat er sedert 1984 belangrijke bijdragen uit de kerken worden ontvangen voor de eigen projecten van deputaten; voorheen waren deze opbrengsten gering en werden de ontvangen bedragen in het algemeen extra voor de desbetreffende projecten bestemd. Door een gewijzigd beleid kon terzake in 1984 f 14.000,- en in 1985 f 29.000,- ten bate van de kas van deputaten komen.

Een overzicht van de gemiddelde opbrengsten per classis en per particuliere synode is opgenomen in bijlage 1 bij dit rapport. Daarnaast kunnen de volgende gegevens worden vermeld inzake de februaricollecte c.q. de afdracht van de kerken:

	1983	1984	1985
Gemiddelde opbrengst gehele land (per lid)	f 3,50	f 3,68	f 3,12
Door generale synode vastgestelde omslag	1,70	1,80	1,85
Het aantal gemeenten dat geen opbrengst of omslag afdroeg	4	6	5
Het aantal gemeenten dat de vastgestelde omslag afdroeg	47	43	58
Het aantal gemeenten dat minder dan de omslag afdroeg	5	7	12

Uit de statistische gegevens kunnen weinig duidelijke conclusies worden getrokken. Soms is er sprake van een verheugende stijging in de opbrengsten, maar deze wordt vaak gecompenseerd door een daling elders. Het meest verheugend in deze cijfers is dat het aantal gemeenten dat niet aan het hulpverleningswerk bijdraagt erg klein blijft; in de meeste gevallen is sprake van een incident: slechts twee gemeenten droegen in alle drie de verslagjaren niet bij.

Hoewel het aantal gemeenten dat de bijdrage beperkt tot de vastgestelde omslag niet sterk toe lijkt te nemen (in 1980 - 1982 waren het er gemiddeld 47 per jaar) treedt er wel een verschuiving op naar de grotere gemeenten, waardoor dit 'plaatselijk gedrag' voor de kas van deputaten gevoeliger wordt. Aangenomen mag worden dat in deze gemeenten eigen hulpverleningsprojecten worden gesteund, hetgeen op zichzelf genomen verheugend is. Dit onderstreept echter nog eens de noodzaak van het op peil brengen en houden van de omslag. Doordat de generale synode in 1980 bij de vaststelling van de omslag de trend niet volgde, misten deputaten een opbrengst van f 14.000,-. Voor de periode 1984 - 1986 is de gevraagde 'inhaaloperatie' inzake de omslag niet toegekend, zodat ook voor deze verslagperiode enkele tienduizenden gulden in de opbrengst zijn gemist. Met begrip voor de algemene economische toestand in ons land en de zware lasten waarvoor veel gemeenten in onze kerken zich geplaatst zien, doen deputaten opnieuw een dringend beroep op de generale synode de omslag op een reëel peil te brengen. Daarbij realiseren deputaten zich dat niet opnieuw kan worden gevraagd de achterstand op dit punt in te halen. Anderszins mag het voldoende bekend

worden geacht dat in de grote protestantse kerken in ons land een veelvoud bijeengebracht wordt (in bedragen per lid) van het omslagbedrag dat in onze kerken wordt gehanteerd. Deputaten menen, mede met het oog op de aangegane verplichtingen en het teruglopen van de opbrengsten bij gemeenten die de collecte afdragen, te moeten pleiten voor een omslag van minimaal f 2,- per lid per jaar voor de periode 1987 - 1989. Gegeven de omslag voor 1986 van f 1,90 voor 1985 mag dit een zeer bescheiden verhoging worden genoemd.

6.2. EXPLOITATIE-OVERZICHTEN

De exploitatie-overzichten over 1983 tot en met 1985 sluiten met de volgende saldo:

1983 nadelig	f 35.500,-
1984 voordelig	f 121.600,-
1985 nadelig	f 29.900,-

De fluctuaties in de saldo houden verband met het feit dat na de verzelfstandiging van het Indonesië-project nog geen nieuw langlopend project is gevonden (zie elders in dit rapport). Daardoor is een belangrijk deel van de beschikbare middelen besteed aan eenmalige of kortlopende projecten. Het overschot van 1984 is - op begrotingsbasis - besteed aan andere projecten; aangezien deze door gewijzigde omstandigheden in enkele gevallen beneden de begroting bleven, is per saldo over 1984 en 1985 nog een bedrag overgebleven; dit zal in 1986 worden besteed.

Een samenvatting van de exploitatie-overzichten is in bijlage 2 bij dit rapport opgenomen.

6.3. VERMOGEN

Het vermogen van het deputaatschap bedraagt ultimo 1985 rond f 267.000,-. Nadat een definitief besluit is genomen omtrent een nieuw langlopend project zal het vermogen door bijdragen aan eenmalige projecten worden teruggebracht tot de gewenste omvang van f 150.000,-.

Overigens wordt verwezen naar de financiële jaarverslagen over de jaren 1983, 1984 en 1985.

6.4. BEGROTING

In bijlage 3 van dit rapport is de begroting van het deputaatschap opgenomen voor de jaren 1987 - 1989. De begroting gaat er van uit dat de meeste gemeenten de gedragslijn om de opbrengst van de februaricollecte aan deputaten af te dragen zullen continueren en voorts dat de generale synode de minimum-bijdrage bepaalt op f 2,- per lid.

7. Relatie Zending/Hulpverlening

Eind 1983 werden deputaten in kennis gesteld van het voornemen van deputaten Buitenlandse Zending de diaconiën van onze kerken te betraden om financiële steun voor de kosten van verlof en sociale voorzieningen van enkele werkers in Venda (S.A.).

Deputaten Hulpverlening zijn van mening dat daardoor binnen de kerken verwarring zou kunnen ontstaan; deputaten Hulpverlening en ADMA onderhouden contacten met de plaatselijke kerken via de diaconieën; deputaten Zending doen dat via de zendingscommissies.

Besloten is dat de nodige steun ten behoeve van het fonds Mezendi door deputaten Hulpverlening over de jaren 1984, 1985 en 1986 zal worden verstrekt. Met deputaten Zending worden nu gesprekken gevoerd met het doel overeenstemming te bereiken over het onderscheiden terrein van Zending en Hulpverlening.

8. Beleid

Het beleid van deputaten Hulpverlening is gericht op voortzetting en uitbreiding van steun aan christelijke organisaties en kerken voor projecten van onderscheiden aard in verschillende delen van de wereld.

Voor het uitvoeren van dit beleid moeten meer wegen en middelen worden gezocht om diakenen en andere kerkleden voor te lichten, toe te rusten en op te wekken tot dienstbetoon om de nood in de wereld binnen de gemeenten aan de orde te stellen.

Het zoeken en starten van een nieuw langlopend project onder eindverantwoordelijkheid van deputaten heeft een hoge prioriteit. Een dergelijk project moet passen binnen de formulering van het hulpverleningswerk, zoals dat is beschreven in het hoofdstuk 'Bezinning'.

9. Voorstellen

Deputaten doen aan de generale synode de volgende voorstellen:

1. Goedkeuring te hechten aan het gevoerde beleid over de periode 1983 tot en met 1985.
2. Opnieuw deputaten te benoemen en in de vacatures te voorzien (in een separaat schrijven worden daarvoor voorstellen gedaan).
3. Artikel 4 van de instructie voor deputaten als volgt te wijzigen:
Deputaten hebben tot taak:
  - a. hulp te verlenen aan kerken en christelijke instellingen in binnen- en buitenland om in noden van onderscheiden aard vanuit de gemeenschappelijke roeping in deze wereld de gemeente van Christus te bouwen;
  - b. de kerkeraden en in het bijzonder de diaconiën voor te lichten en toe te rusten ten aanzien van de hulpverlening der kerken en de diakenen te stimuleren om de nood van de naaste aan de gemeente voor te houden en op te wekken tot barmhartigheid en gerechtigheid;
  - c. bij calamiteiten de kerkleden op te wekken hun persoonlijke roeping te vervullen tegenover hun naaste in nood.
4. De begroting 1987 - 1989 goed te keuren.
5. De verplichte bijdrage van de kerken over 1987 tot en met 1989 vast te stellen op minimaal f 2,- per lid.

W.C. Moerdijk, voorzitter
H. Medema, secretaris

Bijlage 1

Gemiddelde opbrengsten februari-collecten per classis

	1983	1984	1985
Groningen	3,69	3,82	3,63
Hoogeveen	3,52	3,67	3,32
Leeuwarden	3,46	2,49	2,60
Zwolle	2,83	2,79	2,27
Particuliere synode van het Noorden	3,31	3,11	2,81
Amersfoort	3,21	4,01	2,73
Apeldoorn	3,47	4,39	2,71
Utrecht	3,33	3,65	3,07
Particuliere synode van het Oosten	3,36	4,02	2,82
Amsterdam	4,39	5,24	3,71
Den Haag	4,88	4,97	4,22
Haarlem	4,19	3,98	2,89
Particuliere synode van het Westen	4,53	4,64	3,64
Dordrecht	2,88	2,90	2,92
Middelburg	4,51	4,29	5,95
Rotterdam	2,78	2,97	2,84
Particuliere synode van het Zuiden	3,23	3,27	3,55
Gehele land	3,50	3,88	3,12
Vastgestelde omslag	1,70	1,80	1,85

Bijlage 2

Samenvatting exploitatie

BATEN	1983	1984	1985
Februari-collecte en bijdragen kerken	267.700,-	279.100,-	238.800,-
Giften algemeen	45.400,-	35.300,-	34.100,-
Specifieke giften	-,-	13.800,-	29.000,-
Giften en bijdragen van kleine projecten	53.900,-	76.500,-	37.700,-
Giften en bijdragen van rampen	-,-	193.700,-	153.400,-
Interest	15.900,-	18.900,-	20.500,-
Incidentele baten	-,-	26.500,-	-,-
	382.900,-	643.800,-	513.500,-
LASTEN			
Uitkeringen	299.100,-	178.900,-	279.200,-
Kleine projecten en rampen	53.900,-	270.200,-	191.100,-
Algemene kosten	65.400,-	73.100,-	73.100,-
	418.400,-	522.200,-	543.400,-
Saldi (- = nadelig, + = voordelig)	-35.500,-	+121.600,-	-29.900,-

Bijlage 3

Jaarbegroting 1987 - 1989

BATEN	
Minimum-bijdrage kerken 75.000 x 2	f 150.000,-
Extra opbrengsten februari-collecten	100.000,-
Algemene giften	35.000,-
Giften voor eigen projecten	25.000,-
Interest	10.000,-
	f 320.000,-

LASTEN

Langlopende, korte en eenmalige projecten	f 245.000,-
Kosten van voorlichting en toerusting (februari-collecten f 14.000,- - periode 'Werkwoord' f 22.000,-)	36.000,-
Algemene kosten	39.000,-
	f 320.000,-

Omdat de begroting is gebaseerd op de veronderstelling dat de bijdragen uit de kerken enerzijds en de kosten anderzijds niet zullen stijgen, blijft in de jaren 1987, 1988 en 1989 naar verwachting hetzelfde bedrag, te weten f 245.000,- voor projecten beschikbaar.

BIJLAGE 78

art. 166

RAPPORT 4 VAN COMMISSIE V, INZAKE HULPVERLENING IN BINNEN- EN BUITENLAND

De commissie nam met waardering en dankbaarheid kennis van het vele werk van dit deputaatschap. Een aantal vragen, dat bij de commissie ging leven bij de bestudering van het rapport, kon telefonisch worden beantwoord door de voorzitter van het deputaatschap. De commissie is dankbaar voor het feit, dat ds. W.C. Moerdijk weer volop zijn werk kan doen.

ad 3.1.

In de omschrijving van het hulpverleningswerk mist uw commissie het ambtelijke aspect van dit werk. Doorgesproken is over de mening van de deputaten, dat hun taakomschrijving verbreed moet worden, zie voorstel e. van het deputatenrapport. De verbreding van de taakomschrijving sluit volgens de deputaten aan bij de praktijk, zoals die al jaren het geval is. Bij christelijke instellingen is te denken aan diaconale instellingen. In de lijst van verantwoording van giften komt men deze instellingen tegen. Te denken is bijvoorbeeld aan een bejaardencentrum in Israël; ook aan hulpverlening via ZOA, Tear Fund. Dat alles is breder dan het begrip 'kerken'. Om de zaken zuiver te houden achten de deputaten het gewenst om dit ook in de taakomschrijving op te nemen. De commissie neemt dit voorstel over.

Deputaten menen, dat in hun instructie (artikel 4 sub b) ook het woord 'toerusting' moet worden opgenomen, omdat het diaconale besef dient te gelden over de grenzen heen. In de instructie staat duidelijk vermeld dat de deputaten een voorlichtingstaak hebben. Maar het diaconale besef heeft blijvend stimulansen nodig. Het is niet altijd even duidelijk en helder in de kerken. Een vraag hierbij is bijvoorbeeld deze: wat betekent het praktisch om met elkaar te delen van wat we ontvangen hebben?

Uw commissie is van mening, dat het goed is, dat over deze vragen een voortgaande bezinning plaatsvindt.

De eveneens in 3.1. genoemde richtlijnen en aandachtspunten zijn inderdaad bedoeld voor intern gebruik. Uw commissie mocht deze richtlijnen inzien. Ze zijn niet beleidsbepalend, maar bedoeld om in allerlei praktische situaties een handreiking te bieden. Ook voor kerkeraden zijn zulke richtlijnen aanwezig, wanneer die te maken krijgen met aanvragen van mensen, die naar een bepaald land of project wensen te worden uitgezonden en die bij een of andere instelling willen gaan werken.

ad 4.5.

De steun aan de Trio-Indianen was gekoppeld aan het werk van G. en A. Tromp. Voor een periode van drie jaar was de steun toegezegd. G. en A. Tromp zijn inmiddels teruggekeerd en nu is de steun stopgezet. (Overigens kan men wel een nieuwe aanvraag indienen.)

ad 4.7.

Enkele kerkeraden hadden bij de deputaten bezwaar gemaakt tegen een folder van 'De Regenboog' waarin niets zou blijken van het christelijke van het werk van deze instelling. Een commissie, bestaande uit de deputaten ADMA en Hulpverlening heeft met het bestuur van 'De Regenboog' gesproken. Wat in de Statuten van 'De Regenboog' staat, geldt echter nog steeds en medewerkers van 'De Regenboog' moeten de grondslag ondertekenen en er wordt met de werkers ook over doorgesproken. Maar 'De Regenboog' is geen evangelisatie-instelling. Deputaten drongen er op aan om de identiteit wat meer te benadrukken.

ad 4.10.

De commissie onderstreept de mening van de deputaten, dat er met kracht moet worden gewerkt aan de adoptie van een eigen project, zo mogelijk het liefst met een eigen werker. Het zou de betrokkenheid van de kerken bij het werk van de hulpverlening alleen maar ten goede komen.

De commissie stelt de synode voor:

- de handelingen van de deputaten goed te keuren;
- opnieuw de deputaten te benoemen en in de vacatures te voorzien;
- artikel 4 van de instructie voor de deputaten als volgt te wijzigen:
  - Deputaten hebben tot taak:
    - hulp te verlenen aan kerken en christelijke instellingen in binnen- en buitenland om in noden van onderscheiden aard vanuit de gemeenschappelijke roeping in deze wereld de gemeente van Christus te bouwen;
    - de kerkeraden en in het bijzonder de diaconieën voor te lichten en toe te rusten ten aanzien van de hulpverlening der kerken en de diakonen te stimuleren om de nood van de naaste aan de gemeente voor te houden en op te wekken tot barmhartigheid en gerechtigheid;
    - bij calamiteiten de kerkeraden op te wekken hun persoonlijke roeping te vervullen tegenover hun naaste in nood.

J. Jonkman, rapporteur

RAPPORT VAN DEPUTATEN TOT STEUNVERLENING AAN DE KERKEN IN DE POLDERS ROND HET IJSSSELMEER

1. Samenstelling deputaatschap

Door de generale synode 1983 zijn tot deputaten benoemd:

A. Mol, voorzitter

ds. J. Dol, secretaris

G. Verhoef, penningmeester.

Helaas werd de voorzitter van deputaten, br. A. Mol, gedurende de verslagperiode door een ernstige ziekte getroffen. Deputaten hopen op herstel voor hem en bidden, dat hij in alle opzichten Gods nabijheid mag ondervinden.

De penningmeester van deputaten, br. G. Verhoef, nam de plaats in van br. J. Hartog, van wie deputaten afscheid genomen hebben, nadat hij 18 jaar lang met grote inzet, trouw en deskundigheid het werk in de polders had gedaan. Deputaten menen in de nieuwe penningmeester een goede opvolger te hebben ontvangen.

Namens de particuliere synoden hadden zitting in het deputaatschap: ds. H.J.Th. Velma, ds. P. Roos, ds. G.J. Bujs, ds. J. Verhage. In 1985 nam br. Bujs de plaats in van ds. C. van der Weele, die ook jarenlang het werk in de polders heeft mogen dienen.

Ondanks daaropgaande verschillen in visie die op een bepaald punt naar voren kwamen, mogen deputaten toch met dankbaarheid melden, dat er steeds een goede onderlinge verhouding en werksfeer was.

2. Vergaderingen

Deputaten hebben in de verslagperiode 23 vergaderingen gehouden; in de tweede helft van 1983: 3; in 1984: 12; in 1985: 6; in de eerste helft van 1986: 2.

3. Almere

Opnieuw mogen deputaten melding maken van een hoogtepunt in het bestaan van de kerk van Almere, namelijk de ingebruikname van een eigen kerkgebouw.

Op 8 juli 1983 werd de eerste paal geslagen, waarbij deputaten vertegenwoordigd waren. Na een al met al voorspoedig verlopen bouwperiode werd het gebouw op 30 maart 1984 aan de kerkeraad overgedragen.

Op 1 april 1984 werd 'de Zuiderpoort', zoals de naam luidt, in een bijzondere kerkdienst met vele genodigden officieel in gebruik genomen. Zowel op 30 maart als op 1 april 1984 waren deputaten vertegenwoordigd.

De indruk van deputaten is, dat de gemeente Almere in 'de Zuiderpoort' een functioneel kerkcentrum heeft ontvangen.

Verblijvend is daarbij, dat de verplaatsing van de gemeentelijke activiteiten van Almere-Haven naar Almere-Stad – die voor velen ook een vergroting van de afstand betekent – geen nadelige gevolgen heeft meegebracht voor het kerkelijk meeleven.

Het ledenbestand van deze 'combi-gemeente' – Christelijk Gereformeerd en Nederlands Gereformeerd – is per 1 januari 1986 op 185 zielen gekomen. Daaruit blijkt wel groei, maar die groei blijft beneden de verwachtingen.

Daar zijn verschillende oorzaken voor aan te geven.

Zo doet de algerende groei van de stad Almere zelf uteraard zijn invloed gelden. Ook zijn er mensen, die vanwege het voor hen moeilijke leefklimaat in Almere vanuit de polder terugkeren naar het oude land.

Bovendien komen randkerkelijken bij verhuizing naar Almere in verreweg de meeste gevallen tot het besluit met de kerk te breken; kerkelijk meeleven in een stad als Almere met z'n schrikbarende grote onkerkelijkheid vraagt nu eenmaal een extra inzet.

Toch is de gemeente op een zodanig ledenbestand gekomen, dat het gemeente-zijn steeds meer 'volwassen' genoemd mag worden.

Onder leiding van de kerkeraad is sprake van een bloeiend en weerszijds gemeentelijk leven, met naast de kerkdiensten: catechese, ook aan volwassenen, bijbelstudiegroepen, wijkavonden, etc.

Er is ook een kleine kring van mensen, die zich bezint op de roeping tot evangelisatie en de mogelijkheden daartoe. Wanneer er bepaalde activiteiten op dit gebied worden ontplooid, probeert deze stuurgroep de gemeente te mobiliseren. Een goed voorbeeld daarvan is de Vakantie Bijbel School, een vorm van kinderevangelisatie in de herfstvakantie; een groot aantal gemeenteleden verleent medewerking.

Tot de geestelijke groei, die de kerkeraad onder de bezielende leiding van ds. K.T. de Jonge beoogt, behoort ook het beleven van de verantwoordelijkheid in financieel opzicht. Deputaten constateren onder de gemeenteleden te Almere een verblijdende offervaardigheid. Voor het overige zijn deputaten dankbaar voor de prettige contacten met kerkeraad en predikant.

4. Zeewolde

In dit jongste dorp van Nederland wordt namens de Christelijke Gereformeerde Kerken gewerkt door deputaten in samenwerking met de kerk van Harderwijk. Daar is een lange voorgeschiedenis aan verbonden.

Deputaten willen die geschiedenis niet in alle details ophalen, omdat het een verhaal zou worden, waarin de kleinheid en zondigheid van kerkelijke broeders, uitkomend in het langs elkaar heenspreken en -luisteren, getaleerd zou moeten worden, zulks niet tot oer van de Koning der Kerk, en omdat de situatie, zoals die op dit moment is, reden geeft om te zeggen: 'vergetende hetgeen achter ons ligt en ons uitstrekkende naar hetgeen voor ons ligt'.

Na vele vergaderingen, o.a. met de op verzoek van de generale synode 1983 door de classes Amersfoort en Zwolle ingestelde bi-classicale commissie, waarin een antwoord moest komen op de vraag 'Wordt de

kerkelijke gemeente van Zeewolde opgebouwd vanuit de kerk van Almere of vanuit de kerk van Harderwijk?' werd door deputaten het besluit genomen – de vergaderingen van de classes Amersfoort en Zwolle besloten op voorstel van de bi-classicale commissie uit te spreken, dat Harderwijk de gemeente is van waaruit kerkvorming in Zeewolde ter hand dient te worden genomen, om de werkovereenkomst met Almere te beperken tot het opbouwwerk te Almere en een werkovereenkomst met de kerk van Harderwijk aan te gaan ten aanzien van het opbouwwerk te Zeewolde.

Aldus geschiedde. Op 27 augustus 1985 vond de officiële ondertekening plaats van de werkovereenkomst tussen deputaten SKUP en de kerkeraad van Harderwijk.

Sinds 12 augustus 1984 worden in Zeewolde kerkdiensten gehouden in een schoolgebouw. Medio januari 1986 woonden er in Zeewolde 20 christelijke gereformeerde gezinnen, met in totaal 69 doop- en teldende leden. In de ochtenddiensten worden 80-90 bezoekers geteld; in de avonddiensten 40-60.

Aan gemeentelijke activiteiten zijn verder te melden: catechisaties aan twee groepen kinderen en wijkavonden waarop bijbelstudie een grote en centrale plaats inneemt.

Evenals in andere poldergemeenten het geval was, wordt ook in Zeewolde in een vroeg stadium gedacht aan het aantrekken van een werker c.q. het beroepen van een – voor Harderwijk tweede – predikant.

Tevens is men al intensief bezig met de voorbereidingen voor kerkbouw. Deputaten zijn van mening, dat het voor geen van beide zaken te vroeg is.

Voor het aantrekken van een werker niet, omdat de generale synode van 1983 aan de deputaten reeds mandaat gaf.

Nu Harderwijk de gemeente geworden is, waarmee door deputaten wordt samengewerkt in Zeewolde, doet zich, na open en eerlijke besprekingen tussen deputaten en kerkeraad op dit punt, de mogelijkheid voor, dat Harderwijk een tweede predikant beroept, die voor 50% van zijn tijd werkzaam zal zijn in Harderwijk en voor 50% in Zeewolde. Deze broeder zal dan tegelijk werker namens deputaten zijn. Bij een gestadige voortgaande groei van Zeewolde zal deze predikant een steeds groter deel van de week in Zeewolde gaan besteden en een steeds kleiner deel in Harderwijk. In een vergadering van deputaten met de kerkeraad van Harderwijk op 28 januari 1986 werd hertoe besloten. Deputaten hebben de kerkeraad toegezegd 50% te zullen betalen van het honorarium van deze broeder, met een afbouwpercentage van 8% per jaar.

Ook om het besluit te nemen tot kerkbouw over te gaan, was het niet te vroeg.

Belangrijkste argument daartoe is de afbouw van de subsidieregeling van de rijksoverheid. Voor 1 januari 1987 moet de aanbesteding hebben plaatsgevonden, zo niet, dan lopen deputaten en Zeewolde 50% van de verwachte bouwkosten van 1 miljoen gulden mis; uitstel van kerkbouw zou afstel betekenen; in ieder geval zou het dan de kerken een half miljoen kosten.

Er zijn – gelukkig – meer redenen te noemen, op grond waarvan deputaten met de kerkeraad van Harderwijk positief beslist hebben over kerkbouw.

De offervaardigheid van de gemeenteleden in Zeewolde is zo verblijdend, dat er in dat opzicht met veel vertrouwen naar de toekomst gekeken mag worden.

De prognoses geven aan, dat in 1990 8000 mensen het dorp Zeewolde moeten bevolken. Het is reëel om in deze plaats het percentage christelijk gereformeerden te stellen op 2,5 à 3.

Tenslotte hebben deputaten Fonds Steun Kerkbouw toegezegd mee te willen helpen aan de financiering van de kerkbouw. Hoe deputaten zich de financiële regeling van een en ander hebben voorgesteld kunt u lezen onder 5 Financiën.

Tenslotte zij gemeind, dat de kerkeraad van Harderwijk nog niet tot instituering van Zeewolde wil overgaan, alvorens de kerkbouw een eindweegs gevorderd is en er een werker c.q. predikant bevestigd is. Deputaten zijn, na alles wat er gebeurd is sinds de vorige generale synode, dankbaar, dat het werk in Zeewolde ter hand genomen is en zegen mag dragen.

In verband met het werk in Almere en het werk in Zeewolde willen deputaten u nog berichten, dat het steelsmatig niet bijdragen aan het polderwerk door een aantal gemeenten ertoe geleid heeft, dat deputaten zelf stappen in de richting van die gemeenten gezet hebben. Brieven werden verstuurd naar kerken, die jarenlang niet adroegen. Veelal werd daar helemaal niet op gereageerd. De reacties die wel binnankwamen waren negatief, soms zelf voor deputaten verbijsterend in het kader van de kerkelijke samenleving.

5. Financiën

De financiële gang van zaken is in de afgelopen periode onbevredigend verlopen. Dit is voornamelijk een gevolg van het feit, dat de vorige generale synode gemeend heeft in sterke mate te moeten afwijken van de door de penningmeester aan de hand van de ingediende begrotingen geadviseerde hoofdelijke omslagen.

Destijds werd geadviseerd deze voor de jaren 1984, 1985 en 1986 respectievelijk te bepalen op f 1,30, f 1,35 en f 1,65. De omslagen werden in werkelijkheid vastgesteld op f 1,10, f 1,15 en f 1,20.

In overleg met deputaten Financiële Zaken is de omslag voor 1986 inmiddels herzien en vastgesteld op f 1,30. Dit alles heeft ertoe geleid, dat het Eigen Vermogen van het deputaatschap tot een onaanvaardbaar niveau is gedaald, te weten tot rond f 85.000,- of wel ca. 0,7 x de jaarlijkse lasten, terwijl de norm bedraagt 1,5. Gezien de druk vanuit de kerken om de jaarlijkse omslagen te beperken c.q. te stabiliseren hebben deputaten gemeend de te lage Eigen Vermogenspositie voor de komende periode te moeten accepteren, er van uitgaande, dat de generale synode 1986 niet opnieuw zal gaan 'snijden' in de voorgestelde hoofdelijke omslagen voor de periode 1987 tot en met 1989.

In de afgelopen periode is de kerkbouw in Almere gerealiseerd. Hierin hebben deputaten voor f 157.000,- bijgedragen, waarbij dezelfde regeling is toegepast als voorheen in Dronen en Lelystad, te weten ca. 1/3 deel van de begrote bouwkosten. Tenslotte de deputatenkas niet verder te belasten is contact opgenomen met deputaten F.S.K., die thans eveneens een bijdrage verlenen ter gedeeltelijke dekking van de kosten van rente en aflossing.

Tevens dragen deputaten bij in de kosten van de predikant in Almere. Deze bijdrage zal de komende jaren jaarlijks met 10% afnemen. Gezien de beperkte groei van de gemeente – die immers achterblijft bij de prognose – rijst de vraag, of de gemeente de jaarlijkse toename van de lasten zelf zal kunnen opbrengen.

Zo niet, dan zullen deputaten met extra lasten worden geconfronteerd, waarmee bij de begroting géén rekening is gehouden.

Overigens moet worden opgemerkt, dat de offervaardigheid in de gemeente (die voornamelijk bestaat uit jonge gezinnen met kleine kinderen) groot is. De wijze, waarop de gemeente haar jaarlijkse financiële lasten weet te dekken, dwingt respect af.

In de afgelopen periode is ten aanzien van Zeewolde een samenwerkingsovereenkomst met de kerkeraad van Harderwijk gesloten, teneinde gezamenlijk de opbouw van het gemeentelijk werk in Zeewolde gestalte te geven. Gezien het aantal in Zeewolde en omgeving woonachtige leden en doopleden is inmiddels besloten in 1986 pogingen in het werk te stellen om een werker voor Zeewolde aan te trekken. Tot nog toe worden alle kosten voor het werk in Zeewolde door de bezoekers van de diensten (collecten) en de gemeente Harderwijk gezamenlijk gedekt. Wanneer het mogelijk blijkt D.V. in 1986 een predikant voor het werk aldaar aan te trekken dan zal deze voorshands part-time in Harderwijk en part-time in Zeewolde gaan werken. Met de gemeente Harderwijk is overeengekomen, dat deputaten 50% van de totale predikantskosten voor hun rekening zullen nemen; deze bijdrage zal jaarlijks met ca. 8% worden afgebouwd.

Daarnaast is de kerkbouw ter plaatse urgent geworden. In nauwe samenwerking met het college van B. en W. van de burgerlijke gemeente is met het Rijk overeenstemming bereikt, de subsidieregeling voor de kerkbouw met twee jaren te verlengen. Dit houdt echter in, dat de "eerste paal" voor het nieuwe kerkgebouw vóór 1 januari 1987 geslagen moet zijn. Teneinde de subsidie (groot 50%) niet te missen, hebben deputaten besloten hieraan hun medewerking te verlenen. Daar zij echter niet bij machte zijn in voldoende mate bij te dragen, zijn zij in overleg getreden met deputaten F.S.K., welke eveneens hun medewerking hebben toegezegd. Deputaten zijn met de gemeente Harderwijk overeengekomen, dat zij 12,5% van de bouwkosten zullen bijdragen. De gemeente Harderwijk zal de aankoopkosten van de grond (f 75.000,-) betalen en leven 12,5% van de bouwkosten voor haar rekening nemen. De gemeente Zeewolde zal met steun van deputaten F.S.K. 25% daarvan voor haar rekening nemen, terwijl de resterende 50% door het Rijk zal worden bijgedragen. Daar deputaten over te weinig middelen beschikken, zal door de gemeente Harderwijk een lening worden gesloten om het ontbrekende deel (uitgaande van 1 miljoen bouwkosten), groot f 75.000,- aan te vullen. Dit bedrag zal door deputaten met bijkomende rente in 5 jaar worden afgelost.

6. Samenvatting en voorstellen

Deze verslagperiode overziende is er voor deputaten reden tot dankbaarheid.

Het werk van deputaten mocht doorgaan, ondanks het wegvallen van de voorzitter; diens secundus heeft zich in de beleidsmatiere ingewerkt en geeft op plezierige wijze leiding aan de deputatenvergaderingen.

Het gemeentelijk leven in Almere groeide door. Het opbouwwerk in Zeewolde werd ter hand genomen onder verantwoordelijkheid van deputaten.

Deputaten zijn zich er terdege van bewust, dat ook aan polderwerk zonden en gebreken kleven. Het is hun bede, dat de Koning der Kerk ook hun werk wil inschakelen in de komst van zijn Rijk, ook in de polders rond het IJsselmeer.

Graag doen deputaten een beroep op de kerken, dit werk én in de voorbode én in de offervaardigheid te blijven steunen.

Deputaten doen uw vergadering de volgende voorstellen:

1. het werk en het beleid van deputaten goed te keuren;
2. de verplichte minimum-bijdrage voor deputaten SKLIP voor de jaren 1987-1988-1989 vast te stellen op respectievelijk f 1,70, f 1,65 en f 1,50;
3. opnieuw voor de lopende arbeid deputaten te benoemen; separaat doen deputaten u aangaande deze benoemingen voorstellen toekomen.

C. Visser, sec. voorzitter
H.J.Th. Velema, sec. II

BIJLAGE 1

Balansen per 31 december	1985)	1984	1983
ACTIVA			
Vorderingen op lange termijn	f 0,00	f 860,00	f 3.160,00
Geldening Lelystad	0,00	0,00	10.000,00
	0,00	860,00	13.160,00
Vorderingen op korte termijn			
Te vorderen bijdragen kerken	4.023,50	2.809,58	1.148,46
Overige vorderingen	13.355,62	12.687,87	2.341,78
Kerkelijk Bureau CGK	23.472,06	31.711,64	17.027,00
	40.851,18	47.209,09	20.518,24

Liquide middelen			
Postgiro	0,45	0,83	0,00
Rabobank Veenendaal	24.753,19	5.632,73	117.104,83
Idem Deposito	65.000,00	75.000,00	0,00
	89.753,64	80.633,56	117.104,83
TOTAAL GENERAAL	130.604,82	128.702,65	150.783,07
PASSIVA			
Eigen vermogen	f 84.752,12	f 82.546,05	f 109.229,64
Voorzieningen			
Reserve Kerkbouw	22.315,86	7.315,86	7.315,86
Pensioenvoorziening	20.981,85	25.553,62	29.727,07
	43.297,71	32.869,48	37.042,93
Schulden op korte termijn			
Te betalen kosten	2.372,49	2.386,10	3.728,00
Te restitueren bijdragen	182,50	901,12	782,50
	2.554,99	3.287,22	4.510,50
TOTAAL GENERAAL	130.604,82	128.702,75	150.783,07

) De cijfers over 1985 zijn voorlopige cijfers, daar de jaarstukken 1985 op het moment van het maken van de begroting nog niet gereed waren.

BIJLAGE 2

Staat van baten en lasten over	1985)	1984	1983
BATEN			
Afdrachten kerken	f 78.442,00	f 73.234,66	f 65.867,63
Giften	50,00	94,00	50,00
Interest	5.216,00	5.905,33	11.157,38
	83.708,00	79.233,99	77.075,01
LASTEN			
Honorarium + bijk. kosten	56.300,00	59.360,04	62.050,00
Algemene kosten	10.202,00	11.430,15	8.798,68
Reservering kerkbouw	15.000,00	15.000,00	15.000,00
Pensioenvoorziening	10.000,00	10.000,00	5.000,00
Kosten Zeewolde	0,00	127,39	0,00
	91.502,00	95.917,58	90.848,68
Nedelig saldo	7.794,00	16.683,59	13.773,67

) De cijfers over 1985 zijn voorlopige cijfers, daar de jaarstukken op het moment van het maken van de begroting nog niet gereed waren.

Bijlage 3

BEGROTING	1987	1988	1989
Honorarium en bijk. kosten Almere	46.000,00	39.000,00	32.000,00
Algemene kosten	10.000,00	10.500,00	11.000,00
Toevoeging Reserve Nieuwbouw	15.000,00	0,00	0,00
Kosten kerkbouw Zeewolde	0,00	21.000,00	19.800,00
Honorarium en bijk. kst. Zeewolde	36.000,00	33.500,00	31.000,00
Storting Pensioenfondsen	10.000,00	10.000,00	10.000,00
	117.000,00	114.000,00	103.800,00
Af: Rente	4.000,00	4.000,00	4.000,00
	113.000,00	110.000,00	99.800,00

: 76.300 =	1,48	1,44	1,31
x 100/90	1,65	1,60	1,46

Helaas komt slechts ca. 90% van de vastgestelde omslagen binnen, zodat de berekende bedragen met 100/90 moesten worden vermenigvuldigd. De hierboven berekende omslagen zijn minimaal benodigd om de kosten te kunnen dekken. Er is derhalve geen rekening gehouden met het feit, dat het Eigen Vermogen ver beneden de norm is (1,5 x de jaarlijkse lasten), terwijl er tevens rekening mee moet worden gehouden, dat aan de gemeente Almere meer zal moeten worden bijgedragen dan destijds is overeengekomen. Bovendien rijst de vraag, of het Pensioenfonds groot genoeg is om de pensioenuitkeringen in de komende jaren te dekken.

Derhalve wordt voorgesteld de omslagen voor de komende drie jaren als volgt vast te stellen:

1987	f 1,70
1988	f 1,65
1989	f 1,50

N.B. Deputaten zouden het zeer op prijs stellen, wanneer niet buiten overleg met deputaten om de voorgestelde omslagen zouden worden verlaagd.

BILJAGE 60
art. 167

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE II BETREFFENDE STEUNVERLENING AAN DE KERKEN IN DE POLDERS ROND HET IJSELMEER

Aan de goede wensen voor en de gebeden om herstel van broeder A. Mol, die ernstig ziek werd, zal uw vergadering ongetwijfeld graag de hare toevoegen.

De commissie noteerde met dankbaarheid dat de diepgaande verschillen in visie binnen het deputaatschap de onderlinge werksfeer niet in ongunstige zin hebben beïnvloed. De broeders, die dit deputaatschap bemannen, hebben in de voorbije periode veel tijd en energie aan de onder dit deputaatschap vallende zaken besteed.

Het rapport zet in met een optimistisch verslag over de ontwikkelingen in Almere. De groei van de gemeente ter plaatse blijft weliswaar achter bij de verwachtingen van destijds, maar wat niet direct in de breedte plaatsvindt, gebeurt kennelijk wel in de diepte. Onder Gods zegen mag klaarblijkelijk in verschillende sferen van een actief leven van de gemeente worden gesproken, terwijl een verblijdende offervaardigheid wordt signaleerd.

Van het overzicht van de ontwikkelingen in Zeewolde heeft de commissie enerzijds met teleurstelling kennis genomen, vanwege alle spanningen, waarvan rond deze ontwikkelingen tussen alle betrokken partijen sprake is geweest. Anderzijds stemt het tot vreugde dat het werk in Zeewolde inmiddels op gang is gekomen en dat dan in goede samenwerking tussen deputaten en de kerkeraad van Harderwijk. Het mag tot dankbaarheid stemmen dat men het belang van de gemeente van Christus ter plaatse heeft laten prevaleren boven de animositeit tussen belanghebbende partijen. Uw commissie zou dan ook willen voorstellen de oneffenheden van het verleden te vergeten en de hoop uit te spreken dat de Heere God de ontwikkelingen in Zeewolde van Zijn zegen wil voorzien.

In hoeverre de ontwikkelingen van dit moment het reeds genomen besluit tot kerkbouw rechtvaardigen, onttrekt zich aan de waarneming van uw commissie. Om verzekerd te zijn van de rijks subsidie moest al in een vroeg stadium een besluit worden genomen. Hopelijk zullen de komende jaren de juistheid van dit besluit bevestigen.

De financiële situatie bij dit deputaatschap is zorgelijk. In dit verband wordt gewezen op het stelselmatig niet bijdragen van sommige gemeenten voor het werk in de polders. Op brieven dienaangaande werd veelal negatief gereageerd, soms zelfs verbijsterend. Uw commissie heeft geen aanvechting gevoeld om na te gaan in welke zin sommige reacties verbijsterend waren. Zij volstaat met uit te spreken dat deze dingen uit het oogpunt van wellevendheid en verantwoordelijkheidsbesef onder ons anders zouden moeten zijn.

Voorstellen

De commissie stelt u voor:

- het werk en het beleid van deputaten goed te keuren;
- de verplichte minimum-bijdrage voor het deputaatschap voor de jaren 1987, 1988 en 1989 vast te stellen op resp. f 1,70, f 1,65 en f 1,50;
- voor de komende periode opnieuw deputaten te benoemen.

D. Koole, rapporteur

BILJAGE 81
art. 168, 190, 200

RAPPORT VAN DE DEPUTATEN BERIJMDE SCHRIFTGEDEELTEN

1. Opdracht

De generale synode Rotterdam 1983 besloot bij de behandeling van het rapport van het deputaatschap voor onderzoek naar het kerkelijk lied een nieuw deputaatschap te benoemen: ds. J. van Amstel, voorzitter; ds. J. Plantinga, secretaris; ds. J. Brons; ds. B. de Graaf en br. A. Pietersma.

Aan dit deputaatschap werd opgedragen:

'in overeenstemming met het bepaalde in artikel 69 K.O. te zoeken naar een uitbreiding van het aantal door de generale synode vast te stellen berijmde Schriftgedeelten, waarbij onder 'berijmd Schriftgedeelte' dient te worden verstaan wat de generale synode 1980 (Acta, art. 144, sub 3) heeft uitgesproken: 'een bewerking in liedvorm van een aaneengesloten passage uit de heilige Schrift, waarin de oorspronkelijke tekst gebrouwen wordt gevolgd'.

2. Werkzaamheden

Deputaten vergaderden in totaal 11 maal. Alle vergaderingen werden gehouden in Amerfoort. In grote éénstemmigheid hebben wij samen mogen werken. Met elkaar waren wij het er over eens, dat de opdracht, die wij gekregen hebben, niet gemakkelijk is, maar dat het de moeite waard is om een goede weg te vinden om de gemeente ook in nieuw-testamentische taal te doen zingen.

2.1 INVENTARISATIE EN ONDERZOEK

2.1.1 We zijn ons werk begonnen met na te gaan, welke liederen in de conceptbundel, die aan de synode van 1983 is aangeboden, als berijmde Schriftgedeelten kunnen worden aangemerkt. De volgende liederen voldoen volgens ons aan de definitie van de synode 1980: 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 39, 42, 43, 47 (de nummering van de als bijlage aan de afgevaardigden aangeboden bundel).

2.1.2 Deputaten plaatsten in 'De Wekker' een oproep om mee te denken in het zoeken naar berijmde Schriftgedeelten. Hierop ontvingen we enkele reacties, waarmee we onze winst hebben gedaan. Helaas waren daarbij geen liederen, die aan de gestelde eisen beantwoordden.

2.1.3 Ter voorbereiding voor gesprekken met dichters werd door deputaten een lijst gemaakt van schriftgedeelten, die naar hun oordeel geschikt zouden zijn voor berijming. Hierbij werd o.a. gebruik gemaakt van de bundels, die in gebruik zijn bij de Christian Reformed Church of North America en van Die Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Vooral is gezocht naar nieuw-testamentische gedeelten, die voor berijming in aanmerking komen.

2.2 GESPREKKEN MET DICHTERS

In eerste instantie zijn gesprekken gevoerd met dhr. Joop Klein uit Rijswijk en ds. A.F. Troost uit Ermelo. In onderling overleg verdeelden zij de schriftgedeelten, die door deputaten waren uitgezocht. Ook attendeerden zij ons op schriftgedeelten, die zij reeds hadden berijmd. Van Joop Klein waren enkele van deze berijmingen al opgenomen in de bundel, waarvan de synode van 1980 kennis nam.

In de afgelopen periode werden verschillende berijmingen door de heren Klein en Troost aan deputaten aangeboden. Al deze liederen werden op onze vergaderingen besproken, waarbij we steeds de norm hanteerden, die door de generale synode 1980 is vastgesteld; op grond van deze norm moesten vele liederen worden afgewezen, hoewel ze op zich erg mooi waren; anders werden gewijzigd in nauw overleg met en met goedkeuring van de dichters. De heren Klein en Troost hebben één maal deelgenomen aan een vergadering van deputaten.

In later stadium werd ook contact opgenomen met de heer H. van 't Veld uit Veenendaal en later is ook dhr. Van 't Veld op een deputatenvergadering aanwezig geweest. Wij zijn bijzonder dankbaar voor de inzet van deze drie dichters, die ons, ieder op zijn eigen wijze, hebben geholpen om ons werk te kunnen doen.

Als nieuwe liederen, die wij geschikt vinden, ontvingen wij van:
Joop Klein: 32, 40, 45, 46, 48 (45 en 48: bewerkingen van Van Boven);
ds. A.F. Troost: 1, 2, 6, 10, 12, 18, 20, 21, 27, 28, 35, 37, 44, 49;
H. van 't Veld: 15, 17, 36, 38, 41.

2.3 MELODIEËN

De melodieën voor de liederen werden ons aangericht door de dichters; de meeste liederen hebben een melodie van een psalm of een bestaand lied. Enkele musici uit onze kerken hebben deputaten geadviseerd ten aanzien van alle melodieën; hun opmerkingen zijn met de dichters besproken. Voor lied 15 gewin wij twee melodieën, waaruit de gemeente kan kiezen.

3. Bezinning

3.1 In de laatste vergadering hebben deputaten zich bezonnen op de vraag, of met deze liederen is voldaan aan de opdracht van de synode 1983. Wij zijn van mening, dat de liederen, die wij u hierbij aanbieden, alle voldoen aan de norm van de synode van 1980. Eénstemmig kunnen wij de synode voorstellen om deze liederen vast te stellen als berijmde Schriftgedeelten.

3.2 Deputaten hadden de bundel nog graag aangevuld gezien met enkele liederen over de heilsfeiten en over Doop en Avondmaal. De dichters Troost en Van 't Veld zijn gevraagd om dit voor ons te onderzoeken, maar ze zijn hiermee niet klaargekomen.

Wij zijn daarom van mening, dat nu nog niet tot een definitieve uitgave van een bundel dient te worden overgegaan, maar dat hiermee gewacht moet worden tot de dichters hun werk in dit opzicht hebben kunnen afronden.

Deputaten achten het mogelijk, dat er nog enkele berijmde Schriftgedeelten uit de pen van de dichters komen. Hiermee zal dan kunnen worden voldaan aan de behoefte, die binnen de kerken bestaat om de heilsfeiten ook in nieuw-testamentische taal met de eigen woorden van de Heilige Schrift te bezingen.

4. Uitgave

4.1 Wanneer de synode de aangeboden liederen aanvaardt, zullen deze liederen met melodieën moeten worden uitgegeven in een bundel. Deputaten zijn van mening, dat het goed is om te komen tot de uitgave van een 'kerkboek', waarin de berijmde Schriftgedeelten, door de synode vastgesteld, worden opgenomen. Verder kan overwogen worden in dit kerkboek ook de teksten van onze belijdenisgeschriften en de liturgische formulieren op te nemen.

4.2 In verband met het onder 3.2 gestelde zijn wij van mening, dat niet op deze synode tot de uitgave van een kerkboek moet worden besloten. Wanneer de liederen, die deputaten aanbieden, door de synode worden

aarvaard, zullen deze liederen aan de kerken dienen te worden aangeboden in een voorlopige en eenvoudige uitgave. Daartoe zal de synode een opdracht dienen te verstrekken aan een nieuw te benoemen deputaatschap. De uitgave van een 'proefbundel' heeft ook het voordeel, dat de bundel beproefd kan worden op bruikbaarheid en er kan nagegaan worden, of het de moeite en de kosten loont tot de uitgave van een kerkboek als boven genoemd te komen.

4.3 FINANCIËN

4.3.1 De synode zal een beslissing dienen te nemen over de honorering van de dichters, zowel bij aanvaarding als niet-aanvaarding van de bundel, die deputaten als een bijlage bij dit rapport de synode aanbieden.

4.3.2 Wanneer de synode zou besluiten om deze bundel te aanvaarden en in een voorlopige uitgave de kerken aan te bieden, zal het nodig zijn zich te bezinnen op een reservering in verband met de te maken kosten.

5. Voorstellen

Op grond van bovenstaand rapport stellen deputaten u het volgende voor:

1. uit te spreken, dat de liederen, door de deputaten aangeboden, voldoen aan de norm van de synode 1980 (Acta, art. 144, sub 3);
  2. uit te spreken, dat deze liederen behoren tot de in artikel 69 K.O. bedoelde berijmde Schriftgedeelten;
  3. een honorering vast te stellen voor de dichters;
  4. opnieuw deputaten te benoemen, die de taak krijgen:
    - a. de uitgave van een proefbundel te verzorgen met de door de synode vastgestelde berijmde Schriftgedeelten;
    - b. te zoeken naar berijmde Schriftgedeelten, die de heilsfeiten bezingen en die gebruikt kunnen worden op de feestdagen, alsmede naar berijmde Schriftgedeelten die betrekking hebben op Doop en Avondmaal.
- J. van Amstel, voorzitter
J. Plantinga, secretaris

CONCEPT VAN EEN BUNDEL BERIJMDE SCHRIFTGEDEELTEN

Inhoudsopgave en overzicht berijmde Schriftgedeelten

1. Deuteronomium 6 : 4 - 9	26. Lucas 2 : 29 - 32
2. 1 Kronieken 29 : 10 - 20	27. Mattheüs 28 : 18 - 20
3. Psalm 23	28. Handelingen 17 : 24 - 31
4. Psalm 23	29. Romeinen 8 : 31 - 39
5. Psalm 146	30. 1 Corinthe 13
6. Jesaja 1 : 18	31. Efeziërs 6 : 10 - 18
7. Jesaja 9 : 1 - 6	32. Filippenzen 2 : 5 - 11
8. Jesaja 10 : 33 - 11 : 10	33. Filippenzen 4 : 4 - 9
9. Jesaja 12	34. 1 Timotheüs 3 : 16
10. Jesaja 12	35. Hebreërs 4 : 4 - 16
11. Jesaja 25	36. Hebreërs 10 : 19 - 25
12. Jesaja 35	37. 1 Petrus 1 : 3 - 9
13. Jesaja 38 : 10 - 20	38. 1 Petrus 4 : 7 - 11
14. Jesaja 42 : 1 - 9	39. 1 Petrus 5 : 5 - 11
15. Jesaja 49 : 13 - 16	40. 1 Johannes 3 : 1 - 5
16. Jesaja 53	41. Openbaring 2 : 8 - 11
17. Jesaja 53	42. Openbaring 5 : 9 - 14
18. Jesaja 54 : 1 - 6	43. Openbaring 5 : 12
19. Jesaja 63 : 7 - 65 : 25	44. Openbaring 7 : 13 - 17
20. Micha 4 : 1 - 5	45. Openbaring 12 : 10 - 12
21. Habakuk 3 : 16 - 19	46. Openbaring 19 : 1 - 5
22. Lucas 1 : 46 - 55	47. Openbaring 19 : 6 - 10
23. Lucas 1 : 68 - 79	48. Openbaring 21 : 1 - 6
24. Lucas 1 : 68 - 79	49. Openbaring 21 : 22 - 22 : 5
25. Lucas 2 : 14	

Alfabetisch overzicht

Alles wat adem heeft love de Here	5
d' Almachtige is mijn Herder en Geleide	4
Al sprak ik alle talen	30
Bezingt Gods lof als nooit tevoren	37
Daar is uit 's werelds duistere wolken	7
De Eerste en de Laatste spreekt	41
De God die deze wereld schiep	28
De grote dag breekt weldra aan	38
De Heer is mijn Herder	3
De lof, de heerlijkheid, de kracht	47
De Heer zal op zijn berg een feest bereiden	11
Een grote hogepriester	35
Ere zij God	25
Geloofd zij God uit alle macht	24
Geloofd zijt Gij, God onze Heer	2
Gij zijt waardig te ontvangen	42
Halleluja! Looft God de Heert	46
Heer, ik zal U loven	10
Het dorre land zal juichen	12
Hoe groot is toch de liefde van de Vader	40
Het Lam, voor ons op aard' geslacht	43
Hoger dan men ooit bergen zag	20
Hoor Israël, de Here	1
Hoort, dit is een woord ten leven	27
Hij, die de hoge bomen	8
Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde	48
Ik zag het nieuw Jeruzalem	48
Ik zag Gods goedertierenheid	19
In mijn angst heb ik gesproken	13
Komt, laat ons samen richten	6
Lof zij de God van Israël	23
Mijn Heer, mijn God, ik loof U	9
Mijn ziel verheft Gods eer	22
Nu is verschenen al Gods heil en kracht	45
O God, uw stem heb ik vernomen	21
O volken, gij moet horen	14
Wanneer de Heer der heren	29
Wees bij te allen tijde	33
Wie heeft geloofd Gods Woord aan de profeet	16
Wie heeft wat ons verkondigd werd geloofd?	17
Wie zich hovaardig heffen	39
Wie zijn het die daar komen	44
Wordt krachtig in de Heer	31
Wij mogen tot Gods woning gaan	36
Wij roepen Koning Jezus aan	34
Wij zingen, Vader, U ter eer	32
Zing luid een lied	15
Zing vrolijk, o mijn volk, mijn bruid	18
Zo laat Gij, Heer, uw knecht	26

Wanneer een lied van een melodie is voorzien, die anders is dan van een van de psalmen of van de enige gezangen wordt deze erbij vermeld.

1. Hoor Israël, de Here

1. Hoor Israël, de Here,
enig is onze God –
Hem liefhebben, Hem eren
dat is het hoogst gebod!
Gij zult uw God beminnen,
Hem dienen, dag en nacht
met hart en ziel en zinnen
en met geheel uw kracht.

2. Laat voor dit woord des Heren
uw hart een woning zijn;
laat kinderen het leren,
vertel het groot en klein;
gij zult erover spreken
alwaar gij zit of staat,
het worde taal en teken
alwaar gij komt of gaat.

3. Gij zult het aan den lijve
meedragen op uw hand,
het op uw voorhoofd schrijven
alom in stad en land,
op poorten en op posten
van deuren in uw huis –
looft God, o gij verlostes,
looft God! Hij brengt u thuis!

naar Deuteronomium 6: 4 – 9
melodie: gezang 288 Liedboek
tekst: A.F. Troost

2. Geloofd zijt Gij, God onze Heer

1. Geloofd zijt Gij, God onze Heer,
in eeuwigheid geprezen!
Uw is de majesteit, de eer,
hoog is Uw roem gerezzen.
Want al wat in de hemel woont
en al wat leeft op aarde
behoort aan U, die hoog gekroond
het koningschap aanvaardde.

2. In majesteitlike pracht
beheerst Gij al uw werken.
Uw hand heeft alle kracht en macht;
wat zwak is kunt Gij sterken.
Nu willen wij in eeuwigheid
U eer en dank bewijzen;
o God, Uw Naam, Uw heerlijkheid
is groot en zeer te prijzen!

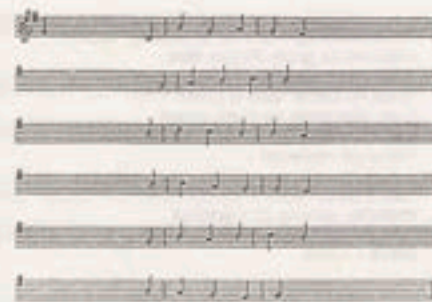
3. Maar wie zijn wij, van onze kant,
wat zouden wij U geven?
Wij schenken U wat uit Uw hand
ons toekwam om te leven.
Want wij zijn gast en vreemdeling;
de dagen, de geslachten,
zijn als een schaduw die verging
waar niets van valt te wachten.

4. Wat Gij, o onze God en Heer,
ons wilde toevertrouwen,
dat is van U – Gij krijgt het weer
om U een huis te bouwen.
O Heer die onze harten proeft,
wij zijn oprecht genegen
te geven wat Uw dienst behoeft;
wij geven van Uw zegen.

5. O Here God van Abraham,
Gij God van onze vad'ren,
laat ons voorgoed in vuur en vlam
met gaven tot U nad'ren;
dat elk in Uw gebod volhard',
U diene in Uw woning
en wij met een volkomen hart,
lofzingen – onze Koning!

naar 1 Kronieken 29: 10 – 20
melodie: gezang 231 Liedboek
tekst: A.F. Troost

3. De Heer is mijn Herder

1. De Heer is mijn Herder!
'k Heb al wat mij lust;
Hij zal mij geleiden
naar grazige weiden.
Hij voert mij al zachtken
aan waastren der rust.

2. De Heer is mijn Herder!
Hij waakt voor mijn ziel,
Hij brengt mij op wegen
van goedheid en zegen,
Hij schraagt me als ik wankel,
Hij draagt me als ik viel.

3. De Heer is mijn Herder!
Al dreigt ook het graf,
geen kwaad zal ik vrezen,
Gij zult bij mij wezen;
o Heer, mij vertroosten
uw stok en uw staf!

4. De Heer is mijn Herder!
In 't hart der woestijn
verkwikken en leven
Zijn hemelse gaven;
Hij wil mij versterken
met brood en met wijn.

5. De Heer is mijn Herder!
Hem blijf ik gewijd!
'k Zal immer verkeren
in 't huis mijnes Heren;
zo kroont met haar zegen
Zijn liefde me altijd.

naar Psalm 23
melodie: gezang 14 Liedboek
tekst: Jan Jacob Lodewijk ten Kate
(1819 – 1889)

4. D' Almachtige is mijn Herder en Geleide

1. D' Almachtige is mijn Herder en Geleide,
wat is er, dat mij schort?
Hij weidt mij als zijn schaap in vette weide,
waar gras noch groen verdort.
Hij drinkt mijn ziel in koele bronnen en beke,
Indien mijn geest verstroot'
en aldwaal' van de kudde en rechte streke,
Hij brengt ze weer te kool.

2. Hij brengt mij op de heerbaan van zijn wetten
en 't goddelijke recht,
om zinen naam en eer in top te zetten
door 't lof van zinen knecht.
Al zwier ik om in nare en donkere dalen,
beschaduw van de dood,
nog vreesst mijn hart geen ongeluk noch kwalen;
Hij staat mij bij in nood!

3. Ik mag mij vast op zinen staf verlaten
en trouwe herdersstok.
Hij dekt voor mij, ten schimp van die mij haten
met onverzoebare wrok,
een volle dis, beladen met lekkernijen,
Hij zalft mijn haar en hoofd
met oliegeur, om 't aanschijn te verblijen
door glans, die druk verdooft.

4. Wat wordt aan mij een schone kerk gegeven
vol wijns! God stort zijn hart
genadig uit, ten beste van mijn leven,
ten troost van alle smart.
Ik zal Gods huis en zegenrijke tempel
bewonen dag en nacht,
en nimmermeer verlaten 's Heren drempel,
maar sterven op mijn wacht!

naar Psalm 23
melodie: gezang 13A of 13B Liedboek
tekst: Joost van den Vondel (1587 – 1679)

5. Alles wat adem heeft love de Here

1. Alles wat adem heeft love de Here,
zinge de lof van Iseis God!
Zolang ik hier in het licht mag verkeren,
roem ik zijn liefde en prijs mijn lot.
Die lijf en ziel geschapen heeft
worde geloofd door al wat leeft.
Halleluja! Halleluja!
2. Vorsten zijn mensen uit aarde geboren,
zij keren eens tot aarde weer;
rijkdom en macht, het gaat alles verloren,
niemand gedenkt hun daden meer.
Machtigen wanklen in hun waan,
roepen wij dan de Here aan.
Halleluja! Halleluja!
3. Welgelukzalig is ieder te noemen,
die Jacobs God als helper heeft!
Wat zou hem schaden, wie zou hem verdoemen,
die dag aan dag met Christus leeft?
Wie met de Heer te rade gaat,
die staat Hij bij met raad en daad.
Halleluja! Halleluja!
4. Hij is 'I, die hemelen, zeeën en aarde,
die al wat is tot aanzijn riep,
de enige God die zijn macht openbaarde,
Hem is gehoorzaam wat Hij schiep.
Hij, die het al heeft in zijn hand,
houdt ook ons zwak geloof in stand.
Halleluja! Halleluja!
5. O gij verdrukten, die onrecht moet lijden,
Hij die u recht verschaft is hier!
Hongrige, Hij wil u spijsz bereiden,
dorstige, zie de heilsrivier!
Zijt gij geboeid, Hij maakt u vrij;
God schenkt genade velerlei.
Halleluja! Halleluja!
6. Vreemdeling, die hier op aard moet gedogen,
dat u de haat der mensen treft,
Hij richt u op, als gij neer zijt gebogen
en Hij buigt neer wie zich verheft.
Zijt gij in rouw, God is uw licht;
Hij schenkt, o blinde, u 't gezicht.
Halleluja! Halleluja!

7. Hoert dan, gij mensen, en lofzigt tezamen
Hem die zo grote dingen doet.
Alles wat adem heeft, roepe nu amen,
zinge nu blijde: God is goed!
Love dan ieder die Hem vreest
Vader en Zoon en Heilige Geest!
Halleluja! Halleluja!

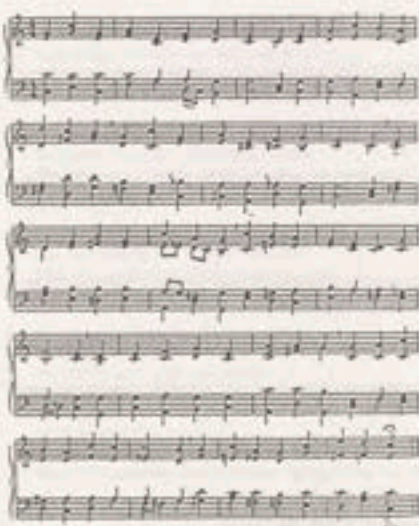
naar Psalm 146
melodie: gezang 21 Liedboek
tekst: Johan Daniel Hermachmidt
(1675 - 1723)

6. Komt, laat ons samen richten

1. Komt, laat ons samen richten, spreekt de Heer;
al zijn uw zonden nog zo groot,
al zijn ze zelfs scharlakenrood,
ze zullen worden als de sneeuw zo wit!
Hoe schuldig ook bevondert,
al zijt gij rood van zonden,
Mijn hart is liefdevol!
Al zou uw zonde zijn
rood zoals karmozijn -
ik maak ze wit als wol!

naar Jesaja 1 : 18
melodie: Psalm 40
tekst: A.F. Troost

7. Daar is uit 's werelds duistere wolken

1. Daar is uit 's werelds duistere wolken
een licht der lichten opgegaan.
Komt tot zijn schijnsel, alle volken,
en gij, mijn ziele, bid het aan!
Het komt de schaduwen beschijnen,
de zwarte schaduw van de dood.
De nacht der zonde zal verdwijnen,
genade spreidt haar morgenrood.
2. Gij wilt met vrede tot ons komen,
met vreed' en vrijheid, vreugd' en eer.
Het juk is van de hals genomen,
God lof, wij zijn geen slaven meer!
De staf des drijvers ligt verbroken,
aan wie ons hart zich had verkocht,
en 't wapentuig in brand gestoken
van hem, die onze ziele zocht.
3. Wat heil, een Kind is ons geboren,
een Zoon gegeven door Gods kracht!
De heerschappij zal Hem behoren,
zijn laet is licht, zijn juk is zacht.
Zijn naam is 'Wonderbaar', zijn daden
zijn wonderen van genaad' alleen.
Hij doet ons, hoe met schuld beladen,
verzoend voor 't oog des Vaders treën.
4. O Vrededorst, Gij kunt gebieden
de vreed' op aard' en in mijn ziel!
Doe alle volken tot U vlieden,
dat al wat ademt voor U kniel.
Des Heren ijver zal bewerken,
dat Hij de zetel, U bereid,
met recht en met gericht zal sterken.
Hem zij de lof in eeuwigheid!

naar Jesaja 9 : 1 - 6
melodie: gezang 10 Hervormde bundel
tekst: Nicolaas Beets (1814 - 1903)

8. Hij, die de hoge bomen

1. Hij die de hoge bomen
geveld heeft door zijn kracht,
Hij liet een loof opkomen
uit Isai's geslacht.
De afgehouden tronk,
geworteld in Gods aarde,
gaaf bloeien in de nacht.
2. Een twijgje is gesproten
aan Davids dome boom,
Gods Geest is uitgetogen
op Davids grote Zoon:
inzicht en goed beleid
en wijsheid en vermogen
spreidt deze Spruit ten toon.
3. Zo zal de dienst des HEREN
zijn lust en leven zijn.
Hij zal naar recht regeren
wie arm en needrig zijn:
want niet de schone schijn,
de praal van loze woorden,
Recht zal zijn richtsnoer zijn.
4. Wie zich onschendbaar waanden,
kastijdt Hij met zijn mond:
de hitte van zijn adem
brengt de verdrukken om.
Hij is met trouw omgord,
het recht is om zijn heupen,
vrede regeert rondom.
5. De schapen en de wolven
zijn samen in de wei;
de panter en het bokje,
zij grazen zij aan zij:
een jongen die ze hoedt.
Een zuigeling mag spelen
met adders op de hei.
6. Koe en berin, zij delen
in vrede haar bestaan;
haar lere jongen spelen
in Gods landouwen saam.
En niemand doet nog kwaad,
want kennis van de HERE
bedekt de aard voortaan.

10. Heer, ik zal U loven

7. Het twijgje, eens ontsproten aan Isai's geslacht, rijst op voor aller ogen als teken van Gods macht: de volken zoeken Hem. Wie in zijn schaduw schillen wordt vrede toegebracht.

naar Jesaja 10 : 33 - 11 : 10
melodie: gezang 132 Liedboek
tekst: Joop Klein

9. Mijn HEER, mijn God, ik loof U

1. Mijn HEER, mijn God, ik loof U, omdat Gij ook in uw toorn mij hebt gekend. Nu heeft uw toorn zich afgewend, Gij schenkt uw liefde en vertroosting mij. Met God zal ik niet vrezen, Hij wil mijn sterkte wezen, de HERE is mijn lied! Op Hem toch kan ik aan, want HERE is zijn naam en Hij verlaat mij niet.

2. Ik zal met vreugde drinken uit de wel, de bron waaruit het heil ontspringt, uw heil waarmee Gij mij omringt, en zeggen: 'Loof de God van Israël!' Vermeldt in alle talen des HEREN grote daden: verheven is zijn naam! Ja, dat tot ieder land van zijn geduchte hand de mare uit mag gaan.

3. Psalmzingt de HERE, jubelt voor zijn naam; dat ieder volk op aarde weet dat onze God, die HERE heet, voor ons zeer grote dingen heeft gedaan! O stad, door God verkoren, laat Hem uw jubel horen! Groot in uw midden is de Heilige Israëls; zijn woord, zijn hoog bevel leidt de geschiedenis.

naar Jesaja 12
melodie: psalm 40
tekst: Joop Klein

1. Heer, ik zal U loven voor de toorn die boven mij is afgekeerd. God van mijn vertrouwen, waf mij kon benuwen hebt Gij nu geweerd. Gij, mijn psalm, getroost en kalm ga ik voort; - Gij die mij gordde zijt mijn heil geworden.

2. Trekkend door woestijnen zie ik daar fonteinen blinkend in de zork; heil dat mij verheugde, nu schiep ik met vreugde water uit Uw bron. Prijst tesaam Zijn grote Naam, alle volken, hoort Zijn daden, groot is Zijn genade!

3. Laat ons Gode zingen, maakt de grote dingen die Hij deed, bekend. Hij heeft ons vergeven en Zijn toorn ten leven van ons afgewend. Sion, eer en zing de Heer, groot en heilig in uw midden; laat ons Hem aanbidden!

naar Jesaja 12
melodie: gezang 428 Liedboek
tekst: A.F. Troost

11. De HEER zal op Zijn berg een feest bereiden

1. De HEER zal op Zijn berg een feest bereiden, een maaltijd Hem ter eer, die Koning is; Hij roept de volken tot zijn rijke dis; Hij brengt hen samen die zijn naam belijden.
2. Gods tafel is gedekt met vette spijzen en overvloed van fonkelende wijn; die wijn zal edel en belegen zijn, elk zal de keur der heerlijkheden prijzen.
3. God zal de sluier op Zijn berg vernielen, die het gelaat der natien omhult. Met vreugde over Sions heil vervuld zullen de volken voor de HERE knielen.
4. God zal de laatste vijand overwinnen; verslonden is de macht van dood en graf, de HERE zelf wist alle tranen af. Hij doet de smaad weg van wie Hem beminnen.

naar Jesaja 25
melodie: psalm 87
tekst: Deputaten Gereformeerde Kerken, 1972

3. Dan zal er water komen, ontspringen: een fontein! Een beek zal overstromen, een tuin wordt een woestijn! God zal een weg gaan banen, een weg die heilig is en ieder zal beemen dat die weg veilig is!

4. Daar zal geen leeuw meer wezen, geen wild, verscheurend dier geen kwaad is hier te vrezen, men wandelt vrij en fier! Zo zal het volk des Heren zingend het hoogste lied, met vreugde wederkeren want weg vlucht elk verdriet!

naar Jesaja 35
melodie: gezang 409 Liedboek
tekst: A.F. Troost

12. Het dorre land zal juichen

1. Het dorre land zal juichen en bloeien als een roos, ja, jubelend getuigen: Gods heil is grenzeloos! Sterkt dan de slappe handen en maakt de knieën vast want God verbreekt uw banden en Hij verlicht uw laet!

2. Uw ogen en uw oren, uw mond zal opengaan, de doven zullen horen, de blinden zien voortaan, de lamme zal gaan springen, springen zoals een hert - wie stom is die zal zingen dat hij genezen werd!

13. In mijn angst heb ik gesproken

1. In mijn angst heb ik gesproken: Opgebroken is mijn weg en mijn bestaan, want de HERE komt mij tegen - halverwege zegt Hij mij het einde aan.
2. Wee mij want ik ben ontboden bij de doden - nooit zie ik Gods daden meer, van zijn woning weggestoten, uitgesloten van het menselijk verkeer.
3. O, ik had geheel mijn leven saamgeweven tot een weefsel achoon en sterk, tot de HEER het af kwam snijden - mij ontgliden levensdoel en levenswerk.
4. Wordt mijn veilig onderkomen mij ontnomen, rukt Gij elke tentpin uit? In mijn angst richt ik mijn ogen naar de hoge: wees mijn borg, HEER, red mij uit!
5. Zult Gij als een leeuw mij vinden en verslinden, onverhoeds, van dag op nacht? Hoor het schreien van een zieke: als het piepen van een zwaluw klinkt mijn klacht.
6. HEER, mijn God, ik vind geen woorden! Gij verhoorde, Gij vernieuwde mijn bestaan! Alle jaren die mij resten, tot de leste, mag ik vrolijk verder gaan.

7. Zie, waarmee Gij mij beproefde,
diep bedroefde,
werd tot heil dat mij verblijdt.
Niet naar 't graf ben ik gezonden,
want mijn zonden
werpt Gij van U voor altijd.

8. Want niet uit het rijk der doden
wordt geboden
lof die U behagen zou,
maar wie adem wordt gegeven
- zij die leven! -
zingen van uw grote trouw.

9. HEER, mijn God, als in 't verleden
mag ik heden
spreken van uw trouw en macht.
Wat de vaders vertelden,
zal ik melden
aan het volgende geslacht.

10. U de lof, de eer te geven,
dat is leven;
loven in uw heiligdom!
Laat ons bij het spel der snaren
alle jaren
zingen voor de Levensbron.

naar Jesaja 38 : 10 - 20
melodie: Psalm 38
tekst: Joop Klein

14. O volken, gij moet horen

1. O volken, gij moet horen
naar mijn gezalfde knecht,
want Hem heb ik verkoren,
op Hem mijn Geest gelegd.
Hij roept niet op het plein,
Hij schreeuwet niet in de straten -
Hij spreekt tot wie verlaten,
tot wie verloren zijn.

2. Hij zal u openbaren
het recht dat ik gebied:
Hij zal de zwakke sparen
en het geknakte riet.
Het flakkerende licht,
mijn knecht zal het niet doven -
Hij leert u te geloven
in recht en in gericht.

3. Mijn knecht wordt niet gebroken,
zijn leven niet geroofd,
mijn Licht, hoog opgestoken,
door niemand uitgedoofd.
Hij brengt in Israël,
Hij brengt in alle landen
tot aan de verste stranden
mijn heerlijk rechtsbestel.

4. Ik spande eens de hoge,
de wijde hemel uit,
ik schiep de zee, het droge
met wat daarop ontspruit.
De mens die daarop woont
heb ik de geest gegeven,
opdat zijn weg, zijn leven
mijn ordening vertoont:

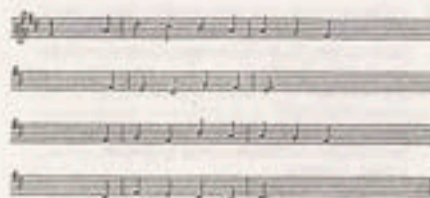
5. Ikzelf heb U geroepen,
ik nam U bij de hand,
ik redde U uit de groeve,
o Man van mijn verbond!
Gij zult als Middelaar
mijn volk tot Mij bekeren,
de volken ongingen leren
met Mij en met elkaar.

6. De einden van de aarde
ontwaken in uw licht,
het oog dat niets ontwaarde
ontvangt een vergezicht.
Uit alle duisternis
zult Gij de mens bevrijden,
hem uit zijn kerker leiden
als hij gebonden is.

7. Want ik ben God, de HERE,
die alle leven gaf.
Ik sta mijn naam, mijn ere,
niet aan een ander af.
Mijn woord is als een zaad
dat, uitgestrooid op aarde,
gaat kiemen in mijn gaarde
en bloeien metterdaad.

naar Jesaja 42 : 1 - 9
melodie: gezang 126 Liedboek
tekst: Joop Klein

15. Zing luid een lied

1. Zing luid een lied dat al uw vreugd,
o hemelen, vertoekt.
Juich aarde, bergen weest verheugd,
want God vertroost zijn volk.

2. Hij staat, hoe donker ook hun nacht,
steeds met zijn hulp geneed.
Waarom, o Sion, dan uw klacht
alsof Hij u vergeet?

3. Vergeet een moeder ooit haar kind,
dat zij ter wereld bracht,
zodat het niet de liefde vindt,
waarop het hulpeloos wacht?

4. Wanneer dat toch gebeuren zou,
dan wil ik, dat gij weet,
dat groot en blijvend is mijn trouw
en ik u nooit vergeet.

5. In mijne handen staat uw naam
voor eeuwig gegraveerd.
Uw muren zie ik voor mij staan,
hoe ook geruineerd.

naar Jesaja 49 : 13 - 16
melodie: gezang 446 Liedboek
tekst: H. van 't Veld

16. Wie heeft geloofd Gods Woord aan de profeet?

1. Wie heeft geloofd Gods Woord aan de profeet?
Wie kent Gods knecht, ontlusterd in zijn leed,
gegeseld en, met ruwe spot ontkleed,
aan 't kruis geslagen?
Wie zou aan Hem zijn levensnood ooit klagen,
die werd vermoord?
Wie zal door kracht van boven
tot zijn behoud in zuik een Vorst geloven,
aan 't hout doorboord?

2. Een rijze, dat zo woest een storm bewoog,
een wortel uit een aarde dor en droog,
had geen gedaant' of schoonheid in ons oog.
Als wij Hem zagen,
zo was daar niets, dat ogen kon behagen.
Hij werd veracht,
d' onwaardigste der mensen.
Wie zou zich Hem tot Zaligmaker wensen?
Hij was veracht.

3. Hij, Man van smart, veroordeeld voor 't gerecht,
Hij droeg de vloek, die ons was aangezegd.
't Is onze smart, die op Hem werd gelegd.
Ons overtreden
heeft Hem verwond; de ongerechtigheden,
door ons begaan,
zijn op Hem neergekomen;
de straf, die ons de vrede toe doet stromen,
die nam Hij aan.

4. Hij was volmaakt getrouw aan Gods verbond.
Zijn striemen zijn genezing onzer wond.
Wij dwaalden als verloren schapen rond
op eigen paden.
God heeft Zijn knecht met onze last beladen;
Hij heeft geboet,
Niet Hij, slechts wij zijn schuldig,
maar Hij vergoet gewillig en geduldig
zijn kostbaar bloed.

5. Gelijk een lam, dat stil ter slachtbank gaat,
gelijk een schaap zich zwijgend scheren laat,
zo bleef zijn mond gesloten onder 't kwaad
Hem overkomen.
God heeft Hem uit het leven weggenomen.
In eenzaamheid
is onze Borg gestorven
en heeft zijn volk gerechtigheid verworven
in eeuwigheid.

6. Geen leugenwoord is in zijn mond geweest.
Toen alles was volbracht, gaf Hij de geest.
Zijn trouwe vrienden hebben niet gevreesd
de smaad der bozen.
Al was Zijn graf gesteld bij goddelozen,
God deed Hem recht;
met rijke liefdegaven
is Hij in 't graf, waar niemand was begraven,
terneer gelegd.

7. Aan Hem, zijn knecht, straft God de HEER het kwaad,
waarmee de mens zijn liefde heeft versmaad.
Wat spruit er uit zijn graf een heerlijk zaad
van eeuwig leven!
Hoe velen zal de Heiland wedergeven
rechtvaardigheid
om in Zijn eer te delen!
Zijn heilig offerbloed verwierf voor velen
de zaligheid.

8. 't Verloste volk verheft tot Hem zijn hart.
Zijn heerlijk loon! Omdat Hij heeft volhard
en tot het einde van de dood zijn smart
trouw heeft geleden.
Hij heeft voor schenders van Gods wet geboden,
Hij werd veracht
en moest Gods vrede derven,
ons hart ten troost in leven en in sterven.
Het is volbracht!

naar Jesaja 53
melodie: psalm 22
tekst: Deputaten Gerel. Kerken naar Nicolaas Beets
(1814 - 1903)

17. Wie heeft wat ons verkondigd werd geloofd?

1. Wie heeft wat ons verkondigd werd geloofd en wie doorzag Gods hand 'en van omhoog? Hij was een loof, die opschoot voor Zijn oog uit dorre aarde, want wij, verblind, wij zagen niets van waarde, geen grootsheid, pracht die wij begeren konden, aan Hem was niets dat wij aantrekkelijk vonden: Hij was veracht.
2. De minste mens, die ieder tegenstaat, een Man van Smarten door elken versmaad, bezocht door ziekte, van wie elk 't gelaat af leek te wenden. Wij deden ook alsof wij Hem niet kenden, wij meenden vast dat God Hem had geslagen en om Zijn zonden Hem Zijn straf liet dragen, Zijn zware last.
3. Het waren onze ziekten die Hij droeg en onze smarten hebben Hem doorploegd, 't was onze schuld die Hem ten dode sloeg, die Hem doorwondde. Hij werd verbrijzeld wegens onze zonden. De vrede wacht: Hij heeft de straf gedragen, wij zijn genezen door de felle slagen, Hem toegebracht.
4. Als schapen dwaalden wij op eigen weg, maar God heeft onze schuld op Hem gelegd, op Hem, voor ons mishandeld en geknecht, stil en geduldig. Als 't lam dat zwijgt, wanneer men het onschuldig ter slachtbank leidt, een schaap, dat wordt geschoren maar zwijgen blijft, zo liet Hij zich niet horen, zo zweeg ook Hij.
5. Hij werd verdrukt en kwam voor het gerecht. Ter dood veroordeeld, aan het hout gehecht, heeft Hij het leven voor ons afgelegd. Wie wist Zijn wonen? Een graf bij goddelozen moest hem tonen hoe men Hem hoort, maar God heeft Hem gegeven een dood bij rijken voor Zijn heilig leven als eerbetoon.
6. Hij deed geen onrecht, kende geen bedrog, maar gaf, door God verbrijzeld en bezocht, zich als het offer dat heeft vrijgekocht Zijn kerk, Gods kind'ren. Hij die verrees, geen graf toch kon Hem hind'ren, trekt nu Zijn spoor, Hij leeft in lengt' van dagen en door Hem gaat het Godd'lijk welbehagen voorspoedig voort.
7. Nu trekken velen aan Zijn oog voorbij. Hij ziet vol vreugd het aangebrachte heil, want Hij verwerft voor hen gerechtigheid als knecht des HEEREN. Hij kent Gods werk en zal het velen leren, dat Hij, Gods Zoon, vergeeft wat zij misdreven, zo zijn ze Hem ten eigendom gegeven, Zijn deel, Zijn loon.

8. Hij werd verhoogd, daar Hij Zijn bloed vergoed Zijn leven uitgestort heeft in de dood, zich op één lijn met mannen, kwaad en snoc heeft laten stelen en over zich het vonnis hoorde velen. Voor velen heeft Hij schuldeloos geleden en voor de overtredders nog gebeden: Vader, vergeef.

naar Jesaja 53
melodie: psalm 22
tekst: H. van 't Veld

18. Zing vrolijk, o mijn volk, mijn eigen bruid

1. Zing vrolijk, o mijn volk, mijn eigen bruid, zing juichend, breek in luid gejubel uit! Al zijt gij nu onvruchtbaar en alleen straks spelen kinderen rondom u heen. Breid uit uw tent; maak touwen vast en pinnen, naar rechts en links zult gij het land ontginnen; uw nageslacht zal volkeren regeren, herbouwen wat verwoest was – zegt de Here!
  2. Vrees niet, mijn bruid, wees niet bevreesd voor smaad, gij zult vergeten al het oude kwaad, de schade van uw jeugd wordt uitgewist, vergeten zelfs dat gij Mij hebt gemist. Uw maker is uw Man – Hij zal u sparen zo waar zijn Naam is Here der heerscharen; de God der ganse aarde zal Hij heten, Uw lossen zal Zijn bruid niet meer vergeten!
  3. Ik riep u uit uw eenzaamheid en rouw als een verlaten, diepbedroefde vrouw. Een ogenblik slechts ging ik van u heen, verborg ik mij en liet ik u alleen. Maar nu kom ik terug, met groot erbarmen; Mijn volk, Mijn bruid, ik sta met open armen! Voor even hield ik mij voor u verborgen, eeuwig zal ik, uw Lossen, voor u zorgen!
- naar Jesaja 54 : 1 – 8
melodie: Psalm 145
tekst: A.F. Troost
4. O Herder Israëls, ontwaak! Toen onze vaas'ren door de stromen en de woestijn zijn thuisgekomen, hebt Gij op aarde naam gemaakt. O HEER, wil toch uw hemel scheuren, daal met uw vuur op aarde neer als in de dagen van weleer: doe weer uw wonderen gebeuren!
  5. Laat zien aan wie U niet belijdt dat Gij, o HERE, gist'ren, heden en tot in alle eeuwigheden voor ons, uw volk, dezelfde zijt: die optreedt voor wie U verwachten. Gij treedt met vrede tegemoet al wie uw wil met vreugde doet: hen die gerechtigheid betrachten.
  6. Laat ons niet worden als 't geslacht waarvan Gij niet de wagen wendde, dat U niet als zijn Koning kende, niet bij uw naam is grootgebracht. Werp ons niet weg als een onreine, als een te zeer bezoedeld kleed; vergeef uw volk wat het misdeed en laat uw maaksel niet verkwijnen.
  7. 'Ik heb mijn armen uitgebreid tot hen die naar mijn naam niet vragen', zo spreekt de HEER, 'zij zullen dragen het loon der ongerechtigheid. Wie op mijn roepen tot Mij komen, zij zullen niet verloren zijn, voor hen zal most en koren zijn, zij zullen op hun erfgoed wonen'.
  8. 'Want zie, ik schep een nieuw begin: nieuw wordt de hemel, nieuw de aarde – dit is het deel dat ik bewaarde voor wie Mij dient met ziel en zin. Zij denken niet meer aan 't verleden, maar vreugde straalt van hun gelaat. Geen schepsel is bedacht op kwaad in mijn domein, mijn rijk van vrede'.
- naar Jesaja 63 : 7 – 65 : 25
melodie: psalm 17
tekst: Joop Klein
1. Ik zal Gods goedertierenheid vermelden, die in vroeger dagen zijn volk door de woestijn gedragen en Kanaän heeft ingeleid. Hij bleef hen met zijn zorg omringen, Hij dacht: Mijn kinderen zijn zij, zij hebben het zeer goed bij Mij: zij zullen Mij in trouw beminnen.
  2. Maar zij zijn U ontrouw geweest en hebben uw verbond verlaten: zij gingen zelfgekozen paden, bedroefden zo uw Heilige Geest. En Gij, die vóór hen had gestreden, keerde nu tegen hen uw hand. Maar Gij gedacht aan uw verbond en aan de dagen van 't verleden.
  3. Waar is uw sterke rechterhand? Schouw uit uw luisterrijke woning! Waar zijn uw daden, grote Koning die ons geleidde naar dit land? Gedenk uw naam, kom tot ons nader: de grote namen van weleer kunnen ons niet meer helpen, HEER, want Gij alleen zijt onze Vader.

20. Hoger dan men ooit bergen zag

- Hoger dan men ooit bergen zag rijst Sion op de jongste dag; hoort wat er gaat gebeuren! Het huis des Heren, hemelhoog, verheft zich dan voor leders oog, wijd open gaan de deuren. Dan hoort men overal de stem: Komt, gaat nu naar Jeruzalem, beklimt de berg des Heren. God Zelf wijst ons de wegen aan; de paden die wij moeten gaan zal Hij ons allen leren.
- De volken voor Gods aangezicht verstommen dan in dat gericht, God zal Zijn stem verheffen. Dan zal de strijd gestreden zijn; geen angst, geen honger en geen pijn zal dan nog mensen treffen. Gods vrede daalt op aarde neer om leders zwaard en elke speer tot ploegen om te smeden. De oorlog wordt niet meer geleerd, de haat die volkeren verteert behoort tot het verleden.
- Vervuld is dan de oude droom als ieder onder eigen boom in vrede zal verkeren. De vijgeboom zal bloeien gaan, de wijnstok weer vol vruchten staan – zo spreekt de Heer der heren. De volkeren, zij dwalen voort; hun god, die naar hun stem niet hoort, beynijdt en redt hen nimmer. Maar wij, wij wandelen met God en gaan de weg van zijn gebod voor altoos en voor immer.

naar Micha 4 : 1 – 5
melodie: psalm 68
tekst: A.F. Troost

21. O God, Uw stem heb ik vernomen

- O God, Uw stem heb ik vernomen, Uw recht trekt dwars door alles heen; als rechter zult Gij tot ons komen. Uw oordeel gaat door merg en been – toch wacht ik, hoe de vijand woedt, vertrouwend af al wat Gij doet.
- Al zou de vijgeboom niet bloeien, de akker zonder vruchten zijn, al zou er geen olijf meer groeien, al bleef de wijnstok zonder wijn, al had ik niets meer, al met al, geen schaap, geen rund meer in de stal –
- nochtans zal ik de vreugde vinden, ja, juichen zal ik in de Heer! Mijn voeten zijn als die der hinden, God brengt mij op mijn hoogten weer – het loflied overstemt de klacht: De HERE Here is mijn kracht!

naar Habakuk 3 : 16 – 19
melodie: gezang 479 Liedboek
tekst: A.F. Troost

22. Mijn ziel verheft Gods eer

- Mijn ziel verheft Gods eer! Mijn geest mag bij de Heer mijn Zaligmaker noemen, die, in haar lage staat, zijn dienstmaagd niet vermaadt, maar van zijn gunst doet roemen.
- Want zie, door 's Heren kracht zal voortaan elk geslacht alom mij zalig spreken, want grote dingen deed mij God, na al mijn leed; zo is zijn macht gebleken.
- Hoe heilig is zijn naam! Laat volk bij volk tesaam barmhartigheid verwachten, nu Hij de zaligheid voor wie Hem vreest, bereidt door al de nageslachten.
- Des Heren arm is sterk; Hij deed een krachtig werk: die hoog zijn van gevoelen heeft Hij verstrooid, verward, met alles wat hun hart hooghartig mocht bedoelen.
- Die zweren bij hun macht heeft Hij versmaad, veracht, gestoten van de tronen; maar Hij verhoogt en hoedt het nederig gemoed, waar zijn Geest in wil wonen.
- Hij heeft, na lang geduld, met spijs en drank vervuld der hongerigen monden. Hij zag geen rijken aan, maar heeft ze in hun waan gans ledig weggezonden.
- Aan Israël, zijn knecht, heeft Hij zijn hart gehecht. Hij zal zijn trouw gedenken, zijn gunst, die Hij ten troost aan Abram en zijn kroost voor eeuwig weg wil schenken.

naar Lucas 1 : 46 – 55
melodie: enige gezangen
tekst: Johannes Eusebius Voet (1706 - 1778)
bewerking L. Strengholt

23. Lof zij de God van Israël

- Lof zij de God van Israël, de HEER, die aan zijn erfvolk dacht, en door zijn liefderijk bevel, verlossing heeft teweeg gebracht; een hoorn des heils heeft opgericht: 't geen Davids huis was toegezegd, dat wil Hij ons nu schenken; gelijk Gods trouw, van 's aardrijks ochtendstond, door der profeten wijzen mond, zich hiertoe aan de vaderen verbond.
- God had hun tot hun troost gemeld, hoe zijn genê ons redden zou van onzer haat'ren wreed geweld. Nu blijkt zijn onverwikk'le trouw, nu toont Hij zijn barmhartigheid, van ouds de vaad'ren toegeleid; en dat Hij wil gedenken aan 't heilverbond, aan dien gestaafde eed, die Hij welter aan Abram deed, aan zijn verbond, dat van geen wank'len weet.
- Hij speld' ons, dat wij t' allen tijd, wanneer die blijde heilidag rees, van 's vijands dienstbaar juk bevrijd, hem dienen zouden zonder vrees, naar 't heilig recht, in ware deugd. O dierbaar kind, o stof van vreugd, geschenk van 't Alvermogen, elk noem' U Gods profeet, en geev' U eer. Gij breekt voor 't aanechijn van de HEER, en baant zijn weg door leven en door leer.
- Dus wordt des HEREN volk geleid door 't licht, dat nu ontstoken is, tot kennis van de zaligheid, in hunne schuldvergifenis; die nooit in schoner glans verscheen, dan nu, door Gods barmhartigheid. Die, met ons lot bewogen, om ons van zond' en ongeval t' ontslaan, een ster in Jakob op doet gaan, de zon des heils doet aan de kimmen staan.
- Voor elk, die in het duister dwaalt, verstrekt deez' zon een helder licht, dat hem in schouw des doods bestraalt, op 't vredepad zijn voeten richt.

naar Lucas 1 : 68 – 79
melodie: enige gezangen
tekst: dichtgenootschap 'Laus Deo, salus populo', midden 18e eeuw.

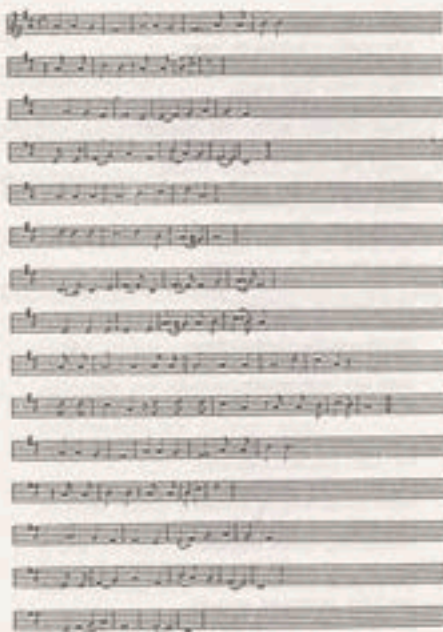
24. Geloofd zij God uit alle macht

1. God zij geloofd uit alle macht,
Hij komt zijn volk bevrijden
en heeft aan Israël gebracht
verlossing in zijn lijd.
Hij heeft zijn teken opgericht:
verheffing van het aangezicht
voor heel het huis van David,
zoals voorlang geschreven stond
heeft Hij gedacht aan zijn verbond,
zo doet Hij ons herleven.
2. Bevrijding uit de vijandschap
de hand van die ons haten,
gelijk Hij eens gezworen had
Abraham onze vader,
opdat wij in rechtvaardigheid
de Here God zijn toegewijd
ons leven lang op aarde.
Zo zult gij voor de Heer uitgaan,
een stem die Hem de toegang baart:
bereidt Hem alle wegen!
3. Gij zijt de stem der profeetie
sprekend van mededogen,
want eens zal ieders oog Hem zien,
de Opgang uit de hoge.
Gezegend zij de dageraad
het licht dat weldra schijnen gaat
voor wie in duister kwijnen.
Hij zal de schaduw van de dood
beschamen met zijn morgenrood.
Op aarde daalt de vrede!

naar Lucas 1 : 68 - 79
melodie: gezang 67 Liedboek
tekst: W. Barnard

25. Ere zij God

Ere zij God, ere zij God in den hoge,
in den hoge, in den hoge.
Vrede op aarde, vrede op aarde,
in de mensen een welbehagen.
Ere zij God in den hoge,
ere zij God in den hoge.
Vrede op aarde, vrede op aarde,
vrede op aarde, vrede op aarde,
in de mensen, in de mensen een welbehagen,
in de mensen een welbehagen, een welbehagen.
Ere zij God, ere zij God in den hoge,
in den hoge, in den hoge.
Vrede op aarde, vrede op aarde,
in de mensen een welbehagen.
Amen, amen.

Naar Lucas 2 : 14

26. Zo laat Gij, HEER, uw knecht

1. Zo laat Gij, HEER, uw knecht,
naar 't woord hem toegesegd,
thans herengaan in vrede;
nu hij uw zaligheid,
zo lang door hem verbeid,
gezien heeft, op zijn bede.
2. Een licht, zo groot, zo schoon,
gedaald van 's hemels troon,
straalt volk bij volk in d' ogen;
terwijl 't het blind gezicht
van 't heidendom verlicht,
en Isrel zal verhogen.

naar Lucas 2 : 29 - 32
melodie: enige gezangen
tekst: dichtgenootschap 'Laus Deo, salus populo',
midden 18e eeuw.

27. Hoort, dit is een woord ten leven

1. Hoort, dit is een woord ten leven,
Christus die ten hemel vaart:
Mij is alle macht gegeven
in de hemel en op aard;
o, verkondigt alle volken
wat u werd geopenbaard!
2. Roept hen op zich om te keren,
nodigt allen tot het feest.
Doopt hen in de Naam des Heren,
Vader, Zoon en Heil'ge Geest;
dat zij Mijn geboden leren,
trouw - en liefde allermeest.
3. Ik ben met u, alle dagen,
nu en tot in eeuwigheid!
Van Mijn Rijk zult gij gewagen,
gaat dan heen, gaat wereldwijd,
gaat, tot aan het eind der dagen -
Ik ben met u, voor altijd!

naar Matteüs 28 : 18 - 20
melodie: gezang 300 Liedboek
tekst: A.F. Troost

28. De God die deze wereld schiep

1. De God die deze wereld schiep,
die mens en dier bij name riep,
aan Hem is alle macht gegeven.
De hemel hoort tot zijn domein,
de aarde in Zijn werkerrein:
Hij is de Heer van dood en leven.
2. Hij heeft geen huis dat werd gebouwd
door mensenhand, van steen of hout,
opdat Hij daarin zou verkeren.
Hij is het die de adem geeft
en niet van mensen nodig heeft
dat zij Hem dienen en vereren.
3. Uit één mens heeft Hij voortgebracht
het hele menselijke geslacht
om deze aarde te bewonen.
Hij heeft hun dagen opgeteld,
hun landen paal en perk gesteld
om zo Zijn grote macht te tonen.
4. Zo moesten zij, naar Zijn gebod,
al tastend zoeken naar hun God
om naar Zijn stem opnieuw te horen.
Toch is Hij ons zo dicht nabij
want in Hem zijn en leven wij
en ieder is door Hem geboren.
5. Daar wij dan zijn van Gods geslacht
zij iedereen er op bedacht
geen God van goud en steen te eren.
Hij ziet aan uw onwetendheid
voorbij - en roept: dit is de tijd,
mensen, gij moet u thans bekeren!
6. Hij heeft de dag al vastgesteld
waarop het oordeel wordt geveld,
de Rechter heeft Hij al ontboden.
Van recht en vrede spreekt Zijn stem
zo vast en zeker als God Hem
heeft doen verrijzen uit de doden!

naar Handelingen 17 : 24 - 31
melodie: psalm 24
tekst: A.F. Troost

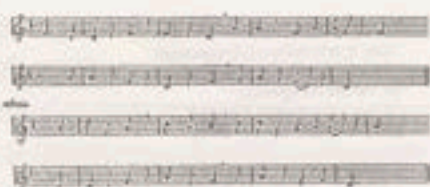
29. Wanneer de Heer der heren

1. Wanneer de Heer der heren
zich vóór ons heeft verklaard,
wie kan ons dan nog daren
in hemel of op aard?
Zijn Zoon heeft Hij gegeven,
het Lam voor ons bereid
met Hem schermt God ons leven
in onaantastbaarheid.
2. God noemt ons zijn beminden –
wie is het die verdoemt?
Wie oordeelt nog Gods kinderen
die Hij rechtvaardig noemt?
't Is Christus die door lijden
verrees tot heerlijkheid,
die aan Gods rechterzijde
voortdurend voor ons pleit.
3. Wie zal ons dan nog scheiden
van Christus, van ons Hoofd?
Of is er enig lijden
dat ons zijn liefde rooft?
Verdrukking of benauwdheid,
vervolging of het zwaard?
Of honger soms? Of naaktheid?
Zijn trouw blijft ons bewaard!
4. Al worden wij als schapen
ter slachtbank weggeleid,
de Herder zal niet slapen:
Hij redt wie voor Hem lijdt.
Hij doet ons overwinnen,
zelfs over dood en graf –
Die zich voor zijn beminden
volkomen overgaf.
5. Geen engelen, geen machten,
het leven noch de dood,
noch heden, toekomst, krachten,
geen schepsel, klein of groot,
geen hoogte en geen diepte,
kan nu en immermeer
ons scheiden van Gods liefde
in Christus, onze Heer.

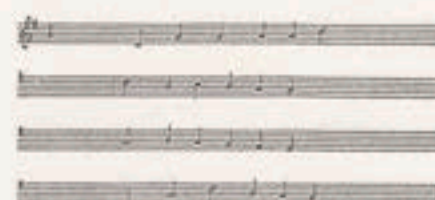
naar Romeinen 8 : 31 – 39
melodie: gezang 90 Liedboek
tekst: Joop Klein

30. Al sprak ik alle talen

1. Al sprak ik alle talen –
was mij de liefde niet bekend,
ik was schallend koper, een
luid rink'end instrument.
2. Al had ik alle gaven
van profetie en van geloof,
was in mijn hart de liefde niet,
ik leefde blind en doof.
3. En offerde ik mijn leven
en gaf ik al wat ik bezat,
ik was, waar liefde mij ontbrak,
een hol, kulduchtig vat.
4. De liefde is geduldig,
de liefde is gaarne gul en goed,
niet bitter, niet afgunstig, niet
praalzuchtig van gemoed.
5. Zij is niet opgeblazen,
geen zelfverheffing is haar doel,
want liefde zoekt zichzelf niet en
zij kwetst niemands gevoel.
6. De liefde, onzeltzuchtig
in alles wat zij denkt en doet,
wordt nimmermeer verbitterd en
wreekt alle kwaad met goed.
7. De liefde is niet blijde
waar ongerechtigheid regeert,
maar diepe vreugde kent zij waar
de waarheid triomfeert.
8. Wat schaden zou, bedekt zij
met lijngevoelig overleg,
in vuur'ge hoop en vast geloof
schenkt zij zichzelf weg.
9. De tongen zullen zwijgen,
de profetie heeft afgedaan,
de kennis zal verzinken, maar
de liefde nooit vergaan.
10. Wij kennen onvolkomen,
wij spreken vol gebreken, wij,
maar eens, als het volmaakte komt,
is elk gebrek voorbij.
11. Toen ik een arg'loos kind was,
leefde ik op kinderlijke voet,
ik dacht en voelde als een kind:
het weet nauw wat het doet.
12. Nu heb ik, man geworden,
het kinderlijke afgelegd,
en leef ik in Gods opdracht als
zijn dienaar, recht en slecht.

31. Wordt krachtig in de Heer

13. Thans zien wij door een spiegel
in donk're raadsels onverklaard;
tot op de dag van Christus' komst
wordt Gods geheim bewaard.
14. Straks zullen wij aanschouwen
van aangezicht tot aangezicht;
de werk'lijkheid zal opengaan
in Gods volmaakte licht.
15. Nu ken ik onvolkomen,
maar dan zal ik ten volle zien,
zoals ik zelf gekend ben door
de Meester die ik dien.
16. Zo blijven dan gedrieln
geloof en hoop en liefde saam;
maar van de drie is liefde 't meest.
Geprezen zij Gods naam!
17. Geloof en hoop en liefde,
van deze drie is liefde 't meest;
vul met uw liefde heel mijn hart,
o Vader, Zoon en Geest!

naar 1 Corinthe 13
melodie: L. Strengholt
tekst: L. Strengholt

1. Wordt krachtig in de Heer
en in zijn sterke macht,
de duivel gaast tekeer,
weest op zijn list bedacht.
2. Niet tegen vlees en bloed
is deze strijd gericht,
het is een geest die woedt,
een vijand van het licht.
3. des duivels hoge raad
en boze overheid,
al wat aan macht bestaat
en kwade majestät.
4. Om deze reden doet
Gods wapenrusting aan,
zodat gij als het moet
de vijand kunt weerstaan.
5. Met waarheid weest omgord
en pantsert u met recht,
zodat gij weerbaar wordt
en standhoudt in 't gevecht.
6. Uw voeten onvermoeid
voor vrede in de weer,
die moeten zijn geschoeid
met ijver voor de Heer.
7. Uw schild is dat gij God
vurig en vast gelooft,
zodat gij onder schot
het vuur van satan dooft.
8. De helm van het behoud
die om de slapen sluit,
dat is het heil van God,
de kracht der zaligheid.
9. Zo staat gij dan gereed,
strijdvaardig en gespoord,
ten lasten kamp en weet:
het zwaard dat is Gods woord.
10. En bidt dan in de Geest
voortdurend voor elkaar
God die de harten leest,
dat Hij u wel bewaart!

naar Ezeziërs 6 : 10 – 18
melodie: gezang 96 Liedboek
tekst: W. Barnard

32. Wij zingen, Vader, U ter eer

1. Wij zingen, Vader, U ter eer,
van Christus Jezus, onze Heer.
Hij werd een dienstknecht, arm als wij, -
dat zijn gezindheid in ons zij.
2. Hij heeft wat Hij bij U bezit
niet boven alles liefgehad,
maar zich van majesteit ontdaan:
Hij deed het kleed van sloven aan.
3. Hij werd een mens, in needrigheid,
en, levend uit gehoorzaamheid,
heeft Hij aan U zich toevertrouwd:
tot in de hof, tot aan het hout.
4. Daarom heeft God zijn knecht die leed
met alle macht en eer bekleed:
zijn hoge naam, die Here luidt,
gaat boven alle namen uit.
5. Dat God zijn offer heeft aanvaard
wordt in het einde openbaar,
als elke tong van Hem getuigt
en elke knie voor Hem zich buigt.
6. als alle vlees de Vader roemt
en Jezus Christus Here noemt.
Leer ons de weg die Christus ging:
de weg van zelfverloochening.

naar Filippenzen 2 : 5 - 11
melodie: gezang 101 Liedboek
tekst: Joop Klein

33. Wees blij te allen tijde

1. Wees blij te allen tijde,
verheug u in de Heer!
De Here is nabij u,
ja, spoedig keert Hij weer!
Laat iedereen het merken
dat Christus in u woont,
dat u in woord en werken
zijn vriendelijkheid vertoont.
2. Weest niet bezorgd, maar blijde,
de Here zorgt voor u.
Laat niet door vrees u leiden,
want Hij staat borg voor u.
En wat u mag ontbreken,
zeg aan de Heer uw nood
met bidden en met smeken,
maak zijn genade groot.
3. Dank God te allen tijde,
verwacht het uit zijn hand;
dan zal zijn milde vrede
- te hoog voor elk verstand -
uw hart en uw gedachten
behoeden in uw Heer.
Wie op de Here wachten
verblijdt Hij keer op keer.
4. Voorts, broeders, al wat waardig,
wat waar en zuiver is,
beminnelijk, rechtvaardig,
al wat welluidend is -
en al wat u geleerd is,
doe dat en leef daarbij:
en God, de God des vrede,
zal altijd met u zijn.

naar Filippenzen 4 : 4 - 9
melodie: gezang 90 Liedboek
tekst: Joop Klein

34. Wij roepen Koning Christus aan

1. Wij roepen Koning Christus aan,
van God, de Vader, uitgegaan:
in menslijk vlees en menslijk bloed
heeft ons Gods eigen Zoon ontmoet.
2. De Geest van God, die op Hem is,
rechtvaardigt zijn getuigenis:
die machtig was in woord en werk,
Hij bleek het dodennijk te sterk!
3. Die bij de knechten werd geteld,
beneden engien werd geseld,
is hun verschenen als hun Heer,
ontvangt van engien lof en eer.
4. In heel de wereld is gehoord
dit blijde evangeliewoord
en waar de tijding werd geloofd,
is Hij erkend als Heer en Hoofd.
5. De Vader zelf sprak tot zijn Zoon:
'Zit aan mijn zijde op mijn troon,
tot zich uw laatste vijand buigt
en alker tong U eer bejuigt'.
6. Wij roepen Koning Christus aan
die, van de Vader uitgegaan
en tot de Vader weergekeerd,
in heel zijn schepping wordt geëerd.

naar 1 Timotheüs 3 : 16
melodie: psalm 134
tekst: Joop Klein

35. Een grote hogepriester

1. Een grote hogepriester,
de hemel doorgegaan,
is voor de troon gaan staan -
Gods Zoon biedt aan Zijn liefde:
Hij heeft zichzelf gegeven,
Hij offert eigen bloed;
gelooft het vast, houdt moed:
Zijn sterven is uw leven!
2. Hij is geen hogepriester
die onze strijd niet streedt;
dit lam draagt al het leed
der wereld met zich mede.
Getrouw is Hij bevonden;
in de woestijn geweest,
verzocht, beproefd - de Geest
behoedde Hem voor zonde.
3. Laat ons dan zeer vrijmoedig
de weg gaan tot de troon -
God is in Hem, de Zoon,
genadig en lankmoedig;
al wie Zijn hulp verlangen
zullen te Zijner tijd
daar Hij als priester pleit
barmhartigheid ontvangen.

naar Hebreërs 4 : 14 - 16
melodie: psalm 92
tekst: A.F. Troost

36. Wij mogen tot Gods woning gaan

1. Wij mogen tot Gods woning gaan,
vrijmoedig binnentreden,
want Christus heeft de weg gebaad,
Hij heeft voor ons geleden.
Hij is het die ons volgen doet.
Verzoend door zijn vergoten bloed
is al wat wij mededen.
2. Een nieuwe weg heeft Hij bereid,
een weg, die leidt naar 't leven.
Hij heeft hem voor ons ingewijd
en voor ons vrijgegeven.
Zijn offer bracht verlossing aan,
het tempelkleed is weggedaan,
de scheiding opgeheven.
3. In 't huis waar God zijn volk ontmoet,
heeft Hij de troon bestegen.
Daar is Hij priester, groot en goed,
ons biddend toegesegen.
Laat ons in vast geloof dan gaan,
geminigd, zuiver voor God staan,
zijn vrijspraak klinkt ons tegen.
4. Laat ons belijden deze hoop,
van twijfel zij geen sprake,
want God vervult wat Hij belooft,
men kan er staat op maken.
Elk spoor' de ander in de strijd
tot liefde aan, tot dienstbaarheid,
tezamen biddend, wakend.
5. Laat ons zo Gods gemeente zijn,
trouw in Zijn Naam vergaderd.
De tijd snelt haastig naar zijn eind,
de grote dag komt nader.
Laat luider onze roep zijn: kom,
o Zoon, leid ons naar 't heiligdom,
het huis van onze Vader.

naar Hebreërs 10 : 19 - 25
melodie: gezang 279 Liedboek
tekst: H. van 't Veld

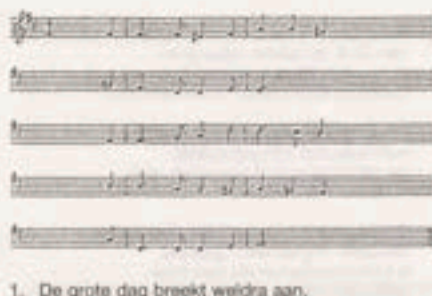
37. Bezingt Gods lof als nooit tevoren

1. Bezingt Gods lof als nooit tevoren, gij die naar Zijn barmhartigheid in Christus wederomgeboren ten leven uitverkoren zijt – die hoop steekt onze vreugde aan: de Heer is waarlijk opgestaan!
2. Gij zult de erfenis verkrijgen die in de hemel wordt bewaard – als God verbreekt het grote zwijgen, wordt eindelijk geopenbaard wat onaantastbaar weggelegd ons door God zelf is toegezegd.
3. Weest blij, weest blij, o gij bedroefden, hoe vaak gij ook wanhopig vocht, gij zijt als goud dat vuur beproefde – geen mens wordt tevergeefs verzocht! Niet lang, nog maar een korte tijd, dan komt Zijn dag in heerlijkheid!
4. Gij die Hem zelf nog nooit aanschouwde, gij die Hem ongezien bemint, Hem op Zijn woord alleen vertrouwd – weest blij, verheugt u als een kind, het grote einddoel is in zicht: uw heil komt stralend aan het licht!

naar 1 Petrus 1 : 3 – 9
melodie: gezang 297 Liedboek
tekst: A.F. Troost

38. De grote dag breekt weldra aan

1. De grote dag breekt weldra aan, het einde van de tijd. Wees nuchter hier in uw bestaan en houd in de gebeden aan in hoge waakzaamheid.
2. Van liefde zij uw hart vervuld, een vuur, nooit uitgewoed. Een liefde die verdraagt en dult, de zonden toedekt en de schuld elkander vergeven doet.
3. Uw huis sta open, welgemeend; betoon u steeds gastvrij. Dien naar uw gave iedereen, beheer wat God u heeft geleend, genade velerlei.
4. Laat als u spreekt uw woord steeds zijn een echo van Gods stem en laten diensten, groot en klein een weerschijn van Gods daden zijn, verricht in kracht van Hem.
5. In alles zij God eer gebracht, aan Hem de lof gewijd. Hij schenkt in Christus u de kracht, Hem zij de heerlijkheid, de macht tot in al' eeuwigheid.

naar 1 Petrus 4 : 7 – 11
melodie: gezang 463 Liedboek
tekst: H. van 't Veld

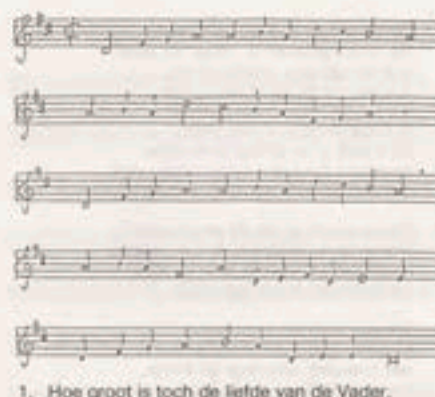
39. Wie zich hovaardig heffen

1. Wie zich hovaardig heffen, die zal God wederstaan, maar wie zachtmoedig leven, ziet Hij genadig aan. Daarom, houdt u gereed, voegt u gewillig samen, elkaar onderdanig, ootmoedigheid uw kleed.
2. Zo buigt u dan teder en kust de hand van God die krachtig is en teder en klaagt Hem al uw nood, opdat Hij u verhoogt wanneer de dag zal dagen, dat alles is voldragen, de ochtend van de oogst.
3. Uw vijand niet ontziende gaat als een leeuw op roof en zoekt u te verslinden, sta vast in het geloof, weest nuchter dan en waakt en draagt uw deel van 't lijden dat tot het eind der tijden ter wereld wordt volbracht.
4. De God aller genade die u geroepen heeft, die zal u wel bewaren, zo waar Hij eeuwig leeft. Lijdt nog een kleine tijd, God zal u niet begeven, Hij staft en sterkt uw leven, en geeft u zekerheid.

naar 1 Petrus 5 : 5 – 11
melodie: gezang 107 Liedboek
tekst: W. Barnard

40. Hoe groot is toch de liefde van de Vader

1. Hoe groot is toch de liefde van de Vader, dat Hij ons nu zijn eigen kinderen noemt! Wij waren ver van Hem door onze daden – Hij gaf zijn Zoon, o wonder van genade! Hij heeft in Christus ons met zich verzoend.
2. Zonen van God: zo mogen wij nu heten; wij zijn het, omdat God die naam ons geeft. De wereld, die haar Schepper is vergeten, verstaat ons niet en wil niet van ons weten, omdat zij Hem niet kent die in ons leeft.
3. Ja, wij zijn nu reeds kinderen van de Vader, maar onvoorstelbaar is de heerlijkheid waarmee Hij eenmaal ons zal overliden: als Jezus Christus zich zal openbaren, maakt Hij zijn broeders aan zichzelf gelijk.
4. Dan zal Hij zich aan ons te kennen geven, dan geeft Hij ons zijn volheid te verstaan. 't Is deze hoop op Hem, die ons doet leven, ons kracht geeft om de zonde op te geven en achter Hem, die rein is, aan te gaan.
5. Elk die, weerbarstig, doorgaat met de zonde, toont dat hij God en al zijn wetten haat. Jezus kwam ons bevrijden van de zonde, Hij is in al zijn werken rein bevonden: wie blijft in Hem, die reinigt zich van kwaad.

naar 1 Johannes 3 : 1 – 5
melodie: Henk Trommel
tekst: Joop Klein

41. De Eerste en de Laatste spreekt

1. De Eerste en de Laatste spreekt,
die dood geweest is, maar die leeft:
o, kerk van elke plaats en tijd,
Ik weet dat gij verdrukking lijdt.
2. Al is uw rijkdom in Mij groot,
toch leeft g' in armoe en in nood,
gelasterd door een schijnvroom volk,
dat satan dient, zijn haat vertokt.
3. Straks wordt gij op de proef gesteld.
Vrees niet voor satans bruut geweld.
Houd aan Mij vast in druk en strijd:
uw lijden duurt een korte tijd.
4. Volhard in lijden en in nood
en wees getrouw tot in de dood:
wie overwint, ontvangt de kroon,
het eeuwig leven is zijn loon.
5. Hoor wat de Geest u, kerk, belooft:
verhef uw hart, richt op uw hoofd,
wie in geloof hier triumfeert,
wordt door geen eeuw'ge dood gedeerd.

naar Openbaring 2 : 8 - 11
melodie: psalm 100
tekst: H. van 't Veld

42. Gij zijt waardig te ontvangen

1. Gij zijt waardig te ontvangen
de heerlijkheid, de lofgezangen
en macht en rijkdom, wijsheid, kracht:
Die de zegels moogt verbreken,
Die eens het oordeel uit moogt spreken,
want Gij zijt als een lam geslacht.
Gij kocht ons met uw bloed,
Gij zijt oneindig goed,
halleluja!
Gij hebt voor God
ons vrijgekocht
uit elke stam, uit ieder volk.
2. U zij de lof en roem en ere,
o onze God en onze Here,
die op de troon gezeten zijt.
Aan het Lam zij lof gegeven:
Die ons tot vorsten heeft verheven,
Die ons tot priesters heeft gewijd.
In hemel, aarde en zee
juicht alle schepsel mee:
halleluja!
Alles wat leeft,
wat adem heeft,
looft Hem die overwonnen heeft.

naar Openbaring 5 : 9 - 14
melodie: gezang 262 Liedboek
tekst: Joop Klein

43. Het Lam, voor ons op aard' geslacht

Het Lam, voor ons op aard' geslacht,
is eeuwig waard te ontvangen
de wijsheid, rijkdom, eer en kracht
en dankb're lofgezangen!

naar Openbaring 5 : 12
melodie: gezang 41 Hervormde Bundel
tekst: P.L. van de Kastele (1748 - 1810)

44. Wie zijn het die daar komen

1. Wie zijn het die daar komen
in stralend wit gekleed?
Hun rouw is weggenomen -
de maaltijd is gereed!
Zij komen, groot en klein,
uit angst en uit verdrukking:
en zingen in verrukking
voorbij is alle pijn!
2. Zij hebben hun gewaden
gewassen in het bloed:
het Lam heeft in genade
voor hen de schuld geboet!
Hun lied klinkt, hoog van toon
want dag en nacht vereren
zij God, de Heer der heren
lofzingend voor de troon!
3. Gods tent zal bij hen wezen,
Hij zelf, de Vrededorst!
Daar zal geen hitte wezen,
geen honger en geen dorst:
daar zal met stok en staf
het Lam de schapen weiden,
naar water hen geleiden -
hun tranen wist Hij af!

naar Openbaring 7 : 13 - 17
melodie: gezang 127 Liedboek
tekst: A.F. Troost

45. Nu is verschenen al Gods heil en kracht

1. Nu is verschenen al Gods heil en kracht
en zijn Gezalfde openbaart zijn macht,
nu Satan uit de hemel is verjaagd,
die onze broeders had aangeklaagd
en hen bij God beschuldigd dag en nacht.
2. Zij overwonnen door het dierbaar bloed
van 't Lam dat al hun zonden heeft geboet,
en door het woord van hun getuigenis;
zij hielden vast aan die belijdenis,
al kostte 't hun de vrijheid en hun bloed.
3. Verheugt u, heemlen, jubel, engienheir!
Wee aarde en zee; thans daalde tot u neer
de Satan in zijn grote grimmigheid!
De duivel weet; hij heeft een kleine tijd,
want eeuwig is het rijk aan onze Heer.

naar Openbaring 12 : 10 – 12
melodie: psalm 124
tekst: Adriaan van Boven
(bewerkt door Joop Klein)

46. Hallelujal Looft God de Heer!

Hallelujal Looft God de Heer!
Van Hem is heil en macht en eer.
Aanbidt Hem, al zijn knechten,
daar Hij de hoer geoordeeld heeft
die heel de aard verdorven heeft,
en zo het pleit beslechtte:
want de Here
heeft gewroken
het vergoten
bloed der zijnen
Zingt voor Hem, groten en kleinen!

naar Openbaring 19 : 1 – 5
melodie: gezang 157 Liedboek
tekst: Joop Klein

47. De lof, de heerlijkheid, de kracht

1. De lof, de heerlijkheid, de kracht
worde voor eeuwig toegebracht
de Here God Almachtig!
Het koningschap heeft Hij aanvaard
over de hemel en de aard,
rechtvaardig en waarachtig.
Hallelujal!
Laat ons blijde
't loflied wijden
aan de Here,
juichen onze God ter ere!
2. Nu kan de bruiloft van het Lam,
waar heel de schepping naar verlangt,
de goede tijd, beginnen.
Zijn Bruid maakt zich voor Hem gereed:
zij mag zich tooien met een kleed
van smetteloos fijn linnen.
Hallelujal!
Heilige daden
zijn als draden
saamgeweven,
tot een feestkleed haar gegeven.

3. Welzelig wie genodigd zijn
tot deze bruiloft, dit feestijn,
wie reine kleren dragen.
Hun loflied, dat het Lam begroet,
klinkt als het daav'ren van de vloed,
als zware donderslagen.
Hallelujal!
De Gerechte
zal zijn knechten
niet beschamen:
wat God spreekt is amen. Amen.

naar Openbaring 19 : 6 – 10
melodie: gezang 157 Liedboek
tekst: Joop Klein

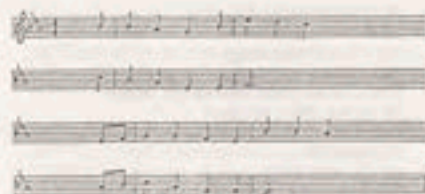
48. Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde

1. Ik zag de hemel nieuw en nieuw de aarde:
de eerste schepping was voorbijgegaan,
er was geen zee – haar dreigen is gedaan,
nu onze God als Heer Zich openbaarde.
2. En uit de hemel zag ik nedertalen
de heilige stad, een nieuw Jeruzalem,
getooid zoals een bruid, versierd voor Hem
wiens gramschap brandde in zeven gouden schalen.
3. Een luide stem deed van de troon zich horen:
De tent van God daaft tot de mensen neer
en Hij zal bij hen wonen immermeer;
zij zijn het volk dat Hem mag toebehoren.
4. De Here zelf zal al hun tranen drogen:
dood, rouw en moeite hebben afgedaan;
de eerste dingen zijn voorbijgegaan.
Zij zullen zingende het Lam verhogen.
5. En Hij die op de witte troon zit, zeide:
Zie, ik maak alle dingen nieuw en rein.
Schrijf deze woorden, die waarachtig zijn:
Het is geschied, uw hart zal zich verblijden.
6. Ik geef wie dorst heeft van het levend water:
Hij mag zich laven aan de levensbron.
'k Zal hem een God zijn en hij Mij een zoon.
Ik ben de Eerste en ik ben de Laatste.
7. Wie overwint zal deze dingen erven;
maar wie de zonde en de leugen doet
vindt in de poel van vuur, de helse gloed,
de tweede dood: hij zal voor eeuwig sterven.

naar Openbaring 21 : 1 – 6
melodie: psalm 87
tekst: Adriaan van Boven
(bewerkt door Joop Klein)

49. Ik zag het nieuw Jeruzalem

1. Ik zag het nieuw Jeruzalem
dat uit de hemel kwam,
de stad waarin weerklinkt de stem
van God en van het Lam.
2. Maar wat ik zag, een tempel niet,
verlicht door zon of maan;
het Lam geeft licht en ieder ziet
God zelf: de tempel staan.
3. De volken komen in dat licht
met al hun praal en pracht;
de poorten gaan er nooit meer dicht
want nimmer is het nacht.
4. Daar komt niet in, wiens leven is
vol vuile taal en vloek,
slechts wie door God geschreeven is
ten leven in Zijn boek.
5. Een engel sprak: Kom mee, ik toon
u, helder als kristal,
het leven dat vanuit Gods troon
als water stromen zal.
6. De levensbomen lopen uit,
staan elke maand vol vrucht,
genezend groen dat daar ontspruit,
waar elke vloek voor vlucht.
7. Al wie God dient en Hem vereert
die ziet Zijn zonneshijn;
Zijn Naam die alle zonde weert
zal op hun voorhoofd zijn.
8. Wie diende heerst nu mee met Hem –
de nacht verliest het plet;
uw licht, o stad Jeruzalem,
is God, in eeuwigheid!

naar Openbaring 21 : 22 – 22 : 5
melodie: gezang 290 Liedboek
tekst: A.F. Troost

BILLAGES
art. 168, 190

RAPPORT 2 VAN COMMISSIE VII INZAKE BERIJMDE SCHRIFTGEDEELTEN

Met grote waardering heeft uw commissie kennis genomen van het rapport van deputaten Berijmde Schriftgedeelten. Daaruit blijkt dat deputaten zich vol ijver en nauwgezetheid gekweten hebben van de opdracht die ze van de synode 1983 hadden gekregen, namelijk om te zoeken naar een uitbreiding van het aantal door de generale synode vast te stellen berijmde Schriftgedeelten.

Uw commissie had ten aanzien van de keuze die deputaten gemaakt hebben enkele vragen, die ook na een gesprek met deputaten daarover nog bij ons leven.

Uit de 'Enige Gezangen' die wij vanouds kennen, hebben deputaten in hun bundel de lofzang van Maria, in een licht gewijzigde versie (nr. 22), de lofzang van Zacharias (nr. 23) en de lofzang van Simeon (nr. 26) opgenomen. Wij begrijpen dat ze dat deden omdat deze voldoen aan de door de synode van 1980 gestelde norm. Hun opdracht was echter om te zoeken naar een uitbreiding van de reeds eerder vastgestelde berijmde Schriftgedeelten. Daarvan is in de keuze van deze drie lofzangen geen sprake. Datzelfde geldt voor 'Ere zij God' (nr. 25) dat reeds in 1959 aan de Schriftuurlijke lofzangen werd toegevoegd en voor de liederen 3, 4, 5, 7, 24, 31 en 39 die als de nrs. 14, 13, 21, 26, 67, 96 en 107 in het Liedboek voor de Kerken (Lvk) en sinds 1974 in artikel 69 K.O. staan.

Uit het gesprek met deputaten is ons gebleken dat het hun bedoeling is, dat wanneer het tot een eigen bundel zou komen, de overige van de 'Enige Gezangen' wel daarin opgenomen zouden moeten worden, maar niet de liederen uit het Lvk die wel vanaf 1974 in artikel 69 zijn opgenomen, maar niet in de bundel die zij ons nu aanbieden. Gelet op wat in het rapport van de deputaten voor het onderzoek naar het kerkelijk lied aan de synode van 1983 onder 4.1. daarover geschreven staat, hebben we daar wel begrip voor. Toch zijn we van mening dat deputaten zich niet geheel aan hun opdracht hebben gehouden. Zij behoefden niet te toetsen wat op vorige synoden was vastgesteld, maar slechts te zoeken naar een uitbreiding.

Wat dit betreft willen we tenslotte nog opmerken dat het opmerkelijk is dat deputaten uit de liederen die in 1974 vastgesteld werden wel lied 26 ('Daar is uit 's werelds duist're wolken') kozen en niet lied 78 ('Laat m' in U blijven, groeien, bloeien'). Beide zijn een betrekkelijk vrije weergave van een aaneengesloten passage uit de Heilige Schrift.

Ook lijkt het ons niet goed wanneer de gewijzigde versie van de lofzang van Maria zou worden aanvaard. Deze nieuwe versie telt namelijk betrekkelijk weinig wijzigingen, die niet eens alle fraai en juist zijn. Het lijkt ons dat er bij het zingen van de lofzang van Maria in deze nieuwe versie gemakkelijk verwarring kan ontstaan. In hun rapport stellen deputaten nadrukkelijk dat ze vooral gezocht hebben naar nieuw-testamentische gedeelten, die voor berijming in aanmerking kwamen. Daarom bevreemdde het ons dat 21 van de 49 aangeboden berijmingen oud-testamentische gedeelten in liedvorm weergeven. Uit het gesprek met deputaten begrepen we dat zij al hun best hebben gedaan om meer berijmingen van nieuw-testamentische gedeelten te kunnen aanbieden, maar dat dat niet gelukt is. Ook om die reden willen zij graag verder zoeken naar berijmde Schriftgedeelten die de heilsteften bezingen en die betrekking hebben op Doop en Avondmaal. Daarom zijn we met deputaten van mening dat het goed is om eerst een 'proefbundel' uit te geven. Ook de andere argumenten die deputaten noemen om nog niet direct een kerkboek uit te geven lijken ons steekhoudend. Met deputaten is uw commissie van mening dat de synode zich zal moeten bezighouden met de honorering van de dichters. Naar onze overtuiging zullen ook de auteursrechten door de synode geregeld moeten worden.

Het concept van de aangeboden bundel berijmde Schriftgedeelten

Zorgvuldig heeft uw commissie de bundel die deputaten ons aanbieden bestudeerd. Onze opdracht was om na te gaan of de bundel in overeenstemming is met de opdracht van de synode van 1983 en hoe wij denken over de voorstellen van deputaten. Toch hebben we er niet alleen maar op gelet of de berijmingen voldeden aan de norm van 1980, maar ook geprobeerd te beoordelen of ze voldoende kwaliteit hebben om te kunnen dienen als kerklied.

We zijn van oordeel dat niet alle liederen even sterk zijn. Soms hebben de dichters stoplappen gebruikt die schade doen aan de spanning die een lied behoort te hebben en die soms ook afbreuk doen aan de kracht van een woord uit het berijmde Schriftgedeelte. Ook vonden we enkele stilistische onvolkomenheden. Het ligt in de bedoeling om die opmerkingen door te geven aan deputaten met de vraag om ze aan de dichters voor te leggen opdat zij bezien of ze ter zake zijn en of ze met de gemaakte opmerkingen de liederen ten goede hun winst kunnen doen. Voorts hebben we alle liederen getoetst aan de norm van de synode van 1980. Het viel ons daarbij op dat bij een aantal berijmingen dingen zijn toegevoegd die niet (direct) in het berijmde Schriftgedeelte terug te vinden zijn. Als voorbeeld noemen we de laatste twee regels van lied 1 en lied 34, een berijming van 1 Timotheüs 3 : 16, waarbij in de vijfde strofe Handelingen 2 : 35 betrokken wordt, terwijl de zesde strofe geheel een toevoeging is. Tegelijk echter zijn we van mening dat de toevoegingen niet onschrijftuurlijk zijn. Bovendien zijn ze doorgaans wel in de geest van het berijmde Schriftgedeelte.

Een ander punt is dat in een aantal berijmingen van het berijmde Schriftgedeelte verzen of gedeelten worden overgeslagen, terwijl soms alleen de hoofdgedachte wordt weergegeven. Het duidelijkste voorbeeld daarvan is lied 19, een berijming van Jesaja 63 : 7 – 65 : 25. Het is te begrijpen dat het moeilijk is om zo'n groot gedeelte op de voet te volgen. Onze vraag was of dan de keuze van het gedeelte wel goed is. Kan ook een lied als dit toch als een berijmde Schriftgedeelte, een bewerking in liedvorm van een aaneengesloten passage uit de Heilige Schrift, worden aangemerkt? Na enige aarzeling kwamen de meeste commissieleden tot de conclusie dat daartegen geen bezwaar is, omdat de lijn van het aangegeven Schriftgedeelte wordt gevolgd en bovendien goed wordt weergegeven waarom het in dit gedeelte gaat.

Het zal u duidelijk zijn dat naar het oordeel van uw commissie niet alles in deze bundel even sterk is. Voor de meeste leden is dat echter geen grond om u te adviseren deze bundel aan de kant te leggen. De gebreken

die hierboven gesignaleerd zijn gelden in meerdere of mindere mate elke bundel; ook onze psalmbelijningen. Bovendien zijn we van mening dat deze bundel een aantal heel goede liederen bevat. Als voorbeeld daarvan noemen we de liederen 1, 6, 12, 13, 44, 45. Vooral wijzen we u op lied 32, een berijming van Filippensen 2 : 5 - 11. Gelet op de moeilijkheidsgraad van dit Schriftgedeelte menen we dat de dichter er uitmend in geslaagd is om het te gieten in de vorm van een berijming.

Hoewel alle leden van uw commissie zich, in grote lijnen, in dit rapport kunnen vinden, konden we helaas toch niet zover komen dat onze voorstellen eenstemmig zijn.

De commissieleden R. van Beek, G. Evers, A. van der Heiden en D. Visser doen u de volgende voorstellen:

Wij stellen voor:

1. om deputaten van harte te danken voor de consciëntieuze wijze waarop zij hun arbeid hebben gedaan;
2. uit te spreken dat de liederen 1, 2, 6, 8-21, 27-30, 32-38, 40-49 voldoen aan de norm van de synode van 1980;
3. uit te spreken dat deze liederen behoren tot de in artikel 69 K.O. bedoelde berijmde Schriftgedeelten;
4. over 3-5, 7, 22-26, 31 en 39 geen uitspraak te doen, omdat zij, met enkele andere liederen reeds behoren tot artikel 69 K.O.;
5. duidelijk uit te spreken dat de tien geboden des Heeren, de lofzang van Maria, de lofzang van Zacharias, de lofzang van Simeon, het gebed des Heeren, de eerste en tweede berijming van de twaalf artikelen des geloofs, de bedezang voor de predikatie, de morgenzang, de bedezang voor het eten, de dankzang na het eten, de avondzang, het Ere zij God, en de nummers 8, 13b, 14, 21, 25 : 1 - 8, 26, 27, 43, 65, 66, 67, 68, 78, 89, 90, 96, 107, 114 en 115 (uit Lvk) reeds tot artikel 69 van de kerkorde behoren, opdat daarover geen verwarring ontstaat;
6. een honorering voor de dichters vast te stellen;
7. een goede regeling te treffen inzake de auteursrechten;
8. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht die deputaten in hun voorstellen onder 4a en 4b onder woorden brengen.

Het commissielid H. van der Wekken is het met de voorstellen 1, 4, 5 en 6 eens en komt verder met de volgende voorstellen:

1. Geef deputaten opdracht om de liederen 1, 2, 6, 8 - 21, 27 - 30, 32 - 38, 40 - 49 uit te geven in de vorm van een proefbundel, opdat de kerken in de gelegenheid zijn om deze liederen te toetsen aan de norm van de synode van 1980 en daarover te rapporteren aan deputaten kerklied.
2. Laat de synode van 1989 na toetsing uitspreken welke liederen tot artikel 69 K.O. behoren.

Het commissielid ds. G. Bouw is het eens met de voorstellen 1 en 6 en komt verder met een geheel eigen voorstel.

D. Visser, rapporteur

BIJLAGE 83
art. 168

VOORSTEL DS. G. BOUW

De generale synode,

- beseffend dat het ook in het zingen tijdens de eredienst allereerst gaat om de eer van God en het heil van de gemeente;
  - dankbaar voor het vele werk door deputaten gedurende reeds een lange reeks van jaren terzake verricht;
- van oordeel,
- a. dat de kerken dringend behoefte hebben aan vaste leiding en duidelijke beslissingen en dus ook niet aan allerlei verlegenheidsoplossingen en compromisbesluiten inzake het kerkelijk lied;
  - b. dat ook ten aanzien van zaken die in de Heilige Schrift zelf niet letterlijk geboden of verboden worden, toch in ieder geval altijd wel met grote liefde en voorzichtigheid gehandeld dient te worden;
  - c. dat daarbij enerzijds gewaakt moet worden voor het (independentistische) gevaar dat een plaatselijke kerk, ondanks bij gemeenschappelijk accoord vastgestelde kerkordelijke regels en bepalingen, toch maar doet wat goed is in eigen ogen, maar anderzijds ook voor het (hiërarchische) gevaar dat alles bevel van bovenaf geregeld en bindend opgelegd wordt met voorbijzien aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken;
- overwegend,
- a. dat de besluiten die sinds 1974 betreffende het kerkelijk lied genomen zijn de gewenste rust en eenparigheid in de kerken allerminst bevordert, maar integendeel zelfs alleen maar verder verstoort en belemmert hebben;
  - b. dat van de in 1974 toegevoegde liederen intussen alweer meer dan de helft door deputaten zelf geschraapt is, terwijl er ten aanzien van de enkele liederen die overgebleven zijn ook nog meerdere vragen gesteld en zelfs ook bedenkingen ingebracht kunnen worden;
  - c. dat ook aan het vrijgeven van de nu door deputaten aangeboden 'proefbundel' ernstige bezwaren kleven, omdat:
    1. het nog een vraag is of het eigenlijk wel de bedoeling en naar de geest van de Heilige Schrift zelf is om Schriftgedeelten die geen lied zijn te berijmen en in de eredienst te zingen;
    2. tegen de inhoud van de bundel, met name getoetst aan de duidelijke criteria van 1980, vele ernstige bedenkingen aan te voeren zijn, vooral wel betreffende de vaak zeer vrije en lang niet altijd bij de tekst aansluitende weergave van het aangegeven Schriftgedeelte (waardoor we vaak meer met een vrij lied naar aanleiding van het betreffende Schriftgedeelte te doen hebben dan echt met een berijming van het Schriftgedeelte zelf);
    3. dit mogelijk ook samenhangt met de werkwijze van deputaten, die zelf een groot aantal

Schriftgedeelten opgezocht en voor eventuele berijming aan enkele dichters voorgelegd hebben;

4. deze bundel sterk de indruk wekt een soort verlegenheidsoplossing en compromis te zijn, in de zin van 'voor de één toch wat en voor de ander niet te veel';

5. een groot deel van onze kerken geen enkele behoefte aan een liederenbundel heeft en deze dan ook beslist niet zal gebruiken, terwijl een ander groot deel ook met deze bundel echt niet tevreden is en toch ook nog meerdere andere (ook vrijere) liederen zal blijven zingen, zoals ook duidelijk blijkt uit meerdere bezwaarschriften en revisieverzoeken ten aanzien van de besluiten van 1983;

6. door het vrijgeven van deze bundel de onderlinge verwijdering dan ook alleen maar weer groter wordt;

7. aan het uitgeven van een eigen Christelijke Gereformeerde liederenbundel (en Kerkboek) bovendien ook nog vele en grote praktische bezwaren verbonden zijn;

- besluit:
- a. deputaten hartelijk dank te zeggen voor het vele werk gedurende een lange reeks van jaren verricht;
  - b. de aangeboden bundel niet vrij te geven voor gebruik in de eredienst;
  - c. terug te keren tot de redactie van artikel 69 K.O. van vóór 1974 en dus geen berijmde Schriftgedeelten in de zin van dat artikel vast te stellen;
  - d. de zaak van het kerklied nu verder te laten rusten en dus ook geen nieuwe deputaten meer te benoemen;
  - e. een dringend beroep op al onze kerken te doen om, onder inwachting van de zegen des HEEREN, maar ook in het besef van eigen verantwoordelijkheid, al het mogelijke te doen wat het heil van eigen gemeenten alsook de eenheid binnen het verband van onze kerken dient.

De Koning der Kerk Zelf zegene deze besluiten en gedenke al onze kerken ook bij de voortduur in Zijn gunst en trouw!

G. Bouw

BIJLAGE 84
art. 171

RAPPORT VAN DE COMMISSIE VAN REDACTIE VAN 'DE WEKKER'

1. Redactie

De generale synode van 1983 benoemde een nieuwe waarnemend hoofdredacteur, die in de kring van de redactie tevens als secretaris optreedt, met dien verstande, dat de aftredende waarnemend hoofdredacteur, ds. J.H. Velema, in verband met een inwerkperiode van de nieuwe secretaris, nog gedurende een door de redactie wenselijk geachte periode deel zou blijven uitmaken van de redactie.

In overeenstemming hiermede is ds. K. Boersma per 1 januari 1984 waarnemend hoofdredacteur geworden, terwijl ds. J.H. Velema tot 1 september 1984 lid van de redactie is gebleven. Op 5 september 1984 is aan zijn vertrek uit de redactie, waarvan hij sinds 1959 deel uitgemaakt had, op gepaste wijze aandacht geschonken.

De redactie vergaderde in de verslagperiode negen keer, terwijl bovendien andere ontmoetingen werden georganiseerd, zoals hieronder vermeld.

2. Blad van de kerken

Meer dan enig ander deputaatschap is het de commissie van redactie, die vrijwel iedere week zich aan de kerken presenteert, die geroepen is door de synode om schriftelijke en Schriftuurlijke leiding te geven en die zich als deputaatschap in hoge mate blootstelt aan beoordeling, waardering en kritiek van allen die het blad lezen.

Die waardering en kritiek - die er altijd geweest is - kwamen in de afgelopen periode, waarin in de kerken de spanningen hoog opliepen, sterker dan ooit openbaar. Dit bleek duidelijk uit de vele brieven die de redactie ontving en waarin soms met een tevoren nooit gekende felheid het beleid van de redactie bekritiseerd werd. Daarbij werden soms veronderstellingen geuit en achtergronden gezocht, die naar ons oordeel ten enenmale ongegrond waren.

Ook werd duidelijk dat de verwachtingen die men koesterde ten aanzien van het beleid van de redactie aanmerkelijk verschilden. Wel mag daaruit de - op zichzelf verheugende - conclusie getrokken worden, dat men zich nauw betrokken weet bij de inhoud van ons blad. Uiteenlopende reacties op de inhoud van ons orgaan kwamen op de tafel van de redactie terecht. Die reacties hadden betrekking op in het oog lopende besluiten van de synode van 1983 (verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, gezangenbesluit), op kerkelijke vraagstukken (plaats van de vrouw in de kerk, afwijzing van een kandidaat) en op ethische vraagstukken (kernbewapening, homofilie, abortus provocatus) en de kerkelijke behandeling daarvan. Van de redactie werd gevraagd, daarop te reageren en leiding te geven aan de gedachten- en/of besluitvorming, en dat wel op zeer uiteenlopende wijze. Sommige brieven hadden het karakter van een cri de cour.

Werd vroeger aan de redactie wel eens verweten, dat ze het kerkelijke leven wilde beïnvloeden, thans kwam soms de klacht, dat dit te weinig of op de verkeerde manier gebeurde. Anderen vroegen, duidelijker in de bres te springen voor diegenen, die in de knel dreigden te geraken. Meer dan eens kwam het dringende verzoek om leiding te geven.

Temidden hiervan kwam de redactie, sterker dan vroeger, voor de vraag te staan, wat haar taak was. Uitgangspunt voor de beleidsvorming is voor haar steeds geweest, dat 'De Wekker' een blad van de kerken zelf is, dat de synode de inhoud beoordeelt en dat de redactie, zij het met eigen persoonlijke inbreng, toch altijd voor ogen moet houden, niet slechts vanuit eigen persoonlijke inzichten te schrijven.

Dit heeft de redactie ertoe gebracht, met terughoudendheid te schrijven over zaken, die bij de kerkelijke vergaderingen aanhangig waren of zijn. Deze terughoudendheid kwam niet voort uit vrees om een standpunt in te nemen, maar vloekt voort uit het karakter van ons blad.

Ook heeft de redactie getracht leiding te geven op deze wijze, dat steeds getracht wordt om vanuit Schrift en belijdenis hoofdlijnen te trekken naar de actuele situatie toe, en voorts zo, dat ertoe opgeroepen wordt, elkaar toch te zoeken en wederzijds aan elkaar vertrouwen te schenken op grond van de gemaakte kerkelijke afspraken, zo veel en zo lang dat maar kan.

3. Abonnementen

In de afgelopen periode hadden we te maken met een teruglopend getal abonnementen. Het totaal is momenteel circa 6500. Om hierin verbetering te brengen zijn verschillende acties ondernomen:

- alle kerkeraden hebben een wervingsbrief ontvangen;
- opnieuw is gewezen op de mogelijkheid van aanbieder van een abonnement tegen gereduceerde prijs, of de betaling door de diaconie;
- aan een aantal kerkeraden is een hoeveelheid proefnummers toegezonden;
- er is een studentenabonnement voor de halve prijs.

Aan hen die het abonnement opzegden is een enquêteformulier gezonden om de reden ervan te weten te komen. Soms is hierop geantwoord; naast overlijden waren er redenen van financiële of inhoudelijke aard; soms leverde een antwoord een suggestie op voor een nieuw onderwerp in een artikel.

Sommige kerkeraden hebben medegedeeld geen medewerking te zullen geven, omdat zij niet achter de inhoud van ons blad kunnen staan. Andere blijken meegewerkt te hebben om nieuwe abonnees te werven. Er blijkt weer behoefte te bestaan om plaatselijk agenten aan te stellen; aan deze laatste gedachte wordt door de redactie verder gewerkt.

Hoewel de redactie heel voorzichtig is met het verhogen van de abonnementsprijs, viel hieraan toch niet te ontkomen. In de jaren 1983 en 1984 moest helaas met tekorten worden gewerkt; het resultaat over 1985 is echter tot onze vreugde bescheiden positief.

De inkomsten uit advertenties zijn goed te noemen. Wel dient steeds weer een afweging plaats te vinden tussen het aantal advertenties en de hoeveelheid leesstof. In deze periode moest ook onder ogen gezien worden, dat nogal een aantal abonnees achterstallig was in de betaling. Een achterstand over meer jaren maakte in een aantal gevallen sanering van het bestand noodzakelijk. De abonnementsadministratie is geheel in handen van het Kerkelijk Administratief Bureau; de samenwerking is redelijk goed.

4. Inhoud

In het grootste deel van de verslagperiode werden de meditaties door diverse predikanten verzorgd op uitnodiging van de hoofdredacteur; onlangs is besloten, dat weer alle predikanten in alfabetische volgorde zullen worden uitgenodigd.

Overeenkomstig de opdracht van de vorige synode is de medewerking gevonden van twee broeders, die om de beurt van tijd tot tijd een jeugdrubriek verzorgen.

De redactie schenkt aandacht aan de mogelijkheid, bijbesprekingen te geven.

In plaats van de vroegere rubriek 'Voor de lens' vinden de lezers thans wekelijks een rubriek 'Nader bekeken', waarin de redactieleden Boersma en Koolle zoveel mogelijk om beurten schrijven, de een zoveel mogelijk over een kerkelijk, de ander over een maatschappelijk onderwerp, met enige vrijheid. Uiteraard hebben zij daarin hun persoonlijke inbreng en is deze rubriek geen voortzetting van 'Voor de lens'.

Aan verschillende deputaatschappen wordt gevraagd, die zaken uit hun werk in artikelen te verwerken, die voor het meelevende door kerkliden van belang zijn. Met name de deputaatschappen Zending en Hulpverlening beijeren zich, zo mogelijk wekelijks onder het kopje 'Voorbede' iets of iemand door te geven, in verband met bede of dank.

Aan verschillende predikanten naar artikel 6 K.O. wordt gevraagd, iets van hun speciale arbeid te vertellen.

Het Apeldoorns studentencorps P.F.S.A.R. wil van tijd tot tijd iets van het Apeldoornse studentenleven mededelen. Het aantal boekbesprekingen loopt soms erg op; besloten is, in vele gevallen met een korte aankondiging te volstaan, in andere gevallen wat bredere aandacht te geven en in enkele gevallen aan een boek een artikel te wijden.

Onder punt 2 is reeds over het schrijven door redactieleden zelf gerapporteerd; daaraan kan nu worden toegevoegd, dat twee bijzondere vergaderingen zijn gehouden over ons blad. De eerste was die met een initiatiefgroep van kerkliden met het adres van br. B.P. Velema te Hilversum, die aangedrongen heeft op veel openheid met een mogelijkheid van ingezonden brieven en een mogelijkheid tot discussie.

Ook zou men af en toe themabijlagen willen over actuele onderwerpen, die niet speciaal controversiële onderwerpen behoeven te zijn. De redactie heeft besloten, geen ingezonden brieven op te nemen, maar wel, als de redactie brieven bespreekt, deze in extenso op te nemen. Ons blad kan geen platform worden, wij willen niet bevoogden, maar trachten wel leiding te geven.

Om financiële redenen moet van het geven van themabijlagen worden afgezien, maar af en toe wordt wel een themanummer gegeven. Zo was er in oktober 1984 een themanummer over de Afscheiding en in het voorjaar van 1986 een themanummer over de plaats van de Christen in de samenleving. Voor dit laatste nummer is medewerking uit de genoemde initiatiefgroep gevraagd en gegeven.

De tweede ontmoeting was met een aantal journalisten, deels behorende tot onze eigen kerken, met tweeledig bedoeling. De eerste bedoeling was een gesprek van de redactie met hen over de publiciteit in verschillende bladen over onze kerken, mede gezien teleurstellende ervaringen van verschillende redactieleden. Het gesprek hierover is nuttig geweest. De tweede bedoeling was, dat gesproken kon worden over de vorm en inhoud van ons blad, waarvoor zij een aantal suggesties hebben gedaan, welke nog onderwerp van gesprek binnen de redactie vormen.

Het is hier ook de plaats om aan u door te geven, dat verschillende journalisten de gedachte aan de hand deden, dat onze kerken een persfunctionaris benoemen, tot wie men zich veilig en betrouwbaar wenden

kan in gevallen van vragen of twijfels. Omdat wij niet kunnen overzien, wat dit met zich zou meebrengen, geven wij de suggestie hierbij aan de synode door.

5. Vorm

In de afgelopen periode is er ook een uitvoerig overleg geweest met de drukkerij, waarmee overigens een goede samenwerking bestaat, over de lay-out van ons blad. Dit heeft geresulteerd in een verandering van de aanblik van ons blad, die naar de mening van de redactie een verbetering is.

Om financiële redenen is van het opnemen van illustraties afgezien.

Van een totale vernieuwing van de lay-out zagen wij af om redenen van continuïteit met het verleden. Niettemin bereken van tijd tot tijd suggesties de redactie tot een verdere verbetering of meer ingrijpende uiterlijke verandering. De redactie beraadt zich hierop verder.

6. Slot

Het kwam de redactie nodig voor, u zo duidelijk mogelijk te informeren.

Hoewel de taak van de redactie in deze periode niet eenvoudig was, heeft zij deze met moed en in eendracht kunnen vervullen in de hoop, dat het werk voor de kerken enige zegen mag betekenen.

De suggestie van een persfunctionaris leggen wij hierbij aan u ter beoordeling voor.

W. van 't Spijker, voorzitter

K. Boersma, secretaris

BIJLAGE 85

art. 171

RAPPORT 6 VAN COMMISSIE I, TEN AANZIEN VAN 'DE WEKKER'

1. Elke week zorg te dragen voor de verschijning van een verantwoord nummer van ons kerkelijk orgaan is een hele opgave. Met dankbaarheid mag worden vermeld dat vele artikelen tot opbouw strekken. Het blijkt echter bij een zo grote diversiteit in de kerken geen sinecure om een blad voor de kerken te zijn. Juist wanneer we als kerken een zo bewogen periode meemaken en dit niet aan ons blad voorbijgaat, is het niet eenvoudig om vaste leiding te geven.

Uit een gesprek met de hoofdredacteur, die dit werk intussen al zes jaar verricht, is de commissie gebleken dat twee aparte vergaderingen werden belegd met het oog op de beleidsvoering. Men wil principiële leiding geven in een redactie-beleid dat uitgaat van Schrift, belijdenis en kerkorde. Uitgesproken is dat men niet wil treden in de verantwoordelijkheden van de kerkelijke vergaderingen.

Op vragen van de commissie of daaraan is voldaan met het ingaan op uitspraken van vergaderingen en personen, deelde de hoofdredacteur mee dat hij een poging ondernam om de broeders bij elkaar te brengen. Naar zijn mening moet in bepaalde situaties gewezen kunnen worden op onkerkordelijke en onkerkrechtelijke uitspraken van vergaderingen.

Aangezien 'De Wekker' een blad is van en voor de kerken is een grote terughoudendheid van redactie-commissie en redactie-leden in allerlei situaties geboden, zonder dat dit behoeft te betekenen tekort te doen aan het op een juiste wijze leiding geven aan kerkelijk denken, geestelijk leven en theologische vorming. Een vaste koers is heilzaam voor de kerken en ook voor het blad van de kerken.

2. De commissie is van mening dat er veel aan gelegen is en alles aan gedaan moet worden om het aantal abonnementen op te voeren. Al kon de hoofdredacteur 50 nieuwe abonnees in de laatste maanden melden, daarmee is nog niet alles gezegd. Uiteraard heeft elke kerkeraad hierin evenzeer een taak. De commissie wil daarop attenderen.

Echter is meer nodig, daar er, zo blijkt uit de gehouden enquête, naast redenen van financiële ook die van inhoudelijke aard oorzaak waren van het beëindigen van het abonnement.

We onderschatten de moeilijke positie van ons blad geenszins, maar willen er des te meer op aandringen de hoogst mogelijke zorg aan de inhoud te besteden.

Naast het starten van een bijbelstudie-reeks (eventueel met gespreksvragen) is het ook van groot belang rekening te houden met het uitgesproken verlangen naar korte eenvoudige artikelen, ook wat het woordgebruik betreft. Alteminist worden oppervlakkige artikelen begeerd. Men wil echt wel wat leren. Dit dient echter te geschieden in een voor meerdere toegankelijke taal. Het is een gave om kort en goed te schrijven. Met verlangen wordt uitgezien naar meer aandacht en ruimte voor de zo zeer gewaardeerde artikelen over het geestelijk leven. Daarbij zou uitbreiding van het aantal medewerkers kunnen worden overwogen.

3. Ten aanzien van wat de redactie-commissie in het slot van haar rapport opmerkt over een persfunctionaris, wil het uw commissie voorkomen dat een dergelijk persoon in onze kerken niet gewenst is en waarschijnlijk niet veel oploopt. Vergaderingen en organen zullen zelf voor een goede en verantwoorde berichtgeving dienen zorg te dragen.

Tenslotte stelt de commissie u voor:

1. de redactie-commissie dank te brengen voor het vele werk dat elke week geschiedt;

2. een redactie-commissie te benoemen en te overwegen de redactie-commissie uit te breiden,

J. van Amstel, rapporteur

BIJLAGE 86
art. 172

**TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.01 INZAKE GEMEENSCHAPPELIJK ADVIES
DEPUTATEN ARTIKEL 49 K.O.**

1. De kerkorde spreekt over een gemeenschappelijk advies en niet over een eenstemmig of eenparig advies. De mogelijkheid bestaat dat zich tegenovergestelde opvattingen voordoen, maar dat men zich toch bij de meerderheid neerlegt.
2. Indien men echter bezwaren heeft op grond van Schrift en belijdenis, zal er nooit sprake kunnen zijn van een gemeenschappelijk advies. Deputaten kunnen dan hun opdracht niet uitvoeren. De bezwaarde(n) gaat (gaan) in feite bij de particuliere synode in appel.
3. Door het ontbreken van een gemeenschappelijk advies kan de classis niet tot schriftelijke stemming overgaan en wordt de voortgang van het examen geblokkeerd.

BIJLAGE 87
art. 172

**RAPPORT 5 VAN COMMISSIE I, BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.01, INZAKE AANVULLING VAN
ARTIKEL 4 K.O.**

Uw commissie meent dat hier een belangrijke materie voor het kerkelijk leven aan de orde is, namelijk de vraag naar de positie en de verantwoordelijkheid van de deputaten naar artikel 49 K.O., die het peremptoer examen bijwonen.

De achtergrond van de instructie is het feit, dat het kan voorkomen, dat de deputaten naar artikel 49 K.O. geen eenparig advies uitbrengen en dat een minderheid van hen bezwaren heeft tegen het standpunt, dat de meerderheid inneemt en die bezwaren in het overleg staande houdt met een beroep op Schrift en belijdenis of op bepalingen van de kerkorde.

De gedachte die in de instructie naar voren komt, is dat het examen dan geen voortgang kan vinden. Die terminologie is niet ondubbelzinnig. Maar volgens de toelichting (3) betekent dat, dat de classis dan niet tot schriftelijke stemming kan overgaan.

De commissie stelt daarbij de vraag, wat voor consequenties men zou moeten verbinden aan een examen, dat niet door de classis in gunstige of in ongunstige zin beoordeeld is.

Bovendien is de term 'gemeenschappelijk advies' in het voorstel van de particuliere synode van het Zuiden niet juist, althans niet duidelijk, omdat een advies waar een minderheid niet voor was, toch wel een advies is van het college van gedeputeerden.

Wat de toelichting bij de instructie betreft, kan worden gezegd, dat het onder 1 gestelde juist is, maar dat wat onder 2 genoemd is, niet moet worden toegepast, en wel om de volgende redenen:

1. Allereerst dient het woordje 'men' vervangen te worden door 'een minderheid van deputaten';
2. Over het examen kan wel beslist worden, omdat er een advies van het deputaatschap is, al is dat verdeeld. Wat wel gebeuren kan is dat een minderheid de zaak meent te moeten voorleggen aan de particuliere synode, waarvoor zij dan in de vergadering zelf zwaarwegende gronden zou moeten aanvoeren.

In dat geval is het volgens de commissie nodig, dat de classis, als zij bij stemming ten gunste van de kandidaat beslist, de uitspraak van de particuliere synode over het verschil tussen haar deputaten afwacht.

Hoewel deze gedragslijn in voorkomende gevallen wellicht wel gevolgd zal worden, is een bepaling, waarmee aan de intentie van de instructie wordt voldaan, niet overbodig.

Uw commissie stelt u ten aanzien van de instructie van de particuliere synode van het Zuiden voor, dat de generale synode besluit aan de bepalingen bij artikel 4 K.O., onder 3.1 toe te voegen (na de woorden: 'Indien het advies van deputaten in tegenstelling tot het oordeel van de classis afwijzend is, beslist de particuliere synode':

'Wanneer een minderheid van de deputaten zich niet kan neerleggen bij het oordeel van de meerderheid, zich daarbij beroept op de Schrift, de belijdenis of de kerkorde, en tijdens de vergadering zelf te kennen geeft de zaak te zullen voorleggen aan de particuliere synode, beslist de particuliere synode, die met het oog daarop eerder kan worden samengeroepen, en zal de classis hangende dit beroep op de particuliere synode, geen effect verlenen aan een besluit om een kandidaat toe te laten tot de dienst des Woords en der sacramenten'.

J. van Amstel, rapporteur

BIJLAGE 88
art. 177

RAPPORT VAN DEPUTATEN FINANCIËLE ZAKEN

1. Samenstelling deputaatschap en vergaderingen

Door de generale synode Rotterdam 1983 werden als leden van het deputaatschap benoemd:

J. Bijleveld, voorzitter, Heemsteedsedreef 190, 2102 KS Heemstede
G.P. Groeneveld, Jac. Gillesstraat 19, 3135 AP Vlaardingen
C. Kleinjan, secretaris, Te Barendrechtsweg 142, 2992 XD Barendrecht
D.C. van de Kreeke, Anjelierlaan 2, 2111 BP Aerdenhout
A.H.J. Schwartz, Sir W. Churchillaan 957, 2285 AC Rijswijk
H.R. Takken, alg. secundus, Middelaan 41, 3904 LD Veenendaal

Ter bestudering van de jaerstukken en de accountantsrapporten van de kashoudende deputaatschappen en vaststelling van predikantstraktementen kwamen deputaten negen maal in vergadering bijeen.

2. Contacten

Met de kashoudende deputaatschappen is een regelmatig contact over de financiële aangelegenheden. In het algemeen nemen wij het contact op na de bespreking van de jaarrekening en/of het accountantsverslag. Doordat de werkzaamheden van het Kerkelijk Bureau in het eerste gedeelte van de verslagperiode ernstig stagneerden, waren de contacten in die tijd sporadisch. Daarna werd in sommige gevallen alleen het accountantsverslag verzonden, in andere gevallen werden vragen gesteld en/of omzigen gegeven. Niet altijd werden de door ons gestelde vragen beantwoord.

Er is thans een regelmatig en vruchtbaar contact met het Kerkelijk Administratief Bureau.

Met de classes en de plaatselijke kerken is er weinig contact. Wij zenden elk jaar het advies betreffende de predikantstraktementen. Daarover worden vragen gesteld of opmerkingen gemaakt.

Vancit verschillende kerken bereikten ons signalen dat de hoge omslagen voor algemeen kerkelijk werk een zodanige aanslag doen op de financiële middelen dat het moeilijk wordt om het plaatselijke werk financieel gezond draaiend te houden. Het betreft zowel kleine als grotere kerken.

3. Controle

Ook in de afgelopen periode werden de controlewerkzaamheden verricht door het Accountantskantoor Van der Veen & Harreman te Rotterdam. Dit kantoor rapporteerde aan ons deputaatschap. Afschriften van de accountantsverslagen werden (zo nodig met adviezen en/of opmerkingen onzerzijds) ter kennisneming aan de betreffende deputaatschappen gezonden.

De controle betrof de jaren 1983, 1984 en 1985, en omvatte alle kassen. Op het moment van het opstellen van dit verslag zijn nog niet alle kassen gecontroleerd, daar meerdere financiële verslagen pas in juni j. gereedgekomen zijn. Wij zullen u nog aanvullend informeren over de accountantscontrole.

De algemene indruk is nu dat de administraties behoorlijk worden gevoerd. Niet altijd waren de financiële besluiten-beheersende uitbreksels uit de notulen aanwezig. Bij sommige kassen ontstonden verschillen met de bij de generale synode 1983 ingediende en goedgekeurde begrotingen.

4. Beleggingen

Aan de belegging van gelden werd de nodige aandacht besteed. Met het gevoerde beleggingsbeleid kon accoord worden gegaan. In het algemeen maken de penningmeesters een goed gebruik van de beleggingsmogelijkheden op korte en langere termijn.

In de verslagperiode daalde de rentestand. Doordat in totaal echter een veel groter bedrag was te beleggen steeg de totale rente-opbrengst met bijna f 400.000,-.

Een gevolg van de lagere rentestand is ook dat de deputaatschappen die een effectenbezit hebben, koerswinsten konden constateren. Het totaalbedrag aan koerswinsten in de afgelopen verslagperiode bedroeg f 174.290,-.

5. Predikantstraktementen

Zoals gebruikelijk werden kerkeraden, classes en particuliere synoden geïnformeerd over de wijzigingen in de minimumtraktementen van de predikanten.

In de verslagperiode daalden, op grond van de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek, de traktementen met ruim 1½%. Gezien de door de kerken betaalde (stijgende) premies volksverzekeringen namen de totale traktementslasten aanzienlijk toe.

Weer benadrukken wij dat verdergaande lastenverzwaringen, veroorzaakt door de stijging van de premies AOW/AWW, AKW, AAW en AWBZ, de kerken in een zorgelijke financiële situatie kunnen brengen. De signalen dienaangaande worden dan ook steeds dringender. Gezien de toenemende vergrijzing is de verwachting dat de AOW/AWW-premies nog verder kunnen stijgen.

Eén der mogelijkheden om aan een al te forse stijging van traktementslasten te ontkomen is, de overnameplicht van de kerken inzake de premies volksverzekeringen op een andere wijze te regelen, bijvoorbeeld door inbouw in de traktementschalen. Wij adviseren, een (studie)commissie in het leven te roepen, waarin in ieder geval ook Deputaten Emeritikas participeren, om de volgende generale synode te adviseren.

Zoals aangekondigd in 1983 werd in de afgelopen periode een stuk door ons opgesteld ten behoeve van kerkeraden en predikanten, waarin onder meer de fiscale gevolgen van het vrij wonen werden belicht.

Overigens was er met de kerkeraden en predikanten een geregeld contact over vragen inzake de honorering van predikanten en de samenstelling van de traktementslasten.

6. Diverse onderwerpen

OMSLAGEN KOMENDE PERIODE

Bij het vaststellen van de omslagen voor de komende periode zal er naar onze mening geen enkele mogelijkheid voor een verhoging zijn, integendeel: in het voetspoor van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken zal van bijna alle kassen een verlaging van de omslag gevraagd moeten worden. Alleen bij de Kas Onderlinge Bijstand zal de omslag zeker moeten stijgen, waardoor andere kassen weer meer zullen moeten 'inleveren'.

In de afgelopen jaren zijn de omslagen voor de kerkelijke kassen gestegen, zijn de predikantslasten (zie punt 5) zwaarder geworden en werden vaak de exploitatiekosten voor de plaatselijke kerken hoger. Daartegenover daalden de besteedbare inkomens.

Nemen we als voorbeeld een gemeente met 400 zielen, en een predikant, dan stegen alleen al:

- de predikantslasten met ongeveer f 6.000,-

- de omslagen voor kerkelijke kassen met $400 \times (f 46,50 - f 33,30) = f 5.280,-$.

KAS ONDERLINGE BIJSTAND

Deputaten Kas Onderlinge Bijstand moesten eind 1984 een sterke verhoging van de omslag vragen, teneinde het falissement van deze kas te voorkomen. De gevraagde verhoging was groter dan de 10% waarvoor wij gemachtigd zijn. Gezien de aard van de uitgaven van deze kas hebben wij desondanks de gevraagde verhoging toegestaan. Wij konden daarover geen ruggespraak houden. Gaarne ontvangen wij achteraf goedkeuring op dit besluit. De financiële situatie van de kas is overigens nog zorgelijk.

In de toekomst zal deze kas in toenemende mate steunverzoeken ontvangen. Het plaatselijke kerkelijke werk komt in moeilijkheden, door stijging van kosten en wellicht vermindering van besteedbaar inkomen. Maar ook zullen door het toenemend aantal kandidaten steeds meer kleine gemeenten een predikant willen beroepen, die alleen kan worden onderhouden wanneer steun wordt ontvangen. Wij vragen uw bijzondere aandacht voor deze kas.

KAS A.D.M.A.

Bij deze kas is een ernstig tekort. De indruk bestaat, dat er praktisch niet aan kostenbeheersing wordt gedaan. Het is duidelijk dat dit deputaatschap niet aan ingrijpende saneringsmaatregelen kan ontkomen.

ZENDING

In het jaar 1983 ontstond een tekort van bijna f 500.000,-. Daardoor is het vermogen van deze kas gedaald beneden de norm van 1% de jaarlijkse vaste lasten. Er is momenteel geen ruimte voor het aangaan van nieuwe verplichtingen.

De kosten van het blad 'Uw Koninkrijk Kome' overtroffen in 1985 de opbrengst met meer dan f 100.000,-. Dat is wellicht één van de punten waarop bezuinigd kan worden.

KERKELIJK BUREAU

Door langdurige ziekte van de vorige administrateur konden de meeste penningmeesters in het begin van de verslagperiode geen goed financieel beleid voeren. De indruk bestaat dat de huidige administrateur het werk goed aankan, en dat de moeilijkheden tot het verleden behoren.

7. Collecten voor kerkelijke kassen

Evenals in voorgaande perioden moesten wij constateren dat een toenemend aantal kerken voor een deel van de kassen niet - of slechts gedeeltelijk - aan de vastgestelde afdrachtverplichtingen voldoet.

Het niet-collecteren voor een aantal kassen neemt toe. Bovendien komt het steeds meer voor, dat niet de gehele omslag wordt (kan worden?) voldaan. Deze situatie is zeer ongewenst in verband met de begrotingen.

Voor enkele kassen werd meer afgedragen dan de omslag. Wanneer we die kassen buiten beschouwing laten, ontvingen de andere kassen in de verslagperiode f 462.786,- minder dan op grond van het ledental en de omslagen verwacht mocht worden.

De minder-ontvangsten bedragen 4,6% van de totale omslagen. Wanneer we echter de kassen die meer, voldoende, of bijna voldoende ontvingen buiten beschouwing laten, krijgen we het volgende beeld:

	Omslagen, streefbedragen x aantal leden		Te weinig ontvangen
Totaal	f 9.995.655		f 462.786
Theologische Hogeschool	f 1.645.775		f 39.753
Fmeritkas	f 2.899.975		f 43.935
Gehandicapten	f 250.901		-
Israël	f 326.900		f 11.237
Zending	f 1.024.000		-
Hulpverlening	f 406.756		-
	f 6.523.407		f 94.925
	f 3.472.248		f 367.861

Voor de niet-genoemde kassen is dan de te lage ontvangst bijna 10,6%.

8. Archief

De archiefstukken van vóór 1983 werden ingevolge het bepaalde in de Acta overgedragen aan het archief van de generale synode.

9. Accountantskosten

Momenteel zijn over de accountantskosten nog geen gegevens beschikbaar. Wij zullen bij aanvulling rapporteren over deze kosten.

10. Bijzondere opdrachten

De generale synode Rotterdam 1983 droeg ons op:

'ons te bezinnen op de eventuele consequenties rond de beëindiging van een dienstverband van een godsdiensteraar met het radicaal van predikant'.

Ons advies is neergelegd in bijlage nr. 1 van dit rapport.

De generale synode Rotterdam 1980 droeg ons ook op:

'richtlijnen te ontwerpen ten aanzien van de rechtspositie, de honorering en de sociale voorzieningen van de .... belijdende leden der kerken die niet-ambtelijke arbeid verrichten'.

Een ontwerp voor een rechtspositieregeling treft u aan in bijlage nr. 2 van dit rapport.

11. Benoemingen

Ingevolge de instructie kan br. D.C. van de Kreeke niet worden herbenoemd. Br. H.R. Takken wenst niet voor een benoeming in aanmerking te komen.

Een voorstel tot benoeming wordt ingevolge artikel 50 sub 14 K.O. in de eerste zittingeweek van de synode in een afzonderlijke brief ingediend.

J. Bijleveld, voorzitter
C. Kleinjan, secretaris

AANVULLING OP HET RAPPORT

3. Controle

Inmiddels hebben wij de ontbrekende accountantsrapporten ontvangen. De inhoud daarvan geeft geen aanleiding tot het maken van bijzondere opmerkingen. Wij stellen u voor, de beheerders van alle generale kassen te dechargeren voor het door hen gevoerde beleid over de jaren 1983 tot en met 1985.

9. Accountantskosten

De generale synode Rotterdam 1983 voteerde voor accountantskosten over de periode 1983 tot en met 1985 een bedrag van f 56.640,- (f 48.000,- + 18% omzetbelasting).

De kosten van de accountant, exclusief die van extra bijstand aan het Kerkelijk Administratief Bureau blijken te bedragen f 52.000,- exclusief omzetbelasting. De meerdere kosten zijn veroorzaakt doordat de controle door de moeilijkheden bij het Bureau ingewikkelder en tijdrovender was. Er waren ook meer fouten te constateren. Intussen is het tarief van de omzetbelasting met één punt verhoogd tot 19%. Door deze factoren wijkt de definitieve declaratie f 5.240,- af van de begroting. De declaratie bedraagt totaal f 61.880,-, welk bedrag ons duidelijk zeer gerechtvaardigd voorkomt.

Wij willen uw vergadering dan ook voorstellen een bedrag van f 5.240,- extra ter beschikking te stellen.

De geschatte kosten voor de komende periode bedragen f 52.000,- exclusief omzetbelasting. Die zal 20% gaan bedragen. De kosten zijn vermoedelijk niet hoger dan in de vorige periode omdat de administratie thans beter is georganiseerd en er minder uitzoekproblemen zullen zijn.

J. Bijleveld, voorzitter
C. Kleinjan, secretaris

BIJLAGE 1

Deputaten ontvingen van de generale synode Rotterdam-centrum 1983 de opdracht:

'zich te bezinnen op de eventuele consequenties rond de beëindiging van een dienstverband van een godsdiensteraar met het radicaal van predikant'.

Aangezien wij als deputaten de financiële zaken behandelen wordt ons advies alleen gevraagd over de financiële aspecten van het bovenstaande.

Wij zijn zo vrij om allereerst de groep van belanghebbenden uit te breiden (aan de hand van de thans bestaande of bestaan hebbende situatie in onze kerken) tot de volgende beroepen, uiteraard uitgeoefend in combinatie met het ambt van predikant:

- predikant/hoogleraar aan een Universiteit
- predikant/godsdiensteraar
- predikant/(adjunct)directeur scholengemeenschap, al of niet belast met pastoraat,
- predikant/legerpredikant in lang verband,
- predikant/ziekenhuispastor,
- predikant/gevangenispastor,
- predikant/directeur Bijbelschool,
- predikant/secretaris (int.) raad van kerken.

De predikanten die in dienst zijn van een der deputaatschappen, door de generale synode ingesteld, zijn in bovenstaande opsomming, en in ons advies, niet begrepen.

Indien een bepaalde combinatie niet naar de letter is begrepen in vorenstaande situaties, dan moet onzes inziens de situatie beoordeeld worden naar analogie van de genoemde combinaties.

Advies en conclusie

Aangezien een predikant uit vrije wil een keus maakt om de ambtelijke arbeid in een gemeente in te ruilen voor een betrekking in een van de genoemde sectoren, zijn wij van mening dat de kerken geen verplichting hebben ten aanzien van het levensonderhoud van deze predikant en zijn eventuele gezin, indien het door hem gekozen dienstverband vrijwillig of gedwongen wordt beëindigd.

In het maatschappelijke verkeer bestaan regelingen die in dergelijke situaties gelden, waardoor wordt voorkomen dat iemand brodeloos wordt.

Wij achten het een vanzelfsprekend gevolg van de gedane keus dat de kerken of de voormalige gemeente in zo'n situatie niet kunnen/kan worden belast met de kosten van levensonderhoud.

Dit standpunt laat uiteraard onverlet dat de plaatselijke gemeente, waartoe de predikant en zijn eventuele gezin behoren, een diaconale taak heeft ten opzichte van haar leden.

Ook indien een kandidaat (wellicht zelfs noodgedwongen) een werkring aanvaardt zoals eerder genoemd, is ons standpunt gelijklopend. De mogelijkheid van terugkeer of starten in een gemeente blijft immers bestaan, nadat betrokkene (opnieuw) beroepbaar wordt gesteld.

Ons advies is dat de financiële banden tussen de gemeente en de betrokken predikant geheel worden losgemaakt. Er dienen onzes inziens geen toezeggingen voor de toekomst gedaan te worden, zodat geen rechten geldend gemaakt kunnen worden. De financiële problemen die achteraf voor een gemeente zouden kunnen ontstaan zijn niet te overzien.

BIJLAGE 2 - RECHTSPOSITIEREGELING VAN KERKELIJK WERKERS, ALS BIJLAGE BIJ DE SCHRIFTELIJKE BIJZONDERE OPDRACHT INZAKE ARTIKEL 3. K.O. SUB 8.

Opdracht van de generale synode 1983 aan deputaten voor financiële zaken: 'het ontwerpen van richtlijnen ten aanzien van de rechtspositie, de honorering en de sociale voorzieningen van belijdende leden der kerken, die niet-ambtelijke arbeid verrichten'.

Algemene bepalingen inzake de arbeidsovereenkomst**ARTIKEL 1**

Deze overeenkomst is een arbeidsovereenkomst zoals genoemd in artikel 1637a van het Burgerlijk Wetboek.

ARTIKEL 2

Werkgever: de Raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk met wie een arbeidsovereenkomst is aangegaan.

ARTIKEL 3

Werknemer: het beïjnd lid van de Christelijke Gereformeerde Kerken aan wie, als kerkelijk werker, door de werkgever een schriftelijke bijzondere opdracht is verstrekt.

ARTIKEL 4

Salaris: het tussen werkgever en werknemer overeengekomen bruto salaris per maand, exclusief eventuele toelagen en onkostenvergoedingen.

ARTIKEL 5

Werkgebied: het door de werkgever aangewezen gebied, waarin de werknemer zijn werkzaamheden verricht.

ARTIKEL 6

Uitvoeringsregelingen, waarnaar wordt verwezen, vormen één geheel met de rechtspositieregeling.

De rechtspositie**ARTIKEL 7**

De bijzondere opdracht en de bijbehorende arbeidsovereenkomst worden uitsluitend schriftelijk aangegaan en gewijzigd.

ARTIKEL 8

Naast de inhoud van de bijzondere opdracht zal in de arbeidsovereenkomst vermeld worden:

- de vestigingsplaats van de kerkeraad, alsmede de namen van degenen die bevoegd zijn hem ten deze te vertegenwoordigen;
- naam, voornamen, geboorteplaats en -datum van de kerkelijk werker;
- het adres van waaruit en het werkgebied waarbinnen de kerkelijke werkzaamheden worden verricht;
- de verplichting tot verhuizing of de ontheffing daarvan;
- de datum van het aangaan van de arbeidsovereenkomst en de datum van de aanvang van de werkzaamheden;
- de duur van de overeenkomst, aangegaan voor onbepaalde tijd, dan wel voor bepaalde tijd;
- de arbeidsduur per week;
- het aanvangssalaris en de salarisschaal onder aanduiding van de uitvoeringsregeling waarop deze berust;
- de datum van de eerstvolgende periodieke verhoging;
- het aantal vakantiedagen en leeftijdsdagen per jaar, conform uitvoeringsregeling II;
- eventuele bepalingen, regelingen, afspraken en verplichtingen die van toepassing zijn;
- een wederzijdse beëindigingstermijn van minimaal drie maanden;
- de verklaring van beide partijen met de inhoud bekend te zijn en daarmee accoord te gaan.

Algemene verplichtingen van de werknemer**ARTIKEL 9**

- De werknemer is verplicht tot geheimhouding van hetgeen uit hoofde van zijn functie en beroep ter kennis is gekomen, voorzover die verplichting uit de aard der zaak volgt dan wel hem uitdrukkelijk is opgelegd. Deze verplichting geldt ook na beëindiging van het dienstverband.
- De in lid 1 bedoelde verplichting bestaat niet tegenover hem, die delen in de verantwoordelijkheid voor een goede vervulling van de functie van de werknemer noch ook tegenover hem, wier medewerking tot die vervulling noodzakelijk is te achten, indien en voorzover deze zelf tot geheimhouding verplicht zijn of zich dienen te verplichten.
- De werknemer is verplicht alle in zijn functie van kerkelijk werker ontvangen gelden en giften van welke aard ook zorgvuldig te beheren, te administreren en hiervan rekening en verantwoording af te leggen bij zijn werkgever.
- Per maand zal de werknemer ten behoeve van de werkgever een schriftelijk verslag maken van de verrichte werkzaamheden.

ARTIKEL 10

Indien de werknemer verhinderd is wegens arbeidsongeschiktheid in de zin van de Ziekewet of wegens andere oorzaak zijn werkzaamheden te verrichten, is hij verplicht daarvan, onder opgave van redenen, zo spoedig mogelijk mededeling te doen of te laten doen aan de werkgever op een door de werkgever te bepalen wijze.

Zodra het tijdstip bekend is, waarop hervatting van de werkzaamheden mogelijk zal zijn dient hij de werkgever daarvan in kennis te stellen.

ARTIKEL 11

De werknemer is verplicht te wonen in of nabij de plaats van tewerkstelling of in het werkgebied indien zo'n werkgebied is aangewezen.

Aan de werknemer kan, al dan niet op eigen verzoek, schriftelijk ontheffing worden verleend van de genoemde verplichting.

Een verleende ontheffing kan – na overleg met de werknemer en met inachtneming van een redelijke termijn – worden ingetrokken, wanneer blijkt dat het belang van het werk en een goede uitoefening van de functie zulks vereist.

ARTIKEL 12

De werknemer is verplicht die bijscholingsactiviteiten te volgen die voor de uitoefening van de functie noodzakelijk worden geacht en die als zodanig in overleg tussen werkgever en werknemer worden aangewezen.

Deze bijscholingsactiviteiten worden beschouwd als opgedragen werkzaamheden en Mitsdien komen de eraan verbonden kosten voor rekening van de werkgever. De in het vorige lid bedoelde bijscholingsactiviteiten kunnen in beginsel niet leiden tot overwerk.

Algemene verplichtingen van de werkgever**ARTIKEL 13**

1. De werkgever is verplicht de werknemer in staat te stellen de overeengekomen werkzaamheden naar diens beste vermogen te verrichten en daarbij aanwijzingen te geven met inachtneming van de eisen van het beroep en al datgene te doen en na te laten wat een goed werkgever in gelijke omstandigheden behoort te doen en na te laten.

2. De werkgever is verplicht tot geheimhouding van hetgeen hem met betrekking tot de persoon van de werknemer uit hoofde van zijn functie als werkgever bekend is, tenzij werknemer tot het verstrekken van op zijn persoon betrekking hebbende gegevens toestemming geeft. Deze verplichting geldt ook na beëindiging van het dienstverband.

ARTIKEL 14

De werkgever is verplicht een pensioenregeling te treffen voor de bij hem in dienst zijnde kerkelijk werker, met uitzondering van:

- de werknemer die de 25-jarige leeftijd nog niet heeft bereikt;
- de werknemer die de 65-jarige leeftijd reeds heeft bereikt.

Van de totale pensioenpremie is het aandeel van de werkgever resp. de werknemer tweederde deel en éénderde deel.

Onder pensioenregeling wordt verstaan een regeling die naar maatschappelijke en fiscale maatstaven gebruikelijk is. Met de rechten op een AOW-uitkering zal rekening worden gehouden bij het bepalen van de pensioen-uitkering. De pensioenregeling zal afzonderlijk worden overeengekomen.

Indien de werknemer gehuwd en jonger dan 25 jaar is, draagt de werkgever zorg voor de dekking van het weduwnaars/weduwe/wezenrisico, mits de werknemer kostwinner is.

Salariëring**ARTIKEL 15**

- Het salaris van de werknemer wordt vastgesteld volgens uitvoeringsregeling I.
- Een wijziging in het salaris wordt de werknemer terstond gespecificeerd en schriftelijk medegedeeld.
- De werknemer dient uiterlijk twee dagen voor het einde van de kalendermaand over zijn salaris te kunnen beschikken.
- Geen salaris is verschuldigd over de tijd, gedurende welke de werknemer in strijd met zijn verplichtingen opzettelijk nalaat zijn werkzaamheden te verrichten. Dit wordt de werknemer schriftelijk en gemotiveerd medegedeeld.
- De werknemer die wegens ziekte verhinderd is zijn werkzaamheden te verrichten geniet, te rekenen vanaf de eerste ziektedag, tot maximaal 365 dagen zijn laatstgenoten netto-salaris.

ARTIKEL 16

De werknemer heeft recht op een vakantietoeslag voor iedere maand of ieder deel van een maand waarin hij salaris heeft genoten.

De vakantietoeslag bedraagt per kalendermaand 8% van het bedrag dat de werknemer in die maand aan salaris heeft genoten; de uitbetaling vindt achteraf plaats over de periode juni tot en met mei.

Overwerk**ARTIKEL 17**

Indien de werkgever het noodzakelijk oordeelt dat aan de werknemer werkzaamheden worden opgedragen boven de overeengekomen arbeidsduur, dan wordt nimmer een compenserende beloning toegekend. De meer gewerkte tijd kan uitsluitend met vrije tijd worden verrekend.

Buitengewoon verlof**ARTIKEL 18**

Tenzij de te verrichten werkzaamheden zich naar het oordeel van de werkgever daartegen verzetten, heeft de werknemer recht op buitengewoon verlof met behoud van salaris in de hierna te noemen gevallen:

- voor de uitoefening van het kiesrecht en het voldoen aan een wettelijke verplichting, voorzover dit niet in vrije tijd kan geschieden en omzetting van dienst niet mogelijk is;
- bij zijn verhuizing: twee dagen per kalenderjaar;
- bij zijn ondertrouw: een dag;
- bij zijn huwelijk: vier dagen;
- tot het bijwonen van een huwelijk van één van de kinderen, ouders, broers, zusters, zwagers of schoon-zusters: een dag;
- bij ernstige ziekte van echtgenoot, echtgenote, ouders, kinderen: voor een duur ter beoordeling van de werkgever;
- bij overlijden van bloed- of aanverwanten:
  - vier dagen bij het overlijden van de onder f bedoelde personen;
  - twee dagen bij het overlijden van broers, zusters, zwagers of schoonzusters.
 Is de werknemer evenwel belast met de regeling van de begrafenis en/of nalatenschap, dan worden ten hoogste vier dagen verleend;
- bij bevalling van zijn echtgenote: twee dagen;
- bij het 25-, 40- en 50-jarige dienstjubileum: een dag;
- op het 25-, 40- en 50-jarige huwelijksjubileum van de werknemer en het 25-, 40-, 50- en 60-jarige huwelijksjubileum van zijn ouders: een dag.

De werkgever is gehouden een afwijzing van een verzoek om buitengewoon verlof schriftelijk en gemotiveerd aan de werknemer mede te delen.

Einde van de arbeidsovereenkomst**ARTIKEL 19**

Het dienstverband eindigt:

- met wederzijds goedvinden op het door werkgever en werknemer overeengekomen tijdstip;
- door het verstrijken van de termijn, waarvoor de arbeidsovereenkomst is aangegaan;
- door opzegging door werkgever of werknemer met inachtneming van het bepaalde ten aanzien van opzegging in het tweede lid van dit artikel en met inachtneming van een opzegtermijn van tenminste drie maanden, tenzij op grond van artikel 1639i en j BW een langere opzegtermijn in acht dient te worden genomen;
- door eenzijdige beëindiging tijdens de proeftijd als bedoeld in artikel 1639n BW;
- door ontslag op staande voet wegens dringende redenen voor werkgever of werknemer volgens de bepalingen van artikel 1639p en q BW;
- met de eerste dag van de maand, waarin de werknemer de leeftijd van 65 jaar bereikt;
- door overlijden van de werknemer;
- door ontbinding door de rechter op grond van artikel 1639w of 1639x vanwege gewichtige redenen dan wel vanwege wanprestatie.

Opzegging dient schriftelijk en onder opgave van redenen te geschieden; de opzegtermijn gaat in op de eerste dag van de kalendermaand, volgend op de opzegging.

Uitvoeringsregeling I**Salarisregeling kerkelijk werker****DIENSTJAREN IN SALARISGROEP****BRUTO MAANDSALARIS**

	A	B	C
0	f 2.336	f 2.643	f 3.038
1	f 2.408	f 2.725	f 3.196
2	f 2.567	f 2.882	f 3.351
3	f 2.725	f 3.038	f 3.519
4	f 2.805	f 3.117	f 3.601
5	f 2.882	f 3.196	f 3.685
6	f 2.960	f 3.271	f 3.769
7	f 3.038	f 3.351	f 3.852
8	f 3.117	f 3.434	f 3.935
9	f 3.196	f 3.519	f 4.017
10	f 3.271	f 3.601	f 4.099

Salarisgroep A: indien geen bijzondere voor-opleiding en ervaring aanwezig zijn.

Salarisgroep B: voor gekwalificeerde kerkelijk werkers als bijvoorbeeld universitair geschoolde predikanten/theologen.

Salarisgroep C: als groep B, eventueel te gebruiken als doorloop van groep B.

Uitvoeringsregeling II**Vakantie- en leeftijdsdagen**

- Orverlet het bepaalde in artikel 1635dd van het Burgerlijk Wetboek wordt aan de werknemer over elk jaar dat de dienstbetrekking heeft geduurd vakantie met behoud van salaris verleend.
- De werknemer, die gedurende een gedeelte van het kalenderjaar in dienst is, heeft aanspraak op vakantie in verhouding tot dat gedeelte van het jaar.
De aldus berekende vakantie wordt voor de werknemer met een arbeidsduur van 20 uren of meer per week afgerond op halve dagen te zijnen gunste en voor de werknemer met een arbeidsduur van minder dan 20 uren per week afgerond op hele uren te zijnen gunste.
- Bij een niet- volledig dienstverband wordt de vakantie naar evenredigheid vastgesteld; de afronding vindt plaats als vermeld onder punt 2.
- De vakantie dient in de regel in het betreffende kalenderjaar te worden opgenomen tenzij werkgever en werknemer in overleg besluiten daarvan af te wijken.
- De tijdstippen van aanvang en einde van de vakantie dienen door de werkgever tijdig in overleg met de werknemer te worden bepaald, met dien verstande dat tenminste twee weken aaneengesloten geen arbeid wordt verricht.
- In enig kalenderjaar niet genoten vakantiedagen worden zoveel mogelijk in een volgend kalenderjaar door de werknemer opgenomen, met dien verstande dat de werknemer in geen kalenderjaar meer kan opnemen dan anderhalf maal het hem volgens punt 8 toekomende aantal.
- Indien de werknemer wegens arbeidsongeschiktheid in de zin van de Ziektewet niet in de gelegenheid is zijn vakantie geheel of gedeeltelijk te genieten, worden - indien hij de werkgever overeenkomstig artikel 10 zo spoedig mogelijk op de hoogte heeft gesteld of laten stellen en de feiten ten genoegen van de werkgever kan aantonen - alsnog vervangende vakantiedagen toegekend.
- De werknemer heeft recht op 24 vakantiedagen per jaar. Het genoemde aantal vakantiedagen wordt, afhankelijk van de leeftijd die betreffende werknemer in het betreffende kalenderjaar bereikt, verhoogd overeenkomstig de hierna volgende tabel:

LEEFTIJD

18 jaar of jonger	
19 jaar	
20 jaar	
30 tot en met 39 jaar	
40 tot en met 44 jaar	
45 tot en met 49 jaar	
50 tot en met 54 jaar	
55 tot en met 59 jaar	
60 jaar en ouder	

VERHOOGING

drie dagen
twee dagen
een dag
een dag
twee dagen
drie dagen
vier dagen
vijf dagen
zes dagen

Uitvoeringsregeling III**Vergoedingen****VERHUIJKOSTENVERGOEDING EN KOSTEN WOON/WERKVERKEER**

- De werknemer, die op grond van artikel 8d verplicht is te verhuizen, heeft recht op een eenmalige tegemoetkoming, te weten 12% van het overeengekomen jaarsalaris inclusief vakantiebijslag.
- De werknemer, in dienst van een kerk als bedoeld in artikel 2, aan wie ontheffing van de verhuisplicht is verleend, heeft geen recht op een tegemoetkoming in de reiskosten van het woon/werkverkeer.

REISKOSTENVERGOEDING

- Aan de werknemer die in opdracht van de werkgever in het kader van zijn werkzaamheden reiskosten moet maken, worden deze kosten vergoed op basis van het laagste tarief openbaar vervoer.
- Aan de werknemer die met toestemming van de werkgever voor de uitoefening van zijn functie regelmatig gebruik moet maken van een eigen auto, kan een vergoeding voor de gemaakte reiskosten worden toegekend volgens onderstaande tabel:

per kalenderjaar:	
1 tot en met 5.000 km	f 0,57
5.001 tot en met 10.000 km	f 0,41
10.001 tot en met 20.000 km	f 0,34
boven 20.000 km	f 0,29

ZIEKTEKOSTENVERGOEDING

- De werknemer die niet verplicht verzekerd is ingevolge de Zakenfondswet heeft, wanneer hij een redelijke ziektekostenverzekering heeft afgesloten voor zichzelf en de eventuele leden van het gezin, recht op een tegemoetkoming van de werkgever in de premiekosten, te weten 50% van de verzekerde klasse 2B.
Voor kinderen van de werknemer tot de leeftijd van 18 jaar geldt een tegemoetkoming op basis van klasse 3.

Model arbeidsovereenkomst

De Raad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te _____ adres _____ ten deze vertegenwoordigd door _____ hierna te noemen werkgever, en de heer/mevrouw _____ naam en voornamen geboren op _____ te _____, wonende te _____, hierna te noemen werknemer, verklaren een arbeidsovereenkomst te hebben aangegaan onder de navolgende voorwaarden:

ARTIKEL 1

De werknemer treedt in dienst met ingang van _____ in de functie van kerkelijk werker.

ARTIKEL 2

De werknemer verricht zijn werkzaamheden vanuit _____ in het werkgebied.

ARTIKEL 3

De werknemer is aangesteld in volledig dienstverband/voor _____ uren per week.

ARTIKEL 4

De arbeidsovereenkomst wordt aangegaan voor onbepaalde tijd/voor bepaalde tijd en wel van _____ tot en met _____. De eerste twee maanden van het dienstverband zullen gelden als proeftijd in de zin van artikel 1639n van het Burgerlijk Wetboek.

ARTIKEL 5

De werktijden zijn als volgt bepaald:

ARTIKEL 6

De werknemer wordt gesalarieerd volgens Uitvoeringsregeling I, zoals deze salarisregeling thans luidt of nadien zal worden gewijzigd volgens ... dienstjaren in salarisgroep A/B/C, zodat bij de aanvang van het dienstverband het salaris f _____ bruto per maand bedraagt.

De eerstvolgende periodieke verhoging wordt steeds toegekend per

ARTIKEL 7

Het aantal vakantie- en leeftijdsdagen bij de aanvang van het dienstverband bedraagt

ARTIKEL 8

De werknemer is wel/niet verplicht te verhuizen naar de plaats van tewerkstelling c.q. werkgebied.

ARTIKEL 9

Op deze arbeidsovereenkomst is de rechtspositieregeling van kerkelijk werkers van toepassing en voorts de Uitvoeringsregelingen I, II en III.

ARTIKEL 10

De wederzijdse opzegtermijn bedraagt voor de werkgever en de werknemer drie kalendermaanden.

ARTIKEL 11

De werkgever en de werknemer verklaren hierbij met deze voorwaarden bekend te zijn en daarmee accoord te gaan.

ARTIKEL 12

Overige bepalingen:

Aldus overeengekomen en in tweevoud opgemaakt op 19
De werkgever: De werknemer:

BIJLAGE 89

art. 177

RAPPORT 12 VAN COMMISSIE VI INZAKE DEPUTATEN FINANCIËLE ZAKEN

Uw commissie nam met belangstelling en waardering kennis van het deputatenrapport. Zij noemt daaruit de aangedragen beslispunten en enkele aandachtspunten.

Beslispunten

1. STUDIECOMMISSIE PREDIKANTSTRAKTEMENTEN

Indien deputaten de wenselijkheid en de mogelijkheid aanwezig achten om tot herschikking c.q. vermindering van de traktementslasten voor de kerken te komen, hebben zij zelf, naar het oordeel van uw commissie, de bevoegdheid u voorstellen te doen tot wijziging van artikel 4 van hun instructie. Een aparte studiecmissie is daartoe niet nodig.

2. KAS ONDERLINGE BIJSTAND

Gelet op de toestand van deze kas vindt uw commissie de overschrijding van hun bevoegdheidsgrens door deputaten alleszins te verontschuldigen.

3. BEEÏNDIGING DIENSTVERBAND ARTIKEL 6 K.O.

Uw commissie kan zich verenigen met het advies van deputaten in bijlage 1 bij hun rapport, behalve in zoverre artikel 13 K.O. en de daarop gegronde regelingen van kracht dienen te blijven.

4. RICHTLIJNEN KERKELIJK WERKER

Uw commissie acht de in bijlage 2 bij het deputatenrapport opgenomen rechtspositieregeling een waardevolle richtlijn voor een dienstovereenkomst als bedoeld in artikel 3 sub 8c K.O.

5. ACCOUNTANTSKOSTEN

De problemen bij het Kerkelijk Administratief Bureau en de verhoging van de Onderlinge Bijstand leiden tot een overschrijding van ca. 9% van het krediet voor accountantskosten. Het voor de volgende periode gevraagde krediet (f 62.400,-) berust op de offerte van de accountant.

6. DECHARGE

Gelet op de bevindingen van deputaten kunnen de quaestor (is reeds gebeurd) en de kashoudende deputaatschappen worden gedéchargeerd.

Aandachtspunten

1. CONTACTEN

Uw commissie betreurt — acht het zelfs onjuist — dat andere deputaatschappen de vragen van deputaten niet altijd beantwoorden.

2. COLLECTEN (AFDRACHTEN) VOOR KERKELIJKE KASSEN

Uw commissie heeft met ontstentenis kennis genomen van de onder 7 in — en in bijlage 3 bij het rapport signaleerde nalatigheid van een aantal kerken. Ondanks het herhaalde generaal-synodale vermaan (onder meer Acta 1983, artikel 142 en 130) en de getroffen maatregelen (toezicht classes) blijft het kwaad van het zich independentistisch onttrekken aan gezamenlijke verplichtingen bij een aantal kerken bestaan.

Uw commissie vraagt zich af of de kerken die dat, zonder opgave van redenen, blijven doen, in dit kwaad kunnen volharden.

Uw commissie stelt voor:

- de handelingen van deputaten met inbegrip van hun bevoegdheidsoverschrijding ten aanzien van Kas Onderlinge Bijstand goed te keuren;
- de kerken te adviseren de financiële band met predikanten naar artikel 6 K.O., behoudens de verplichtingen naar artikel 13 K.O., los te maken;
- de door deputaten opgestelde rechtspositieregeling te aanvaarden als richtlijn voor een dienstovereenkomst naar artikel 3, sub 8c K.O.;
- het krediet voor accountantskosten voor de periode 1984-1986 te verhogen met f 5.240,- en dit krediet voor de periode 1987-1989 te stellen op ten hoogste f 62.400,-;
- alle kashoudende deputaatschappen décharge te verlenen voor hun financieel beheer in de periode 1983-1985;
- alle kashoudende deputaatschappen op te dragen de vragen van deputaten Financiële Zaken te beantwoorden;
- u uit te spreken over de gevolgen van ongemotiveerde weigering c.q. nalatigheid van kerken tot afdracht van de minimum-bijdragen voor gemeenschappelijke taken.

A. de Geus, rapporteur

BIJLAGE 90

art. 178

RAPPORT 14 VAN COMMISSIE VI BETREFFENDE DE BEGROTING EN MINIMUM-BIJDRAGEN

Uw commissie heeft de diverse bij u ingediende begrotingen voor de jaren 1987-1989 voor zoveel in haar vermogen lag, beoordeeld met inachtneming van de in de instructies 8.12 tot en met 8.15 tot uitdrukking

gebrachte matigingsdrang, een aantal naar haar mening nodige en mogelijke correcties aangebracht en het resultaat van haar berekeningen telefonisch doorgegeven aan de verschillende deputaatschappen, overeenkomstig het besluit van 26 augustus 1986.

Bij de berekening van de minimumbijdragen der kerken, nodig om het deputatenwerk te kunnen uitvoeren, heeft uw commissie gerekend met

1. bijdragen van alle kerken (!)
2. een ledental van rond de 76.000
3. in 1987, 1988 en 1989 gelijkblijvende bijdragen.

De begrotingen zijn te onderscheiden in twee groepen, te weten:

- A. veertien die leiden tot een minimum-bijdrage van de kerken;
- B. twee die leiden tot een andere wijze van dekking der lasten.

Ad A

1. EMERITI-KAS

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 2.613.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 2.622.000,-

Gelet op zeer veilige ramingen in de begroting, die duidelijk afgenomen inflatie, de aanzienlijke vermogenstoename in 1985 en de begrote vermogenstoename in 1987-1989 met f 2.094.000,-, meent uw commissie dat de bijdragen kunnen worden beperkt tot drie (jaren) x 76.000 leden x f 9,50 = f 2.186.000,- waardoor de vermogensgroei beperkt wordt met f 447.000,-.

2. THEOLOGISCHE HOOGESCHOOL

Gevraagde minimum-bijdrage in begroting f 1.533.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 1.531.400,-

Gelet op de zeer gunstige vermogenspositie waaronder die van het emeriteringsfonds meent uw commissie dat volstaan kan worden met 3 x 76.000 x f 5,75 = f 1.311.000,- zodat dan bij ongewijzigde omstandigheden een bedrag van f 222.000 zou worden ingeteerd.

3. EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAËL

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 326.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 342.000,-

Verwachte minimum-bijdrage f 319.200,-

Gelet op de zeer gunstige vermogenspositie meent uw commissie dat de geraamde inbreng van vermogen met f 113.000,- aanvaardbaar is.

De begrotingen bevatten evenwel een nieuwe post van 3 x f 50.000,- = f 150.000,-

Wanneer deze post niet zou worden aanvaard, kan worden volstaan met 3 x 76.000 x f 0,75 = f 171.000,-

Wanneer deze post wel wordt aanvaard zou het daarmee gemoede bedrag gedekt kunnen worden uit:

- a. baten van activiteiten vrijgestelde
- b. meerbijdragen 3 x 76.000 x f 0,25 = f 57.000,-
- c. meer inbreng eigen vermogen.

4. ZENDING

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 5.757.955,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 5.835.280,-

Uw commissie meent dat enige beperking van het uitgavenpatroon (N.B. naderig saldo U.K.K. 1985 f 107.500,-) mogelijk is en nagestreefd moet worden. Zij is voorts van oordeel dat er geen reden is om te verwachten dat de verhouding tussen de inkomsten uit minimum-bijdragen en andere inkomsten, anders dan in de jaren 1983-1985 niet meer 1:3 zou zijn. Daarom stelt zij voor 3 x 76.000 x f 6,- = f 1.368.000,-

Verwachte andere inkomsten 3 x f 1.368.000 = f 4.104.000,-. Totaal f 5.472.000,-. Zodat een beperking moet worden bereikt van f 285.955,-.

5. EVANGELISATIE

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 779.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 782.800,-

Hierin is opgenomen de nog onzekere post subsidie Amsterdam ad f 75.000,-. Met deze post is nodig 3 x 76.000 x f 3,35 = f 763.800,-. Zonder die evenwel 3 x 76.000 x f 3,10 = f 706.800,-.

6. STEUN KERKEN POLDERS

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 322.800,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 368.600,-

Hierin is opgenomen de nog onzekere post 'honorarium en bijkomende kosten Zeewolde' ad f 100.500,-. Met deze post is nodig 3 x 76.000 x f 1,40 = f 319.200,-.

Zonder deze evenwel 3 x 76.000 x f 1,- = f 228.000,-.

7. ONDERLINGE BIJSTAND

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 1.203.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 1.223.600,-

Gelet op de deplorabele toestand van deze kas acht uw commissie nodig 3 x 76.000 x f 5,50 = f 1.254.000,-.

8. KERKBOLW

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 735.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 798.000,-

Uw commissie stelt voor 3 x 76.000 x f 3,20 = f 729.600,-.

9. VERZORGING VARENDEN

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 238.500,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 262.200,-

Uw commissie acht verhoging van de bijdragen van de doelgroep met f 10.500,- mogelijk en nodig zodat als bijdrage kan worden gesteld 3 x 76.000 x f 1,- = f 228.000,-.

10. KERKJEUGD

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 272.800,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 272.800,-

Na afwijzing van de post studenten-werker door uw vergadering (f 10.800,-) en met beperking van de posten subsidies en algemene kosten acht uw commissie voldoende $3 \times 76.000 \times f 1,- = f 228.000,-$

11. VERZORGING GEHANDICAPTEN

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 273.600,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 273.600,-

Uw commissie gaat accoord met $3 \times 76.000 \times f 1,20 = f 273.600,-$

12. ADMA

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 846.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 843.600,-

Nu de geraamde werkelijke uitgaven 1987-1989 ruim f 100.000 meer bedragen dan de werkelijke uitgaven 1983-1985 acht uw commissie de onder 7.3. van het deputatenrapport genoemde bezuinigingen onvoldoende geïmplementeerd. Dit gevoegd bij de principiële verwerping van een post 'oninbaar' van f 60.000,- brengt uw commissie tot het voorstel $3 \times 76.000 \times f 3,- = f 684.000,-$

13. KERK EN BEDRIJFSLEVEN

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 247.500,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 285.000,-

Met enige beperking van de onttrekking aan de niet grote reserve komt uw commissie tot het voorstel van $3 \times 76.000 \times f 1,10 = f 250.800,-$

14. HULPVERLENING

Geraamde minimum-bijdrage in begroting f 450.000,-

Gevraagde minimum-bijdrage in voorstel f 456.000,-

Hoewel de ruime bijdragen der kerken nauwelijks een verplichte minimum-bijdrage nodig maken, acht uw commissie dit voor de langlopende projecten wel nodig. Zij wil die stellen op het peil van 1986 $3 \times 76.000 \times f 1,80 = f 433.200,-$

Dit onderdeel samenvattend komt uw commissie tot het voorstel:

Kas	Min 1986	Min 1987-1989 (per jaar)	
Emeritkas	f 13,00	f 9,50	
Theologische Hogeschool	f 7,30	f 5,75	
Israël	f 1,50	f 0,75	(evt. + f 0,25) ¹
Zending	f 5,50	f 6,00	(+ f 18 uit andere bronnen)
Evangelisatie	f 4,00	f 3,35	(evt. - f 0,25) ²
Steun Kerken Liss. Polders	f 1,30	f 1,00	(evt. + f 0,40) ³
Onderlinge Bijstand	f 2,90	f 5,50	
F.S.K.	f 2,70	f 3,20	
Verzorging varenden	f 1,10	f 1,00	
Kerkjeugd	f 1,15	f 1,00	
Verzorging gehandicapten	f 1,15	f 1,20	
ADMA	f 3,25	f 3,00	
Kerken en Bedrijfsleven	f 1,25	f 1,10	
Hulpverlening	f 1,90	f 1,90	
Totaal	f 48,00	f 44,25	(evt. + f 0,40)

- afhankelijk van het aantrekken van een vrijgestelde
  - vermindering voor elk vol jaar van niet vervullen van de vacature-Amsterdam
  - verhoging voor elk vol jaar van vervullen van de vacature-Harderwijk
- 2-3. teken jaren te bepalen door deputaten Financiële Zaken.

Ad B

1. KERKELIJK ADMINISTRATIEF BUREAU

Geraamde uitgaven f 631.000,-

Gevraagde bijdrage G.S. f 106.000,-

Te vragen vergoeding deputaten f 525.000,-

Uw commissie oordeelt dat bij de huidige bezetting van het bureau de post 'werk derden' niet meer nodig is, en dat de geraamde stijging van personeelskosten te hoog is.

Zij schat daarom de netto exploitatie op f 600.000,-. Aangezien ca. een zesde deel van de kosten betrekking heeft op niet te declareren secretariaatskosten van diverse kerkelijke vergaderingen ware de bijdrage van de quaestor voor 1987-1989 te stellen op f 100.000,-.

Aan deputaatschappen is dan in rekening te stellen f 500.000,-. De generale synode 1983 heeft de begroting van dit deputaatschap niet beoordeeld en de bijdrage van de quaestor, wiens begroting slechts tot en met 1985 liep, tot en met 1985 vastgesteld. Voor 1986 ware alsnog de bijdrage van de quaestor conform het deputatenvoorstel op f 24.000,- te stellen.

2. QUAESTOR

Teneinde voor de toekomst gelijkheid in de begrotingstijdvakken te verkrijgen is met de quaestor afgesproken dat hij ditmaal een begroting voor vier jaren (1986 tot en met 1989) zal indienen.

Voorts is met hem overlegd dat de daarin op te nemen uitgaven voor niet kashoudende deputaatschappen eveneens de algemeen gewenste matigingsdrang te zien zullen geven.

De begroting van de quaestor zal resulteren in een uitgaven-bedrag dat gedekt kan worden door bijdragen

(via particuliere synoden en de classes) van vier (jaren) $\times 76.000$ (leden) $\times f 1,60 = f 486.400,-$

Uw commissie stelt u voor:

- De begroting van de kashoudende deputaatschappen voor de periode 1987-1989 vast te stellen met inachtneming van de hierboven onder Ad A 1-13 en Ad B 1 genoemde correcties.
- Deze deputaatschappen te machtigen tot het doen van uitgaven binnen het raam van deze begrotingen.
- Deputaten Financiële Zaken op te dragen eventuele wijzigingen van minimum-bijdragen der kerken vóór 1 december van het voorafgaande jaar te melden aan het Kerkelijk Administratief Bureau.
- Deputaten Kerkelijk Administratief Bureau op te dragen voor 10 december 1986 samen met een collectie-rooster voor 1987, 1988 en 1989 de lijst van minimum-bijdragen aan de kerken te zenden en voor 10 december 1987 resp. 1988 eventuele wijzigingen als bedoeld onder 3 aan de kerken te melden.
- De bijdrage uit de generale kas aan de deputaten Kerkelijk Administratief Bureau voor 1986 op f 24.000,- en voor 1987-1989 op f 100.000,- te stellen.
- De begroting van de quaestor voor de periode 1986-1989 vast te stellen, overeenkomstig zijn voorstel (totaal f 486.400,-).
- Deputaatschappen wier uitgaven bij de quaestor worden gedeclareerd te machtigen tot het doen van uitgaven binnen het raam van de in de begroting van de quaestor voor hun werk opgenomen bedragen.

A. de Geus, rapporteur

Begroting van de quaestor van de generale synode voor 1986-1989

	LASTEN '80-82	LASTEN '83-85	BEGROTING '86-89
Kosten generale synode	f 46.227,81	f 56.343,42	f 127.100,-
Kosten Acta (f 41.089,55 - f 43.500,- - f 40.000,-)			
Verkoop Acta (f 4.069,50 - f 4.400,- - f 5.000,-)			
	f 37.030,05	f 39.085,45	f 35.000,-
Bijdrage Kerkelijk Administratief Bureau	f 114.000,00	f 90.638,85	f 124.000,-
Deputaten Geestelijke Verzorging Militairen	f 28.059,01	f 33.319,51	f 44.000,-
Deputaten Eenheid Gereformeerde Belijders	f 21.727,82	f 32.261,55	f 40.000,-
Diverse deputaatschappen	f 28.254,13	f 31.518,25	f 56.200,-
Bijdrage Gereformeerde Oecumenische Synode	f 30.574,87	f 48.705,37	f 63.600,-
Accountantskosten	f 1.530,00	f 1.684,00	f 2.000,-
Onvoorziene (inclusief administratiekosten)	f 36,90	f 826,24	f 5.100,-
Subtotaal	f 307.440,59	f 334.382,64	f 497.000,-
Af: rente (min kosten eff.)	f 14.140,98	f 12.540,80	f 10.600,-
	f 293.299,61	f 321.841,84	f 486.400,-
Bijdragen particuliere synoden	f 324.831,90	f 329.281,95	f 486.400,-
Voordelig saldo	f 31.532,29	f 7.440,11	f 0,-

Deze begroting is opgesteld voor de periode van 1986 tot en met 1989 om een meer verantwoord beleid te kunnen voeren in het synodejaar 1989. Daardoor zijn de kosten van twee synoden (min 1 Acta) hierin verwerkt. Ter toelichting op deze begroting dient het volgende:

Specificatie kosten generale synode

	KOSTEN GS 1980	KOSTEN GS 1983	BEGROTING 86-89
Installatie vergader ruimte	f 1.121,10	f 979,86	f 10.260,-
Reiskosten afgevaardigden	f 16.226,10	f 20.380,25	f 41.000,-
Verblijfkosten afgevaardigden	f 2.130,83	f 3.109,05	f 7.175,-
Hotelskosten afgevaardigden	f 11.263,00	f 9.120,00	f 20.500,-
Lunches/consumpties afgevaardigden	f 3.839,41	f 6.541,25	f 13.325,-
Agenda/rapporten/stencils/typwerk	f 7.710,11	f 9.509,12	f 22.550,-
Kosten scribaat	f 2.130,94	f 2.266,51	f 6.150,-
Commissie generale synode	f 0,00	f 1.522,72	f 0,-
Besluitboekje generale synode	f 1.276,32	f 2.414,86	f 5.125,-
Diversen	f 530,00	f 500,00	f 1.025,-
Totaal	f 46.227,81	f 56.343,42	f 127.100,-

Bijdrage Kerkelijk Administratief Bureau f 124.000,-

De generale synode 1983 heeft de bijdrage van de verslagperiode vastgesteld op f 90.000,-. Mede hierdoor is het vermogen toegenomen van f 125.106,- per 31-12-1983 tot f 151.817,- per 31-12-1985.

Deputaten Kerkelijk Administratief Bureau vragen nu in hun rapport voor de jaren 1986 tot en met 1989 in totaal f 130.000,-. Gelet op de financiële resultaten over de afgelopen verslagperiode en aan de andere kant op de toegenomen extra werkzaamheden (verslagen classes, particuliere synoden etc.) wordt voorgesteld de bijdrage voor 1986 tot en met 1989 te stellen op f 124.000,- is f 31.000,- per jaar.

Deputaatschap Geestelijke Verzorging Militairen f 44.000,-

Over de periode 1983-1985 bedroegen de totale uitgaven f 33.319,51, terwijl begroot werd f 37.000,-. Voor de periode wordt nu f 40.900,- gevraagd. Gelet op de werkelijke kosten (inclusief de bijdrage aan de Com-

missie Militaire Bijstand) over de verslagperiode 1983-1985 en gezien de matiging van de omslagen van andere deputaatschappen zal ook voor dit deputaatschap matiging moeten worden toegepast en wordt in deze begroting voorgesteld het vier-jaartotaal vast te stellen op f 44.000,- of wel gemiddeld op f 11.000,- per jaar.

Deputaatschap Eenheid Gereformeerde Belijders

De specificatie van de kosten Deputaatschap Eenheid Gereformeerde Belijders is als volgt:

	KOSTEN 1980-82	KOSTEN 1983-85	BEGROTING 86-89
Vergaderingen (inclusief reiskosten)	f 11.230,50	f 15.419,53	f 14.000,-
Scribaat (inclusief jaarboekjes)	f 1.435,82	f 1.588,99	f 2.000,-
Kerkelijk Administratief Bureau			f 2.000,-
Afvaardingen Buitenland	f 8.532,50	f 15.253,03	f 20.000,-
Onvoorzien	f 529,00	f 0,00	f 2.000,-
Totaal	f 21.727,82	f 32.261,55	f 40.000,-

De specificatie van de kosten van diverse deputaatschappen is als volgt:

	KOSTEN 1980-82	KOSTEN 1983-85	BEGROTING 86-89
Kerk en Onderwijs	f 3.505,40	f 4.415,60	f 6.000,-
Financiële Zaken	f 2.288,98	f 2.962,13	f 4.000,-
Vertegenwoordiging der Kerken	f 806,10	f 434,45	f 1.000,-
Hoge Overheid en C.I.O.	f 4.507,24	f 8.998,66	f 35.000,-
Synodaal Archief en Controle	f 1.491,59	f 3.871,37	f 4.000,-
Berijmde Schriftgedeelten		f 3.223,40	f 6.000,-
Kerklied	f 6.971,66	f 6.622,74	f 0,-
Officiële tekst belijdenisgeschriften	f 517,45	f 988,70	f 0,-
Commissie Evangelisatie België	f 4.240,70	f 1.797,05	f 0,-
Kerk en Samenleving	f 1.571,96	f 0,00	f 0,-
Kerk en Recreatie	f 717,60	f 0,00	f 0,-
Geestelijke verzorging varenden	f 350,30	f 0,00	f 0,-
Onvoorzien	f 1.285,05	f 204,15	f 200,-
Totaal	f 28.254,13	f 31.518,25	f 56.200,-

Bijdrage G.O.S. ad f 46.800,-

Over 1986 werd een bijdrage betaald van \$ 5830; ten opzichte van 1985 betekent dit een verhoging van 7%. Voor de jaren 1987, 1988 en 1989 is nog geen bedrag bekend zodat in deze begroting wordt aangenomen dat er voor 1987 en 1988 eveneens een verhoging van 7% zal plaatsvinden. 1989 is nog disputabel. De begroting van deze post wordt derhalve als volgt:

1986	\$ 5830
1987	\$ 6240
1988	\$ 6675
1989	\$ 6675

Totaal \$ 25.420 à f 2,50 = f 63.550,-

(de berekende koers kan aan moeilijk in te schatten schommelingen onderhevig zijn zodat uitgesloten is van een richtkoers)

Op grond van deze begroting zullen de bijdragen van de particuliere synoden, gebaseerd op een ledental van 76.000, voor de jaren 1986 tot en met 1989 als volgt moeten worden vastgesteld:

Bijdrage P.S. 1986 à f 1,60 per lid =	f 121.600,-
Bijdrage P.S. 1987 à f 1,60 per lid =	f 121.600,-
Bijdrage P.S. 1988 à f 1,60 per lid =	f 121.600,-
Bijdrage P.S. 1989 à f 1,60 per lid =	f 121.600,-

Totaal f 486.400,-

D. Lokhorst, questor

BIJLAGE 91
art. 179, 197

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE II INZAKE EVANGELIEVERKONDIGING ONDER ISRAËL

Gewijzigd voorstel 2:

Deputaten te machtigen naar een vrijgestelde binnenland om te zien op basis van het door deputaten zelf gedane voorstel, waarbij effectuering van dit besluit afhankelijk wordt gesteld van de vraag of deputaten in het licht van de beslissing ten aanzien van het voorstel van de commissie Kerk en Beheer met betrekking tot de financiën van deputaten Evangelieverkondiging onder Israël het nog verantwoord zullen vinden tot aanstelling van een vrijgestelde te komen.

Ter toelichting: Deputaten hebben te kennen gegeven dat het getal 0,6 in goed overleg met een gemeente, waaraan de vrijgestelde zal worden verbonden, kan worden bijgesteld.

D. Koole, rapporteur

BIJLAGE 92
art. 180, 185

RAPPORT 1a VAN COMMISSIE II BETREFFENDE BUITENLANDSE ZENDING

Voorstel:

In verband met het besluit van de Gereja Toraja Mamasa in 1982 de ambten voor de vrouw open te stellen, drage de generale synode deputaten voor de buitenlandse zending op aan deze zusterkerken een broederlijke brief te schrijven (gevolgd door een gesprek), waarin wordt medegedeeld dat de generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken eerst nu officieel van deze ontwikkelingen in de Gereja Toraja Mamasa kennis heeft kunnen nemen, onder duidelijke uiteenzetting van het standpunt dat onze kerken in het licht van Schrift en belijdenis, staande in de gereformeerde traditie, met betrekking tot de waarneming van de ambten in de gemeente van Christus, menen te moeten innemen. Daarbij dient er in alle broederlijkheid op te worden aangedrongen tot herbezinning op dit besluit te komen. Deputaten zullen over een en ander verslag doen op de generale synode van 1989.

D. Koole, rapporteur

BIJLAGE 93
art. 189

RAPPORT 5 VAN COMMISSIE V INZAKE HANDELINGEN DEPUTATEN ADMA

De instructie is wettig ter tafel van de generale synode. Uw commissie is van oordeel, dat de instructie onduidelijk is, omdat twee zaken door elkaar heen spelen, namelijk samenwerking met de Wereldraad van Kerken én deelname aan de avondmaalsviering op het Internationaal Congres van gehandicapten. Wat in de instructie onder 2 wordt geconstateerd, komt verder niet terug in het 'besluit'.

Wat de in de instructie vermelde samenwerking met de Wereldraad van Kerken betreft, merkt uw commissie op, dat ze daarvoor doorgesproken heeft met deputaten ADMA, die uitdrukkelijk hebben verklaard, dat er van principiële samenwerking met de Wereldraad van Kerken geen sprake was. Uw commissie verwijst hierbij naar wat ze geschreven heeft in haar rapport 1 én naar haar voorstel in rapport 1, namelijk dat de besluiten van de generale synode uitgangspunt dienen te zijn van het beleid van deputaten.

Uw commissie meent, dat daarmee aan de intentie van de instructie is voldaan.

De commissie stelt voor om op grond van bovenstaande argumenten de instructie zoals die nu voor ons ligt, niet te aanvaarden.

Terzijde merkt de commissie op, dat ze het principieel onjuist acht, dat er op congressen en dergelijke het Heilig Avondmaal wordt bediend.

J. Jonkman, rapporteur

BIJLAGE 94
art. 198

BEZWAARSCHRIFT AMERSFOORT (11.08)

Christelijke Gereformeerde Ichtuskerk
Amersfoort

Amersfoort, 29 oktober 1985

De raad van de roepende kerk voor de
generale synode 1986 der
Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland,
de heer P. Staffeu, h.t. scriba van Den Haag-C.,
Johanna van Polanenlaan 48,
2263 TB Leidschendam.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De raad van de Christelijke Gereformeerde Ichtuskerk te Amersfoort heeft kennis genomen van het besluit van de particuliere synode van het Oosten (bijlage 1). Wij waren bij de particuliere synode in appél gegaan tegen een besluit van de classis Amersfoort (bijlage 2).

Na kennisname van het besluit van de particuliere synode van het Oosten heeft de kerkeraad besloten hiertegen in appél te gaan bij uw vergadering.

Wij zijn het als kerkeraad met dit besluit niet eens om de volgende redenen:

1. de door de kerkeraad van Ede mondeling gegeven toelichting, waarin een beroep wordt gedaan op uittalingen van dr. Nauta, staat in gelijke waarde als de opmerking van ds. Joh. Jansen, Korte verklaring van de kerkorde, waarin deze stelt dat het op zich genomen mogelijk is dat de kerkeraad een scriba aanstelt om de notulen te maken en de correspondentie te voeren, buiten eigen kring (vgl. bijlage 2);
2. het scribaat van een kerkeraad is naar ons oordeel een functie, waarbij eerder gelet wordt op capaciteiten

en deskundigheden, dan een ambt, waartoe iemand door de gemeente en mitsdien door God geroepen is. Het lijkt ons hier mogelijk een vergelijking te maken met een quaestor van een meerdere vergadering, die niet hoeft te behoren tot de leden van die vergadering (vgl. ook hier ds. Joh. Jansen, t.a.p.). Nog betere vergelijking is te trekken met een archivaris van bijvoorbeeld een classis. Uit de ons ten dienste staande gegevens is ons bekend, dat bij meerdere classes de aangewezen archivaris geen ambtsdrager is. Ongetwijfeld zal deze functionaris, analoog aan wat bedoeld wordt in bijlage 28 van de Kerkorde, uitgave 1984, artikel 4 'onder verplichting van geheimhouding' staan.

Ten overvloede zij u meegedeeld, dat bij de indiensttreding van onze scribe deze geheimhouding is gevraagd en gegeven.

Tevens willen wij hierbij opmerken, dat de particuliere synode van het Oosten in de toelichting en motivering van haar besluit (zie laatste alinea bijlage 1) zelf ook spreekt over de functie van scribe. Blijkbaar is het onderscheid tussen functie en ambt de particuliere synode van het Oosten niet helemaal duidelijk.

- het heeft ons in hoge mate verbaasd, dat de particuliere synode van het Oosten - zoals blijkt uit bijlage 1 - blijkbaar eerst een beslissing heeft genomen over de ingediende instructie van de classis Amersfoort en daarna ons appel heeft afgewezen. Wij leiden dit af uit de zin: 'Deze uitspraak houdt tevens in dat uw appel tegen voornoemde instructie door de particuliere synode van het Oosten is afgewezen'. Wij vinden dit een onjuiste gang van zaken, omdat we zo op z'n minst het gevoel krijgen, dat onze argumenten tegen de instructie van de classis niet echt zijn meegewogen bij de beslissing van de particuliere synode van het Oosten.

Wij houden ons ervan overtuigd, dat uw vergadering zo niet met ons appel zal omgaan.

Wij wensen u bij al uw besprekingen en besluiten de leiding van de Heilige Geest toe.

Namens de raad van de
Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk
te Amersfoort,

T. Harder, praeses h.t.
G.N. Koudijs-Schagen, scribe h.t.

BIJLAGE 1

Particuliere synode van het Oosten
der Christelijke Gereformeerde Kerken
p/a ds. J. Jonkman
Liszlaan 10
7522 KN Enschede.

Enschede, 30 september 1985

Aan de raad van de Chr. Geref. Kerk Amersfoort
p/a mevr. G.N. Koudijs-Schagen
De Genestlaan 5
3768 GJ Soest

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

Nadat de particuliere synode van het Oosten in haar vergadering van 22 mei jl. de instructie van de classis Amersfoort over een aanvulling van artikel 35 K.O. eerst als volgt had gestroomlijnd:

'De classis Amersfoort stelt de particuliere synode van het Oosten voor de volgende instructie door te zenden naar de generale synode:

'De generale synode vulle artikel 35 K.O. aan met deze woorden: 'Zowel de praeses als de scribe dienen ambtsdrager te zijn'.

heeft de particuliere synode deze instructie aangenomen en zal deze instructie derhalve komen te staan op de agenda van de generale synode 1986 D.V.

Deze uitspraak houdt tevens in, dat uw appel tegen voornoemde instructie door de particuliere synode van het Oosten is afgewezen.

Ter toelichting en motivering: de particuliere synode heeft geen bezwaren tegen een notuliste, maar wel tegen het feit, dat een notuliste de functie van scribe vervult met volledige ondertekeningbevoegdheid, ook van stukken die een vertrouwelijk karakter dragen. Dit vertrouwelijke brengt met zich mee dat een scribe in het ambt dient te staan.

Met broedergroet en heilbede, namens de synode.

Ds. J. Jonkman.

BIJLAGE 2

Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk
Amersfoort

Amersfoort, 31 oktober 1984

Aan de particuliere synode van het Oosten
der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland,
in vergadering bijeen in 1985.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders,

De raad van de Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk te Amersfoort heeft in zijn vergadering van 30 oktober 1984 kennis genomen van de concept-acta van de najaarsclassis d.d. 3 oktober en het verslag van de beide afgevaardigden naar deze classis.

Zo is ons gebleken, dat de instructie van de kerk van Ede (bijlage 1) door de classis met meerderheid van stemmen is aangenomen.

Wij achten ons geroepen hiertegen bij uw vergadering in appel te gaan om de volgende redenen:

- In de door de raad van Ede gegeven mondelinge toelichting werd een beroep gedaan op uittalingen van dr. D. Nauta in zijn boek 'Verklaring van de kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland', in het bijzonder de pagina's 155-156. Daar zou staan, dat een scribe, die naast de ambtsdragers wordt toegevoegd, niet tot de kerkeraad behoort en niet bevoegd is namens de kerkeraad stukken te ondertekenen en handelingen te verrichten.

Omdat niemand anders dan de afgevaardigden van Ede, die studie van deze zaak hadden gemaakt, op het moment van de vergadering beschikte over de tekst van deze uittalingen, nam de classis de instructie over.

Intussen is echter gebleken, dat volgens ons oordeel dr. Nauta deze dingen niet geschreven heeft in het geciteerde boek. Een fotokopie van de genoemde pagina's wordt ter informatie bijgesloten (bijlage 2). Wij achten dit een kwalijke zaak en een slechte basis voor een dergelijk besluit van een kerkelijke vergadering.

- In de 'Korte verklaring van de kerkorde' van ds. Joh. Jansen, derde druk, uitgave Kok Kampen, 1952 wordt met even veel woorden gesteld, dat hoewel doorgaans de scribe door de kerkeraad uit één harer leden gekozen wordt, het op zich genomen mogelijk is, dat de kerkeraad een scribe aanstelt om de notulen te maken en de correspondentie te voeren, buiten eigen kring (bijlage 3).

Hieruit stellen wij vast, dat de scribe blijkbaar niet altijd behoort tot de gekozen ambtsdragers. Hierin mag een kerkeraad zelf beslissen en hierin mag derhalve een meerdere vergadering over haar geen heerschappij voeren. Hoogstens mag een classis zich ervan overtuigen of een gemeentelid, dat de functie van scribe heeft gekregen, daarbij ook plicht tot geheimhouding heeft van alles wat hem of haar ter ore komt.

Op grond van bovenstaande argumenten achten wij de door de classis aan uw vergadering voorgestelde wijziging van de Kerkorde overbodig.

Wij doen derhalve een dringend beroep op u bij de bespreking van deze instructie onze opmerkingen heel duidelijk te laten meewegen. Daarom hebben wij de roepende kerk ook verzocht alle afgevaardigden naar de particuliere synode van het Oosten 1985 een afschrift van ons appelschrijven te doen toekomen.

Wij zijn u dankbaar voor de tijd en moeite, die u aan deze zaak gaf en wensen u bij uw beslissing Gods zegen.

Namens de raad van de Christelijke Gereformeerde Ichthuskerk
te Amersfoort,

T. Harder, praeses
G.N. Koudijs-Schagen, scribe

BIJLAGE 95

art. 196

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE I MET BETREKKING TOT HET APPELSCHRIJVEN 11.08 VAN DE KERKERAAD VAN AMERSFOORT

Ten aanzien van het appelschrijven van de kerkeraad van Amersfoort d.d. 29 oktober 1985 (11.08) meent de commissie het volgende aan u te moeten voorleggen.

- Ten onrechte heeft de particuliere synode van het Oosten in haar vergadering van 22 mei 1985 eerst een beslissing genomen over de ingediende instructie van de classis Amersfoort, inzake aanvulling van artikel 35 K.O., voordat zij het appel van de kerkeraad van Amersfoort d.d. 31 oktober 1984 tegen het besluit van de classis Amersfoort over genoemde zaak, behandelde.

Dit blijkt uit het schrijven van de scribe van de particuliere synode van het Oosten d.d. 30 september

1985: 'Deze uitspraak houdt tevens in dat uw appel tegen voornoemde instructie door de particuliere synode van het Oosten is afgewezen'.

De kerkeraad van Amersfoort noemt dit in zijn appel een onjuiste gang van zaken. Dit moet volgens de commissie de kerkeraad worden toegegeven.

2. Ten aanzien van de verwijzing naar deskundigen dient te worden opgemerkt dat dit op zichzelf geen voldoende grond is om het appel te aanvaarden. Naast deze toelichting kunnen wellicht andere worden gesteld.
3. Wanneer de kerkeraad van Amersfoort van oordeel is dat het scribaat meer een functie is dan een ambt, zoals onder punt 2 naar voren wordt gebracht, moet worden gezegd dat de formulering van artikel 35 K.O.: 'in alle vergaderingen zal naast de praeses een scriba optreden, om zorgvuldig te notuleren hetgeen het optekenen waard is', aanduidt dat een kerkelijke vergadering een moderamen heeft en dat een scriba als lid daarvan mede leiding geeft, en derhalve niet over het scribaat als een niet-ambtelijke functie spreekt. De commissie is bovendien van mening, dat de vergelijking die wordt gemaakt met een quaestor of archivaris niet overtuigend is. De kerkorde spreekt over de praeses en de scriba van de kerkelijke vergaderingen, als vergaderingen van ambtsdragers. De commissie meent derhalve dat ook het tweede punt niet als grond voor het appel kan dienen.

Echter, op grond van het onder punt 1 van ons rapport genoemde, dient het appel van de kerkeraad van Amersfoort te worden toegewezen.

J. Veenendaal, rapporteur

BILJAGE 96
art. 199

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.04 INZAKE VROUWELIJKE SCRIBA

Het komt voor in de kerken, dat een lid der gemeente, die geen ambtsdrager is, aan de kerkeraad wordt toegevoegd als scriba. Daarbij kan het ook gaan om een zuster der gemeente. Zij vervult dan alle handelingen van een scriba. Zij heeft derhalve ook volledige ondertekeningbevoegdheid, ook van die kerkeraadstukken, die een vertrouwelijk karakter dragen. Met name dat vertrouwelijke brengt met zich mee, dat een scriba in het ambt dient te staan.

De particuliere synode van het Oosten heeft geen bezwaar tegen een aan de kerkeraad toegevoegde notulist(e), wel tegen het feit, dat deze notulist(e) het volledige scribaat vervult. Vandaar de instructie.

BILJAGE 97
art. 199

RAPPORT 3 VAN COMMISSIE I, TEN AANZIEN VAN INSTRUCTIE 8.04 INZAKE VROUWELIJKE SCRIBA

Naar de goede kerkrechtelijke regel heeft uw commissie zich eerst beraden over het appeschriven van de kerkeraad van Amersfoort (11.08).

Voorstellen inzake bovengenoemde instructie, waarin het over dezelfde aangelegenheid gaat als in het appeschriven, zijn mede van het besluit inzake dit appel afhankelijk. Dat houdt ook in, dat de zaak terugverwezen moet worden naar de particuliere synode van het Oosten, indien het bezwaar tegen de behandeling van de instructie gegrond moet worden verklaard.

Aangezien de synode besloot de kerkeraad van Amersfoort op kerkrechtelijke grond in het gelijk te stellen en de zaak terug te verwijzen, kan de instructie volgens de commissie niet op deze synode behandeld worden.

De commissie stelt u voor, op deze synode geen beslissing te nemen inzake de genoemde instructie en hiervan kennis te geven aan de particuliere synode van het Oosten.

J. Veenendaal, rapporteur

BILJAGE 98
art. 200

RAPPORT 2a VAN COMMISSIE 7 INZAKE HET RAPPORT VAN DEPUTATEN BERIJMDE SCHRIFTGEDEELTEN

In de discussie op de synode werd het voorstel van het commissielid ds. G. Bouw door de predikanten J. van Dijken en M. van der Sluys geamendeerd, terwijl ds. P. den Butter een voorstel deed dat ook daaraan verwant was. Als commissie kregen we de opdracht om met nieuwe voorstellen te komen. Daartoe overlegden we opnieuw met de deputaten. Aanvankelijk meenden we dat we verder met de deputaten konden meegaan dan we in eerste instantie hadden gedaan. Bij nader inzien blijven we echter bij onze mening, dat de deputaten de grenzen van hun opdracht te buiten zijn gegaan door ook de berijmde Schriftgedeelten die in 1974 waren vastgesteld in hun besluitvorming te betrekken. Daarom blijven we op dat punt bij wat we eerst hadden voorgesteld. Ook ds. G. Bouw is er inmiddels van overtuigd, dat niet op een dergelijke wijze een vorig synodebesluit ongedaan kan worden gemaakt, zodat hij wat hij terzake voorstelde nu in zijn voorstel heeft laten vallen. Wel heeft uw commissie voorstel 5 laten vallen, gekent op de discussie op de synode.

Helaas is er pas in een later stadium, door een ommissie van onze kant en op aandringen van het moderamen, overleg met de indieners van de voorstellen op de synode geweest. Het bleek echter niet mogelijk om alle voorstellen samen te voegen tot één serie voorstellen. Nu is het voorstel van ds. G. Bouw zo aangepast, dat ds. P. den Butter en ds. M. van der Sluys zich er geheel in kunnen vinden. Ds. J. van Dijken gaat ook met dit voorstel mee, maar voegt er een amendement aan toe. Ook de commissieleden H. van der Wekken en G. Evers staan nu achter dit voorstel. De overige drie leden van uw commissie, de broeders R. van Beek,

A. van der Heiden en D. Visser, zijn van mening dat dit voorstel niet in overeenstemming is met de opdracht die wij als commissie hadden. Wij moesten het werk dat de deputaten berijmde Schriftgedeelten hadden gedaan, beoordelen. Dit voorstel gaat echter veel verder. Het zet niet alleen een punt achter het werk van de deputaten, maar ook achter een worsteling van jaren om inzake het kerklied tot een gezamenlijke, verantwoorde beslissing te komen. Daarom stellen wij voor:

1. Deputaten van harte te danken voor de consciëntieuze wijze waarop zij hun arbeid hebben verricht;
2. uit te spreken dat de liederen 1, 2, 6, 8-21, 27-30, 32-38, 40-49 voldoen aan de norm van de synode van 1980;
3. over 3-5, 7, 22-26, 31 en 39 geen uitspraak te doen, omdat zij reeds behoren tot artikel 69 K.O.;
4. een honorering vast te stellen voor de dichters;
5. opnieuw deputaten te benoemen die als opdracht krijgen
  - a. zo spoedig mogelijk de door de synode vastgestelde berijmde Schriftgedeelten in een proefbundel uit te geven en aan de kerken toe te zenden met het verzoek hem te beproeven en vóór 1 januari 1989 reacties aan de deputaten te zenden;
  - b. de reacties in een rapport aan de synode van 1989 aan te bieden, opdat de generale synode in 1989 kan uitspreken welke van de liederen, genoemd in voorstel 2 behoren tot de in artikel 69 K.O. bedoelde berijmde Schriftgedeelten;
  - c. te zoeken naar berijmde Schriftgedeelten, die de heilsfeiten bezingen en die gebruikt kunnen worden op de feestdagen, alsmede naar berijmde Schriftgedeelten die betrekking hebben op Doop en Avondmaal;

6. een goede regeling te treffen inzake de auteursrechten.

Het amendement dat ds. J. van Dijken gaf op het voorstel van ds. G. Bouw luidde als volgt:

De tweede zin beginnend met: dankbaar, moet vervallen

Onder: Van oordeel a. vervalt

b. het woord 'ook' vervalt

Onder: Overwegend a. en b. vervallen

c. de woorden 'ook' en 'ernstig' vervallen

c. 2 en 3 vervallen

Onder: Besluit a. 'Gedurende een lange reeks van jaren verricht' vervalt

b. en c. vervangen door:

'Op dit moment geen verdere uitbreiding aan artikel 69 K.O. te geven'.

Het amendement van ds. M. van der Sluys op het voorstel van ds. G. Bouw luidde als volgt:

Weggelaten moet worden:

Van oordeel a. helemaal

b. het woord 'ook'

c. helemaal

Overwegend c. 4 en 5 helemaal

Besluit c., d. en e. helemaal

Nieuw c. Opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht om het besluit van de generale synode 1974 inzake artikel 69 K.O. kritisch te bezien in het licht van de uitspraak van de generale synode 1980 (artikel 144 sub 3) en daarover te rapporteren aan de generale synode 1989.

Het voorstel van ds. P. den Butter luidde als volgt:

De generale synode,

overwegende

1. dat deputaten bij nader inzien een uitzonderlijk moeilijke opdracht hebben ontvangen, waarvan de generale synode van 1983 de consequenties niet heeft overzien;
2. dat deputaten niettemin een zeer te waarderen poging hebben gedaan om de kerken te dienen met een bundel berijmde Schriftgedeelten, maar dat deze bundel toch ook weer de indruk wekt een soort verlegenheidsoplossing te zijn;

van oordeel

1. dat grote delen van onze kerken geen enkele behoefte aan een of aan deze liederenbundel hebben;
2. dat door aanvaarding van deze bundel onze kerken in een ongewenste uitzonderingspositie zullen komen binnen de gereformeerde gezindte;

3. dat er aan aanvaarding van deze bundel nog andere praktische bezwaren verbonden zijn;

besluit

1. deputaten hartelijk te danken voor het vele werk verricht;
  2. de aangeboden bundel niet vrij te geven voor gebruik in de eredienst;
  3. de zaak van het kerklied nu verder te laten rusten en dus ook geen nieuwe deputaten meer te benoemen.
- Nu volgt het voorstel van de commissieleden ds. G. Bouw en de broeders G. Evers en H. van der Wekken, waarin de predikanten ds. P. den Butter en ds. M. van der Sluys zich kunnen vinden, terwijl ds. J. van Dijken er een amendement aan toevoegde wil zien.

De generale synode,

constaterend,

- a. dat deputaten hun opdracht consciëntieus hebben vervuld,
- b. dat de aangeboden 'bundel' desondanks sterk de indruk wekt een soort verlegenheidsoplossing te zijn,

overwegend,

dat ten aanzien van zaken die in de Heilige Schrift zelf niet letterlijk geboden of verboden worden altijd met grote liefde en voorzichtigheid gehandeld dient te worden,

van oordeel,

- a. dat een groot gedeelte van onze kerken om verschillende redenen geen enkele behoefte heeft aan een uitbreiding van het aantal berijmde Schriftgedeelten,
- b. dat door aanvaarding van deze 'bundel' onze kerken in een ongewenste uitzonderingspositie komen binnen de gereformeerde gezindte,

- besluit,
- c. dat er aan het uitgeven van een eigen Christelijke Gereformeerde ledenbundel (of kerkboek) ook nog andere grote praktische bezwaren verbonden zijn,
  1. deputaten hartelijk dank te zeggen voor het vele werk dat ze hebben verricht,
  2. de aangeboden 'bundel' niet vrij te geven voor gebruik in de eredienst,
  3. de zaak van het kerked nu verder te laten rusten en dus ook geen nieuwe deputaten meer te benoemen,
  4. een honorering vast te stellen voor de dichters.
- Ds. J. van Dijken gaat helemaal met dit voorstel mee, maar wil er als amendement het volgende als vijfde besluit aan toegevoegd zien:
5. een dringend beroep op al onze kerken te doen om, onder inwachting van de zegen des HEEREN, maar ook in het besef van eigen verantwoordelijkheid, al het mogelijke te doen wat het heil van de eigen gemeenten alsook de eenheid binnen het verband van onze kerken dient.

D. Visser, rapporteur

BILAGE 99
art. 223

TOELICHTING BIJ INSTRUCTIE 8.11 INZAKE PSYCHO-SOCIALE HULPVERLENING

A. De achtergrond van de instructie

Deze instructie, afkomstig uit de classis Rotterdam, komt voort uit een groeiende behoefte aan hulpverleners uit de eigen gezindte.

1. De 'Stichting "De Poort" Centraal Orgaan op gereformeerde grondslag voor levens- en gezinsvragen' is opgericht op 3 november 1977 door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk, door de deputaten sociale zorg van de Gereformeerde Gemeenten en de deputaten ADMA van de Christelijke Gereformeerde Kerken.
Grondslag is de Heilige Schrift en de drie formulieren van eenigheid als daarop gegrond.
Doelstelling is het stimuleren en coördineren van de psychisch-sociale hulpverlening overeenkomstig deze grondslag.
2. Nu de stichting zich gaat richten op meer gespecialiseerde hulpverlening gaat ze binnenkort, krachtens haar opzet, landelijk werken. De bedoeling is dat in een tijdsbestek van drie jaren overgeschakeld wordt van eerstelijns- naar hoofdzakelijk tweedelijns-hulpverlening. Dit ten behoeve van de bestaande organisaties, in dit geval ten behoeve van 'De Brug'.
3. Voor deze initiatieven heeft zij adhesie ontvangen van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond en deputaten Algemene Diaconale Zaken van de Gereformeerde Gemeenten die zich respectievelijk 1/3 voor de jaarbegroting garant gesteld hebben.
4. Deputaten ADMA hebben wel adhesie betuigd met dit initiatief, maar geen financiële garanties kunnen geven, omdat dit deputaatschap geen geldmiddelen hiervoor beschikbaar heeft.
5. De stichting 'De Poort' heeft een subsidie-aanvraag aan het Ministerie van WVC in voorbereiding of reeds ingediend.

B. De inhoud van de instructie

De particuliere synode stufte bij de behandeling op enkele problemen:

1. 'De Brug' is geen kerkelijke vergadering maar een vereniging van diaconieën.
2. De huidige instructie voor deputaten ADMA geeft onvoldoende ruimte om in genoemde zin steun te verlenen.

Om die reden is de oorspronkelijke instructie van Rotterdam enigszins gewijzigd en zo geformuleerd, dat aan genoemde bezwaren tegemoet wordt gekomen en toch de zaak waarom het gaat, bereikt kan worden.

BILAGE 100
art. 223

RAPPORT 2 VAN COMMISSIE V BETREFFENDE INSTRUCTIE 8.11 INZAKE PSYCHO-SOCIALE HULPVERLENING

De instructie is wettig ter tafel van de generale synode. Punt A van de instructie is niet duidelijk in zijn formulering. Gevraagd wordt onderzoek te doen naar de oorzaak van de steeds groter wordende behoefte aan werkers uit eigen gezindte op het terrein van de psycho-sociale hulpverlening. Tweeërlei zaak speelt hier door elkaar heen: namelijk de vraag naar de oorzaak van de blijkbaar steeds toenemende moeilijkheden op psycho-sociaal terrein bij mensen, die gerekend kunnen worden tot de zogenaamde gereformeerde gezindte; en de vraag naar de oorzaak van het feit, dat binnen de gereformeerde gezindte blijkbaar te weinig werkers uit eigen gezindte werkzaam zijn; derhalve de vraag naar meer werkers. Hier zijn dus twee verschillende, wel met elkaar samenhangende zaken in elkaar geschoven.

Vervolgens merkt de commissie op, dat er wel onderzoek is en wordt gedaan naar de oorzaken van de toenemende problematieken op genoemd terrein. Zulke onderzoeken moeten we als kerken niet passeren.

Ten aanzien van punt B. verwijst uw commissie naar haar voorstel e. in haar rapport 1. Dat voorstel luidt: bij deputaten ADMA er op aan te dringen alles in het werk te stellen om te komen tot een goede samenwerking tussen bureau 'De Poort' en de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwezijn, bureau 'De Brug', waarbij wordt uitgesproken, dat de kerken - indien nodig - voorrang zullen geven aan het steunen van het werk van 'De Brug'.

Ten aanzien van punt C. meent uw commissie, dat gezien de verplichting, die de diaconieën hebben ten

aanzien van 'De Brug' het niet op de weg van de synode ligt om aanbeveling te doen ten aanzien van een steunfonds van de beide organisaties.

Uw commissie stelt voor de instructie van de particuliere synode van het Zuiden niet te aanvaarden.

J. Jorikman, rapporteur

REGISTER

De cijfers tussen haakjes wijzen op de bladzijden van de bijlagen

A

Acta, - van de Generale Synode 1983: art. 20
Appel: zie bezwaarschriften
Archief, synodaal - en controle van het synodaal -: art. 96, 140; bijl. 35 (218).

B

Bedrijfsleven, kerk en -: art. 133; bijl. 58 (264) en 59 (269).
Begrotingen: zie financiële zaken.
Benoemingen, lijst van -: art. 225.
Bewapeningsproblematiek: zie militairen
Bezwaarschriften,
 - van kerkeraad Amersfoort: art. 198; bijl. 94 (368) en 95 (370).
 - betreffende de zaak Amersfoort: art. 226.
Bijstand, onderlinge - naar art. 11 K.O.: art. 128; bijl. 54 (251) en 55 (259).

C

Commissies, - van onderzoek en rapport: art. 18.
Contact Orgaan Gereformeerde Gezindte: zie eenheid.
Correspondentie, - buitenlandse kerken: zie kerken
Curatorium: zie Theologische Hogeschool.

D

Dagbladders, verzoeken van -: art. 12.
 publiciteit in -: art. 75.
Diaconale en maatschappelijke aangelegenheden (ADMA): art. 69, 188, 189; bijl. 23 (165) en 93 (368).

E

Eenheid, van de gereformeerde belijders in Nederland (algemeen): art. 56, 57, 121, 122, 123; bijl. 17 (135), 18 (157), 19 (159), 20 (160), 48 (244).
 - Contact Orgaan van de Gereformeerde Gezindte (C.O.G.G.): art. 58; bijl. 17 (140) en 18 (158).
 - Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk: art. 58, 121; bijl. 17 (139), 18 (158) en 48 (244).
 - Gereformeerde kerken (synodaal): art. 58, bijl. 17 (140) en 18 (158).
 - Gereformeerde kerken (vrijgemaakt): art. 58, 122; bijl. 17 (139), 18 (158) en 20 (160).
 - Nederlands Gereformeerde Kerken: art. 56, 57; bijl. 17 (136), 18 (157) en 19 (159).
Emeritikas, ad art. 13 K.O.: art. 146; bijl. 67 (281) en 68 (290).

Evangelieverkondiging onder Israël: art. 154, 179, 197; bijl. 74 (299), 75 (307) en 91 (367).
Evangelisatie: art. 79, 82; bijl. 28 (181), 29 (191) en 30 (193).

F

Financiële zaken: art. 177; bijl. 88 (355) en 89 (363).
 - begrotingen van deputaatschappen: art. 178; bijl. 90 (363).
 - instructies 8.12 - 8.15 inzake de financiën der kerken: art. 127; bijl. 51, 52 en 53 (250).

G

Gehandicapten, geestelijke verzorging van - en ziekenhuispastoraat: art. 76; bijl. 24 (174) en 25 (180).
 pastorale zorg aan -: instructie 8.07: art. 77; bijl. 26 (181) en 27 (181).

Generale Synode 1983

- Acta: art. 20.
 - rapport moderamen: art. 21; bijl. 1 (95).
Generale Synode 1986
 - adviseurschap drs. W.P. de Groot: art. 10.

- afgevaardigden: art. 3, 31, 50, 68, 94, 108, 138, 157, 175, 194, 212.
 - agendum: art. 11, 16, 17.
 - art. 43 K.O.: art. 228.
 - bidstond: blz. 3.
 - bloemen: art. 68, 194.
 - herdenking ds. S. van der Molen: art. 32.
 - instemming met de belijdenis: art. 7.
 - lastbrieven: art. 3.
 - meeleven met ds. A.W. Drechsler: art. 38, 109.
 - moderamen: zie moderamen.
 - opening: art. 1 en 2.
 - praeadvisoren: art. 4 en 31.
 - presentie: art. 42, 62, 74, 120, 125, 165, 204.
 - quaestor: zie quaestoraat.
 - sluiting: art. 229, 230.
 - telegrammen H.M. de Koningin: art. 19, 27.
 - toespraken
 - praeses: art. 6
 - prof. dr. V.E. d' Assonville: art. 43.
 - rev. A. Smith: art. 44.
 - pasteur A. Lewin: art. 45.
 - ds. M. Lullulangi: art. 51.
 - ds. H.J. van der Kwast: art. 56.
 - rev. C.A. Schouts: art. 112, 191.
 - rev. H.D. Schuringa: art. 116.

- vergaderschema: art. 28.
 - vergadertijden: art. 13.
 - verslaggeving 'De Wekker': art. 15, 110.
 - voortzetting: art. 176.
Generale Synode 1989
 roepende kerk van -: art. 227.
Gereformeerde Bond in de Nederlandse Hervormde Kerk: zie eenheid.
Gereformeerde Kerken (Synodaal): zie eenheid.
Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt): zie eenheid.
Gereformeerde Oecumenische Synode (G.O.S.): art. 113, 117; bijl. 17 (147) en 47 (242).
Gezaghebbend woord, instructie 8.08: art. 71, 78, 224.

H

Homofiele gemeenteleden, pastoraat met betrekking tot -: instructie 8.10: art. 126; bijl. 49 (245) en 50 (249).
Hulpverlening, - binnen- en buitenland: art. 166; bijl. 77 (309) en 78 (315).

I

Instructies

- 8.01 Gemeenschappelijk advies deputaten art. 49 K.O.: zie Kerkorde.
 - 8.02 Financiële verplichtingen t.o. losgemaakte predikanten: art. 98; bijl. 38 (229).
 - 8.03 Ouderdomsvoorziening predikanten die voortijdig de dienst verlaten: zie ouderdomsvoorziening.
 - 8.04 Vrouwelijke scriba: zie scriba.
 - 8.05 Herschrijving ondertekeningformulieren: zie ondertekeningformulieren.
 - 8.06
 - 8.07 Pastorale zorg aan gehandicapten: zie gehandicapten.
 - 8.08 Gezaghebbend woord: zie gezaghebbend woord.
 - 8.09 Handelingen ADMA: zie diaconale en maatschappelijke aangelegenheden.
 - 8.10 Homofilie: zie homofiele gemeenteleden.
 - 8.11 Psycho-sociale hulpverlening: zie psycho-sociale hulpverlening.
 - 8.12 - 8.15 Financiën der kerken: zie financiën.

J

Jaarboek: art. 23; bijl. 3 (96).

K

Kerk, - en bedrijfsleven: zie bedrijfsleven.
 - en onderwijs: zie onderwijs.

Kerkbouwaangelegenheden: art. 141; bijl. 63 (275) en 64 (278).
Kerkelijk Administratief Bureau (K.A.B.): art. 139; bijl. 61 (271) en 62 (275).

Kerkelijke verhoudingen

- algemeen: art. 123; bijl. 17 (136) en 48 (244).
 - kerken binnenland: zie eenheid.
 - kerken buitenland: zie kerken.
Kerkelijk werker, rechtspositie van -: bijl. 68 (358).
Kerken, correspondentie met buitenlandse -: art. 113, 117; bijl. 17 (141) en 47 (242).
 - Christian Reformed Church in North America: art. 113, 116, 117; bijl. 17 (144, 155) en 47 (242).
 - Die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika: art. 43, 113, 117; bijl. 17 (141) en 47 (242).
 - Die Nederduits Gereformeerde Kerk: art. 113, 117; bijl. 17 (146) en 47 (242).
 - Eglises Réformées Évangéliques Indépendantes de France: art. 45, 113, 117; bijl. 17 (144) en 47 (242).
 - Free Church of Scotland: art. 44, 113, 117; bijl. 17 (144, 156) en 47 (242).
 - Free Reformed Church of North America: art. 112, 113, 117; bijl. 17 (141, 154) en 47 (242).
 - Gereja Toraja Mamasa: art. 113, 117, 135, 180, 185, 195; bijl. 17 (144), 47 (242), 60 (270), 92 (368).
 - Gereformeerde Oecumenische Synode: zie G.O.S.
 - Igreja Evangelica Reformada no Brasil: art. 113, 117; bijl. 17 (144) en 47 (242).
 - Reformed Churches of Australia: art. 113, 117; bijl. 17 (141) en 47 (242).
 - Reformed Churches of New Zealand: art. 113, 117, 196; bijl. 17 (141) en 47 (242).

Kerkjeugd, contact met de -: art. 90; bijl. 31 (193) en 32 (212).

Kerkorde

- art. 49: contact deputaten: art. 162; bijl. 76 (308).
 - art. 49: gemeenschappelijk advies: art. 172; bijl. 86 en 87 (355).
 - uitgave van de -: art. 24; bijl. 4 (97).

Kerkvervreemding/Kerkverlating: bijl. 31 (200).

Kerkvisitatie, reglement op de -: art. 77; bijl. 25 (181) en 27 (181).

Koetsveld, schrijven van H.-: zie ouderdomsvoorziening.

L

Levensonderhoud afgezette predikanten: art. 97; bijl. 36 (223) en 37 (228).

Lied, revisieverzoeken kerkelijk -: zie revisieverzoeken kerkelijk lied.

Liturgische formulieren, rapport van de contactpersoon voor de uitgave van de -: art. 25; bijl. 5 (97).

M

Militairen, geestelijke verzorging van de -: art. 102, 103; bijl. 41 (233), 42 (236), 43 (236) en 44 (240).

- revisieverzoek Amersfoort inzake -: art. 104; bijl. 45 (240) en 46 (241)

Moderamen, verkiezing van het -: art. 5.
- Generale Synode 1983: art. 21; bijl. 1 (95).

N

Nederlands Gereformeerde Kerken: zie eenheid.

O

Onderlinge Bijstand, kas naar art. 11 K.O.: zie bijstand.

Ondertekeningsformulieren, herschrijving van -: instructie 8.05: art. 39; bijl. 9 (103) en 10 (104).

Onderwijs, kerk en -: art. 129; bijl. 56 (259) en 57 (264).

Oudedagsvoorziening, - van predikanten die voortijdig de dienst verlaten: instructie 8.03: art. 147; bijl. 69 (292).

- schrijven dr. Jac. J. Rebel inzake -: art. 148; bijl. 70 (292) en 71 (296).

- schrijven H. Koetsveld inzake -: art. 149; bijl. 72 (297) en 73 (299).

P

Pers: zie dagbladders.

Polders, steunverlening aan de kerken in de nieuwe polders: art. 167; bijl. 79 (316) en 80 (320).

Psycho-sociale hulpverlening: art. 223; bijl. 99 (373) en 100 (373).

Q

Quaestoraat,

- benoeming quaestor: art. 14.

- rapport van de quaestor: art. 47; bijl. 13 (109) en 14 (113).

- begroting van de quaestor: art. 178; bijl. 90 (366).

Radio-kerkdienstuitzendingen: art. 142; bijl. 65 (279) en 66 (280).

Rebel, schrijven van dr. Jac. J. -: zie oudedagsvoorziening.

Revisieverzoeken, kerkelijk lied: art. 95; 124; bijl. 33 (213) en 34 (216).

- kerk Amersfoort: zie militairen.

S

Schriftgedeelten, berijmde -: art. 168, 190, 200; bijl. 81 (320), 82 (350), 83 (351) en 98 (371).

Scriba, vrouwelijke -: art. 199; bijl. 96 (371) en 97 (371).

T

Theologische Hogeschool

- curatorium van de -: art. 33, 65, 115; bijl. 6 (96), 7 (100) en 8 (102).

- deputaten-financieel van de -: art. 46; bijl. 11 (104) en 12 (108).

- benoeming drs. H.G.L. Peels aan de -: art. 111.

V

Varenden, geestelijke verzorging van -: art. 99; bijl. 39 (229) en 40 (232).

Vertegenwoordiging der kerken: art. 22; bijl. 2 (95).

W

Wekker, De -: art. 171; bijl. 84 (352) en 85 (354).

Z

Zending, buitenlandse -: art. 51, 52, 53, 134, 135, 180, 185; bijl. 15 (114), 16 (133), 60 (270) en 92 (368).

Ziekenhuispastoraat: zie gehandicapten.

